

MIRCEA ELIADE

NOAPTEA

DE SÂNZIENE

Postfață de acad. EUGEN SIM]]

BIB JCrrr^ .JD-TL' iA

— C L U J — ^{ON} FILIALA MĂNĂȘTU*

818996+

RIBLIOTE JUDEȚEANĂ „OCTAVIAN GOEA”

univers enciclopedic București, 1999

Redactor: IOANA CRACĂ Tehnoredactor: DIANA OLTEANU

© Editions Gallimard, 1955

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Univers Enciclopedic

ISBN 973-9436-00-5

PARTEA I

Deschise cât putu de încet ușa și aprinse lumina. Odaia era caldă; mirosea a praf. Obloanele ferestrelor erau lăsate. Alături de pat se afla o masă mare de lemn încărcată cu cărți, aproape toate noi, unele cu foile încă netăiate. De celălalt perete era rezemată o bibliotecă șubredă, făcută parcă de un amator, plină și ea cu cărți.

— Ce ți-ar place să ajungi? auzi glasul femeii din camera vecină. Ți-ar place să ajungi deputat?...

„E cu Arethia”, își spuse, și se îndreptă, în vârful picioarelor, către pat. De când se mutase alături SpiridjQn_Văd^ștra^ pătrundea cu emoție în camera lui de hotel. Aproape în fiecare seară, Vădastra avea vizite. Pereții erau de paiantă și conversațiile se auzeau în întregime. În câteva săptămâni aflase foarte multe lucruri despre Vădastra. Aflase că-și trecuse de curând doctoratul în drept, că era directorul unui ziar, *Avântul studentesc*, pe care i-l subvenționa Prefectura poliției, că tovarășul lui și administratorul ziarului, un oarecare Voinea, fugise la Iași cu întreaga subvenție a numărului următor: 50 000 de lei. Afjase^jnai_ale^_cj.e4gbit^e dornașoara^Arefiua,. îi zărise de câteva ori pe amândoi. Spiridon Vădastra era un tânăr mărunțel, cu monoclu negru, cu părul țepos și mersul arogant, de om sigur de sine; era întocmai așa cum și-l închipuise Ștefan ascultându-l. Arethia părea fără vârstă: era uscățivă, avea părul spălăcit, pomeții obrazilor accentuat fardați și buzele subțiri. Când zâmbea, închidea din cochetărie ochii. Și de câte ori o întâlnește Ștefan pe scară, o surprinsese trăgându-și bluza în jos, ca să i se poată contura pieptul uscat.

— Eu?! răspunse Vădastra ridicând glasul. Deputat poate ajunge oricine. Și unul ca Voinea poate ajunge deputat...

— Atunci, ministru?! făcu Arethia.

MIRCEA ELIADE

6

— Poate, răspunse Spiridon după o scurtă șovăială. Dar ce înseamnă să fii ministru?! Astăzi ești și mâine nu mai ești. Pe urmă treci în opoziție și cine știe când îți mai vine rândul... Da, e bine să fii ministru, adăugă. Poate că am să fiu... Dar, oricum, ce contează să fii ministru, când sunt atâtea alte lucruri?!...

— Ce fel de lucruri?!

— Lucruri mari! exclamă Spiridon cu o stranie exaltare în glas. Lucruri pe care nu le poate face oricine. De pildă, să descoperi Polul Nord! Să nu fi fost încă descoperit și eu să fi plecat într-o expediție, singur, și după ani de luptă, să-l fi descoperit!... Asta da! Ar fi vorbit toate ziarele de mine, m-ar fi invitat toți regii la curțile lor, aș fi devenit membru al academiilor din lumea întreagă!... Și câte altele!

„Îl doboară părerile de rău”, înțelese Ștefan, ascultând tăcerea prelungă de alături. Ca și atunci, în seara aceea, cândpovesise marea lui înfrângere din liceu: cum, în timp ce cânta *Sonata Patetică* pe scena Teatrului Național, la serbarea de sfârșit de an a liceului, cortina s-a lăsat pe neașteptate, pentru că durase prea mult conferința profesorului de istorie și trebuia redus programul cu o jumătate de oră. „Dar de ce să mă reducă tocmai pe

mine?! strigase Vădastra. De ce tocmai pe mine, care eram premiant și eram o personalitate?!... Voisem să le fac o surpriză. Nu știa nimeni că m-am apucat de pian. Nu știa decât doamna Zissu, căci exersam la ea trei, patru ceasuri pe zi, și-i plăteam cincisprezece lei ora. Dar erau toți invidioși pe mine. Nu le convenea că învățasem și asta: să cânt la pian. Eram cel mai bun la compoziții și la latină, și acum învățasem să cânt și la pian!..." în seara aceea, Ștefan încă nu știa că Vădastra avea un ochi de sticlă și că-i lipseau două degete de la mâna dreaptă. Doar câteva zile în urmă pomenise de accident: îl împușcase din greșeală băiatul unui colonel, jucându-se cu o pușcă de vânatoare. Colonelul îi dăduse atunci o mare sumă de bani. încă de când se afla în spital, Vădastra hotărâse cum se va răzbuna: se va apuca să învețe la pian, ca să arate celorlalți cât de puțin îi pasă de „accident”. Pentru un om ca el, nu existau obstacole. Și atunci, tot căutând un pian pe care să-l poată închiria cu ora, o întâlnise pe doamna Zissu...

— Bine, dar ce poți face tu de aici?! întrebă târziu Arethia.

— Cum, ce pot face?! Dacă un om vrea ceva cu adevărat, dacă vrea cu toată voința lui, izbutește. Și nu e nevoie să rămâi în România. Ce contează România?! E o țară mică. Dar ia închipuiește-ți să fii în America și să faci ceva mare! Ceva care n-a mai făcut nimeni, ceva care numai tu poți face! Ia închipuiește-ți, să descoperi ceva ca radium, ceva de o mie de ori mai important ca radium!... Aș deveni cel mai celebru om din lume, și cel mai puternic, și cel mai bogat în același timp. Ce-ar mai conta un Edison pe lângă mine?!

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ar tremura toți de numele meu! Aș putea să fac ce vreau cu toată lumea; să schimb chiar regii, dacă aș vrea.

— ... Păcat că s-a descoperit, șopti Arethia după o pauză. Radium vreau să spun; păcat că s-a descoperit, repetă cu oarecare curaj.

— Ce-are a face?! exclamă Spiridon. Câte alte lucruri nu se mai pot descoperi! Și în afară de astea, câte lucruri mari nu se mai pot face?! Dar nu așa, o invenție oarecare, cum fac alții. Ceva extraordinar, ceva unic, de care să vorbească toată lumea. Să descoperi, bunăoară, un nou continent sau altceva! Uite, de exemplu, să descoperi o substanță prin care tot ce atingi să se transforme în aur!...

— Nu se poate! Asta e povestea regelui ăluia care... Știi ce vreau să spun..., dar nu se poate.

— De ce să nu se poată?! se aprinse mai aprig Spiridon. Chimia poate face orice. E o chestiune de atomi. Să schimbi doar numărul atomilor. Și într-o zi are s-o descopere cineva, cum s-au mai descoperit atâtea altele... Dar ce mă interesează pe mine, dacă o descoperă altcineva?! Frumos ar fi fost s-o descopăr eu!... O substanță care transformă în aur tot ce atinge. Bunăoară, ating acum scaunul ăsta și se transformă în aur! îți dai seama ce-ar însemna asta?! Aș deveni stăpânul lumii! Aș putea cumpăra orice, toate palatele, toate muzeele. Aș cumpăra Luvrul și l-aș aduce la mine acasă! Și câte alte lucruri n-aș putea face! Ar tremura toți de mine! Aș trece pe stradă și, dacă mi s-ar părea că cineva nu mă salută destul de respectuos, aș chema un sergent și i-aș da ordin să-l aresteze imediat! Ce-ar putea să-mi facă? Dacă aș vrea, aș putea chiar să-l omor! Dar n-aș omorî pe nimeni. îți spun asta numai așa, ca să vezi ce putere aș avea și cum le-ar fi frică tuturor de mine. Ar ști ei, atunci, cum să se poarte cu mine. Ar ști cine e Spiridon Vădastra. Ar fi destul să pronunțe cineva numele meu, ca toți să întoarcă capetele. Când aș intra undeva, într-un local, vreau să spun, s-ar scula toți în picioare... Și câte altele...

Tăcerea se lăsă din nou, pe neașteptate. Doar un fluture de noapte se trezi dintr-o dată și începu să se rotească orbește în jurul becului. Tot căutând un pian pe care să-l poată închiria cu ora, o întâlnise pe doamna Zissu. Vădastra ar fi avut, pe atunci, 15-16 ani; poate doamna Zissu a fost prima lui dragoste. Vorbea mereu de ea, dar nu o descriesese niciodată, nu făcuse nici o aluzie la vârsta ei, nu spusese nici măcar dacă era frumoasă. își dăduse seama că se bate la ușa lui, dar nu răspunse. „E o greșeală, își spuse; s-o fi stricat lumina pe coridor și a greșit cineva numărul camerei.”

— Parcă bate cineva, o auzi pe Arethia.

— Nu e pentru noi, spuse Vădastra. E alături... Ciocăniturile se auziră din nou, mai puternice.

— Intră! strigă Ștefan.

MIRCEA ELIADE

8

Era portarul. Rămase în prag, politicos, aproape absent, neprivind nicăieri, îi întinse o pereche de mănuși.

— Le-a adus șoferul adineauri. Spunea că sunt ale domnișoarei cu care ați fost dumneavoastră și că s-a întors de la statuia Brătianu ca să le aducă. I-am dat o sută de lei...

Ștefan luă mănușile și le privi lung, concentrat, încruntându-se.

— De ce nu deschideți fereastra? vorbi din nou portarul. O să vă îmbolnăviți. E foarte cald la dumneavoastră...

— Care domnișoară? întrebă Ștefan.

Dar în acea clipă își aduse deodată aminte și se lumină.

— Ah, da, știu, spuse. Așteaptă...

Căută în portmoneu și îi întinse o bancnotă.

— Poate îmi mai dați și o carte să citesc, spuse portarul după ce mulțumi, împăturind cu grijă bancnota.

Ștefan se îndreptă spre biblioteca de perete și-și zvârlî ochii la întâmplare peste rafturi.

— Dar măcar e sigur că sunt mănușile ei? întrebă el deodată.

— Spunea că s-a întors de la statuia Brătianu ca să le aducă. Spunea că sunt ale domnișoarei cu care ați fost dumneavoastră... Aș vrea un roman frumos, adăugă cu un glas mai coborât, zâmbind.

După ce plecă portarul, ținând cartea sub braț, cu o infinită grijă, aproape cu spaimă, Ștefan rămase o clipă în

mijlocul odăii, ascultând. Nu se mai auzeau glasurile în camera vecină. Se apropie de fereastră și o deschise larg. Îl întâmpină un miros de grădină proaspăt stropită. „Tot mai am timp, își spuse rezemându-se de fereastră. Nu e încă miezul nopții...”

... Fata ridicase din umeri și zâmbise. În lumina serii, obrazul ei părea și mai pârlit de soare și părul căpătase un luciu stins, de metal vechi.

— Nu te înțeleg, spusese. Nu-mi dau seama dacă glumești sau crezi cu adevărat...

Pe nesimțite, deasupra lor, cerul își domolise sclipirea. O stea răsărise din senin, stingheră, în creștetul pădurii.

— S-ar putea întâmpla fel de fel de miracole, continuase el fără s-o privească. Dar trebuie să te învețe cineva cum să le privești, ca să știi că sunt miracole. Altminteri, nici măcar nu le vezi. Treci pe lângă ele și nu știi că sunt miracole. Nu le vezi...

— Îmi pare rău că nu te pot urmări, vorbise ea târziu. Mi-ar fi plăcut să te pot înțelege...

— Unii spun că în noaptea aceasta, exact la miezul nopții, se deschid cerurile. Nu prea înțeleg cum s-ar putea deschide, dar așa se spune: că în noaptea

NOAPTEA DE SÂNZIENE

de Sânziene se deschid cerurile. Dar probabil că se deschid numai pentru cei care știu cum să le privească...

— Nu înțeleg nimic, spusese ea. Nu înțeleg...

Tresări și se smuci emoționat de lângă fereastră. Mănușile erau încă pe pat, așa cum le lăsase. Le apropie o clipă de nări. Parcă n-ar fi ale ei, își spuse, nedumerit. Parcă n-ar fi parfumul ei...

Când își apropie bricheta ca să-și aprindă țigara, observă că ochii ei nu erau, cum crezuse, verzi; păreau așa pentru că obrazul îi era pârlit de soare, dar culoarea ochilor era mai degrabă de un verde-deschis, bătut în aur.

Gura foarte roșie și dinții prea albi, strălucitori, pe care-i descoperea cel mai sfios zâmbet, îi luminau și mai mult figura.

— Te-am ascultat toată seara vorbind, începu Ileana jucându-se distrată cu bricheta, și nu înțeleg de ce prelungești gluma. De ce nu mi-ai spus că ești scriitor și că te numești Ciru Partenie?...

El o privi încurcat, silindu-se să-i întoarcă zâmbetul.

— Nu-ți puteam spune asta pentru că nu sunt scriitor și mă numesc Ștefan Viziru. Foarte exact: Ștefan I. Viziru, căci pe tatăl meu îl chema Ioan...

Cu un gest scurt, Ileana își plecă fruntea. În clipa aceea Ștefan își aminti, dintr-o dată, fără nici un efort, ceea ce se trusesse întruna să afle în ultimele zile: unde mai văzuse el acea culoare stranie de păr, care nu era nici neagră, nici albastră, nici argintie? Acum știa: era culoarea unei specii rare de pansele, pe care o privise fermecat, când, copil, familia lui abia sosită în Capitală, fusese adus pentru prima oară în Cișmigiu. Descoperirea aceasta îl înșenină.

— Sunt de-abia de câteva luni în București, vorbi din nou Ileana. Nu cunosc aproape pe nimeni. Și n-am citit nimic de Ciru Partenie. Auzisem vag despre el. Dar când am intrat în restaurant, am văzut cum te arăta cineva din ochi: „Uite și pe Partenie, spunea. Mă mir că a călcat pe aici. Are probabil vreo întâlnire!...” Și toată seara am observat cum te căutau, curioși, atâția ochi. Ai fost recunoscut, dragă maestre! Inutil să te mai ascunzi!...

Ștefan se mulțumi s-o privească, tăcând.

— Te-ai supărat, într-adevăr? continuă Ileana. Am auzit asta la ușă, intrând; a fost fără voia mea. Și am fost destul de intimidată toată seara...

— Te asigur că nu sunt Ciru Partenie, o întrerupse el calm, aproape cu gravitate. Uite, dacă vrei, am să-ți fac dovada...

Începu să se caute în amândouă buzunarele deodată. Găsi un plic și i-l întinse. Dar i-l luă repede înapoi și-i întinse un pașaport.

— Are și o fotografie, spuse. E cea mai bună piesă de identitate... Ea îl deschise și citi tare numele:

MIRCEA ELIADE

10

— Ștefan Viziru. Treizeci și patru de ani? Nu pari...

... Se apropiase de ea, fără să-i spună cine e și cum îl cheamă.

— Uite, începuse el arătând către pădure, pe locurile acestea erau bălți, întorsese brusc capul și tresărise văzându-l atât de aproape de ea. Nu-l

simțise. Nu auzise pași în urma ei. Era un bărbat înalt, bine legat și totuși zvelt, aproape fraged, și o intimidase lumina zâmbetului lui.

— ... în locul pădurii acesteia erau bălți. Aici veneam să mă scald cu băieții când eram mic...

Vorbea mereu. Despre bălțile din jurul Bucureștiului, despre arborii pe care-i văzuse sădindu-se. Vorbea mai ales despre copilăria lui.

— ... în liceu, aveam un arici cu care mă împrietenisem. Când veneam să-l văd, mă simțea de departe și ieșea să mă întâmpine...

Se oprise și întorsese brusc capul. Apoi își trecu mâna prin păr, privind-o pe furis, cu un zâmbet timid, încurcat.

— E curios, adăugase, dar nu-mi dau încă seama ce e. Dumneata ai un accent ciudat, aproape străin...

— Am copilărit departe de țară și am învățat târziu românește. Dar am învățat la moșie, cu țărani...

— Am citit odată o carte, continuase el ca și când n-ar fi ascultat-o, o carte cu un tânăr care chema șerpia și

ședea de vorbă cu ei. Sunt sigur că lucrurile acestea sunt cu puțință. Dar trebuie să te învețe cineva... Ariciul meu, bunăoară, se rostogolea în fața mea, își ascundea țepii și mă lăsa să-l mângâi pe pânțele. Sunt sigur că așa fi putut învăța multe de la el, dar nu știam cum să-i vorbesc...

Soarele asfințise. Începuse să pătrundă până la ei miros de fân proaspăt cosit.

— Dacă vrei, rămânem puțin aici, îi spusese.

Se așezaseră amândoi în iarbă, cu fața spre pădure.

— Îmi pare rău, reîncepu el târziu, dar trebuie să te întreb ceva...

Se opri o clipă, încurcat, și o privi. Simțise cum privirile lui trec peste ea, mai departe, fără s-o vadă.

— *Probabil că nici nu ai mașină.* Probabil că ai venit până la șoseaua Jianu cu tramvaiul sau cu autobuzul.

Ea începu să râdă.

— Cu autobuzul, spuse. Ar fi trebuit să vin cu mașina?

— Bănuiam, șoptise el. Bănuiam că n-ai mașină...

Se ridicase în genunchi, în iarbă, și se trase mai aproape de ea. Nu mai părea atât de tânăr, dar parcă era mai frumos așa; fruntea dreaptă, palidă, netedă, cu tâmplele descoperite; gura mare, calmă, contrastând cu dogoarea privirilor și luciul clar al dinților.

11

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Ghicisem mai de mult că n-ai mașină, repetase el fără să încerce să-și ascundă părerea de rău, că ai venit cu autobuzul sau cu tramvaiul până la șoseaua Jianu...

Îi înapoiase pașaportul înălțând din umeri. Ștefan o privi lung și zâmbi.

— Nu e așa că-ți pare rău că nu sunt Ciru Partenie? Nu e așa că ai fi preferat să stai la masă cu un om celebru, cu un bărbat ilustru, admirat de toată lumea, adulat de femei?! Să se șoptească în jurul dumitale: Uite, fata asta frumoasă e cea mai proaspătă pasiune a lui Partenie...

Deana îl asculta silindu-se să-și păstreze zâmbetul.

— Toate acestea nu mă privesc, spuse, și nici nu mă interesează. Dar așa vrea să-ți atrag și eu atenția că s-ar putea foarte bine să te cheme într-adevăr Viziru, așa cum o dovedește pașaportul, iar Ciru Partenie să fie pseudonimul dumitale literar. În orice caz, aici, în restaurantul acesta, și probabil pretutindeni în București, ești cunoscut sub numele de Partenie... Dar dacă vrei să continuăm jocul din pădure, evident, am să mă prefac păcălită și am să-ți spun înainte Ștefan...

...Dumneata, probabil, nu crezi în lucrurile astea, îi spusese el atunci, în iarbă. Și totuși eram sigur că se va întâmpla *ceva*. Când te-am zărit de departe, am simțit cum începe să mi se bată inima. Eram sigur că mi se făcuse un *semn*... Nu e numaidecât nevoie să vezi cerurile deschizându-se. *Dacă ai fi venit într-adevăr cu mașina*, așa cum mi-am închipuit eu la început...

— Nu înțeleg...

— Uite, s-ar fi întâmplat așa, o întrerupse el; ne-am fi plimbat în pădure, ne-am fi tot plimbat, și când ne-am fi întors n-am mai fi găsit nici urmă de mașină. Pur și simplu ar fi dispărut. *Exact la miezul nopții*, ar fi dispărut...

— Ar fi furat-o cineva? întrebuse ea cu o neînțeleasă timiditate.

— Nu putea s-o fure. Era încuiată. *Mi-ai arătat cheile*. Te-am văzut cum mi le-ai arătat. Un inel cu mai multe chei și cheițe: l-am văzut. Și nu ți l-aș mai fi dat înapoi. L-aș fi păstrat eu...

— Nu înțeleg nimic, spusese ea. Explică-mi, te rog, și mie. Nu înțeleg... Ștefan își băgă pașaportul în buzunar, apoi izbucni pe neașteptate în râs.

Dar nu mai era râsul acela tineresc pe care-l cunoștea Ileana și care-i lumina atât de neînțeleasă figura; râdea, acum, așa cum râd unii oameni când sunt singuri, confidențial și strident, totodată, și puțin ridicol.

— Îmi pare rău că n-am ținut socoteala, vorbi el. Ar fi trebuit să notez de câte ori pe an sunt confundat cu acest mare om și, mai ales, în ce împrejurări. Mai ales asta: *în ce împrejurări*, repetă rostind rar cuvintele. Și ar fi trebuit, de asemenea, să notez reacțiile diferitelor persoane care-mi fac cinstea să se apropie de mine luându-mă drept Marele Om; uneori, o teribilă deziluzie, alteori neîncredere, suspiciune; alteori, chiar, o nestăpânită pornire de furie: Cum,

MIRCEA ELIADE

12

domnule, dumneata, un simplu civil, îți permiți să treci în fața ochilor noștri drept Marele Om?! Îți permiți să ne faci farsa asta tocmai *nouă*, care nu privim decât la Oamenii Mari?! Ar trebui să ți se interzică circulația pe străzile principale și intrarea în localurile frecventate de maestru!... Ileana îl asculta derutată.

— Nu știi ce să cred, spuse. S-ar putea să ai dreptate. Dar s-ar putea, iarăși, să mă amăgești. În fond, cum de se face că umbli cu pașaportul la dumneata?! Parcă te-ai fi așteptat să fii descoperit, și ți-ai fi pregătit mai dinainte răspunsurile...

Ștefan ridică din umeri, cu un gest resemnat.

— Îmi dau prea bine seama cât de mult te costă că nu sunt El, Marele Om, spuse. Te înțeleg: e atât de agreabil să stai la masă cu o vedetă, să te privească toată lumea dimprejur, să te invidieze...

— Dar, în fond, ce ai cu el? îl întrerupse Ileana.

— Semănăm foarte mult, spuse Ștefan cu un ton oarecare. Suntem tot timpul confunđați unul cu altul... Uneori e

exasperant!

— îl cunoști?

— Nu personal. îl știu doar din vedere... Și după o scurtă șovăire, continuă.

— Adică, de departe l-am văzut destul de des. Acum câțiva ani, locuiam în același cartier. Dar parcă era un făcut, nu ne întâlneam niciodată pe același trotuar; parcă unul dintre noi presimțea de departe apropierea celuilalt și schimba trotuarul... Și cu toate acestea... în sfârșit, n-ar trebui, totuși, să mă plâng, adăugă silindu-se să zâmbească. Asemănării acesteia uluitoare îi dădorec foarte mult în viață. Femeia pe care am iubit-o cel mai mult, datorită lui am cunoscut-o și am iubit-o: m-a confundat cu el... De atunci, ne leagă foarte multe lucruri...

Tăcu iar.

— Foarte multe lucruri, poate e exagerat spus, dar ne leagă un lucru esențial. Soția mea a fost logodită cu el. M-a confundat odată, pe stradă, cu Ciru Partenie, cu logodnicul ei, și mi-a sărit de gât... Și-a dat repede seama de confuzie, dar era prea târziu: a rămas cu mine. Pretinde că sunt irezistibil, adăugă Ștefan râzând. Pretinde că femeia care m-a sărutat o singură dată nu mă mai poate uita. Dar e probabil că exagerează...

— Probabil, spuse Ileana, stingându-și distrată țigara.

Ioana observase de mult că Ștefan se poartă și vorbește cu ea altfel decât cu cealaltă lume; parcă s-ar fi silit mereu să n-o ia în serios. „Noi nu suntem la fel cu ceilalți, îi spunea, noi ne iubim!...” Se întorceau odată de la Teatrul Național, și pentru că îl ascultase în antract discutând *Domnișoara hdia*, îi spusese pe drum: — Nu m-am gândit niciodată că *Domnișoara Mia* s-ar putea explica prin magia nopții de Sânziene. Mie nu-mi vorbești niciodată de asemenea

13

NOAPTEA DE SÂNZIENE

lucruri... El îi cuprinsese atunci mijlocul: — Pe tine te iubesc, îi spusese. Noi ne iubim... „își închipuie că dacă mi-ar vorbi de *Domnișoara Iulia*, îmi voi aminti de Partenie”, înțelesese ea.

Ioana era înaltă, aproape tot atât de înaltă ca Ștefan, blondă, cu obrazul prelung, cu pomeții ușor pronunțați (ca nimfele germanice, îi spusese odată Ștefan, ca fecioarele din Niebelungen) și avea ochii neobișnuit de mari, căprui.

— Te așteptai la orice altă culoare în afară de căprui, îi spunea Ștefan. Pentru o blondă de tip scandinav, ca tine, te așteptai la ochi albaștri sau verzi, te așteptai chiar la ochi negri — numai la această nuanță nu te așteptai; acesta e lucrul tău cel mai straniu, cred că de aici izvorăște magia ta...

— Magia nopții de Sânziene, stăruise atunci Ioana. Ce se întâmplă în noaptea aceea? Ce s-ar putea întâmpla?...

Ștefan se apropiase din nou de ea și încercase s-o sărute.

— Noi doi, începuse el.

— în fond, tu ai o părere foarte proastă despre inteligența mea, îl întrerupse Ioana. Tu crezi că nu sunt în stare să înțeleg nimic altceva în afară de romane. Îți închipui că în camera lui Barbă-Albastră...

Camera pe care o închinase Ștefan la hotel era ținută în mare secret. Nu știa de ea nici familia Ioanei, nici prietenii. Ștefan îi vorbise de o locuință secretă înainte de căsătorie. Ioana nu înțelesese de ce simțea el nevoia unei camere într-un hotel modest și într-un cartier depărtat, în care ea să nu poată să pătrundă, („întocmai ca odaia aceea interzisă din povestea lui Barbă-Albastră, îi spusese el; căci nici o femeie n-a pătruns acolo și nici nu va pătrunde vreodată; *vie*”, adăugase el, cu un alt prilej.) Dar nu avusese curajul să-i refuze această fantezie.

„Alte perechi, spunea Ștefan, au dormitoare separate; eu am nevoie de o odaie a mea, în care să mă pot închide din când în când fără să mă știe nimeni.”

— ...îți închipui că acolo, în camera secretă, eu nu te mai pot urmări. Că n-am ghicit nimic altceva în afară de faptul că citești acolo romane...

Ștefan evita să aducă vorba de literatură când erau numai ei doi, singuri, întorcându-se nopțile acasă, o găsea adesea citind. Ioana îl surprindea uneori zvârlindu-și ochii pe copertă, dar niciodată nu o întreba ce citește.

Acasă, alături de ea, Ștefan nu citea romane. Și cu toate acestea Ioana era uimită de câte lucruri știa. Dar afla de lecturile lui literare întâmplător, oprindu-se în fața vitrinelor sau când, răsfoind o revistă, ea menționa vreun titlu de carte. — E proastă, spunea el. Sau: — Am citit-o. E destul de interesantă. Dacă vrei și-o trec și ție... „își închipuie că-mi plac romanele pentru că am fost logodnica lui Partenie”, înțelegea Ioana.

— Și cu toate acestea, continuase ea, am ghicit de mult ce faci tu acolo, în camera ta secretă... Evident, n-ar fi trebuit să-ți spun. Dar, în sfârșit, prea mă crezi naivă. Te-am ghicit de mult, de când ai venit în seara aceea acasă cu

MIRCEA ELIADE

14

măinile mirosind a terebentină. Tu ai, acolo, un laborator. Probabil că nici nu e vorba de o cameră de hotel. Tu lucrezi într-un laborator...

În primele luni după căsătorie, Ioana îl aștepta uneori la fereastră. îl zărea de departe și îl ghicea după aerul lui absent, după cum călca pe trotuar, că trecuse pe la camera secretă. I se părea că Ștefan nu se trezește definitiv decât după ce-l păstra mult timp în brațele ei. — Azi am dreptul să te întreb? începea ea. El răspundea întotdeauna: — Este o cameră de doi metri și jumătate pe patru... — Nu, nu, îl întrerupea ea continuând să-l

strângă în brațe. Vreau să te întreb altceva. Dar n-am să te întreb decât dacă am dreptul... îl privea adânc, silindu-se

Sp

peste pervaz, ce vezi?...

Se așezau pe canapea, foarte aproape unul de altul. — întâi și întâi, începea el, această cameră secretă are mai multe ferestre. Una din ele dă deasupra parcului. A doua, se deschide către mare... — Ștefan! îl întrerupea Ioana. — Nu, am greșit, se corecta el. Camera secretă are numai o singură fereastră. Cred că se deschide asupra unui parc. Nu l-am văzut niciodată. Când intru eu în camera secretă, perdelele sunt întotdeauna trase... — Cum sunt perdelele? stăruia Ioana. Vorbește-mi despre perdele, despre mobilă, despre culoarea pereților. Ca să-mi pot imagina. Să te pot urmări cu gândul cât ești tu acolo... — Cred că nu sunt perdele,, începea Ștefan după o scurtă tăcere. Nu-mi amintesc să le fi văzut. În cameră, când intru, e întotdeauna întuneric, pentru că sunt lăsate obloanele.

--^>Când o să avem un copil, spusese odată Ioana, rezemându-și capul de canapea și închizând ochii, când o să avem un copil, am să-i povestesc lui ce văd eu în camera lui Barbă-Albastră, și am să-ți dau voie să mă ascuți. Tu crezi că sunt cu totul lipsită de imaginație. Cu atât mai bine; ai să te minunezi și tu, atunci, de câte știu, de câte știam eu din prima zi când mi-ai vorbit de camera secretă. Deschisese repede ochii și-l privise. I se păru că e foarte departe de ea, pierdut în gânduri. — Tu încă nu te-ai hotărât să mă iei în serios, adăugase Ioana. Îți închipui că dacă mă iubești... — Mai lasă-mă un an! o întrerupsese el devenind dintr-o dată grav. Lasă-mă să încerc și altceva. Poate că mai există și altceva. Tu știi foarte bine ce vreau să spun, adăugase coborând glasul. „Acum începe Marea Scenă”, ghicea Ioana. Simțea o neînțeleasă istovire în toată ființa ei. încerca zadarnic să zâmbească, să prindă curaj. Și cu toate acestea, își pregătise de mult fiecare replică, se ascultase, mental, de nenumărate ori. N-ar fi trebuit să se tulbure. Ar fi trebuit să înceapă deodată, cuprinzându-l în brațe, așa cum făcuse cu câteva zile înainte de căsătorie. — Pe el l-am admirat numai, îi spusese atunci, și continuu să-l admir. Este un foarte mare scriitor,

15

NOAPTEA DE SÂNZIENE

dar asta nu înseamnă că-l iubesc. De-abia când te-am întâlnit pe tine am înțeles că nu-l iubeam, că nu te iubeam decât pe tine!... Nu izbutise să-i spună mai mult, atunci. în Marea Scenă, i-ar fi mărturisit tot. — Te rog, fă un efort și ascultă-mă, i-ar fi spus. Ne chinuim amândoi. Pe el nu l-am iubit niciodată. De ce ți-e teamă de el? De ce ți-e teamă de trecutul meu? înțelege-mă, *nu exista nimic*; n-am nimic de *uitat*, pentru că nu există *nimic*...

— Tu știi foarte bine ce vreau să spun, repetase Ștefan. Poate mai există și altceva în afară de dragoste. Poate există undeva o posibilitate deschisă miracolelor, un mister ireductibil, un secret pe care nu izbutim încă să-l descifrăm. Așa cum s-a întâmplat cu tine.

— Tu știi foarte bine că nu e vorba de nici un mister, răspunsese Ioana. Nu l-am iubit. Nu te-am iubit decât pe tine. Din clipa când te-am întâlnit, nu te-am iubit decât pe tine.

— Nu mă gândeam la asta, o întrerupsese Ștefan. Nu era vorba de dragoste. Mă întreb dacă nu există și altceva; ceva care să plece tot de-aici, dintr-o dragoste, dar care să ducă *în altă parte*. Mi-e foarte greu să-ți explic. Nu înțeleg nici eu. S-ar putea, totuși, ca să mai fie o ieșire, pe care noi n-o vedem. Faptul acesta că tu ne-ai întâlnit pe amândoi ar putea fi un *semm*, ar putea semnifica ceva...

Continua așa multă vreme, vorbind parcă mai mult pentru sine. Ioana nu izbutea să-l înțeleagă întotdeauna. Nici măcar nu putea să-l asculte tot timpul. Se trezea că-i răspunde în gând. „Dar ce legătură au toate acestea cu camera secretă?!” l-ar fi întrerupt ea. îi făgăduise, însă, că nu-l va întreba niciodată. „N-am să fiu curioasă, îi spusese când erau încă logodiți. Am încredere în tine. N-am să te întreb. Dacă ai să-mi spui tu, bine — dar eu n-am să te întreb niciodată...”

— ... Probabil că nici nu există camera secretă, îi repetase atunci, pe stradă, când se întorceau de la Teatrul Național. Am ghicit asta de mult. Tu lucrezi într-un laborator...

Uneori, serile, când venea acasă, absent, întinerit și obosit, totodată, hainele lui miroseau într-un chip ciudat, mâinile lui erau pătate.

— Nu există camera secretă! exclamase ea victorioasă. Tu faci experiențe într-un laborator. Mi-a spus Adela că, în liceu, îți plăcea chimia. CăutaLJ'iatra Filosofală. O cauți și acum. E absurd, dar tu crezi, încă, în secolul XX, că există Piatra Filosofală...

Ioana îl ghicise după cum o privea, după cum îi cuprinsese umerii cu brațul, că era tulburat, aproape intimidat. Și apoi, pe neașteptate, apăruse Vădastra.

MIRCEA ELIADE

16

— Am întâlnit un om extraordinar, un fel de nebun, dar extraordinar, îi spusese într-o seară întorcându-se acasă. S-a mutat alături de mine, la hotel, îmi pare rău că nu-l poți asculta și tu...

Ioana îl privise derută.

— Faci experiențe, acolo, într-o cameră de hotel? îl întrebase ea. Nu lucrezi într-un laborator?...

A urmat apoi descoperirea lui Voinea, care fugise la Iași cu subvenția de 50 000 de lei, descoperirea domnișoarei Arethia, a doamnei Zissu. — Dar nu-mi dau seama cine este această doamnă Zissu, repeta el din când în când, la

masă, nu înțeleg ce-l leagă de această prea misterioasă doamnă... Și apoi, într-o zi, îi luase mâna și o privise adânc în ochi: — Mai lasă-mă încă un an! Poate mi s-a făcut un *semn*. Poate chiar doamna Zissu... Ioana începuse să rădă. — Tu crezi cu adevărat ce-mi spui? Crezi că amintirile unui om pe care de-abia îl cunoști... — Nu-l cunosc, o întrerupse Ștefan. îl aud mereu vorbind, l-am întâlnit de vreo două ori pe coridor, dar nu-l cunosc personal. Și tocmai faptul acesta mă tulbură: că mi se îngăduie să ascult, fără să vreau, confesiunile unui exaltat. Poate e un semn...

— S-a întâmplat așa, începu el odată. Probabil că alături de locuința doamnei Zissu se dăra o casă. Probabil că tocmai se încărca molozul într-un camion când trecea Vădastra pe-acolo, căci i-a intrat praf sub pleopă, sub pleopa ochiului de sticlă. „In liceu, spunea Vădastra, purtam ochelari albaștri, *pjnce-nez*” Ducându-și repede mâna la ochi, i-au căzut ochelarii și s-au făcut țandări. Și și-a întors ochiul de sticlă în orbită. S-a înapoiat atunci la doamna Zissu, acoperindu-și cu palma ochiul drept, și i-a cerut un lighean cu apă. „Mi-am spart ochelarii și m-am rănit”, i-a spus. Doamna Zissu a încercat să vadă ce s-a întâmplat, dar el n-a vrut să-și ia mâna de la ochi. De-abia când i-a adus un lighean cu apă și l-a lăsat singur, și-a scos ochiul de sticlă, l-a spălat și l-a pus deoparte, apoi a început să-și spele pleoapa și orbita. Dar atunci a intrat doamna Zissu și, neînțelegând ce s-a întâmplat, văzându-l cu pleoapa stoarsă și roșie, a început să țipe. „Nu vă speriați! i-a spus repede Vădastra căutând ochiul de sticlă și arătându-i-l. Nu e nimic. Am rămas așa de la accident... Și atunci, spunea Vădastra, cu un patetic orgoliu, am văzut-o pe doamna Zissu că începe să plângă. Atunci mi-am dat seama cât de mult mă iubea doamna Zissu. Privind-o cum plânge, din cauza mea, am simțit că ar fi trebuit să plâng și eu. Am încercat. Mă gândeam mereu la ochelarii pe care îi spăsesem și mă sileam să plâng. Dar n-am putut. Dar doamna Zissu a plâns așa, întruna, până s-a făcut târziu, și i-am spus, scuzându-mă, că trebuie să plec...”

în noaptea aceea, Ștefan se întorsese târziu acasă. Părea tulburat.

— Tu citești chiar în noaptea de Sânziene? o întrebă.

17

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— N-am știut că e noaptea de Sânziene...

— A fost. Acum a trecut de miezul nopții. Nu se mai poate întâmpla nimic... Se apropiase de ea și o cuprinse în brațe.

— Par atât de bătrân? o întrebă. E de necrezut cum poate să treacă timpul... Sper să nu am nici o plictiseală, mâine dimineață, la minister, adăugă desprinzându-se ușor din brațele ei.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă.

— Am fugit fără să anunț pe nimeni. Am fost în pădure. în pădurea Băneasa. Mi-am adus deodată aminte că e noaptea de Sânziene. Ți-am telefonat doar ție și am fugit... Simțeam că mă atrăgea ceva, continuă el după o tăcere. Mi se făcuse deodată dor să văd locurile pe unde am copilărit cu Ionel. Sunt într-adevăr atât de bătrân? Veneam acolo, în fiecare vară, să mă scald cu Ionel. Erau bălți mari, adânci. Și acum, pe locul lor, au crescut arbori. Pretutindeni nu vezi decât arbori înalți... Mi se bătea mereu inima, adăugă. Mi-am adus aminte de arici... Ioana începuse să se dezbrace, absentă.

— Ai fi putut să mă iei și pe mine, spuse fără să ridice ochii. Când mi-ai telefonat, credeam că ai să mă chemi să ne plimbăm împreună...

Uneori, mai ales înainte de apariția lui Vădastra, Ștefan îi telefona de la minister și-i da întâlnire în oraș. Dar în ultimul an nu se întâlniseră decât o singură dată. Ioana îl zărise, de departe. Părea posomorât, și ea ghicise: „Iar l-a confundat! Iar l-a salutat cineva, necunoscut, pe stradă...” — Ar trebui să-mi las mustață, începuse el. Sau, poate, și mai bine, ar trebui să mă rad în cap...

— Mi-era dor de tine, aș fi vrut să te chem, să ne plimbăm împreună în pădure, și totuși ceva mă împiedica. Parcă ar fi trebuit să mă întorc acolo, pe locurile copilăriei, singur... Dar am să te întreb ceva, adăugase el repede, și am să te rog să-mi răspunzi drept, oricare ar fi răspunsul tău.

Ioana întoarse capul și-l privi mirată. Glasul lui Ștefan i se păruse uscat, necunoscut.

— Tu crezi că, în zilele noastre, o mașină poate să dispară fără s-o fi furat cineva, se poate topi în nevăzut, fără să lase nici un fel de urmă?...

își desprinsе privirile din ochii Ioanei, și continuă, încurcat.

— Ești sigură că nu mi-ai vorbit niciodată de așa ceva? N-ai citit undeva, în vreo carte, o poveste asemănătoare? O mașină bine închisă, care dispăre la miezul nopții, fără s-o fi furat cineva? Dispare pur și simplu?...

— Nu-mi amintesc.

— încep să mă liniștesc, spuse Ștefan și-și trecu batista pe frunte.

își scosese haina și se așezase pe covor, rezemându-și capul de fotoliu.

— Deci, nu vine de-acolo, din vreo carte citită sau povestită, continuă el înseninându-se. Mai degrabă este o nălucire a mea...

MIRCEA ELIADE

is

Ioana se așezase pe scăunașul din fața oglinzii.

— Dar, în orice caz, tu *crezi* că s-ar putea întâmpla aievea un asemenea lucru? stăruie el. Crezi că o mașină poate

să dispară fără urme?...

— De ce nu?! făcu Ioana, întorcându-se ca să-l poată privi mai bine.

— Știam eu de ce te iubesc atât de mult, șopti Ștefan, înseninându-se.

— Dar ce s-a întâmplat cu mașina? De ce m-ai întrebat dacă cred cu adevărat?...

— Nu știu ce-am avut astăzi. Poate pentru că îmi adusesem aminte de copilărie. Poate pentru că văzusem arborii aceia mari, crescuți pe locul bălților. Sădisem și eu un pom acolo, când eram în liceu... Mi s-a părut că *văzusem* o mașină. Ceva mai mult. Mi s-a părut că *știam* ce se va întâmpla cu mașina aceea; exact la miezul nopții, trebuia să dispară. Am fost obsedat toată seara de mașina aceasta pe care o *văzusem*, deși nu se afla acolo, în pădure, și care trebuia să dispară la miezul nopții. *Știam* că va dispărea și că nu o voi mai revedea toată viața. Și gândul ăsta mă întrista într-un chip neînțeles, gândul că n-am s-o mai revăd toată viața... Din fericire, ești tu, adăugă zâmbind înseninat. Și la 15 iulie suntem la Predeal, pe munte...

„Se întâmplă ceva, în noaptea de Sânziene, își aminti Ioana pătrunzând în răcoarea patului. *Domnișoara Iulia.*”

— în fond, tu crezi cu adevărat în toate lucrurile acestea? îl întreabă. Crezi în Piatra Filosofală, în magie și în miracolele din noaptea de Sânziene?

Cum se întâmpla adesea, Ștefan nu-i răspunse.

— Mi s-a făcut dor de munte, vorbi ridicându-se brusc de pe covor.

— Poate se repetă anul decisiv, spuse Ioana.

Nu înțelegea ce o îndemnase să spună cuvintele acestea, dar îi părea bine că le spusese, și zâmbi. Ștefan se oprise în dreptul ei, lângă pat, și o privea.

— Care an? o întreabă. 1923 sau 1919?

— Anul decisiv, repetă Ioana, când ai fost singur pe munte. Când erai în liceu și ai fost singur pe munte...

își dădea seama că încurcă două mari evenimente din viața lui Ștefan, dar nu se corectă. Aștepta s-o corecteze el, așa cum făcuse chiar din primele zile de căsătorie. „Asta se petrecea în 1928, în vara când m-am întors de la Paris, începea el să povestească. Aveam atunci...” Și spunea repede câți ani avea. îi arătase într-o zi fotografiile din liceu. Ștefan alesese una, care arăta un adolescent frumos, cu ochii mari și părul tuns cu breton pe frunte.

„Asta e din 1919, îi spusese. Aveam atunci 17 ani. Eram în ultima clasă de liceu. Atunci când am urcat la cabană cu Ionel...” Ioana luase fotografia și o privise îndelung. își aminti deodată timpul ireal al logodnei. Ștefan îi povestise întâmplarea de la cabană câteva zile după ce se logodiseră. Aventura avusese loc în primăvara 1919, cea dintâi primăvară după război. Ștefan cu Ionel Paraschivescu și încă alți

19

NOAPTEA DE SÂNZIENE

trei colegi n-au mai avut răbdare să aștepte vacanța de vară ca să urce Bucegii. De câțiva ani nu visau decât la asta: să vadă munții. Dar țara era ocupată de germani și războiul continua, an după an. Când, în noiembrie, se încheiase armistițiul, era prea târziu să încerce aventura. Au încercat-o în martie, păcăliți de o primăvară timpurie la București. Crestele munților se zăreau încă înzăpezite; dar la poale era cald, senin. I-a apucat viforul când ajunseseră sus, pe Pietrele Arse. Rătăciseră drumul. Abia pe seară au nimerit la o cabană a funicularului care transporta lemne. Au spart lacătul de la ușă și au intrat. Au aprins focul și, pentru că aveau mâncare din belșug și chiar o sticlă mare cu rom, s-au înveselit repede. Apoi s-au culcat, cum s-a nimerit, pe dușumele. Dar către miezul nopții i-au trezit din somn glasuri de oameni în fața ușii. Zăpada se adunase până dincolo de clanță și ușa nu putea fi deschisă decât opintindu-se și cei dinlăuntru. La început le-a fost frică, dar oamenii stăruiau. Erau muncitori din vale, de la lemne, și cunoșteau cabana. S-au bucurat că i-au găsit pe ei acolo. — Avem un mort cu noi, le-au spus. îl tot cărăm de astă-seară, de la șase. Iar dacă-l lăsăm în drum, îl mănâncă lupii până dimineața. Așa că l-am adus aici... Și e mai bine dacă sunteți și dumneavoastră... Apoi le-au mulțumit și au plecat.

Dimineața trebuiau să fie la lucru, în vale. — L-am vegheat toată noaptea, fără să vrem, îi povestise Ștefan. Și dimineața au venit oamenii din sat și l-au încărcat într-o sanie... Dar lui Ionel i-a fost frică. Nu privea deloc în spatele lui, unde știa că era mortul. A terminat el singur sticla de rom. Și spunea mereu: „Mă, să nu mă lăsați! Orice s-o întâmpla, să nu mă lăsați!...” Săracul Ionel! El n-avea cum să știe, atunci...

— Când am fost singur pe munte, vorbi Ștefan începând să se dezbrace absent, nu mai eram în liceu. Asta se petrecea în 1923...

Ioana îl asculta cu ochii pe jumătate închiși, zâmbind. „Anul decisiv”, își repeta ea. Atunci, în 1923, când avea 21 de ani și-și pregătea licența, Ștefan fugise de-acasă. Găsise chiar un vapor de marfă care să-l ducă, clandestin, până la Constantinopol. Dar înainte de fugă, venise să-și ia rămas-bun de la Carpați. în primul lor drum împreună pe munte, îndată după căsătorie, Ștefan îi arătase cărarea pe care o urcase atunci, înainte de fugă. „Parcă timpul n-ar fi trecut pe aici, îi spusese. Stâncile, brazii, iarba, cerul au rămas pe loc. Și de câte ori evoc opririle pe loc, simt o neînțeleasă emoție, aproape de beatitudine. Tu nu poți înțelege asta, adăugase. Ești încă prea tânără...” Acum trei ani, în 1933, când îi vorbea astfel Ioana avea 23 de ani, cu opt ani mai puțin ca el.

— Am uitat să-ți mai spun ceva, adăugă Ștefan însuflețindu-se deodată, și Vădastra crede, în felul lui, în Piatra Filosofală. îi povestea astă-seară Arethiei de o substanță care transformă în aur tot ce atinge. Regreta că n-a descoperit-o el...

în compartiment, Ioana observă că un tânăr cu ochii vineți, pătrunzători, și un început de chelie, îl privea neconținut pe Ștefan, cu un fel de încruntată

MIRCEA ELIADE

20

nedumerire. „Iar îl confundă”, gândi Ioana, și fără voia ei roși. Îi era teamă să nu observe și Ștefan. Dar Ștefan părea fascinat de un domn cu barbișon care, în clipa când trenul se puse lent în mișcare, își scosese ceasul și verificase ora. Avea un profil de o surprinzătoare noblețe; fruntea corect bombată, nasul drept, mustățile pline și fără aroganță, barbișonul ușor arcuit înainte, toate acestea îi dădeau un aer seniorial, oarecum vetust. Fața, însă, îl arăta altfel; obraji erau lași, cu pielea atârând moale pe fălci, și cele câteva șuvițe de păr decolorat lipite de-a curmezișul craniului aminteau chipurile de medici și profesori de pe la 1900.

— În 45 de minute suntem la Ploiești, spuse el privind-și pe rând vecinii. Ca la un semnal toți începură să vorbească. Domnul cu barbișon părea

erudit; citase de mai multe ori versuri din primii poeți români, și chiar un text latinesc. Vorbea mai ales cu tânărul cu ochii vineți. Dar curând conversația deveni generală și, înainte de a coborî la Sinaia, se înclină politicos și se prezentă:

— Profesorul Iancu Antim. Sper că vom mai avea plăcerea să ne mai întâlnim, le spuse.

O săptămână mai târziu, Ștefan se lăsase convins de Ioana și plecase pentru două zile, singur, pe Bucegi. Îl privise de la fereastră cum se pierde în pădure și se înapoie în pat cu o neînțeleasă tristețe. Ca de obicei se întoarse cu gândul la Marea Vestă. Fusese o zi fierbinte, apăsătoare, și Ștefan își lepădase pantofii și haina de la ușă, și alergase imediat în odaia de baie. Cu un zâmbet misterios, ea îl urmăse cuminte și-l privise cum intră pe de-a-ntregul sub duș.

— Nu cred că am să pot urca până la cabană, îi spusese.

Și, pentru că i se păruse că, așa cum era, cu capul neconținut sub apă, s-ar putea ca Ștefan să nu audă bine, repetase, aproape strigând:

— N-am să pot urca! *Cred că o să avem un copiii...*

În clipa următoare, Ștefan ieșise cu un salt, ca opărit, de sub duș. Părul lung i se lipise de obraz și-l dăduse la o parte cu un gest speriat. O privise o clipă nedumerit, ca și cum n-ar fi înțeles, apoi sărise din baie și așa cum era, o prinsese în brațe. Fața aceea umedă și răcoroasă i se păruse Ioanei scăldată în lacrimi. Asculta cum curge dușul, în neștire.

— Închipuiește-ți pe cine am întâlnit la Casa Peșterii? o întrebă Ștefan la întoarcere.

— Pe Iancu Antim, răspunse repede Ioana.

Dar nu-l întâlnise pe el. Întâlnise pe un oarecare Petre Biriș. Ioana nu auzise niciodată de el.

— E cel mai mare cunosător al operei lui Partenie, spuse Ștefan cu un glas care pregătea parcă o sumă de revelații. Dar nu-l cunoaște personal; nu l-a văzut decât la conferințe. Și, evident, m-a confundat cu el. Așa am intrat în vorbă...

21

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Apoi, fără să-i lase timp să spună ceva, adăugă:

— L-a cam criticat pe maestru. L-a criticat chiar rău de tot. Spunea că, de la o bucată de vreme, se grăbește, că scrie prea repede și publică la întâmplare. *De la o bucată de vreme*, repetă Ștefan, subliniind cuvintele. La ce crezi tu c-a voit să facă aluzie băiatul ăsta, Biriș?

Ioana ridică din umeri.

— Mie mi-a plăcut Biriș, continuă Ștefan. Dar mă întreb ce-a vrut să spună el precizând că, *de la o bucată de vreme*, Partenie nu mai e ce-a fost la început, că-și cam bate joc de opera lui. Tu ai observat vreo schimbare?! Dar nici măcar nu-i lăsa timp să răspundă, ci continuă cu un glas mai grav, ca și când ar fi voit să reproducă înseși cuvintele lui Biriș.

— Spunea că este ceva imoral în ultima producție a lui Partenie. Că el vrea să și trăiască, și să și scrie, în același ritm *ca mai înainte*, dar că asta nu se poate, că acela care o face trișează. „Un scriitor poate trăi *înainte* sau *după* ce a compus o carte, spunea el. Dar nu poate să trăiască și să creeze în *același timp*. Actul creației îl confiscă în întregime și deci îi interzice să trăiască...” Dar, în fond, de ce-ți spun eu ție toate astea?! Își îndreptă el brusc privirile către Ioana. Tu trebuie că le știi, și le înțelegi, mai bine ca mine...

— Poate că nu le înțeleg nici eu atât de bine, vorbi Ioana simțind că trebuie să spună și ea ceva.

— Voiam doar să te întreb dacă ai remarcat și tu că Partenie se grăbește de la o vreme, sau, cum se exprima Biriș, că vrea să profite de viață fără să renunțe, totuși, la scris? Spunea că pentru cei care-i cunosc bine opera sare în ochi lucrul ăsta: că, de la o vreme, Partenie își bate joc de talentul și inteligența lui... Tu nu mi-ai vorbit niciodată de așa ceva...

— Nu mi-am dat seama de vreo schimbare, spuse Ioana. Ștefan o privi lung, pe gânduri.

— Dar de ce credeai că l-am întâlnit pe Iancu Antim?! o întrebă. Ioana zâmbi.

— Nu știu ce mi-a venit să-ți spun. Poate pentru că îl visasem azi-noapte... Dar nu i-a spus cum îl visase: Antim

se apropiase de fereastra

compartimentului ei și, ridicându-se în picioare ca s-o vadă mai bine, îi bătuse nervos în geam: „Soțul dumitale a avut un accident, îi strigase el. A avut un accident, repetă. Un accident...”

Terminându-i-se concediul, Ștefan se întoarse la București în seara de 14 august și, de la gară, se duse direct la hotel. Ioana mai rămânea la Predeal încă cincisprezece zile și, singur, casa din bulevardul Domniței i s-ar fi părut pustie.

Camera mirosea a căldură închisă și era plină de molii. Ștefan stropi podeaua cu apă, se schimbă, apoi coborî și se duse să mănânce la cârciuma din colțul

MIRCEA ELIADE

22

străzii. Se întoarse destul de târziu acasă și pentru că în camera de alături nu se auzeau voci, ațipise destul de repede. Dar, câțva timp în urmă, îl trezi din somn glasul strident al lui Vădastra.

— ... Eu nu sunt ca ceilalți bărbați, spunea. Nu-mi place să mint. Eu vorbesc întotdeauna omului în față...

— Nu înțeleg unde vrei să ajungi, îl întrerupse Arethia. Nu înțeleg și nici nu mă interesează!...

— Stai că n-am terminat! Vreau să-ți mai spun câteva cuvinte... Tu crezi că mă cunoști pe mine pentru că... înțelegi pentru ce... Ei bine, dă-mi voie să-ți spun: nu mă cunoști deloc! Tu crezi că dacă am venit atunci în odaie, când mi-a furat Voinea banii, și am cerut să-mi împrumuți 12 000 de lei sunt un om slab, care a avut nevoie de ajutor și am strigat după ajutor. Ei bine, dă-mi voie să-ți spun că te-ai înșelat. Am venit pentru că mi-ai inspirat întotdeauna încredere, și aveam nevoie de cineva cu care să mă sfătuiesc. Atâta... Ce-a urmat după aceea nu mă privește. Eu, personal, drept să-ți spun, nici nu mă gândeam...

Probabil că Arethia voise să plece, pentru că Ștefan auzi pașii repezi ai lui Spiridon, tăindu-i drumul în fața ușii.

— Stai, de ce te superi?! Că n-am terminat. Spuneai că bărbații sunt mincinoși. Dă-mi voie să-ți dovedesc contrariul...

— Mersi! exclamă Arethia, acum devii și obraznic!...

— Nu sunt obraznic deloc, continuă Spiridon cu aceeași seriozitate. Dacă ți-aș spune că te iubesc cu pasiune, m-ai crede?! Ai crede că-mi bat joc de tine. Și nu vreau să-mi bat joc de tine. Nu mi-ai făcut nimic. Am fost întotdeauna buni prieteni...

— Te rog să-mi dai drumul! țipă Arethia. Eu sunt de vină că m-am încrezut în dumneata, om lipsit de maniere. Te rog să-mi dai imediat drumul!...

În acea clipă, se auziră de alături, din odaia lui Daniil, câteva bătăi în perete.

— Terminați, domnilor, o dată, că nu putem dormi! strigă Daniil.

— Vezi ce-ai făcut? șopti Arethia cu oarecare teamă, deschizând ușa. M-ai compromis!...

— Lasă că mai vorbim mâine, îi spuse Spiridon tot în șoaptă.

Câteva seri în șir Ștefan nu mai auzi glasul Arethiei. Doar din când în când, răbufnea din senin Vădastra, vorbind singur: „Lasă, c-o să-mi vină și mie rândul! Am să le arăt eu atunci, la toți!... Am să-i învăț eu minte!...” Într-o seară se auziră ciocănituri la una din ușile de pe coridor. „Nu e la mine”, își spuse Ștefan. Fusese o zi neobișnuit de fierbinte și se trântise în pat istovit, gol, cu un prosop în jurul gâtului; zăpușeala stăruia încă în odaie, pe caldarâm, peste acoperișurile caselor care miroseau a tablă și cuptoare de var. Ciocăniturile se auzeau din ce în ce mai puternice.

23

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Intră! strigă deodată Vădastra.

Dar nu intră nimeni. „Nu e nici la el, își spuse Ștefan; este probabil la Arethia.” Atunci i se păru că se trezește, și inima începu să-i bată altfel; simțea din nou, și dintr-o dată, prezența Ilenei ca o stranie și nevinovată obsesie.

Așa i-o simțise neconținut până în clipa când Ioana intrase după el în baie și strigase: *Cred că o să avem un copiii* Rămase nemișcat, cu ochii închiși, concentrându-se; timpul se întorcea înapoi. Își mai amintise de câteva ori de Ileana, dar niciodată cu emoția cu care se gândea la ea înainte de Marea Vestе. Întâlnirea din pădurea Băneasa, masa de la restaurant, celelalte două scurte întâlniri care urmaseră i se păruseră de atunci întâmplări oarecare. Acum, timpul se întorsese înapoi și acele puține clipe petrecute împreună îi reveneau încărcate de dor. Rochia ei din după-amiaza când o întâlnise ultima oară: albă imprimată. Parcă îi subția și mai mult mijlocul, întinerind-o. Nu înțelegea cum izbutise să fie atât de bronzată la începutul verii.

— Cât rămâne zăpada pe munți, rămân și eu la ski. Iar primăvara o petrec de obicei la moșie...

— Intră!! strigă din nou, aproape cu furie, Vădastra.

„Nu e la el, își spuse Ștefan, degeaba țipă.” Ciocăniturile amuțiră, parcă ar fi fost speriate. Îi părea rău că nu avusese timp să afle mai mult despre viața ei. Știa doar că a crescut-o tante Cecile, care avea o moșie în Moldova, pe malurile Șiretului. Acolo își petrecuse adolescența. Dar aproape că nu mai știa nimic altceva despre ea. Doar că se întorsese de curând în țară, și că locuiește la o altă mătușă, pe strada Batistei. Încet, timide, ciocăniturile reîncepură, parcă foarte departe, la capătul coridorului. Îl auzi pe Vădastra deschizând ușor, ca și cum ar fi vrut să surprindă un delict.

— Nu e nimeni! exclamă el, oarecum decepționat.

„Nu e la el”, își repetă Ștefan. Conducând-o în acea seară acasă, îi plăcea s-o privească mergând; avea un mers

aproape băiețesc, ținându-și mâinile la spate și scuturându-și la răstimpuri buclele cu un gest scurt, ca și cum ar fi tresărit prin somn. De câte ori simțea că Ștefan o privește îndelung, întorcea capul și-i zâmbea, parcă ar fi vrut să-l întrebe. Dar știa să-l privească și altfel, cu o gravă seriozitate; așa cum l-a privit aflând de Ioana sau când, câteva zile după aceea, reîntâlnind-o, el a întrebat-o: — Ce-ai făcut cu geamantanele?! și ea n-a înțeles. N-ar mai fi putut închide geamantanele, dacă i-ar fi dat lui inelul acela cu chei, i-a explicat Ștefan. — Ce inel? a întrebat ea. Uitase, și Ștefan o privi o clipă derutat. I-a adus aminte: mașina cu care ai fi putut veni în pădure, și care ar fi putut dispărea... Cheile de la geamantane s-ar fi aflat prinse în același inel, alături de cheile mașinii, și așa cum îi spusese atunci, inelul l-ar fi păstrat el. (Dar nu i-a spus mai mult. Nu i-a povestit scena finală, scena de la miezul nopții, așa cum o văzuse el. — E straniu! o auzise el exclamând.

MIRCEA ELIADE

24

Și totuși aici am lăsat-o. Mașina mea, vreau să spun... îmi aduc foarte bine aminte că *aici* am lăsat-o... — Ești sigură că ai venit cu ea? o întrebase el în glumă. O vedea cum îl privește cu o stăpânită enervare, cum caută ceva în poșetă și-i întinde un inel cu chei. — Poftim! spunea ea. Iată cheile!... Era un inel de metal, fără luciu, cu o cheie yale și alte câteva cheițe; cheițele de la geamantane. Ștefan îl lua cu o neînțeleasă, ascunsă bucurie, și îl privea câteva clipe, foarte emoționat...)

— Parcă-l văd, continuase el. Un inel de metal, fără luciu, cu o cheie yale și alte câteva cheițe. Cheițele de la geamantane...

Ea îl privise din nou, cu seriozitate, apoi izbucni deodată în râs.

— Știi că începi să mă interesezi?! îi spuse.

— Cine bate, domnule, așa întruna?! se auzi dintr-o dată glasul lui Daniil. Deschisese ușa și strigase din prag, adresându-se către fundul coridorului.

Dar nu-i răspunse nimeni. Ciocăniturile amuțiră.

— E cineva acolo?! strigă din nou Daniil. Căutați pe cineva?!

— Ar trebui să se cheme portarul, strigă Vădastra din camera lui. Ștefan zâmbi în întuneric. — Știi că începi să mă interesezi?! repetase ea.

Dacă n-ai fi fost căsătorit, aș fi făcut, poate, o pasiune pentru dumneata. Dar am să-i scriu Valkiriei despre dumneata. Valkiria este o fostă colegă de-a mea de la Lausanne. Am poreclit-o așa pentru că e blondă, grasă și cântă. Dar ești genul ei. Ea, Valkiria, e romantică și spiritualistă. Doar că ești cam prea robust pentru ea. Dacă ai fi fost mai slab, mai întristat, aproape tuberculos, sunt sigură că ar fi venit la București, să-ți cânte...

Se oprise o clipă, și-și trecu mâna prin bucle.

— Și totuși, ești prost crescut, adăugase. Aș fi putut să mă supăr. Credeam că m-ai acostat ca să-mi faci curte.

Dar acum înțeleg că m-ai acostat pentru că credeai că am mașină și ai fi vrut să vezi cum aș fi reacționat dacă mi-ar fi dispărut mașina... Să-ți spun eu cum aș fi reacționat: aș fi anunțat imediat Prefectura poliției...

Îl auzi deodată pe Vădastra vorbind singur:

— Parcă ce poate să-mi facă?! Am păstrat toate chitanțele; odată trei, și odată trei, și odată șase. Total 12 000 de lei. Dacă spune ceva, o distrug! Mă duc la șef, și o dă afară în 24 de ceasuri...

Nu se mai auzeau ciocăniturile. Ștefan deschise ochii și așteptă așa mult timp, în întuneric: nu se mai auzeau. Îi era încă foarte cald. Dar parcă totul era altfel, acum, în odaie, în aerul nopții calde care intra leneș pe fereastră, parcă totul era schimbat.

Odată, de mult, voise s-o întrebe pe Ioana dacă ea, care i-a iubit pe amândoi, și în același timp, a ghicit atunci ceva *schimbat* în jurul ei, dacă lumea rămăsese

25

NOAPTEA DE SÂNZIENE

aceeași pentru ea, aceeași ca *mai înainte*. Dar nu îndrăznise s-o întrebe. Aproape că nu-i vorbea Ioanei de presimțirile și reveriile lui, de dorințele lui ascunse, îi vorbea din când în când despre Timp și despre posibilitățile deschise, dar nu îndrăznise niciodată să-i spună că dorința lui secretă era de a deveni sfânt, de a putea iubi pe toți oamenii cu aceeași intensitate.

— Am să-ți destăinuiesc ceva, spusese atunci Ileana, în pădure. Nu te cunosc, nu știu cine ești, nu știu ce faci. Nu pot avea secrete față de dumneata. N-am spus asta la nimeni, dar dumitale ți-o pot spune: totul depinde de Timp. Dacă nu rezolvi problema asta acum cât ești tânără, te prinde viața și te macină pe dinlăuntru, și într-o zi te trezești bătrână, iar în ziua următoare te trezești pe patul de moarte, și atunci e prea târziu ca să mai încerci ceva. Trebuie să cauți asta acum, cât ești tânără. Asta e o problemă de tinerețe...

— Ce trebuie să caut?! îl întrebase Ileana.

— Să scapi de Timp. Să ieși din Timp. Privește bine în jurul dumitale: ți se fac din toate părțile *semne*. Încrede-te în semne. Urmărește-le...

Sări brusă din pat și din câțiva pași ajunse în fața rafturilor cu cărți, îngenunche și începu să băjbâie cu mâna înapoia cărților ultimului raft. După câteva lungi secunde găsi mânușile și le scoase cu mare grijă. Le simțea, prin întuneric, uscate, murdare, pline de praf. „Aproape sigur că nu sunt ale ei”, își spuse ridicându-se în picioare. Atunci își dete seama că e gol; își simțea corpul fierbinte, jilav. Începu să se îmbrace repede. *Cred că o*

să avem un copiii o auzi din nou pe Ioana, dar continuă să se îmbrace, nervos, aproape tremurând. Când aprinse lumina, privi cu mare atenție mânușile. Erau prăfuite, ciuruite de molii. „Nu sunt ale ei, își repeta întruna, dar trebuie să i le dau.” își luă haina și fără să și-o îmbrace, ieși din odaie.

— Dumneavoastră ați auzit ceva?! îi tăie drumul portarul când ajunse la capătul scărilor. A fost un domn care a bătut la toate ușile. L-ați auzit?

— La mine n-a fost, răspunse repede Ștefan.

— Dacă e tot ăla de astă-iarnă, îl știu eu cine e, vorbi portarul. E un adventist. Vinde Biblii. A mai fost odată pe aici, dar l-am simțit de cum a intrat. Căutați pe cineva? l-am întrebat. S-a prefăcut că nu m-aude, și a dat să urce scăările...

În acest moment chiar, Ileana ar putea fi pe punctul de plecare. S-ar putea, bunăoară, că acum, când el asculta pe portar, Ileana să încuie ușa de la intrare, să traverseze cei câțiva metri de grădiniță cu pietriș din fața casei și să se pregătească să se urce în taxiul care o așteaptă la poartă. Ștefan grăbi pasul și o dată trecut de colțul străzii, începu să alerge, ținându-și strâns haina sub braț. „Probabil că pleacă la moșie”, înțelese el. (Și era totuși obsedat de acea întrebare absurdă: — *Dar cum au putut închide geamantanele?...*) Inima începu să i se bată cu putere. Făcu semn unui taxi și dădu adresa din strada Batistei.

— Cât poți de repede, adăugă el plecându-se către șofer.

MIRCEA ELIADE

26

Văzu de departe casa adormită în întuneric. Când taxiul se opri în dreptul numărului 27, îl lovi mirosul de mixandre. O pisică sări chiar atunci de pe zid și se pierdu nevăzută către fundul curții. Toate obloanele erau trase. Încercă de mai multe ori clanța, în neștire, apoi se întoarse în mașină și strigă șoferului: — La Gara de Nord... își aminti atunci de un gest al Ilenei pe care nu-l remarcase imediat: ea își rezema uneori obrazul pe mâna strânsă pumn, înclinând puțin capul. Era un gest de școlăriță, și Ștefan se întreba de când l-o fi purtând așa cu ea, prin lume. Probabil că așa o va regăsi, la fereastra vagonului, privind drept înaintea ei, așteptându-l. Dar Ștefan află că acceleratul pentru Moldova plecase de două ceasuri. Mai era un tren personal către miezul nopții. Exact la 23,45, i se spusese la ghișeu. își dădu atunci seama că alergase degeaba și se simți deodată ridicol. Fără îndoială că Ileana plecase mai demult la moșie. Mai de mult, adică acum o săptămână, o lună, chiar. Greu de crezut că ar fi putut rămâne până la sfârșitul lui august în București...

Când se simțea ridicol, încerca să nu se mai gândească la nimic. Scutură încă o dată mânușile și, strângându-le sul, le băgă în buzunarul hainei. O sută de lei, își aminti el. A spus șoferul că s-a întors de la statuia Brătianu ca să le aducă. *Cred că o să avem un copil!* Grăbi deodată pasul. Traversând bulevardul Dinicu Golescu, se auzi strigat din urmă, și întoarse mirat capul. Era Biriș.

— Încotro, maestre?! îl întrebă el.

Își ținea haina atârnată pe umeri; o ținea cu un deget, de cheotoare. „Are să se rupă, își spuse Ștefan. Imposibil să nu se rupă.” Biriș își scosese cravata și își deschise și gulerul de la cămașă. Nu era prea înalt și părea încă tânăr, deși avea părul rar, fruntea puțin încrețită și ochii fără nici o sclipire, inexpressivi.

— Maestre dragă, adăugă el scoborând glasul, ce să-ți spun, m-ai decepționat...

Așa cum prevăzuse Ștefan, tot gesticulând, cheotoarea se rupse și haina căzu pe trotuar. Se aplecară amândoi s-o ridice.

— Dar cred că am avut deja prilejul să vă explic că nu sunt Ciru Partenie, spuse Ștefan.

— Știu, știu, îl liniști Biriș bătându-l familiar pe umăr. Dumneata ești Viziru, te cunosc doar foarte bine. Dar îmi place să vorbesc cu dumneata, așa, pe un alt plan; *impersonal*, dacă se poate spune, sublinie el cu emfază cuvântul. Pe planul ideilor... Cum spuneai foarte just în ultimul dumitale articol...

- Dar tocmai asta îți spuneam, îl întrerupse Ștefan, că *nu sunt* Partenie...

27

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Ce-are a face?! exclamă puțin plictisit Biriș. Să nu confundăm planurile. Dumneata ești și rămâi Viziru — dar discutând *idei* cu dumneata, dă-mi voie să mă situez pe planul ideilor. Sau nu m-am exprimat destul de clar?!...

Ștefan zâmbi împăciuitor și înălță din umeri. Biriș îl privi lung; apoi îi luă brațul și îl îndemnă spre o bancă.

— N-ai vrea să ne așezăm o clipă aici? Am umblat teribil de mult astăzi. Mă simt cam obosit...

Se așezară amândoi, și Biriș începu să caute, fără grabă, prin toate buzunarele, pachetul cu țigări. își alese o țigară, apoi își trecu încet mâna pe frunte.

— Mă întreb dacă nu cumva am avut o insolație, spuse el cu oarecare timiditate. A fost teribil de cald azi...

Îi era peste putință să înțeleagă cum de nu i-a mai telefonat. Ultima oară a fost... *Cred că o să avem un copil!*

Fusese o zi tot atât de fierbinte, apăsătoare, și alergase de-a dreptul sub duș. Biriș își aprinse țigara, se înecă de la primul fum și începu să tușască.

— Dar în fond, începu el după ce-și găsisse batista și scuiparse, să nu crezi că, o singură clipă măcar, te-am confundat cu Ciru Partenie. Nu, ferească Dumnezeu!... Doar că mie îmi place să vorbesc *direct* cu omul ale cărui idei le discut. Bunăoară, în cazul dumitale; când te-am văzut, mi-am adus aminte de articolul lui Partenie; foarte inteligent, foarte amuzant, dar nu trage nici o concluzie. Cum îți mai spuneam și atunci: omul ăsta se grăbește,

parcă tot i-ar fi teamă că n-o să mai aibă timp să spună ce are de spus.

Îi spusese asta pe Bucegi, la Cheile Tătarului. Acolo, pe piatra pe care se odihneau, soarele apunea mai târziu. „Partenie vrea să și trăiască, și să și scrie. Dar asta nu se poate, spunea Biriș. Scrisul te confiscă pe dinlăuntru, te împiedică să trăiești. Nu orice muncă te confiscă pe dinlăuntru. Poți încărca o vagonetă cu cărbuni, sau poți semna hârtii administrative, și mintea îți aleargă liberă. Timpul dumitale interior, singurul care contează, îți aparține. Poți munci visând, sau amintindu-ți, sau gândind. Numai munca săvârșită întru împlinirea unei vocații, și în primul rând scrisul, pentru că procesul lui e cel mai complicat, numai această muncă te confiscă definitiv. Numai actul creației îți cere această jertfă... Putem să mergem, adăugase el târziu. A apus și aici soarele.”

— Pleca de la o observație interesantă, începu Biriș cu un glas potolit; că sunt oameni care se comportă întreaga lor viață ca un organ; ca un ficat, bunăoară, sau ca un rinichi, ca un stomac, ca un sex, ca un creier. Ce intuiție admirabilă! exclamă întorcându-se brusc către Ștefan. S-ar putea stabili o caracteriologie, sau chiar o antropologie, pe temeiul ei. Ia, de pildă, omul care se comportă ca un stomac, care se situează în lume și în istorie prin perspectiva unui stomac. Nu trebuie confundat, cum ar părea la prima vedere, cu un om

MIRCEA ELIADE
NOAPTEA DE SÂNZIENE

căruia îi place să mănânce și să digere. Existența lui însăși fiind identificată cu comportamentul unui stomac, el ar putea să aibă sau să nu aibă pasiunea digestiei alimentare; dar în orice caz, *existența lui istorică* va fi redusă la *digerarea propriului său Univers*. Față de Univers, acest om se va comporta ca un stomac: va încerca să-l digere, să-l despartă în materii grase și nutritive, să dozeze sucurile de care are nevoie, să elimine toxinele etc. Cu totul altul va fi comportamentul unui om-rinichi: el își va filtra Universul; viața lui va fi redusă numai la această funcțiune de a despărți lichidele, de a le filtra...

Un tramvai se apropia cu zgomot. Biriș se opri brusc și întoarse din nou privirile spre Ștefan. Surprins, Ștefan clătină din cap; izbutise tocmai atunci să-și introducă mâna în buzunarul hainei și să atingă mânușile. Nu puteau fi ale ei. Nu-și amintea s-o fi văzut o singură dată cu mânuși. Își ducea mâinile la spate, călcând băiețește, scuturându-și buclele. Evident că ar fi anunțat Prefectura poliției, dar toate cercetările ar fi fost zadarnice. Nu era vorba de un furt, de o mașină furată. Era cu totul altceva. Ar fi putut să fie altceva...

— Ceea ce îți reproșez eu, dragă maestre, reluă Biriș după ce lăsă să treacă tramvaiul, este că n-ai adâncit această intuiție. Ai fi putut examina însăși istoria universală la lumina acestei caracteriologii de structură fiziologică. Ai fi găsit națiuni și state care s-au comportat ca un creier, sau ca un ficat, sau, mai ales, ca intestinul gros. Și până la urmă aceste națiuni și state au *pierit*.

Sublinie cu atâta putere ultimul cuvânt, încât Ștefan se simți deodată emoționat.

— De ce-au pierit?! îl întrebă el. De ce spuneai c-au pierit?!

Biriș îl privi lung; își prinse mucul de țigară între două unghii și-l zvârli, cu o smucitură a degetului arătător, foarte departe, în mijlocul bulevardului.

— Au pierit, reîncepu el, pentru că *istoria* pe care o făceau aceste națiuni și aceste state era într-un anumit sens dictatura unui singur organ: a splinei, bunăoară, sau a intestinelor. Mă întreb chiar dacă istoria nu ne apare atât de absurdă tocmai din cauza acestei confiscări monstruoase în profitul *unui singur fel* de a vedea lumea, a unui *singur* comportament, care nu poate fi decât limitat și, deci, fals...

„Adoră să sublinieze cuvintele”, observă încă o dată Ștefan. Biriș le sublinia uneori fără să schimbe glasul, ci numai ridicând brusc sprâncenele, sau, dimpotrivă, apropiindu-și pleoapele, micșorându-și ochii.

— *Istoria universală sau jalnica dictatură a organelor* ți-ai fi putut intitula articolul, reîncepu Biriș după o scurtă pauză. Dar pe dumneata, dragă maestre, nu te interesează *istoria*; dumneata rămâi în psihologie, te preocupi exclusiv de individ...

— Păcat că nu-l cunoști, vorbi Ștefan. Pe Partenie, vreau să spun; ar trebui să-l cunoști...

Biriș nu întoarse capul. Începu să-și caute pachetul cu țigări.

— Știu că nu-i plac belferii, spuse, că nu-i plac mai ales profesorii de filosofie. Partenie umblă după „experiențe”; tot cu femei frumoase, prin cofetării și restaurante de lux. Dar am să-l caut într-o zi. Am să dau buzna peste el și am să intru direct în subiect. Ascultă, maestre, am să-i spun, n-ai vrea să stăm puțin de vorbă? Dar nu aici, la dumneata. Te poftesc în strada Măcelari. În strada Măcelari, numărul 10, locuiesc eu, adăugă Biriș cu un glas mai scăzut întorcându-se către Ștefan.

— Știu. Mi-ai spus-o odată, când m-ai confundat cu Partenie. Nu, nu m-am supărat, adăugă Ștefan repede, dar ar trebui să i-o spui și lui, lui Partenie. Ar trebui să-l cunoști.

— Am să-i spun o seamă de lucruri, continuă Biriș. Am să dau într-o zi buzna peste el, și am să i le spun. „În strada Măcelari numărul 10 locuiesc eu”, își aminti Ștefan dezamăgit, aproape enervat. Îi mai repetase asta când, vreo zece zile în urmă, îl întâlnise întâmplător în dreptul librăriei Cartea Românească. „Te poftesc și pe dumneata să stăm de vorbă în strada Măcelari.” Dar când îi deschisese ușa și îl văzuse, păruse surprins, ca și când nu s-ar fi așteptat să-l întâmpine pe el. Era în cămașă, nebărbierit și încă somnoros; își ascundea cu greutate

căscatul.

— Sper că nu te deranjez, spusese Ștefan.

— Te așteptam, făcu Biriș fără nici un fel de elan. Și o să intrăm direct în materie. Acesta e obiceiul casei, adăugase; intrăm direct în subiect...

Era o odăiță bătrânească, tristă, aproape mizeră. Tapetul fusese pe alocuri jupuit și pe pereții goi se aflau lipite reproduceri în culori ieftine de tablouri celebre. Unele erau deja îngălbenite, scorjite.

— Despre ce trebuia să vorbim?! întrebă Biriș. Ah, da, îmi amintesc... Și începuse să-i vorbească despre articolul lui Partenie. „Nu cred că o să

putem fi prieteni, înțelegea Ștefan ascultându-l; suntem amândoi prea bătrâni. Sperasem o clipă că am putea fi prieteni...”

— Am impresia că te cam plictisesc, îl auzise deodată și-i simțise privirile pironite asupra-i.

Biriș se întrerupsese și-și desfăcea pachetul ca să-și aprindă o țigară.

— Nu. E foarte interesant ce spui. Dar mă gândeam la altceva. Mă gândeam...

— Dacă era interesant, cum de te gândea la altceva?! îl întrerupsese Biriș.

— Mă gândeam că tot ce-mi spui l-ar fi interesat pe Ionel Paraschivescu. Eram prieteni vechi. L-am cunoscut în clasele primare...

Biriș îl privise din nou, lung, cercetător.

— Ești un om curios, dumneata...

!

MIRCEA ELIADE

30

În acea clipă se auzise o bătaie cu piciorul, repetată, în ușă, și Biriș sări să deschidă. În prag se afla o femeie bătrână, sărăcăcios îmbrăcată, cu un șorț de bucătărie pe deasupra unei rochii de stambă decolorată și cu papuci de lână, zdrențuiți. Adusese, pe o tavă, dulceturi și cafele.

— Dă-mi voie să te prezint mătușii mele, doamna Porumbache, spuse Biriș cu un glas solemn, luându-i tava.

Ștefan se apropie de ea și-i sărută politicos mâna.

— Mersi, spuse bătrâna.

Se îndreptă cu pași mărunți către masă și se așeză pe un scaun. Îl privea pe Ștefan cu multă curiozitate.

— Ce-ați mai vorbită? întrebă ea văzând că tinerii tac amândoi.

— Vorbeam de-ale noastre, spuse Biriș calm.

Apoi își luă ceașca cu cafea și tăcu. Ștefan își pironise ochii pe fotografia îngălbenită a unei femei tinere, așezată într-o ramă pirogravată, lângă fereastră.

— E soră-mea, Aneta, mama lui Petrică, spuse bătrâna urmărindu-i privirile. A mâncat-o ofița de tânără, sărăcuța!... A fost și în pension, la Notre Dame. Cânta și la pian! Și la ce i-a folosit?! Nici n-a avut parte să se bucure de viață! Doar ce s-a chinuit să-l nască pe Petrică!... Că ce naștere grea a mai avut și ea, sărăcuța!... Aia i-a mâncat zilele; când l-a născut pe Petrică. De-atunci nu și-a mai venit în fire! Și ce l-a mai iubit! Că ea se prăpădea, și mie tot îmi spunea: „Ai văzut, tătucule, că v-am făcut un băiat?!...” Ea știa, sărăcuța, că atâta dor avusesem și eu: să am un băiat! Dar n-a vrut Dumnezeu!...

A vorbit așa tot timpul cât și-a băut, pe îndelete, cafeaua și a fumat trei țigări din pachetul lui Biriș. El o asculta cu un interes deosebit, ca și cum atunci ar fi aflat pentru întâia oară de toate amănuntele acelea familiare. O întrerupea uneori ca să adauge, pentru Ștefan, o scurtă explicație. Iar după ce doamna Porumbache a ieșit cu tava, a exclamat cu un glas scăzut, confidențial.

— Ce comoară de om!... Ai să vezi când ai s-o cunoști mai bine. Apoi s-a întors brusc spre Ștefan și l-a întrebat:

— Cum spunei că-l cheamă pe prietenul dumitale, acela din clasele

primare?

— Ionel Paraschivescu. Dar a murit acum vreo cinci ani. S-a înecat la Snagov. S-a răsturnat barca și s-a încurcat între ierburi.

— Mi-aduc aminte acum, îl întrerupsese Biriș. Am citit în jurnale. Parcă era și sora lui în barcă și s-a înecat și ea...

— Eram și eu, spuse Ștefan. A fost un accident absurd.

Simțea că de aceea era enervat, pentru că vorbise de Ionel și Mia. „Să vezi cum a fost”, începuse el să povestească. Așa i se întâmpla întotdeauna; povestea necunoscuților lucrurile cele mai tainice, cele mai intime. Ioanei nu-i vorbise niciodată, nu-i mărturisise cât i-a fost de frică simțind, atunci, prinzându-i-se

31

NOAPTEA DE SÂNZIENE

ierburile de picioare, și cum a vrut să strige după ajutor, și-a simțit că nu poate striga; parcă i s-ar fi închircit grumazul, parcă ar fi fost sugrumat. „Să vezi cum a fost...” Ioanei nu-i spusese că a văzut-o ultima oară pe Mia, încercând să-și ridice capul, dar plesnindu-și repede fruntea de apă, parcă s-ar fi înăbușit, și mâinile care mai ieșiseră o dată din baltă și încercau să apuce ceva, întortochindu-și degetele cu mișcări neverosimile, spasmodice, parcă i-ar fi fost toate degetele scrântite. „Să vezi...” Și i-a povestit lui Biriș căutarea din noaptea aceea, la lumina faclelor, până i-au găsit, destul de aproape de mal, și le-au tras corpurile de sub ierburi cu niște cârlige prinse în vârf de prăjini... Se simți atunci apucat de braț, și tresări. Era doamna Porumbache.

— Ascultă, maică! N-ai o țigară?!

— M-am lăsat de fumat, spuse Ștefan încurcat.

— E tutungeria alături... Dă-mi de un pachet...

Ștefan scoase stânjenit portmoneul; dar în clipa următoare îi fu rușine și voi să treacă drumul către tutungerie, să-i cumpere el țigările.

— Lasă, nu te mai obosi dumneata, îl opri bătrâna. Trec eu pe urmă și-mi cumpăr...

Luă cu o sclipire bancnota de o sută de lei și o ascunse în buzunarul șorțului. Oftă adânc.

— Dar de pricopsitul de nepotu-meu, ce spui?! L-am crescut eu, cu munculița mea, și iată ce-a ajuns: o sărăcie!... Dumneata tot profesor ești?

— Nu, sunt funcționar, răspuse Ștefan plecând ochii.

— Dar te văd bine îmbrăcat, îl măsoară femeia. Faci cumva politică? Ai leafă mare?

— Îmi ajunge, spuse Ștefan tot mai încurcat.

— De ce nu-l bagi și pe el, pe nepotu-meu, în politică?! Eu de când îi tot bat capul. Dar parcă m-ascultă?! Și doar oi fi trăit și eu destul și oi fi văzut multe. Răposatu', Dumnezeu să-l ierte, făcea politică cu takiștii. Cine nu venea pe la noi?! Aveam casele alea mari, din Calea Moșilor, de le-am pierdut mai târziu, că am avut un avocat, un netrebnic, un hoț: se-nțelese cu ălalți, și la tribunal tăcea ca un pește. Unul Dumitrescu, Mitache îi spuneam noi, poate oi fi auzit și dumneata de el?!

— Nu, spuse Ștefan.

— Un netrebnic, hoț și bețiv. Ce-am mai pătit și de pe urma lui!... Toată nădejdea mea, după ce s-a prăpădit răposatu', a fost în Petrică. Și uite ce-a ajuns. Profesor, muritor de foame. Și când are un ban mai mult, își cumpără cărți! Ce-o să facă cu ele?! Că, de când cu legile astea, noi am rămas pe drumuri!... Să mă fi cunoscut dumneata pe mine înainte de război!... He, hei!... Cine mai era ca mine în Ferentari?! Eram frumoasă de întorceau toți capul după mine. Și ce lux! Aveam și gabrioleță cu un cal sur. Mănam chiar eu. Lumea

MIRCEA ELIADE

32

îmi spunea Prințesa. Când veneam de la Șosea, numai oftaturi în jurul meu. La câți nu le-am fript eu inima?!... Ei! și cu ce tn-am ales?! S-au dus toate! Parcă nici n-ar fi fost...
OM și, după o pauză, adăugă, cu un alt glas:
- Dar nu vreau să te țin din drum. Oi fi grăbit... Mersi, maică, mersi pentru țigări!...

II

Spiridon Vădastra sări din pat și se îndreptă grăbit către oglinda din perete, începu să se privească pătrunzător, cu seriozitate. Un ochi ardea întunecat, ca de obicei, iar celălalt arăta numai o pleoapă umedă, roșie, strivită, căci Spiridon își scotea ochiul de sticlă în timpul nopții. Numai după ce se spăla și se bărbiera și-l fixa în orbită cu o chibzuită grijă, așezându-și apoi monoclul fumuriu, care-i schimba atât de surprinzător înfățișarea.

— Azi mă mut în casă nouă! exclamă el cu glas tare adresându-se chipului din oglindă.

Se îmbracă repede, dar cu oarecare greutate. În odaie toate erau răvășite. Pe canapea se aflau un palton, un pardesiu, o manta de ploaie și două costume de vară. Lângă canapea erau două geamantane, aproape noi, dar de cea mai proastă calitate, amândouă cu capacele ridicate, lăsând să se vadă cămăși și rufărie. Mai era un cufăr în care-și adunase ghetetele, cărțile și mărunțișurile. Dar încă nu fusese totul împachetat.

— Slavă Domnului! exclamă după ce se văzu îmbrăcat. Mult a fost, puțin a rămas!...

Se apropie din nou de oglindă, își fixă cu dexteritate ochiul de sticlă, apoi începu să strângă lucrurile răvășite. Pe când încerca să închidă cufărul întră portarul. Se vedea că aduce o veste neplăcută. Se apropie de el și îi șopti în taină.

— A venit domnul mare!...

Spiridon înălță mâinile într-un gest exasperat și plictisit în același timp.

— I-ai spus că sunt acasă? întrebă el.

— Știe, zice că știe că vă mutați astăzi.

Atunci intră în odaie, cu un pas greu, împleticit, un bărbat aproape bătrân, îmbrăcat pe jumătate țărănește, cu o tunică închisă la guler, așa cum poartă învățătorii de sate, și cu o pălărie mare, rotundă, răsturnată pe ceafă.

— Ce-i cu dumneata, tată? întrebă Spiridon apropiindu-se. Când ai venit?! Bătrânul nu-i răspunse, ci îl privi clătînându-se, încruntat.

MIRCEA ELIADE

34

— Unde ți-e sticla?! întrebă el târziu cu un glas răgușit. Sticla!... Monoclul, de, cum îi spuneți voi?!

Spiridon începu să râdă, dar se vedea că era stingherit.

— Mai bine stai jos! spuse el arătându-i un scaun. Stai jos, că văd că ești obosit!... Pe mine mă ierți, că mă grăbesc... Trebuie să împachetez lucrurile astea...

Arată cu un gest vag cufărul, pachetele, biroul. Dar bătrânul nu se așeză pe scaun, ci continuă să-l privească, anevoie, ținându-se pe picioare, prefăcându-se nedumerit.

— Când ai venit? Întrebă din nou Spiridon ca și cum n-ar fi observat privirile cu care îl urmărea tatăl. Cu ce tren?!...

— Ce-ți pasă?! răspunse bătrânul. Ce-ți pasă cu ce tren am venit?! Vorba e că am venit ca să văd ce mai faci... Să văd cum îți mai merge, adăugă el ca pentru sine, zâmbind viclean.

— Bine, mulțumesc lui Dumnezeu! spuse Spiridon. Îmi merge bine...

— Bravo! exclamă cu greutate bătrânul, pot zice că mă bucur dacă îți merge bine!... Și mie tot așa îmi merge, să nu-mi fie de deochi! adăugă el cu glas mai scăzut, zâmbind. Dar cu politica, cum mai stăm?! Te face, sau nu te face deputat?...

Spiridon trecu repede prin fața lui cu câteva cărți în mână, având un aer solemn și preocupat în același timp.

— Ce e aia, să fii deputat?! Toți proștii pot fi deputați...

— Ei! că doar n-oi vrea tu să schimbi lumea, reflectă bătrânul. Vorba e, să te faci întâi...

— Am lucruri mai importante de făcut, răspunse Spiridon puțin enervat. O să vezi dumneata mai târziu.

Dar se opri brusc, observând că Arethia intrase pe neașteptate în odaie, își căută nervos monoclul în buzunarul de sus al hainei; apoi, cu pasul sigur, se apropie de ea și o întrebă, foarte rece:

— Aveți ceva cu mine, domnișoară?

— Venisem să văd dacă v-ați mutat, spuse Arethia. Văd că mai aveți... . Părea acum mai uscată, îmbătrânită înainte de vreme, cu privirile reci și

răutăcioase. Privi cu mirare la tatăl lui Spiridon. Netezindu-și tunică, bătrânul se apropie de Arethia și se înclină, politic.

— Îmi dați voie, sunt învățătorul Gheorghe Vasile, tatăl dumnealui. Apostol, cum ne spuneți dumneavoastră, unul dintre apostoli... Ducem lumina la sate...

Arethia se întoarse către Spiridon, care se prefăcea că își vede înainte de treabă.

— Și dăm țării oameni mari, continuă bătrânul. Aceasta e chemarea noastră: să creștem oamenii mari ai neamului... Dumnealui, fiul meu, cum îl vedeți,

35

NOAPTEA DE SÂNZIENE

măine, poimăine are să fie deputat... Și cine l-a crescut?! Mă rog, cine îl putea crește?!... A crescut aproape de focarul de lumină...

— Tată, te rog, încetează! îl întrerupse Spiridon cu asprime. Poate că domnișoara Florian e grăbită și n-o interesează lucrurile astea...

— Dimpotrivă, sunt foarte interesante, răspunse Arethia. Nu știam că tatăl dumneavoastră e învățător...

— Apostol, doamnă, apostol! spuse bătrânul zâmbind ironic și închizând semnificativ un ochi. Dumnealui, fiul meu, poate n-a avut ocazia să vă vorbească despre mine. Dar și eu, în felul meu, sunt cineva. Eu, stimată doamnă, l-am cunoscut pe Haret, pe marele bărbat Spiru Haret. Dumnevoastră trebuie că ați auzit de el. Și în cinstea lui l-am botezat pe dumnealui, fiul meu, Spiru Ghe. Vasile. Nu Spiridon, cum i-a zis mai târziu, ci Spiru

— în cinstea marelui Spiru Haret... Și nici Vădastra; numele ăsta și l-a adăugat el... Pe mine mă cheamă Vasile... Noi n-avem nimic cu Vădastra, nici eu nici maică-sa, care e fata popii Florea din Dobrești...

— Acum ce te-ai apucat dumneata să discuți lucrurile acestea care nu mai interesează pe nimeni?! îl întrerupse Spiridon enervat.

— Cum nu interesează pe nimeni? se răsti bătrânul. Ce vorbă e aia că nu interesează pe nimeni?! Fiind fiul meu, sigur că mă interesează... Dar cine o să știe, mai târziu, că Vasilescu-Vădastra e fiul învățătorului Gheorghe Vasile din Dobrești?!

— Tatăl meu regretă că nu mi-am adăugat numele satului unde a fost el învățător, spuse zâmbind Spiridon adresându-se Arethiei. După cum vedeți este o chestiune pur familială...

— Ce să spun, făcu bătrânul clipind din ochi către Arethia, chestia cu familia mi-a plăcut! Zău că mi-a plăcut! Poate că îi e rușine de mine?! De unde mai știi?! Poate că îi e rușine că sunt numai un modest învățător în Dobrești, și acum la cincizeci și trei de ani trecuți...

— Tată, te-am rugat să încetezi! făcu exasperat Spiridon. De ce vrei să ne dăm în spectacol față de domnișoara Florian, care e străină?!...

— Parcă doamna nu mă vede! vorbi bătrânul mai mult pentru sine. Nu mă vede că sunt cu chef?! La cincizeci și trei de ani trecuți, eu, care l-am cunoscut pe Spiru Haret, sunt acum, pot spune, un om în afara societății... Dar pentru ce, mă rog?!

— Ar fi mai bine dacă m-aș duce să aduc o mașină, îl întrerupse Spiridon.

— Ce să faci cu mașina?! întrebă, cu mirare, tatăl său.

— Să iau pachetele astea cu mine. Mă mut, nu vezi că mă mut?! Și domnișoara Florian arde de nerăbdare să mă vadă plecat. Nu că ar avea mai multe drepturi ca mine în hotelul acesta, dar așa e dânsa: îi pare rău că am păstrat anumite chitanțe...

MIRCEA ELIADE

36

— Ce sarcastic sunteți! spuse Arethia.

Și ridicând din umeri, ieși trântind ușa. Spiridon își privi tatăl cu o expresie de furie abia reținută. Bătrânul se lăsă să cadă într-un fotoliu, și începu să se scarpine gânditor pe cap.

— M-ai făcut de râs! izbucni printre dinți Spiridon. Ce-o să creadă lumea despre mine?!... Te-am rugat de atâtea ori să nu mai vii niciodată așa... Când ai ceva, ori îmi scrii, ori ne dăm întâlnire în oraș...

Tată-său îl privea îngândurat, cu un zâmbet amar, și oftă adânc:

— Vreau să citesc o carte, spuse. Poate o ai tu... O carte de astronomie. *Minunile cerului*, parcă așa îi spunea.

— N-o am, dar o găsești la librării, făcu Spiridon scoțând portmoneul și alegând din teancul de bancnote trei hârtii de câte o sută de lei pe care i le întinse cu un gest grăbit.

— Atâta costă? întrebă bătrânul.

— Nu știu cât costă, dar cred că banii îți ajung în orice caz...

— Bine; am să-ți aduc restul...

— Lasă restul, îl întrerupse Spiridon. Spune-mi cât mai stai în București?...

— Vreo două zile, am venit cu niște treburi...

— Bine, atunci să-ți mai dau niște bani, făcu Spiridon plictisit, căutându-și din nou în portmoneu. Și vezi, termină-ți treburile cât mai repede...

— Asta, depinde! spuse bătrânul cu ironie. Depinde de autorități. Să ne vedem sănătoși!...

Dar se întoarse din prag, fericit că își adusese aminte la timp.

— Uitasem să te întreb. Unde te muți?

— Deocamdată în Calea Victoriei 119, la un prieten, miști Spiridon. Dar nu știu cât stau acolo. Dacă ai nevoie de ceva, îmi scrii la aceeași adresă, ca și până acum...

Într-o seară din preajma Crăciunului, Ștefan auzi glasuri străine în odaia lui Spiridon. Rămase câteva clipe la pândă, dar nu recunoscuse nici unul. Plecă târziu, cu o neînțeleasă tristețe în suflet. Cel dintâi lucru pe care îl făcu în seara următoare, întorcându-se la hotel, a fost să bată la ușa lui Daniil. D cunoștea prea puțin, dar știa că e un om căruia îi place să vorbească. îl întrebă de Spiridon.

— S-a mutat, spuse Daniil poftindu-l să intre în odaie. S-a mutat în centru. Are apartament acolo. Și-a pus și tablă la ușă, căci e avocat, acum. Mi-a arătat și cartea de vizită. Nu mi-a lăsat-o, căci, zicea, nu vrea să i se afle adresa. O fi având el socotelile lui, adăugă după o clipă, râzând tăcut, ca pentru sine.

Ștefan se trezi gândind: „Va trebui să mă mut și eu. Va trebui să-mi găsec alt hotel.”

37

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Au mai venit să-l caute niște tineri, continuă Daniil. Dar dacă n-a lăsat adresa, n-au avut cum să-l găsească... Ștefan se hotărî deodată și-l întrebă.

— Dumneata ce crezi despre doamna Zissu?! Ce-o fi fost cu femeia aceea?! Lui Daniil îi sclipiră o clipă ochii. își scoase tabachera din buzunar și-și răsuci o țigară tăcând cu înțeleș.

— Cooana asta ascunde o mare taină, începu el coborând glasul. N-o cunoaște nimeni; n-o cunoștea nici măcar Voinea. Și cu toate acestea îi vorbea mereu de ea. Și de câte ori îi pomenea numele, Vădastra se făcea foc. Odată, erau să se certe din cauza ei. Și totuși, din cauza ei, n-a îndrăznit să-l reclame pe Voinea când i-a mâncat banii jurnalului. A fost destul să-i spună: „Acum au să afle și ceilalți chestia cu doamna Zissu!”, ca Spiridon să tacă chitic. Dar ce chestie o fi la mijloc, nu m-am putut dumiri. Asta e o taină mare...

„Taina aceasta este mare...” Sunt cuvintele Sfântului Pavel, își aminti dintr-o dată Ștefan, și se tulbură. Așa ar fi trebuit să-i răspundă Ilenei: „Taina aceasta este mare...” Așa ar fi trebuit să-i spună atunci, înainte de a-i strânge mâna și a-și relua goana prin ploaie.

O zărise întâmplător, de la fereastra tramvaiului, într-o după-amiază ploioasă de la sfârșitul lui octombrie. Avea un impermeabil scurt, strâns cu un cordon la mijloc, și se adăpostea sub o imensă umbrelă neagră. Ar fi trebuit să pară ridicolă, dar părea numai excentrică. Ștefan coborî la prima stație, își ridică gulerul macferlanului și începu să alerge cu pași mari pe bulevard, căutând-o. Ploaia se întreșea. Când o ajunse, în dreptul vitrinei unui bijutier, era ud learcă. Intră imediat sub umbrelă și-i luă brațul.

— De când te căutam, îi spuse.

Ileana îl privi cu o prefăcută indiferență.

— De unde ai cumpărat umbrela asta? o întrebă Ștefan.

— Nu e a mea. E a lui tante Alice. E de la Expoziție. A fost și brevetată; îi spunea „familie nombreuse”. Dar a trebuit să-i tăiem din baston; era mult prea lung pentru o singură persoană...

— Te-am căutat și pe-acasă, o întrerupse Ștefan, dar nu mai era nimeni. Erați plecați la moșie.

— Când m-ai căutat?

— Acum vreo două luni. Într-o seară de august. Exact în seara de 20 august.

— Ține-mi, te rog, o clipă umbrela, spuse Ileana.

Deschise poșeta și scoase o batistă. Zâmbind, se înălță puțin și începu să-i Șteargă fruntea, ochii, obrazul.

— Mulțumesc, spuse Ștefan.

Ileana stoarse batista, o puse în buzunarul impermeabilului și apucă din nou umbrela.

MIRCEA ELIADE

38

— Ce era la 20 august? îl întrebă. Vreo aniversare?

— Nu, nu era nimic, vorbi repede Ștefan. O zi ca oricare alta Dar eu îmi amintesc întotdeauna zilele. Am mania asta, că nu uit niciodată ziua când mi s-a întâmplat ceva, sau am întâlnit pe cineva, sau...

— Azi în ce zi suntem? îl întrerupse Ileana cu seriozitate

— 27 octombrie.

— N-are nici o semnificație? întrebă Ileana. Ștefan o privi adânc, cu o naivă gravitate.

— în noaptea asta nu se deschid cerurile? continuă ea. N-ar putea dispărea mașinile, presupunând că ar fi lăsate undeva la colțul străzii?...

— Tocmai asta voiam să te întreb și eu, spuse Ștefan înseninându-se din nou. Asta voiam să te întreb atunci, când te-am căutat, la 20 august: cum ați făcut cu cheile de la geamantane? îți aduci doar aminte...

— Știi, îl întrerupse Ileana. Inelul acela cu chei care a rămas la dumneata...

— Ar fi rămas, o corectă Ștefan. Ar fi putut rămâne...

— E cam același lucru, vorbi Ileana. Cum îți spuneam...

— Și mai era ceva, o întrerupse Ștefan zâmbind. Mai erau mânușile. Mi le-a adus șoferul, chiar în noaptea aceea. Spunea că s-a întors de la statuia Brătianu ca să mi le aducă. Dar în camera secretă se fac întotdeauna molii. Le ascusesem foarte bine; le ascusesem după un raft cu cărți, ca să nu le găsească nimeni, dar când m-am întors de la munte erau mâncate de molii. Și cu toate acestea, m-am suit într-o mașină — mi-era teamă să nu fi plecat tocmai atunci la gară — și ți le-am adus. 20 august! Probabil că erați de mult plecate la moșie... Nu le mai am la mine! exclamă el, în cele din urmă, extenuat.

— Te-ai ostenit degeaba, făcu Ileana; nu erau ale mele. Eu nu port mânuși.

— Eram aproape sigur, o întrerupse Ștefan. Le priveam, le țineam în mână, și nu te simțeam mai aproape...

— Dar crezi că asta n-are nici o semnificație? îl întrerupse Ileana. Nu se poate să nu aibă. Cum îi spuneam și lui Partenie...

Citi foarte bine mirarea de pe figura lui Ștefan, dar continuă ca și cum n-ar fi observat nimic.

— Cum îi spuneam și lui, adevărata imaginație creatoare o ai dumneata. El, Partenie, e doar un observator de oameni; n-are imaginația dumitale. îl vezi cât colo că nu crede în mituri...

Ploaia se întetise din nou și începuse să bată un vânt rece, morocănos, în care parcă se presimțea deja iarna.

Ileana coborî mai mult umbrela deasupra lor și se trase încet către vitrina bijutierului.

— Mă tot întreba: dacă te cunosc mai bine, dacă ești într-adevăr un tip bizar, cum a auzit spunându-se. Bizar, nu, i-am răspuns. Dar are imaginație. Bunăoară, nu cumva să te întâlnești cu el în Noaptea de Sânziene, căci atunci,

NOAPTEA DE SÂNZIENE

dacă ai mașină, dispore — iar dacă nu, îți povestește ce s-ar fi întâmplat dacă ai fi avut...

în clipa aceea, ca trezit dintr-o lungă reverie, Ștefan îi prinse capul în palme și o sărută, înfometat, pe gură. Ileana încercă să se smucească, dar nu reuși decât să coboare și mai mult umbrela deasupra lor. I se părea că e sărutată de cineva, necunoscut, într-un vis visat de mult, din care nu-și mai amintea nimic altceva decât îmbrățișarea aceasta bruscă, ireală, amenințătoare. Câtva timp în urmă simți că se sufocă, și se zbătu, cu un geamăt surd. Ștefan îi dădu drumul din brațe, o susținu o clipă cu un gest timid, încurcat, și încercă să ridice umbrela. Ileana respira agitată. își trecu mâna prin păr, apoi și-o opri pe frunte și plecă privirile în caldarâm fără să spună un cuvânt.

— îmi pare foarte bine că te-am întâlnit, șopti Ștefan, apropiindu-se mai mult de ea. Am să mai trec într-o seară să te văd...

îi căută repede mâna, i-o strânse puternic, prelung, și fără s-o mai privească, ieși de sub umbrelă și începu să alerge prin ploaie...

Dar ar fi trebuit să-i spun: „Taina aceasta este mare!..., își repetă el întruna privind-l pe Daniil fumând. Asta ar fi trebuit să-i spun...”

Așa cum ghicise Ștefan, Ileana nu-l întâlnise pe Partenie. îi citise în timpul verii câteva cărți și, reîntoarsă în București, încercase să-l cunoască. Se hotărâse, brusc, într-o dimineață și-l chemase la telefon. Partenie nu era acasă.

— Cine întreabă?

Era un glas de femeie; i se păru, puțin cam aspru.

— O admiratoare, răspuse Ileana.

— încercați altă dată...

„E bine păzit!”, își spuse Ileana așezând receptorul. Dar mai târziu își aminti că Partenie nu e căsătorit și nici măcar nu i se cunoștea o legătură. Aflase, dimpotrivă, că e văzut aproape întotdeauna cu altă femeie. își caută partenera ideală, i se spusese odată, cu un zâmbet plin de subînțelesuri. Era la conacul lui Stravopoulos. „Trebuie să le facem o vizită, îi spusese tante Alice. E și nepotul lor acolo, magistratul, cela care și-a luat doctoratul la

Paris."

— își caută partenera ideală, dacă înțelegeți ce vreau să spun, repetase magistratul prelungindu-și zâmbetul.

— Cine e Partenie ăsta, de care se vorbește atât? o întrebăse tante Alice la întoarcere, în trăsură.

— Un Don Juan, spusese Ileana pe gânduri. Teribil aș vrea să-l cunosc...

— *Mais, tu es foile!* exclamase tante Alice.

Exact ca și în dimineața aceea, în care-i spusese că i-a telefonat și că în locul lui i-a răspuns un glas de femeie.

MIRCEA ELIADE

40

41

NOAPTEA DE SÂNZIENE

\

— Probabil, metresa lui, spuse Ileana. Oare câte zile are s-o tină?! Dacă

o concediază înainte de Crăciun, mă prezint eu în loc, și-l iau cu mine la ski-Mi-ar place să am un amant ilustru.

L-aș arăta la toată lumea, dar l-aș ține cu un lanț legat tot timpul de mine...

— *Mais tu es foile!* exclamase tante Alice.

— Nu cu un lanț, continuă Ileana, pe gânduri. Ar trebui să găsec altceva. Dar, în orice caz, l-aș lega. Un lacăt, cât ar fi el de mic, și când aș pleca de-acasă aș lua cheița cu mine... O cheiță, mică de tot, pe care aș purta-o tot timpul cu mine...

Începu să râdă, ca din senin. Își dădea foarte bine seama că, vorbind de Partenie, se gândea tot timpul la Ștefan.

„Și cu toate acestea, cred că nu mi-am pierdut într-atât mințile... Nici măcar nu-l iubesc. Ar fi fost poate amuzant să iubesc, așa, un bărbat, de la prima ochire; un adevărat *coup de foudre*... Dar nu-l iubesc. E un om bizar, atât.

Nu e deloc genul meu. E un fantast."

Și cu toate acestea, uneori, în acea seară de la Băneasa, se simțise peste măsură de tulburată. Ar fi fost gata să creadă că toate lucrurile acelea pe care

le spunea el s-ar putea întâmpla. Ca și atunci, la Lausanne, când, în preajma examenelor, fetele făcuseră din nou spiritism și o chemaseră și pe ea să asiste. Venise mai mult în glumă. Nu putea crede că morții se vor apropia de masa lor și le vor vorbi — și cu toate acestea, în fundul sufletului, dorea cu deznădejde ca un asemenea lucru să se întâmple. Când pusese degetul pe pahar, se gândise: Are să vină duduca Ralu... Dar venise o profesoară moartă în iarna aceea, și paharul dictase, cu scurte ezitări, câteva fraze complicate, în care li se spunea să dorească din toată puterea lor Binele Omenirii. Ileana fusese sigură că una dintre colege - probabil Valkiria - mișcase tot timpul paharul, dar îi păruse rău că se întâmplase așa. Ar fi vrut ca paharul să fie mișcat de un mort adevărat, pentru că un asemenea lucru i se părea cu neputință.

Așa ar fi vrut să creadă, ascultându-l, că cerurile s-ar putea deschide la miezul nopții. Ștefan era un om ciudat. Avea o frumusețe virilă și totuși fragedă, copilăroasă, care o tulburase. Nu-și putea explica prea bine ce o atrăgea la el; poate lipsa lui de vulgaritate, și felul lui straniu, aproape misterios de a fi; o privea uneori lung, și zâmbea ca și cum ar fi citit cine știe ce gânduri ascunse în poaia frunții ei, gânduri pe care ea nu le ghicea. Se simțea atrasă și de neînțeleasa lui tristețe, pe care o trădau tăcerile, absențele lui. Ștefan era deosebit de toți bărbații pe care-i cunoscuse ea. Nu știa niciodată ce are sa-, spună în clipa următoare. O întrerupea uneori ca să-i pună întrebări absurde. Așa cum făcuse atunci, ieșind din restaurant: ea îi vorbea despre moșia de **la Zinca**, și el a întrerupt-o, cu un zâmbet vinovat: - Aveți o pivnița veche, adânc, la Zinca?...

Toate acestea, și altele multe îi trecuseră prin minte, într-o învălmășeală absurdă, când Ștefan îi strânsese repede mâna, și o abandonase acolo, sub umbrelă, și fugise ca un năuc prin ploaie. De-abia mult mai târziu, când nu-l mai zărea, își aminti amănuntul aflat la restaurant, și se îmbujora. „își închipuie că dacă m-a sărutat, are să se întâmple exact *același lucru*, că am să-mi pierd mințile după el. Își închipuie că e irezistibil, că îi e de-ajuns să sărute o femeie ca să nu-l mai poată uita..."

Atunci înțelese și de ce n-o mai căutase, de ce nu-i mai dăduse nici un semn de viață toată vara. Aștepta poate să-l caute. Apare câteodată, pe stradă, și-ți spune câteva cuvinte, te întrebă de pivnița de la Zinca, și apoi dispăre. O să ne mai vedem... Am să trec într-o seară să te văd... Cum ați putut închide geamantanele? Cheile acelea erau la mine. Inelul acela cu chei pe care mi l-ai arătat, vreau să spun; a rămas la mine...

— Uită-te bine unde calci! îi strigă o cucoană.

— Pardon! spuse Ileana cu un zâmbet timid.

Ploaia aproape încetase. Bura acum foarte fin și umbrela „familie nombreuse" îi apăru deodată absurdă, aproape provocatoare. Ileana șovăi mult timp în mijlocul trotuarului, dar în cele din urmă ridică din umeri și își continuă drumul cu umbrela deschisă.

Începuse să ningă și Ioana simți că nu mai îi e frică. Pe neștiute, o mare liniște o învăluia din toate părțile. Bradul încărcat de zăpadă, pe care-l vedea foarte bine chiar fără să-și ridice capul de pe pernă, i se păru deodată cunoscut; era același brad din grădina copilăriei ei.

— Cât te iubesc de mult, așa cum ești, îi șoptise Ștefan în seara când, întorcându-se pe neașteptate acasă, o surprinsese nepudrată și nefardată. Ești foarte urâtă, cum n-am crezut până acum că ar putea deveni vreodată o femeie atât de frumoasă ca tine.

Era în preajma Crăciunului, în a șaptea lună de sarcină, și Ioana se trezea câteodată înspăimântată privind-se în

fața oglinzii; obrazul era pătat, cu pete mari, roz-veștede, și gura și-o simțea uscată, palidă.

— Ești foarte urâtă, continuase el luându-i mâna și sărutându-i-o lung. Și totuși, niciodată nu mi-ai fost mai scumpă ca acum!... Ești numai a mea, acum. Nu mai mi-e frică de nimeni, acum...

„Se gândește mereu la *el*.” Și cu toate acestea, înțelesese de mult Ioana, nici măcar nu seamănă; n-ar putea fi confundați decât de departe, și numai de către cineva care nu-i cunoaște bine nici pe unul, nici pe altul. Așa cum nu-l cunoștea ea pe Ciru. îl văzuse poate de zece, douăsprezece ori. îl știa mai bine din fotografii. Și când venise atunci, la „Ziua Cărții”, cu un teanc de volume ca să i le semneze, venise și cu o fotografie. „Pe asta n-o semnez, spuse

MIRCEA ELIADE

42

Partenie dând-o indiferent la o parte. Apoi, fără să ridice capul, o întrebă: Doamnă sau domnișoară?...”

— Domnișoară...

Așa l-a cunoscut. Era mai puțin frumos ca în fotografii. Părea mai ursuz, mai întunecat. Și își pierdea foarte repede răbdarea. — Nu vrei să discutăm altceva decât literatură?! o întrerupsese el la începutul primei întâlniri pe care i-o dăduse. — Literatură fac eu destulă, și infinit mai bună decât aceea pe care o citești dumneata... Și când la întâlnirea următoare, Ioana pronunțase numele unui mare scriitor contemporan o întrerupse: — Nu există! îmi pare foarte rău să-ți spulber încă o iluzie, dar acest domn nu există. — L-am învățat și la școală, spuse timid Ioana. — Cu atât mai rău pentru dumneata! Singurul scriitor român la ora actuală, sunt, din nefericire, eu. Spun din nefericire, pentru că și eu sunt un scriitor de mâna a doua, de mâna a treia chiar. Alături de Eschil, de Shakespeare, de Dante, nu exist. Cum vrei să mai existe atunci idolii dumi-tale?!... — Idolul meu literar ești dumneata, spuse, cu un efort, Ioana. Am citit tot ce-ai scris, am păstrat toate articolele dumitale, toate criticile... El o privise amuzat: — Atunci, probabil că ești îndrăgostită de mine, spuse. — Da, șoptise Ioana. Vă iubesc din clasa a patra de liceu, de când am citit *Tinerețea Melaniei*.

„... Cum am îndrăznit? se întrebă ea de nenumărate ori de atunci. II iubeam mai mult pe Gary Cooper. Pe el îl admiram, doar, așa cum îl admir și acum... Și nici măcar nu-l puteam confunda.” îl îmbrățișase pentru că îi zâmbea de departe, așa cum nu-i zâmbise niciodată până atunci, și îl văzuse dintr-o dată cât era de frumos când zâmbea, și voise să-i arate cât de mult îi plăcea așa cum era atunci; adică, așa cum nu putea fi el niciodată. Așa nu putea fi decât Ștefan. — Pardon! șoptise ea încurcată. — Eu ce trebuie să spun? o întrebă Ștefan. — Vă rog să mă iertați, băgăi ea. V-am confundat... Semănați cu cineva... — Bine, o întrerupse el, dar eu ce trebuie să spun? Trebuie să spun și eu ceva, nu e așa?! Ce-o să credeți despre mine?! Că sunt un ignorant, că sunt incapabil de o singură replică inteligentă... Mă puteți oare lăsa așa?! Trebuie să găsim o replică...

„Evident că te iubesc și eu, îi spuse Ciru. Dar ce poate însemna o iubire? Cât poate ea dura? Nimic nu durează în lumea asta; totul trece, totul se prefăce, totul moare ca să se nască din nou, altfel, în altă parte, cu alți oameni... De ce te-ai întristat? Te așteptai poate să-ți vorbesc de iubirea eternă?! Nu sunt poet. Din nefericire, nu sunt decât romancier și autor dramatic. M-am specializat în materia aceasta trivială și teribilă: omul de toate zilele. Omul cu o mic. Să nu cumva să te aud vreodată vorbind în majuscule, să nu cumva să scrii sau să pronunți Om cu majusculă...”

43

NOAPTEA DE SÂNZIENE

„Ursitoarele îl vor îmbia, fiecare, cu aceeași majusculă”, îi spuse ieri Ștefan, în drum spre clinică. îi vorbise întruna, cât ținuse drumul cu mașina. îi vorbise cu glasul lui neînțeles, fermecat, ținându-i amândouă mâinile în mâinile lui.

— ... Dacă o să fie fată, o facem Regină, spunea. Nu e numaidecât nevoie să aibă un tron al ei, o situație dinastică, vreau să spun. Dar va fi o Regină a ceva care n-a mai fost până acum. O Regină a spațiilor geometrice dificile, bunăoară: se va mișca într-un Univers al ei, stăpânit de ea, poate chiar fundat de ea; un Univers inaccesibil muritorilor de rând, ca noi. Și în care revoluțiile nu sunt posibile decât de sus în jos, pornind din alte spații geometrice, încă și mai dificile. Dacă va fi s-o răstoarne cineva, va fi tot o Regină, ca ea, sau un Rege, cu mintea mai îndrăzneată... Iar de va fi băiat, băiatul nostru va fi Muzicant, Matematician sau Metafizician. Ursitoarele îl vor îmbia, fiecare, cu aceeași majusculă: un M... Dacă nu, adăugase el după o clipă, cu o urmă de regret în ochi, copilul nostru va fi al lumii...

Ioana zâmbi lung. Nu-i mai era deloc frică. Visul cu Antim i se părea un vis visat de mult. Antim, care se ridicase din nou în vârful picioarelor, și îi bătuse, ca și atunci, la fereastra vagonului, strigându-i...: „A avut un accident, un accident. Dar nu era soțul dumitale. L-am confundat eu cu el. Eu l-am confundat, el l-a confundat, noi l-am confundat. L-am confundat, l-am confundat”.

Ștefan își repeta întruna: 17 februarie 1937, 17 februarie 1937. Voia parcă să ghicească ce destin ascunde ziua aceasta. Aduna cifrele, le împărțea în chip arbitrar, se oprea asupra fiecărei combinații. Pe urmă, brusc, își aminti că n-au căzut încă de acord asupra numelui, și începu să caute. Dar îl împiedica mereu o formulă care-i revenea automat în minte: un copil de sex masculin, un copil de sex masculin... Așa va trebui să declare la primărie și să semneze hârtia. Și se simți din nou responsabil, fără să-și poată preciza față de cine și în ce fel.

Se apropia de casă. I-ar fi plăcut să se afle într-un compartiment cu lume multă și cineva să-l întrebe, aflând că e căsătorit de patru ani: — Aveți copii?! — Da, un băiat ar fi răspuns el. — Ce vârstă?! — Ștefan ar fi privit atent

ceasul și ar fi răspuns, după un scurt calcul: — Trei ceasuri și douăzeci și trei de minute!...

Dar simțise că făcuse undeva o greșeală. Urcând scările socoti din nou și văzu că băiatul lui are în acel moment trei ceasuri și treizeci și opt de minute.

A doua zi, întorcându-se de la clinică, îl găsi pe Biriș așteptându-l pe scări, fumând.

— Nu ne-am mai văzut de mult, îi spuse. Credeam că te-ai supărat, în seara aceea, din pricina lui Bursuc...

Ștefan intrase în cafenea numai pentru că îl zărise pe Biriș în dreptul ferestrei și i se păruse că fusese văzut și el. Dar Biriș îl asculta pe Bursuc și nu-l văzuse.

MIRCEA ELIADE

44

Îi făcu repede loc la masa lui, prezentându-l vag și colectiv: — Domnul Viziru

— și apoi se întoarse către un bărbat încă tânăr, gras, cu un obraz rotund și lucios, cu buzele groase, leneșe, și ochi care îi râdeau mărunți în fundul capului, îndemnându-l: — Spune, Bursuc! Spune cum a fost!...

Bursuc, înțelese Ștefan, era licențiat în teologie și povestea cum era să fie hirotonisit preot; familia îi găsisse și o nevastă, într-un sat vecin cu al lui, lângă Brașov.

— Am renunțat, își reluă el povestea. Nu-mi plac oamenii care nu se țin de cuvânt. Ne-am înțeles că în afară de zestrea fetei, mie să-mi cumpere o motocicletă. Socrul s-a împotrivit la început: că ce-or să spună credincioșii când și-or vedea popa pe motocicletă?! Ne modernizăm și noi, Sfânta biserică, i-am răspuns. Ne motorizăm!... Și izbucni în râs, închizându-și pe jumătate ochii. Un râs scurt, gros, răgușit.

— De ce să nu ne modernizăm?! Cu motocicleta slujești mai bine biserica. Te cheamă un credincios la miezul nopții, să-l spovedești și să-l împărtășești

— cu motocicleta ajungi într-o clipă. Îl găsești sigur în viață și ai timp să-i ierți toate păcatele!...

Râse din nou. Îl ascultau toți cu încântare. Îl ascultau și ceilalți, de la mesele vecine.

— ... Și în ultima zi, în ziua nunții, mi-a spus că n-a cumpărat motocicleta. Că îi e rușine. Că n-are nici bani. Că șapte sate îl cunosc pe el drept om vrednic și cu frica lui Dumnezeu... Eu n-am zis nimic. Și seara, când m-aștepta mireasa acasă, eu mi-am văzut frumușel de treabă. Mi-am ras barba, mi-am schimbat hainele și am plecat. Nu știu ce s-o fi ales în urma mea, că n-am trimis bărbat în loc!...

— Nu m-am supărat, spuse Ștefan conducându-l în birou, dar eram cam grăbit. Și mă întreb și acum ce-ați găsit la Bursuc. Știu doar că i-a mers de mult vestea că are geniu și e diabolic. Am auzit de el și la minister...

Biriș se opri o clipă în fața rafturilor cu cărți, apoi se apropie de fereastră și privi acoperișurile caselor; depărtate, risipite, se zăreau turlele de biserici.

— Povestea asta cu Bursuc, începu el potolit reîntorcându-se în mijlocul camerei, e o poveste lungă. O să stăm de vorbă cu un alt prilej. Deocamdată, îmi pare bine că nu te-ai supărat. Vedeam că nu dai nici un semn de viață, că nu mai treci prin strada Măcelari, și mă întrebam ce o fi cu dumneata, dacă nu cumva oi fi supărat...

Se întrerupse brusc și ca și cum de-abia atunci le-ar fi văzut, se apropie de unul din cele două tablouri; un buchet de flori de câmp alături de o mânășă neagră de femeie. Îl privi adânc, mult timp, fără să scoată un cuvânt.

— Dar de ce ar fi trebuit să mă supăr? întrebă târziu Ștefan.

45

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mi-a fost teamă să nu te fi jignit chestia lui cu motorizarea bisericii, spuse Biriș așezându-se în fotoliu.

Ștefan începu să râdă oarecum absent.

— Nu sunt un ortodox practicant. Dar chiar dacă așa fi fost, nu m-aș fi simțit jignit de aventurile unui seminarist care-și lasă să crească barba pentru o parohie și și-o rade pentru o motocicletă. Aberații de felul ăsta se întâlnesc în toate religiile din lume...

— Nu vorbi așa, făcu Biriș cu seriozitate. Bursuc ăsta e mult mai profund decât crezi, mult mai îndrăcit. Să înveți să-ți fie frică de el. Eu, dacă așa crede, dacă așa fi, adică un adevărat creștin ortodox, aș tremura la gândul că Bursuc există.

— Dar de ce?! întrebă Ștefan rezemându-se de birou. Biriș șovăi și-și pipăi încurcat creștetul capului.

— E o poveste lungă, spuse. Dar Bursuc are steaua lui; ăsta ajunge departe... Dar oricum, adăugă schimbând brusc glasul, e un om interesant. E un ratat, un nihilist sută la sută. E interesant din punct de vedere literar, vreau să spun. Mă mir chiar că scriitorii noștri nu l-au folosit până acum în nici o carte. Ar fi trebuit să-l cunoască Partenie. Dar, evident, Partenie nu întâlnește oameni interesanți; el umblă tot timpul după „experiențe”...

— Ascultă, îl întrerupse Ștefan, nu ți-am dat marea veste. Sunt tată. Am un băiat. De ieri, am un băiat...

— Felicitările mele, vorbi Biriș fără prea mare entuziasm. Felicitările mele. Întoarse apoi capul și privi din nou tabloul de deasupra fotoliului.

— Dar să nu-i spui mătușii mele, adăugă. Ea crede că nu ești însurat, și ar vrea să te însoare... N-are nici o importanță, continuă repede văzând că Ștefan vrea să-l întrerupă, n-are nici o importanță că ai nevastă și copil. Ei îi face foarte multă plăcere să-ți pețească o fată. Așa îmi pețeste mie de câțiva ani. Asta e marea ei bucurie; de ce să i-o stricăm?...

— ... Și încă nu știu ce nume să-i dăm, spuse Ștefan zâmbind dintr-o dată, înseninat.

Biriș îl privi lung, fără nici o expresie. Își căută apoi pachetul cu țigări și, înălțându-l, i-l arătă:

— E pachetul ei, vorbi. M-a trimis să i-l cumpăr și mi-a spus, din prag: „Și poate te duci să vezi ce mai face

domnul Viziru..." Are un suflet extraordinar, adăugă cu un alt glas. N-a uitat nici până acum că i-ai dat astă-vară niște bani să-și cumpere un pachet cu țigări.

Vădastra și-a păzit bine taina. Tată-su nu avea cum să-i afle noua lui locuință. Închinase împreună cu locotenentul Băleanu apartamentul unui diplomat plecat în străinătate. Băleanu era un bărbat înalt, cu umerii largi, cu

MIRCEA ELIADE

46

grumazul totuși delicat și cu o expresie de copilărească fericire în ochi. Rămânea rareori serile acasă.

— Sunt invitat în familie, spunea.

Vădastra începuse să fie intrigat de absențele acestea, care i se păreau misterioase. Odată, plictisindu-se singur, se apucă să cerceteze cu de-amănuntul odaia lui Băleanu. Luă carte cu carte, răsfoindu-le cu mare grijă, doar o găsi vreo scrisoare senzațională, dar fără nici un rezultat. Sertarele de la birou erau toate închise, dar se îndreptă spre garderob și începu să desfacă sertarele, privind cu mare atenție rufe, apoi examina apa de colonie, batistele, și în cele din urmă, uniforme. Alese pe cea mai elegantă și o scoase afară. Haina de militar, pe care Spiridon o visase în copilărie, avea încă o foarte mare atracție pentru el. O privi cu multă emoție; rangul de ofițer era singurul lucru pe care nici cele mai îndrăznețe închipuiri ale lui nu i-l puteau da. În cele din urmă nu se mai putu stăpâni, își scoase haina și îmbrăcă, aproape tremurând, vestonul de locotenent. Apoi se apropie de oglindă și se privi cu nesaț. Tunica îi venea aproape pe măsură; doar umerii, cu mult mai lați, l-ar fi făcut să pară un uriaș dacă nu cădeau puțin în jos, dându-i aerul unui manechin prost îmbrăcat. Spiridon, însă, nu mai obosea admirându-se. Se depărta și se apropia de oglindă, ținându-și grumazul țepăn, marțial, privindu-se când din față, când din profil, cu și fără monoclu. De-abia în această uniformă cu umeri enormi, cu linia bărbătesc tăiată, se regăsea pe el însuși; așa se văzuse el întotdeauna, și acum se contempla în carne și oase așa cum nu se întrezărise decât în propria lui închipuire. Mustața scurt tunsă și monoculul negru adăugau o trăsătură de picantă impertinență staturii vaste și marțiale. Spiridon se dezbrăcă târziu, cu melancolie, dar cu o tainică bucurie în suflet.

A doua zi, Băleanu veni să-l vadă și Spiridon tresări; poate că a observat ceva, își spuse. Locotenentul avea într-adevăr o expresie curioasă; parcă s-ar fi trudit să-și ascundă nervozitatea sub un zâmbet mai stăruitor ca de obicei.

— Știi, începu el după ce se scuză că-l deranjează, vreau să-ți spun un secret...

Ochiul lui Spiridon se aprinse brusc. Cum Băleanu făcu o pauză, așteptând să fie încurajat, Spiridon trase scaunul aproape de el și-l îndemnă cu un gest scurt.

— Ia spune...

— Știi că învăț nemțește, mărturisi Băleanu.

O clipă Spiridon crezu că celălalt glumește, dar locotenentul continuă cu seriozitate.

— M-am gândit să fac un an, doi de școală germană și e mai bine să mă apuc de pe acum. Dar este o limbă foarte grea... Atâtea declinări, domnule! exclamă el cu admirație și teamă.

47

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Spiridon simți cum îl cuprinde mila pentru acest militar frumos, care consideră un fapt vrednic de cel mai mare secret și admirație învățarea unei limbi europene moderne.

— Și după ce-ai să-ți termini școala în Germania, ce-ai să faci? întrebă el sarcastic.

— Cum, ce-am să fac? Am să fiu atunci căpitan...

— Și după asta? stăruie, implacabil, Spiridon.

— Ce vrei să spui?

— Ce-ai să faci, după ce vei ajunge căpitan?

— Ce facem toți, noi, ostașii...

— Mă rog, toate acestea unde duc? În cele din urmă, ce ai să fii? întrebă agitat Spiridon. Drumul pe care mergi, trebuie să aibă o țintă... Ei bine, eu te întreb care este această țintă finală, către care tinzi?! Dacă toate îți vor ieși din plin, cum îți urez să-ți iasă, ce-ai să ajungi?!...

— General, răspunse cu seriozitate jignită Băleanu. General, general de divizie, poate chiar de corp de armată.

— Să spunem c-ai să fii chiar ministru de Război, îl întrerupse Spiridon.

— Nu, asta e greu... Trebuie să ai relații...

— Mă rog, să presupunem totuși c-ai să fii într-o zi ministru de Război. Ei și? Ce-ai realizat cu asta? Ce înseamnă să fii ministru de Război?! Mai întâi de toate, România e o țară mică și la noi guvernele se schimbă foarte des...

Locotenentul îl privea cu mai multă atenție ca de obicei, închizând puțin ochii ca să înțeleagă mai bine, trudindu-se să ghicească sensul ascuns al celor spuse de Spiridon după gesturile lui, după felul cum sublinia anumite cuvinte. Totuși când îl auzi vorbind despre eventualitatea și zădărnicia unui post de ministru al Războiului — nu i veni să-și creadă urechilor. Nu mai înțelegea nimic.

— Dar atunci, după dumneata, ce-ar trebui să fac? întrebă el neștiind ce să întrebe altceva.

— Nu, eu nu zic nimic, începu Spiridon cu un glas mai domolit. Eu nu zic că această carieră pe care ai ales-o nu e frumoasă... Dimpotrivă, ca să-ți mărturisesc, și eu visam când eram copil să ajung ofițer... Eu nu zic că ai făcut rău că ți-ai ales această carieră. Dar, în fond, ce satisfacții poate să-ți dea? Ce înseamnă să fii general? Dacă ai avea posibilitatea să ajungi un al doilea Napoleon, atunci înțeleg. Prin cariera armelor îți cucerești un loc unic în Europa, și după aceea poți face ce vrei. Așa înțeleg și eu. Dar, vezi, la noi e greu să ajungi așa ceva. Suntem o țară mică...

— Nu te înțeleg, repetă tulburat Băleanu.

— Vreau să spun că oricât ai ajunge de departe, tot nu înseamnă mare lucru... Să nu crezi că vreau să te jignesc. Majoritatea carierelor sunt așa. Ai

MIRCEA ELIADE

48

impresia că-ți dau ceva, și când te gândești bine vezi că nu-ți dau nimic... Eu, când eram băiat de liceu, continuă el cu alt glas, zâmbind, visam să ajung într-o zi cel mai mare pianist român. Vis de băiat de 17 ani! Când te gândești bine ce satisfacții aș fi avut? Muncă de dimineață până seara, și la urmă, ca recompensă, intrigă și calomnii.

— Atunci, pentru dumneata, ce carieră merită să fie îmbrățișată? întrebă Băleanu. Dumneata ce-ai vrea să faci în viață?!...

— Asta rămâne, deocamdată, un secret al meu, răspunse Spiridon zâmbind. Eu mă pot lăuda că am descoperit calea către ținta care merită să fie atinsă. Recunosc, nu e un lucru ușor; nu e pentru toată lumea.

— Știu la ce te referi, făcu locotenentul. Avocatura...

Vădastra râse, și-și netezi apoi mustața cu arătătorul de la mâna dreaptă, îi plăcea să prelungească, măcar câteva clipe, pauza aceasta de mister și îndoială.

— Avocatura e numai un instrument, rosti el cu o voită încetineală. Un instrument, mai bine-zis unul din instrumentele pentru apropierea de ținta pe care mi-am propus-o. Avocatura în sine nu e mai interesantă decât orice altă carieră. Totul depinde de ce faci cu ea, adăugă Vădastra confidențial, dar pe același ton misterios. *Ce faci cu ea...*

Într-o seară friguroasă de la începutul lui martie, Ileana se întâlnește cu Partenie. După mai multe încercări, izbutise să-l găsească la telefon și-l invitase ea, la ceai la cofetăria Nestor. La cofetăria Nestor își invita întotdeauna tante Alice prietenii și, mai ales, prietenii străini ai rudelor și prietenilor ei. La răstimpuri, cineva, necunoscut, telefona din partea domnului Economu de la Iași, sau a doamnei și domnului Ifrim de la Bârlad, pe care-i întâlnește, cu un an sau doi înainte pe Coasta de Azur, sau în Italia, sau în Elveția. Tante Alice îi invita în aceeași zi să ia ceaiul cu ea la cofetăria Nestor. De cele mai multe ori, relațiile se opreau aici. Tante Alice venea cu taxiul, aproape întotdeauna singură (căci Ileana era ori plecată, ori găsea un motiv oarecare să rămână acasă), căuta o masă lângă fereastră, stătea de vorbă cu patronul, alegeau împreună, și laborios, prăjiturile și fursecurile pentru musafiri, apoi îi aștepta, făcându-și vânt cu evantaiul, vara, sau aranjându-și neconținut blana, punându-și-o, scoțându-și-o sau punându-și-o din nou pe umeri, în timpul iernii. Singură, nu putea rămâne niciodată liniștită; trebuia să facă ceva cu mâinile. Curând, apăreau prietenii rudelor din Moldova și tante Alice începea imediat să le povestească; despre călătoriile ei în Italia, dacă erau italieni, despre Lausanne sau St. Moritz, dacă erau elvețieni. Îi ținea așa de vorbă până seara târziu, îndemnându-i cu prăjituri și descriindu-le propriile lor țări, citându-le nume de hoteluri și pensiuni, reproducându-le conversațiile auzite în tren, povestind întâmplările care îi

49

NOAPTEA DE SÂNZIENE

fuseseră povestite cu 30-40 de ani în urmă; povestind îndeosebi aventura îmblânzitoarei de tigri, pe care i-o povestise, în 1905, prințul Moruzov.

Când Ileana își invita cunoscuții la cofetăria Nestor, tante Alice îi dădea fără șovăire cele câteva mii de lei, pe care altminteri i le-ar fi refuzat. Și una din sursele ei de venituri erau imaginarele invitații la cofetăria Nestor. Așa își strângea bani pentru scurtele ei escapade la ski, spunând apoi lui tante Alice că e invitată la munte de prieteni, sau că nu plătește trenul, că va fi dusă până la Predeal cu mașina. În realitate, pleca aproape întotdeauna singură, în clasa a III-a, și-și alegea o gazdă ieftină, făcând economie la mâncare și țigări. I-ar fi plăcut să poată rămâne toată iarna la ski, așa cum se lăuda, de altfel. Cât e zăpadă pe munți, rămân și eu la ski... Dar nu putea rămâne niciodată mai mult de opt, nouă zile. Și pentru că nu-i plăcea să stea la București, petrecea săptămâni și luni de-a rândul la moșie, la Zinca.

Ileana se așezase la o masă din fundul cofetăriei. Când îl văzu intrând, tre-sărise; ar fi putut crede că e Ștefan. Îi făcu semn cu mâna și Partenie se îndreptă spre ea cu un pas repede și totuși fără grabă. De-abia când îl văzu de aproape, Ileana își dădu seama că nu seamănă atât de mult cu Ștefan. Partenie avea grumazul ceva mai scurt și mai gros, și figura îi era mai matură, mai concentrată, cu o expresie curioasă de ironie și de resemnare totodată. Se înclină, îi sărută mâna și, după ce se așeză la masa ei, își roti o clipă privirile în jurul lui.

La Zinca, în timpul iernii, Ileana își imaginase de mai multe ori întâlnirea cu Partenie. Voia să-l cunoască și din curiozitatea de a întâlni un autor ale cărui cărți îi plăcuseră (deși, uneori, parcă vrea să se arate cât e de inteligent, cât e de deosebit de noi, ceștilalți, și asta mi-l face antipatic), dar mai ales ca să se răzbune pe Ștefan. Începea s-o irite și s-o jignească purtarea lui. Venise odată s-o vadă, înainte de Crăciun. Era singură acasă. — Știi, începu el,

voiam să-ți spun ceva atunci, în seara când ne-am întâlnit. Și n-am îndrăznit. Dar acum trebuie să ți-o spun. Cred că am să te iubesc foarte mult, adăugă după o scurtă tăcere — și toată fața i se luminează dintr-un zâmbet. Cred că te iubesc deja foarte mult. Să nu râzi de mine. Ți-am spus că-mi iubesc soția, și acum, curând, o să avem și un copil. Și cu toate acestea, simt că te iubesc din ce în ce mai mult. Voiam să-ți spun asta, ca să nu plutească între noi nici un echivoc. Sunt îndrăgostit de dumneata și uneori simt cum iubirea aceasta nu mai mă lasă să trăiesc. Umblu ca un năuc, vorbesc singur, vorbesc în gând cu Vădastra. Aș ii vrut să-i spun Ioanei, dar sunt sigur că n-are să înțeleagă ce se petrece cu mine. Nici dumneata nu înțelegi. Prea bine nu înțeleg nici eu. Dar iubirea aceasta ar putea să-mi reveleze ceva. Poate te-am întâlnit și m-am îndrăgostit de dumneata ca să mă înveți ceva. Învață-mă, atunci! Spune-mi de ce mi-ai apărut în cale. Nu te-am întâlnit așa, din întâmplare, doar ca să flirtez cu dumneata; nu-mi Place să flirtez. Nu mi-am înșelat niciodată soția. Dar am simțit, întâlnindu-te,

MIRCEA ELIADE

50

că mi s-a făcut un semn. Am văzut, atunci, în clipa aceea... — Știu, știu, îl întrerupse Ileana cu un gest de nerăbdare, cunosc povestea: mașina, cheile, ariciul, fluturii, cerurile, le cunosc, le cunosc, nu mai e nevoie să mi le repeți.

Simțise cum o cuprinde indignarea și nu se mai putuse stăpâni. „Îmi vorbește de flirt, îmi repetă că nu și-a înșelat niciodată soția, ca și cum ar crede că nu aștept decât asta, să flirtez cu el, că aș fi chiar dispusă să mă culc cu el, doar că el încă nu s-a hotărât să-mi facă această onoare. Își închipuie că dacă m-a sărutat o singură dată, atunci, pe stradă...” — Toate acestea le cunosc, le cunosc, continuă ea fără să-i dea timp să răspundă. Sunt doar două lucruri noi, de care nu mi-ai vorbit încă până acum. Unul, mai puțin interesant: că ți se pare că s-ar putea să fii îndrăgostit de mine. Mi s-au mai făcut declarații de felul acesta și le-am trecut cu vederea. Dar ai mai spus ceva, adăugă cu un zâmbet. Ai pronunțat un nume... — Vădastra, spuse Ștefan. — Exact. Ce e cu el?...

Ștefan o privi lung, nesățios, cu un zâmbet întristat. — Venisem să-ți spun o mare taină, începu el foarte tulburat. Să nu crezi că glumesc. Să nu crezi că e atât de ușor să simți că iubești cu o dragoste nouă, nemăsurată, două ființe, două femei. — Cine e acest Vădastra? îl întrerupse Ileana. — Vorbesc uneori cu el, pentru că nu-l cunosc și totuși mă simt atras de el. Poate pentru că ascunde și el o taină. Poate pentru că mi-a fost multă vreme vecin. — Dar ce fel de om e acest Vădastra? îl întrerupse din nou Ileana aprin-zându-și o țigară. Vorbește-mi despre el. Mă interesează...

Ștefan o privi din nou, cu o intensitate care o intimida și apoi se ridică brusc de pe scaun. — Am să-ți povestesc, vorbi el cu un glas schimbat începând să se plimbe prin odaie. Fără să știe, am fost confidentul lui aproape un an de zile. Acum, în ultimul timp, e confidentul meu — tot fără să știe. Îi vorbesc așa, în gând, când mă plimb singur pe stradă... Ascultându-l, Ileana simți deodată că inima începe să-i bată mai repede. „Sunt nebună, își spuse roșind. Începe să-mi intre în cap că-l iubesc. *Tristan și holda...*” Dar îi părea rău că nu-l lăsase să-i spună mai mult, că nu-l lăsase să-i spună cât de mult o iubește și cum o iubește. Ștefan vorbea despre Vădastra, plimbându-se înfrigurat prin cameră, și ea nici nu-l asculta, nici măcar nu-l privea. Își pironise ochii pe fereastră și fuma; „mi-a spus că e îndrăgostit de mine. E absurd, e grotesc, dar mi-a spus că e îndrăgostit de mine. Și, din nou sărutarea aceea nesfârșită, din care se trezise zbătându-se. E îndrăgostit de mine...”

Din fericire, intrase în acea clipă tante Alice. — Domnul Ștefan Viziru, îl prezentă Ileana. — Care Viziru ești mata? îl întrebă Tante Alice, măsurându-l din cap până în picioare. Am cunoscut și eu un Viziru; generalul Viziru. L-am cunoscut la Iași, în timpul războiului. — Era bunicul meu, spuse Ștefan.

— Dar încă n-am aflat sfârșitul poveștii cu Vădastra, vorbi Ileana când, o jumătate de ceas mai târziu, Ștefan se ridicase să plece. — Am să mai trec

51

NOAPTEA DE SÂNZIENE

eu pe-aici, să continuăm povestea, spusesese Ștefan. Am să mai trec într-o zi... Are să treacă azi, presimțea uneori Ileana, și rămânea toată ziua acasă. „Are să treacă azi...” Se surprinsese într-o seară privind fără gânduri pe fereastră, privind cum cad, rar, fulgii de zăpadă și se topesc, alunecând ca lacrimile, pe geam — și se hotărî brusc; a doua zi plecă la Zinca. Când se întoarse, pe la începutul lui februarie, tante Alice îi spuse în treacăt: — A fost alaltăieri pe aici nepotul generalului Viziru. Îi părea rău că nu te-a găsit. Dar spunea că are să mai treacă. — Nu cumva am ieșit fără cravată? o întrebă Partenie observând că Ileana îl privește insistent, surâzând. Își puse mâna la gât, dar fără grabă, fără emoție.

— Semănați foarte mult cu un prieten al meu, spuse Ileana. Ștefan Viziru. Cred că îl cunoașteți...

— N-am avut onoarea, vorbi Partenie privind-o calm, aproape indiferent. Doar pe soția lui am cunoscut-o în treacăt; așa cum poți cunoaște pe cineva cu care ai fost logodit șaisprezece zile... Nu, mulțumesc, fără lămâie, ridică el palma ca și cum ar fi vrut să-și acopere ceașca de ceai. Sunteți prietenă cu el sau cu soția lui? o întrebă câteva clipe în urmă.

— Cu el, cu Ștefan, spuse Ileana simțindu-se deodată intimidată. Pe ea nu o cunosc.

— Ah, înțeleg, vorbi Partenie, și-și roti din nou privirile în jurul lui. Zâmbi, și clătină din cap, salutând o pereche tânără care ieșea.

— E totuși agreabil să fii invitat de o admiratoare atât de frumoasă, aici, la Nestor, vorbi el. Asta îmi ridică și mai mult acțiunile. Cred că am înțeles bine, la telefon: ați spus: o admiratoare...

La Zinca, Ileana se gândise că ar putea chiar să-i propună să fie secretara lui. „Nu am nimic de făcut, i-ar fi spus, și totuși aș vrea să fac o muncă inteligentă. Mi-ar place, bunăoară, să fiu secretara unui coleg. De aceea v-am telefonat. Poate mă recomandați unui coleg. Sau poate, aveți chiar dumneavoastră nevoie de o secretară. Știu să bat la mașină și pot face corespondență...” Dar ascultându-l simți deodată nevoia să-i vorbească de altceva, și-l întrerupse brusc.

— Voiam să vă comunic un lucru foarte interesant, vorbi ea repede. De aceea v-am telefonat. Voiam să vă comunic un subiect de roman...

Partenie apucă, cu mare grijă, un fursec, și-și plecă puțin fruntea deasupra farfuriei. Nu părea surprins.

— Nu știu dacă ați auzit de un domn, Vasilescu-Vădastra, continuă Ileana cu același glas precipitat. Mi-a vorbit Ștefan Viziru de el. E un om foarte interesant, plin de mistere. E chiar mai mult decât atât. E o adevărată enigmă. Nici Ștefan nu înțelege bine ce e cu el. Și m-am gândit că ați putea rezolva dumneavoastră enigma aceasta. Un scriitor are întotdeauna mai multă

MIRCEA ELIADE

imaginație decât noi, ceilalți, muritorii de rând... M-am gândit că ați putea scrie un roman... E un subiect foarte interesant...

Partenie își mâncase fursecul fără să scoată un cuvânt, și aproape fără s-o privească. Ileana se simți din nou intimidată, și cu un efort zâmbi.

— Atâta cât am înțeles eu, reluă după o lungă pauză, cred că ar putea fi un foarte interesant subiect de roman. Închiiți-vă un om mic, urât, și cu un monoclu negru, care are o cameră de hotel...

Dar în acea clipă se simți ridicolă și tăcu roșindu-se. Partenie continua să-și bea ceaiul, absent; doar, la răstimpuri, își plimba o clipă privirile prin sală, pironindu-le apoi deasupra ceștii cu ceai. Tăcerea se prelungea, penibilă. „Trebuie să spun ceva, trebuie să-i mai spun ceva...”

— Mai am și un alt subiect de roman, reîncepu din nou Ileana, simțind cum o cuprinde panica. Voiam să vă spun că m-a sărutat și pe mine. El, Viziru, m-a sărutat. Eram cu „familie nombreuse”, căci ploua, și așa, dintr-o dată, m-a sărutat. Nu mi-a spus nici un cuvânt, ci pur și simplu m-a sărutat. Are obsesia asta, să sărute femeile pe stradă. E obsedat de asta. E un obsedat. Când era mic, vorbea cu fluturii și cu gușterii. Doar cu aricii n-a știut niciodată să vorbească...

Se opri, și-și mușcă buzele, privindu-l pe Partenie, lung, aproape cu deznădejde, implorându-l.

— ... Cu aricii n-a izbutit niciodată să vorbească, repetă ea în neștire. Niciodată...

Din acea seară, Ileana nu-l mai putea ierta pe Ștefan. Din cauza lui se făcuse ridicolă. Zâmbetul caritabil al lui Partenie când se ridicase să plece, cuvintele pe care i le spusese păstrându-i lung mâna în mâna lui, înainte să i-o sărute, toate acestea i se datorau lui Ștefan. Îl aștepta acum cu o crescândă, intolerabilă nerăbdare. Îl vedea deja în fața ei, vorbindu-i de Vădastra, sau de copilul lui, sau de iubirile lui — și-și vedea, cu voluptate, zâmbetul cu care l-ar fi întrerupt. „Domnule Viziru, i-ar fi spus, am stat mult de vorbă despre dumneata cu maestrul Partenie...” își întrerupea gândul. Nu, nu era exact ceea ce ar fi trebuit să-i spună. Trebuie să găsească ceva mai insolent, mai provocator. „Domnule Viziru, pentru că ai adus vorba de iubire, să-ți spun ce crede maestrul despre dumneata și despre fosta lui logodnică...” Nu, nu era nici asta. Altceva, mai crud, care să-l facă să sufere.

Și într-o după-amiază auzind soneria, se duse să deschidă, fără elan, căci știa că tante Alice aștepta o vizită. În prag o întâmpină, parcă mai palid, cu un zâmbet întunecat, Ștefan.

— Nu vrei să facem o plimbare?! o întrebă el. Am venit să te iau la plimbare...

53

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Era o zi limpede, nefiresc de caldă, de aprilie. Parcă în dimineața aceea sosise primăvara. Săptămâni de-a rândul fusese frig și plouase, și uneori, în ultimele zile ale lui martie, ninsese din plin, troienind străzile ca în toiul iernii. Apoi reîncepuseră ploile, reci, mărunte, și zăpada se topise, murdară, noroioasă. Și deodată, într-o singură zi, cerul se limpezise. Venise primăvara. Ștefan o aștepta acolo, în prag, zâmbind.

— Nu pot. Tante Alice are musafiri. N-au sosit încă. Dar dacă vrei, intră o clipă... Ce-ți face copilul? îl întrebă ea câteva clipe în urmă, pătrunzând în salon.

Evident, asta trebuia să-i spună. Așa trebuia să-i vorbească. Să-l întrebe de soția și copilul lui cu un ton degajat, politicos, oarecare. Să-l considere un cunoscut oarecare, și el să înțeleagă repede că e cineva oarecare, pe care l-ai întâlnit în tren, sau la băi, și cu care schimbi în treacăt câteva cuvinte atunci când îl întâlnești întâmplător.

— Cum se simte tânăra mamă? îl întrebă ea din nou așezându-se în fotoliul de lângă fereastră.

— Bine, se simte chiar foarte bine, răspunse corect Ștefan. E curios cum de a venit deodată primăvara, adăugă el, oprindu-se în mijlocul salonului și lăsându-și privirile să treacă, departe, pe fereastră. Păcat că nu ne putem plimba...

Păcat, păcat. Lumina aceasta nu-l va aștepta. Așa cum era acum, nu va mai fi niciodată. Niciodată. Când se despărțise de Biriș, întristat, aproape descurajat, o regăsise deodată, lumina aceasta dulce, nefirească, fragilă — și respirase adânc. „Timpul e ireversibil, fără îndoială, clipele aleargă și cu fiecare clipă ne apropiem de moarte, cum spusese Biriș, cum știa și el, cum știe toată lumea — dar în afară de asta mai e și altceva. În afară de alergarea aceasta către moarte, mai e ceva. Lumina aceasta ascunde altceva. Viața întregă ascunde altceva. Așa

cum sunt eu, așa cum e Biriș, ascundem, fiecare dintre noi, altceva. Se află ascuns undeva în noi, în adâncul ființei noastre. Altceva."

— Păcat că nu ne putem plimba, repetă el, cu un glas scăzut, ca și cum ar fi vorbit singur.

Așa îi spusese și Ioanei, cu o jumătate de ceas mai înainte. Întorcându-se din strada Măcelari, o găsi alăptând copilul. Era acolo și sora lui, Adela. Era familia. Nu mai putea pleca să se plimbe cu Ioana, ca altădată. Și nici măcar nu-i putea povesti vizita la Biriș, căci era și Adela. L-ar fi întrerupt de la cele dintâi cuvinte. „Ai rămas același, i-ar fi spus. Ai un talent să descoperi oameni insipizi și maniaci. Jeannette, s-ar fi adresat ea Ioanei, a rămas același; n-a mai evoluat din liceu. Are un talent...”

— Cărei fericite împrejurări datoresc plăcerea acestei neprevăzute vizite?! îl întrebă târziu Ileana.

MIRCEA ELIADE

54

Ștefan întoarse încet capul către ea. Avea ceva neînțeles și tulburător în privirile lui.

— Venisem să te iau la plimbare. Voiam să-ți spun ceva. Adică, începu el după o scurtă șovăire, voiam să te întreb ceva. Dar așa nu știu, îmi va fi greu. Nu știu exact ce-ar trebui să-ți spun.

Se tulbură deodată și zâmbi.

— Vino aici, lângă fereastră, îi spuse Ileana arătându-i un taburet de catifea. Poate n-are să-ți mai pară atât de rău că nu ne putem plimba. De aici, se vede toată grădina...

„Veniți aici către fereastră, le spusese Biriș, ca să vă arăt și punctul meu de vedere. Aici, lângă fereastră, se vede mai bine...” Se oprise, cu solemnitate, între ei, și deschise larg gura, răsturnându-și puțin capul pe spate. Cu un deget indică o măsea.

— Ați văzut-o?! îi întrebă. Și le-o mai arată încă o dată, ciocănind-o ușor cu unghia. — Ați remarcat ceva?! Întrebă din nou, privindu-i pe rând. E doar puțin mai îngălbenită. Atâta tot. Și cu toate acestea, se deosebește radical de toate celelalte. Pentru că celelalte sunt măsele vii — iar asta, pe care v-o arătai, e o măsea moartă. I-a scos nervul acum trei ani. De atunci, nu-mi mai aparține. E un mineral oarecare. Un os mort. Și cu toate acestea îl păstrez în mine, e încă integrat vieții mele... Nu știu dacă înțelegeți ce vreau să spun?

— Nu, mărturisii poetul din provincie. (Ștefan nu înțelesese bine cum îl cheamă. Aflase doar că publicase o plachetă de versuri și că locuia în provincie.)

— Și cu toate acestea nu sunt profund, vorbi Biriș reîntorcându-se la birou. Osul acesta mi se pare simbolic. Nu pentru că e o primă avangardă a mea ajunsă deja, de trei ani, în câmpul morții. Mi se pare simbolic pentru că e *mai adevărat* decât vecinii lui, măselele așa-zise vii. Asta sunt eu, cel adevărat: un os mort, un mineral oarecare. Ce mă deosebește, încă, de el, de Biriș Petre cel adevărat?!

Nu-i lăsase să răspundă; ridicase aspru mâna în sus, ca și cum le-ar fi poruncit tăcere. Dar le făcu în același timp semn să se apropie de birou. Cu gesturi precaute, își plecă urechea pe lemn și ascultă. Clătină din cap și-și puse urechea câțiva centimetri mai departe, ascultând din nou.

— Nu e nici aci, șopti. îl auzeam adineauri, dar acum s-a dat la fund. Asta e obiceiul lui: se apropie din când în când de suprafață, apoi se refugiază repede către fund. Cred că e, acum, în ultimul saltar. Are o galerie directă din dreptul călimării până în ultimul saltar...

Dar plecă brusc fruntea și le făcu din nou semn, cu degetul la gură, să nu vorbească.

— îl auziți? șopti zâmbind câteva clipe în urmă.

55

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan auzi trei lovituri scurte, nefiresc de clare, urmate de o tăcere întreruptă numai de răsuflările **lor**.

— L-ați auzit?! Întrebă din nou Biriș. E un cariu. Ceasornicul morții, îi spun unii. Și într-adevăr este un ceasornic al morții. Numai bătăile lui îmi revelează Timpul-Moarte, timpul în care trăim noi, oamenii, atunci când spunem că trăim, că suntem vii. Orice altă bătaie — de ceasornic, de orologiu, de clopot — mi se pare camuflată. Suntem păcăliți; ni se spune că a mai trecut o jumătate de oră, sau că e șase — ca și cum asta ar avea vreo importanță. Important e faptul că Timpul nostru, așa-zis al Vieții, e un Timp al Morții. Asta, nici un ceasornic din lume nu ni-l spune. Dar mi-l spune ceasornicul meu, cariuul ăsta care-mi roade, zi și noapte, biroul. Care, într-o bună zi, îl va omorî. Poate mai târziu ca pe mine, dar, fără îndoială, îl va omorî...

Se opri extenuat, și-i privi pe rând, cu un zâmbet amar.

— Nu știu dacă am fost destul de clar, reluă după câteva secunde. Am cumpărat biroul acesta puțin timp înainte de a-mi fi scos nervul la măsea. Am auzit chiar din prima seară cariul. N-a fost un presentiment; a fost o revelație. Ascultam, și nu mă mai săturam. Când mă ridicam de la birou nu mă simțeam mai bătrân; mă simțeam doar mai aproape de moarte... Filosoful cel mai profund pe care l-am cunoscut, pe care am avut prilejul să-l cunosc personal, vreau să spun, e dentistul meu, doctorul Zamfirescu. „Nu e nimic grav, mi-a spus după ce mi-a extras nervul, doar că o să porți de aici înainte un os mort cu dumneata.” *Un os mort!* Numai cuvântul ăsta mă înfioară!... Și care e deosebirea între osul mort și celelalte oase ale mele? Deosebirea pe care o numeam, adineauri, radicală? Deosebirea între Viață cu V mare, și Moarte? Uite-o aici, în biroul ăsta: un anumit număr de bătăi ale cartului. A bătut câteva sute, și un os a murit. Va mai bate câteva zeci de mii, sau poate, să sperăm, câteva sute de mii — și toate oasele mele vor fi moarte. încă alte zeci sau sute de mii, și biroul acesta se va prăbuși într-o zi, cenușă. Astfel, vom intra cu toții în eternitate: os, birou și cu mine, cititorul lui Heidegger...

Pentru că, adăugase el, câteva clipe în urmă, aprinzându-și cu obișnuita-i încetineală o țigară, să nu credeți că tot ce v-am spus acum îmi aparține. Nu, câtuși de puțin. Numai cariul și maseaua moartă sunt ale mele; restul, Timpul-Moarte, Timpul-alergarea către Moarte, sunt din Heidegger... Și încă nu l-am terminat de citit. Și nici măcar nu sunt sigur că l-am înțeles bine. Dar asta e Timpul, domnule Viziru, se întoarce el către Ștefan, asta e Timpul *adevărat*, de care vrei să scapi dumneata, din care vrei să te salvezi dumneata, din care încerci să evadezi...

— Fără îndoială că azi nu prea ești inspirat, vorbi din nou Ileana.

MIRCEA ELIADE

56

Și îi părea rău că e așa, trist, neajutorat, tăcut, implorând parcă simpatia cu privirile lui lungi, cu zâmbetul acela obosit. Îi părea rău că tocmai într-o asemenea zi de descurajare o găsisese acasă.

— Mă gândeam, începu el după ce se așeză pe taburet, mă gândeam ce naivi sunt filosofii... Biriș, bunăoară, cu biroul lui mâncat de carii, cu osul lui mort, cu maseaua lui care a ajuns deja în câmpul morții, și cu lecturile lui din Heidegger...

Ileana îl privi din nou și zâmbi. „Nu înțeleg nimic, ar fi vrut să spună”, dar se răzgândi. Îl lăsă să continue. Parcă ar fi vorbit cineva în somn și nu te înduri să-l trezești, nu cumva să-i fie rușine că l-ai auzit vorbind în somn.

— Pretinde că asta e Timpul *adevărat*, continuă Ștefan. Ca și cum lucrul asta nu l-am ști, fiecare dintre noi, lucrul asta atât de evident: că Timpul trece, că e ireversibil... Dar eu tocmai asta îl întrebam: cum se face că Timpul *nu trece* pentru sfinți, cum se face că un sfânt nu simte lucrul asta pe care-l simțim noi: că trece Timpul. Un sfânt nu trăiește, ca noi, în Timp: trăiește numai în prezent, nu are trecut; pentru el, Timpul nu curge: într-un anumit fel, neînțeles, stă pe loc. Și eu tocmai asta îl întrebam: cum izbutește el, sfântul, un asemenea miracol, ca să nu mai simtă timpul trecând prin el, măcinându-l, ucigându-l cu încetul?...

„Cine e acest Biriș?”, ar fi vrut să-l întrebe Ileana, dar în acea clipă își aminti de Vădastra, de Partenie, de tot ce urmase, și tăcu din nou, cu un zâmbet amar.

— Nu știu dacă ți-am spus vreodată de ce mi-am luat camera secretă, continuă Ștefan schimbând brusc glasul. Nu cred că ți-am spus. N-am spus-o nimănui. Dar într-o bună zi am simțit că trebuie să am o a doua cameră a mea, cu totul și cu totul a mea, ca să-mi pot satisface, la adăpost de orice indiscreție, una din dorințele care mă obsedau de mult: să pictez.

— Ești și pictor?! îl întrerupse Ileana.

— Nu, nu sunt. Mi-am dat repede seama că n-am nici cel mai mic talent. Dar aceasta n-avea nici o importanță. Important era să am o cameră a mea, o cameră secretă, în care să-mi pot satisface această dorință: să pictez. Mi-am cumpărat tot ce aveam nevoie și am început să pictez. Nu-ți pot spune ce revelație a fost pentru mine lucrul acesta în aparență atât de simplu: să pictez. Nu aveam nici cele mai elementare cunoștințe de pictură. Mă așezam în fața șevaletului, luam pensula și începeam...

— Ce pictai? îl întrebă Ileana.

— De fapt, nu pictam nimic precis. Pur și simplu luam pensula și începeam să pictez. Mi-e greu să-ți explic. Simțeam o mare liniște, aproape o beatitudine. Parcă nu mai eram eu, cel de toate zilele. Revenea la suprafață, de undeva, din străfundurile ființei mele, un alt eu, cel adevărat, fără griji, fără dorințe, fără amintiri, chiar. Faptul acesta mă impresiona îndeosebi: că

57

NOAPTEA DE SÂNZIENE

pictând, nu mai aveam amintiri. Vedeam, simțeam și gândeam fel de fel de lucruri, dar parcă nu mai erau ale mele, nu veneau din trecutul meu. Pictând, nu mai aveam trecut. Trăiam altfel decât trăiam în casa mea, sau la minister, sau pe stradă. Trăiam în prezent. Ca sfinții, adăugă Ștefan zâmbind. Citisem tocmai atunci o carte despre sfinți, și am înțeles că, pictând, trăiam și eu ca ei. Trăiam numai în prezent... Ceva mai târziu, înainte de a se muta Vădastra alături de mine, am mai descoperit și alt lucru: că în camera secretă, chiar când nu pictam, trăiam *altfel* decât acasă sau la minister. Orice aș fi făcut făceam altfel. Nu știu cum să-ți explic, dar acolo Timpul era *altfel*, curgea altfel. Când mă întorceam acasă, uneori foarte târziu, nopțile, parcă m-aș fi întors dintr-o călătorie îndepărtată, parcă aș fi venit dintr-un alt oraș, unde erau altfel de obiceiuri și întâlneam altfel de oameni... Vasăzică se poate trăi și *altfel* decât cu un os mort ajuns deja în câmpul morții, altfel decât spune Biriș. Se poate. Și mă întreb de ce numește el timpul asta, care pentru mine e mai adevărat decât timpul de acasă sau timpul de la minister, de ce-l numește el *evaziune*... Se schimbase cu totul vorbind. Nu mai părea, ca la început, palid, întunecat, absent. Ileana îl recunoscu din nou, așa cum fusese atunci, prima oară: mistuit de o flăcără lăuntrică, și cu fața neîntrerupt luminată de același insesizabil zâmbet. Atunci se auzi soneria și Ileana se ridică repede din fotoliu.

— Sunt musafirii lui tante Alice, îi spuse în șoaptă. Te rog, nu pleca încă... Ștefan se ridică și el și se apropie de fereastră. Lumina de afară nu mai

era aceeași. Era tot atât de transparentă, dar parcă își pierduse din intensitate; nu mai era aceeași.

— Intrați, vă rog, o auzi pe Ileana câteva clipe în urmă. Să vă prezint un bun prieten al meu, pictor. Ștefan Viziru, pictor, repetă ea apăsând cuvintele. Ați auzit desigur de el. E un pictor de mare talent...

— Cum să nu?! cum să nu?! spuse un domn în vârstă, care se sprijinea într-un baston. Cunoaștem. Felicitările

mele. Mă bucur de cunoștință, spuse strângând viguros mâna lui Ștefan. Dumnealui e pictor, se adresă, cu glas răspicat, femeii de lângă el. Pictor. Pictează.

Rostea prima silabă cu o forță neobișnuită: *Pic-tor*; *P/otează*, ca scurte, neașteptate explozii, repede sugrumate. Doamna întinse mâna și se înclină cu respect. Era o femeie foarte bătrână și părea speriată.

— Doamna și domnul Theodosiu, continuă Ileana prezentările. Buni prieteni ai lui tante Alice. Domnul Theodosiu a fost mare proprietar. Sunt buni prieteni cu tante Alice. Trebuie, de altfel, să mă duc s-o scol, adăugă ea cu un zâmbet. Vă tot așteaptă de vreun ceas și mi-e teamă că a adormit...

Ieși repede, făcând cu ochiul lui Ștefan.

— Cum merge cu pictura, tinere?! îl întreabă domnul Theodosiu căutând un scaun pe care să se așeze.

MIRCEA ELIADE

— Bine, cred că merge destul de bine, spuse el încercând să zâmbească. Se simțea deodată vlăguit și ridicol și nu știa ce-ar mai putea spune ca să

nu se mai simtă ca un hoț surprins în flagrant delict, ca un vicios care și-a ascuns ani de-a rândul păcatele, și e descoperit dintr-o dată în mijlocul unei mulțimi, e descoperit tocmai când se aștepta mai puțin.

— Felicitările mele! vorbi domnul Theodosiu, așezându-se.

— Ce spune? îl întreabă doamna Theodosiu, plecându-se spre el, și fără să cuteze a ridica privirile spre Ștefan. Parcă a spus ceva...

— A spus că merge bine, răcni domnul Theodosiu. Dânsul e pictor. Pictează. E pictor de talent. Spune că merge bine cu pictura. A spus că-i merge bine...

În orele lui libere Vădastra avea obiceiul să urmărească femeile care i se păreau frumoase și elegante. Înainte de căderea serii, se plimba pe Calea Victoriei, la întretăierea cu bulevardul Elisabeta, și privea cu multă îndrăzneală femeile care treceau pe lângă el. De cele mai multe ori se mulțumea cu aceste priviri tăioase, insolente, prin care izbutea să-și imprime măcar pentru o fracțiune de secundă voința lui de posesiune.

Când, însă, o femeie i se părea de o excepțională frumusețe, începea s-o urmărească. Îndată ce ieșea din puhoiul care năpădea, la acea oră, spre Calea Victoriei, se apropia de ea, o privea fix, îi zâmbea, și repeta această manevră de mai multe ori. Uneori, îi vorbea, folosind aceleași fraze: „îmi dați voie să vă conduc, domnișoară?” sau: „Așa de frumoasă, și totuși singură?!” Rareori mai adăuga ceva, deoarece Spiridon aștepta ca tânăra să-i răspundă, și văzând că acest răspuns întârzia, credea că n-a auzit bine cele ce-i spusese, și le repeta de mai multe ori. Dar, de obicei, n-apura să intre în vorbă, pentru că tânăra ori se urca într-un tramvai, ori se întâlnea cu cineva, ori ajungea acasă.

Odată, într-o seară de la începutul lui mai, o femeie, care i se păruse foarte frumoasă, se opri în fața unei vitrine luminate. „Asta a făcut-o pentru mine!”, își spuse Spiridon, dar nu îndrăzni să se apropie. Poate că ar fi îndrăznit dacă ar fi știut ce să-i spună. Însă nu avea pregătite decât aceleași fraze stereotipe, și toată nădejdea lui era ca tânăra să-l întrebe ceva. Bunăoară: „De ce mă urmăriți, domnule, cu atâta insistență?” La care el ar fi răspuns: „îngăduiți-mi, mai întâi, domnișoară, să mă prezint. Sunt avocatul Vasilescu-Vădastra, doctor în drept, și vă închipuiți că un om de situația mea nu și-ar fi permis să fie atât de indiscret, dacă n-ar fi avut un motiv destul de serios. Ei bine, domnișoară, dați-mi voie să vă spun că am remarcat figura dumneavoastră, expresia dumneavoastră mai ales, încă de acum câteva zile, când v-am zărit pentru întâia oară...” Și conversația ar fi urmat, nu se îndoia, într-un ritm foarte viu. Sau, tânăra, auzindu-l că-i spune „domnișoară”, ar fi putut să se întoarcă și să-i spună: „Nu vă supărați, dar sunt măritată de (să zicem) doi ani”. La care el ar fi replicat imediat: „îmi dați voie să vă mărturisesc, domnișoară, că nu

NOAPTEA DE SÂNZIENE

vă cred. Păreți atât de copilăroasă și de fragedă încât...” Era sigur, apoi, că tânăra căsătorită nu i-ar mai fi rezistat. Spiridon avea o nelimitată încredere în forța de seducție a verbului său. Dar, neajutorat, nu știa ce să spună. Femeia părea că studiază cu destulă atenție vitrina. „Pe mine mă așteaptă!”, reflectă din nou Spiridon. Și, aproape fără să-și dea seama, făcu un pas spre ea.

— Frumoase lucruri! începu el la nimereală, neîndoindu-se că tânăra, care întârziase atâta ca să-l provoace, va spune ceva.

Femeia întoarse într-adevăr capul, dar expresia lui Spiridon era atât de comică — monoculul părea pus exact pentru o asemenea împrejurare, ochiul celălalt o sorbea cu o speriată aviditate, lăsând obrazul inert, cu urma unui zâmbet coclit în colțul gurii — încât izbucni în râs și se depărta cu un gest blând de dispreț. Spiridon rămase aiurit, neștiind dacă ar mai trebui s-o urmărească sau ar face mai bine să renunțe.

— Nu știi dumneata cine sunt eu! îi strigă dezmeticindu-se. Ai să afli dumneata într-o bună zi de mine!...

Amuzată, femeia mai întoarse o dată capul, dar dând cu ochii de monoculul acela atât de pretențios pentru figura și hainele lui Spiridon, începu iar să râdă și grăbi pasul.

— Degeaba râzi! strigă Spiridon, luându-se după ea. Ai să vezi dumneata mai târziu cine sunt eu! Ține bine minte!...

Dar la primul colț de stradă își reveni și încetă s-o mai urmărească. „Adevărul este că nu știe cine sunt, își spuse el. Mă ia drept un foarte oarecare, și nu e vina ei, pentru că nu mă cunoaște. Dacă m-ar cunoaște, n-ar mai râde așa. Dar, odată și-odată, tot am s-o întâlnesc eu — sau poate chiar ea are să vrea să mă întâlnească. Are să vadă

ea atunci!..."

Alteori Vădastra pâdea pe străzi lăturalnice întoarcerea tinerelor fete de la lucru, îndeosebi modistele, croitoresele. Niciodată nu s-ar fi gândit că ar putea întreține o legătură cu o asemenea fată; dar îi plăcea să-și exercite puterea asupra lor, să-și verifice farmecul. Nu izbutea întotdeauna să intre în vorbă, pentru că fetele ori pufneau în râs, ori grăbeau pasul. Dar erau unele care se lăsau acostate și Spiridon le dădea întâlniri pe străzi obscure, unde știa că nu riscă să fie recunoscut. De altfel nu încuraja niciodată stabilirea unei legături și, după un anumit număr de întâlniri, dispărea fără urmă. Ceea ce căuta el în asemenea aventuri era voluptatea inițială, când își verifica puterea de seducție asupra unei necunoscute, și primele ceasuri de beție verbală, care-i îngăduiau să se descopere în integritatea lui, ascunsă sau fragmentar revelată celorlalți oameni.

După prima întâlnire, Vădastra avea obiceiul să-și invite tovarășa la una din cofetăriile de cartier sau în câte un birt foarte retras, unde nu o dată ceruse o cameră separată, ca să poată vorbi în toată voia. De altfel era destul de generos și cerea lucruri scumpe, pe care nu întotdeauna le găsea, comanda din vinurile

MIRCEA ELIADE

60

cele mai bune și, la socoteală, scotea portmoneul cu un gest de milionar, abia aruncându-și ochiul pe nota de plată, lăsând în farfurie bacșișuri neobișnuite pentru acel local.

— Hei, fetișo, eu nu sunt ca d'ăia care-i știi tu, începea Spiridon încrunțat, pierde-vară și încurcă-lume... Eu sunt un om cu personalitate... Nu pot eu să-ți spun toate, înțelegi... Dar dacă ai ști cine sunt eu... Eu nu mă uit la bani. Ce poate să însemne cincizeci, o sută sau chiar cinci sute de mii de lei? Dacă aș fi vrut, aș fi fost până acum milionar. Dar n-am vrut, nu mă interesează. Ce înseamnă aia, milionar?! Sunt atâția milionari și uită-te la ei, ce fac? Duc aceeași viață ca și ceilalți oameni. Pe mine, toate acestea nu mă interesează. Eu urmăresc altceva, eu am un ideal în viață. Dacă ai ști!... Dar nu pot să-ți spun...

Fata îl asculta, crezând numai în parte cele ce-i spunea, dar nu mai puțin impresionată de volubilitatea și siguranța lui. Vădastra șovăia mult înainte de a se destăinui. începea ceva, apoi se oprea, o privea bănuitor, râdea nervos, repeta cu anumită disperare în glas: — Nu pot eu să-ți spun toate, înțelegi... Degeaba te uiți așa la mine, e greu să știi cine sunt. Nici nu-ți trece prin cap... Eu, așa ca să mă mai amuz, fac câteodată semn unei fete drăguțe pe stradă. Am și eu nevoie, înțelegi, să mai respir, să mai iau aer... Dar încolo, abia dacă-mi mai văd capul de treabă. Și, slavă Domnului, dacă ar fi să caut femei, apoi ar fi de-ajuns să fac un semn. Și femei bine, din înalta societate... Ce știi tu?!... Viața asta e plină de surprize. Uită-te la noi: în loc să fiu acum într-un salon elegant, în mijlocul a ce are mai distins Bucureștiul, am venit cu tine într-un birt infam. De ce?! Ei, nu pot să-ți spun, dar dacă ai înțelege te-ai minuna și tu...

Altădată, dacă tânăra era mai pretențioasă și-l îndemna să meargă într-un restaurant luxos sau la cinematograful, Vădastra refuza lăsând să înțeleagă că ar putea fi văzut de unul din cunoscuții sau „prietenele” lui.

— Nu pot să-ți spun numele, mă-nțelegi de ce, dar tot ce-ți pot spune este că e una dintre femeile cele mai frumoase și mai elegante din București. Nu vreau să am discuții cu ea. E o femeie inteligentă, modernă, nu că m-ar controla ce fac și cu cine mă întâlnesc, dar înțelegi, e femeie, ține enorm la mine, și ar putea să-i spună cineva că ne-a văzut împreună...

Sau dacă fata schimba tactica, încercând să-l necăjească și amenințându-l cu degetul, de câte ori el pomenea de legăturile amoroase, Spiridon o încuraja.

— Da, spunea el mângâindu-și cu unghia mustața, aici mă dau bătut. Trebuie să recunosc că ai ghicit: îmi plac femeile. Dacă aș avea timp să mă ocup de ele, n-aș mai pridi. Dar n-am timp. Am alte lucruri de făcut în viață... Uneori în cursul unor asemenea convorbiri, Vădastra începea să-i explice tovarășei sale secretul succeselor lui la femei.

— Ai observat și tu asta, nu e nevoie să fii frumos ca un manechin ca să te placă femeile; o femeie inteligentă și rafinată nu e atrasă de asemenea bărbați.

61

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Lor le plac oameni interesanți, bărbații care au personalitate, și au voință, și au un țel în viață. Un asemenea bărbat impune oricui. Dar mai ales femeilor bine, femeilor culte, distins. Eu nu pot să spun despre mine că sunt frumos. E adevărat că am o figură foarte interesantă, și asta atrage întotdeauna. Dar mai e ceva, în afară de figură; e personalitatea. Eu am personalitate. Asta e ceva foarte rar în zilele noastre. Unde te uiți, nu vezi decât bărbați lipsiți de ideal, fără voință, inculți, proști. Se cred cine știe ce dacă au ajuns șefi de cabinet la un minister, sau deputați. Ce înseamnă să fii deputat? Ce ai câștigat cu asta? Există ceva mult mai interesant, ceva care merită... Nu-ți pot spune toate, dar înțelegi... De aceea o femeie distinsă caută întotdeauna ceva excepțional, o personalitate. Femeia care m-a iubit pe mine, distinsa doamnă Zissu...

Dar în clipa următoare regreta că pronunțase numele doamnei Zissu și, după o scurtă șovăire, reîncepea să vorbească despre personalitate.

— Ghici cu cine m-am întâlnit astăzi? o întrebase Ștefan.

— Cu profesorul Antim.

Dar în noaptea aceea nu-l visase. Răspunsese așa, la întâmplare. Și totuși, cu el se întâlnește Ștefan.

— Mi-a spus să trec odată să-l văd, să-mi arate colecțiile. Spune că are lucruri extraordinare...

Antim. Ioana își aminti de prima ei noapte la clinică, de visul care-o înspăimântase atunci. I se păru că trecuse foarte mult timp de-atunci. Copilul (17 februarie), febra de lapte, reîntoarcerea acasă, spaima cea mare (când îl auzise tușind, înecându-se brusc, și crezuse că nu mai respiră). Și pe urmă, într-o dimineață, descoperise că se făcuse foarte frumoasă. Ștefan descoperise lucrul acesta: că era din nou frumoasă, că se făcuse chiar mai frumoasă ca înainte. În oglindă, întreagă, goală, se privise și ea: trupul înalt, bălai, parcă se împlinise, ochii i se limpeziseră; numai obrazul părea schimbat. Intervenise ceva, o lumină discretă, un sentiment de triumf, de orgoliu chiar, care o schimbase, fără să înțeleagă cum.

— Mai bine m-aș fi dus să-l văd pe Antim, îi spusese Ștefan în acea seară de aprilie, când se întorsese abătut acasă. În loc să mă fi dus la Biriș ca să discutăm problema Timpului, mai bine m-aș fi dus la Antim...

Ioana îl simți că e abătut. Dar copilul avea temperatură și era preocupată.

— Mi se pare că are puțină febră, îi spuse. Nu cred că e ceva grav. A mai avut așa și alaltăieri... Ce s-a întâmplat la Biriș? îl întrebă ea.

— Îmi pare rău că m-am dus, spuse Ștefan.

Intră în biroul lui, dar reveni foarte curând. Îi pâlpaia o lumină tulbure, necunoscută, în ochi.

MIRCEA ELIADE

62

— Îmi pare rău că m-am dus, repetă cu un glas schimbat. Ne-am apucat să discutăm despre Timp. Biriș pretindea... Dar, în sfârșit, nu prea are importanță ce pretindea el; am să-ți spun altă dată. Voiam doar să te întreb dacă mai crezi că se pot iubi două ființe deodată...

Ioana îl privi lung, pâlind ușor. I se păru că e zvârlită înapoi, într-un timp al cărui gust începuse să-l uite. „Marea Scenă, își aminti ea brusc; acum începe Marea Scenă.”

— Evident, continuă Ștefan cu același glas, nu ești obligată să-mi răspunzi acum, pe loc. Dacă vrei, stăm de vorbă după masă, sau mâine la dejun...

— Mâine la dejun avem pe Răducu și pe Adela, vorbi încet Ioana. A trebuit să-i invit. Adela n-ar fi plecat nici până acum dacă nu-i invitam pentru mâine, la masă.

Se mira ea însăși ascultându-se vorbind. Își lăsase brațele să-i atârne, moi, de-a lungul trupului. „Acum are să înceapă Marea Scenă.” Dar Ștefan parcă nici nu auzise ce-i spusese. O privea foarte adânc și începuse să zâmbescă.

— Ai văzut și tu ce lumină extraordinară a fost astăzi, spuse. Venisem să te iau la plimbare...

— Mi-am închipuit, șopti Ioana zâmbind. Mi-a părut rău...

— Ce lumină extraordinară, repetă Ștefan, scâzând și mai mult glasul. Puteai înțelege orice într-o asemenea zi, puteai pătrunde orice taină; parcă vedeai de-a dreptul în firea lucrurilor. Astea nu sunt ceasuri ca toate celelalte ceasuri... De aceea te întrebam: tu crezi că se pot iubi două ființe deodată?... Mai bine zis, aș fi vrut să te întreb în după-amiaza asta. Acum, cred că e prea târziu. Poate că nici nu te-aș înțelege dacă ai încerca să-mi explici.

Se așeză pe scaun și, fără s-o privească, își continuă monologul.

— Dacă aș fi fost pictor, cred că asta m-aș fi trudit să înțeleg: cum s-ar putea păstra, într-un tablou, un anumit timp într-un tot prielnic revelațiilor, un anumit moment calitativ deosebit de restul momentelor care alcătuiesc Timpul cosmic? Cum aș fi putut păstra, măcar pentru propria mea folosință și beatitudine, ceasurile după-amiezei de astăzi, lumina, gustul, misterul lor? De aceea mă gândeam: tu, care ai cunoscut de-a dreptul, nemijlocit, acest mister al iubirii a două ființe...

În acea clipă, Ioana auzi copilul scâncind, și alergă spre leagăn. Abia avu timp să spună: — Iartă-mă, te rog! Ștefan se întoarse absent în birou. Zadarnic așteptase ea, înfiorându-se, să-i pună din nou întrebarea într-una din zilele următoare. Ștefan părea că uitase. O singură dată, aproape două luni mai târziu, într-o zi de la începutul lui iunie, Ioanei îi fu teamă. Ștefan se întorsese plictisit de la birou, oarecum abătut. Dar era vorba despre altceva: trebuia să plece chiar a doua zi la Sighișoara.

— Nu înțeleg de ce m-au trimis tocmai pe mine, dar trebuie să mă duc.

63

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan pleca adesea în misiune în străinătate, când se pregăteau acordurile comerciale, dar niciodată până acum nu fusese trimis în provincie. O chestiune de arbitraj, crezu că înțelege Ioana; dar nu era sigură că înțelesese bine. Ștefan plecă în dimineața următoare și lipsi aproape o săptămână. Îi telefona în fiecare seară. Vorbea mai mult Ioana; doar o singură dată îl ghicise tulburat, fericit, și atunci vorbise numai el. „Cred că am să mă apuc de pictură, îi spuse. Am să te învăț și pe tine. Cred că o să fim foarte fericiți amândoi”, adăugase. Și îi mai vorbise, repede, precipitat, despre primăvară, despre „un om extraordinar”, Anisie, despre livada lui de pomi roditori. La întoarcere, Ioana rămăsese surprinsă întâmpinându-l. Parcă întinerise. O lumină neînțeleasă îi scălda neconținut figura.

— Am întâlnit un om extraordinar, începuse el. Și acum să-ți spun că și eu, în felul meu, și fără să știu, descoperisem ceva. Începusem să profit de o posibilitate deschisă...

Apoi trecu în odaia de baie, își făcu duș și ieși în halat ca să-și caute un costum. Era o dimineață clară, sclipitoare, și se vestea arșiță.

— Trebuie să mă integrez ritmurilor cosmice, spuse el trecând pe lângă Ioana. Este și acesta un mare secret. L-

am învățat de la Anisie. Trebuie să-mi aleg un costum potrivit cu ritmul cosmic, adăugă zâmbind.

Ștefan se îmbracă și plecă la minister. Peste două ceasuri îi telefona spunându-i să nu-l aștepte la masă. Părea abătut. „O fi având plictiseli cu arbitrajul de la Sighișoara”, își spuse Ioana. Dar când, pe seară, Ștefan îi telefona din nou anunțând-o că nu vine nici la cină, Ioana se tulbură.

— Ce s-a întâmplat?! întrebă ea, în șoaptă. Sper că nu e nimic grav... Dar Ștefan nu o mai auzise. Telefonista de la centrala ministerului întrerupsese convorbirea.

În acea seară, ieșind de la minister, trecu pe la cafenea să-l caute pe Biriș. Se opri o clipă în prag și-și roti privirile în sală. Nu era, și Ștefan se îndreptă agale spre strada Măcelari. Îl întâmpină doamna Porumbache. Biriș încă nu se întorsese acasă, dar îl pofti să intre și să bea o țuică, așteptându-l.

— Sunt cam grăbit, minți el. Am să mă reîntorc peste vreun ceas. Plecă, și începu să-l aștepte plimbându-se pe stradă, în dreptul stației de tramvai. Fusesse o zi caldă și acum, la căderea nopții, curțile și grădinile erau din belșug stropite. Răzbătea de pretutindeni miros de pământ proaspăt și de trandafiri. Câteva ferestre rămăseseră deschise. Se auzea, la capătul străzii, un pian. Un băiat de liceu se opri o clipă să asculte, apoi își aprinse, pe furiș, o țigară, și-o ascunse în pumn, și trecu mai departe. Ștefan se apropie și el de fereastră. Cineva încerca să cânte *Sylvia Valse*, dar se poticea mereu la aceeași măsură și reîncepea sârguincios, fără elan. Ștefan simți că i se face foame și

MIRCEA ELIADE

64

se hotărî să se reîntoarcă, oprindu-se în drum la o cârciumă. Câteva clipe în urmă cineva îl trase de braț.

— Aici erai, maică? exclamă doamna Porumbache. Păi, de ce nu mi-ai spus că-ți place fata? E a lui Trei-ochi-sub-plapumă. Așa-i spunem noi, că tată-su era chior de un ochi. Dar are avere frumoasă. Casele astea-s ale lor. Și au și prăvălia aia nouă pe Lipscani: „La trei fazani”, așa-i spune...

— Mă duceam să-mi iau niște țigări, adăugă ea după un răstimp. Dar dacă nu ți-e somn, mergem aici în colț, la cârciumă, și-ți povestesc eu pe îndelete. E un negustor cinstit... Mă tratezi cu un vin?

— Tratez, spuse Ștefan.

Se așezară la o masă aproape de ușă, ca să-l poată vedea pe Biriș când s-o întoarce.

— Trebuie să treacă pe aici, spuse doamna Porumbache, că vine cu tramvaiul numărul 14...

Oftă și dădu peste cap paharul cu vin.

— Păcat de el, că n-ar fi băiat rău, începu, dar dacă nu mă ascultă... De când îi tot bat capul să se însoare cu o fată bogată! Câte nu i-am găsit! Fete cinstite, de negustori, nu haimanale d-alea de studente. Uite, că venise vorba: fata lui Trei-ochi-sub-plapumă. Știe franțuzește, cântă la pian, și ce avere are. El era un pârliț când l-am cunoscut eu întâi. Venea la noi, în Ferentari, să-i gireze bărbatu-meu polițe. Avea un magazin de fierărie.

Magazin, vorba vine: o dugheană, cu câteva pachete de cuie și o legătură, două de tablă. Și acum are nu știu câte milioane! Ai mai pomenit așa ceva?!... Să nu-ți iei lumea în cap?!...

Își umplu al treilea pahar și începu să soarbă încet, gânditoare.

— Numai că, fiecare om cu necazurile lui... Fata asta, de cântă la pian, nu e fata lui. A făcut-o nevastă-sa cu un locotenent. A ajuns și ăsta bine acum; e colonel. E însurat, are copii... Chioru' știa că nu-i fata lui, dar cum n-avea copii, s-a bucurat. Mai ales că-i mergea bine, de pe atunci. Își deschisese prăvălie în Lipscani, lângă noi. Că bărbata-meu îmi spunea: „Uite și pe prăpădim' ăsta că vine în Lipscani!...” Dar i-a mers bine; s-a înțeles cu unul de la o societate, și făceau afaceri împreună: ridicau prețurile pe factură și restul îl împărțeau între ei; au furat statul, cum se spune. Dar ce, parcă alții nu fură?!... La ce ne-a folosit dacă am fost cinstiți? Uită-te la Petrică: muritor de foame!... N-ar fi fost mai bine să facă și el politică, așa cum face băiatul chiriașului?

Se opri o clipă, apoi închise ochii și zâmbi, furată.

— Numai un an, doi aș vrea să mai fiu bogată, oftă ea, să mai fiu și eu om în rândul oamenilor: cu trăsură cu doi cai, și vara să mă duc la băi, la Căli-mănești!... Hei! dar nu mai apuc eu toate astea. N-am avut noroc!... Adică, l-am avut, dar n-am știut ce să fac cu el... Credeam că ce-ai o dată, rămâne al tău

65

NOAPTEA DE SÂNZIENE

până la moarte. Că de averea ta nimeni nu se poate atinge... Eram tânără, eram frumoasă; nimic nu-mi lipsea.

Credeam că toate astea au să țină așa, cât mi-or place mie... Și s-au dus toate. Nici nu m-am dezmeticit bine, și s-au dus... Parcă nici nu-mi vine a crede!... Parcă nici n-ar fi fost...

Își șterse o lacrimă și căută în buzunarul șorțului batista să-și sufle nasul.

— Dar nu-mi spuseși dacă vrei să-ți fac vorbele cu fata, adăugă doamna Porumbache.

— Sunt însurat, mărturisi Ștefan. Bătrâna îl privi mirată.

— Dar văd că nu porți verighetă, făcu ea bănuitoare. Păcat! adăugă ea după un răstimp, că e, poci spune, fată de colonel.

Îl întâlni pe Biriș coborând din tramvai, când se hotărâse să se întoarcă acasă.

— Te caut de două ceasuri, îi spuse. Voiam cu orice preț să-ți vorbesc... Biriș părea absent, obosit. Trăgea ostenit din țigară.

— Am fost la unul, Mihai Duma, tocmai la Cotroceni. Am umblat toată ziua. Să ne așezăm o clipă undeva,

adăugă căutând din ochi o bancă.

— Hai mai bine la cârciumă, propuse Ștefan. Am multe să-ți spun... Se așezară la o masă din fundul grădinii.

— Am fost tocmai la Cotroceni, vorbi din nou Biriș, zvârlind plictisit mucul de țigară care i se stinsese în colțul buzelor. Ce-am putut umbla și azi...

— Cum îi spuneam și Ilenei atunci când am discutat problema timpului, începu deodată Ștefan, după ce umplu paharele, nici cariul, nici măseaua ajunsă în câmpul morții nu m-au convins. Știam asta mai de mult, o știam de când am început să pictez. Dar acum am și o dovadă palpabilă: îl am pe Anisie...

Biriș sorbi însetat jumătate din pahar, apoi îl umplu iar cu sifon și-l dădu repede peste cap.

— Mai spune o dată, făcu el. N-am prea înțeles bine ce mi-ai spus. Mi s-a părut că vorbeai de pictură...

— Acesta era un secret, continuă Ștefan cu aceeași însuflețire, dar acum ți-l pot spune și dumitale. În orele mele libere, pictez. Dar nu de asta venisem să te văd. Venisem să-ți vorbesc de Anisie.

Biriș îl privi pătrunzător, își trecu ușor mâna peste părul rar din creștet, apoi îl întrebă, cu un glas obosit:

— Cine e persoana?

— E omul cel mai extraordinar pe care l-am cunoscut. Locuiește lângă Sighișoara. Acum, că l-am cunoscut, nu mai regret atât de mult că i-am vorbit Ilenei de pictura mea...

— Ileana e soția dumitale? întrebă Biriș umplându-și din nou paharul.

MIRCEA ELIADE

66

— Nu, spuse Ștefan pe un ton oarecare. Pe soția mea o cheamă Ioana. Ileana e o fată pe care am cunoscut-o anul trecut, și de care cred că sunt îndrăgostit.

Se opri o clipă, pierdut în gândurile lui, și zâmbi.

— E curios, reîncepu cu alt glas, acum, că mi-ai spus, parcă și Ileana ar putea fi soția mea. Nu mă gândisem niciodată până acum la asta, adăugă visător. Nu că-mi pare rău că sunt căsătorit cu Ioana. Dimpotrivă, o iubesc foarte mult, foarte mult. Dar simt c-o iubesc și pe Ileana... Deși, după ce m-a prezentat, în ziua aceea, drept pictor, am simțit parcă un fel de ură împotriva ei. Parcă mi-ar fi trădat cel mai scump secret. Și, într-adevăr, pictura mea este un foarte mare și foarte scump secret... Dar, din fericire, l-am întâlnit pe Anisie. Și tocmai despre el, despre omul acesta, Anisie, vreau să-ți vorbesc...

— Intră direct în materie, îl îndemnă Biriș văzându-l că a rămas din nou cu privirile pierdute. Cine e persoana?

— Omul ăsta a descoperit o mare taină, șopti Ștefan aplecându-se peste masă. A învățat cum să trăiască. Trăiește *el*, ca om, ca ființă totală — și nu se lasă trăit de țesuturile lui, de glandele lui, de automatismele lui, ca noi toți, ceștilalți...

— Dar de unde știi că trăiește astfel? îl întreabă Biriș începând să-și caute pachetul cu țigări.

— L-am văzut cum își curăța pomii din livadă, începu Ștefan cu un zâmbet misterios. Stăm pe prispă, și-l observam. Atunci l-am înțeles. M-am convins că munca lui e de o altă calitate decât muncile noastre. Eram pregătit, de altfel, pentru asta, continuă Ștefan după o scurtă pauză, pentru că ceva din beatitudinea asta o cunoscusem și eu când pictam. Numai că, în cazul meu, nu era vorba de o muncă responsabilă, cu un obiect precis, ca în cazul lui. El își curăța pomii de omizi. îl observam și-l simțeam cum era prezent în fiecare gest. În fața pomului nu era distrat, nu se gândea la nimic altceva. Dar ghiceam că pomul acela i se revela în totalitatea lui. Nu era un simplu obiect, unul printre altele o mie la fel cu el, așa cum ni se arată nouă, majorității oamenilor. Lui, pomul acela pe care-l curăța, îi revela, în acel moment, Universul întreg. îl vedea în totalitatea lui: cu rădăcinile, cu ramurile, cu frunzele și paraziții lui...

— Ești sigur că *vedea* toate acestea?! îl întrerupse Biriș. Ești sigur că tot ce-mi spui nu e un fel de afabulație mitologică provocată de propriile dumitale extaze?!

— Vedea toate acestea și vedea încă multe altele, pe care noi nu le putem vedea, spuse Ștefan cu gravitate. Stătusem mult timp de vorbă, în seara când îl cunoscusem. M-a dus la el un coleg de facultate. Și tot colegul acesta al meu îmi povestise ce s-a întâmplat cu Anisie. E un om cu câțiva ani mai mare ca noi. A învățat multe; a urmat conservatorul la Viena, s-a apucat apoi de teologie, a studiat matematicile, fizica, biologia. N-a vrut să sfârșească nimic; nu și-a

67

NOAPTEA DE SÂNZIENE

luat nici o diplomă. Acum vreo cinci, șase ani, a avut un accident; a alunecat în timpul unei ascensiuni și a zăcut nu știi câte luni; s-a crezut, la început, că și-a rupt șira spinării, dar era vorba de ceva mai ușor. În orice caz, atunci, în acele luni petrecute în ghips, a avut, să spunem, revelația: a simțit *cum trece timpul* și a ghicit, totodată, ce s-ar putea face ca timpul să nu mai treacă...

— Începe să devină interesant! făcu Biriș, ridicând capul. Spune înainte?!

— De atunci, continuă Ștefan cu o bruscă fervoare, el nu mai trăiește, ca noi, după un orar mai mult sau mai puțin complicat, și nu mai are un program, să-i spunem, personal. Nu mai ține seama decât de timpul cosmic: de zi și de noapte, de creșterea și de descreșterea lunii, de anotimpuri. Și acest timp cosmic, după câte mi-a spus, va fi într-o bună zi, pentru el, abolit. Dar, deocamdată, are nevoie de Timp ca să se regăsească pe sine. Să se regăsească, adică, în sensul metafizic al cuvântului: să ia cunoștință de ființa lui plenară, integrală. Și atunci, nu se mai lasă distrat de la trăirea fiecărui moment esențial al acestui timp cosmic. Pentru el, luna nouă sau luna

plină, echinocțiile și solstițiile, răsăriturile și crepusculele nu au, ca pentru noi, o simplă funcție calendaristică. Fiecare din ele îi revelează un nou aspect al întregului, al Cosmosului. Neacceptând nici un alt timp în afară de timpul cosmic — neacceptând, în primul rând, timpul istoric, timpul în care au loc, bunăoară, alegerile parlamentare, sau înarmările lui Hitler, sau războiul civil din Spania —, hotărât să nu țină seama decât de timpul în care au loc evenimentele cosmice: evoluția lunii, anotimpurile, rotația pământului —, el se mulțumește să epuizeze semnificația fiecăruia din aceste evenimente cosmice. Trăiește astfel o neîntreruptă revelație. Te-ai fi convins și dumneata dacă l-ai fi ascultat vorbindu-ți despre o noapte cu lună, sau despre nămiada de vară, sau despre semnificația tuturor cântecelor de paseri și de insecte la diferite ceasuri ale zilei. Pentru el, Natura începe să devină nu numai transparentă, ci și purtătoare de valori. Nu e vorba de o regresie în starea, să-i spunem, animalică a omului primitiv. El descoperă în Natură nu acea vacanță a Spiritului pe care o caută unii dintre noi, ci cheia primelor revelații metafizice: taina morții și a reînvierii, a trecerii de la neființă la ființă. Și omul ăsta, care e de-abia la începutul experienței lui, a izbutit deja să se sustragă Timpului. Nu numai timpului istoric — căci de acest timp se poate sustrage oricine se hotărăște să trăiască departe de lume, fără ziare și fără radio —, dar și timpului fiziologic. Deși are câțiva ani mai mult ca noi, pare cu zece ani mai tânăr. Pare un băiat de 25 de ani...

— Ascultă, exclamă Biriș, dând la o parte, enervat, paharul gol din fața lui. Dumneata ori îți bați joc de mine, ori ți s-a întâmplat într-adevăr un miracol: ai întâlnit, în carne și oase, un personaj al lui Ciru Partenie...

— Ce vrei să spui?! îl întrebă Ștefan cu un ton indiferent.

MIRCEA ELIADE

68

— Nu citești *Viața Românească*? Partenie publică în ultimul număr o foarte ciudată nuvelă: *E departe stâna?* așa îi spune.

— Nu înțeleg ce legătură are una cu alta, vorbește Ștefan.

— Ar trebui să citești nuvela, continuă Biriș. Este exact povestea dumată. Cu singura deosebire că personajul lui Partenie nu e din Sighișoara, ci din munții Moldovei. Autorul povestește cum l-a întâlnit într-o seară și-au rămas de vorbă până noaptea târziu. Și episodul cu accidentul la șira spinării, și retragerea lui la țară, și tehnica integrării în Timpul cosmic, și tot ce mi-ai spus dumneata, toate acestea le-am citit acum vreo două, trei săptămâni, în nuvela lui Partenie.

— Nu se poate! șopti Ștefan.

— Doar amănuntul cu curățatul pomilor de omizi, și interpretarea pe care i-o dădeai dumneata, nu-mi amintesc să le fi citit acolo. Dar, evident, adăugă Biriș cu o ușoară ironie în glas, nici nu și-ar fi avut rostul în nuvelă: întâlnirea lor avusese loc într-o seară de toamnă, și apoi, personajul lui Ciru Partenie nu avea livadă. Trăia, parcă, și mai singuratic, în munte; singurii lui vecini erau ciobanii de la o stână!

Șe opri și-și înălță ochii spre Ștefan. Părea din nou pierdut în propriile lui gânduri; își rezemase bărbia în pumn și privea drept înaintea lui, fără să scoată un cuvânt. Tăcură așa, amândoi, multă vreme.

— E de necrezut! vorbește târziu Ștefan, și-și umplu repede paharul.

— Și totuși nu e nimic extraordinar, reîncepu Biriș. Ați întâlnit amândoi același ins; un om destul de bizar, ce-i drept, dar totuși un om în carne și oase...

— E curios că tot el, Marele Om, l-a întâlnit cel dintâi, spuse Ștefan silindu-se să zâmbească.

— Indiscret cum e, continuă Biriș, ca și cum nu l-ar fi auzit, Partenie a și scris o nuvelă inspirându-se din această întâlnire. El l-a transformat în personaj. Dumneata l-ai luat mai în serios. Și, în fond, cred că dumneata ai dreptate. Omul merită să fie cunoscut. Oricum ar fi, de la el se poate învăța ceva...

Ștefan clătină din cap.

— Nu eu, în orice caz, spuse. Și-mi pare rău. Eu va trebui să mă mulțumesc cu pictura...

Dădu repede paharul peste cap, și-l umplu din nou, cu furie.

— Cu pictura, repetă el târziu ca și cum ar fi vorbit singur. Va trebui să mă mulțumesc cu pictura...

Își trecu mâna peste obraz și încercă din nou să zâmbească.

— *Anch'io sono pittore!* exclamă.

Luă de pe masă pachetul lui Biriș și-și aprinse absent o țigară.

— N-am mai fumat de câțiva ani, spuse lăsând să ardă chibritul între degete. Biriș rămase cu brațele încrucișate, privind-l. Tăcură iarăși amândoi câțiva vreme.

69

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Cred că e târziu, începu Biriș. Mă simt cam obosit...

— Cum spuneai că se numește nuvela? îl întrerupse Ștefan ca și cum s-ar fi trezit dintr-o lungă reverie? Cum spuneai că se numește? *E departe stâna?* Cu semn de întrebare?

— Cu semn de întrebare, spuse Biriș. Căci așa începe nuvela: povestitorul se apropie de acel personaj misterios și-l întrebă: „E departe stâna?...”

— Și crezi că are vreo semnificație asta, semnul ăsta de întrebare?

— Nu cred, făcu Biriș gânditor. E o simplă întrebare, o întrebare ca oricare altele. Povestitorul întâlnește un om

singuratic, în munte, și-l întreabă: „E departe stâna?”

— Eu totuși cred că are o semnificație, reîncepu Ștefan cu înfrigurare. În aparență, e o întrebare ca oricare altele. Dar dacă omul acela singuratic pe care l-a întâlnit Partenie este una și aceeași persoană cu Anisie, atunci întrebarea ar putea avea și o semnificație ascunsă. Bunăoară: Mai e mult până în rai? Sau: E departe Dumnezeu? Sau: Unde e Dumnezeu? Mai e mult până la Dumnezeu?

— Nu cred, făcu Biriș. Partenie e un realist, un psiholog realist. Opera lui nu are semnificații mistice.

Tăcu și-și umplu din nou paharul. I se păru că Ștefan nu-l mai ascultă și prelungi tăcerea, sorbind, la răstimpuri, din paharul prea plin.

— Și acum, pentru că ai adus dumneata vorba, începu el târziu, mai pot să-ți spun ceva. Mai pot să-ți spun că Anisie al dumatle nu m-a convins. Integrat sau neintegrat în Timpul cosmic, tot câmpul morții ne paște, tot către moarte ne mână Timpul...

Ștefan își trecu încurcat palma pe frunte, apoi și-o lăsă pe obraz și începu să și-o frece.

— Păcat de Anisie, vorbi el, păcat că l-a descoperit și pe el Marele Om... Se opri, încruntat. Biriș își pironi privirile pe becul puternic din mijlocul

grădinii; se adunaseră acum nenumărați fluturi de noapte și găze verzi, străvezii, și-i dădeau târcoale orbește, zbatându-și aripile ca într-un spasm fără sfârșit, lipindu-se o clipă de sticla încălzită și apoi depărtându-se ca să încerce din nou, alături, cu aceeași neînțeleasă, patetică indiferență, tremurându-și mai grăbit aripile, revenind de nenumărate ori, lovindu-se cu un sunet surd, neîntrerupt, de sticla lămpii, până ce cădeau amețite, istovite, pe pietriș.

— Ce mă miră, vorbi Biriș fără să-și dezlipească privirile de lampă, este că Partenie a ajuns până la Sighișoara și a întâlnit un personaj atât de deosebit de preocupările lui. El, care nu caută decât „experiențe” cu femeile din lumea bună... Acum, ar trebui să-l întâlnească și pe Bursuc...

— Numai că, de data asta, nu mă retrag atât de ușor din joc, îl întrerupse Ștefan cu un glas aspru, tăios. *Anch'io sono pittore!* Am fost și eu la stână, l-am întâlnit și eu pe Anisie. *Et in Arcadia ego!* Nu i-am pus întrebarea, dar

MIRCEA ELIADE

70

am să i-o pun... Â-propos de semnul de întrebare, făcu el după o scurtă pauză, și o lumină stranie i se aprinse deodată în ochi, n-ai vrea să-mi vezi picturile? Nu le-am arătat nimănui până acum, dar dumatle trebuie să ți le arăt...

— E cam târziu, spuse Biriș, și sunt destul de obosit. Am fost până la Cotroceni...

— Nu e nici unsprezece, făcu Ștefan sculându-se brusc de la masă. Nu e târziu, și operația asta nu durează mai mult de un sfert de ceas. Mergem cu mașina. Așteaptă-mă o clipă doar. Vreau să dau un telefon... Se întoarse după vreo zece minute, foarte bine dispus.

— Iartă-mă, te rog, spuse. Nu-i știam numărul și a trebuit să-l caut în cartea de telefon, și nu găseam cartea... Dar bine că era acasă. Trecem s-o luăm cu mașina. Ne-am dat întâlnire într-un sfert de ceas, în fața casei... Știi, adăugă făcând semn chelnerului, la plată, e fata aceea, Ileana, de care ți-am spus că m-am îndrăgostit...

— *Anch'io sonopittore!* îi spusese la telefon. Vino să-ți arăt picturile. Să-ți arăt mașina aceea care a dispărut...

Ileana șovăise o clipă și-și zvrâli ochii pe ceasornic: unsprezece. — E nepotul generalului Viziru la telefon, spuse lui tante Alice. Mă invită la un pre-vernisaj al expoziției lui. Nu-l pot refuza...

Auzi claxonul în fața ușii și coborî. O lovi răcoarea nopții, mirosul florilor din grădină. Se simți deodată, fără motiv, fericită.

— Dumnealui e filosof, îi prezentă Ștefan pe Biriș. Ți-am vorbit odată de el; el e acela cu osul mort, cu avangarda în câmpul morții... O iei la hotel Boston, pe strada Bucovinei, se adresă șoferului.

Apoi își aprinse precipitat o nouă țigară și se împinse către fundul mașinii.

— Dă-mi voie să te tutuiesc, îi spuse luându-i brațul. Astăzi e o zi foarte importantă din viața mea. Întâlnisem pe Anisie, și azi am aflat că Marele Om îl întâlnește înaintea mea!...

— Cine e Anisie? îl întrerupse Ileana cu un zâmbet.

Avea din nou sentimentul acela tulbure, greu de definit, că Ștefan începe un joc absurd, numai de el înțeles.

— E un om extraordinar, spuse Ștefan.

— Extraordinar, întâri domol Biriș. E chiar mai interesant decât personajul lui Partenie.

— Și sunt sigur, totuși, că semnul acela de întrebare are o semnificație simbolică, îl întrerupse Ștefan. Sunt sigur că tot înțelesul nuvelei stă în semnul acela de întrebare...

Ileana voi să-i spună ceva, dar Ștefan nu-i lăsă timp.

— Am ajuns, vorbi el repede. Aici e camera mea secretă. Vă implor să nu pomeniți nimănui de vizita aceasta.

Am să vă spun eu altădată pentru ce...

71

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Plăti șoferului și-i pofți să intre. Ridicându-și ochii, cu mirare, din cartea pe care o citea, portarul zâmbi și-i întinse stânjenit cheia de la odaie. Urcară tăcuți până la etajul doi. Era un hotel nou, destul de curat, dar lipsit de gust, ascunzându-și anevoie sărăcia.

— Intrați, le spuse Ștefan din prag după ce aprinsese lumina. Și vă rog să vorbiți foarte încet, căci pereții sunt de

paiantă și se aude tot.

— Vădastra, șopti Ileana.

— Locuia acolo, arată Ștefan întinzând brațul. Acum e o cameră de pasaj. Ultima oară era ocupată de un comis-voiajor din Brașov... Din fericire, de partea ceastălaltă nu am vecini...

Ileana privi amuzată în jurul ei. Un interior banal de cameră de hotel modest, în care biblioteca ce parcă stătea să cadă și masa de lemn încărcată cu cărți păreau stinghere, aduse dintr-o altă lume.

— Trebuie să știți că sunteți primii oameni care ați intrat în camera secretă, continuă Ștefan în șoaptă. Nu vă puteți da seama ce înseamnă asta pentru mine. Acesta e un secret al meu. Chiar dacă vi l-aș spune nu l-ați înțelege...

Se îndreptă spre fereastră și o deschise. Se plecă mult peste pervaz, întorcând capul către camera vecină.

— Puteți vorbi, le spuse. Văd că e întuneric alături. Vecinul meu încă nu s-a întors.

Ileana se așeză pe scaunul din fața patului: Biriș continua să privească titlurile din bibliotecă.

— *Anch'io sono pittore*! începu Ștefan revenind în mijlocul camerei și îndreptându-se spre Biriș. Mai dă-mi, te rog, o țigară, spuse. Este a patra țigară pe care o fumez în mai puțin de-un ceas. M-am lăsat de fumat acum câțiva ani, dar în noaptea asta simt că trebuie să fumez... îmi pare rău că nu vă pot oferi nimic, adăugă el după ce-și aprinse, tremurător, țigara. Aici nu se consumă nimic. Uneori, când mi-e foarte sete, beau un pahar cu apă de la robinet. Asta e tot. Ca și în camera *Samba*, în această cameră secretă toate funcțiunile fiziologice sunt oarecum suspendate. Când mi-e foame, cobor în stradă și-mi cumpăr un covrig. Dar nu pot mânca aici, nu pot urca în această cameră secretă cu un covrig, sau un iaurt, sau o pungă cu fructe. Așa era și cu camera *Samba*, adăugă el cu un zâmbet. Înainte de a vă revela secretul cel mare, trebuie să vă povestesc povestea camerei *Sambo*.

Se așeză pe marginea patului și-i privi pătrunzător pe amândoi.

— Vă rog să nu mă întrerupeți, le spuse. Acum, că Anisie a devenit personaj literar, vă pot revela și eu secretele copilăriei mele. Am să vă spun povestea camerei *Samba*... Aveam vreo cinci, șase ani, începu el cu un glas înăbușit, și mă afluam cu familia la Movila. Locuiam într-un fel de vilă-hotel, care avea două etaje și vreo cincisprezece, douăzeci de camere. În sala de mese, eram

MIRCEA ELIADE

72

vecinii unui grup de tineri foarte misterioși. Mi se păreau misterioși pentru că, deși vorbeau românește, nu înțelegeam prea bine ce vorbeau. Din când în când unul dintre ei rostea un cuvânt straniu, fără sens pentru mine, și atunci toți începeau să exclame, să se agite, să ridice glasurile. Eu eram fascinat de misterele lor. Și într-o zi, întorcând brusc capul către masa lor, într-un moment când discuția ajunsese neobișnuit de animată, am auzit pe unul dintre ei, pe cel care mi se părea cel mai bătrân pentru că avea mustăți, l-am văzut ridicând brațul către tavan, parcă ar fi indicat o direcție, și l-am auzit rostind cu un glas solemn: *Sambdl* Toți au amuțit deodată și și-au plecat ochii în farfurie. Apoi au repetat, pe rând: *Sambdl Sambdl*... în acea clipă am simțit un fior necunoscut până atunci: simțeam că pătrunsesem într-un mare și cutremurător secret. Toate misterele bărbaților de la masa alăturată erau concentrate în aceste două silabe: *Samba*, și printr-o împrejurare providențială, întorsesem capul exact în momentul în care omul cu mustăți arătase direcția în care se afla această taină, *Samba*. Se afla deasupra noastră, undeva deasupra noastră, la etajul doi... Și, evident, chiar în după-amiaza aceea am plecat s-o descopăr. Noi, copiii, dormeam într-o cameră separată, cu doica, alături de cea a părinților. M-am prefăcut că dorm, și când am simțit că doica ațipise, am ieșit, am alergat cât am putut de repede pe culoar, și am urcat la etajul doi. Am simțit că mi se bate inima de cum am ajuns acolo, la etajul doi. Nu știam încotro să mă îndrept, dar simțeam cum mi se bate inima din ce în ce mai tare. Am închis ochii, de frică, și am început să calc încet pe covor, îndreptându-mă către fundul culoarului. Nu știu cât am mers, dar m-am trezit în fața unei uși, și în acea clipă am simțit că acolo era *Sambo*. M-am întrebat mai târziu cum de am avut curajul să pun mâna pe clanță și să intru. Tremuram tot, și dacă aș fi auzit în acea clipă un zgomot mai puternic sau un țipăt de om, probabil că aș fi leșinat. Totuși, am pus mâna pe clanță și am intrat... O văd și acum. Stourile erau lăsate, și în cameră era o penumbră misterioasă, o răcoare de o cu totul altă natură decât răcoarea celorlalte camere în care pătrunsesem până atunci. Nu știu de ce, mi se părea că totul plutește acolo într-o lumină verde; poate unde perdelele erau verzi. Căci, altminteri, camera era plină de fel de fel de mobile, și lăzi, și coșuri cu hârtii și jurnale vechi. Dar mie mi se părea că e verde. Și atunci, în clipa aceea, am înțeles ce este *Sambo*. Am înțeles că există aici, pe pământ, lângă noi, la îndemâna noastră și totuși invizibil celorlalți, inaccesibil celor neinițiați — există un spațiu privilegiat, un loc paradisiac, pe care, dacă ai avut norocul să-l cunoști, nu-l mai poți uita, apoi, toată viața. Căci în *Sambo* simțeam că nu mai trăiesc așa cum trăisem până atunci; trăiam altfel, într-o continuă, inexprimabilă fericire. Nu știu de unde izvora beatitudinea asta fără nume. Mai târziu, amintindu-mi de *Sambo*, am fost sigur că acolo mă aștepta Dumnezeu, și mă lua în brațe îndată ce-i călcam pragul. N-am mai simțit, apoi,

73

NOAPTEA DE SÂNZIENE

nicăieri și niciodată, o asemenea fericire, în nici o biserică, în nici un muzeu; nicăieri și niciodată. Rămâneam, probabil, ceasuri întregi acolo, pentru că, reîntorcându-mă lângă ai mei, îi găseam agitați, neliniștiți, uneori furioși. — Unde ai fost? mă întrebau. Te căutam de trei ceasuri... — M-am jucat, mințeam eu. Și nici o amenințare, nici o pedeapsă nu mă speria. Acceptam zâmbind toate: gândul că mă voi putea întoarce în *Sambo*,

mă consola. Odată, venisem acolo cu câteva bomboane în buzunar. Fără să-mi dau seama, am luat o bomboană și am început s-o sug. Imposibil! Nu avea nici un gust. Și nici n-o puteam suga. Gura mi-era uscată. Nu-mi puteam mișca limba. Nu puteam face nimic în *Sambo*. Nu mi-era foame, nu-mi era sete, nu mi-era somn. Trăiam, pur și simplu, în paradis. În seara aceleiași zile, când venisem cu bomboane, am observat cum oamenii de la masa de alături, mă priveau pe furiș și vorbeau în șoaptă între ei, arătându-mă. Evident, mi-am dat eu seama, ei știau de crima mea, știau că intrasem în *Sambo* cu câteva bomboane în buzunar și că încercasem chiar să sug una din ele. Cred că sentimentul de rușine și teamă că fusesem descoperit a fost cauza indigestiei pe care am avut-o. Două zile am zăcut bolnav. Doica mi-a spus mai târziu că vorbeam prin somn, și deliram, deși n-aveam febră prea mare. Bănuiam eu despre ce puteam vorbi, dar simțeam că nu mă trădasem. Ei, ceilalți toți, familia, nu știau de *Sambo*, nu întorseseră capetele la timp ca să vadă direcția pe care o indicase omul cu mustăți. Așteptam, cu nerăbdare, să mi se dea voie să părăsesc patul. A treia zi, întorcându-mă de la plajă, am reușit să le scap de sub ochi, și am alergat la etajul doi. Dar n-am mai putut intra. *Sambo* era încuiată. Am rămas acolo, zdrobit, multă vreme, încercând din când în când clanța. Zadarnic. *Sambo* rămânea încuiată. Mă rugam în gând, mă rugam așa cum învățasem să mă rog, și rosteam toate rugăciunile pe care le știam, către Dumnezeu, Maica Domnului, și Iisus Christos, și îngerul meu păzitor, dar *Sambo* rămânea încuiată. M-am rugat în gând la omul cu mustăți, m-am rugat la toți cei de la masa lui, oameni puternici, cunoscători de cuvinte neînțelese, inițiați în mistere — și puneam, apoi, tremurând, mâna pe clanță. Zadarnic. Ușa nu se mai deschidea. Mi se interzisese intrarea. *Sambo* îmi devenise inaccesibilă... Am revenit a doua și a treia zi, am revenit în fiecare după-amiază, cât timp a durat vilegiatura noastră la Movila. Reveneam zadarnic. Mi se interzisese intrarea în *Sambo*. Îmi dădeam, de altfel, seama de asta spionându-mi vecinii la masă. Nu mai mă priveau, nu mai ridicau glasurile. Vorbeau tot în șoaptă, cu frunțile plecate. Am aflat de la doică pentru ce: omul cu mustăți se înecase la plaja de la Tuzla. Nu-l mai aduseseră aici. Îl transportaseră direct la Constanța. Nu le-am spus nimic, dar eu știam de ce se înecase...

— Făceai, cu alte cuvinte, un complex de culpabilitate, îl întrerupse Biriș.

— Nu, nu cred că era asta, continuă Ștefan. Nu aveam nici un sentiment de culpabilitate. Doar că, mi se părea că **știam** ceva; că participasem la o taină,

MIRCEA ELIADE

74

75

NOAPTEA DE SÂNZIENE

alături de toți ceilalți de la masa vecină, și că această taină implica, printre altele, și o moarte... Atât.

Se opri, extenuat, și-și aprinse o altă țigară.

— Dar, în fond, ce era *Samba*? întrebă Ileana. Ce-ar fi putut însemna cuvântul acesta, *Samba*?...

Ștefan zâmbi.

— Nu înțeleg nici eu, dar asta n-are mare importanță. Mai târziu, în liceu, m-am întrebat dacă tinerii aceia nu discutau cumva literatură, și dacă toate cuvintele acelea stranii, care mă înfioraseră pe mine, nu erau titluri de cărți și nume de autori. Poate că tânărul rostise cu emfază: *Salambo* și ridicase mâna în sus — și mie mi se păruse că rostise *Sambo* și arătase spre etajul doi... Dar chiar dacă ar fi fost așa, experiența misterului nu rămâne mai puțin valabilă, în fond, poate că toate discuțiile acelea literare n-aveau decât scopul acesta, ignorat, bineînțeles, de către cei care le purtau, scopul acesta de a-mi revela mie experiența misterului. Nu vreau să intru, acum, în detalii... V-am spus povestea camerei *Sambo* ca să înțelegeți de ce nu pot să vă ofer nimic în această cameră secretă, de ce nu pot să vă dau nici măcar o dulceață. Aici, în camera secretă, nu pot mânca...

— Dacă am înțeles bine, vorbi Biriș, camera aceasta e o replică a camerei *Sambo*. încerci, acum, la maturitate, să regăsești experiența aceea inefabilă a copilăriei... Un psihanalist ar spune că e vorba de un complex de regresivitate, de un infantilism...

— Nu, începu Ștefan, nu cred că ai dreptate. Camera aceasta secretă are altă poveste. E prea lungă ca să v-o povestesc acum. De altfel, nici nu știu dacă aș reuși s-o povestesc. Dar sunt sigur că e vorba despre altceva. Mi-aduc aminte de un gând care m-a obsedat când eram foarte tânăr: cum aș face să pot avea și o altă identitate? Adică, să fiu și alt om decât acela care mă știam, că începeam să devin, un om cu o anumită formație intelectuală, condiționat de anumite complexe sociale și morale, ca anumite gusturi, anumite automatisme? Cum aș face, îmi spuneam, să pot trăi și altfel decât simțeam că începeam a fi obligat să trăiesc, obligat nu numai de familie sau societate, ci chiar de mine însumi, de propriul meu trecut, de propria mea *istorie*, cum ar spune Biriș. Ca să vă dau un exemplu, îmi plăceau anumii autori, și, deci, mă simțeam obligat să-mi placă întotdeauna, pentru că mă convinsesem că-mi plac și simțeam că m-aș contrazice dacă aș declara într-o bună zi că nu-mi mai plac; aș fi avut, în acea zi, sentimentul că mă contrazic, că nu sunt consistent, că nu am, cum se spune, suită în idei... Ei bine, în camera aceasta secretă sunt liber să mă contrazic, liber să cred ce-mi place, chiar dacă acele credințe și opinii sunt efemere...

— Este, cum s-ar spune, o cameră extraistorică și atemporală, făcu Biriș bine dispus, și începu să râdă.

— Este, bineînțeles, și asta, continuă Ștefan cu fervoare, dar mai este și altceva. N-am să vă pot spune tot pentru că nu știu cum aș putea exprima asemenea lucruri obscure...

— Arată-ne mai bine picturile dumitale, vorbi din nou Biriș. Poate o să înțelegem despre ce este vorba când le-

om vedea...

Ștefan îi privi pe amândoi, pe rând, cu gravitate, apoi își trecu mâna pe obraz și zâmbi.

— Tocmai lucrul ăsta e greu de explicat, începu el după o lungă tăcere. Pentru că picturile acestea pe care vreau să vi le arăt, ascund un mare secret, și dacă nu vi-l revelez în prealabil, mă îndoiesc că le veți putea vedea...

— Nu prea înțeleg ce vrei să spui, începu Biriș, dar eu tot cred că ar fi mai bine să începi prin a ne arăta picturile.

Ștefan tăcu din nou, încurcat.

— Mi-ai spus că ai să-mi arăți mașina, vorbi deodată Ileana. Și dacă vrei să știi adevărul, pentru asta am venit: ca să văd mașina... Dacă ar fi fost vorba de altfel de picturi, poate aș fi refuzat; aș fi venit altădată să le văd. Dar, mi-am spus, poate că mașina aceea de la miezul nopții nu se vede decât noaptea... De aceea am venit...

Ștefan continua să tacă privind-o adânc, aproape încruntat.

— Mi-ai spus: *Anch'io sono pittore!* reîncepu Ileana.

— Și sunt! exclamă deodată Ștefan. În felul meu, sunt și eu pictor. Dar e o pictură cu totul specială. Ca s-o poți înțelege bine...

În clipa aceea se auzi din camera de alături un glas puternic, cu un accent provincial.

— Arată-le, domnule, pictura, și nu mai lungiți vorba! Arată-le o dată, și terminați, că e miezul nopții!... Să putem dormi și noi!...

Ștefan rămase încrămențit în mijlocul odăii. Ileana zâmbi amuzată și-i făcu semn, arătându-i cu mâna spre camera vecină.

— Răspunde-i ceva, șopti ea repede. Răspunde-i ceva ca să-l liniștești!... Ștefan se apropie în vârful picioarelor.

— Crezi că a auzit și el? o întrebă, în șoaptă, foarte emoționat. Crezi că a putut auzi și el povestea camerei *Samba?*...

— Nu, n-a putut, îl liniști, șoptind, Ileana. Știu când a intrat. L-am auzit intrând. A intrat de vreo câteva minute...

— Ești sigură că n-a auzit?! întrebă din nou, tulburat, Ștefan. Ileana clătină din cap.

— Arată-ne, acum, până ce nu adoarme, șopti Biriș, apropiindu-se.

— Imposibil, vorbi foarte încet Ștefan. Trebuie să vă explic.

MIRCEA ELIADE

76

— Lasă explicația, îl întrerupse Biriș cu nerăbdare. E târziu. Arată-ne măcar o singură pânză...

— Arată-ne măcar mașina, șopti Ileana.

Ștefan își trecu din nou mâna pe obraz, înfrigurat, agitat.

— Nu există decât o singură pânză, spuse ei târziu. Nu există decât una și aceeași pânză pentru toate picturile. De aceea spuneam că trebuie să vă explic; ca să știți cum s-o priviți. Mașina Ilenei, bunăoară, este ultimul tablou pe care l-am pictat; dar l-am pictat pe aceeași pânză pe care am pictat toate celelalte tablouri. Și ca s-o puteți vedea, trebuie să vă explic cum s-o priviți; altminteri, n-o puteți recunoaște.

— Ce-are a face! exclamă exasperat Biriș. Dumneata arată-ne pânza, că ne descurcăm noi; găsim noi mașina, n-avea nici o grijă...

— Dacă vă spun că este una și aceeași pânză! făcu Ștefan ridicând glasul.

— Atunci de ce m-ai chemat? îl întrebă Ileana. Mi-ai spus că ai să-mi arăți mașina...

— Am să ți-o arăt, vorbi Ștefan, dar după ce-am să-ți explic ce pictasem înainte de mașină...

— Încăpățânat mai e, domnule! exclamă din nou omul din camera vecină, încăpățânat l-a mai făcut Dumnezeu!... Și bătu, furios, cu pumnul în perete, de mai multe ori.

— Le-o arăți, domnule, sau mă duc să chem portarul?!...

— Nu pot să le-o arăt, strigă Ștefan, pentru că n-au cum s-o vadă!

— Atunci stingeți lumina și vă culcați, țipă cu toată puterea omul din camera vecină. Că dacă nu, mă duc și chem portarul!...

Ileana se ridicase, foarte bine dispusă și se apropie de ușă.

— Haide să mergem, șopti ea. Ne povestești mai bine pe stradă...

— Pe mine să nu contați, vorbi enervat Biriș. Eu mă duc acasă... Sunt foarte obosit... Am umblat toată ziua, am fost tocmai la Cotroceni. Mă simt foarte obosit...

III

Întorcându-se acasă după întâlnirea cu Voinea, totul i se păru în jurul lui feeric: mobila, lumina, covoarele.

— Sunt la Iași, dragă, m-am stabilit la Iași, spusese Voinea repede, cu privirile plecate.

Nu mai râdea, cu insolența de acum câțiva ani. Se îngrășase, și femeia de lângă el părea slabă, cu un aer timid de provincială.

—... Am o farmacie acolo, e proprietatea ei, și arătase spre nevastă-sa. Căci și ea e farmacistă. Ne străduim și noi cum putem... N-au prea mers bine lucrurile în ultima vreme... Dar, știi și tu, așa e la început...

Vădastra se răsturnă în fotoliul lui de lângă birou și zâmbi. „O farmacie la Iași... O ducem cam greu...” Săracul Voinea!... Și cât îl făcuse să sufere cu câțiva ani în urmă...

Rămase așa, privind în gol. Se trezi întrebându-se: „Are să mai întârzie mult răspunsul lui Ford?!...” îi scrisese cu două luni mai înainte un lung memoriu în care îi comunicase planurile lui îndrăznețe: controlul întregii opinii publice mondiale printr-o foarte secretă asociație de episcopi catolici și protestanți, savanți cu renume universal, oameni politici și scriitori din toate țările, asociație care se oferea s-o organizeze și s-o conducă el. îi scrisese lui Ford în mare taină, dându-și adresa la post-restant, mărturisindu-i experiența lui în serviciile secrete, dar stăruind mai ales asupra importanței mondiale pe care ar putea-o avea această organizație, care ar aduce pacea în omenire și ar face nemuritor numele industriașului american. De câțiva ani, Vădastra elaborase Până în cele mai mici amănunte planul acestei organizații secrete, cu ramificații în toate capitalele globului. Lectura autobiografiei lui Ford îl încredințase că numai cu o avere considerabilă și un mare spirit de inițiativă planul acesta ar

MIRCEA ELIADE

78

putea fi împlinit. Și atunci, după nesfârșite șovăiri în fața numeroaselor ciorne și proiecte de memorii, îi scrisese. ... într-o bună zi, nu se îndoaia, întrebând ca de obicei la ghișeul poștei, domnișoara îl va privi cu o nedumerită curiozitate, și îi va spune: „Da, domnule, aveți o scrisoare din America!”. Nici un mușchi al feței nu-i va tresări. Se pregătise de mult pentru această întâmplare. Se va încrunta, doar, puțin plictisit, și va spune: „Ah! asta era! Credeam că era ceva mai interesant!” Apoi, foarte calm, va pune scrisoarea în buzunar și va continua să privească figurile femeilor, așa cum făcea întotdeauna când se afla în marea sală a Palatului Poștelor. Și tot atât de calm va coborî treptele, șovăind încotro s-o apuce, hotărându-se în cele din urmă să se îndrepte spre Cercul Militar, mergând agale, fără nici un fel de preocupare în privire. Iar apoi...

Îi era greu să aleagă între atâtea alternative tot atât de îmbietoare: poate că va trebui să plece în Statele Unite și atunci ar intra în biroul domnului Protopopescu și i-ar spune, aprinzându-și o țigară (ceea ce nu făcea niciodată, mai ales că fuma destul de rar): „Sunt chemat în Statele Unite, mi se pune la dispoziție un cec important. E vorba de o misiune foarte delicată; nu vă pot spune decât în treacăt, înțelegeți și dumneavoastră...” Sau, rămânând în București, i s-ar comunica din partea unei bănci că i s-a deschis un cont de, să spunem, cincizeci de milioane de lei pe an, cu rugămintea să fie discret și să nu semneze cecuri decât persoanelor de mare încredere. „Dar de unde atâtia bani pe tine, Spiridoane?”, l-ar întreba într-o zi domnul Protopopescu, umilit că nu putuse afla prin propriile lui mijloace de informare izvorul nesecat al cecurilor. El l-ar privi în ochi, zâmbind sarcastic, apoi i-ar spune trăgând din țigară: „Hei, șefule, îți mai aduci aminte când bombăneai că nu sunt bun de nimic și mănânc banii statului pe degeaba? Ei, iată că s-au găsit alții, mai pricepuți ca dumneata, care să-mi aprecieze talentele. Nu pot să-ți spun cine, dar într-o zi ai să afli și dumneata”.

Și după aceea s-ar așeza pe lucru. Mai întâi: o călătorie în America să-l cunoască pe Ford, în cazul când acesta n-ar cere de la început să se stabilească în Statele Unite. Apoi, închirierea unei case elegante la Șosea, cu mobilă modernă, bibliotecă, secretare (toate străine, pentru corespondența cu persoanele ilustre din alte țări). El ar apărea destul de rar în lume. Din când în când, ar cere să fie invitat la recepția vreunei Legații sau la balul Ministerului de Externe, unde ar apărea în frac, foarte sever, neacceptând să vorbească decât cu miniștrii, deși nici acestora nu le-ar putea spune mare lucru, ascunzându-se întotdeauna sub aceeași formulă: „Nu sunt autorizat să declar mai mult Excelenței Voastre, dar dacă voi primi noi instrucțiuni, voi ruga pe Excelența Voastră să treacă într-o zi pe la birourile noastre. Dar vă rog, insist chiar, multă, foarte multă discreție! Chestiunea este dintre cele mai delicate...”

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Sau, numai ca să poată savura surpriza foștilor lui cunoscuți și prieteni, ar intra uneori să ia masa în restaurantele pe care le-a frecventat atâtia ani, și ar chema plictisit chelnerul: „Dragă Jeane, ra-am săturat de meniuri cosmopolite, care încep cu eternele icre negre și sfârșesc cu eterna șampanie. Dă-mi, dragă, ceva românesc, de-al nostru...” Apoi, fixându-și bine monoculul fumuriu, ar privi de jur-împrejur, cu un aer de plăcută oboseală și melancolie în același timp. Ar zări pe un cunoscut. „Ce mai faci? Ah, dragă, despre mine!... Am să-ți spun altădată. Proiecte, călătorii, viață agitată, mare răspundere... Dar ce să-ți spun, nu mă plâng. Este o muncă extrem de interesantă, care ar putea avea consecințe internaționale de cea mai mare importanță pentru noi, românii, ca și pentru Europa întreagă. Dragă, continentul nostru e prea mic! Ceea ce face Titulescu la Geneva e interesant, nu zic nu, dar e insuficient. Problema e mult mai vastă, și e nevoie de spirit de inițiativă, perspicacitate, discreție... Tocmai de aceea ai să mă ierți că nu-ți pot spune prea mult. Înțelegi și tu, misiunea mea e plină de răspundere. Nu e vorba numai de România. Problema e infinit mai vastă... Sunt mulțumit că mi s-a încredințat această misiune, pentru că de ani de zile, când voi credeți că nu fac nimic... lasă, lasă! de altfel nici nu vă acuz, pentru că, înțelegi prea bine, trebuia să țin cel mai mare secret, și voi n-aveți de unde ști cu cine lucrez eu... Tot ce pot să-ți spun, este că misiunea aceasta mi s-a încredințat de către un for internațional...”

Sau văzând că intră în restaurant o femeie distinsă într-un grup de domni bine îmbrăcați, ar privi-o absent, până ce ar observa că frumoasa necunoscută se pleacă la urechea vecinului de masă, ca să-l întrebe cine e domnul cu monoculul fumuriu. Atunci, și-ar lăsa privirea să alunece nepăsător asupra grupului întreg, „în situația mea, ar spune prietenului de lângă el, aproape că nu mai pot privi o femeie frumoasă fără să nu am complicații. Telefonoane, invitații la ceai, și tot ce urmează. Îți închipui cât trebuie să fii de prudent...!”

O farmacie la Iași!... O ducem cam greu acum... Săracul Voinea! Dacă măcar și-ar da seama de viața pe care o

duce... Dar, în acea clipă, auzi ușa de la ascensor deschizându-se, câțiva pași, și apoi un râs scurt, emoționat, de femeie. Tresări mirat, ciulind urechile. Pentru întâia oară de când se mutaseră împreună, Băleanu se întorcea acasă cu o femeie. Probabil că una de-alea, gândi Spiridon. Și-și aruncă ochii la ceas: trecuse de miezul nopții... Zadarnic pândise Vădastra a doua zi de dimineață plecarea necunoscutei; ușa odăii lui Băleanu nu se deschise decât o singură dată, și Spiridon, care aștepta momentul acesta ca să iasă chiar atunci, prefăcându-se că se îndreaptă spre bucătărie, dădu cu ochii de locotenent, gata de plecare. îl privi cu surprindere:

MIRCEA ELIADE

80

— Te miră că mă vezi îmbrăcat așa? făcu zâmbind Băleanu. E ținuta reglementară. Azi sunt de jurnă pe regiment. Nu mai vin acasă decât mâine-dimineață... S-auzim de bine!...

îndată ce-l văzu plecat, Vădastra nu se mai putu reține și, trimițând ordonanța să-i cumpere un pachet de țigări, intră hotărât în odaia lui Băleanu. își luase câteva cărți, cu aerul că venise să-i înapoieze volumele. Se opri în prag, ca și cum ar fi voit să-și ceară scuze. Dar o repede ochire în toate colțurile îl convinse că odaia era goală. Așeză cărțile pe birou și începu să caute, dezamăgit, urmele vizitatoarei. în odaie plutea, într-adevăr, un vag parfum feminin, și asta îl întărita și mai rău. Căută pe sub perne, trase cuvertura, privi sub pat, în dulap, dar nu întâlni nicăieri nici un fel de urmă, nici măcar o floare, o batistă, o țigară pe cotorul căreia să se fi imprimat roșul de buze. Răsfoi iritat dicționarul germano-român și gramatica, de care Băleanu nu se despărțea niciodată, păstrându-le alături de el, pe măsuta de lângă pat. Ca de obicei nici o scrisoare, nici o notiță, nici măcar o carte de vizită. Auzi ordonanța trecând prin bucătărie și, cu cărțile sub braț, ieși repede din odaie. Când îi aduse pachetul cu țigări nu se putu stăpâni să-l întrebe:

— Ascultă, mă, când a plecat conia de la domnul locotenent? Soldatul îl privi mirat.

— Eu nu știu nimic, dom'Vădastra, nu știu să fi fost vreo conia pe la dom'locotenent...

în dimineața aceea, trecu din nou pe la poștă. Tresări când domnișoara îi întinse un plic, dar anevoie își reținu un gest de enervare privindu-l. Era de la tatăl lui. îl deschise destul de târziu, la masă, după ce terminase de mâncat friptura. „Află despre noi că suntem bine sănătoși, și te dorim din inimă, cum spuneau bătrânii noștri când se adresau odraslelor lor la cătănie...” Vrea să fie ironic, comentă mental Spiridon sărind rândurile. „Am mai fost o dată prin București, capitala României Mari, dar la vechea adresă nu te-am mai găsit, iar la cea nouă, dac-o fi, pasă-mi-te, noi, opincarii, nu avem intrarea nici pe scara cea din dos...” Etcetera, etcetera, etcetera, făcu enervat Spiridon întorcând pagina. Să vedem ce mai vrea... „Curând voi veni cu niște treburi pe la Măriile Voastre, necazuri cu pământul Sărăcenilor și cu o amendă a soru-tii. Aș vrea măcar atunci să ne putem întâlni, că poate mai avem și noi să ne spunem unul altuia din nevoi și greutăți. Din banii care ni i-ai trimis luna trecută, mi-am reparat surtuluc, am mai plătit o parte din dări și mi-a rămas și mie de un tutun mai bun. Dar tare aș vrea să mai citesc și eu vreuna din cărțile care aud că ies la iveală cu nemiluita la București, unele mai frumoase ca altele...” „Am înțeles”, încheie Spiridon împăturind scrisoarea și băgând-o cu atenție în buzunarul de sus al vestei. O dată ajuns acasă, procedă la distrugerea ei, cu multă precauție, nu cumva să cadă sub privirile vreunui indiscret.

NOAPTEA DE SÂNZIENE

După-masă se reîntoarse la poștă și expedie un mandat de 2 000 de lei, dându-și ca de obicei adresa tribunalului. Glasul femeii din noaptea trecută începea să-l obsedeze. Nu putea înțelege cum izbutise să plece din odaia lui Băleanu fără ca el să prindă de veste. Către seară curiozitatea îl doborî din nou, și se întoarse acasă, hotărât să cerceteze încă o dată odaia. Cumpărase în drum un bilet la cinematograful, și-l dădu ordonanței spunându-i că el așteaptă o vizită și că ar fi bine să nu se întoarcă acasă înainte de miezul nopții, iar după aceea să nu mai iasă din bucătărie. Rămas singur, Spiridon intră în camera locotenentului și reîncepu cercetarea. Amintirea parfumului feminin dispăruse. Ferestrele stătuseră mult timp deschise. Totuși, Spiridon nu pierduse speranța. Deschise dulapul, dar nu găsi nimic care să-i atragă în chip deosebit luarea-aminte. Reîncepu cercetarea buzunarelor tunicilor militare și ale pantalonilor. Dar, pe când cotrobăia, se trezi deodată emoționat, aproape tremurând de plăcere, și se întrerupse, șovăind o clipă în fața oglinzii. Ispita de a se îmbrăca ofițer și a ieși să se plimbe pe stradă era prea puternică. Hotărându-se brusc, scoase uniforma locotenentului, stinse lumina și, cu toate că știa ordonanța plecată, trecu tiptil în odaia lui.

De data aceasta nu îmbrăcă numai tunica, ci își puse mai întâi pantalonii, ceea ce îi dădu oarecum de lucru pentru că, deși Băleanu nu era mult mai înalt decât el, era mai bine legat, și Spiridon fu silit să fixeze strâns bretelele și să se încingă cât putu mai tare cu cureaua. în cele din urmă, rearanjându-și monoculul și îndesându-și pe cap chipiul, se privi în oglindă. Răsufleă câțva timp în neștire, oftând lung, neîndrăznind să-și ia ochiul după imaginea aceea restaurată, în care se regăsea așa cum se visase în copilărie: vast, marțial, seducător. Se încruntă, ridică mai sus capul, îl întoarse încet, până ce monoculul dispăru aproape complet, și, cu coada ochiului, se urmări în oglindă, răsăfășându-se sub lumina lămpii. Apoi brusc, își scoase chipiul, se depărta câțiva pași, și izbucni într-un râs scurt, uscat, fibros. Râdea ca să-și stăpânească emoția. Neștiind ce să facă, se trânti în fotoliu, își admiră pantalonii militari, întin-zându-se cât putea mai mult, și privindu-se de sus în jos deasupra trupului. Dar, pe neștiute, emoția îl stăpâni din nou, și atunci sări în picioare, își puse repede chipiul, se apropie de oglindă și, serios, lipi degetele de la mâna dreaptă, așteptă nehotărât câteva clipe, șovăind într-o poziție de drept și, în cele din urmă, se salută. Gestul acesta îl eliberă parcă de o povară care îi îngreuiase până atunci răsufletul. Fața i se lumină, și repetă mecanic salutul, desăvârșind Poziția de drept, când foarte aproape de oglindă, când în mijlocul

odăii. Apoi, fără să-și dea seama, se trezi făcând câțiva pași la stânga, câțiva pași la dreapta, întoarceri pe loc, fiecare mișcare mai dificilă fiind urmată de o prezentare solemnă în fața oglinzii și de un salut.

MIRCEA ELIADE

82

O jumătate de ceas mai târziu, Vădastra se plimba prin odaie, cu pas de stradă, distrat, dar de câte ori trecea prin fața oglinzii, saluta. Uneori salutul lui era respectuos și corect, alteori amical, alteori indiferent sau chiar obosit, ca o corvoadă. Se închipuia întâlnind, pe stradă, superiori, camarazi, inferiori. Nu se gândise o singură clipă că uniforma lui, largă și cu umerii căzuți, ar putea atrage privirile, nici că monoculul negru ar putea da de bănuț. De când schițase pentru prima oară salutul în fața oglinzii, hotărârea lui fusese luată; se va coborî să se plimbe îmbrăcat ofițer.

De-abia când se văzu în ascensor începu să-l încerce teama. Nu era decât ceasul 11 și s-ar fi putut să-l recunoască unul dintre vecini. Își scoase brusc monoculul și traversă repede holul de la intrare, cu capul în jos, preocupat. Odată ajuns în stradă, porni cu pași mari către zona mai puțin luminată a trotuarului, șovăi câteva timp încotro s-apeuce, apoi se îndreptă hotărât către stația de taxiuri. Numai când se află la câțiva pași de mașinile din stație își recapătă aerul marțial și privi cu liniște în toate părțile. Șoferul moțâia și, trezindu-se la glasul lui Spiridon întoarse brusc capul și-i spuse: „Să trăiți, domnule căpitan!” Spiridon duse mașinal mâna la chipiu.

— O iei spre Șosea, băiete! Și nu e nevoie s-o iei repede, că avem timp! Noaptea era clară și nu prea caldă. Pe bulevardul Lascăr Catargiu, aproape

de statuia Brătianu, lumea încă nu se împușinase. Vădastra privea când în dreapta, când în stânga, calm, cu o neînchipuită fericire mocnindu-i în suflet. Aproape de un chioșc cu ziare făcu șoferului semn să oprească. Coborî sprinten și ducând în treacăt mâna la chipiu, ceru un pachet de țigări Regale. I se păru că femeia îl privește cu oarecare suspiciune, dar nu se intimidă, plăti, salută din nou și se reîntoarse în mașină fluierând.

— La Șosea, băiete!

Aprinse o țigară mai mult ca să se afle în treabă și se întinse mai comod în fundul mașinii. Ajuns la Șosea, plăti șoferului, salută și porni să se plimbe pe alee, sigur de el. Nu întâlnea aproape pe nimeni, iar când zărea de departe vreo pereche — el, civil — încetinea pasul și-i privea provocator, zâmbind. Doar o singură dată tresări, când auzi înaintea lui, în semiîntuneric, zgomot de pinteni. Își pregăti palma pentru salut, dar nu era decât un sergent de stradă, care nu-l văzu, și trecu înainte.

Pe la miezul nopții se hotărî să se întoarcă. Observă de-abia atunci că umblase destul de mult, căci făcu douăzeci de minute până în Piața Victoriei. Luminile de aici îl intimidară. Mai erau destule grupuri care așteptau tramvaiele și câțiva cheflii cântau îndreptându-se către Filantropie. Spiridon așteptă câteva timp, să vadă dacă nu sunt cumva ofițeri prin apropiere, apoi porni grăbit către stația de taxiuri care se afla în cealaltă parte a pieței.

Traversând, însă, șoseaua, dintr-un tramvai coborî un maior, și Spiridon se trezi pe neașteptate în fața

83

NOAPTEA DE SÂNZIENE

lui. Simți cum îl trec sudori reci pe tot trupul, dar salută cu atâta promptitudine încât maiorul rămase surprins, și întoarse capul să-l privească. În aceeași clipă întoarse și Spiridon capul. Neștiind ce să facă, îl mai salută o dată, plecându-se istovit din umeri, apoi grăbi pasul. Dar i se păru că cineva s-a luat după el, și atunci, cum îi era frică să fugă în plină piață, schimbă direcția, și cu aceeași ardoare, se reîntoarse spre Șosea, îndreptându-se către zona de întuneric din care venise. Pașii se țineau însă după el. Când ajunse sub arbori, Spiridon se opri o clipă, privi la ceas și, ca și cum abia atunci ar fi observat că se află în mare întârziere la o importantă întâlnire, o luă la goană. În fugă își scoase monoculul, strângându-l nervos în pumni, trecu prin mai multe alei și nu se opri decât când i se păru că din față se îndreaptă spre el o pereche. Pașii nu se mai auzeau. Înainta acum ușor obosit, transpirat, silindu-se să-și domine respirația, ținând gura închisă și răsuflând numai pe nări. Se întoarse prin șoseaua Jianu și se sui în primul taxi pe care-l întâlni în cale.

Dar îndată ce se văzu la adăpost, îi trecu spaima și începu să râdă. Ce-ar fi putut să-mi facă? Își spunea. De unde putea el să știe cine sunt? I-a fost mai greu până s-a hotărât să intre în casă. Dăduse drumul taxiului pe o stradă vecină, și umblase tot pe lângă ziduri, fără monocul, privind pe furie toate umbrele. Fațada casei lor era bine luminată de un felinar. Așteptă câteva timp lângă colț, nu cumva să se mai afle cineva care ar fi voit să intre, apoi lungi pasul și deschise ușa nervos, privind în jos. Odată ajuns în odaia lui își puse din nou monoculul și se privi în oglindă triumfător, zâmbind și salutându-se de nenumărate ori. Apoi, cu o infinită grijă, începu să-și dezbrace tunică, cercetând fiecare buzunar în parte, nu cumva să fi strecurat din nebagare de seamă ceva. O scutură bine de praf, strânse cu atenție pantalonii, curăță chipiul, și, cu o agreabilă emoție, în vârful picioarelor goale, intră în odaia lui Băleanu, abia deschizând ușa. Se apucă să așeze lucrurile așa cum au fost, tremurând.

A doua zi dimineață așteptă cu oarecare neliniște întoarcerea locotenentului, îl auzi venind către ceasurile opt, și ducându-se imediat să-și facă baie. Apoi Băleanu se culcă, dând ordin ordonanței să-l deștepte la trei după-amiază. Vădastra plecă în oraș cu inima ușoară. Se întreba, acum, cum să afle de la Băleanu, și fără ca acesta să bănuiască ceva, zilele când va fi de jurnă pe regiment, ca să-și poată pregăti din vreme plimbările în uniformă militară. Plănuia să-și dea întâlnire cu una din cunoștințele lui întâmplătoare — croitorese, modiste, ucenice — și să mănânce împreună într-o cârciumă mai retrasă, în care știa că nu riscă să fie recunoscut, nici cercetat cu prea multă suspiciune.

Se întrevedea cu o limpede precizie, trecând pe străzi la brațul fetei, salutând în dreapta și în stânga, și continuându-și totodată monologul. „Cred și eu că te surprinde văzându-mă în uniformă, i-ar fi spus, căci n-ai fi bănuț,

MIRCEA ELIADE

84

după înfățișarea mea, care era adevărata mea profesiune. Nici acum n-ai s-o poți afla în întregime, pentru că, înțelegi de ce, n-am să-ți pot destăinui totul. Sunt ofițeri și ofițeri, dragă fată. Majoritatea îi cunoști și tu — d-ăia pe care îi vezi pe stradă, neseriosi, cu ochii după femei. Ofițeri de trupă, așa le spunem noi, la Statul-Major. Sunt niște inculți, lipsiți de ambiție, cu preocupări meschine. Dar, în afară de aceștia, mai există o elită, creierul întregii armate. Noi ducem tot greul, noi facem planurile secrete, noi ne ocupăm de spionaj și contraspionaj. Unii dintre noi, foarte puțini, se înțelege, și cei mai dotați, avem însărcinări extrem de delicate. Uneori, de o asemenea misiune atârna nu numai viața noastră — asta n-ar fi nimic, ce contează o viață? — dar atârna existența țării întregi, liniștea Europei, chiar. Evident, misiunea noastră ne impune cea mai mare discreție. Noi doi ne plimbăm acum pe stradă, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Și deodată, văd trecând în fața mea un *anumit* om, care îmi face semn, în așa fel încât poți fi sigură că numai eu am să-l văd. De semnul acesta poate atârna viața unei personalități importante în țara noastră. *Zic, poate*, pentru că, înțelegi și tu, nu-ți pot spune mai mult; am dat numai un exemplu, dar s-ar putea să fie cu totul altceva; bunăoară, prinderea unui primejdios spion, sau o declarație de război, sau furtul unui document secret, și câte altele... Atunci, la semnul acela, eu m-aș preface că-mi aduc pe neașteptate aminte de ceva. M-aș uita, să zicem, la ceas, sau aș răsfoi agenda, să verific o adresă sau o întâlnire. Asta e un exemplu, ca să înțelegi cum se întâmplă lucrurile între noi. Apoi, mi-aș cere scuze, spunându-ți o minciună oarecare — și aș dispărea. Unde, nu-ți pot spune, dar nici prin gând nu-ți trece în ce locuri extraordinare ne adunăm noi, cei câțiva din serviciul de contrainformații militare. Realitatea întrece cu mult imaginația, ascultă-mă pe mine. Sunt cazuri când nici nu ne cunoaștem între noi, căci fiecare e șeful unui serviciu secret special, și ne adunăm numai când sunt chestiuni grave și urgente de rezolvat. Dar suntem îmbrăcați în așa fel — nu-ți pot spune mai mult — încât chiar dacă ne-am cunoaște, nu ne putem recunoaște. Unii își schimbă și glasul, și alții nu vorbesc deloc, ci scriu ce vor să spună pe o tăbliță, scriu, evident, cu majuscule, ca să nu se trădeze... Și câte altele!... Dacă ai ști măcar prin ce primejdii trecem, fiecare dintre noi, ca să ajungem la locul de întâlnire! Și secretele pe care le cunoaștem noi! Ar fi de ajuns să spunem câteva cuvinte, ca să dispară un om; și nu un oarecine, ci o figură importantă. În fond, noi, aceștia câțiva de la conducere, ținem cu adevărat destinele țării în mână. Guvernul, ministrii, toate mărimile de care auzi vorbindu-se în dreapta și în stânga, sau citești în ziare, nu sunt decât instrumentele noastre. Păpuși, dragă fată, simple marionete în mâna mea sau a altuia din conducere. Ce contează un guvern? Dacă vreau eu, sau altul, îl schimbăm cum ai zice «bună ziua». Numai că, pe noi nu ne știe nimeni. Conducem din umbră, asta e forța noastră. Chiar dacă cineva ar voi să ne facă

85

NOAPTEA DE SÂNZIENE

rău, n-ar ști cum să ne lovească, pentru că suntem invizibili. Dar imediat ce am simțit că un ministru, sau chiar un prim-ministru, vrea să ne facă rău, îl dăm imediat jos. Lumea citește a doua zi în jurnal că domnul cutare a demisionat, dar nimeni nu știe că e victima noastră. Și câte altele... Te-ai fi întrebat, poate, de ce merg eu acum cu tine, când aș putea să intru în cel mai elegant salon, și, mai ales, de ce îți spun eu ție toate lucrurile acestea atât de importante. Mai întâi, fii sigură că nu ți-am spus nici a mia parte din secretele noastre, și tot ce ți-am spus nu e decât un exemplu aproximativ de cum se întâmplă lucrurile în viața noastră. Iar în al doilea rând, ție nici prin gând nu-ți trece care e misiunea mea în acest moment. Poate — *zic, poate*, ca să dau numai un exemplu — eu trebuie să mă aflu într-o anumită zi, la o anumită oră, pe o anumită stradă, în așteptarea unui mesaj extrem de important. Tu ai impresia că am ieșit împreună ca să mâncăm și te întrebi de ce-am ales tocmai acest restaurant dosnic, când am fi putut cina în cel mai elegant local sau într-un separeu la Șosea. Asta e, să zicem, impresia ta. În realitate, ca să-ți dau un exemplu, eu am ales această stradă sau această cârciumă pentru că *aștept* ceva. *Ce, nu-ți pot spune*... Vădastra filmă așa timp îndelungat plimbarea lui cu o prietenă, îmbrăcat ofițer, și convorbirea care fără îndoială ar fi avut loc. Nu se abandona decât după oarecare rezistență acestor reverii, ale căror delicii îl îmbătau. Dar, de data asta, întâmplarea de cu seară îi justifică orice închipuire; la cel dintâi prilej, când Băleanu va fi plecat la regiment pentru toată noaptea, își va da cu adevărat întâlnire cu una din fete, și se vor plimba până târziu împreună.

De-abia când, într-o seară răcoroasă de la sfârșitul lui august, au coborât în gara Ulm, Ioana se simți din nou fericită. În acea clipă uită tot, și se strânse aproape de Ștefan. Era din nou ca înainte; ca înainte de Marea Scenă. În acea noapte, nu putuse citi așteptându-l. Îl auzi, pe la două, deschizând ușa, și se coborî repede din pat ca să-l întâmpine.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă ea speriată. Ce s-a întâmplat cu tine?! Ștefan o privi absent, încercând să zâmbescă. Era pământiu și arăta extrem

de obosit. Trecu pe lângă ea fără s-o sărute și se lăsă să cadă într-un fotoliu.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă din nou Ioana apropiindu-se de el și apucându-i mâna.

— Tu ai citit *Viața Românească*? o întrebă el cu un efort. Tu citești vreodată *Viața Românească*!...

— Câteodată, șopti Ioana. Dar de ce mă întrebi? Ce s-a întâmplat?...

— L-a cunoscut și el pe Anisie, spuse Ștefan. L-a întâlnit și el. L-a întâlnit înaintea mea... Acesta e destinul lui, de altfel, adăugă silindu-se să zâmbească. El, prototipul, el creează modelul; eu nu fac altceva decât să-i calc pe urme, să-l imit, să mă modelez după el...

MIRCEA ELIADE

Ioana se așează alături de el, pe fotoliu, și-i cuprinse umerii cu brațul.

— Ștefan! îi șopti, Ștefan!...

— Ca și atunci, pe stradă, continuă el cu același zâmbet silit. Dacă n-ar fi existat el, și existența mea ar fi fost alta...

Ioana încercă să-l facă să tacă, strângându-l foarte aproape de ea. Dar Ștefan se desprinsese ușor din brațele ei, și reîncepu:

— Viața oricărui om este în bună parte opera întâmplării, dar în cazul nostru nu mai e vorba de întâmplare. Noi nu ne-am întâlnit întâmplător, așa cum se întâlnesc toți ceilalți oameni. Tu m-ai confundat cu el, așa cum, probabil, m-a confundat și Anisie. Tu m-ai confundat cu cineva de care erai deja îndrăgostită...

— Nu e adevărat! țipă Ioana ridicându-se în picioare. Ți-am spus de-atâtea ori că nu e adevărat...

— Iar el, Anisie, continuă Ștefan, m-a confundat probabil cu cineva pe care-l cunoscuse deja, cu care mai stătuse de vorbă, și cu care se înțelesese destul de bine ca să i se poată destăinui...

— Nu e adevărat! îl întrerupse Ioana, înțelegând că nu mai poate evita Marea Scenă. Pe el nu l-am iubit niciodată așa cum te-am iubit pe tine, îndată ce te-am zărit...

— Dar tocmai asta e tragedia, vorbi Ștefan cu o stranie liniște în glas, că nu m-ai zărit pe mine, ci pe el. N-a fost un *coup-de-foudre*, ci o confuzie. De ce nu vrei să înțelegi?! Eu nu existam pentru tine, și n-aș fi existat nici acum dacă n-ar fi fost el. Dacă m-ai fi zărit, înainte de a-l fi cunoscut pe el, nu m-ai fi remarcat...

— Dar atunci nu m-ai fi remarcat nici tu pe mine, îl întrerupse Ioana stăpânindu-se.

Ștefan o privi nedumerit.

— E adevărat, vorbi el târziu. Și asta e tot atât de grav. Asta înseamnă că dragostea și viața noastră e întemeiată pe un echivoc. Nimic nu ne-ar fi adus împreună, dacă nu era la mijloc o confuzie. Am fi trecut unul pe lângă altul, poate chiar fără să ne fi privit. Nu ne-am fi întâlnit niciodată, nu ne-am fi iubit...

— De unde știi?! îl întrerupse Ioana. De unde știi că nu ne-am fi întâlnit niciodată?!

Și văzându-l că tace, îl cuprinse din nou în brațe, înspăimântată.

— Iubitul meu! șopti. Iubitul meu! Te-aș fi căutat până la sfârșitul pământului și tot te-aș fi întâlnit!...

— Dacă nu exista el, n-ai fi avut cum să mă recunoști, vorbi însuflețindu-se deodată Ștefan. Ca să mă poți iubi pe mine, ai avut nevoie de un model, a cărui copie, mai mult sau mai puțin perfectă, eram eu... Dacă măcar am fi fost deosebiți, continuă el aproape în șoaptă, dacă măcar am fi fost tot atât de deosebiți fizicește pe cât suntem de diferiți la minte și la suflete!... Dar, așa

87

NOAPTEA DE SÂNZIENE

cum suntem, mă simt neconținut vinovat față de el; ca și cum i-aș fi contrafăcut semnătura și aș fi încasat o moștenire care nu mi se cuvenea mie, ci lui...

— Taci! țipă Ioana, speriată. Taci! Ai să mă înnebunești...

Și izbucni în plâns, lăsându-se să cadă moale pe brațul fotoliului. Ștefan începu s-o mângâie pe păr, obosit, oarecum absent.

— Și te iubesc, totuși, foarte mult! șopti el târziu. Te iubesc mult mai mult decât pe cealaltă...

Ioana se trezi brusc și-și înălță fruntea.

— ... Am întâlnit-o anul trecut, continuă Ștefan fără s-o privească, și am crezut că aș putea să vă iubesc pe amândouă așa cum ne-ai iubit și tu pe amândoi, deopotrivă. Dar mi-e peste puțință. Pe tine te iubesc mult mai mult... Uneori parcă m-aș simți îndrăgostit de ea, dar îmi dau repede seama că nu sunt, că mi se pare numai. Mi se pare așa pentru că aș vrea să mi se întâmple un miracol: aș vrea să pot iubi și eu, ca sfinții, mai mulți oameni cu aceeași tărie cu care te iubesc pe tine. Dar nu pot... Nu te pot iubi decât pe tine!

Ioana nădăjduise zadarnic în acea noapte, în dimineața următoare, în zilele care au urmat, să afle mai mult.

— Este o față pe care am întâlnit-o anul trecut, răspundea Ștefan. Dar n-o pot iubi; nu te pot iubi decât pe tine... Tu ai avut mai mult noroc ca mine, adăugase el într-o zi, tu ai putut iubi doi bărbați în același timp.

Ioana îl privise lung, cu o oboseală tristă în priviri. Ar fi vrut să-i răspundă, dar se simțea vlăguită, aproape indiferentă. Atunci înțelese deodată cât fusese de zadarnică, de grotescă chiar, Marea Scenă. Nu se putuse stăpâni, în acea noapte, și nu avusese timp să-i spună toate acele fraze pe care le pregătise cu ani înainte; începuse să plângă prea devreme. În Marea Scenă pe care o repetase ea mental de nenumărate ori, ar fi trebuit să izbucnească în plâns mult mai târziu. Dar parcă totul i se părea acum inutil, fără sens. Îi rămăsese doar o neînțeleasă oboseală în toată ființa ei, un pustiu fără nume; parcă s-ar fi clătinat ceva în adâncul ei, parcă s-ar fi schimbat ceva în jurul ei, fără să-și dea seama ce.

— Aici, pe pământ străin, îi spusese Ștefan în Iugoslavia, știu ca ești numai a mea. În țară, înainte de a te fi

întâlnit, și-au plăcut locuri pe care nu le-am văzut împreună. Dar aici, pe străzile acestea, calci acum pentru întâia oară, alături de mine...

Îi plăcea să-l asculte vorbindu-i astfel. Și totuși ceva, în adâncul ființei ei, rămânea pasiv, inert. Doar când au trecut frontiera elvețiană și a știut că se apropie de Ulm, a început să se trezească. „Ajungem la Ulm”, își repeta ea, ca și cum nu i-ar fi venit să creadă.

Când era mică, mama îi arăta un album cu cărți poștale ilustrate. Punea mâna pe câte una din ele și întreba ce e. „Ulm”, i-a răspuns ea odată. Nu înțelegea de ce, dar numai de răspunsul acesta și-a amintit mai târziu: Ulm.

MIRCEA ELIADE

La Ulm fusese odată unchiul Li viu, fratele tatălui, pe care ea nu-l cunoscuse; murise când avea trei ani. Unchiul Liviu era singurul membru bogat al familiei; tatăl Ioanei era profesor de istorie la Liceul de băieți din Târgoviște, iar surorile lui rămăseseră în Ardeal și se măritaseră cea mare cu un notar, cealaltă cu un preot, într-un sat de lângă Sibiu. Unchiul Liviu studiase ingineria în Germania, apoi se întoarse în țară și instalase o rafinărie la Câmpina. Murise destul de tânăr încă, într-un accident și, după moartea lui, tatăl Ioanei moștenise destul ca să-și cumpere o vie lângă Târgoviște și, câțiva ani în urmă, când a fost strămutat la un liceu din București, o casă în cartierul Cotroceni. „În ce oraș din lume ți-ar place să trăiești?” Acesta era jocul la modă la Liceul Regina Maria, în toamna când venise Ioana. Celelalte fete răspundeau Paris, Veneția, Napoli, Bombay. „Ulm”, răspunse Ioana. „Dar de ce?”, o întrebaseră. „La Ulm e cea mai înaltă catedrală din Germania”, spuse ea repede. Dar știa bine că nu pentru asta i-ar fi plăcut să trăiască acolo.

Visul ei, în primele clase de liceu, era să intre în corespondență cu o fată din Ulm, care s-o invite la ea într-o vacanță de vară. De aceea i-a și plăcut să învețe limba germană. Apoi, într-o zi, l-a cunoscut pe Dan, fratele colegei ei de bancă, Stella Ciuceanu. Erau în clasa a patra de liceu; Dan era într-a șasea și era poet. Publica versuri în revistele din provincie și uneori Stella aducea revistele la școală și i le arăta. După ce l-a cunoscut, i se părea adesea că se recunoaște în fetele acelea suave și singuratic pe care le cânta Dan. Se recunoștea mai ales într-un poem care începea așa: „Îți plimbi melancolia în burg vetust, germanic...” „E Ulm!”, exclamase ea, și simțea cum i se bate inima. Voise să-l întrebe când s-au reîntâlnit, dar în acea zi Dan i-a vorbit de *Tinerețea Melaniei*, romanul unui tânăr scriitor, Ciru Partenie. „Ce nume curios, Ciru, spuse Ioana. N-am auzit până acum de un asemenea nume, Ciru...” Dar nici *Tinerețea Melaniei* nu semăna cu nimic din tot ce citise ea până atunci; un roman simplu și totuși straniu, tulburător, obsedant. Ioana se simțea deja îndrăgostită, simțea că numai o dragoste ca în *Tinerețea Melaniei* merită să fie trăită, că numai o femeie ca Melania cunoscuse cu adevărat dragostea. O tulburase mai ales începutul romanului: un tânăr intrase într-o dimineață într-o școală primară de fete dintr-un oraș de la Dunăre. „Aș vrea să consult cataloagele de acum optsprezece, nouăsprezece ani, spuse el. Aș vrea să aflu numele unei fete care a învățat aici acum vreo 18, 19 ani. O chema Melania...” Așa începea romanul. „Nu, eu n-am cunoscut-o, spunea el. Un bun prieten al meu, care e acum bolnav, la Davos, m-a rugat să mă interesez de această fată, Melania. Nu-și mai aduce aminte numele de familie. Știe doar c-o cheamă Melania. Nu, eu nu cunosc pe nimeni în oraș. Am sosit azi-dimineață și de la gară am venit direct aici, la școală. Aș vrea să pot pleca cu trenul de seară; e un tren la nouă fără cinci...”

89

NOAPTEA DE SÂNZIENE

„E un tren la nouă fără cinci”, devenise formula obișnuită la Regina Maria când una dintre fete voia să spună că nu mai e nimic de făcut, că e zadarnic să mai spere ceva, că o situație e definitiv hotărâtă. *Rien ne va plus*! Ioana auzise, mai târziu, strigând crupierii la Cazinoul din Sinaia. „Asta înseamnă că e un tren la nouă fără cinci, tradusesese ea în gând, înseamnă că nu mai e nimic de făcut.” *Les jeux sont faits*! Sebastian, eroul din *Tinerețea Melaniei*, nu mai putuse niciodată prinde trenul de seară de la nouă fără cinci.

La Sinaia fusese în vara când își luase bacalaureatul. Știa, atunci, că-l iubește pe Ciru Partenie și că, în toamna viitoare, se va înscrie la Facultatea de Litere. În acea vară, la Sinaia, doamna Bologa primi cea dintâi cerere în căsătorie pentru Ioana. Era un căpitan medic care voia să-și deschidă în toamnă un cabinet medical la București. „E mai sănătos așa, stimată doamnă, îl auzise Ioana de pe verandă. Vârsta de 17-18 ani e vârsta ideală pentru mariaj. Ce nevoie să mai studieze? Că domnișoara nu e fată săracă, să muncească pentru a-și câștiga viața. Eu dacă îmi deschid un cabinet medical în Cotroceni, îmi am clientela asigurată...” „Domnul căpitan ne jinduiește casa, spuse în acea seară bătrânul Bologa, zâmbind blajin. Asta l-a făcut să se hotărăască așa de repede. Vrea să-și deschidă cabinet în Cotroceni...” „Pe mine e inutil să mă întrebați, spuse Ioana. Eu mă înscriu la facultate. Puțin îmi pasă de ce speră domnul căpitan.” (Căci medicul spuse, la despărțire: „Eu tot sper că domnișoara Bologa își va schimba hotărârea...”.) Și, în gând, Ioana adăugase: „E un tren la nouă fără cinci...”

Citise și recitise toate cărțile lui Partenie, și citea neconținut. La Seminarul de Literatură Română era probabil cea care citise mai mult. Dar era timidă și își găsea anevoie cuvintele când trebuia să vorbească nepregătită. Doar când își pregătea și scria de acasă lucrările de seminar se simțea sigură pe ea. Și când, după o asemenea lucrare asupra personajelor feminine din opera lui Partenie, asistentul profesorului se ridicase și începuse s-o critice, Ioana tresărise. Toată interpretarea ei, spunea asistentul, era greșită, pentru că nu ținuse seama de influența lui Hamsun și Rilke asupra operei lui Partenie. Femeile lui, începând cu Melania, se resimțeau de lecturile din Hamsun și Rilke, citiți, bineînțeles, în traduceri franceze, pentru că, așa cum mărturisise într-un interviu, Partenie nu știa altă limbă. Dar întreaga lui operă e inspirată de motive germanice...

„Îți plimbi melancolia, în burg vetust, germanic...”, își amintise atunci Ioana. Când, mai târziu, l-a cunoscut pe Partenie, l-a întrebat odată care sunt autorii lui favoriți. — Sunt atât de mulți, încât nici n-aș putea să ți-i înșir pe toți, răspunsese el. — Dar Hamsun și Rilke? Întrebă din nou Ioana. — Și ei, și alții ‘a ei, mai mari ca ei... — Ți-ar place să trăiești la Ulm? îl întreabă pe neașteptate Ioana, privindu-l în ochi. — La Ulm?! se mirase el. Nu-mi spune nimic asta. Ce e la Ulm?... — E cea mai înaltă catedrală din Germania, vorbise repede

MIRCEA ELIADE

90

Ioana. Dar nu e numai atât. Se pare că e foarte, foarte frumos. Visul meu e să pot ajunge într-o zi la Ulm... — Din fericire, spusese Partenie zâmbind, ți-ai ales un vis foarte ușor de izbândit...

— Evident că vom merge întâi la Ulm, îi spusese Ciru în seara logodnei. Fusese nervos și prost dispus toată seara. Venea doar a treia oară în casa de la Cotroceni. Prima oară, se adresase pe neașteptate doamnei Bologa: — Aș vrea să vă comunic o veste și nu îndrăznesc să mă întreb cum o să reacționați. Ioana și cu mine am hotărât să ne căsătorim. Am venit să vă cerem asentimentul... A doua oară fusese invitat la masă. Bătrânul Bologa încerca din când în când să-i vorbească, dar Ciru îl asculta câteva clipe absent, clătînând din cap, apoi se adresa Ioanei. Nimeni n-a știut în afară de ei doi că în seara aceea se vor logodi. Aduseseră verighetele, și puțin timp după venirea lui Ciru au sosit sticlele cu șampanie deja frapată. Atunci le-au spus: — Ne logodim! Doamna Bologa a început să lăcrămeze. Probabil că asta l-a indispus pe Ciru, își spunea Ioana, văzându-l cum tace, fumând țigară de la țigară, și-i privește pe rând, fix, aproape cu asprime, ca și cum s-ar fi trudit să-i recunoască. Au hotărât să facă nunta în șase săptămâni, în preajma vacanței. — Evident că vom merge întâi la Ulm, repeta din când în când Partenie. Dar am să te las să vorbești numai pe tine. Eu nu știu nemțește...

Voiajul de nuntă, cu Ștefan, l-au făcut în Italia. — O să mergeți altă dată la Ulm, o sfătuisese doamna Bologa. Aveți timp. Sunteți tineri. O să vă tot plimbați, toată viața...

Au ajuns în spatele Catedralei când se întunecase de-a binelea. Se zăreau câteva vitralii luminate. Apropiindu-se, au auzit amândoi, ca venite într-o mare taină, foarte ușoare acorduri de orgă.

— Să rămânem, aici, spuse Ștefan. E mai frumos.

— Parcă ar cânta pentru oameni din alt veac, șopti Ioana foarte emoționată. Poate că nici n-ar trebui să ascultăm. Să nu facem vreun păcat...

Ioana, remarcase mai de mult Ștefan, răspundea uneori cu o uimitoare precizie propriilor lui gânduri. Într-adevăr, orga aceea parcă ar fi cântat pentru oameni din alt veac. „Sper că ai să te oprești la Nurnberg, îi spusese Biriș înainte de plecare. Lasă Pădurea Neagră, lasă Ulmul și Heidelbergul, și castelele din valea Rinului. Toate acestea sunt din alt veac. Dumneata ai nevoie de o baie de istorie contemporană, ca să te trezești; du-te la Nurnberg, du-te la Berlin, să-ți dai seama cu ce sos vom fi mâncați, să privești Istoria în marș... Dar, în fond, de ce la Ulm?” îl întrebase el. „E un vis al Ioanei, e un vis al ei din copilărie, spusese Ștefan, și vrea să i-l împlinesc.” Biriș începuse să râdă. „Ar trebui să te ferești de visele din copilărie”, spuse el. Din noaptea aceea, Biriș nu-l slăbea deloc cu glumele lui apăsat, fărănești. *Le chef d'oeuvre inconnu*, numea el

91

NOAPTEA DE SÂNZIENE

tabloul lui Ștefan. Și i-l descria așa cum și-l închipuia el: o pânză acoperită până la refuz cu tot felul de culori, în care nu se mai putea distinge nimic. „Doar ochiul dumitale crescut în lumina supranaturală din camera *Samba* poate descifra în pasta aceea multicoloră miturile pierdute ale copilăriei. Du-te mai bine la Niiremberg, adăugă Biriș, ca să vezi cum se motorizează miturile în ziua de azi...”

— Mai bine să mergem, șopti din nou Ioana. Să nu facem vreun păcat. La câțiva pași, în coasta catedralei, era o berărie. Intrară, și lui Ștefan îi

plăcu de la început; era și ea din alt veac, cel puțin de pe vremea bunicilor. Ioana se simțea fericită, melancolică și i se părea că ascultă, povestit de un altul, propriul ei vis. îl asculta pe Ștefan vorbindu-i despre domnul acela cu mustăți groase, ca ale kaiserului, și cu mânecile suflecate, oftând la răstimpuri în fața unei halbe de bere.

— Seamănă cu Tăzlăoanu, arendașul viei noastre de la Râmnicul Sărat... începuse să-i povestească o întâmplare cu Tăzlăoanu, dar după câteva minute se opri încruntat. Observă că un tânăr se ridicase de la masa vecină și se apropia de ei. Figura i se părea oarecum cunoscută, dar nu știa unde s-o situeze.

— Mă scuzați, le spuse. V-am auzit vorbind românește și am chiar impresia că ne-am cunoscut. Anul trecut, în tren, dacă nu mă înșel... Era și profesorul Antim...

Se prezentă foarte corect. Se numea Ioachim Teodorescu, și venise pentru studii de arheologie în Germania. Nu mai întâlnise de mult români și le ceru voie să rămână pentru o clipă la masa lor. Ștefan îl pofți să se așeze, ascunzându-și anevoiile plectiseala. Ioana îl privea deznădăjduită, parcă l-ar fi implorat să nu se așeze, să dispară. îl recunoscu imediat; era tânărul cu ochii vineți care-l fixase pe Ștefan în tren, vara trecută, când se duceau la Predeal; tânărul cu care vorbise întruna profesorul Antim. Dar Ioachim Teodorescu nu observă nimic și se așeză foarte încântat, mulțumindu-le.

— ... Când am auzit vorbindu-se românește, le spuse, m-am întrebat cine-ar putea fi. Aici, la Ulm, nu prea se opresc românii. E un oraș frumos, dar sunt atâtea alte orașe frumoase în Germania... în fond, ce v-a făcut să vă opriți aici?...

Auzi ascensorul oprindu-se la etajul lor, pașii lui Băleanu și foarte vag, câteva șoapte. Spiridon Vădastra stinse lampa de birou, nu cumva să se vadă lumina pe sub ușă când ceilalți vor intra, și în vârful picioarelor se apropie de perete. Nu se înșelase. Locotenentul era însoțit de o femeie. O auzi cum calcă, ținându-și răsufarea, și-l auzi pe el șoptind: „Stai să aprind lumina, să nu te împiedici de ceva”. Vădastra rămase mult timp la pândă aproape de perete, neștiind ce să facă. I-ar fi fost peste putință să se culce și, pe de altă parte, nu îndrăznea să aprindă lampa și să se reapuce de lucru, de teamă să nu atragă atenția celorlalți. În cele din urmă se hotărî să aștepte, pe întuneric. Dar, după

MIRCEA ELIADE

92

NOAPTEA DE SÂNZIENE

vreun ceas, începu să se plictisească. Aprinse lampa și, călcând cu toată talpa, ca și când atunci ar fi coborât din pat, ieși pe coridor îndreptându-se spre baie. Trecând prin fața odăii lui Băleanu, nu auzi nici un glas. Lumina era stinsă. Asta îl derută, pentru că el s-ar fi așteptat să vadă lumină pe sub ușă, și atunci i-ar fi strigat: „Ce, nu te-ai culcat încă, boierule?!” Dar așa, fără pretext, nu avea ce să-i spună, și se întoarse, călcând apăsător în papucii de casă. Mai așteptă câțva timp, rozându-și enervat unghiile. În cele din urmă se dezbracă și se întinse în pat hotărât să nu adoarmă.

Somnul, totuși, îl cuprinse după o jumătate de ceas. Nu-și dădu seama cât dormise, și se trezi în panică. Privi ceasul cu cadranul fosforescent, pe care-l așezase lângă el, pe măsută; patru fără un sfert. În clipa aceea auzi deschizându-se ușa de la odaia locotenentului. Emoționat, se dădu jos din pat și se apropie de perete. Îi auzi cum trec prin coridor, de data aceasta fără prea mari precauții. Băleanu șoptea ceva femeii, dar oricât se trudi Spiridon nu putu să prindă înțelesul vorbelor. Când fu să deschidă ușa de la intrare, Spiridon nu se mai putu reține și, dându-se un pas înapoi, către pat, strigă:

— Cine-i acolo?! Cine e?!

Locotenentul șovăi o clipă, dar cum îl auzi pe Vădastra repetând întrebarea și bătându-l pe ușa ca să găsească clanța, răspunse:

— Nu te speria. Eu sunt.

— Dar cu cine vorbeai? întrebă Vădastra, neîndrăznind totuși să apară în pijama.

— Nu vorbeam cu nimeni. Ți s-a părut.

Apoi deschise ușa de la intrare și trase după el femeia. Câteva clipe în urmă, Vădastra auzi cum coboară ascensorul. Crezu că Băleanu s-a dus s-o conducă până jos, dar după zece minute de așteptare lângă perete își dădu seama că s-a păcălit și se reîntoarse în pat. Îi părea rău acum că nu dăduse buzna pe coridor, ca să-i surprindă. Dezamăgit, îl fură somnul și nu auzi întoarcerea locotenentului, târziu, dimineața.

A doua zi, Băleanu îl căută la el în odaie.

— Te-ai cam speriat azi-noapte, începu el cu un mare zâmbet misterios. Acum pot să-ți spun. Nu te înșelaseși, nu eram singur; eram cu o femeie.

— Ah! făcu Spiridon, prefăcându-se surprins.

— Nu e ce crezi dumneata, se apără Băleanu. Nu e una d-alea, știi, înțelegi ce vreau să spun. E o femeie măritată. O iubesc de mult. Ca să-ți mărturisesc adevărul, ne iubim... E o dragoste curată, pot spune. Eu aș fi vrut să divorțez, să se despartă de soțul ei, dar ea amână mereu. Îi e și greu, de altfel, căci e de o familie foarte bună și bărbatul ei e un om bogat. Foarte bogat, pot spune. E în petrol, are și fabrici. Ea, deși de familie, nu e bogată. Cu leafa mea de locotenent, înțelegi?. Poate mai târziu...

Se opri brusc, ca și cum s-ar fi sugrumat de o mare emoție, și trase prelung din țigară.

— Ei! felicitările mele! exclamă Vădastra, neștiind ce să spună. Dar când ai cunoscut-o?...

— O cunosc mai demult. N-am îndrăznit să-i spun, știi, că o iubesc. Veneam deseori pe la ei prin casă, mai ales că bărbatul ei e mai tot timpul la Ploiești sau la Câmpina, dar nu-i spuneam. Voiam să văd întâi dacă și ea are față de mine aceleași sentimente. Numai după ce am înțeles, după privirile ei și după cuvintele pe care mi le adresa, că și ea mă iubește, atunci i-am spus... Și atunci mi-a spus și ea... Și știi, am convins-o să vină la mine, când bărbatu-su e la treburile lui... E mai sigur așa...

— De mine știe ceva? întrebă Spiridon emoționat deodată.

— Cum să nu! I-am spus tot, de la început. Cine ești, ce capacitate, mă rog, i-am vorbit așa, ca despre un prieten...

— Îți mulțumesc foarte mult, făcu Spiridon umezindu-și buzele. Cred că și-a făcut o părere bună despre mine. I-ai spus ce relații am, în ce familie bune mă învățesc, și preocupările mele intelectuale?...

Locotenentul, încântat că discuția nu se mai poartă asupra vizitei din noaptea trecută, destăinui lui Spiridon tot ce spusese despre el, încă din timpul când nu-și mărturisise dragostea; cum Vădastra este un om care vede lumea altfel decât restul oamenilor, având preocupări deosebite, și o vastă cultură; ce putere de muncă are el, putând face atâtea lucruri: avocatură, filosofie, politică...

— I-ai spus asta? șopti înfrigurat Spiridon. Și ea ce zicea?

— Te cunoaște acum cum nici prin gând nu-ți trece, făcu locotenentul cu hotărâre. Dacă-ți spun că am vorbit mereu de dumneata...

— Da, dar nici nu știe cum arăt la față, îl întrerupse Spiridon cu un ușor regret în glas.
— Are să te întâlnească într-o zi. Mai târziu, căci acum se jenează... Știi, nu-i convine să se afle că mă iubește și vine noaptea la mine.
— E frumoasă? întrebă Spiridon.
Locotenentul îl privi cu seriozitate, lung, apoi plecă ochii în jos, ca pentru sine:
— E cea mai frumoasă femeie din București! Vădastra nu se putu reține să nu ofteze, copleșit.
— Bravo! te felicit din inimă!
Băleanu, totuși, părea preocupat. Aprinse o țigară silindu-se să-și regăsească zâmbetul. Spiridon îl privea cu o mare intensitate.
— Asta e că, deși ne iubim, totuși e un adulter, un păcat, vorbi cu gravitate Locotenentul.

MIRCEA ELIADE

94

— Ce-are a face?! îl întrerupse nervos Spiridon. Cine se mai gândește în zilele noastre la asemenea prostii?... Dacă bărbatu-su o neglijează...
— Evident că o neglijează, spuse Băleanu, dar așa e viața lui, tot pe la Câmpina, pe la Ploiești, prin străinătate... Nu se poate câștiga o avere de aproape o sută de milioane stând mereu acasă...
— Cât spui că are?! strigă Vădastra sărind de pe scaun. O sută de milioane?..
— Poate atâta n-o avea el, dar pe aproape. Are nu știu câte terenuri la Câmpina, care abia acum încep să fie exploatare; plus acțiuni, plus consiliile de administrație la nu știu câte societăți...
— O sută de milioane!... repetă în neștire Vădastra. Auzi, domnule, o*sută de milioane!...
Se simți deodată năpădit de ură și începu să se plimbe agitat prin cameră.
— Cum e posibil ca un om oarecare să aibă o sută de milioane? exclamă el indignat.
— Nu e un oarecare, îl apără Băleanu cu seriozitate. E un om priceput, și apoi a avut noroc cu un unchi al lui, care a cumpărat înainte de război terenurile și le-a lăsat moștenire, și apoi, muncește de dimineață până seara...
— Dar câți alții nu muncesc, și cu ce se aleg? îl întrerupse Spiridon. Și oameni capabili, care au un ideal în viață, nu așa simpli milionari... Ce face el cu atâția bani? La ce-i folosesc milioanele?... Să am eu, domnule, banii lui, câte nu aș face?!
— Nu e așa de ușor pe cât îți închipui, spuse Băleanu. Trebuie să te ocupi de milioane, căci nici ele nu-ți vin singure. Și pe urmă, să nu crezi că un om atât de bogat trăiește mai bine ca noi. Are mai multe griji ca noi, și din banii lui trăiesc și alții pe de lături. Sunt fel de fel de societăți de binefacere, și așezăminte și mai știu eu ce, care vin mereu și cer subvenții...
— Ce-nseamnă societăți de binefacere? exclamă exasperat Spiridon. Un pretext, ca să nu spui că nu vrei să ajuți pe alții. Eu, de pildă, dacă m-aș duce la el și i-aș spune planurile mele, crezi că mi-ar da zece, cincisprezece milioane?..
— Cam mult, zâmbi locotenentul. Am auzit că dă burse unor studenți din satele unde sunt terenurile lui, dar sume mici.
— Cred și eu! Pomană de câteva mii de lei pe lună. Dar pentru o operă mare n-ar găsi bani, pentru un om capabil, cu planuri îndrăznețe... Ei, dar lasă, adăugă el după o scurtă tăcere, poate că se întoarce roata, odată și odată! Oi găsi și eu odată bani, să-mi pun în aplicare planurile mele. Și am să le arăt eu atunci dumnealor, am să-i învăț eu minte pe toți. Nu-i nimic: am așteptat și mai aștept. Dar într-o zi are să vină și vremea mea. Atunci ai să-i vezi pe toți plecându-se în fața mea, oferindu-mi milioane pentru ca să-i iert. Dar n-am să iert pe nici unul. Pe nici unul!... Auzi, domnule, o sută de milioane! Și eu dacă

95

NOAPTEA DE SÂNZIENE

le-aș cere cincizeci, șaiszeci de milioane, ar spune că sunt nebun. Și ce lucruri mari n-aș face eu cu banii ăia. *Lucruri mari*, unice, de care s-ar vorbi în toată lumea, nu așa, sonde și rafinării...
Se opri deodată, extenuat, și cu o nesfârșită durere în suflet. Omul acesta de lângă el cunoaște un milionar, stăpânul unei averi de o sută de milioane, și în loc să i-l prezinte, să încerce să-l convingă de valoarea lui, să se roage de milionar ca să-l ajute împrumutându-l cu o sumă importantă — omul acesta, așa-zis prietenul lui, se mulțumește cu o intrigă amoroasă care-l va duce, fatal, la ruperea relațiilor cu milionarul... Nimeni nu vrea să-l ajute; dimpotrivă, dacă ar putea, i-ar pune piedici, numai și numai să nu se distingă, să nu-și realizeze planurile. Ca domnul Protopopescu, de pildă... Dar lasă, nu-i nimic...
— Nu-i nimic, reluă el cu o voce scăzută și gravă, privind în pământ. O să vină odată și vremea mea. Și atunci am să știu cui să-i mulțumesc și pe cine să mă răzbun... în timp ce alții se lăfăiesc în milioane, unul ca mine, ridicat prin muncă și voință, trebuie să fac apel în străinătate ca să fiu înțeles și ajutat...
Îi păru rău, câteva clipe în urmă, că și-a trădat, deși numai în parte, taina cea mare. Locotenentul îl asculta cu o mirată curiozitate, dar nu-l întrerupse, nu-i ceru lămuriri.
— Ei, dar n-are nici o importanță! exclamă Spiridon silindu-se să schimbe vorba. Astea sunt chestiuni personale. Îmi pare rău că te-am întrerupt... Și ziceai că e frumoasă, nu?
Locotenentul dădu din cap gânditor. Se vedea că nu mai are chef de destăinuirii.
— Ei, bravo! îmi pare bine, reîncepu Vădastra căutând tonul de la început. Asta înțeleg și eu dragoste; o femeie

care să te aprecieze, să-și dea seama că ești cineva, un om distins, un caracter, nu un oarecare... O asemenea femeie mi-ar conveni și mie, o femeie distinsă, care să mă iubească și să-și dea seama...

Dar, în acea clipă, își aminti că-i mărturisise locotenentului, de nenumărate ori, aventurile sale cu femeii din înalta societate, și că regretul cu care vorbea acum l-ar pune într-o lumină defavorabilă. Se reculese, însă, și continuă cu glas mai potolit:

— Nu-i vorba, am întâlnit și eu destule femei distinse în viața mea... Mai ales una dintre ele, o femeie extraordinară, de care ți-am vorbit că a fost și pe aici... Mă iubea și pot spune că mă iubește încă, mă iubește chiar foarte mult. Nu pentru că aș fi frumos, sau alte chestii din astea; ci mă iubește pentru personalitatea mea, în sfârșit, pentru ce am eu deosebit de ceilalți, pentru caracterul meu... E adevărat, ea este o femeie care mă înțelege. Își dă seama că sunt cineva. Dar oricum, nu-mi place viața pe care a trăit-o înainte de a mă cunoaște pe mine. Este foarte bogată și de-o familie foarte bună, poate cea mai bună familie din România, și m-a rugat, m-a implorat chiar, să devin soția

MIRCEA ELIADE "■•

mea. Dar n-am vrut eu. O căsătorie e un lucru serios. În cazul meu vreau să spun. Nu sunt un oarecare, să mă însor pentru bani sau din dragoste. Eu vreau ca soția mea să știe cine sunt, și să nu se mai fi uitat în viața ei la altcineva. Din cauza asta n-am vrut s-o iau de nevastă. Nu-mi plăcea viața pe care a dus-o până m-a cunoscut pe mine...

Locotenentul îl asculta pe gânduri. După câțva timp, își dete seama că ar fi trebuit de mult să plece, și se ridică, încurcat, neștiind ce cuvânt să spună la despărțire.

— O să-ți vie greu să mă recunoști, ai să vezi! Îi repeta el cu însuflețire. Nu insista, căci nu-ți pot spune nimic, ai să vezi mâine. Dar să fii exactă, să nu mă faci s-aștept, căci n-am să pot aștepta, ai să înțelegi mâine seară de ce... Aveau întâlnire la nouă jumătate seara, la colțul șoselei Bonaparte. Cu un ceas mai înainte, Vădastra expedie ordonanța la cinematograful, spunându-i că n-are voie să se întoarcă acasă înainte de miezul nopții. Rămas singur, intră în odaia lui Băleanu și se îndreptă către dulapul cu haine. Avu o ușoară emoție când, trăgând mânerul ușii, i se păru că e închisă. Era numai înțepenită și își notă mental acest amănunt pentru a înțepeni și el ușa dulapului, când va aduce înapoi uniforma. Apoi, cu hainele în brațe, trecu în odaia lui și se îmbracă fluierând. Nu se privi în oglindă, în tot acest timp, pentru că își scosese monoculul și nu-i plăcea să se vadă fără el; mai ales la lumina lămpii, ochiul de sticlă scânteia nefiresc, lăsând impresia că celălalt, cel sănătos, e un ochi stins, fără viață. Când sfârși de îmbrăcat, se apropie de oglindă, își fixă cu meticulozitate monoculul și, luând poziția de drepti, salută. Cum era fără chipiu, palma i se lipi de tâmplă și gestul acesta i se păru straniu. Lăsă repede mâna în jos, apropie fața mai mult și se privi mirat. Era într-adevăr un alt om. Mustața proaspăt potrivită la bărbier înfrumuseța, prin linia ei precisă și tinerească, obrazul osos, neregulat; monoculul fumuriu aducea o notă neverosimilă în ansamblul liniilor dure și comune; părul, în seara aceasta, nu mai era atât de lipit de fruntea îngustă, și deși îi înălța oarecum figura, și așa destul de prelungă, atenua impresia de morocănoasă seriozitate pe care o lăsa în general Spiridon.

— Locotenentul Vădastra! rosti el solemn urmărindu-și în oglindă mișcarea buzelor. Locotenent Spiridon Vasilescu-Vădastra, din Roșiori!... Am onoarea să mă prezint, domnule colonel: locotenent Vădastra, din Marele Stat-Major!... Am onoarea să vă salut! Sunt locotenentul Vădastra Spiridon din Regimentul de Escortă Regală!... Se opri, zâmbindu-și lung, familiar. Apoi, cu un gest pripit, își puse chipiul și, revenind în fața oglinzii, luă poziția de drepti, salută, cu figura impasibilă, și strigă:

97

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Am onoarea să mă prezint Maiestateii Voastre: sunt locotenentul Vădastra Spiridon, aghiotanul Maiestateii Voastre! Am onoarea să vă salut! Să trăiți!... Cine poate, oase roade! adăugă el pe alt ton, luând poziția de repaus. Dar își aminti că nu mai are mult timp până la întâlnire, răsufli adânc, verifică bancnotele în portmoneu și stinse lumina fără să se mai oprească în fața oglinzii. Chemă ascensorul și coborî cu aceeași prudență. Profită că lumina era stinsă în hol ca să-l străbată repede. Apoi, o dată ajuns în stradă, se îndreptă direct către stația de taxiuri, neîndrăznind să privească nici în dreapta, nici în stânga. Se sui în primul taxi.

— O iei spre șoseaua Bonaparte!

O zări de departe, așteptându-l, și făcu semn șoferului să oprească. Plăți, lăsându-i 18 lei bacșiș, și-l salută amical. Când se apropie de față, aceasta nu-l recunoscu la început, deși avea monoculul negru. Spiridon se propti în fața ei, serios, și o salută.

— Am onoarea să vă salut! Ce mai faceți, domnișoară? Singurică? Am onoarea să mă prezint: sunt locotenentul Dimitrie Cantemir din Marele Stat-Major...

— Vai? strigă fata. Sunteți ofițer? De ce nu mi-ați spus?!

— Ei, eu te-am prevenit că o să-ți fac o mare surpriză. Și asta încă nu-i nimic. O să mai vezi și altele... Îi luă brațul, cu o sigură stăpânire de sine, și se îndreptă spre „Moara Roșie”, unde plănuise din vreme să ia masa. Un jandarm trecu pe lângă ei și îl salută apăsând cadența. Vădastra îi întoarse salutul cu destulă căldură.

— E un recrut, spuse el. L-am văzut după cum bate talpa.

Se uită la față cu o expresie de triumf și îi strânse brațul cu înțeleș, zâmbind.

— Dar știi că te-ai făcut frumoasă de când nu te-am mai văzut?! N-am vrut să-ți spun asta ieri, ca nu cumva să-ți pierzi mințile și să nu mai vii la întâlnire...

— Iar mă iei peste picior! făcu ea provocatoare. Parcă nu vă știu eu cum sunteți dumneavoastră, ofițerii...

— Să venim mai bine la fapte, o întrerupse Spiridon. Mie mi s-a făcut foame, și cunosc pe aici, prin apropiere, o cârciumă de primul rang, unde venim de obicei, noi, ofițerii de la Statul-Major. Știi, nouă nu ne place să frecventăm localuri pretențioase și proaste, unde se îmbulzesc toți mitocanii, și nu găsești niciodată masă iar serviciul e execrabil. Noi, când vrem să petrecem, ne adunăm aici, că e mai izolat, are vin bun, și putem rămâne de vorbă netulburați. Poate acum o fi adus și lăutari...

Apropiindu-se, Vădastra fu deodată cuprins de o stranie neliniște; dacă, din întâmplare, întâlnește vreun ofițer acolo, și intră în vorbă cu el, se prezintă, îl întreabă din ce regiment este, și câte altele?!... Ar fi fost mai bine să verifice

MIRCEA ELIADE

localul. De aceea, odată ajuns în fața cârciumii, lăsă brațul Marioarei și scoțându-și monoclul ca să nu atragă prea mult atenția, intră hotărât înăuntru. Nu zări nici o uniformă de ofițer. Patronul îi ieși înainte cu o figură supusă și mirată în același timp.

— Pofțiți... avem și un separeu, către grădină. Pofțiți, domnule căpitan. Avem crap pescăresc, specialitate... Vădastra îl salută și îi făcu semn, ștregărește, că mai e cu cineva, care-l așteaptă în stradă. Când intră a doua oară, cu Marioara, toți ochii îl întovărășiră, neîncredători, până ce-i conduse patronul în separeu. Fata călca rușinoasă, cu privirile plecate, și totuși foarte mândră.

— Păcat că n-avem și lăutari, spuse Spiridon așezându-se pe scaun, ar fi fost mai interesant...

Era o cameră simplă, cu două mese și o fereastră care dădea în grădină. O perdea groasă, câteva glastre cu flori și o jumătate de paravan, care stătea rezemat de perete, ar fi astupat, la nevoie, fereastra. Fata observă toate acestea cu liniște și zâmbi. Curând rămăseseră singuri, și se aștepta ca Spiridon să devină mai familiar, dacă nu chiar îndrăzneț, dar el se mulțumi să-i apuce mâna și să i-o strângă, întrebând-o la ce se gândește. Apoi, în fața zâmbetului ei încurcat, începu să-i vorbească.

— Zi, îți era greu să mă recunoști, când m-ai văzut îmbrăcat ofițer?!... Cred și eu! Și dacă ai ști tu ce mai urmează!...

Își continuă povestea după obiceiul lui, întrerupt doar de patronul care le aduse țuicile, coșulețul cu pâine și farfuriile pentru pește. Din când în când Marioara îl privea mirată, gata să izbucnească în râs. Nu-și putea lua ochii după monoclul negru, și glasul lui serios, monoton, cu coborâri misterioase pe alocuri, începea s-o obosească. Nu înțelegea întotdeauna despre ce era vorba și uneori nici nu-l mai putea asculta, mulțumindu-se să mănânce. Vădastra își sporea volubilitatea cu cât trecea timpul și cu cât era mai puțin întrerupt. Friptura îl ajuta mult în această privință, căci fata lupta anevoie s-o taie în bucățele mărunte și s-o mănânce, el mulțumindu-se să înghită la răstimpuri, aproape pe nemestecate, câte o bucățică. În schimb își umplea mereu paharul cu vin și sifon. Nu-i plăcea să bea, dar în seara asta își simțea gâtul și buzele uscate. Îl exasperau doar dese intrări ale băiatului.

— Nu te mai învârti, mă, pe aici, că am eu grijă să te chem când o fi nevoie, îi spuse în cele din urmă întăritat.

— O fi crezând că te dai la mine, șopti Marioara după ce plecă băiatul, și că d-ai l-ai gonit.

— Ei, de unde mai știi? făcu Spiridon bine dispus. Eu sunt om al dracului! Nici când cu gândul nu gândești, te pomenești prinsă în brațe și sărutată!...

— Nu mai spune! se miră Marioara.

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Râzi tu, dar nu mă cunoști. La câte fete ca tine le-am sucit eu mințile... Și se lăudau nevoie mare că așa și pe dincolo, înțelegi ce vreau să spun...

Fata izbucni în râs, însă în acea clipă se deschise ușa și o figură străină apărură, legănându-se. Vădastra întoarse enervat capul, crezând că a intrat din nou patronul sau băiatul să toarne vin în pahare. Dar simți cum tot sângele i se scurge din vine și rămase împietrit, nevenindu-i parcă să-și creadă privirilor, în prag șovăia, luptându-se cu amețeala, învățătorul Gheorghe Vasile. „Tata!”, îi trecu atunci prin minte, și i se păru absurdă simplitatea cu care i se înfățișa acest gând. Marioara întoarse și ea capul, mirată de paloarea și tăcerea bruscă a lui Spiridon. Omul din prag i se părea cu totul inofensiv, așa cum se sprijinea zâmbind de clanță, cu pălăria lui largă apăsată chefliu pe ceafă, cu tunica de învățător de țară descheiată, cu pantalonii de dimie murdăriți. Patronul apărură câteva clipe în urmă lângă el, încercă să-l tragă înapoi, șoptindu-i ceva la ureche, dar omul era cu chef și-și smulse brațul, făcând un pas în cameră, scoțându-și pălăria și salutându-l respectuos pe Spiridon.

— E beat! șopti Marioara cu oarecare teamă.

Dar Vădastra nu-și îngădui să răspundă. Își duse mâna la frunte, înghiți greu, de mai multe ori, apoi apucă paharul din față și-l sorbi. „Tata! M-a prins tata! îi răsuna în minte. Ce mă fac acum?!”

— Văd că masa asta e liberă, vorbi cu greutate învățătorul, adresându-se patronului, care rămăsese încurcat în mijlocul odăii, privind când spre Vădastra, când spre noul venit. Dacă domnul colonel nu se supără...

„Locotenent! sunt locotenent! îi trecu prin minte; nici nu cunoaște gradele! Se vede că e afumat!...” Gândurile acestea, cât erau de absurde, îl linișteau, și Spiridon se agăța de ele, încurajându-se, repetându-le, sporindu-le rezonanța în conștiința lui înspăimântată.

— ... Sau poate n-o fi colonel, adăugă văzând că Spiridon nu-i răspunde și nu se încumetă nici să-l privească.

Prea e tânăr ca să fie colonel. Poate o fi maior, ce zici?

— Domnu' Vasile, vă rog! încercă patronul să-l potolească. Pofțiți dincolo... Faceți deranj aici...

— Dacă dumnealui nu se supără, continuă învățătorul, și nici domnișoara, adăugă făcând încă un pas spre masa lor și salutând respectuos, mi-ar face chiar plăcere să stăm împreună.

— ... De altfel, noi plecăm, spuse brusc Vădastra adresându-se patronului. Să faci plata, te rog!...

— Ah, mă rog, asta nu! protestă bătrânul apăsând cuvintele. Asta o pot considera o insultă, și noi, învățătorii, apostolii neamului, nu ne lăsăm insultați... Nici chiar de ofițeri... Am zis: nici chiar de ofițeri...

— Nu intra în vorbă cu el, că e beat! șopti din nou Marioara.

MIRCEA ELIADE

100

Vădastra ridică din umeri și-și turnă încă un pahar cu vin. Tatăl său îl privi lung, apoi se așeză pe un scaun de la masa vecină, dar în așa fel încât să-l poată vedea.

— Mare blestemăție, rosti făcându-și cruce. I-auzi, domnule, ce i-a trecut prin cap!...

Vădastra simți din nou fiorul spaimei sugrumându-i răsuflarea și făcu un mare efort ca să vorbească.

— Așa cum îți spuneam eu, începu precipitat, nu te poți baza pe oricine... Trebuie însă să-ți faci datoria... Să privești drept înainte... Ce contează dacă unii spun așa și pe dincolo?...

— Bravo! Asta mi-a plăcut! îl aprobă bătrânul trăgându-și scaunul și mai aproape de masa lor.

— Domnule, interveni atunci Marioara, ce te-amesteci dumneata în discuția noastră?! Om bătrân... Ai putea să fii mai serios!

— Mary, nu intra în discuție, o întrerupse nervos Spiridon.

— Cum i-ai zis? se miră bătrânul punând în glumă palma la ureche și aplecându-și capul către el. Mary? Ia mai zi o dată!... I-auzi domnule!

— Mă rog, ce te privește pe dumneata?! izbucni Marioara. Mai bine vezi în ce hal ești, că nici nu te poți ține pe picioare!...

Bătrânul își trecu mâna uscată pe frunte, clămpăni de mai multe ori limba, apoi oftă adânc, privind cu înțeleș pe Spiridon.

— Vezi-ți de treabă că nu te-a întrebat nimeni nimic, continuă Marioara mâniașă.

— Păi, nu-mi văd de treabă? făcu bătrânul parcă trezindu-se din somn. Dacă nici eu n-oi fi om care să-mi văd de treabă, apoi care o mai fi?... Dumneata știi cine sunt eu, domnișoară?

— Nu știi și nici nu mă interesează!...

— Rău faci că nu știi, începu sfătos învățătorul, trăgându-și din nou scaunul spre masa lor.

— Ce dracu' face ăla cu nota?! se enervă Spiridon întorcând capul spre ușă și începând să bată cu furculița în farfurie.

— ... Că nici nu știi, și nici nu te interesează! continuă celălalt. Rău faci!... Eu nu sunt un oarecine... Să-ți spună dumnealui, că doar ne cunoaștem!...

Patronul intră în clipa aceea cu nota și, văzându-l pe învățător cu scaunul tras între cele două mese, vorbind, nu știu ce să facă.

— Plata, domnule, că mă grăbesc! vorbi răstit Vădastra.

— S-avem pardon?! strigă bătrânul ridicându-se de pe scaun. Mai e până la plată. Să bem întâi un pahar cu domnul căpitan și cu domnul Ioan.

— Domnu' Vasile, vă rog, de ce nu veniți dumneavoastră dincolo? încercă din nou patronul să-l convingă. Dumnealor sunt grăbiți.

i, OCTAVIAN GO6A^M NOAPTEA DEJ SÂNZIENE

— Taci, mă, din gură și adu un pahar!... Că dacă nu, fac un scandal!... Privi cu atâta hotărâre spre patron, încât acesta dispăru să aducă paharul.

Vădastra, intimidat, își umezea buzele privind fix înaintea lui. Bătrânul trase scaunul din mijlocul odăii și se așeză la masă.

— Eu, domnișoară, sunt învățător... Am învățat și eu carte, destulă pentru vremea mea...

— Nu prea se vede! spuse Marioara.

— Nu se vede, domnișoară, pentru că nu mai e, făcu bătrânul izbucnind într-un râs înecat și trist. Știi, vorba aia: este dar s-a isprăvit! și iar râse, trecându-și mâna pe față. Păcatele mele, că mă fac copiii de râs! adăugă mai mult pentru sine. Dar au dreptate, reluă cu un ton hotărât, au dreptate să rădă de mine. Eu, care l-am cunoscut pe Spiru Haret... Dumneata, domnișoară, știi cine a fost Spiru Haret, *marele* Spiru Haret? Să-ți spună domnul locotenent... Mă rog, n-am avut onoarea să ne cunoaștem...

— Parcă adineaurea spuneai că-l cunoști! făcu Marioara, pe care vorba împleticită a învățătorului începea s-o distreze.

— Mi s-a părut, răspunse celălalt. Mi s-a părut că-l cunosc... Seamănă cu o rudă de-a mea, dar ăla nu e ofițer...

Vădastra ascultă ultimele cuvinte răsuflând mai liniștit. Parcă primejdia trecuse deodată. Ridică măsurat privirea. Patronul tocmai intrase cu un al treilea pahar pe o farfurie, și văzându-i stând liniștiți de vorbă la aceeași masă nu mai așteptă plata, ci dispăru imediat închizând ușa în urma lui.

— Bine că s-a învrednicit grecul ăsta să-mi aducă paharul, făcu învățătorul, zâmbind cu poftă și apucând sticla

de vin. Acuma, domnule locotenent, deși n-am avut onoarea să ne cunoaștem, îmi dați voie să beau acest pahar pentru sănătatea dumneavoastră și a domnișoarei! Să trăiți!... spuse dând peste cap paharul și așezându-l cuviincios pe masă.

— Să trăiești și dumneata! spuse Marioara ridicând paharul. Când omul se poartă frumos, așa mai înțeleg și eu. Dumneata nu bei?! se adresă lui Spiridon.

— Bea, domnule locotenent, începu bătrânul, te roagă domnișoara, nu se face pentru ca s-o tratezi cu refuz, cum ziceți dumneavoastră pe aici, pe la oraș...

Vădastra zâmbi silit, își umplu paharul și-l răsturnă peste cap cu sete. Bătrânul îl privi minunându-se, apoi vru să și-l umple din nou pe al său, dar sticla se golise.

— Ei, mă... strigă, bătând cu paharul în masă. O baterie, mă, la gheață! Marioara privi mirată spre Spiridon, dar acesta se mulțumea să-și sugă

buzele, zâmbindu-i din când în când pe furiș.

— Cum vă spuneam, domnișoară, eu am fost cineva pe vremea mea, reîncepu bătrânul. Nu oricine a dat mâna cu marele bărbat și apostol, Spiru Haret. Eu mi-am înțeles viața ca o misiune... Ca o foarte spinoasă și area

81399;:

MIRCEA ELIADE

102

misiune... pot zice... dar am avut și eu necazurile mele... Am și eu mândria mea, de om care și-a înțeles chemarea și n-a avut nici o răsplată... Uite aici, pe domnul locotenent, dumnealui e martor...

Vădastra tresări și-și privi tatăl cu spaimă. „Dacă e afumat să știi că mă spune și mă face de râs!”, îi fulgeră gândul prin minte.

— Dumnealui e martorul suferințelor noastre, ale învățătorilor de la țară, reluă bătrânul cu hotărâre. Căci orice intelectual e un martor al nostru, și dumnealui e intelectual, poți ca să vezi asta numai privindu-l!... Un intelectual e un om subțire, un om cu carte multă... N-am avut cinstea să-l cunosc pe domnul locotenent, dar de cum am intrat aici mi-am spus în sinea mea: iată, acest ofițer este *cineva*, este un intelectual...

Vădastra privi cu înțeles spre Marioara, apoi apucă paharul pe care tocmai îl umpluse și îl ridică solemn în aer.

— Să trăiți! spuse el în general, privindu-i pe amândoi dintr-o singură sclipire.

— Să trăiți și voi! spuse bătrânul și goli paharul dintr-o spornică înghițitură. Deși n-am avut cinstea să cunosc pe domnul locotenent...

— Ei, iată, că acum îl cunoști, făcu Marioara.

— Se zice că cunoști pe cineva atunci când știi cu cine ai onoarea să vorbești, când știi, adică, cum se numește persoana cu care ai onoarea să vorbești...

— Păi, să-ți spun eu, ca să nu mai lungești vorba, îl întrerupse fata zâbind. Pe dumnealui îl cheamă Cantemir și pe mine Marioara.

— Cum zici că-l cheamă?! Cantemir?! N-o fi chiar Dimitrie Cantemir?!

— Ba chiar așa! răspuse fata amuzată și privi spre Spiridon. Bătrânul izbucni într-un râs zgomotos, care-l făcu să se înece. Își duse mâna

la gură, cutremurându-se multă vreme zguduit de adânci sughituri. Vădastra împietrise, cu o privire rea și amenințătoare asupra fetei.

— De ce i-ai spus cum mă cheamă? șopti el sugrumat.

— Dar bine, domnule locotenent, se trezi bătrânul din râs, ăla a fost om mare! Ăla a fost prinț, domnule, nu de-al nostru, din popor...

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, vorbi nervos Vădastra. Eu sunt din altă familie, nu cea a prințului...

— Asta ar mai fi lipsit! râse din nou bătrânul, umplându-și paharul. Așadar, am cinstea să stau la aceeași masă cu locotenentul Dimitrie Cantemir...

— Ei, și ce dacă e?! interveni Marioara din nou pusă pe ceartă. Are nume frumos...

— S-avem iertare, spuse bătrânul cu blândețe, la vârsta noastră, cu atâtea necazuri, nu mai știm nici noi ce vorbim! Noi, ăștia... suntem lepădăturile societății, cum spune marele scriitor Maxim Gorki. Suntem, ca să zic așa, pleava

103

NOAPTEA DE SÂNZIENE

păcătoșilor... Multe spune omul când e amețit. Nu trebuie să vă supărați... Cine ține seama de ce trăncănește un biet învățător de țară!... Timpul nostru a trecut... parcă nici n-ar fi fost!... Uitați-vă acum la mine, asta s-a ales din învățătorul fruntaș Gheorghe Vasile, discipolul marelui Spira Haret! Un om în afara societății! Dar, de ce mă rog?! De ce un om ca mine, pot spune cineva în vremea mea, fruntaș pe județ, am ajuns acum...?

— Haide să mergem, spuse Spiridon încet dând să se scoale de la masă.

— Stai, domnule Cantemir, făcu bătrânul apucându-i brațul, că nu dau turcii! Stai să mai bei un pahar cu mine că de mult n-am mai băut împreună...

— Nu pot, că am treabă! se apără Spiridon. Și domnișoara e grăbită...
— Lasă domnișoara în pace, că e de-a noastră, din popor. Vino aici, lângă mine, să mai stăm de vorbă. Căci cine știe dacă te voi mai întâlni... Cum merge cu serviciul?!
— Bine, mulțumesc, spuse Vădastra evitând să-i întâlnească privirile.
— Apoi dacă merge bine, eu zic să mai bem un pahar! și-și umplu paharul până în vârf. Ai părinți, frați, surori? îl întrebă el zâmbind.
— Am.
— Să-ți trăiască! făcu bătrânul ducând paharul la gură.
— Să dea Dumnezeu! rosti Vădastra încurcat.
— Ferice de ei! spuse din nou bătrânul. Să aibă un fecior așa isteț, și încă locotenent. Nu oricine poate ajunge locotenent în ziua de azi...
— Da, e adevărat, vorbi întunecându-se Vădastra. Dar mie mi-a plăcut demult să mă fac ofițer. De când eram mic visam să ajung ofițer. Asta era idealul meu în viață: să port haina de ostaș...
— Ți-ai văzut visul cu ochii, cum se spune, făcu bătrânul.
— Da, dar ce folos! Nu e ce-am visat eu! Asta e așa ceva trecător. Meseria mea e mai degrabă alta. La Statul-Major mai merge, dar ofițer de front, nu pot fi... Vezi și dumneata de ce!...
— Așa a vrut Dumnezeu, spuse bătrânul cu gravitate.
— Ce e aia: așa a vrut Dumnezeu?! se încruntă Vădastra. De ce mi-a dat Dumnezeu numai mie asta și n-a dat-o și la alții? De ce adică alții să se poată face ofițeri și eu nu? Ce am făcut eu?! Cu ce sunt eu vinovat?
— Păcatele noastre, ale părinților, spuse bătrânul, întristându-se. Așa e de când lumea: te lovește când nu știi și-ți dă pe ce nu meriți...
— Dar ce sunt eu să plătesc păcatele altora?! Eu nu mă simt vinovat cu nimic. Eu, de când mă știu, mi-am făcut întotdeauna datoria și întotdeauna m-am rugat seara la Dumnezeu când eram mic, adăugă Spiridon încercându-se. Am fost întâiul la școală. Dumneata nu știi...
— Ba știu, făcu bătrânul umplându-și din nou paharul.

MIRCEA ELIADE

104

— Ce știi dumneata e prea puțin față de ce-am făcut eu! Dumneata n-ai de unde știi ce voință am avut eu ca să ajung cine am ajuns. Dar de ce tocmai mie să mi se întâmple asta?! Ca să vină pe urmă alții și să rădă de mine! E ușor pentru dumnealor, când n-au trecut prin ce-am trecut eu. Cred și eu că e ușor să râzi! Dar de făcut, e mai greu! Și eu, slavă Domnului, am făcut ceva în viață. Eu nu mi-am pierdut timpul, ca atâția alții.
— Ca mine, bunăoară, spuse bătrânul sorbind din pahar.
— Dumneata vei fi având motivele dumitale, continuă pe același ton agitat Vădastra, dar sunt alții care n-au nici un motiv. Și cu toate astea lor nu li se întâmplă nimic...
— Ei, ce știți dumneavoastră! întrerupse Marioara, care nu izbutea să înțeleagă în întregul ei această conversație ciudată. Are dreptate domnul învățător: să mai bem un pahar... Să trăiți!...
— Mai bem paharul ăsta și apoi mergem! spuse Vădastra umplând pe rând paharele.
Neobișnuit cu vinul, simțea o amețeală plăcută și o duioasă tristețe, dar în același timp un imbold necunoscut îl iscodea să vorbească, să se mărturisească. Față de tatăl său se purtase, de când începuse să câștige mai mulți bani și să-l ajute lunar, ca un străin. Nu-l iubea și nu-l ura. Parcă nici n-ar fi fost părintele lui. Astă-seară însă, după spaima pe care o trase, după emoția care-l copleșise înțelegând că tatăl său nu-l va da de gol, simțea față de el o oarecare milă și chiar afecțiune. Nu voia, totuși, să mai rămână, căci nu știa ce ar mai putea veni.
— Să trăiască armata română! spuse cu un glas emoționat.
— Să trăiască și armata română, dar ce-am eu cu ea?! făcu bătrânul cu tristețe. Mai bine să trăiți voi că sunteți aici, în fața mea, și-mi faceți cinstea să beți cu mine... Să beți cu un nenorocit, un biet învățător de țară, care vine peste voi și vă strică cheful... Un om pe care nu-l cunoașteți, continuă el cu o flacăra tulbure în ochi, și care se așază la masa voastră și cere să-i dați un pahar cu vin... Cere un pahar de vin înainte de a ști cu cine stă de vorbă...
— Ei, ce-are a face?! încercă să-l liniștească Marioara.
— Ba are! răspunse întunecat bătrânul. Are foarte mult de-a face!... Că n-ai cu cine să bei, când nu cunoști pe nimeni... Intri într-o cârciumă și bei cu cine te găsești... Dar nu sunt ai tăi, nu sunt prietenii tăi... Cum vrei să fie cineva prieten cu un om care nu se mai numără în rândurile societății?! Un asemenea om nu există. N-are nume. E un bețiv... Lepădăturile societății.
— Ai copii?! întrebă blând Marioara.
— Am, dar ce folos?! îngână bătrânul. Este ca și cum n-aș avea!... Căci se cheamă că nici nu ai copii când nu-ți poartă numele...
— Azi s-au schimbat lucrurile, vorbi Vădastra zâmbind nervos. Nu mai interesează numele, interesează oamenii. Vorba e, copiii să fie buni...
105

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Cum adică, nu interesează numele?! se încruntă bătrânul. Numele este ce are omul mai sfânt pe pământ.

Numele lui este al lui și al nimănui alt, în afară de el și copiii lui. Numai Dumnezeu îi poate schimba numele. Și dacă-l porți, se cheamă că porți numele părinților tăi, care ți-au dat viață... Și părinții tăi se mândresc cu tine pentru că le porți numele.

— Nu te mai necăji degeaba! îl mângâie Marioara văzând că bătrânul își pierde șirul vorbelor sugrumat de o mare emoție.

— Cum să nu mă necăjesc, dacă acum se cheamă că nu mai am copii? Și că sunt, așa cum mă vedeți, om la cincizeci și patru de ani trecuți, că merg pe cincizeci și cinci, un om în afara societății?!... Eu aș fi putut fi altcineva în viața mea, continuă. *Alt cineva*, nu acesta care mă vedeți acum... un om de nimic... o zdreanță... Ce se cheamă că sunt altceva decât o lepădătură a societății?... Cu cine mă-ntâlnesc eu? Cu cine stau eu de vorbă?!... Cu d-ăștia pe care-i vedeți, prin cârciumi... În loc să fiu astăzi cineva, să mă mândresc cu numele pe care-l port, eu și copiii mei... Gheorghe Vasile, învățătorul din Dobrești...

Ultimele cuvinte îi fură încerate de un plâns tăinuit, care-l năpădi încet, încet până îi sugrumă vocea. Atunci, nemaiputând vorbi, bătrânul își prinse capul între palme și rămase așa, rușinat parcă de propria lui slăbiciune și copleșit de tristețe. Marioara îl privea cu milă. Vădastra ar fi vrut să se scoale, dar nu îndrăznea: se simțea și el umilit, se simțea mai ales ținuit de scaunul acela, parcă în așteptarea unui deznodământ.

— ... învățător... apostol al neamului, ofță adânc bătrânul fără să-și ridice palmele de pe față.

— Haide să mergem! șopti atunci Spiridon făcând semn fetei. E mai bine așa, să-l lăsăm singur...

Ridicându-se de la masă, Marioara se opri o clipă lângă bătrân și-i puse mâna pe umăr. Învățătorul continua să ofteze clătănând încet, într-o mută deznădejde, capul. Vădastra privea încurcat, nehotărându-se nici să se depărteze fără să-i spună vreun cuvânt, nici să-i vorbească. Dar în clipa în care fata deschise ușa bătrânul ridică fruntea.

— Unde vă duceți?! întrebă el cu teamă.

— Du-te tu, că eu vin acum, spuse Spiridon îndemnându-și tovarășa afară și închizând ușa după ea.

— Poate ai nevoie de ceva bani, șopti el apropiindu-se de masă și scoțându-și portmoneul.

— Ce să fac cu banii? că am băut destul! în noaptea asta nu mai beau!... Dar tu unde te duci?

Vădastra ar fi vrut să răspundă: acasă, dar îi trecu prin minte că poate tatăl său i-ar putea cere să vină și el, sau măcar să-i spună unde locuiește, și atunci răspunse încurcat:

MIRCEA ELIADE

106

— Trebuie să conduc pe domnișoara acasă...

— Care domnișoară?! făcu bănuitor bătrânul.

— Aia care a fost aici, Marioara...

— Dar ce-ai tu cu ea?! Cu d-astea umbli tu, în situația ta?... Asta ai ajuns?... Vădastra, deși amețit de vin și înduișat, până mai adineaori, de iubirea părintească, simți cum i se îmbujorează obrajii de umilință.

— Mă privește ce fac și cu cine umblu!... Ce știi dumneata!... Oi fi având și eu socotelile mele, șopti el repede și dârz.

— Mai bine ți-ai vedea de treaba ta și te-ai alege deputat... Că, uite, feciorul Varzarelui, azi, mâine e deputat și o să-și rădă tot satul de noi...

— Am să-l învăț eu minte și pe domnul Varzare, scrâșni Spiridon enervat. Vasăzică, dumneata n-ai nevoie de nimic?! Spune-mi, că sunt cam grăbit. Trebuie să mă duc...

— Du-te!... N-am nevoie de nimic!... făcu bătrânul. Și vezi să nu te prindă îmbrăcat așa că înfunzi ocna...

— Noapte bună! îi spuse umilit Vădastra îndreptându-se spre ușă.

— ... înfunzi ocna! repetă bătrânul doborât de amărăciune. Și ne faci numele de răs!...

Vădastra părăsise odaia, dar bătrânul continuă multă vreme, vorbind ca pentru sine.

— Ne faci numele de răs, că atunci o să știe cum te cheamă și de unde ești... Acolo nu mai merge ca pe aici, azi cu un nume, mâine cu altul... Acolo, numele din acte e numele care contează... Numele ălor care te-au făcut... și te-au închinat... astăzi și mâine...

IV

Ștefan rămase mult timp la fereastră, privind ninsoarea. De două zile ninge așa întruna. În lumina gălbuie a felinarului, fulgii cădeau grei, fără grabă, cuprinși parcă de o scurtă însuflețire la apropierea pământului. În cele din urmă, trase storurile, se întoarse în salon și răsuci butonul de radio. Apoi trecu în odaia de baie. O dată pe an, în ziua de 31 decembrie, Ștefan se bărbiera seara, cât mai târziu. Deschise robinetul și așteptă câteva clipe să vină apa fierbinte. Apoi începu să se săpunească, fredonând. Din salon, pătrundea până la el vocea lui Tino Rossi: *Ca-ta-liine... Ca-ta-liine...* Melodia părea și mai ireală cu rezonanțele ei mediteraneene în acest București troienit, amuțit sub ninsoare. *Ca-ta-liine... Ca-ta-liine...*

— Mă urmărește, figura Cătălinei, spusesese el lui Biriș. Mă tot întreb unde am mai văzut eu ochii aceștia, și nu reușesc să-mi amintesc...

— Nu i-ai văzut nicăieri, răspunsesese Biriș. Nici ea nu-i poartă decât o dată pe an, la 19 octombrie...

La 19 octombrie, Biriș îl dusesese la Dan Bibicescu, actor, regizor și discipol al lui Gordon Craig. îi spusesese: —

Vino cu mine, ai să vezi un tip interesant, un tip de ratat interesant. Este și el preocupat, ca și dumneata, de problema Timpului. „Eu n-am nimic de-a face cu problema Timpului, ar fi vrut să rectifice Ștefan. De problema Timpului vă ocupați dumneavoastră, filosofii. Eu sunt obsedat doar de curgerea Timpului.” Dar nu spusese nimic. — Este totuși un om interesant, continuase Biriș. Să te uiți bine la el, să-l privești când îți vorbește. Rolurile lui cele mai bune le joacă în viață, alături de noi, prietenii. Căci pe scenă n-are talent.

— Ah! exclamase Bibicescu, foarte curând după ce Biriș făcuse prezentările, de ce n-a citit Ciru Partenie pe Shakespeare înainte de a-și fi scris piesele de teatru!...

MIRCEA ELIADE

108

109

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan încercase să-și ascundă jena surâzând. Bibicescu îl privise lung, încruntându-se. „Sunt sigur că a învățat undeva privirea această pătrunzătoare, își spusese Ștefan; este, poate, privirea finală din rolul pe care și-l pregătește acum...”

— Ai ghicit, domnul meu! continuă Bibicescu, fără să-și desprindă ochii de pe fața lui Ștefan. Mă gândeam, când te-am văzut intrând: ce păcat că autorii dramatici nu mai citesc pe Shakespeare... Pentru că, probabil, ești și dumneata un autor dramatic, ai și dumneata câteva piese de teatru în dosare, și ai insistat pe lângă Biriș să mă cunoști pentru ca să-mi pot da părerea asupra operelor dumitale.

— Nu, spuse Ștefan, regăsindu-și dintr-o dată buna dispoziție. Am venit...

— Îmi dai voie, te rog, că n-am terminat, continuase Bibicescu cu aceeași privire pătrunzătoare. Vreau să te anunț că nu citesc nici o piesă a unui debutant înainte de a mă convinge că l-a studiat și l-a asimilat pe Shakespeare. Uite cazul lui Partenie, pe care-l cunosc bine, și cu care, fie spus în paranteză, dumneata semeni fizicește într-un mod tulburător...

— Nu sunt autor dramatic, îl întrerupse din nou Ștefan. N-am scris în viața mea nimic altceva decât rapoarte economice...

— Cu atât mai bine, continuă Bibicescu. Mie îmi plac oamenii preciși, riguroși. Dar, ca să revin, și mă adresez în primul rând dumitale, spuse el întorcându-se brusc, și tot atât de încruntat, către Biriș, ca să revin la ce mă gândeam când ați intrat: Ce păcat că Ciru Partenie nu l-a citit pe Shakespeare!... Cât talent și, poate, chiar geniu, pierdut pentru totdeauna numai pentru că n-a înțeles că o piesă de teatru înseamnă un spectacol care are loc în Timp, într-un Timp concentrat în câteva destine...

„Este și el preocupat, ca și dumneata, de problemele Timpului”, își amintise Ștefan ascultându-l. Bibicescu se ridicase de pe scaun ca săltat de un resort și începuse să se plimbe prin odaie, cu o mână în buzunarul vestonului, cu cealaltă rotunjind gesturi scurte, ritmice, prin aer. Vorbea despre Shakespeare. „Geniul lui, spunea, numai *spectacolul* îl revelează pe de-a-ntregul; și sublinie cu emfază cuvântul: *spectacol*. Textul lui Shakespeare, ca să ne emoționeze, trebuie *jucat*, adică inserat în Timp, în durata care curge. Shakespeare n-a scris ca să fie citit, pentru emoții poetice solitare; a scris pentru a fi *jucat*, adică pentru a alcătui un *spectacol*. Spectacolul, domnii mei, spectacolul este marea beatitudine supra-temperală care ne este îngăduită...”

Își continuă așa monologul vreo jumătate de ceas, întrerupt doar de scurtele observații ale lui Biriș. Ștefan nu mai scotea nici un cuvânt. Îl văzu apoi îndreptându-se dintr-o dată către ei și întinzându-le hotărât, amândouă mâinile.

— Domnilor, le spuse, am fost foarte încântat de vizita pe care mi-ați făcut-o. Sper să mai am, cât de curând, această plăcere. Dar astăzi suntem în

19 octombrie și se apropie ora, pentru mine, fatală: ora 6 seara. În fiecare an, această zi și această oră mă terorizează. Un foarte grav eveniment mi-a fost anunțat pentru un 19 octombrie, ora 6 seara. Îl aștept de mulți ani. Îl aștept e un fel de a vorbi; de fapt, mă cutremur să nu se întâmple...

Apoi îi conduse precipitat către intrare și le deschise ușa cu un oftat.

— Este șase fără câteva minute, spusese Biriș odată ajunși în stradă. Să ne mai plimbăm puțin pe aici. Poate mai aflăm ceva... Și totuși nu-l pot crede, adăugase el câteva clipe în urmă. Mi se pare fals, strident, inautentic. Măcar dacă ar ști să joace bine pe Shakespeare...

Două săptămâni mai târziu, Ștefan se duse să-l vadă jucând. — Acesta e! șoptise el aplecându-se către Ioana. Prietenul lui Biriș, de care și-am vorbit. Bibicescu intrase pe scenă cu un zâmbet amar în colțul buzelor. Curând, își băgă mâna stângă în buzunar, și începu să gesticuleze cu dreapta. Ștefan îl vedea parcă mai bine acum din întuneric. Când îl întâlnise la 19 octombrie îl lovise figura lui cam lătăreață, brun-gălbuie, cu un nas cărnos, și cu ochi mari, cenușii. Acum, pe scenă, i se părea mai puțin vulgar. Tâmpilele descoperite de un început de chelie îi dădeau chiar o melancolică noblețe. Dar glasul rămăsese același: artificial, redus parcă la dicțiune.

—... Dar nu știe să joace, continuase Biriș. Nu numai pe Shakespeare, dar nu știe să joace pur și simplu. Și ce e mai grav, cred că începe să-și dea și el seama că n-are talent... E un ratat care ia conștiință de ratarea lui...

— Mă întreb ce l-o fi făcut să se preocupe de problema Timpului, începu Ștefan cu o nuanță de ironie în glas.

— O fi citit asta undeva, spuse Biriș.

În acea clipă chipul i se lumină deodată, și ridicând mâna, făcu semn unei perechi care șovăia parcă pe celălalt trotuar. Un bărbat blond, scurt, aproape gras, cu figura rotundă, zâmbitoare, cordială, și o femeie tânără, palidă,

cu părul despletit lăsat pe umeri, cu privirile mate, fără expresie, se îndreptară spre ei.

— Totul e în regulă! exclamă bărbatul strângând afectuos mâna lui Biriș. S-a aranjat și de data aceasta. Nu veniți?! Poate bem o sticlă de vin!...

Și, întorcându-se către femeie, care rămăsese un pas în urma lui, o întrebă:

— Ce spui, Cătălina?!

Femeia încercă să zâmbească. Avea dinții foarte albi și strălucirea lor îi agrava și mai mult paloarea.

— Ce să spun? Cum vrei dumneata, coane Mișu...

Ștefan se ținuse, stingherit, mai departe. Biriș voi să-l prezinte, dar cei doi porniseră deja spre casa lui Bibicescu.

— Să veniți într-un sfert de ceas, strigase Mișu întorcând capul. Să veniți neapărat. Știu eu ce vă spun!...

Apoi se depărta, apucând viguros brațul Cătălinei și trăgând-o după el.

MIRCEA ELIADE

110

111

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mă mir că nu-l cunoști, spuse Biriș. Îl cunoaște toată lumea. E Mișu Weismann, prietenul și protectorul intelectualilor. Are mare slăbiciune pentru actori. Îndeosebi pentru Bibicescu. Bibicescu speră să-i facă într-o zi teatrul pe care-l visează el de ani de zile. Un teatru după concepția lui; adică, de fapt, după a lui Gordon Craig... Și dacă îi va reuși marea lui afacere, nu mă îndoiesc că Mișu are să-i facă teatrul... Dar ce-ai rămas așa visător? întrebă el, zâmbind, întorcându-se spre Ștefan.

— Mă urmărește figura Cătălinei, spuse Ștefan. Mă tot întreb unde am mai văzut eu ochii aceștia și nu reușesc să-mi amintesc...

— Nu i-ai văzut nicăieri. Nici ea nu-i poartă decât o dată pe an, la 19 octombrie. Dacă ai s-o întâlnești mâine pe Calea Victoriei, n-ai s-o recunoști. Cătălina e o femeie frumoasă. Și are un farmec extraordinar... Cred că ai înțeles că e iubita lui Bibicescu?! întrebă întorcând brusc capul.

Ștefan se miră puțin de expresia nouă, nelămurită, pe care o întrevăzu în acea clipă în privirile lui.

— Dar ce se întâmplă la 19 octombrie? întrebă din nou Ștefan. Ce se întâmplă la orele 6 seara?!

— Eu cred că nu se întâmplă nimic și nici nu se va întâmpla vreodată, spuse Biriș. Cătălina a declarat, pur și simplu, că într-o zi, la un 19 octombrie oarecare, la 6 seara, se va sinucide. Asta e tot.

— Dar de ce exact la 19 octombrie? întrebă Ștefan.

— N-am aflat încă pentru ce, vorbi Biriș îngândurat, dar am să aflu eu într-o zi și am să-ți spun... Cătălina asta e o fată cu adevărat interesantă. Merită să fie cunoscută. Păcat că a căzut așa de prost, cu Bibicescu...

Când, în săptămâna Crăciunului, Ștefan trecuse într-o seară pe la Biriș, doamna Porumbache îl luase deoparte și-l întrebă, în șoaptă:

— Ascultă maică, e adevărat că Petrică se ține cu o nepricopsită de actriță, cu una Cătălina?

Ștefan se grăbise să o liniștească.

— Nu, nici vorbă, Cătălina e prietena unui actor, a unuia Bibicescu.

— Asta știam și eu, îl întrerupse doamna Porumbache, dar am aflat că târfa aia se ține și cu Petrică. D-aia nu mai dă pe-acasă serile și-mi vine tot la unu, două noaptea... Își mănâncă tinerețele cu o pârlită de actriță... Uite unde a ajuns!... Cogeamite profesor să se țină cu una d-alea... Au să-l dea afară și de la liceu... O să rămânem pe drumuri...

Și își șterse cu mâneca o lacrimă.

— Eu cred că a trecut sfertul de ceas, vorbi din nou Biriș. Nu vrei să mergem să vedem ce fac?!... Poate mai aflăm ceva...

Ștefan îl lăsă să se ducă singur. Dar nici în acea seară nu află nimic, pentru că, reîntâlnindu-l și aducând vorba de Cătălina, Biriș ridicase plictisit din umeri.

— Sunt amândoi niște ratați și niște zănatici, se mulțumise el să spună. Nu merită să ne pierdem vremea discutându-le ticurile și superstițiile. Se apropie alegerile. Dumneata nu spui nimic? Nu te interesează ce se petrece în jurul dumatăle? Nu te interesează politica? Tot la camera *Sambo* te gândești?!...

Tino Rossi își terminase demult cântecul și începuse un altul. Ștefan nu-l mai asculta. Închisese ușa de la baie și intrase sub duș. „Ar trebui totuși să-i dau un semn, se trezi el gândindu-se. În noaptea asta măcar, ar trebui să-i dau un semn...”

Ioana se îmbrăcase și-l aștepta, în capul scării, cu blana pe umeri, să se întoarcă cu o mașină. Începuse să i se facă frig. Ninsoarea parcă se întetise și amenința a viforniță. Se mai uită o dată la ceas: unsprezece trecute.

Ștefan plecase de aproape o oră. „Numai de-ar găsi mașină, își spuse Ioana. Ar fi trebuit, altminteri, să schimbe două tramvaie până la Cotroceni.”

Anul acesta, ca și în primul an al căsătoriei, făceau revelionul la bătrânul Bologa. Și, își dădu încă o dată seama Ioana, de revelion, nu se simțea cu adevărat fericită decât în casa de la Cotroceni. Anul trecut, fuseseră la Adela și Răducu, dar ea rămăsese aproape tot timpul ascunsă în dormitor; nu se simțise bine de la începutul serii.

„Trebuie să le dăm măcar satisfacția asta, spuse Ștefan, să te vadă pe tine urâțită, cu o sarcină de șapte luni.

Doar pentru asta ne-au invitat. Nu-i putem refuza..." Cu un an înainte, fuseseră la subsecretarul de stat, patronul și protectorul lui Ștefan. Ioanei i se păruse că soția subsecretarului dansează cam mult cu Ștefan, și-l păstrează tot timpul aproape de ea, la brațul ei. Pentru întâia oară, Ioana suferise de gelozie. Suferise cu atât mai mult, cu cât Ștefan nici măcar nu băga de seamă că suferă, că e taciturnă, enervată. „Ce ai?! se mulțumise el s-o întrebe punându-i mâna pe umeri. Ți-e frig?! Ar trebui să bei un coniac. Și să dansezi mai mult, ca să te încălzești. Dansul următor îl dansăm împreună." Ioana acceptase invitația unui coleg, nădăjduind că Ștefan va înțelege că e supărată pe el. Dar el îi făcu semn cu mâna, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, și căută cu ochii o parteneră cu care să danseze. „Eu nu știu să dansez, spunea întotdeauna, dar dacă aveți curajul să vă abandonați în brațele mele..." Ioana nu înțelegea cum poate fi Ștefan atât de absent, atât de indiferent, chiar. „Ce ai? o întrebă el din nou. Tot ți-e frig? Ar trebui să bei un coniac..." Și dispăru repede tras de brațul soției subsecretarului.

— Am găsit-o ca prin miracol, spuse Ștefan deschizând grăbit ușa. Pierdusem speranța. Fusesem până în Calea Victoriei și mă întorceam să te iau cu tramvaiul, când am zărit o mașină care se oprise la a treia casă de noi... Au ajuns la Cotroceni aproape de miezul nopții, căci mașina înainta greu pe străzile troienite. I-au găsit pe toți așezați la masă, așteptându-i nerăbdători.

MIRCEA ELIADE

112

113

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Doamna Bologa trecu repede în bucătărie, urmată de cele două nepoate, ca să aducă sticlele cu șampanie.

— Ei, ce spui?! întrebă, din capul mesei, profesorul Bologa. Ce spui de noul guvern?

Ștefan ridică din umeri și privi deznădăjduit spre Ioana. De câteva săptămâni nu auzea decât aceeași frază: — Ce spui?... Dumneata nu spui nimic?! îl întrebase poetul din provincie, în pragul cafenelei, când, în acea seară din decembrie trecuse să-l întâlnească pe Biriș. Nu spui nimic de rezultatul alegerilor? Arăta alt om; mai înalt, mai slab, palid, îmbătrânit parcă peste noapte. Nu e bărbierit, înțelese deodată Ștefan. Și poate nici n-a mâncat la prânz; poate n-o fi avut ce să mănânce. îl privi cu o adâncă, sinceră simpatie. — E grav, continuă înfrigurat poetul. Succesul legionarilor înseamnă un nou succes pentru Hitler. Și triumful lui Hitler înseamnă moartea noastră spirituală și poate chiar fizică, moartea tuturor... „Are dreptate", își spuse Ștefan, și zâmbi. Dar simțea că nu mai poate adăuga nimic. „Refuz să discut, își repetase el de mai multe ori în acea seară, la minister; refuz să mai discut rezultatul alegerilor." Ziua întreagă nu făcuse decât asta. La răstimpuri, auzea ușa deschizându-se, apoi glasul unui coleg: — Viziru, aici erai? Ce spui? Dumneata ce spui?... își făgădui să nu mai citească ziarele, dar abia ajuns în stradă se îndreptase spre chioșc și ceruse toate ziarele de seară. Le frunzărise înfrigurat, aproape cu teamă, în dreptul felinarelor. Apoi le strânse pe toate, le zvârli într-o curte și porni spre cafenea să-l întâlnească pe Biriș. — Nu spui nimic? îl întrebă din nou poetul văzându-l că tace. — Am discutat toată ziua, încercă Ștefan să se scuze. Nu mai pot. Te rog, iartă-mă, dar nu mai pot!... îi fu rușine, în clipa următoare, de timiditatea lui, și reveni, cu o anumită provocare în glas. — în fond, nu mă pot lăsa posedat de un eveniment, oricât ar fi el de actual și de catastrofal. îl discut un ceas, două, încerc să-l înțeleg, mă acomodez sau nu mă acomodez cu el, dar apoi trec mai departe și mă ocup de altceva. Măcar de atâta libertate să mai profităm cât ni se mai îngăduie: libertatea de a ne alege subiectele de reflecție, de conversație sau de glumă... Biriș nu scotea nici un cuvânt; părea absent, preocupat. — De aceea am ajuns unde am ajuns, vorbi cu o subită emoție poetul. Pentru că unul ca dumneata și ca mine refuzăm să discutăm actualitatea politică și ne refugiem în nori, în poezie, în visătorie...

— Ce-ai rămas așa visător?! îl apostrofă Bologa din capul mesei. Uitați-vă la el! Parcă nici n-ar ști pe ce lume se află...

— O fi îndrăgostit! spuse cineva.

Biriș intrase brusc în cafenea. — Mă întorc într-o clipă. Am uitat să-i spun ceva lui Bibicescu... Ștefan rămase stingher, privind fulgii mari care începuseră să cadă. Poetul își ridică gulerul macferlanului. — Bună seara, îi spuse. S-a făcut târziu. Eu trebuie să mai trec pe la gazetă... Ștefan îl privi cum traversează grăbit drumul, fără pălărie, cu fruntea plecată, cu amândouă mâinile ascunse în buzunarele macferlanului. îi părea rău, acum, că nu-l poftise să intre cu el în cafenea, că nu se gândise să-i ofere ceva, măcar un corn cu o cafea neagră. „E un boem, îi spusese mai demult Biriș, și e foarte demn; dar e un aristocrat în felul lui..." Biriș întârzia și Ștefan intră după el în cafenea. — Dar să vedem ce zice Anglia, auzi un glas strident. Că Anglia trebuie să-și spună și ea cuvântul... La o masă din fundul cafenelei Biriș vorbea enervat cu Bibicescu. Ștefan se îndreptă alene spre ei, silindu-se să nu privească nicăieri. — Ar fi trebuit să ne agităm mai mult, auzi pe cineva de la o masă, să luăm contact cu masele populare, să explicăm oamenilor că fascismul înseamnă război, iar războiul înseamnă ocuparea României. I-am lăsat pe legionari să lucreze, și ați văzut ce succes au avut... Biriș întinse mâna lui Bibicescu. — Dar de ce te grăbești așa? se miră Bibicescu. Mai stai puțin că trebuie să vină și conu' Mișu... L-au întâlnit pe Weismann lângă ușă, când ieșeau. Avea o nelămurită preocupare în priviri, dar părea tot atât de jovial. — Ce ne facem, coane Mișu?! strigă cineva de la o masă vecină. — N-aveți nici o grijă, exclamă Weismann, are să fie bine!... Apoi, apropiindu-se de Biriș, îi șopti. — Treci dumneata pe-acasă, poate o convingi. Spune-i să vină direct la restaurant. Să nu facă pe nebuna. Am invitat și pe directorul teatrului... Ajunși în stradă, Ștefan se însenină deodată; începuse să ningă cu fulgi mari și deși, și în câteva minute numai, strada se

albise. înălță capul și respiră adânc, împăcat. Biriș umbla tăcut lângă el, aproape fără să privească unde calcă. — Am impresia că am căzut prost, spuse Ștefan. Ești nervos... Ce s-a întâmplat?! — Cătălina, vorbi Biriș. Iar nu s-a simțit bine astăzi. Era de așteptat, cu nebunul ăsta de Bibicescu. Noroc de săracul Mișu. Își pierde timpul și renunță la afacerile lui ca să-i împace...

— Ei, să trăiți! ură doamna Bologa ridicându-și cupa cu șampanie și adresându-se pe rând fiecăruia. Să trăiți cu toții!...

— Să trăiți! spunea Bologa din celălalt capăt al mesei. Anul Nou cu bine și belșug! în 1938, numai bine pentru toată lumea!...

— Numai bine! repetară câțiva.

Toți se ridicară de pe scaune și începură să se îmbrățișeze între ei. La mulți ani! își urau. Să trăiești! Anul Nou cu noroc și sănătate!...

— Silvia, se întoarse Bologa către una dintre nepoate, pune fetițo radioul mai tare, să auzim discursul Regelui... S-a anunțat că se va retransmite de la Palat, explică el lui Ștefan. Trebuie să-i dea drumul acum, dintr-un moment într-altul...

începură să mănânce, așteptând discursul. Ioana observă că Ștefan nu scoate nici un cuvânt și ridicându-se se apropie de el.

— Ce-i cu tine? îl întreabă ea foarte încet, la ureche. De ce te-ai supărat?! Crezi că e ceva grav?!...

MIRCEA ELIADE

114

115

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Așa îl întrebase de nenumărate ori în luna aceea, după ce se comunicaseră rezultatele alegerilor, și-l vedea întorcându-se acasă preocupat, absent, obosit. — Crezi că e ceva grav?! — Ar putea fi, răspundea uneori Ștefan. Dar mă exasperează că trebuie să mă gândesc la asta, să mă gândesc la ceea ce s-ar putea întâmpla... Apoi o privea lung, adânc, după obiceiul lui, și zâmbea. — Îți dai și tu seama ce progrese uimitoare am făcut, cât de departe am ajuns în înțelepciunea mea, dacă nu sunt în stare nici măcar să mă atașez de evenimente!... Încearca să râdă. „Are să-și amintească iar de Anisie", ghicea Ioana, și regretă că-l întrebase.

— Nu sunt supărat, șopti Ștefan. Dar cred că ar trebui să cobor să telefonez patronului...

— Șșșt! făcu Bologa. Începe discursul...

Ștefan îl ascultă, ca toți ceilalți, într-o tăcere reculesă. Dar nu încerca să prindă înțelesul cuvintelor. Nu se mai îndoaia acum; taxiul acela pe care-l zărise departe, în ninsoare, la trei case de casa lor, semăna cu mașina Ilenei. Nu-și dădea seama în ce consta asemănarea, căci mașina pe care și-o închipuisese el, atunci, în noaptea de Sânziene, era cu totul altfel decât taxiul vechi și înălbit de zăpadă care parcă îl aștepta la trei case de casa lor. Dar emoția pe care o simțise zărindu-l, beatitudinea cu care intrase în el, îi reamintiseră brusc de năluca acelei nopți de vară.

— Admirabil! exclamă Bologa. A vorbit admirabil! Ce spuneți, domnilor?! Toți începuseră deodată să discute, să se agite. Se auzeau scaunele, farfuriile, sticlele cu vin pe care le aduceau nepoatele de la bucătărie.

— Pe mine o să mă ierțați o clipă, spuse Ștefan ridicându-se brusc de la masă. Trebuie să dau un telefon..

— E o berărie mai sus de școală, explică doamna Bologa. Numai de-ar mai fi deschisă...

Ioana îl întovărăși până la ușă, îl privi, întristată, cum își îmbrăca paltonul.

— Să nu întârzi, îi spuse deschizându-i ușa.

Intrând în sufragerie, Ileana găsi un grup de invitați discutând înfierbântat.

— De ce v-ați ascuns aici? întreabă ea rotindu-și mirată privirile. Câțiva, ca și când n-ar fi auzit-o, continuară să discute, gesticulând,

îndreptându-se încet către colțul cel mai retras al sufrageriei.

— Dar ce s-a întâmplat? făcu din nou Ileana. De ce stați aici?!

— Se comentează discursul Regelui, explică sfios un tânăr. S-a retransmis adineauri de la Palat...

Ileana tăcu o clipă, enervată, apoi se sili să zâmbească.

— Nici măcar de Revelion nu vă lăsați de politică? Nici măcar o dată pe an nu putem scăpa de pacostea asta?!... Câțiva râseră, oarecum în silă. Un colonel cu tâmplele cărunte se apropie de Ileana și-i sărută galant mâna.

— Bine ați spus: „pacoste", conită!... Din salon, intră un grup de fete tinere.

— Aici v-ați ascuns?... Și noi, cu cine vreți să dansăm?...

— Gata!... s-a terminat discuția! interveni gazda. Să mai bem o dată pentru Noul An, spuse apropiindu-se de masă cu sticla de șampanie în mână. Să trăiți! strigă ridicând paharul. în 1938, numai bine pentru toată lumea!...

— Să dea Dumnezeu! Numai bine! repetară câțiva.

— Numai bine! spuse Ileana, înveselită deodată.

— Și, credeți-mă pe mine, strigă colonelul, are să fie bine! A vorbit Regele!... Are să fie bine!...

în clipa următoare, o față își arătă capul la ușă.

— Ileana, strigă ea din prag, vino repede. E Bucureștiul la telefon!... Mai repede! strigă ea din nou văzând că Ileana rămăsese cu paharul de șampanie în mână, privind-o nedumerită, ca și cum s-ar fi întrebat dacă i se făcea

o farsă. Ca am cerut și noi Bucureștiul și o să pierdem rândul...

Recunosc îndată glasul lui Ștefan și fu atât de emoționată încât se rezemă moale de birou.

— La mulți ani! îl auzi ea repetându-i de mai multe ori.

— Dar cum de-ai știut că sunt aici! Cum de ai aflat numărul de telefon?

— De la doamna Crețulescu, spuse Ștefan, de la tante Alice. Am fost s-o văd astă-seară. Adică, venisem să te văd pe tine... Mi s-a făcut dor de tine, adăugă el după o scurtă șovăire.

— Și mie, spuse Ileana. Îmi pare rău că nu ne-am mai văzut. Voiam să-ți dau o veste...

— Și eu, o întrerupse Ștefan. Întorcându-mă astă-seară de la voi, mi s-a părut că am zărit o mașină care semăna cu mașina aceea... Știi, mașina care ar fi dispărut...

— Știu, spuse Ileana zâmbind trist. Îți mulțumesc că mi-ai telefonat, adăugă ea după o scurtă tăcere. Poate vii să mă vezi într-o zi, după ce mă voi întoarce... Acum te las, căci mai așteptăm un telefon de la București.

— Ce veste voi ai să-mi dai? întrebă repede Ștefan.

— M-am răzgândit, spuse Ileana. Credeam că am să mă logodesc în noaptea asta, dar m-am răzgândit...

— Bine ai făcut. Am să trec să te văd.

În iarna aceea, Ștefan trecu de mai multe ori prin strada Batistei, dar n-o găsi pe Ileana. „Nu s-a întors încă, îi spunea doamna Crețulescu. E tot la Iași.

MIRCEA ELIADE

116

Mi-a telefonat săptămâna trecută. Mi-a spus că iar s-a răzgândit, că poate se logodește luna asta..."

Gândul că Ileana s-ar putea logodi, că ar putea fi deja logodită fără ca el să știe, îl păstra pe Ștefan foarte departe de tot ce se întâmpla în jurul lui. Schimbarea guvernului, dictatura regală, i se păreau întâmplări oarecare, care nu-l priveau pe el, întâmplări din lumea întreagă. „Nu știu ce are de gând, îi spusese doamna Crețulescu într-o seară din februarie, s-a dus din nou la Zinca." În seara aceea, Ștefan rămase târziu în camera lui de hotel.

Întorcându-se acasă, o găsi pe Ioana așteptându-l înfrigurată. „Poimâine e ziua copilului, îi spuse. Invităm și prieteni sau numai familia?" Hotărâră să invite numai familia. Ștefan știa că bătrânul Bologa va discuta toată seara cu Răducu; aveau aceleași idei politice. — Are să-i lichideze pe legionari, spunea Răducu. Vă spun eu, că-l cunosc bine pe Armând Călinescu. Apoi, întorcându-se brusc spre Ștefan: Dar tu de când fumezi? îl întrebă. — De câteva luni, spuse Ștefan. Aprinzându-și țigara, își aminti din nou de Anisie, de mașină, de tabloul pe care nu-l arătase. „Ar fi trebuit să-l distrug chiar în noaptea aceea", își spuse. În ultima vreme se simțea din nou ispitit să picteze — dar altfel, altceva.

— Dar mai lăsați-o pacostei de politică! exclamase doamna Bologa către miezul nopții.

Una dintre nepoate, Daria, îl privea neconținut pe Ștefan. „Sunt sigură că e îndrăgostită de el", își spuse Ioana, și simți cum i se înfierbântă inima de orgoliu și de gelozie. Ștefan părea și mai fermecător, cu un zâmbet uitat pe figură, rezemat de speteaza scaunului, privind nicăieri, lăsându-se învăluit în fum. Trecând pe lângă el, Ioana se plecă și-l sărută repede. Daria se îmbujora și zâmbi. Sărutul acela îi aminti lui Ștefan taxiul din noaptea de revelion; o beatitudine care nu ținea de firea lucrurilor, care era nutrită de altfel de esențe, angelice, neînțelese. Ioana plecase să vadă ce face copilul.

— Păcat că nu e și cuscrul aici, spuse bătrânul Bologa.

Adela, din celălalt capăt al mesei, îi zvrâli o privire scurtă, rea. Bătrânul Viziru, bolnav de gută, se recăsătorise cu câțiva ani mai înainte cu o bucovineancă tânără, zdravănă, aproape frumoasă, pe care o întâlnise într-o localitate balneară. „E o țarancă", spusese Adela, și declarase că nu va accepta niciodată s-o primească în casă. „E infirmieră, spunea Răducu. Omul e bătrân și bolnav; și-a luat pe cineva care să aibă grijă de el. Cine voi ai să-l îngrijească?" „Noi, familia, spusese Adela. Doctorița ce păzește? Că de când a divorțat parcă nici nu mai știe de noi." Doctorița era sora lor, Sofioara; Ștefan se înțelegea mult mai bine cu ea, dar n-o întâlnea decât rareori deși, după divorț, se stabilise din nou în București. Sofioara făcuse câțiva ani de medicină; nu-și terminase studiile pentru că se căsătorise cu un inginer de la Reșița și părăsise Capitala. Familia toată îi spune doctorița, încă de când intrase în facultate. „Doctorița

117

NOAPTEA DE SÂNZIENE

pretinde că Eleonora nu-i nici țarancă nici infirmieră, spunea Ștefan. Tatăl său a fost impiecat la poștă. Sora ei e infirmieră și prin ea l-a cunoscut pe tata; când a avut criza aceea grozavă, acum patru ani..." „Acum patru ani, își aminti deodată Ștefan, abia mă însurasem... Ce curios!"

De-abia la începutul lui martie îl chemă, într-o după-amiază, Ileana la telefon.

— M-am întors, îi spuse. Dacă vrei, vino să mă vezi...

— Am să vin chiar acum, vorbi repede Ștefan.

Dar după ce așeză receptorul își aminti că în după-amiaza aceea trebuia să-l întâlnească pe Vidrighin, noul director al acordurilor economice, care tocmai se întorsese din străinătate. „L-au rechemat în Centrală pentru că a furat ca în codru, îi spusese secretarul general. N-am putut perfecta nici unul din acordurile pregătite de el. Ar fi

însemnat să-i facem plocon încă cinci, șase milioane!... E un mare bandit. Și nu lucrează singur; lucrează pentru alții, mari și puternici. Are legături cu Palatul și protecții în toate partidele. El e întotdeauna acoperit..." Ștefan făcu numărul Ilenei, dar telefonul era ocupat. Încercă din nou zece minute în urmă, fără rezultat. Atunci se hotărî și se îndreptă spre biroul directorului vămilor.

— Îmi pare bine că ai venit, îl întâmpină Vidrighin. O să lucrăm de aici înainte împreună, adăugă pofindu-l cu un gest rotund să ia loc pe scaun.

Era un bărbat gros, nu prea înalt, cu mișcările lente, aproape leneșe, cu ochii cenușii, fără expresie. Hainele îi luceau la coate și cămașa părea purtată, decolorată, fără a fi totuși murdară. îl privi, și un zâmbet îi descoperi o clipă dinții rari, îngălbeniți.

— Cum se face că un băiat inteligent ca dumneata te îngropi aici, în Centrală? Începu Vidrighin aplecându-se mult peste birou. Am văzut acordurile cu Belgia și Olanda. Ești formidabil, pe onoarea mea!... Și încă nu te-ai plictisit de țigănia de aici! Aștepti să-ți recunoască cineva meritele?...

Se ridică de la birou și trecu să se așeze într-un fotoliu, în fața lui Ștefan.

— Văd că taci, continuă. Asta îmi place. O să ne înțelegem bine!... Ești însurat, ai copii, ai ceva avere?...

Ștefan îi răspunse corect și fără chef, ca la un interogatoriu.

— Nu știi de ce, îl întrerupse Vidrighin, dar simt o mare simpatie pentru dumneata. Asta mi se întâmplă foarte rar. Oamenii sunt de obicei răi și neinteresanți. Sau n-ai învățat nici măcar asta până la 36 de ani?...

Se ridică din fotoliu și apropiindu-se de Ștefan, își lăsă mâna pe umărul lui.

— Ascultă-mă. Eu îți vreau binele. Îmi faci impresia că trăiești în nori... Și dacă ai fi măcar flăcău becher... Dar așa, cu nevastă și copil... Dumneata "u-ți dai seama pe ce lume trăim? Nu-ți dai seama ce vine?!

MIRCEA ELIADE

118

Și pentru că Ștefan continua să tacă, privindu-l cu același zâmbet incert pe buze, Vidrighin îl bătu încă o dată pe umăr, ca și cum ar fi vrut să-l trezească.

— Eu simt prăpădul de la o poștă, așa cum simte pasărea furtuna. Se apropie focul ăl mare, ascultă-mă pe mine! Praful și pulberea o să se aleagă de noi!... Și dumneata zaci aici, în țigănia asta, cu câteva mii de lei pe lună!... Când ai nevastă și copil!... Acum e timpul să te pui la adăpost! Și repede. Căci nici timpul ăsta n-o să mai țină mult!...

— Ce trebuie să fac?! Întrebă Ștefan mai mult în glumă.

— Să te aranjezi. Să-ți iei un post în străinătate, cât mai departe de locurile astea, și să te pui pe strâns parale... Sau nu înțelegi?!

Îl privi cu milă și cu oarecare dispreț, apoi se clătină un pas înapoi și se rezemă de birou.

— Poate că într-adevăr nu înțelegi! Cu atât mai rău pentru dumneata! Au să te măture vremurile care vin...

Păcat, că-mi ești simpatic. Și ești și dezghețat. Dar și bogăția se plătește în viață... Mai curând sau mai târziu, dar se plătește.

— Nu sunt bogat, spuse Ștefan.

— Nu vorbesc de ce ești acum, îl întrerupse încruntându-se Vidrighin. Vorbesc de ce-au fost părinții dumitale, de ce ai văzut în casa dumitale când erai copil... Vrei să-ți spun ce-âm văzut eu?! Un ceaun de mămăligă, de multe ori gol — și o saca. Taică-meu era sacagiu. N-am murit de foame pentru că, pe atunci nu murea nimeni de foame în România. Când mai năștea mama un copil, se îndura un vecin și ne dădea o baniță cu mălai. Odată, când s-a născut soră-mea, ne-au dat și lapte... Asta da, copilărie!...

Oftă adânc și se așeză mai comod pe colțul biroului.

— Dar, ce să spun, mi-a prins bine! reluă cu un glas mai potolit. M-a lecuit și de filosofie și de idealuri, și de virtuți. Am înțeles viața din clasa I primară, când am văzut că nu puteam lua nici un premiu pentru că eram desculț... Am înțeles și m-am conformat întocmai...

Izbucni în râs. Își săltă puțin capul și Ștefan întrezări o sticlire rea, otrăvită, în ochi, care-l îngheță.

— Copiii mei, i-am crescut cu guvernantă, adăugă Vidrighin. Stai puțin să ți-i arăt...

Se căută în portmoneu și îi întinse fotografia, cu un zâmbet care-i umezea întreaga figură. Ștefan privi emoționat: doi copii bălai, care râdeau, pe jumătate goi, răsturnați în nisip, pe o plajă.

— Pe unul îl cheamă Enrico, pe celălalt Theobald. Nu știi românește și nici n-o să învețe vreodată. Le interzic!...

Așteptându-l în după amiaza-aceea, Ileana înțelese că din cauza lui cedase lui Tony. Dacă n-ar fi existat Ștefan în viața ei, probabil că până la urmă ar fi

119

NOAPTEA DE SÂNZIENE

rezistat lui Tony. Probabil că nici n-ar fi avut timp să-l cunoască mai bine, pentru că n-ar fi petrecut vacanța de Crăciun la Iași, ci s-ar fi dus, ca în fiecare an, la Predeal, la ski. Dar se hotărâse să-l uite pe Ștefan, flirtând și amuzându-se. De aceea acceptase cu atâta bucurie invitația surorilor Melinte, la Iași. Tony era vărul lor.

Regimentul lui era la Galați, dar venise să petreacă sărbătorile la Iași pentru că, așa cum îi spusese Ileana din prima seară când o cunoscuse, voia să-și bea tresele în familie: la începutul lui decembrie fusese înaintat căpitan și avea, acum, trei trese la epoleți. Nu era prea frumos, dar era inteligent, amuzant și neobosit dansator. A început să flirteze cu Ileana din prima seară, și tot atunci încercase s-o sărute, dar Ileana i se strecurase repede din brațe. În seara următoare începuse să vorbească despre romanele lui Partenie. Ileana își aminti de Ștefan și-și pierdu deodată chef. Se ridică de lângă el și se duse să pună o placă la patefon. „Pune, te rog, *J'attendrai...*”, o rugă Măria Melinte, dar Ileana se prefăcu că n-auzise, și alese un tango. Tony se îndreptase spre ea, ca s-o invite la dans; Ileana începuse să fredoneze, legănându-se încet. Dar după câteva măsură, Măria opri discul, și pusese *J'attendrai*. Ileana știa că Măria e îndrăgostită de un student la Politehnică și ascultând *J'attendrai* se simțea mai aproape de el. Dar Ileana îi făcea rău romanța aceea prea tristă; fără să înțeleagă de ce, îi aducea aminte de Ștefan, și o umilea, pentru că ea se hotărâse să se amuze și să-l uite pe Ștefan, iar glasul femeii spunea cât e de frumos și de trist să aștepti pe bărbatul pe care-l iubești. „Dar eu nici măcar nu-l iubesc!”, își repetase de atâtea ori în iarna aceea Ileana. Se simți, totuși, umilită și enervată și ieși repede din salon. Câteva minute în urmă, Măria Melinte intrând în odaia ei o găsi răsturnată în pat, plângând. Măria începu și ea să plângă și-i ceru iertare îmbrățișându-o. Ileana ghicise că Măria plângea de dorul iubitelui ei, dar asta o liniști parcă și mai mult, o împacă. În aceea seară, Tony, cu un glas ușor voalat de emoție, o întrebă dacă ar vrea să fie soția lui.

Când îl văzu intrând pe Ștefan, Ileana păli puțin și se apropie de el zâmbind, înălțându-și ușor capul ca și cum s-ar fi așteptat să fie îmbrățișată. Dar Ștefan îi sărută doar mâna și o ținu apoi mult timp în mâinile lui.

— Nu-ți dai seama cât de bine îmi pare că te văd, spuse el, foarte încet. Ileana simți din nou cum inima începe să i se bată cu putere, apoi parcă tot sângele i se scurse din vine și se așeză repede pe canapea. Din fericire, își dădu ea seama, Ștefan nu observă nimic. „Este îngrozitor, își repeta ea neconștient, este îngrozitor, dar tot pe el îl iubesc...” Așa își spusese și în noaptea aceea, în odaia lui Tony, foarte târziu, când simțea că bărbatul de lângă ea stă să adoarmă. „Mă iubești?”, o mai întrebă el o dată, cu un efort, aproape adormit. „Cred că da”, răspunse încet Ileana. Dar probabil că nu o auzise, căci în clipa următoare Tony adormise și ei îi fu milă de el, căci era foarte târziu și dansase mult și băuse multă șampanie. Se hotărâse deodată, pentru că simțea

MIRCEA ELIADE

120

121

NOAPTEA DE SÂNZIENE

că iar va trebui să amâne logodna și știa cât de mult va suferi Tony. „La vară ne cumpărăm mașină, îi spusese el, și facem voiajul de nuntă în mașină. Urcăm întâi în Transilvania, apoi coborâm pe valea Oltului. Am și acontat mașina, și îndată ce încasez partea mea de moștenire de la moș Toader, o cumpărăm...”

— ... E curios cum am recunoscut mașina de departe, îl auzi deodată Ileana pe Ștefan. („Ce mi-o fi spus până acum?”, se întrebă ea speriată). Am simțit aceeași emoție nelămurită ca și atunci, când te-am zărit. Ninge des, ca o perdea grea de fulgi, și în penumbra felinarului am zărit spatele mașinii, înfundată în zăpadă... Evident, nu era mașina ta, era un taxi învechit, aproape scos din uz, dar când am deschis portiera și am intrat înăuntru, mi s-a părut din nou că era mașina ta... Nu-ți pot explica de ce... Chiar după ce s-a urcat și Ioana, stăruia sentimentul acela obscur că, într-un anumit fel, inexplicabil, mașina aceasta fusese cândva a ta...

De Ioana își amintise îndată ce se hotărâse să amâne logodna, și poate asta o făcuse să cedeze lui Tony. „El e însurat, eu am să-mi iau un amant, și toată lumea are să fie mulțumită.” Amânase până atunci de trei ori logodna.

— Dar măcar mă iubești? o întrebă, cu deznădejde, Tony. — Ce altă dovadă vrei să-ți dau? îi spusese ea, un ceas mai târziu, în camera lui. „Ca soț mi-ar fi intolerabil, dar aș putea prelungi aventura până are să ne treacă, lui amorul, și mie urâtul.” Din nefericire, trupul lui Tony nu-i spunea nimic. Era deznădăjduită. Fără să-și dea seama, tot Tony o liniștise, spunându-i, cu regret, și cu vorba puțin împleticită de șampanie: — Dar nu ești fată mare?!... Ileana se simțise deodată eliberată de remușcări, de regrete. — Oh! nu, spusese ea, bine dispusă, eu sunt o femeie stricată. De aceea n-am voit să ne logodim, adăugă. Tu trebuie să te însori cu o femeie cinstită... — Dar mă iubești? o întrebă din nou Tony, derutat, simțind cum îl doboară oboseala. — Cred că da...

— ... Crezi într-adevăr? o întrebă Ștefan. (Dar ce Dumnezeu am spus?! se sperie din nou Ileana, și clătină din cap silindu-se să zâmbească.) Eu nu pot crede. Ar fi prea simplu. Dacă așteptăm eliberarea prin moarte, n-am câștigat nimic. Problema este să ne eliberăm din pânțele balenei, vii fiind, în viață, în timp, în istorie...

— Dar de ce-ai spus pânțele balenei? îl întrebă Ileana trezindu-se. Ștefan se ridică de pe scaun și izbucni într-un râs lin, copilăresc.

— E o imagine pe care o folosesc uneori, când trăiesc prea mult în Economia politică, spuse el apropiindu-se de Ileana. Am impresia, atunci, că mă aflu în stomacul unui cetaceu gigant, care ar acoperi tot pământul. Asist, din pânțele balenei, la ingurgitarea materiilor prime, la digerarea lor, la evacuarea lor, chiar, în produse pentru uzuri secundare... Și, pierdut așa în pânțele balenei, mă rog la Dumnezeu să mă țină în viață întreg, nedigerat de procesele Economiei politice, până când voi scăpa și voi vedea din nou lumina zilei, afară...

— Dacă spui că balena ta acoperă întreg pământul, cum mai poți spera să scapi viu din pânțele ei?...

Se opri o clipă, apoi plecă ochii, și adăugă repede:

— Prin moarte, da, înțeleg... Prin moarte, poate ne eliberăm... Ștefan se opri în fața ei și o privi lung.

— Tocmai asta te întrebam și eu adineaori: Crezi într-adevăr că numai prin moarte ne putem elibera de Timp și Istorie?! Atunci, existența omenească n-ar avea nici un sens. Atunci, ne-am afla aici, în viață, în Istorie, din greșeală. Dacă numai moartea ne îngăduie să ieșim din Timp și din Istorie, nu ieșim, de fapt, nicăieri; regăsim doar neantul...

— Dar de ce-mi spui mie toate acestea?! îl întreabă Ileana cu o subită enervare în glas. De ce-mi vorbești despre moarte și despre neant și despre pântecele balenei? Eu sunt femeie. Sunt tânără. Cred chiar că sunt o femeie frumoasă. Mi-ai spus-o și tu odată, atunci când ți se părea că ești îndrăgostit de mine.

*

— Și acum sunt îndrăgostit de tine, vorbi Ștefan liniștit.

Ileana îl privi deznădăjduită. I se păru mai înalt, mai depărtat, așa cum se oprise în fața ei, cu ochii arzători și fața foarte palidă, cu un surâs insesizabil în colțul buzelor. Se priviră, așa, în tăcere, multă vreme.

— Îmi pare rău, atunci, spuse Ileana ridicându-se. Cred că am avut pentru tine un anumit sentiment ciudat, de mare simpatie, pe care nu-l înțelegeam nici eu prea bine, dar pe care l-am fi putut numi, dacă vrei, un început de dragoste. N-aș fi recunoscut-o acum câteva luni, dar pentru că sentimentul nu mai există, ți-o pot spune acum.

— Așteptam de mult să-mi spui asta, vorbi Ștefan foarte încet.

— E un fel de declarație postumă, continuă Ileana aprinzându-și o țigară, un fel de proces-verbal de deces. Acum câteva luni îmi erai foarte simpatic, îmi erai aproape drag. Dar acum nu mă pot uita la tine decât ca la un prieten... Nu cred, de altfel, că asta va aduce vreo schimbare în felul tău de a fi, în purtarea ta. Tot de trei, patru ori pe an o să ne vedem...

— Dar nu te logodești, o întrerupse Ștefan.

Ileana îl privi mirată, zâmbi și lăsă fumul să i se prelingă încet, alene, către tâmpile, în păr. Apoi se așeză pe canapea.

— Nu te logodești, repetă Ștefan cu același glas. E un lucru foarte important ce-ți spun. Nu te logodești, nu-i așa?...

— Am să-ți răspund mai târziu. Deocamdată, povestește-mi ce-ai mai făcut. Vorbește-mi despre tine, despre prietenii tăi. Spune-mi ce mai face Biriș...

— Cred că e îndrăgostit de Cătălina, spuse Ștefan.

MIRCEA ELIADE

122

De Biriș și Cătălina venise să-i vorbească într-o zi, la minister, Bursuc. Era prima zi de adevărată primăvară din anul acela și, văzându-l intrând, Ștefan nu-și putu ascunde un gest de nemulțumire.

— Nu te-a anunțat Petrache că am să trec să te văd? întreabă Bursuc. Ce să te anunțe! exclamă închizând semnificativ un ochi, că de când și-a pierdut mințile pentru Cătălina, nu mai știe nici cum îl cheamă. Abia dacă mai dă pe la cafenea, și asta numai când trebuie să-l întâlnească pe Bibicescu...

Se întinse cu tot trupul în fotoliu.

— Dar bine mai stați dumneavoastră, funcționarii superiori! exclamă admirativ. Fotolii de piele!... Și toate astea le plătim noi, bieții contribuabili. Vă plătim luxul cu sudoarea frunților noastre... Dar lasă că vine ea, Revoluția. Are să vă măture pe toți. O să lichidăm noi și statul ăsta, bugetivor... O să vedeți dumneavoastră...

— Dar de când ești și dumneata revoluționar? îl întreabă Ștefan.

— Eu am fost de totdeauna revoluționar... Păcat că n-ai cu cine să faci revoluția. Sunt toți niște proști. Și când nu sunt proști, sunt lași!... N-ai cumva vreo țigară?

Ștefan trase un saltar și-i întinse un pachet de țigări. Bursuc își alese una, o aprinse și băgă liniștit pachetul în buzunar.

— Am auzit că ești bine cu secretarul general, reluă cu un alt glas. N-ai putea interveni să-mi găsească și mie ceva, vreo sinecură oarecare?!...

— Dar dumneata ești licențiat în teologie și aici este Ministerul Economiei Naționale, exclamă Ștefan.

— Ce-are a face? Dacă e bunăvoință se aranjează. Când se forma guvernul, mi-au făgăduit un post de subprefect, dar infamii cum sunt toți politicienii, nu s-au ținut de cuvânt. Ce vreți, să mor de foame?! Toată lumea are o slujbă în țara românească. De ce să n-am și eu?!... Dar, se grăbi să adauge, să ne-nțele-gem bine. Mie nu-mi trebuie slujbă serioasă, cu ore fixe de prezență la birou. Eu n-am timp să vin la birou; am mereu treabă în oraș. În plus, familia mea locuiește în provincie, și eu sunt familist; nu-i pot lăsa așa, trebuie să mă duc să-i văd din când în când...

Ștefan începu să râdă.

— Nu, zău, vorbesc serios, reluă Bursuc. Dumneata crezi că glumesc, dar mie nu-mi arde de glumă. Mai am câțiva poli în buzunar. Și hotelul nu l-am plătit de nu știi când... Găsești-mi o sinecură și-ți fac o rugăciune pentru odihna sufletului dumitale... Căci te văd cam neodihnit. Ai început să slăbești. Arăți prost. Trebuie să se roage cineva pentru dumneata. Eu, ca licențiat *magna cum laude* în teologie, cunosc rugăciuni infailibile... Ce zici?!

— Imposibil, făcu Ștefan ridicând din umeri.

123

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Bursuc îl privi pe sub sprâncene, se încruntă o clipă, apoi își scoase pachetul din buzunar, își aprinse o țigară și continuă.

— Bine. Văd că ești incoruptibil. Ai acest mare viciu antirevoluționar. Treaba dumitale. Dar te previn că ai s-o pățești cu Revoluția.

— Care revoluție?! întrebă Ștefan. Că legionarii au să fie în curând lichidați, iar comuniștii așteaptă să se strângă o sută, două, ca să se cunoască între ei... De ce revoluție este, atunci, vorba?

Bursuc îl privi mirat și duse mâna la gură ca să-și înecă râsul.

— Mi s-a mai spus mie că ești naiv, dar nu credeam că ești chiar în halul ăsta! Și naivitatea este tot un păcat antirevoluționar... Păi bine, ce-mi pasă mie cine face Revoluția?! Important este un singur lucru: să fii cu ea și nu contra ei...

— De acord. Dar te întreb încă o dată: cine vrei să facă revoluția?

— Parcă trebuie s-o facă cineva! Asta-mi plăcu! Revoluția vine și pleacă. N-o face nimeni. A fost întâi în Rusia, a venit în Italia, în Germania, în Spania... Comunistă, fascistă, reacționară — vorba e, a venit. Și are să vină și la noi. Și te previn că eu sunt cu Revoluția, și deci contra dumitale. Politicește, te consider dușmanul meu. Al meu, personal. Pentru că m-ai lezat în interesele mele esențiale. Eu îți cer o sinecură de 10-12 mii de lei pe lună, și dumneata mi-o refuzi pe motive legale. Ca și cum legalitatea ar avea vreo importanță în vremurile pe care le trăim. Dar ești prin firea dumitale antirevoluționar. Ascultă-mă pe mine, ai s-o pățești!...

— Am avut ghinion, continuă Bursuc după o pauză, că Garda de Fier e condusă de niște naivi, fără spirit politic. Dacă aș fi fost eu în locul lor, azi eram la putere. Și făceam revoluția. îi lichidam pe toți ceilalți. Lucrul esențial este să-ți lichidezi adversarul. După aceea revoluția se face singură... Dar, cum îți spun, am avut ghinion. Că dacă aș fi văzut că au îndrăzneală și spirit politic, treceam și eu cu ei. Am o sumă de prieteni legionari; m-aș fi aranjat. Acum aș fi fost eu în locul dumitale. Ședeam eu la biroul ăsta, și nu mai eram silit să umblu din cunoscut în cunoscut ca să pun mâna pe cinci sute de lei... Â-propos, adăugă cu un alt glas, nu poți să-mi împrumuți o mie de lei?!... Spuneam că alerg pentru cinci sute, dar o spuneam din modestie. Adevărul este că alerg pentru o mie de lei. Cinci sute pentru mine — cinci sute pentru ceilalți. Nu-ți pot spune cine. Persoane importante.

Deocamdată, ține secretul pentru dumitale...

Luă bancnota, mulțumi și se îndreptă spre ușă. Dar se întoarse după câțiva pași.

— Uitam să-ți spun esențialul, reîncepu. Să nu cumva să crezi că Petrache s-a culcat cu Cătălina. Nu, ferească Dumnezeu! El o iubește platonice. E un idealist. Cătălina se culcă cu Bibicescu. Iar pe-alături, cu cine se nimerește...

MIRCEA ELIADE

124

Nu zici nimic?! Mi se pare că-ți plăcu și dumitale, că te văd cam întristat. Dar să nu-ți faci sânge rău; dă-i mai bine un telefon!...

Abia apucase să ridice capacul unei vitrine de sticlă și să scoată cele dintâi ediții ale poeziilor fraților Văcărești, când intră slujnica, se apropie de el cu pași mărunți și-i spuse:

— Vă caută un domn. Zice că e urgent. Nu vrea să spună cum îl cheamă.

Zice că știți dumneavoastră...

Ștefan zâmbi. Întocmai așa se întâmplase și la prima lui vizită, cu două luni mai înainte. Profesorul Antim nu va apuca nici de data aceasta să-i explice de ce timpul când „țara veghea turcită” n-a avut urmași. Antim strânse plictisit cele câteva cărțuții de pe masă și se duse să le așeze în vitrina de sticlă.

Casa lui Iancu Antim se afla la capătul unei stradele din dosul Foișorului de Foc. Era o clădire de pe la 1900, masivă și destul de urâtă, dar în lumina crudă a după-amiezei de martie, când Ștefan venise pentru întâia oară să-l vadă, casa dobândise o aspră noblețe; părea desprinsă dintr-o stampă. îi deschise o slujnică tânără, și-l pofti într-un salon uriaș. Pereții erau acoperiți până la refuz de tablouri; într-un colț se aflau câteva biblioteci cu geam, iar în celalt mai multe vitrine, unele acoperite cu pânze.

— Domnul Profesor se odihnește, spuse femeia. Dar trebuie să se scoale... Că nu doarme niciodată mai mult de un ceas...

Ștefan privea înmărmurit în jurul lui. Tablourile, mobila veche, pupitrele purtând infolii deschise, stranele de biserică, scaunele desperecheate pe speteaza cărora atârnav stoffe de culori stinse, patrafire, voaluri de mireasă — alcătuiau laolaltă un amestec straniu de muzeu, magazie și odaie de fată bătrână. Cele două mari ferestre, care dădeau spre grădină, îngustate cum erau de perdelele verzi de catifea, nu izbuteau să scalde în lumină toate colțurile acestei încăperi ticsite. Deși focul ardea încă în soba de teracotă, era mai frig decât afară. Cu mâinile în buzunarul paltonului, Ștefan trecea încet prin fața tablourilor. Erau portrete de boieri bătrâni cu barbă și caftane, sau de doamne și domnișoare de la începutul veacului trecut, sau peisaje fără nici un farmec, întunecate, pictate cu neîndemănare.

— Aici te-a adus toanta aia?! auzi deodată glasul lui Antim din pragul ușii. Ai să îngheți! Vino repede dincoace, la căldură!...

Îl introduse într-o încăpere mai mică, dar tot atât de îmbăcsită de vitrine, icoane vechi, stampe, măsuțe încărcate cu brelocuri, mărgearuri, sidefuri, albume cu desene.

— Nu te uita la nimic! exclamă Antim. Nu privi nici un obiect înainte de a ți-l explica eu. Căci fiecare din ele trebuie explicat. Tot ce vezi aici sunt urme

125

NOAPTEA DE SÂNZIENE

de pe timpul când „țara veghea turcită”, cum spune poetul dumneavoastră. Secolul al 18-lea și începutul secolului al 19-lea.

Începu să-i arate stampe, ediții din primii scriitori munteni, mape cu manuscrise și scrisori.

— Ți-am spus, Văcăreștii sunt marea mea slăbiciune. Îndeosebi Iancu Văcărescu, acela cu *puterea relei soarte și anii mei cei grămădiți*... Sau nu cunoști versurile lui Iancu Văcărescu?!

— Nu, mărturisi zâmbind Ștefan.

Antim îl privi scurt, întrebător, apoi ridică din umeri, descurajat.

— Cum are să-ți placă atunci tot ce am adunat eu aici?! Trebuie să te inițiezi întâi... Te-am prevenit, eu am lucruri pe care nu prea le găsești în casele românilor. Am urmele unui trecut care, nu numai că e mort, ca orice trecut, dar care n-a transmis nimic epocilor care au venit după el. Trecut fără urmași; un trecut celibatar, ca și mine, adăugă clipind din ochi.

După o scurtă bătaie în ușă, slujnica intră, aducând cafelele. Se apropie de Antim și îi șopti.

— A venit domnul Nichita. Zice că știți dumneavoastră de ce... Antim roși brusc și ieși repede din odaie. Rămăs singur, Ștefan simți o

nelămurită tristețe strecurându-i-se în suflet. „Trecut fără urmași!”, își repetă el. Un Timp care a fost, în care oamenii au iubit și suferit, ca și acum, au încercat să scrie într-o anumită limbă și după anumite gusturi, și apoi acel Timp a dispărut ca și cum n-ar fi fost; căci oamenii care au venit după el n-au vrut să țină seama de nimic din tot ce se făcuse în el, de Timpul *când țara veghea turcită*... Un Timp celibatar, fără urmași...

— Dumneata ești un om cu noroc, spuse Antim întorcându-se în odaie. Dumneata mi-ai adus norocul în casă! Își freca necontenit mâinile. Apoi zări ceașca de cafea și începu să soarbă gânditor.

— Trebuie să-ți explic tot ce-am adunat eu aici, o viață de om, spuse. Dar Ștefan îl ghicea că se gândește necontenit la altceva și, după ce-și bău

cafeaua, se ridică.

— Să mai vii, îi spuse Antim. Că ești om cu noroc. Am să-ți spun altă dată de ce. Dar să mă crezi: mi-ai adus norocul în casă!...

— Vreo ediție rară din poezii Văcărești?! Întrebă Ștefan în prag.

— Le am pe toate! exclamă Antim. E vorba de ceva mult mai important, adăugă mângâindu-și barbișonul. Am să-ți spun eu odată. Am să-ți spun, și poate chiar am să-ți arăt!...

În după-amiaza aceasta de mai, Antim începuse să-i arate primele ediții ale poezilor Văcărești. Îi amintise de versul lui Iancu Văcărescu: „Vel

MIRCEA ELIADE

126

127

NOAPTEA DE SÂNZIENE

mincinoase Boier prea mare! Preț, adevărul, te joci că n-are?” Atunci intrase slujnica: Vă caută un domn...

Antim închisese cu grijă vitrina și se pregătea să iasă. În prag, dădu cu ochii de Ioachim Teodorescu, și se lumină. Ștefan nu-l recunoscuse imediat; își lăsase mustața și purta ochelari negri de soare.

— Ce-i cu dumneata, boier Ioachime? Îl întâmpină jovial Antim. Ce vânt te-aduce de la scîiții și agatârșii dumitale la *musumeturi și husmeturi — istoviri cu marafeturi*, cum spune Costache Bălăcescu?!

Teodorescu sovăi o clipă, își scoase batista și își șterse fruntea transpirată, apoi, aruncând o privire asupra lui Ștefan, vorbi.

— Am venit să vă cer găzduire câteva nopți, domnule profesor. Până îmi găsesc o altă gazdă, adăugă. Poate găsesc chiar mâine, poimâine...

Iancu Antim îl privi nedumerit.

— Nu cumva ești și dumneata urmărit? Întrebă cu oarecare teamă în glas.

— Ba da, mărturisi Teodorescu. Dar vă asigur că nu veți avea nici o neplăcere. Nu voi primi vizita nimănui... Numai să dorm noaptea asta la dumneavoastră și mâine sunt plecat.

Antim își frânse mâinile încurcat.

— Imposibil, dragul meu, spuse. Imposibil! Am o servitoare nouă, o țărancă proastă, și va umple mahalaua cu zvonuri că sunt gazdă de legionari. Și atâta îmi trebuie, să vină o percheziție! Uită-te la toate lucrurile astea!

Toate hârtiile și cărțile astea!... Am auzit că poliția răvășește tot și ce nu poate citi pe loc încarcă în camioane și ia cu ea... Și apoi, zău, dacă aș avea unde să te culc! Dar ia te uită! Numai cărți și tablouri, și hârtii pretutindeni!....

Teodorescu îl privea zâmbind. Își puse din nou ochelarii de soare și se pregăti să plece.

— Stați o clipă, spuse Ștefan. Dacă e vorba de câteva nopți, vă pot găzdui eu. Am, în afară de apartamentul meu, o cameră de hotel unde mă retrag câteodată când am chef. V-o cedez dumneavoastră...

Iancu Antim era încântat. Își freca mâinile. Stăruia să nu plece îndată, să mai rămână să bea o cafea. Când ieși să

anunțe servitoarea, Teodorescu se întoarse brusc către Ștefan.

— Cunoașteți noua lege, că n-aveți voie să închiriați nici să găzduiți pe cineva dacă nu informați în prealabil poliția?!

Ștefan ridică din umeri.

— O cunosc, spuse.

Un ceas mai târziu, Teodorescu se așeză ostenit pe marginea patului.

— Sincer, câte zile pot rămâne aici? întrebă. Aș putea rămâne până luni?

— Fără îndoială, răspunse Ștefan.

— Credeți că ne-a văzut cineva intrând?... Vreau să spun, altcineva decât portarul hotelului?... Asta e foarte important.

— Cred că nu, spuse la întâmplare Ștefan. Teodorescu oftă ușurat și-i ceru voie să se întindă pe pat.

— De altfel, eu am să plec, spuse Ștefan. Aș vrea să știu cu ce vă mai pot fi de folos...

Teodorescu îl privi câțva timp, nehotărât, apoi îl întrebă.

— Ați putea da un telefon din oraș, la o adresă pe care v-aș indica-o eu?!

— Dacă e o chestiune personală, o fac cu plăcere, răspunse Ștefan, dacă e chestiune politică, nu. Și asta, nu pentru că politicește sunt, așa cum sunt, adversarul ideilor și idealurilor dumneavoastră, ci pentru că în lupta pe care o duceți cu poliția, eu vreau să rămân neutru. Așa cum aș refuza să denunț pe unul dintre dumneavoastră, tot așa refuz să sprijin pe unul dintre dumneavoastră.

— Vă înțeleg, spuse Teodorescu. Dar nu știu prea bine ce să fac... V-aș fi rugat să înștiințați pe logodnica mea unde mă aflu. Asta e, s-ar putea spune, o chestie personală. Pe de altă parte, logodnica mea împărtășește aceleași idealuri politice ca și mine. În plus, tot ea trebuia să mă anunțe dacă mi-a găsit o nouă gazdă... Vedeți că lucrurile sunt mai complicate, adăugă zâmbind.

— Ce trebuie să-i spun logodnicei dumitale? întrebă Ștefan.

— Doar atât, dar v-aș ruga să-i repetați întocmai: Să se dea la fund. Să vină luni la aceeași oră, la locul unde trebuia să ne întâlnim astăzi...

— Bine, spuse Ștefan, pregătindu-se de plecare. Am să repet cuvintele astea întocmai așa cum le-am auzit. Somn ușor... și noroc.

Ridicându-se să-i întindă mâna, Teodorescu răsturnă o carte de pe măsuta de noapte, care se afla acolo sub câteva jurnale și reviste. Îi privi titlul și zâmbi. *Encore un instant de bonheur*, de Montherlant.

— Frumos titlu, spuse.

Se vestea o zi caldă de vară și Spiridon Vădastra se simți obosit de îndată ce intră în șuvoiul de oameni care se înverșunau, la vremea prânzului, pe Calea Victoriei. Înainta, totuși, cu pasul dârz, privind în jurul lui cu o căutătură severă și distantă.

La Poștă, domnișoara căută câțva timp, și pe urmă îi zâmbi, dând din cap. „— Nimic!!” Nu era pentru întâia oară când îi spunea asta și totuși lui Spiridon i se păruse că ghicește o ascunsă ironie în răspunsul ei. Plecă mai enervat, și aproape nu mancă deloc în restaurantul unde intrase. La două, se duse la tribunal. Avea, din când în când, anumite treburi plicticoase de împlinit, dar îi plăcea să-și piardă timpul pe sălile tribunalului, căci întâlnea cunoscuți și camarazi și rămânea de vorbă. Astăzi, însă, nu avea chef de nimic. Strânse cu silă mâinile câtorva colegi, răspunzând mahmur la întrebări, ridicând plictisit din umeri.

MIRCEA ELIADE

128

Pe la cinci trecu pe la biroul domnului Protopopescu, dar cum intră și îi întinse mâna îi păru rău că venise.

Domnul Protopopescu zâmbea disprețuitor, privindu-l, ceea ce i se întâmpla destul de rar, și numai atunci când se pregătea să-i comunice lucruri neplăcute.

— Te ții de fleacuri, Vădastra! îi spuse trăgând sertarul biroului și căutând, cu același zâmbet ironic, printre hârtii. Ți s-a urcat rău de tot la cap!...

— Ce voiți să spuneți, domnule Protopopescu?! făcu Spiridon roșindu-se brusc.

— O să vezi tu îndată... Uite aici, ți-a răspuns Ford, înapoindu-ți aiurelile alea ale tale, cu care voiai să schimbi lumea...

Spiridon simți cum i se scurge sângele din vine. Un gol cumplit i se căscă în coșul pieptului. Gâtlejul i se uscăse, buzele erau albe, arse de răsuflarea prea fierbinte. Privea în neștire plicul atâta timp așteptat, din care domnul Protopopescu scotea paginile acelea scrise de el cu multe luni înainte și o foaie de hârtie groasă cu câteva rânduri bătute la mașină; fără îndoială, răspunsul lui Ford.

— Uite, asta e, făcu domnul Protopopescu, întinzându-i-o. Îți spune că propunerile tale sunt foarte interesante, dar că regretă că nu le poate lua în considerare... Uite, citește, dacă pricepi englezește, spuse cu același zâmbet disprețuitor. Că eu nu știu englezește și mi-a tradus fata, adăugă în glumă plescându-și limba în cerul gurii.

— Eu nu înțeleg, șopti anevoie Spiridon, nu înțeleg cum v-a parvenit dumneavoastră plicul acesta...

— Ei, bravo! parcă noi ce păzim? De ce avem servicii?!

— Dar plicul îmi era adresat mie, spuse Spiridon cu același glas stins. Îi dădusem adresa mea la post-restant...

— Păi tocmai d-aia! exclamă domnul Protopopescu înveselit. Eram dator să știu și eu cine-ți scrie din America și ce-ți spune... Noi ce păzim?!...

Spiridon luă plicul și-l puse mașinal în buzunar. Doar hârtia pe care i-o întinsese domnul Protopopescu o păstră încă în mână, neîndurându-se s-o ascundă și neîndrăznind totuși s-o citească. Domnul Protopopescu îl privea cu același zâmbet disprețuitor, trăgând bine dispus din țigară.

— Stai jos și citește, îi spuse văzând că Spiridon rămăsese nehotărât în fața biroului. Că după aceea mai avem ceva de vorba...

Spiridon se așeză pe fotoliu dar, îndată ce-și opri privirea pe semnătură, tresări și strigă.

— Nu-i de la Ford! Nu semnează el! Aici scrie P.G. Wood, nu e Ford!...

— Asta mai voiai acum, să mai semneze și Ford!... Parcă el are timp să citească toate prostiile care-i vin din lumea întreagă!... Āla de semnează o fi unul dintre secretarii lui.

129

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Vădastra îl asculta cu ochiul furat de semnătura aceea — P.G. Wood — care, o clipă îi redase toate speranțele. Apoi, parcurse în treacăt scrisoarea; cu puțină lui știință de limba engleză, înțelese că P.G. Wood îi mulțumește în numele lui H. Ford și-i înapoiază textul interesantului său memoriu... Domnul Protopopescu avusese dreptate. Copia memoriului pe care o băgase adineaori în buzunar era cel mai clar răspuns; pe Ford nu-l interesa organizarea și conducerea opiniei publice mondiale...

— Acum să vorbim serios! spuse domnul Protopopescu stingându-și țigara în zațul ceștii cu cafea, după ce își aprinsese o nouă țigară. Vădastra, văd că mănânci banii statului pe degeaba; ba te ții și de prostii... Ne compromiți...

Un nou val de sânge dogorî obrazii lui Spiridon, dar nu îndrăzni să răspundă. Domnul Protopopescu vorbea cu glasul lui de stăpân, care nu admitea replică, și care aducea cu sine, mai întotdeauna, vești rele. Își încrucișase brațele pe birou și, vorbind, parcă ar fi încercat să scape de un gust amar care-i otrăvea gura, într-atât îi erau de crispatе fâlcile și de oțărât plescăitul limbii după fiecare cuvânt.

— ... Ne compromiți! repetă el în silă. Te ții de prostii, în loc să lucrezi serios... Toate informațiile aduse de tine sunt niște prostii. Neinteresante. Povești pentru copii. Te plătesc degeaba...

Spiridon ridică fruntea și întâlni figura plictisită a domnului Protopopescu, cu binecunoscutul lui tic de a-și clătina mereu capul în timp ce vorbea. Nu mai înțelegea nimic. Presimțea că se va întâmpla ceva rău, dar nu ghicea ce.

— ... Așa că mai încasezi leafa pe luna aceasta, și s-a încheiat... Nu mai avem nevoie de serviciile dumitale. Nu interesează.

Spiridon înțelegea anevoie. Îl dau afară? Gândul i se părea absurd. De cinci ani el făcea neconținut planuri se părăsească serviciul — dar când va voi el. Nu-i trecuse nici o clipă prin minte că va fi concediat de domnul Protopopescu. Era cu desăvârșire absurd. Niciodată nu luase în serios dispozițiile domnului Protopopescu, și continua să facă ce făcuse de la început, de când în Universitate fusese angajat să informeze despre mișcările studențești; adică, aproape nimic. Se mulțumea să se întâlnească de câteva ori pe săptămână cu domnul Protopopescu, sau alți funcționari ai săi, și să vorbească despre fel de fel de lucruri, spunând ce-a auzit, mințind uneori ca să pară bine informat, dar mai ales, vorbind despre sine, despre succesele lui, despre surprizele pe care le va face el, în curând, tuturor.

— ... Ca să fim bine înțeleși, încheie domnul Protopopescu. Și acum o să mă scuzi, am treabă, adăugă ridicându-se în picioare.

Spiridon se ridică și el de pe scaun, dar nu era deloc hotărât să plece.

— ... Nu înțeleg ce vreți să spuneți, începu el emoționat. Eu sunt un om corect și discret, mi-am făcut întotdeauna datoria. Cred că nu aveți de ce să

MIRCEA ELIADE

130

vă plângeți... în ceea ce privește propunerea pe care am înaintat-o lui Ford, era o chestie personală... Și mă miră că dumneavoastră, om cu maniere elegante, v-ați pretat la o asemenea... Cum să spun? la o asemenea îndelicatețe, ca să-mi confiscați scrisoarea și s-o citiți deși mi-era adresată mie...

Domnul Protopopescu îl privea nedumerit, parcă nu și-ar fi crezut urechilor.

— Mă, tu ești nebun! spuse el în cele din urmă, încruntându-se. Tu ești nebun serios... Ar trebui să te cauți...

— Aș putea să vă răspund, dar prefer să tac, făcu Spiridon roșind. Îmi place să cred că spuneți asta în glumă, pentru că altminteri aș considera-o o insultă, chiar o insultă gravă. Și eu nu accept să fiu insultat de nimeni. Chiar de unul dintre superiorii serviciului meu...

— Nu mai faci parte din serviciu, ți-am spus asta de-acum un sfert de ceas...

— Dar de ce, mă rog?! se însufleți Spiridon. Am greșit cu ceva? Dimpotrivă, după câte știu eu, am fost întotdeauna creierul acestui serviciu. Doar îi cunosc și eu pe ceilalți, știu cine sunt... Niște incuți, niște oameni de nimic... Eu eram singurul om cu personalitate...

— Ce să mai lungim vorba?! făcu domnul Protopopescu așezându-se pe scaun și aprinzând o nouă țigară. Ordinele se execută. Bună ziua!

— Dumneata crezi că mă poți concedia așa ca pe un servitor, după cinci ani de serviciu? strigă Spiridon apropiindu-se înflăcărat de birou. Un om ca mine, care mi-am făcut întotdeauna datoria?!... O să vă pară rău, mai târziu! Când m-oi apuca și eu să spun, cui trebuie, despre felul cum se risipesc banii statului!...

— încerci să mă șantajezi?! întrebă nefiresc de calm domnul Protopopescu, zâmbind dulce.

— Nici un șantaj! continuă Spiridon pe același ton, este purul adevăr. Parcă eu nu știu, eu n-am văzut și n-am auzit nimic?! Numai că astea am să le spun eu odată cui trebuie...

— Vezi să nu te creadă! rosti domnul Protopopescu dând drumul unui rotocol de fum. Păi, bine, mă, prostule, tu nu știi că te pot compromite în 24 de ceasuri, anunțând că ai fost sau că ești încă în serviciul meu?! Te zvârlu ăia din barou de n-apuci să zici cuțu!...

— Lasă că spun eu, am să le spun eu! rostea întruna Spiridon.

Dar amenințarea domnului Protopopescu lovise just. Simțise deodată cum îi fuge pământul de sub picioare, la gândul că ar putea avea un scandal în barou. Neizbutind să se controleze, istovit de toate loviturile primite în ultima jumătate de ceas, repeta întruna aceleași cuvinte, agățându-se de ele cu deznădejde.

— Am să le spun tot ce știu! repeta el aiurit, tremurând.

131

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Domnul Protopopescu îl mai privi o dată cu un strivitor dispreț, amestecat parcă și cu oarecare milă, apoi rosti, încet.

— Ieși afară!...

Spiridon amuți brusc, își trecu palma peste buzele uscate, încercă să zâmbească, dar figura îi era împietrită de ură, de umilință, de spaimă. Apoi, cu un gest tremurat, puse în buzunar scrisoarea din America, pe care o ținuse până atunci în mână, și se îndreptă spre ușă.

— O să vă pară rău, o să vedeți! mai șopti el voind să fie amenințător, din prag.

Dar domnul Protopopescu căuta într-unui din sertarele biroului său și nu-i mai răspunse.

... într-o zi, când va fi el puternic, îl va întâlni pe domnul Protopopescu și-i va plăti tot ce-i spusese, cu vârf și îndesat. El îi va cădea în genunchi, rugându-l să-l ierte, dar nu-l va ierta. Și când, plângând, bătându-se cu pumnii în piept, domnul Protopopescu îi va cuprinde picioarele ca să i le sărute, Spiridon îl va lovi cu pantoful peste obraz, strigându-i: „Marș de-aci! Ieși afară!” Apoi, se va duce să-l viziteze în temniță, în celula de piatră, unde îl va găsi întins pe niște paie murdare, în lanțuri. „Îți mai aduci aminte când îmi spuneai că sunt nebun, și că mă poți nenoroci, dacă ai vrea, în 24 de ore?... îți mai aduci aminte cum m-ai dat afară?! Ei bine, află că viața dumitale e în mâinile mele. Uite aici, actul de grațiere” — și-l va rupe în bucățele mici aruncându-i-le în obraz. Și-i va striga, scuipându-l „Marș de-aici!”

Dar ajungând acasă, și trezindu-se din visele lui de răzbunare cruntă împotriva domnului, Protopopescu, se simți abătut, fără vlagă, neștiind ce hotărâre să ia. Se lăsă să cadă în fotoliu și își scoase monoculul cu un gest de mare oboseală.

În cele din urmă, făcându-se seară, și neavând nici un chef de a se mai duce la restaurant să mănânce, simțindu-se tot mai obosit, se hotărî să se culce. Adormi greu, un somn cu febră, întretăiat de coșmaruri din care se trezea tremurând. Într-una din aceste deșteptări între coșmaruri i se păru că aude ușa de la intrare deschizându-se, și iarăși bine știuții pași, urmați de șoapte, de un râs de femeie. Dar, de data asta, nu se mai dădu jos din pat, să pândească. Se simțea mai liniștit știindu-l pe Băleanu, cu prietena lui, într-o cameră vecină, și se trudi să adoarmă cât mai repede.

Când, a doua zi, apucă ceasul de pe măsută să vadă ce oră este, auzi aceeași pași de femeie pe coridor și apoi ușa de la intrare deschisă repede și ascensorul care începu să urce. Privi mirat ceasul: aproape nouă. Băleanu fără îndoială era de mult la regiment. În altă zi, ar fi sărit imediat să vadă cum arată femeia. Dar, deși în clipa deșteptării nu avea prezente toate tristele întâmplări din ajun,

MIRCEA ELIADE

132

rămăsese o mohorâtă istovire în întreaga lui ființă, care-l țintuia în pat, nehotărât, fără chef. Se gândi câteva clipe la femeia care plecase atât de târziu dimineața. Dar își aminti repede de încurcăturile lui și începu să se întrebe cum ar putea ieși din ele.

Trebuia să se reîntoarcă, serios, la avocatură; dar în avocatură nu-i plăcea decât pledoaria. Restul — adică timpul pierdut în așteptări nesfârșite, munca de secretariat, formalitățile, alergăturile pe la judecătorii, copiile după acte și hotărârri — îl exaspera. „Dacă pierd și contenciosul?“, se întrebă deodată cuprins de panică. Gândul îl teroriza într-atât încât sări din pat și începu repede să se îmbrace. Era un contencios în care lucra mai mult de formă, căci se mai aflau încă vreo opt avocați, alte multe secretare, și numai areorei — trecând pe la unul din birouri, să vadă ce mai e nou — i se dădea un dosar de studiat sau de pregătit o pledoarie. „Dacă mi-l iau, își repeta înspăimântat Spiridon, am să fac un scandal de are să urle Bucureștiul!” Dar amenințarea nu izbutea să-l liniștească. Își închipuia pe domnul Protopopescu ridicând receptorul și chemând placid pe directorul societății. „Să-l dați afară! spunea el clătinând încet capul și zâmbind. Să-l dați imediat afară pe Spiridon! Ordinele se execută!...” „Am să fac un scandal!...” își repetă mult timp Vădastra, umezindu-și neconținut buzele uscate, am să fac un scandal!...”

Gândul i se năzărise în timpul nopții, luptându-se cu insomnia și cu imaginile dezastrelor care-l așteptau dacă și-ar fi pierdut contenciosul. Auzise din nou ascensorul oprindu-se, ușa pe care o deschise Băleanu cu mai puține precauții ca altădată, și șoaptele lor. Apoi, un ceas mai târziu, din nou pași pe coridor, îndreptându-se spre baie; iar câteva minute în urmă Băleanu cotrobăind în bucătărie, căutând probabil două pahare. „Bărbatu-su are o sută de milioane și ea petrece noaptea în apartamentul unui locotenent! își spuse Spiridon. Dintr-o sută de milioane, cine nu dă un milion, două? Nici nu se cunoaște. îi câștigă în câteva zile și-i pune la loc... Dacă aș ști cum o cheamă...”

Rămăsese câteva minute cu răsufierea aproape întretăiată, speriat de simplitatea cu care ar fi putut dobândi un milion sau două de lei: pândeste într-o zi, când ea va rămâne în odaia lui Băleanu după plecarea acestuia la regiment, și-i iese brusc în față. „Nu vă supărați, doamnă, i-ar spune, dar vă rog să treceți câteva minute în biroul meu. Este în interesul dumneavoastră...” Nu interesează ce va spune ea, cum se va apăra etcetera. Odată ajuns cu ea în birou ar închide ușa și, apropiindu-se, i-ar vorbi serios. „Puteți crede despre mine orice, stimată doamnă cutare. Eu intenționez însă ca până diseară să comunic soțului dumneavoastră unde și cu cine ați petrecut noaptea aceasta de (să spunem) 15 iunie. Nu știu dacă vă convine să afle soțul dumneavoastră, și prietenii dumneavoastră căci, nu mă sfiesc să v-o spun, voi destăinui flagrantul delict

133

NOAPTEA DE SÂNZIENE

de adulter tuturor cunoscuților dumneavoastră. Nu știu, deci, dacă vă convine să se afle cine este amantul dumneavoastră. Plus că ați compromite și cariera lui Băleanu. El nu va avea de ales decât între a-și trage un glonte în cap sau a fugi peste graniță. În ceea ce mă privește, eu nu mă tem de nimic, pentru că mi-am luat toate măsurile. (Nu e adevărat, dar de unde să știe ea?!) Există, însă, o soluție pentru dumneavoastră. Cred că amicul meu Băleanu v-a vorbit destul de amănunțit despre mine și vă dați seama că sunt cineva în țara românească. Doamnă cutare, eu am planuri mari. Din nefericire, nu s-a găsit până acum capitalistul care să mă înțeleagă și să mă ajute. Spun din nefericire, pentru că sunt silit, astfel, să apelez la ajutorul dumneavoastră. Eu am nevoie de circa două milioane de lei, pentru a duce la bun sfârșit o operă grandioasă, folositoare atât țării noastre cât și umanității în general. Deși este un mare secret, v-aș putea spune cu altă ocazie în ce constă această operă grandioasă. Soțul dumneavoastră este foarte bogat, o știți mai bine decât mine. Vă rog, dacă voiți să nu destăinuiesc nimic asupra legăturii dumneavoastră cu amicul meu, vă rog să-mi puneți la dispoziție această sumă. Nu mă interesează cum. Mă puteți recomanda soțului dumneavoastră, cerând să intru tovarăș în afaceri, sau îmi puteți aduce chiar dumneavoastră cele două milioane, în bijuterii sau bilete de bancă... Dar să nu încercați să mă trădați spunând ceva lui Băleanu, căci veți regreta foarte mult. Mi-am luat toate măsurile. Eu atât vă spun: să nu încercați nimic... îmi fixați întâlnirea în cursul zilei de mâine...”

Nu se înșelase; locotenentul căutase paharele în bucătărie, pentru că acum, în dormitor, se auzeau râsete, o sticlă anevoie destupată, un început de cântec. Se răsuci în pat, ca să-și gonească gândurile și să-și poată relua, cu o nouă tărie, filmul întâlnirii lui cu frumoasa necunoscută. Asemenea femeii au întotdeauna bani și foarte multe bijuterii. Dacă soțul va refuza să-l primească în afacerile lui de la Câmpina, n-are decât să-și vândă ea o parte din bijuterii și să-i achite suma; n-or fi două milioane, se mulțumește și cu un milion... Dar cum o cheamă? Trebuie neapărat să afle cum o cheamă, ca să pară bine informat despre situația ei, despre averea soțului ei.

Adormi târziu, spre dimineață, mult timp după ce ultimul cântec se stinsese în odaia lui Băleanu.

În după-amiaza zilei de 14 iulie, Ștefan se urcă devreme în camera lui de hotel și se răsturnă obosit pe pat. Era foarte cald. Nădăjduia că se va putea odihni puțin înainte de a se reîntoarce la minister. În după-amiaza aceea i se semna numirea. Pleca în Japonia.

Ștefan aflase mai de mult, întâmplător, că s-ar putea să fie trimis în Japonia, dar nu i se precisase misiunea decât pe la mijlocul lunii iunie: observator la

MIRCEA' ELIADE

134

Conferința economică a țărilor din Extremul Orient. Secretarul general îl chemase într-o dimineață caldă, ploioasă. îl găsi enervat, preocupat.

— Pleci în 5-6 săptămâni, îi spuse. Bagă bine de seamă, căci e vorba de ceva mai important decât o misiune de simplu observator. Japonezii au nevoie de petrol și sunt dispuși să-și trimită cisternele până la Constanța să-l încarce. Din tot ce ne oferă ei, noi am avea nevoie numai de cauciuc. Dar nici ei nu au cauciuc; îl cumpără, deocamdată, din Indiile Olandeze. Totuși ne oferă cauciuc — și cu un preț convenabil. Oferta mi se pare foarte suspectă. A venit de altfel printr-o societate prezentată de Vidrighin. Sunt și nemții amestecați aici. Important este un singur lucru: să împiedicăm pe Vidrighin să ia în mână afacerea. L-am trimis în misiune în Elveția. Voi încerca să-l țin cât mai mult acolo. Între timp, dumneata îți pregătești plecarea. Fii foarte discret. Nu vorbi prin oraș.

Îl privi lung, șovăitor, apoi adăugă.

— Ai putea rămâne mult timp acolo. La toamnă, Dumnezeu știe ce se poate întâmpla. Poate că ar fi bine să pleci cu soția. Mai gândește-te...

Ștefan părăsise biroul secretarului general cu o nedefinită tristețe în suflet. O va lua și pe Ioana, bineînțeles. Dar se gândise în clipa aceea la Ileana. Își amintise de ultima lor întâlnire, în Sâmbăta Floriilor. „Mă duceam la

biserică, îi spusese ea. Nu știu de ce, dar am simțit deodată nevoia să intru într-o biserică, îl privise tulburată, apoi își scuturase buclele cu gestul ei scurt, băiețesc, și-l întrebă: Tu crezi în Dumnezeu? Crezi cu adevărat?!" Ștefan se ridică din pat și, apropiindu-se de fereastră, deschise obloanele. Odaia se lumină deodată. „Tot n-am să pot dormi", își spuse trântindu-se din nou pe pat. Închise totuși ochii — Tu crezi cu adevărat? îl întrebă atunci Ileana. Crezi că mașina aceea există?... („Sau poate mi s-a părut mie, își spusese Ștefan mai târziu. Poate n-am înțeles eu bine; vorbise de Dumnezeu, mă întrebă dacă cred că există Dumnezeu. În felul ei, mă întrebă: *E departe stâna'?*...") Sau suntem condamnați să rămânem pe vecie în pânțele balenei?! exclamase ea, încercând să zâmbească. (O vedea pentru întâia oară silindu-se să zâmbească. Parcă obrazul ei și-ar fi pierdut spontaneitatea; când zâmbea, parcă ar fi zâmbit numai pentru ea singură, ca și cum ar fi încercat să se consoleze de singurătățile ei.)

Apoi, câteva săptămâni mai târziu, într-o dimineață, la minister, ridicase receptorul și se auzi strigat: — Ștefan! Ștefan! Vocea venea parcă de foarte departe. — De unde îmi telefonezi? o întrebă — De la o tutungerie, la Șosea. Mă duceam spre pădure, adăugase. Mi s-a făcut dor de pădure. — Dar nu te-ai logodit?! o întrebă el deodată, tresărind. O foarte lungă tăcere. — Nu te-ai logodit?! repetase el de mai multe ori. — Nu-mi dau seama ce se întâmplă cu noi, vorbise ea târziu. Nu izbutesc să te înțeleg. Nu știu ce vrei, ce aștepți...

135

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Îmi pare rău că te-am întâlnit, îmi pare foarte rău... — Dar încă nu mi-ai răspuns dacă te-ai logodit, dacă ai să te logodești, stăruise el. — Uneori mă întreb dacă te-am întâlnit cu adevărat, sau e numai o nălucire a mea. Poate că ești cu adevărat pierdut în pânțele balenei... La revedere, Ștefan! La revedere! adăugase mai încet, aproape șoptit. Apoi auzise sunetul surd, metalic al receptorului închis pe neașteptate, ca din greșeală.

În seara aceea ieșind de la minister, se duse de-a dreptul în strada Batistei. Sună prelung. Îi deschise în cele din urmă doamna Crețulescu. Părea mirată că-l vedea acolo, în fața ei, cu un buchețel de mărgăritare în mână. — A plecat azi-dimineață la Iași, îi spuse. Ți-a telefonat din gară. N-a vorbit cu dumneata? Spunea că se duce să-ți telefoneze, ca să te anunțe că pleacă. S-a hotărât așa, pe neașteptate... — Dar nu se logodește? întrebă tulburat Ștefan. — Dumnezeu s-o mai înțeleagă, exclamase doamna Crețulescu. A venit odată și Melinte s-o vadă aici, căpitanul Melinte. S-a rugat de ea, i-a căzut în genunchi, mi-a căzut și mie în genunchi, căpitanul Melinte.

„Doamnă Crețulescu, mi-a spus, tante Alice, vă implor convingeți-o dumneavoastră!..." Mi-era milă de el, om în toată firea, ne ruga pe amândouă; ca pe un Dumnezeu ne ruga... Ștefan zâmbise, încurcat, și-i întinsese buchețelul cu mărgăritare. (Tu crezi în Dumnezeu? crezi cu adevărat? crezi că mașina aceea există?!...)

Auzi o seamă de pași repezi pe coridor, voci, și o mână zgâlțâi clanța de mai multe ori. Apoi începu să lovească puternic în ușă. „E un adventist; vinde Biblii", își aminti Ștefan și sări furios din pat. Abia întoarse cheia în broască și ușa se deschise, repezită de perete. Se văzu înconjurat de necunoscuți. Unii aveau revolvere. Nici nu avu timp să înțeleagă despre ce era vorba. Auzise doar, pe cel dintâi, strigând.

— Prefectura poliției.

Era acum între doi agenți înarmați. Un al treilea îi pipăia buzunarele. Alții dăduseră patul și scaunele la o parte, umblau în dulap.

— Unde e Teodorescu?! întrebă făcând un pas către el, cineva care stătuse tot timpul lângă ușă.

— Nu știu. Nu l-am mai văzut de când a plecat. Mi-a mulțumit de găzduire și a plecat. Nu știu unde.

Șeful îl privea zâmbind, cu neîncredere.

— Erați prieteni? întrebă din nou.

— Chiar prieteni, nu. L-am cunoscut în Germania, acum un an.

— Vino la Prefectură, spuse șeful. Să dai o declarație.

— ... Eu mi-am dat seama cât de mult vă iubiți, vorbi Vădastra. Am înțeles asta din seara când v-am auzit cântând. Și pot spune că doamna Macovei are o voce foarte frumoasă.

MIRCEA ELIADE

136

137

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Rosti ultimele cuvinte cu o oarecare stângăcie. Locotenentul ridică privirile și se îmbujora.

— Nu e dânsa, spuse. Nu o cheamă așa...

— Mi-am închipuit că e dânsa, începu Spiridon după ce-și umezi buzele, pentru că știam că Macovei e mare petrolist și are o soție foarte frumoasă.

— Nu, nu e dânsa, repetă celălalt zâmbind. Nu o cheamă așa.

— Iartă-mă, te rog, n-am voit să fiu indiscret, se apăra Spiridon. Deși aș fi putut să mă supăr, adăugă după câteva clipe. Suntem doar prieteni; locuim aceeași casă...

— Am să-ți spun mai târziu, pe cuvântul meu de onoare că am să-ți spun. Dar acum, nu pot!... Este chiar o încurcătură la mijloc și nici nu știu cum are să se termine... Dar în ziua când am să pot spune, dumitale îți voi spune cel dintâi, ai cuvântul meu de onoare...

După plecarea locotenentului, Vădastra se simți mai puțin sigur ca mai înainte. Cum are să-i afle numele dacă Băleanu amână mereu destăinuirea? Și vorbea el de o situație neclară, de o încurcătură; dacă cumva se întâmplă

ceva între ei și frumoasa necunoscută nu va mai veni nopțile în apartamentul lor? Două nopți Spiridon stătu la pândă, dar Băleanu se întoarse singur. „Să știi că se ceartă, și nu mai vine!”, își spunea agitat Vădastra. Gândul că soția milionarului s-ar putea despărți de locotenent i se părea catastrofal. Adormi anevoie, tresărind la orice zgomot al liftului, deși știa că Băleanu se afla în camera lui, dormind. A doua zi încercă să afle de la unul dintre colegii de tribunal nume de mari petroliști, dar își dădu repede seama de zădărnicia acestei anchete, pentru că nu știa cum ar putea avea confirmarea lui Băleanu. Dacă l-ar fi întrebat din nou, ar fi putut părea suspect. În scurtele lor întâlniri, locotenentul nu mai aduse deloc vorba de prietena lui și de eventualitatea căsătoriei.

„Și dacă aș încerca chiar fără să-i știu numele? se întreabă într-o seară Vădastra. Îi voi spune tot timpul: «Doamnă». Va fi atât de impresionată încât nu va băga de seamă... Numai dacă nu mă va spune lui Băleanu... De frică, ar fi în stare. Dacă aș avea ceva sigur la mână, vreo scrisoare, vreun document, în sfârșit, ceva sigur...”

Dar în cea dintâi după-amiază când, după ce trimisese ordonanța în oraș, intră la Băleanu, nu găsi, ca de obicei, nimic. Spiridon se întoarse în odaia lui agitat, neliniștit. Sigur că are să-i spună dacă el nu va avea la îndemână ceva de care femeia să se teamă, ceva prin care ar putea dobândi tot fără cel mai mic risc. Chiar dacă i-ar cunoaște numele, ce i-ar folosi dacă ea l-ar spune în aceeași seară lui Băleanu?

Stătea trântit pe fotoliul de lângă birou, răsucindu-și nervos monoclul între degete, când își dădu seama că *găsise*. Descoperise un mijloc de o mare simplitate. Rămăsese câteva clipe cu gura căscată, cu mâna moale, și monoclul

îi alunecă sfios pe covor. Un val de sânge îi răzbi vijelios în obraz. Se ridică brusc, își duse mâna la frunte, apucă monoclul și plecă în cea mai mare grabă.

Doamna Porumbache îl auzi cântând pe stradă.

— *Roata morii se-nvârteste, tac, tac, tac Și morarul ciocănește, tac, tac, tac...*

Se ridică din pat, își trase rochia pe ea, și ieși pe coridor să-l întâmpine. Deși trecuse de mult miezul nopții, era încă foarte cald. Biriș își scosese haina și și-o ținea de cheoțoare, zvârlită pe un umăr. În fața ușii încercă de mai multe ori cheia fără să nimerească.

— Iar te-ai îmbătat! exclamă doamna Porumbache deschizându-i. Iar ți-ai băut mințile cu Cătălina...

— Nu cred că mi-am băut chiar mințile, spuse Biriș, dar fără îndoială că am băut cam mult. Și acum mi-e somn. Noapte bună!...

Voi să treacă spre odaia lui, dar doamna Porumbache îl prinse de braț.

— Rău te-a mai fermecat, măculiță, târfa aia!... Te-a scos din minți!... Vai de bătrânețele mele, ce-am ajuns!...

Au să te prindă că te ții cu o actriță, și-au să te dea afară de la liceu. Rămânem pe drumuri...

Biriș scoase pachetul din buzunar și i-l întinse.

— Fumezi și dumneata o țigară? întreabă blând.

Femeia oftă. Își umezi buzele și-și așeză țigara în colțul gurii. Biriș i-o aprinse. Apoi își aprinse și el una, și-i dădu pachetul.

— Mai ai bani? îl întreabă ea.

— Mai am. Ai nevoie de ceva?

— Nu, te întrebam, așa. Îți dă aia ceva bani?!

— Nu, banii ăștia i-am câștigat cu o traducere... Femeia tăcu, fumând adânc.

— De ce nu vrei să te însori? Începu ea mai liniștită. Că doar n-ai s-o iei pe Cătălina...

Biriș ridică plictisit din umeri.

— Ți-am mai spus că nu e nimic între Cătălina și mine! Cine ți-a mai băgat și asta în cap?! Toată lumea știe că e iubita lui Bibicescu. Noi doi suntem numai prieteni. Sau poate și asta e compromițător: să fii prieten cu o artistă!...

— Mai bine te-ai însura, continuă doamna Porumbache ca și când nu l-ar fi ascultat. Sunt atâtea fete bogate și frumoase. De ce nu vrei să te-nsori?! Nu ți' s-a urât de sărăcie?!... Poate ne mutăm în altă casă. Mai văd și eu oameni,

ai am și eu cu cine schimba o vorbă... Biriș o privi lung și îl cuprinse o neașteptată milă față de ea.

MIRCEA ELIADE

138

139

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Bine, să ne mai gândim, spuse. Dumneata caută înainte. Poate, până la urmă ne-nsurăm și facem chiar și politică!... Noapte bună! adăugă el luându-i mâna și sărutându-i-o.

— Petrică, spuse bătrâna, n-ai vreo cincisute de franci să-mi lași? M-am gândit să facem mâine pui cu smântână...

Biriș își scoase portmoneul și i-l întinse.

— Ia tot, spuse. Eu nu mai am nevoie...

Intră în odaia lui și zvârlindu-și haina pe un scaun, se trânti în pat. Reîncepu să fredoneze, foarte încet:

— *Roata morii se-nvârtește, tac, tac, tac...*

— Cântecul lui Mitică, Dumnezeu să-l ierte, spuse doamna Porumbache deschizând ușa, zâmbind, cu ochii în

lacrimi. Ia mai cântă-l...

— *Și morarul ciocănește, tac, tac, tac...*, continuă Biriș înălțând ușor glasul.

— ... *Tac, tac, tac* făcu și doamna Porumbache, în surdină, lăcrimând. Cântecul lui Mitică!... Uite așa-l cânta și el, Dumnezeu să-l ierte: *tac, tac, taci...*

— Țsta-i cântec nou, spuse Biriș fără să-și ridice capul de pe pernă. îl cântăm noi, tineretul: *Roata morii se-nvârtește...*, reîncepu el cu mai multă putere.

— E vechi, făcu doamna Porumbache. E cântecul lui Mitică. Uite, așa-l cânta și el când era cu chef: *tac, tac, taci...* E cântec vechi, din bătrâni. îl cânta și finu' Lică: *tac, tac, taci...*

Apoi începu deodată să plângă, și se așeză pe marginea patului. Biriș se întrerupse și rămase cu privirile în tavan, nemișcat.

— De te-aș vedea însurat, spuse, să mă pot duce și eu după ei. L-am visat din nou, alaltăieri, pe răpostu', Dumnezeu să-l ierte. Parcă-mi vorbea. Se făcea că eram în Ferentari, pe vremea când se încurcase el cu o croitoreasă, una Marioara...

— O știu, făcu Biriș, Zisuleasca. Lui nea Mitică îi cam plăceau tinerelele, și știa el ce să aleagă...

— Pe dracu'! vorbi repede doamna Porumbache, frecându-și ochii cu dosul palmei. O pârlită de croitoreasă, o sărăcie, de se-ntindea cu unul și cu altul ca să găsească de mâncare la copii. Nu mi-am pus eu capul cu ea, că o lăsa lată finu' Lică. O lăsa lată în mijlocul străzii. Dar nu de una ca Marioara mi-era mie teamă că-mi strică casa. Nu mai eram tânără, dar nu mă dădeam pe zece ca ea...

— Și cum l-ai visat? o întrerupse Biriș, ridicându-se în capul oaselor ca să-și aprindă o țigară.

— Se făcea că eram în Ferentari, începu doamna Porumbache visătoare, cu privirile pironite undeva în colțul odăii. Și-l văd deodată că deschide ușa de la odaia aia mare, aia din stradă, și-mi spuse: „Aici erai, Viorico? Nu te-ai

culcat încă?!” Eu, la început, nu i-am răspuns nimic. Mă prefăceam supărată, că așa mă îmbufnam eu pe-atunci, când se-ncurcase el cu Marioara și venea târziu noaptea acasă. Și iar nu mai știu ce mi-a spus, dar parcă la urmă se făcea că ne suim amândoi în gabrioleță; adică nu, mint, se urca numai el, căci eu mă răzgândisem și-i spuneam, îmbufnată: „Du-te numai tu, Mitică, că eu știu bine unde te duci!...” Și el dădea bici cailor și pleca!... Doamne iartă-mă! spuse, coborând glasul și făcându-și cruce, să nu fie vreun semn; că parcă ar fi vrut să mă ia cu el, dar eu nu mă gândeam la asta, mă gândeam că se duce la Marioara, la ibovnică... Dar mi s-a izbândit visul, că te-am auzit cântând. Ia mai cântă!... Ia zi: *tac, tac, taci*

— *Roata morii se-nvârteștel* începu Biriș cu un glas obosit în care se presimțea parcă răgușeala.

Doamna Porumbache îl asculta zâmbind și ochii i se umplură din nou de lacrimi.

— Petrică, maică, de te-aș vedea și pe tine la casa ta, cu nevastă și copii. Dar nu cu una ca Cătălina. îți găsesc eu fată bună, cu stare. Să ne mutăm și noi în centru, să mai văd și eu lume, să mai fiu și eu servită cum am fost!...

Of! Petrică, de m-ai fi ascultat tu pe mine, azi aveai și automobil...

— *Tac, tac, taci* ridică brusc glasul Biriș.

— Uite așa-l cânta și el, Mitică, făcu doamna Porumbache. Parcă-l aud pe el, Dumnezeu să-l ierte: *tac, tac, tac...*

Abia după o săptămână i s-a dat voie s-o anunțe pe Ioana că se află arestat. În tot acest timp nu se spălase, nici nu se bărbierise. Dormise pe ciment, într-o cămăruță din beciurile Prefecturii. Becul, puternic, ardea întruna, zi și noapte. Un jandarm, schimbat din trei în trei ceasuri, stătea pe scaun, lângă ușă, păzindu-l. Nu aveau voie să vorbească unul cu altul. Se întâmpla totuși ca vreunui jandarm să-i fie somn, mai ales cei care veneau după miezul nopții, și atunci intrau în vorbă. Unul, țaran din Ialomița, îi devenise chiar foarte simpatic. îi căpătase încrederea și, când era însoțit la closet, jandarmul din Ialomița rămânea la ușă. Ceilalți respectau ordinul întocmai: intrau cu el, nu cumva să încerce să se spânzure.

În primele trei zile nu l-a cercetat nimeni. L-au chemat apoi la interogatoriu. I-a fost rușine, trecând fără cravată și nebărbierit, cu santinela după el, pe culoarele Prefecturii. I se părea că-l privesc toți cu neîncredere, aproape cu ură. Inspectorul l-a întrebat de când este legionar și cu cine lucrează.

— Nu sunt legionar, răspunse Ștefan calm.

— Bine, asta știm noi, așa spun toți, făcu inspectorul plictisit. Alege o fotografie dintr-un teanc pe care-l avea în față.

— Pe ăsta îl cunoști?

MIRCEA ELIADE

140

141

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan înălță din umeri. Nu-l văzuse niciodată.

— Dar pe ăsta?

Privi și răspunse fără ezitare.

— E Ioachim Teodorescu. Doar că acum poartă mustață...

— Vasăzică îl știi cum arată! exclamă Inspectorul. Ai declarat că l-ai cunoscut în Germania. Ce căutai în Germania?

Ștefan îi explică. Inspectorul îl privea adânc în ochi, jucându-se cu un coupe-papier. Ștefan voi să-i spună și altceva: de funcția lui la minister, de misiunea în Japonia, dar celălalt îl întrerupse.

— Nu ne interesează! Toți spun așa...

Apăsă pe un buton și jandarmul intră bătând din cizme. îi făcu un semn cu capul. Din ziua aceea nu i s-a mai dat voie să-și cumpere masa de la cantina Prefecturii. Seara i s-a adus o ciorbă de varză și o bucată de pâine rece. Din grădina de vară de lângă Prefectură răzbătea până la el tangoul la modă: *Cer albastru*. Muzica aceea ieftină i se părea neînțeles de dulce. Peste două zile a fost condus din nou la interogatoriu. Mai era de față un comisar tânăr, care-l privea distrat.

— Ai proptele serioase! îl întâmpină inspectorul. Cine a intervenit pentru dumneata?! Am primit dispoziții să te punem în libertate! Semnează declarația asta și ești liber.

Îi întinse o hârtie pe care Ștefan o luă zâmbind. „Inevitabilele complicații administrative”, își spuse. Dar începând s-o citească, roși brusc.

— Asta nu pot semna, spuse el ferm. E o declarație de desolidarizare de Mișcarea legionară. Nu mă pot desolidariza de ea dacă n-am fost niciodată legionar.

— E o simplă formalitate, vorbi inspectorul plictisit.

— E mai mult decât atât. De ce să mint spunând că nu mai sunt ceva care n-am fost niciodată?! Ceva care, de altfel, nu puteam fi, pentru că se opunea concepțiilor mele fundamentale, atât etice cât și politice?!

— Cu atât mai bine. Tocmai asta îți cerem și noi să declari.

— Atunci lăsați-mă pe mine să scriu declarația. O critică sunt gata oricând să semnez, căci astea sunt părerile mele. Dar nu pot mărturisi că regret că am fost încadrat în Mișcarea legionară și că de-aici înainte nu voi mai avea nimic de-a face cu ea.

— Asta e declarația tip, făcu inspectorul enervându-se. Dacă am lăsa pe fiecare să-și rezume convingerile politice, unde am ajunge?

— Și mai e încă ceva, stăruie Ștefan. Eu sunt funcționar de minister. Mi s-a dat o misiune în străinătate. Reprezint acolo, cum am mai reprezentat de atâtea ori, guvernul român. Mi s-a dat această misiune acum, când guvernul duce lupta contra legionarilor. Nu pot accepta să fiu considerat de șefii mei drept un om necinstit, care și-a camuflat părerile politice până în ziua când a fost surprins; și atunci cu o puțin onorabilă ușurătate, le-a renegat...

— Toate astea te privesc pe dumneata, spuse inspectorul apăsând pe buton. Dacă te răzgândești, spune plantonului și te mai aduce o dată, să semnezi...

De atunci nu l-au mai chemat. Opt zile de la arestare, Ioana a putut să-l viziteze. I s-a dat voie să-i aducă schimburi și o masă rece. În fața jandarmului și-a păstrat liniștea. Era totuși stingherită și a vrut să-i vorbească franțuzește. Jandarmul s-a apropiat brusc de ei, despărțindu-i.

— Vorbiți românește!

Ioana i-a povestit tot ce aflase: la dosar sunt două acuzații grave: l-a întâlnit pe Teodorescu în Germania — și avea două domiciliu.

— Bine, dar nici o lege nu interzice să ai câte domiciliu poțesteți! izbucni Ștefan exasperat.

— Are să iasă în curând o lege în acest sens, îl informă Ioana.

— Cu efect retroactiv?

Ioana ridică din umeri. Cele cinci minute trecuseră repede. Jandarmul se sculă de pe scaun. De-abia acum Ioana se sperie. Era gata să plângă. îl prinse în brațe, deznădăjduită.

— Cu cine să vorbesc?! Ce trebuie să fac?! întreba ea în neștire.

Vădastra își imaginase scena până în cele mai mici amănunte. „Regret, doamnă, îi va spune, dacă am fost silit să procedez astfel. Viața nu cunoaște legea onoarei. Dacă soțul dumneavoastră a preferat să lucreze cu niște secături în loc să facă apel la colaboratori destoinici ca mine, oameni cu personalitate, am fost silit să-mi cer singur dreptul. Căci, stimată doamnă, nimeni mai mult ca mine n-are astăzi dreptul să stăpânească două milioane. Ce sunt două milioane la averea soțului dumneavoastră? Nimic! Pentru mine, ele înseamnă totul. De ce un om ca mine să muncească de dimineață până seara, cheltuindu-și energia și geniul în lucruri fără importanță, în timp ce Bucureștiul geme de netrebni și învățiti, care nu mai știu ce să facă cu banii?!... Așa că, vă rog, doamnă, să nu-mi vorbiți mie de șantaj! (Ridicând tonul): Nu eu sunt acela care șantajează, ci eu am fost șantajat din momentul în care am descins în acest București al dumneavoastră, eu, băiat de țăran, și nu mă sfiesc, doamnă, să vă mărturisesc că sunt fiu de țăran, că mă mândresc cu această descendență, că altul în locul meu...”

Își întrerupse firul gândurilor trezindu-se ajuns acasă. Chemă ascensorul și privi câteva clipe holul cu o atenție ciudată, parcă atunci l-ar fi văzut pentru întâia oară. Și îndată ce intră în cameră, se repezi la birou, descuie sertarul și pipăi cu mâna, tremurând, către fund. Cutia era acolo; nu umblase nimeni. Oftă

MIRCEA ELIADE

142

143

NOAPTEA DE SÂNZIENE

liniștit și se pregăti de așteptare. „În noaptea asta trebuie să vină, își spuse el. Trebuie să vină...”

Își scoase monoculul, așezându-l cu mare grijă pe măsuta de lângă pat, și se întinse în fotoliu pregătindu-se să

aștepte. Timpul începu să se scurgă cu o lăncedă, morocănoasă monotonie. Auzea, din când în când, bătaia orologiului în depărtare. Dar, cu cât înainta în noapte, cu atât clipele păreau mai lungi. Se hotărâse la început să vegheze noaptea întreagă, dar după câteva ceasuri, își spuse că precauția aceasta nu mai are rost, căci dacă necunoscuta n-a plecat până acum, nu va pleca decât dimineața. Și, cu un oftat de plăcută oboseală, se întinse mai comod în fotoliu, își scoase cravata, și se culcă.

Se trezi de mai multe ori, ultima oară pe la șase dimineța, și simți cum începe să-l cuprindă o stranie neliniște. Se ridică din fotoliu cu mare grijă să nu scârțâie parchetul și începu să-și facă, sumar, toaleta. Își umezea neconținut buzele și-și trecea mâna prin păr. Se simțea tot mai emoționat.

Când auzi ușa de la odaia locotenentului deschizându-se, se rezemă palid de muchea biroului. Acum!... Dacă o ia și pe ea, sunt pierdut!... Dar distingea destul de limpede pașii lui îndreptându-se spre baie. Îl auzi câteva minute în urmă pe soldat pregătindu-i laptele. Apoi, la opt fără douăzeci, așa cum se întâmpla în fiecare zi, Băleanu plecă. Spiridon rămase mult timp nemișcat, rezemat de birou, răsuflând cu gura întredeschisă, ca și cum s-ar fi trudit să-și amintească ceva anevoie de regăsit într-o minte răvășită. Târziu, oftă adânc și trase sertarul biroului. Scoase cutia ascunsă cu atâta grijă și verifică încă o dată resorturile aparatului. Apoi îl așeză pe birou, la îndemână, își refăcu cravata, își trecu încă o dată mâna prin păr și-și fixă monoculul. Se apropie de ușă și ascultă. Nici un zgomot pe coridor. Ordonanța, respectând ordinele, nu ieșea din bucătărie înainte de unsprezece dimineța. Spiridon se reîntoarse lângă birou și se așeză să aștepte pe scaun, cu ochiul la aparat. Îl încercase numai de câteva ori, dar nu se îndoia că i-a învățat meșteșugul. Îl privea în neștire. Uneori îl străbătea o ușoară teamă: „Numai dacă aș avea lumină bună în antret...”

Auzind ușa de la dormitor deschizându-se, sări în picioare, smuci aparatul de pe birou și apucă clanța. În clipa următoare se afla pe pragul odăii lui, cu aparatul de fotografiat tremurându-i în mână, luând fotografie după fotografie, în față, înmărmurită, stătea o femeie tânără, destul de modest îmbrăcată, fără pălărie, care-l privea speriată, neîndrăznind să-și ascundă capul.

— Nu vă supărați, doamnă, începu Vădastra cu o voce uscată de emoție. Vă rog să veniți pentru câteva clipe în biroul meu, în biroul unui avocat. Am să vă comunic lucruri de cea mai mare importanță pentru dumneavoastră... Vă rog, doamnă, vă rog să intrați...

Femeia îl ascultă fascinată, neputându-și lua privirile după aparatul de fotografiat. Intrând, Spiridon mai apăsă de câteva ori resortul, fotografiind-o în pragul ușii.

— Dar ce e asta?! izbuti ea să rostească trezindu-se în mijlocul biroului.

Vădastra o privi cu o bolnăvicioasă curiozitate. I se părea destul de frumoasă; avea ochii negri, foarte mari, și figura oacheșă, cu gura cărnoasă, bogată. Părul îi era adus ștrengărește pe frunte, probabil ca să arate mai tânără. Dar ceea ce îl tulbură mai mult era trupul, al cărui neastâmpăr îl ghicea în cel mai mărunț gest, un trup alcătuit din nebănuite moliciuni și arcuiri.

— Ce înseamnă asta?! repetă ea cu același glas speriat neputând să-și desprindă privirile de pe monoculul negru al lui Vădastra.

— Un moment, doamnă, un moment, spuse el întorcându-se să închidă ușa.

— Ce înseamnă purtarea aceasta, domnule?! prinse curaj femeia. Drept cine mă luați?

Vădastra o privi avid, cu ură, și zâmbi. Legănă cu încântare de mai multe ori aparatul de fotografiat în mâna dreaptă, apoi se apropie de ea, biruitor și începu.

— Nu știu ce-o să credeți despre mine, stimată doamnă, nu știu și nici nu mă interesează. V-am chemat aici, după cum vedeți, în biroul unui avocat, ca să evit un scandal...

— Ce voiți să spuneți?! întrebă, roșindu-se, femeia.

— Aparatul acesta a înregistrat douăsprezece fotografii ale domniei voastre, în antretul acestui apartament, pe care-l locuiesc împreună cu amicul meu, seducătorul locotenent Băleanu. Douăsprezece fotografii care vă arată părăsind acest apartament la o anumită oră a dimineții...

— Sunteți necuviincios, domnule, și am să mă plâng, protestă necunoscuta voind să se îndrepte spre ușă.

— Un moment, stimată doamnă, strigă Spiridon tăindu-i drumul. Înainte de a vă plânga dumneavoastră, aș putea eu arăta aceste fotografii soțului dumneavoastră...

Femeia păli și rămase nemișcată, cu o mână pe piept, privindu-l.

— Am luat, de altfel, aceste fotografii cu intenția de a le arăta soțului dumneavoastră, continuă Spiridon. Afară de cazul, evident, când dumneavoastră ați fi dispusă să le răscumpărați...

— Ce voiți să spuneți?! șopti ea tulburată.

— De ce nu luați loc?! se grăbi Spiridon să-i apropie fotoliul.

Femeia se așeză ducându-și amândouă mâinile la frunte. Gestul acesta de slăbiciune, departe de a-l înmuia, îl făcu mai furios.

MIRCEA ELIADE

144

145

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Regret, doamnă, de a fi fost silit să procedez astfel, începu el cu glas dramatic, dar nu sunt eu de vină. De vină este societatea noastră, care nu știe să-și aprecieze valorile, care lasă o capacitate ca mine să vegeteze într-

un post sordid, în loc să-mi pună la dispoziție mijloacele ca să-mi duc la bun sfârșit o operă folositoare nu numai țării, ci omenirii întregi. De vină sunteți și dumneavoastră, și soțul dumneavoastră, care nu faceți apel la un om ca mine, om cu personalitate, nu un filfizon de Calea Victoriei...

Femeia ridică fruntea și-l privi, rătăcită. Se ghicea de pe figura ei că nu înțelegea nimic.

— Da, domană, filfizoni și oameni de nimic, secături, imbecili, aceștia sunt colaboratorii soțului dumneavoastră! O personalitate ca mine, un om care are un ideal în viață, nu este încurajat. Risipiți milioane cu secături și lichele, iar eu sunt nevoit să mă surmenez muncind. Dar ce să mai lungim vorba? Am voit numai să vă explic rațiunea pentru care mă simt nevoit să procedez astfel cu dumneavoastră și cu soțul dumneavoastră.

— Dar nu înțeleg nimic! exclamă femeia ridicându-se cu un efort din fotoliu.

— Am să fiu mai clar, făcu Spiridon. Am aici 12 fotografii, după cum vedeți... Dacă până mâine la ora fixată de dumneavoastră, nu mi se aduce un milion de lei, voi prezenta aceste fotografii soțului dumneavoastră.

— Doamne! exclamă din nou femeia alunecând moale în fotoliu. Doamne Dumnezeule mare! repetă ea cu un glas mai stins.

— Am spus un milion din condescendență pentru dumneavoastră, făcu Vădastra tulburat, deși mă gândisem să cer două milioane, pentru că aceasta ar fi suma de care aș avea nevoie...

— Dar de unde să găsec eu milioane, păcatele mele?!

Și privindu-l speriată, începu deodată să plângă, tremurând, ascunzându-și capul în mâini.

— Lăsați, doamnă, nu vă plângeți, că soțul dumneavoastră dispune de o sumă de o sută de ori mai mare, făcu Spiridon. Ce înseamnă la averea dumneavoastră un milion?!...

Femeia plângea ca și cum nu l-ar fi auzit.

— Eu vă dau cinci minute ca să vă hotărâți, vorbi Spiridon nervos.

— De unde, domnule?! De unde?! Că noi de-abia ne ducem zilele... Soțul meu...

— Lăsați, lăsați, o întrerupse Spiridon. Vindeți niște bijuterii sau, dacă preferați, vindeți niște acțiuni petrolifere de la soțul dumneavoastră.

— Ce acțiuni?! întrebă femeia ridicând din nou capul, aiurită. N-am avut niciodată acțiuni...

— Dar la Câmpina? Dar rafinăriile? Dar societățile soțului dumneavoastră?!

— Bărbatul meu e funcționar la Căile Ferate, rosti femeia prinzând curaj. Nu v-a spus Aurică? E un biet funcționar... Și un stricat pe deasupra... De-aia mi-am făcut și eu viața mea, că destul mi-am mâncat zilele...

Vădastra asculta cum se ascultă un vis, având sentimentul că asistă la o scenă străină, în care el nu e implicat și la care doar printr-o stranie întâmplare e prezent. Rămăsese cu aparatul de fotografiat atârându-i inert în mână, și cu ochiul înroșit de nesomn fixat năuc asupra femeii.

— E dreptul meu, continuă ea. Și dacă nu m-am despărțit până acum, tot de gura lumii n-am făcut-o... El nu dă pe-acasă cu săptămânile; zice că are serviciu de noapte, inspecții prin Moldova...

— Atunci m-a mințit, vorbi mai mult pentru sine Spiridon. Soțul dumitale nu are uzine la Câmpina?! Nu e petrolist?! Spunea că e petrolist, că are o sută de milioane, dacă nu mai mult...

— Ah! exclamă femeia luminându-se deodată. Știu la cine te gândești. O știi de la Aurică. Ai crezut că sunt Lucia. Lucia Finteșteanu. Bărbatul ei e bogat, ăla da. E putred de bogat...

— Atunci? întrebă Spiridon.

— Dar credeai dumneata că are să se încurce aia cu Aurică, cu un biet locotenent?! Aia îi are pe ai ei, o mofturoasă de nu-i ajungi nici cu prăjina la lungul nasului... Mă credeai Lucia Finteșteanu?! Asta-i bună! exclamă ea zâmbind.

— Păi vorbea de o dragoste curată, începu Spiridon fără putere.

— Dragoste, pe dracu'! făcu femeia privindu-l cutezător în ochi. L-a lăsat să creadă ea, l-a dus cu vorba... Și pentru că e o stricată cum nu e alta, a venit odată și pe aici, într-o noapte, când bărbat-su era la Câmpina. Mi-a spus Aurică. Atunci eram noi certați, dar să nu crezi că din cauza ei. Am avut noi o discuție împreună, că nu voiam să vin aici. Nu voiam, pentru că îmi spusese că nu stă singur, și nu-mi place să știe lumea... Aveam eu dreptate! Atunci când a venit ea, eu eram în provincie... Dar ne-am împăcat mai târziu. A venit Aurică la mine și mi-a cerut iertare. Și tot atunci mi-a spus că a fost Lucia într-o zi pe aici. Dar eu știam că nu era nimic serios... Vasăzică, mă credeai Lucia?! întrebă ea după o pauză, privindu-l cu o disprețuitoare curiozitate. Dar știi că ai haz?! Cine ți-a spus de Lucia?

— El, Băleanu, răspunse istovit Spiridon. El mi-a spus...

— Ei, și ce ți-a mai spus altceva?! îl întrebă ridicându-se din fotoliu.

— Spunea că e cea mai frumoasă femeie din București... Și că între ei e o dragoste curată...

Simți cum i se dogorâsc din nou obraji, de umilință, de furie. Strângea în mâna dreaptă aparatul de fotografiat ca și cum ar fi voit să-l sfârâme.

MIRCEA ELIADE

146

— Dar să nu credeți, doamnă, că aveți de-a face cu un om lipsit de maniere, începu el, înfierbântându-e. Eu sunt cineva, un om ajuns prin puterile mele, nu un domnișor cu milioane, ca alții, știți dumneavoastră... Am și eu dreptul să-mi spun cuvântul în țara românească. Și într-o zi am să mi-l spun, puteți fi sigură de asta!... Nu știu

dacă Băleanu v-a vorbit de mine, adăugă el pe un ton mai scăzut.

— Sunteți domnul Vasilescu-Vădastra, nu e așa?! Vă știu foarte bine, de la Aurică... Dar nu m-așteptam tocmai de la dumneavoastră, despre care Aurică mi-a vorbit atât de frumos...

— Nu sunt vinovat eu, doamnă, nu eu sunt vinovat! strigă Vădastra. Dumneavoastră nu știți prin ce-am trecut eu până să ajung ce-am ajuns. Eu sunt un om cinstit, doamnă! Eu am un ideal în viață, stimată doamnă. Și pentru împlinirea acestui ideal, sunt gata să fac orice, să fac chiar o crimă!... Eram perfect îndreptățit să procedez așa cum am procedat față de soția unui milionar care-și lasă bărbatul să facă afaceri la Câmpina și vine să petreacă nopțile în odaia unui locotenent! Nu vorbesc de dumneavoastră. Cazul dumneavoastră e cu totul diferit. Dumneavoastră aveți motivele dumneavoastră să nu păstrați credință soțului dumneavoastră... Vă privește. Este o chestiune în care nu mă amestec, și vă dau cuvântul meu de onoare că voi distruge toate clișeele pe care le-am luat adineauri...

Privind-o din nou cum stătea în fața lui, de o agresivă feminitate, parcă nici n-ar fi fost aceeași femeie care, puține momente înainte, își acoperea obrazul înspăimântat și plâns, Spiridon își reaminti brusc toate speranțele lui, nopțile lui de așteptare, visurile pe care și le legase de aparatul acela de fotografiat — și se simți deodată vlăguit, și i se păru zadarnică, umilitoare chiar discuția aceasta care se prelungea fără rost. Se îndreptă spre birou și, trăgând sertarul, trânti aparatul împingându-l spre fund.

Femeia îl privi din nou, cercetătoare.

— Nu mai avem să ne spunem nimic, stimată doamnă, adăugă el îndreptându-se spre ușă. Secretul acesta, sper pentru amândoi, va muri între noi. Vă fac încă o dată toate scuzele pentru grava confuzie pe care a provocat-o amicul Băleanu...

— Mersi, domnule Vasilescu, spuse zâmbind femeia, întinzându-i provocator mâna. Mi-a părut bine de cunoștință... Și sper să ne mai vedem...

Spiridon simți un fior de amară voluptate străbătându-l. Prudent, deschise el întâi ușa ca să cerceteze. I se păru că aude pași alergând pripit spre bucătărie, dar amănuntul acesta i se păru fără nici o însemnătate. Rămas singur, se apropie de fereastră și privi, zdrobit, cerul decolorat care se întindea deasupra orașului. Se vestea o zi fierbinte.

147

NOAPTEA DE SÂNZIENE

în urma morții Reginei Măria și a doliului național, vizitele la Prefectură au fost interzise timp de trei zile. Ioana nu l-a mai putut vedea. În seara de 2 august, un agent de serviciu l-a anunțat să-și strângă lucrurile căci vor pleca la miezul nopții.

— Unde? întrebă mirat Ștefan.

— O să aflați dumneavoastră.

— Dar n-am aproape nimic cu mine. Nici bani, nici haine...

— O să le primiți mai târziu.

Cinci minute înainte de miezul nopții, ușa se deschise din nou. În prag se aflau doi jandarmi cu puști mitraliere și câțiva agenți în civil. Coridoarele erau puternic luminate. În curtea interioară a Prefecturii două faruri își concentră bătaia asupra unei camionete deschise.

Zări stând de vorbă cu unul dintre șoferi pe inspector. O clipă se gândi că ar fi trebuit să se apropie de el și să protesteze. Totul i se păru însă zadarnic, îl dureau ochii de bătaia farului și se gândi cu voluptate la întunericul dinlăuntru camionetei. De 20 de zile nu mai cunoscuse răcoarea întunericului. Urcându-se în camionetă auzi orchestra grădinii de alături cântând *Cer albastru*. Cu o lanternă de buzunr, un agent îi indică locul, lângă ferestruică. Mai erau și alți arestați în camionetă. Când agentul coborî, cineva din spatele lui îi șopti:

— Trăiască Legiunea și Căpitanul! El se întoarse politicos și răspunse:

— Bună seara!

Mașina porni brusc și farurile se stinseră. Cu bătăi de inimă Ștefan se pregătea să privească pe fereastră. Un agent se așezase lângă el. Pe fiecare banchetă se afla, de altfel, alături de arestați, câte un agent îmbrăcat în civil, în fund, și în față, se așezaseră cei patru jandarmi cu puștile mitraliere.

Calea Victoriei, traversată o clipă, în mare viteză, i se păru feerică. Dar camioneta o coti repede pe străzi lăturalnice. Odată ajunsă în șosea, mări viteza. Ștefan privea pomii care apăreau și dispăreau vertiginos în farurile camionetei. Puțin după Snagov, începu să se desprindă o umbră, în mijlocul șoselei. Inspectorul de lângă șofer șopti ceva jandarmilor și aceștia își apucară strâns puștile mitralieră. Agenții își scoaseră la rândul lor revolverele. Ștefan nu înțelegea ce se întâmplă. Auzi în spatele lui pe cineva care încerca să șoptească.

— Vorba! strigă neașteptat de aspru unul dintre agenți.

Camioneta își mări încă și mai mult viteza. Dar, brusc, cu un găfăit metalic, frână. Ar fi riscat, altminteri să cadă în șanț. De-a lungul șoselei se aflau răsturnate o mașină și o căruță pe jumătate sfărâmată. Un cal, rănit, necheza în șanț. Inspectorul sări jos, cu revolverul în mână, însoțit de cei doi jandarmi.

MIRCEA ELIADE

148

149

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Prefectura poliției! strigă el.

Din întuneric apăru o femeie cu bluza sfâșiată, murdară de praf pe obraji, urmată de un țăran șchiopătând care gemea isteric.

— ... Accident... logodnicul meu..., înțelese Ștefan.

Când femeia trecu din nou prin fața farului îi zări gâtul însângerat. Și atunci, brusc, o recunoscu. Era Ileana. Voi să se ridice. Agentul îi cuprinse grumazul cu brațul stâng, și-i propti revolverul între coaste.

— E o prietenă a mea, se bâlbâi Ștefan. Voiam să știu ce s-a întâmplat... Agentul își luă brațul din jurul grumazului, dar continua să-i țină revolverul în coastă.

— Un accident... I-a omorât logodnicul... Asta-i tot...

Încă doi agenți coborâră din camionetă, și ajutară să dea la o parte mașina răsturnată.

— Scuzați, doamnă, auzi Ștefan glasul inspectorului. Suntem în misiune... Nu putem lua pe nimeni... Vom anunța la Ploiești și mașina Prefecturii și ambulanța sosesc în maximum o oră...

— ... poate mai trăiește, șopti Ileana.

— Aferim!... A murit pe loc!... Să nu vă faceți nici o iluzie... Camioneta porni cu un horcăit prelung. Ștefan închise ochii. O amărăciune

fără sfârșit îi pătrunsesse deodată în suflet. I se păreau toate lucrurile fără sens, fără interes. Aproape că îi era indiferent ce se întâmplă cu el. Nu-l trezi nici frigul Carpaților, nu-l emoționa nici șoseaua Predealului atât de scumpă, legată de amintirile atâtor ani din viața lui. I se păru curios când auzi pe cineva dinapoia lui șoptind:

— ... Miercurea Ciucului...

Își aminti atunci, cu indiferență, că citise în ziare că acolo, la Miercurea Ciucului, fusese instalat lagărul de legionari. Nici măcar nu-i era somn, deși își simțea trupul sfârâmat de oboseală. La răsăritul soarelui, pătrunzând în pădurile Ciucului, zări o căprioară fugind speriată din fața camionetei și zâmbi aproape fără să-și dea seama. După o bătaie scurtă în ușă, Băleanu intră.

— Vădastra, spuse apropiindu-se, avem ceva de vorbit amândoi.

— Poftim! întâmpină Spiridon ridicându-se din fotoliu. La dispoziție. Locotenentul rămase în mijlocul odăii, privindu-l fix, nehotărându-se să

înceapă. Era mai palid, cu o cută adâncindu-i, se între sprâncene. Spiridon își simțea răsuflarea accelerată, buzele uscate și gâtjeul fierbinte. Îl privea și el, lung, și parcă i se părea mai mare și mai puternic ca de obicei. Începu să tremure ușor, ca încercat de friguri.

— Ce mai faci?! întrebă el deodată, încercând să zâmbească. Nu te-am mai văzut de mult... Nu vrei să stai jos?! Rostise ultimele cuvinte zgâlțâit de emoție, mușcându-și și umezindu-și buzele cu furie. Locotenentul continua să-l privească, pălind parcă și mai mult.

— ... A început să se răcorească! șopti Spiridon înghițind anevoie. De la o zi la alta a venit toamna...

Ca și cum ar fi așteptat aceste cuvinte ca să se hotărască, Băleanu făcu încă doi pași, ajungând în fața lui Spiridon.

— Vădastra! vorbi el cu o voce foarte emoționată, scoate-ți monoclul!...

— De ce?! țipă ascuțit Spiridon, trăgându-se spre birou. De ce să mi-l scot?!

— Trebuie să-ți dau o palmă, și nu pot să ți-o dau așa!... Nu pot!... Nu pot să ți-o dau așa!... repetă Băleanu cu vocea tot mai sugrumată.

Spiridon înmărmuri cu privirea agățată de celălalt. I se părea că visează.

— Scoate-ți monoclul! răbufni vocea locotenentului, după o pauză care i se păruse nesfârșită.

— Să nu dai! strigă el răgușit. Să nu dai că te nenorocesc! Să nu dai că te omor!... Te omor, să știi!...

Locotenentul înainta un pas către el, încruntat și abătut.

— Să nu dai! țipă mai stins Spiridon simțind cum i se scurg puterile.

Încercă să ocolească biroul, dar Băleanu făcu câțiva pași rezezi și-l apucă. Era și el atât de emoționat încât mâna care îl ținea îi tremura, zgâlțâindu-l și mai mult pe Spiridon.

— Ce ți-am făcut?! șopti Spiridon necutezând să ridice mâinile și să se elibereze din strânsoarea celuiilalt.

— Asta-i legea noastră ostășească, vorbi Băleanu rostind cuvintele cu un mare efort. Trebuie să te palmuiesc!... După asta, faci ce vrei!... Mă provocă la duel, mă omori... faci ce vrei!...

Abătut, îi smulse monoclul, îl așeză pe birou și ridică mâna să-l palmuiască. Dar, smulgându-i monoclul, împinsese în același timp și ochiul de sticlă în orbită și Spiridon căpătase acum o înfățișare stranie; ochiul teafăr îl închisese de groază, iar pleoapa cealaltă, roșie scofâlcită, urâtă, arăta nefiresc, scos în evidență, albul ochiului de sticlă. Așa cum era, foarte palid, cu părul ridicat perie în vârful capului, cu gura întredeschisă și buzele vinete, uscate — ochiul acela de sticlă prost așezat dădea întregii figuri o expresie spectrală. Mâna lui Băleanu tremura, închise ochii și atinse mai mult ca o mângâiere obrazul lui Spiridon. Apoi, amețit, se îndreptă spre fotoliu și se lăsă să cadă fără puteri, apucându-și deznădăjduit capul în mâini.

Rămase așa multă vreme, istovit de efortul pe care-l făcuse vorbindu-i și palmuindu-l pe Spiridon. Celălalt, când simțise degetele locotenentului atingându-i o clipă obrazul, se îmbujora brusc și deschise tulburat ochiul.

MIRCEA ELIADE

Crezuse că va primi o palmă grea, adevărată, și aproape nu înțelesese la început ce se întâmplase. Dar, când îl văzu pe Băleanu cu tâmpla prinsă în mâini, zăcând pe fotoliu, își dădu seama că fusese pălmuit și umilinta îl năpădi dintr-o dată, copleșindu-l.

— ... Acum, că te-am insultat, trebuie să mă provocai la duel! spuse Băleanu fără să ridice capul. A trebuit să te pălmuiască. Așa scrie la regulament. Trebuie să-mi apar onoarea de ostaș... Mi-a fost greu... Te rog să mă ierți... Își trecu palma pe frunte, apoi ridică privirile spre Spiridon. Dar, văzând albul ochiului de sticlă răsturnat în orbită, șopti.

— Puneți, te rog, monoculul!... te rog, puneți-l!...

Vădastra rămase o clipă înmărmurit, neînțelegând. Apoi un val fierbinte de umilinta îi dogorî obrazii.

— De ce să mi-l pun?! strigă. De ce!... Că nu-ți plac ochii mei?! Că sunt chior? Atunci de ce m-ai pălmuit?!... Dacă eram chior, de ce-ai dat în mine?! Pentru că ești ofițer, și ai doi ochi, și ești puternic, și știi să te bați în duel, d-ai dat?! Și știai că eu sunt chior și nu pot să trag cu pușca, nici să mă bat cu sabia?! Ești un laș, asta ești! Uită-te bine la mine, și mai dă... Mai dă!... Lașule!...

Băleanu roși brusc și înălță privirile. Își mușcă buzele, șovăind.

— Poți să te consideri insultat cât vei voi! țipă Spiridon. Poți să te scoli și să-mi tragi iarăși o palmă, că te știi mai puternic decât mine, și ești un laș!...

— Vădastra, retrage-ți cuvintele, ori...

— Ei, ce poți să-mi faci?! izbucni Spiridon exasperat. O să-mi dai o palmă, sau zece palme. Ei și?! Ești mai tare — și eu sunt invalid. D-ai n-am făcut nici armata. Am fost reformat. Ți-e ușor să dai în mine!... Dar să nu crezi că am să te iert vreodată. Mi-o veni și mie apa la moară. Am să ajung și eu cineva în țara românească. Am să te distrug! Am să te învăț eu să dai în oameni fără apărare! Lașule!... Degeaba porți haina de ofițer! Ești un laș!...

Băleanu se apropie încruntat și-i puse mâna în piept, dar Vădastra continuă să țipe, insultându-l și amenințându-l. Când simți palma, de astă dată grea, căzându-i pe obraz, își strânse fălcile, cu buza de jos tremurându-i. Ochiul cu care-l privea pe locotenent ardea în cearcăn cu o lacrimă sub pleoapă. Înghiți de mai multe ori, dar nu izbuti să vorbească.

— Te-am rugat să-ți retragi cuvintele, spuse Băleanu cu o voce schimbată de emoție și n-ai vrut!... îmi pare rău!...

— Am să te omor! șuieră Spiridon continuând să-l privească fix, cu răsufierea anevoioasă.

— Dreptul dumitale, spuse locotenentul cu o mare oboseală. Dacă nu poți să te bați în duel, ai dreptate să mă omori... Uite, trage.

151

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Și, fără ca nimic să fi pregătit acest gest, fără ca Spiridon să bănuiască măcar ce avea de gând să facă, Băleanu scoase din buzunarul tunicii un revolver și i-l întinse.

— E încărcat, spuse el foarte încet, tremurând. Uite!... Ia-l!... Trage!... Vădastra privea revolverul fără să se hotărască să-l apuce. „Îl omor! Își auzi gândurile. E încărcat! Trag și îl omor!... Îl omor!...”

— Ai dreptul, adăugă Băleanu mai stins. Să nu spui că sunt laș! Uite, trage!... Dar Spiridon nu îndrăznea să-l apuce. După câteva secunde, locotenentul

se apropie de birou și așază revolverul, cu mânerul spre Spiridon, pe colț. Mâna îi tremura. Se făcuse și el foarte palid.

— Vezi că e încărcat, repetă el plecând privirile și depărtându-se de birou. Trage... Ai dreptul!...

Vădastra își umezi buzele și, dintr-un salt, apucă revolverul. I se păru nefiresc de greu. Îi fu frică să pună degetul pe trăgaci și-l ținea cu țeava în jos, strângând mânerul. Tremura atât de tare încât curând fu silit să-l apuce cu amândouă mâinile. Revolverul era tot mai greu și răceala țevii pe care o atinsese cu degetele îl cutremură. „Îl omor! Îl omor!”, își asculta Spiridon strigătul. Locotenentul se depărtase, apoi se oprise pe loc, cu capul plecat, cu mâinile la spate, ca un condamnat, așteptând. Vădastra voi să ridice revolverul și să tragă, dar brațul drept îi înlemnise din umăr și oricât s-ar fi trudit, nu-l mai putea urni. O furie cumplită îl năpădi atunci din nou, împotriva lui Băleanu, împotriva lui însuși, împotriva revolverului care-i tremura în mâini.

— Ieși afară! urlă el deodată cu un glas poruncitor. Ieși afară!... Băleanu ridică ochii. Era atât de palid încât lui Spiridon îi fu frică și zgâlțâi încă o dată revolverul.

— Ieși afară că trag! răcni el cu o voce sugrumată de spaimă. Te împușc ca pe un câine!...

Își mușcă buza ca să se trezească. Brațul drept îi amortise de-a binelea și dacă nu l-ar fi sprijinit în palma stângă, revolverul ar fi alunecat pe covor. Băleanu privi toate acestea cu un ochi rătăcit și un zâmbet de mare blândețe îi lumină fața. Răsufli ușurat și se îndreptă spre ușă.

— Ieși afară! mai strigă o dată Spiridon.

Când auzi ușa închizându-se înapoia locotenentului, Vădastra își simți deodată brațul drept însuflețit și ridică tremurând revolverul. Dar în aceeași clipă înțelese că e prea târziu. Rămase câtva timp nemișcat, privind

revolverul, umezindu-și buzele. De pe frunte începu să se scurgă broboane de sudoare și părul și-l simțea ud. O nemărginită tristețe îi înmuie atunci inima. obrazul palmuit îi ardea din ce în ce mai fierbinte.

— Am să-l distrug! șopti el privind năuc către un colț al odăii. Am să-i distrug pe toți!...

MIRCEA ELIADE

152

Dar emoția îl doborâși și începu să plângă, liniștit, lacrimile alunecându-i peste pleopă și amestecându-se cu picăturile de sudoare.

— Am să-i distrug! repetă el înghițind greu ca să-și stăpânească plânsul. Am să-i distrug până la unul!...

Își trecu revolverul în mâna stângă, iar cu palma dreaptă începu să-și ștergă lacrimile care îi năvăleau abundente și fierbinți.

— ... Până la unul! șuieră el din nou, printre dinți.

Dar nemaiputându-se stăpâni, așeză revolverul pe birou, de unde îl luase, și se trânti în fotoliu, cuprinzându-și fața în palme, abandonându-se plânsului.

— ... O să vadă ei, mai târziu!... rostea printre suspinuri. O să vadă ei!... N-o să iert pe nici unul!... Am să-i împușc pe toți ca pe niște câini!...

Ștergându-și fața de lacrimi, dădu de ochiul de sticlă prost așezat și și-l scoase. Îi păstră multă vreme în pumn, frecându-l în neștire. Îl simțea rece, dur, nepăsător.

V

„Vasăzică, tot s-a logodit”, își repetă încă o dată Ștefan după ce făcuse înconjurul lagărului. Era o clădire impozantă, o fostă Școală de Agricultură, așezată la poalele unui deal, cu spatele la pădure. În față se întindea câmpia; departe, în zare, se profilau munții Odorheiului. Locul lăsat liber pentru preumblarea deținuților era destul de îngust. La zece metri de la zidurile Școlii se ridicau barierele de sârmă ghimpată. Ștefan numără încet, fără nici o curiozitate, jandarmii înarmați cu puști mitraliere, care-l priveau ca și cum nu l-ar fi văzut, de dincolo de sârme; erau șase jandarmi și un plutonier. „S-a logodit”, își spuse și se hotărî să se întoarcă.

Din cei vreo trei sute de legionari internați, majoritatea erau intelectuali, dar își lăsaseră aproape toți să le crească barba și cum după trei, patru luni de lagăr hainele li se trențuiseră, Ștefan anevoie îi deosebea unii de alții. Se plimbau în grupuri, priveau peste sârme, către munți, discutau.

— Sunteți gazda lui Ioachim? îl întrebă în șoaptă un bărbat înalt, cu o imensă barbă neagră, apropiindu-se de el și luându-i brațul.

— Nu sunt legionar, se grăbi să spună Ștefan corect, aproape cu răceală. E o confuzie la mijloc. Am fost adus aici printr-o confuzie. Politicește, sunt chiar adversarul ideilor dumneavoastră.

Omul cu barba neagră îl privi lung, zâmbind stânjenit. Îi lăsă brațul, dar nu știu ce să facă cu mâinile și începu să și le frece. Apoi, brusc, rușinat, și le ascunse în buzunar.

— ... Regret, evident, că sunteți aici, între sârme, continuă Ștefan încurcat. Omenește, evident, vă compătimesc... Dar n-aș vrea să plutească nici un echivoc. N-am absolut nici o simpatie pentru ideile și metodele dumneavoastră politice. Sunt exact opusul dumneavoastră... Evident, se grăbi să adauge, în ce privește

MIRCEA ELIADE

154

lupta dumneavoastră cu poliția sunt neutru. Am față de poliție aceeași aversiune pe care o am față de fascism...

— Înțeleg, spuse bărbatul cu barbă și zâmbi din nou, încurcat. Ștefan simți o subită simpatie pentru el.

— Azi-noapte, adăugă el deodată, cu o neobișnuită căldură în glas, pe șosea, puțin înaintea noastră s-a întâmplat un accident. A fost omorât logodnicul unei prietene a mele...

— Am auzit, vorbi celălalt. Mi-au spus băieții. Era un căpitan.

— Un căpitan? repetă Ștefan aproape fără să-și dea seama. Era logodnicul prietenei mele...

Se trezi mai târziu singur, lângă sârme. Se întoarse agale și se urcă în camera lui. Era o încăpere destul de mică de la etajul doi, unde se mai aflau deja șase inși. Ștefan se trânti pe pat, silindu-se să țină ochii deschiși. Nu-și dădu seama că adoarme. După câțva timp, simți că-l zgâlțâie cineva și se trezi.

— V-am spus că sunt neutru, strigă el, că nu sunt cu dumneavoastră... Tânărul de lângă el, îmbrăcat cu o salopetă decolorată, era palid, avea

ochelari și câteva fire de păr galben-roșu îi crescuseră, stinghere, pe obraji.

— Se servește masa, spuse el. Dar dacă nu vă simțiți bine, vă aduc eu mâncarea...

În aceeași clipă Ștefan își aminti din nou: „S-a logodit; logodnicul ei era un căpitan. Căpitanul Melinte”, își aminti el brusc, numele. O deznădăjduită tristețe i se risipi în toată ființa lui, și oftă.

— Sunteți bolnav? îl întrebă tânărul. Să vă trimit unul dintre doctori. Avem mai mulți doctori aici cu noi...

— Am să cobor la masă, spuse Ștefan.

Intrând în sala de mese, îl lovi un miros de seu cald. Oamenii își sfârșiseră ciorba și așteptau acum macaroanele, pe care tocmai le aduseseră doi dintre ei într-un cazan fumegând. Ștefan își căută din ochi un loc și se așeză grăbit pe o banchetă de lângă ușă. I se păruse că toți acei oameni cu barbă îl privesc numai pe el. Se simți stingher, încurcat, și apucând bucata mare de pâine din fața lui, începu să mănânce. Tinerelul cu ochelari se opri

lângă el cu un bărbat aproape chel, ras, cu obrazul pătat.

— Bună ziua, îi spuse acesta. Febră? amețeli?

Îi apucă mâna și, domol, detașat, îi căută pulsul.

— Dânsul e doctor, vorbi tânărul cu ochelari și zâmbi.

— Cât ai stat la Prefectură? îl întrebă doctorul.

— Aproape douăzeci de zile...

— N-ai nimic, vorbi din nou doctorul. Indigestie, nesomn, lipsă de aer. Cred că ne-am mai cunoscut, de altfel, adăugă cu alt glas. Eu sunt doctorul Stănescu. Nu ești prieten cu Bursuc?

155

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Chiar prieten, nu.

— Admirabil băiat, făcu doctorul descoperindu-și, zâmbind, doi dinți de aur. Și deștept, foc!... L-ai mai văzut de curând?

— Ultima oară l-am văzut..., încercă Ștefan să-și amintească.

— Lasă că mai stăm noi de vorbă, îl întrerupse doctorul, și se depărta făcându-i semn cu mâna.

Ștefan începu să mănânce macaroanele. Erau aproape reci și miroseau puternic a seu.

— Ce mai e pe la București? îl întrebă deodată cineva din fața lui.

Era un bărbat între două vârste. Avea o figură oacheșă, osoasă, prelungă pe care barba neagră și rară i-o lungea parcă și mai mult.

— Cum mai e atmosfera? Ce mai spune lumea? De noi se știe ceva? Ce se mai spune? Ce mai noutăți?...

Ștefan observă că vecinii lui încep să zâmbească și-și fac semne unul altuia. Voi să răspundă, dar celălalt își continuă întrebările.

— Cum mai stă guvernul? Eu cred că stă prost. Dumneata ce crezi? Lumea ce spune? Nemulțumită, nu-i așa?

Ștefan simți că unul dintre vecini îl calcă semnificativ pe picior. Ceilalți îl priveau fix, insistent.

— Nu prea știu, începu Ștefan.

Se întrerupse și continuă să-și mănânce macaroanele, cu privirile plecate. Apoi toți se ridicară în picioare.

Cineva, pe care nu-l putea vedea, spunea *Tatăl Nostru*. Vecinii lui se închinară și se îndreptară spre ușă. Ajuns în curte, Ștefan simți că-l prinde cineva de braț. Era același bărbat înalt, cu barba neagră, care-i vorbise de dimineață.

— Am auzit că a încercat să te descoase Oprea, îi șopti. Trebuie să-ți atrag atenția că e agent de Siguranță... Bagă bine de seamă ce vorbești cu el...

— Eu, începu Ștefan, eu v-am mai spus... Chiar dacă aș vrea... în sfârșit, n-are nici o importanță... zilele astea au să-și dea seama de confuzie și au să mă scoată de aici...

Celălalt îl privi din nou lung, nehotărât și începu să zâmbească. Întoarse capul în jurul lui, apoi îl întrebă, coborând și mai mult glasul:

— Dar despre Ioachim ce mai știi? L-ai mai văzut de curând?

Ștefan se încruntă și încercă să-și aducă aminte exact ziua când îl întâlnise. Dar în clipa următoare, omul îi strânse semnificativ brațul. Oprea se îndreptă spre ei.

Ștefan își dădu seama că îi era de-ajuns să-și amintească de sărutarea aceea nesfârșită a Ilenei, pentru a se putea sustrage, fără nici un efort, vieții de lagăr. Totul începea cu o cufundare în el însuși, în trecutul lui. O găsea repede pe Ileana; se afla în fața lui, în ploaie, ascunsă sub umbrelă. Nu mai avea nimic

MIRCEA ELIADE

156

157

NOAPTEA DE SÂNZIENE

altceva de făcut decât să aștepte. La un moment dat, știa că se va pleca asupra ei, o va prinde în brațe, și-i va cuprinde gura. Rămânea, apoi, așa, sorbind din ea, fără să mai dorească, fără să mai știe de altceva. Târziu, când se trezea, descoperirea la câțiva metri în fața lui, dincolo de sârme, una din figurile jandarmilor care-l priveau, ca întotdeauna, ca și când nu l-ar fi văzut. Ștefan relua plimbarea lui leneșă, singuratică, în jurul lagărului. Internații continuau să vorbească plimbându-se în grupuri, dar tot mai rari erau cei care întorceau capul să-l privească. Se obișnuiseră cu el. Câțiva îl văzură trecând într-o dimineață, însoțit de un plutonier, printre sârme, și îndreptându-se spre cancelaria maiorului. Zvonul se răspândi repede în tot lagărul.

— S-a dus să semneze declarația de desolidarizare, spuse cineva. Mă mir că n-a semnat-o până acum...

— Poate i-o fi sosit ordinul de eliberare, spuse tinerelul palid cu ochelari, care dormea în aceeași cameră cu Ștefan și care, din prima zi, îi arătase o mare simpatie.

Maiorul îl primi foarte afabil, întinzându-i mâna și poftindu-l să se așeze pe scaun. Era un om timid. Se reîntoarse încurcat la biroul lui și deschise un registru.

— Sunteți de douăzeci și trei de zile la noi, vorbi el rar, silindu-se să pronunțe cuvintele cu o anumită solemnitate. Și ați spus, când ați sosit, că nu sunteți legionar. Atunci, de ce nu semnați declarația? Scăpați și

dumneavoastră, scap și eu... Nu vedeți cum e lumea de azi? Ce contează o semnătură pe un petic de hârtie?... Ștefan îl privi nedumerit. Când venise plutonierul să-l caute, crezuse că i-a sosit ordinul de eliberare. Se bucurase, dar câteva clipe în urmă înțelese că tot pe Ileana o iubește mai mult; ei se gândise să-i telegrafieze întâi, să-i vestească reînțoarcerea în București, s-o roage să-l întâmpine la gară.

— Douăzeci și trei de zile, repetă el încet, aproape șoptind. Și încă n-a sosit ordinul de la minister? Întrebă ridicând glasul.

Maiorul începu să caute într-un teanc de reviste.

— Eu nu cred că mai sosește, spuse. Ați fost destituit. Am să vă arăt și decizia de destituire. S-a publicat în *Monitorul Oficial*...

Continua să caute, fără grabă, dar se vedea că își pierde răbdarea.

— Nu mai căutați, îi veni Ștefan în ajutor. Vă cred...

— Trebuie s-o găsească, spuse celălalt. Am subliniat-o cu roșu; expres pentru dumneavoastră...

Ștefan nu știa ce cuvânt să spună, ridicându-se după scaun, ca să nu-l jignească pe maior.

— Vă mulțumesc, vorbi el deodată. Vă mulțumesc că v-ați gândit la mine și ați subliniat-o...

Se ridicase și șovăia în fața biroului. O serie de imagini și gânduri îi treceau prin minte. Și deodată știu că toate acestea sunt doar pretexte, că îi vin și-i trec atât de repede prin minte numai ca să nu-și amintească lucrul acela teribil: că deși a aflat că e destituit, că Ioana nu va mai încasa salariul lui de la minister, el continuă totuși s-o iubească mai mult pe Ileana. Din fericire, maiorul se ridicase și el de la birou, tot atât de încurcat, și îl conducea acum spre ieșire.

Trecând printre sârme cu plutonierul în urma lui, zări din nou mulțimea aceea de oameni cu barbă care-l așteptau, sorbindu-l din ochi, mistuiți de curiozitate.

— Ce vești? îl întrebă cineva, în șoaptă, îndată ce trecu dincolo de sârme.

— Proaste, spuse Ștefan, fără să ridice capul, și se îndreptă direct spre camera lui.

Ceea ce îl umilea mai mult acum, când își dădea seama cât de mult o iubește pe Ileana, când înțelegea că o iubise așa din clipa când o zărise, de departe, în pădurea Băneasa, era minciuna pe care i-o spusese. De ce simțise nevoia să mintă spunându-i că pictase mașina și are să i-o arate? Ghicise, probabil, că numai spunându-i asta la telefon Ileana va accepta să vină în camera lui secretă. Dar ar fi trebuit să-i mărturisească adevărul în noaptea aceea, când o condusese acasă. Ar fi trebuit să-i spună că pictura lui cu adevărat nu se poate vedea, pentru că, de fapt, nu există. Nu exista decât o singură pânză pe care el adăugase neconținut culori, fără nici o preocupare artistică, ci numai pentru că jocul acesta îl fermeca, îi îngăduia să regăsească, undeva, foarte adânc în ființa lui, un altfel de Timp, o altfel de existență. i

Se trântise pe pat, cu ochii în tavan. Simți cum Iroaie deschide cu mare grijă ușa și se apropie, în vârful picioarelor de el. Iroaie era bărbatul înalt, cu imensa barbă neagră, care-l întrebase de mai multe ori despre Ioachim.

— Mi-au spus băieții că ai primit vești proaste, începu. Ce s-a întâmplat?

— Am fost destituit, vorbi Ștefan cu un efort. A vrut să-mi arate și decretul de destituire, dar nu l-a găsit. Spunea că a apărut în *Monitorul Oficial*...

Iroaie îl privi, după obiceiul lui, lung, încurcat, zâmbind și clipind din ochi.

— N-ați mai vorbit nimic altceva? îl întrebă el din nou. Nu ți-a cerut să semnezi declarația?

Ștefan își trase perna sub cap, cu un gest scurt, iritat.

— Mi-a vorbit și de declarație, spuse, dar m-am făcut că nu-l aud. Am declarat o dată pentru totdeauna că nu sunt legionar. Ori mă cred pe cuvânt, și atunci îmi dau drumul, ori nu mă cred și atunci...

— Ți faci iluzii, îl întrerupse Iroaie. De-aici nu scapă nimeni. Vreau să spun, nu iese nimeni fără o declarație de desolidarizare...

MIRCEA ELIADE

158

Ștefan zâmbi și-și închise ochii. I se păru că întreaga lui viață atârnă de răspunsul pe care-l va da lui Iroaie. Se hotărî să nu mai adauge nici un cuvânt, îl simțea pe celălalt cum așteaptă nerăbdător, lângă pat, neîndrăznind totuși să-l tulbure. În cele din urmă îl auzi îndreptându-se în vârful picioarelor spre ușa și deschizând-o cu mare grijă. Ștefan răsufle adânc, înseninat deodată; parcă ar fi scăpat dintr-o mare primejdie. Se întoarse apoi, repede, emoționat, în sărutarea lungă, neasemuită a Ilenei.

Când se trezi recunoscu îndată mirosul de seu cald. Tânărul cu ochelari, studentul Petrescu, îi adusese masa și aștepta acum lângă el, zâmbind.

— Astăzi avem și struguri, spuse. Dar încă nu sunt copti... Din ziua aceea li s-au dat mereu struguri la masa de prânz.

— Dacă sunt înfuriat împotriva legionarilor, spunea Biriș, sunt înfuriat și pentru că din cauza lor s-a ajuns la restricția libertăților civice. Luptând împotriva lor, guvernul e silit să aplice metodele fasciste și, în consecință, nu suferă numai legionarii, ci suferim noi toți. Te poate oricine aresta, pe simplul pretext că ai fi legionar și până se descoperă că nu ești, ești dat afară din slujbă sau trimis într-un lagăr. Cum s-a întâmplat, probabil, cu bietul Viziru.

— Iar începi? Întrerupse Cătălina.

Biriș întoarse mirat capul. Cătălina avea o privire rece, aspră, rea; dar întâlnindu-i ochii, începu să zâmbească.

— Ai să ajungi și tu maniac, adăugă. Întocmai ca Dan; el nu-mi vorbește decât despre teatrul pe care are să i-l facă conu' Mișu...

— Și să știi mata, duduie Cătălina, că am să i-l fac, spuse Mișu Weismann, roșind brusc. Au trăgănit puțin lucrurile din cauza situației internaționale, dar este o afacere de peste o sută de milioane, și vă spun eu ca se face...

Biriș așeză paharul cu coniac pe masă și-și aruncă, pe furiș, o privire scurtă asupra ceasului.

— Haide cu mine, spuse Cătălina ridicându-se brusc. Nu mai pot rămâne. M-a apucat durerea de cap...

Privindu-i cum se depărtează, Mișu Weismann se întoarse enervat către Bibicescu.

— Degeaba se supără duduia Cătălina, spuse. Dânsa poate crede că nu sunt serios, că nu există afacerea...

— Dacă vrei s-o împaci, vorbi Bibicescu, absent, nu-i mai trimite flori. Mai bine ne mai inviți o dată la masă...

— Propos, adăugă el cu un glas în care străbătea emoția secretului, știi că am început să mă interesez de local?...

159

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Mergeau alături, fără să-și vorbească. Se însera.

— E frumoasă toamna la București, spuse târziu Cătălina ridicând privirile către cer.

Apoi tăcu din nou. Biriș îi luă ușor brațul.

— Ce-ai avut astăzi? o întrebă. Păreai plictisită, enervată...

— Tu știi de ce, răspunse ea încet. De ce mă mai întrebi?

— E absurd! făcu Biriș strângându-i puternic brațul. E o idee cu totul absurdă!...

Cătălina ridică din umeri.

— Mai bine să nu mai vorbim, spuse.

Apoi, apropiindu-și brusc trupul de al lui, îl întrebă, cu alt glas:

— Ce faci astă-seară? Nu vrei să ne plimbăm împreună?

Biriș simți din nou bine cunoscutul fior străbătându-i întreg trupul.

— Aveam o întâlnire cu un prieten, spuse. Dar dacă vrei tu, îi las un bilet... și ne plimbăm...

— Îmi pare rău, spuse Cătălina tristă. Credeam că ești liber... Aveam atâta poftă să mă plimb cu tine pe străzi...

— Dar ți-am spus că-i pot lăsa un bilet și ne putem întâlni să ne plimbăm, o întrerupse înfrigurat Biriș.

— ... Simt că e ultima mea toamnă, sunt ultimele mele săptămâni, șopti Cătălina tot mai tristă.

— Vorbești copilării! izbucni Biriș. Vorbești absurdități!... Astea-s consecințele aventurii tale! Asta înseamnă să trăiești cu un nebun alături: înnebunești și tu!...

— Tu știi prea bine că nu e așa, spuse Cătălina fără să-l privească. Știi că nu e din vina lui. El e un biet nebun ratat, de care mi-e milă...

— Atunci, o întrerupse exasperat Biriș, adevărata nebună ești tu. El nu e decât victima ta!...

— Degeaba mă cerți, continuă Cătălina cu același glas stins. Știi foarte bine că nu e așa. Că asta trebuie să mi se întâmple... E mai tare ca mine... Trebuie să se întâmple... O dată ce am luat hotărârea aceasta, *trebuie* să se întâmple... Și iar se apropie ziua...

— Încetează! exclamă Biriș, lăsându-i brațul. Dacă mai spui asemenea enormități, te las aici, singură, și mă duc acasă...

Ea întoarse capul spre el și-i zâmbi.

— ... Are să-mi fie urât singură, spuse. Am să mă simt foarte tristă... Părăsită de toți...

Apoi îi apucă brațul și-și apropie obrazul de urechea lui.

— Rămâi, te rog! îi șopti fierbinte.

MIRCEA ELIADE

160

161

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Parcă astăzi ar fi ceva mai buni, auzea Ștefan intrând în sala de mese. Se mai apropia încă unul de coșul cu struguri, lua câteva boabe, le sfărâma, le sugea încet, concentrat apoi spunea:

— Astăzi sunt mai buni. Au început să se coacă...

Uneori Ștefan aștepta, în fața sârmelor, să vadă cum apune soarele către munți. Așa și-a amintit odată de conferința de la Yokohama. Conferința se sfârșise în septembrie. Acum ar fi fost cu Ioana și cu băiatul la Tokio. În locul lui, fără îndoială, fusese trimis Vidrighin. „Sunt și nemții amestecați aici, își aminti el cuvintele secretarului general; bagă bine de seamă...” Și totuși l-au destituit.

Fuseseră de-ajuns trei zile de ploaie rece ca frunzele, palide la sfârșitul lui septembrie, să devină arămii și să înceapă să se scuture la cea dintâi clătinare. Venise toamna. De la ferestrele etajului doi, șoseaua se vedea acum foarte departe. Treceau, la rari răstimpuri, mașini spre Odorhei. Oamenii le priveau încetinindu-și răsufierea, emoționați; dacă vreo mașină se oprea la prima gheretă și o cotea spre stânga, însemna că se îndreaptă spre lagăr. O bruscă nervozitate îi cuprindea atunci pe toți. Începeau să se plimbe mai agitați și se adunau, aproape fără să-și

dea seama, în fața porții de sârme. O dată sau de două ori pe lună venea o vizită. Cineva era chemat de plutonier și trecea, între santinele, sârmele. Se întorcea după o jumătate de ceas, fericit. Aducea mai întotdeauna vești. Așa s-a aflat, o lună după ce fusese încheiat, de acordul de la Miinchen.

— Azi au adus tămâioasă, auzi Ștefan într-o zi intrând în sala de mese. S-au copt.... Tănărul de lângă el se opri în fața coșului cu struguri, ciuguli din câțiva ciorchini și savura boabele plescându-și puțin buzele. — Excelenți, spuse. Sunt tămâioși... — Acum e vremea lor, auzi Ștefan pe un altul. — La noi la vie... Ștefan apucă bucata de pâine din fața lui și începu să mănânce. îl cunoștea destul de bine, acum; îl ascultase de multe ori vorbind, îndată ce-și termina ciorba. îl chema Ionescu și era funcționar de bancă la Câmpulung. Avea o vie, era însurat cu o fată din Constanța, dar îi plăcea să amintească, de câte ori avea prilejul, că socru-său fusese cu treburi în Brazilia; acolo se născuse nevastă-sa. — La noi la vie, spunea el — dar Ștefan nu-l mai asculta. Ajunsesese, acum, la o neobișnuită stăpânire de sine. își putea continua gândurile cât de gălăgioși ar fi fost oamenii din jurul lui. îndată ce se hotăra, nu mai auzea nimic. Din când în când îl trăgea cineva de braț, ca să-i spună că în ziua aceea e rândul lui să servească la masă sau să spele vasele. Atunci încingea un șorț gros, de postav, și-și îndeplinea treaba cu cea mai mare atenție, izbutind aproape întotdeauna să toarne în farfuriile aceiași cantitate de ciorbă și să împartă cu îndemânare macaroanele. Mirosul de seu cald îi era insuportabil; cu atât mai mândru era că nu lăsa să se întrevadă nici un gest de dezgust pe fața lui, cât timp stătea aplecat asupra cazanului.

Hainele și albiturile i se zdrențuiseră complet. Studentul Petrescu îi adusesese mai de mult câteva cămăși, pe care nu le putea închide la guler pentru că erau prea strâmte. Tot Petrescu i-a găsit, la sfârșitul lui octombrie, un pulover de lână și o manta. Zăcuse câteva zile cu febră și doctorul Stănescu urca mereu la el, cu singurul termometru care exista în lagăr, ca să-i ia temperatura. Doctorul îi vorbea de Bursuc, de toți prietenii și cunoscuții lui de la cafenea. Ștefan simțea câtă plăcere îi fac toate amintirile acelea, și-l lăsa să vorbească, zâmbindu-i de câte ori îi întâlnea ochii, dar fără să-l asculte întotdeauna. Adesea, cu doctorul lângă el, își amintea de Ioana. Nu se mai întreba, ca la început, dacă va reuși să vină să-l vadă. Era, acum, mai mulțumit că lucrurile se întâmplaseră astfel. Ar fi fost îngrozitor să-l întâmpine, în biroul maiorului, acolo unde aveau loc vizitele, și să ghicească de la cea dintâi privire că o iubește mai mult pe Ileana.

— Tragedia asta e, vorbi el pe neașteptate ridicându-și puțin capul de pe pernă, că nu poți iubi niciodată doi oameni în același timp. Iubești pe rând, când pe unul, când pe altul. Adică ești și tu la fel cu toți ceilalți care nu sunt sfinți. Azi iubești pe unul mai mult, mâine iubești pe celălalt. Să zicem că ai putea să te culci și cu ea. Dar ce poate să rezolve adulterul? Suntem numai noi doi, între bărbați, și te întreb: ce-am rezolvat dacă am s-o aduc în camera secretă și am să mă culc cu ea? Dacă n-aș iubi-o decât pe ea, poate că asta ar fi o soluție. O soluție provizorie, până aș divorța și m-aș recăsători cu ea. Deși, nici de asta nu mai sunt așa de sigur. Ai aflat și dumneata cred, de accidentul acela de mașină. Căpitanul care a fost omorât atunci, era logodnicul ei, căpitanul Melinte. Vasăzică se logodise...

Doctorul Stănescu îl asculta calm, aproape cu indiferență. Observase câteva pete roz-vinete pe obrazul lui Ștefan. Ca și el, Ștefan se încăpățănase să se radă în fiecare zi, cu mașina unui vecin de cameră. Dar erau foarte puține lame în lagăr, și cu cât trecea timpul cu atât bărbieritul devenea mai greu. „S-a infectat și el, își spuse doctorul privind-i cu atenție obrazul. A pățit-o ca mine. O să-și strice obrazul.”

— ... Dacă aș iubi-o numai pe ea! continuă Ștefan cu o mocnită tristețe în glas. Cât de simple ar fi atunci lucrurile! Aș redeveni și eu un om ca toți oamenii, dar măcar aș redeveni un om cinstit... Altceva visasem eu, adăugă lăsându-și moale capul pe pernă. Dar, încă o dată mi-am dat seama aici că nu sunt în stare; sau, poate, nu merit un asemenea miracol. O iubesc mai mult pe ea, pe Ileana. Numai de dorul ei sufăr. E foarte trist, adăugă coborând și mai mult glasul. Dacă tot la asta am ajuns, să înlocuiesc o dragoste prin alta, la ce bun toate așteptările mele? N-am rezolvat nimic. Atunci, lasă lucrurile să se întâmple așa cum vor ele să se întâmple. Ce mai pot schimba? Tot acolo o să sfârșim cu toți, în zădărnicie. Atunci, la ce bun să te mai împotrivesți? Mi-a spus maiorul

MIRCEA ELIADE

162

163

NOAPTEA DE SÂNZIENE

că m-au destituit. Ei și? Crezi că e atât de grav? Mai poate avea vreo importanță?!...

Se opri istovit și închise ochii. Doctorul își împacheta cu grijă termometrul, sticluța cu alcool și tuburile cu aspirină.

— Încearcă să dormi, spuse. N-ai nimic. Ești puțin agitat doar. Spune-i lui Petrescu să-ți facă diseară un ceai... Asta se întâmplase la sfârșitul lui octombrie. Când, o săptămână mai târziu, coborâse să se plimbe îmbrăcat cu puloverul și mantaua aduse de Petrescu, se miră că nu zărește nici pe Oprea, nici pe Iroaie, că nu zărește o seamă de figuri cunoscute. „Au fost transportați alaltăieri la Vaslui, îl lămurii studentul Petrescu. Mă mir că nu i-ați auzit...” „în fond, n-are nici o importanță”, își spuse Ștefan reluându-și plimbarea în jurul clădirii. Dar simțea că, totuși, îi părea rău. Se învățase cu ei. îi plăcea să-i întâlnească prin curte urmărindu-l și totodată urmărindu-se unul pe altul.

Noaptea, după rugăciune, se făceau în unele dormitoare șezători. îl chemaseră de mai multe ori și pe Ștefan, dar se dusesse o singură dată și aproape că nu ascultase. Un tânăr citea un lung poem despre toamnă. De la cele dintâi

versuri, Ștefan se retrase în sine; își aminti foarte multe lucruri din adolescența și tinerețea lui, mirându-se singur cu câtă seninătate și le amintește. Apoi se întoarse la Ileana. își alese, de astă dată, întâlnirea lor din Sâmbăta Floriilor. Rămase mai întâi foarte multă vreme privind-o: era îmbrăcată primă văratic, cu o bluză de culoarea liliacului. O privi lung, în neștire. îl privea și ea tot atât de adânc, parcă ar fi presimțit că nu se vor mai întâlni multă vreme. „Am simțit nevoia să mă rog”, îi spunea. Ștefan era sigur, acum, că se înălțase puțin în vârful picioarelor așteptând să fie sărutată. Apoi, după ce ieșiseră din biserică, au vorbit despre altceva. îl mai întrebuse, în glumă, așa cum făcea întotdeauna, de mașina ei din pădurea Băneasa, dar nu făcuse nici o aluzie la picturile lui. „Mă întreb dacă n-a înțeles, chiar din acea seară”, își spusese Ștefan, și zâmbi. Toți începuseră să aplaude în jurul lui, și atunci aplaudă și el. Fusese, își dădu repede seama, o conferință a unui asistent universitar. Acesta își lăsase și el barbă, dar avea grijă s-o potrivească din foarfece, astfel că avea, acum, aerul unui pictor sau poet romantic. „Seamănă cu cineva, dar nu-mi pot da seama cu cine.” în acea clipă, auzi lângă el pe cineva șoptind: — A vorbit bine, dar a lăsat la o parte esențialul; n-a vorbit despre Istorie...

Ștefan zâmbi din nou, confidențial. Era marea lor pasiune să vorbească despre Istorie, despre momentul istoric, despre misiunea istorică. îi auzea discutând și uneori se simțise ispitit să se oprească și să intre și el în vorbă. Dar se ținea de cuvânt: „Eu sunt neutru. Ei cred în ceva, și pentru asta au fost închiși între sârme. Eu cred în democrație, dar nu fac politică, deci nu iau parte la conflict; apărătorii democrației sunt cei care i-au arestat și i-au adus aici.

Eu sunt în afara luptei. Nu am dreptul să mă amestec în discuțiile lor; sunt neutru...” în noaptea aceea, după șezătoare, Ștefan se duse, ca de obicei, să se plimbe. în fund, ca într-o ceață, se zăreau luminile Ciucului. Se opri, foarte aproape de sârme, să le privească. „N-a vorbit despre Istorie, își aminti el deodată. A uitat esențialul...”

— Ați fost la șezătoare?

Omul se apropiase de el pe nesimțite și se oprise lângă sârme.

— Am fost, începu însuflețit Ștefan. Dar dumneavoastră și mișcarea dumneavoastră acordați o importanță prea mare Istoriei, evenimentelor vii din jurul nostru. Viața n-ar merita să fie trăită dacă, pentru noi, oamenii moderni^ ea s-ar reduce exclusiv la *istoria* pe care o facem. Istoria se petrece exclusiv \ în Timp și prin tot ce are el mai bun, omul încearcă să se împotrivescă \ Timpului. Adu-ți aminte când te-ai îndrăgostit întâia oară. Mai trăiai atunci în Timp?... De aceea prefer democrația, pentru că este și antiistorică, adică își propune un ideal oarecum abstract, care se împotrivesc momentului istoric.

Omul îl privea din când în când, apoi își mângâia barba. Era îmbrăcat într-un suman cafeniu.

— Sunt și astea frumoase, începu el, șezătorile, de la numărul 6, dar eu nu prea le pricep. Mie îmi plac șezătorile de la numărul 2, că acolo cântă Căminii din frunză. Eu sunt dintr-un sat vecin cu al lui. Suntem amândoi din Năsăud... Dar să veniți dumneavoastră la numărul 2 în noaptea Sfântului Andrei, să-l ascultați pe Căminii povestind cu strigoi și vrăjitori.

De câteva zile se făcuse deodată frig. Munții Odorheiului albiseră peste noapte. Ștefan se plimba cu pasul repede, cu mâinile adânc înfundate în buzunarele mantalei.

— Să nu uitați să veniți diseară la șezătoare, auzi pe țăranul din Năsăud. „Noaptea Sfântului Andrei”, își aminti Ștefan. De ea îi vorbise și Anisie.

„în noaptea Sfântului Andrei citesc sau ascult povești cu strigoi”, îi spusese. Văzu atunci cum, peste sârme, unul dintre jandarmi își așază pușca mitralieră în poziție de tragere. Apoi descoperi că, de-a lungul sârmelor, santinelele se înmulțiseră: erau acum vreo 15. Văzu pe maior, înarmat și el, traversând grăbit curtea din fața cancelariei, cu un plutonier. încet, încet, din toate părțile apăreau jandarmi. Deținuții ieșiră din camere și se adunară în mai multe grupuri în curte. Dar îndată ce unul dintre ei încerca să se apropie de sârme, jandarmii strigau și înălțau armele. Până ce un plutonier se îndreptă spre sârme cu un jurnal în mână și făcu semn că se apropie cineva. înainta un bărbat înalt, subțire, cu barba de timpuriu albită. Plutonierul înfășură jurnalul, îl ghemui cât putu de mult și-l zvârli peste sârme. Celălalt se aplecă să-l ridice și se îndreptă către mijlocul curții desfăcându-l. Se opri din drum, deschise ziarul, și se clătina. Toți se repeziră spre el. Apoi Ștefan auzi un strigăt sugrumat, sălbatic, de fiară rănită:

MIRCEA ELIADE

164

165

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— L-au împușcat pe Căpitan!

Nu se mai auzi atunci nici o răsuflare în toată curtea. Tăcerea aceea împietrită i se păru mai cumplită decât orice strigăt. în clipa următoare, îi văzu pe toți căzând în genunchi, izbucnind în plâns, gemând. Unii se loveau cu capul de pământ. Alții urlau ca un câine lovit. Cu armele în mâini, jandarmii îi priveau. Ștefan își făcu o cruce și-și plecă fruntea, fără gânduri.

Ioana își ridica la răstimpuri ochii din carte și privea ceasul. Se apropia miezul nopții. „Ar fi trebuit să vină”, își spusese. Dar simți că chiar dacă ar întârzia încă, chiar dacă nu s-ar întoarce deloc toată noaptea, n-ar mai putea suferi, simți că tristețea aceasta fără margini și fără înțeles nu se datora lui Ștefan. Citea ultimul roman al lui Partenie. Apăruse în preajma Crăciunului, cu câteva zile înainte de întoarcerea lui Ștefan. Se apropia acum de sfârșit; mai avea numai vreo șaiszeci de pagini, dar înainta încet, cu o stranie presimțire în suflet. Nu citise

niciodată ceva mai deznădăjduit, o carte mai tristă, mai întunecată. Când îl chemase la telefon, Partenie îi spusese că nu va putea veni decât a doua zi de dimineață. „Termin ultimele corecturi în noaptea aceasta”, îi spusese. Trebuie să apară înainte de Crăciun. De cartea aceasta era vorba, de *Plimbare pe întuneric*. „Termin corecturile în noaptea aceasta...” „Dar vino cât poți de dimineață”, îl implorase ea. „Am să vin la opt”, îl auzise după o scurtă șovăială. Așezase receptorul cu o mână moale, istovită, apoi se lăsase să cadă în fotoliu. „În noaptea aceasta”, își aminti ea deodată. Cu un efort se ridică, îmbrăcă blana fără să-și dea seama și coborî ținându-se de rampă. În dreptul stației de tramvai, revăzu tot ce se întâmplase cu un ceas mai înainte: domnul care citea jurnalul rezemat de felinar, mașina care trecuse repede prin fața ei, foarte aproape de bordura trotuarului, gazeta cu titlul mare pe care călcase. Era o ediție specială. După ce-o citise, domnul de lângă felinar o lăsase să cadă. Ioana călcase pe ea fără s-o vadă, făcându-și loc spre tramvai. Dar era prea multă lume, și se întoarse pe trotuar. Atunci, își lăsase ochii să alunece pe titlurile ediției speciale. Îi găsisese la masă. — Nu vrei să mănânci cu noi? o întrebuse Adela. — Nu mi-e foame, spuse. — Ce mai veste, poveste? întrebuse Răducu. Abia atunci își dăduse seama că erau îmbrăcați de seară. — Avem un bridge, la Olteanu, spusese Adela. — încolo, totul bine? întrebuse mai târziu Răducu. — Mi-e teamă de Ștefan. Ați auzit ce s-a întâmplat? — Ce? făcuse Adela. — Am văzut ediția specială: l-au împușcat pe Codreanu... — A, da, spusese Răducu. Acum s-a terminat și cu povestea asta. S-a lichidat... — Mi-e teamă de Ștefan, șoptise foarte încet Ioana. — Are să le dea drumul acasă la toți, vorbise Răducu. Evident, va trebui să semneze și el o declarație, cum fac toți. De Crăciun se întoarce, îți spun eu!... Ioana simți o nestăpânită dragoste pentru Răducu și oftă. — Ne pare rău că suntem grăbiți, spusese Adela ridicându-se de la masă. Mai vino pe la noi. — Vino să mănânci într-o zi cu noi, adăugase Răducu. Dă-ne un telefon.

Se trezise pe trotuar, șovăind. S-ar fi dus la Cotroceni, dar îi era teamă. Bătrânul Bologna ar fi întâmpinat-o de la ușă. — Ce vești? Și văzând că-și pleacă privirile, ori zâmbeste încurcată, ori înalță din umeri, ar fi continuat. — Ți-am spus să-i dai un ultimatum! Ce, a înnebunit? Vrea să ne compromită pe toți?... Dă-i o telegramă!... — Nu se primesc telegrame. I-am scris numai prin poștă peste treizeci de scrisori. I-am scris altele prin jandarmerie... — Trimite-i prin Prefectura Poliției, pentru că ei l-au arestat. Dacă-i telegrafiezi, somându-l să semneze declarația, are să-i predea telegrama. — Nu pot să-l somez, spunea deznădăjduită Ioana. L-am rugat, l-am implorat, dar nu pot să-l somez... — Atunci sunteți de conivență amândoi, exclama cu o mocnită exasperare în glas bătrânul Bologna. Sunteți amândoi simpatizanți legionari!... — Și numai din cauza lui Ioachim Teodorescu, intervenea doamna Bologna ca să abată discuția. Dacă nu v-ați fi întâlnit cu el la Ulm!... Cine Dumnezeu v-a pus să vă duceți la Ulm?... — Din cauza unei catedrale! exclama bătrânul Bologna. Ce-o să faceți, acum, că l-au dat afară de la minister? adăugă cu un tremur greu stăpânit în glas. — Ar trebui să treci mâine pe la Direcția Jandarmeriei, spunea doamna Bologna, poate ți-a venit rândul la vizită. — Am să mai trec și mâine, dar știu că nu mi-a venit. Mi-a spus-o colonelul. Mai sunt vreo sută de vizite aprobate, în principiu, înaintea mea, pe listă. Dar nu acceptă decât două, maximum trei vizite pe lună. Mi-a spus-o colonelul... — Dă-i o telegramă atunci, reîncepea bătrânul Bologna. Dă-i un ultimatum. Spune-i că ne compromite familia. Amenință-l cu divorțul. Spune că-i iei copilul...

Se întorsese pe jos acasă. Ploua mărunț, o ploaie rece, amestecată cu fulgi de zăpadă. „Evident, e vina mea, își repeta Ioana. Ar fi trebuit să fiu mai energică. Ar fi trebuit să cad în genunchi în fața colonelului și să-l implor. Ar fi trebuit să aduc și băiatul cu mine. Ar fi trebuit să izbucnesc în plâns și să-mi smulg părul. Ar fi trebuit să-i spun că mă omor. Că are să-mi moară copilul...” Se opri brusc, în mijlocul străzii, speriată, și-și făcu o cruce. „Doamne ferește! șopti. Doamne ferește!...” își mai făcu repede câteva cruci, apoi grăbi pasul.

Adormise târziu, înghițită parcă de propriul ei vid. Se deșteptase foarte devreme. Era încă întuneric și în odaie era frig, îl visase tot timpul pe Ștefan. Rămase în pat până ce zări că se luminează fereastra, apoi începu să se îmbrace, fără gânduri. Când auzi ceasul bătând opt, trecu în birou și privi afară. Era o dimineață cenușie, cu cerul jos, murdar. Ioana își așeză mâinile pe calorifer; începea să se încălzească. „În curând va fi cald bine”, își spuse, și gândul acesta o liniști. Văzu o mașină oprindu-se la poartă și se trase speriată înapoi.

Îi deschise chiar ea ușa. Partenie rămase nehotărât în prag.

MIRCEA ELIADE

166

— Te rog, intră, îi spuse ea foarte încet. Voiam să te văd. Doar să te văd. Îl privi mușcându-și ușor buzele.

Partenie părea mai încruntat ca altădată, aproape întunecat.

— Voiam să te văd, repetă. Îmi pare rău că te-am făcut să vii. Voiam doar să te văd...

Nu îndrăznea să-și desprindă ochii de ai lui. Îl văzu că zâmbeste și adăugă repede.

— Nu te-am mai văzut de mult. Îmi era dor... Nu te-ai schimbat deloc...

— Dacă ai să-mi dai voie, am să mă așez pe scaunul ăsta, spuse Partenie și se îndreptă spre fotoliu.

Își scoase tabachera, își alese cu grijă o țigară și începu s-o frece între degete, în picioare, lângă ușă, Ioana îl privea fascinată. Așa făcea și atunci, acum patru, cinci ani; se așeza pe scaun fără s-o invite și pe ea, își scotea tabachera și își alegea, alene, o țigară. Ea se grăbea, atunci, să i-o aprindă. Întoarse speriată ochii; pe masă, pe etajeră, nu se aflau chibrituri. Ar fi trebuit să se ducă la bucătărie.

— Nu te deranja, spuse Partenie căutând într-un buzunar al vestei. Am bricheta...
— Mi-e frică de Ștefan, șopti Ioana.
— Este exact ce mi-am închipuit, făcu Partenie respirând adânc primul fum al țigării și înălțându-și ochii spre ea.

Ioana așteptă câteva clipe, privindu-l din nou, fascinată.

— Tu ce mai faci? îl întrebă, văzând că tăcerea se prelungește. Partenie ridică din umeri.

— Trăiesc, spuse în cele din urmă.

Ioana simți cum inima începe să i se bată puternic ca și cum cuvântul acela simplu i-ar fi anunțat un lucru de o extremă gravitate.

— Am auzit că ai fost la Ulm, vorbi Partenie privind-o fix, aproape sever. Ioana se așeză pe celălalt fotoliu. Se simțise dintr-o dată foarte obosită.

— Cine ți-a spus? îl întrebă ea încet.

— Domnul Bologna, răspuse Partenie.

Pentru că nu zărise în apropiere nici o scrumieră, își scutură scrumul în palma stângă, pe care o păstra inertă, rezemată de genunchi. „Exact ca și atunci. Ar fi trebuit acum să se ridice, să se apropie de el și să întindă palma; Partenie i-ar fi trecut scrumul din palma lui în palma ei. Dar se simțea prea obosită și nu se ridică.”

— Mă întrebam, astă-vară, cum de se face de nu m-ai chemat, vorbi din nou Partenie surâzând. Nu-mi place rolul de soră de caritate, dar pentru tine aș fi făcut și asta...

167

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Tăcu și o privi din nou lung. Apoi se ridică și îndreptându-se către bufet strivi țigara într-un vas de flori și-și scutură scrumul din palmă.

— Poate îți mai aduci aminte, începu el așezându-se din nou pe scaun, că oroarea mea a fost și este încă sculatul de dimineață. Mai ales când mă culc în zori, cum se întâmplă adeseori și cum s-a întâmplat și de data aceasta. Când am auzit ceasornicul sunând la șapte și mi-am amintit că trebuie să vin să te văd, am avut o pornire de ură împotriva ta. Tu mi-ai distrus viața. Poate că nu ți-ai dat niciodată seama, dar mi-ai distrus-o. Dacă nu te-aș fi întâlnit pe tine, probabil că aș fi întâlnit o alta ca tine, și aș fi iubit-o așa cum te-am iubit pe tine, și aș fi cunoscut și eu, ca toți ceilalți, odihna și uitarea. Dar te-am întâlnit pe tine și de atunci am rămas așa cum eram când te-am întâlnit. Să nu-ți închipui că ți-am păstrat credință, în sensul romantic al cuvântului. Nu. Am iubit, cum spun poezii, și probabil că am fost și eu iubit de nenumărate femei. Unele mai frumoase ca tine, altele mai atrăgătoare ca tine. De mai multe ori am crezut că sunt cu adevărat îndrăgostit. Mă înșelasem; nu eram; nu mai puteam fi îndrăgostit. Norocul ăsta mi l-ai ucis tu. Pe tine nu te mai iubeam de mult, dar nici de alta nu mă mai puteam îndrăgosti. Viața mea a fost de-atunci pustie. Când m-a trezit deșteptătorul la șapte, am simțit pustiul în jurul meu și în toată ființa mea. Ai ținut cu orice preț să mă scoli de dimineață — în întuneric, în frig, în miros de scrum...

— Voiam să te văd, șopti palidă Ioana. Doar să te văd...

— Ți-am făcut și plăcerea aceasta, spuse Partenie zâmbind. Dar dacă ai ști cât te-am urât azi-dimineață... Tu ai fost nenorocul meu. Poate n-ai nici o vină, dar te-am urât! Ai ars tot în mine. Ai ars până și dragostea mea de-acum cinci ani. Când mi-ai telefonat azi-noapte, mi-am spus: „Poate l-au împușcat și pe Viziru, și acum e văduvă. Ar putea fi din nou soția mea...” Dar nu-mi făcea nici o plăcere gândul ăsta. Nu te mai iubesc. Știam de mult că nu te mai iubesc, dar, uneori, mai speram încă. „Poate, totuși, o iubesc, îmi spuneam; poate am să iubesc într-o zi pe alta.” Azi-dimineață când suna ceasornicul, am înțeles încă o dată că nu te mai iubesc, că n-am să mai pot iubi. N-am să mai pot iubi.

Ioana, foarte palidă, îl privea în neștire. Ar fi vrut, de multe ori, să-l întrerupă, dar nu avea putere. Și nici nu știa ce să-i spună.

— Iartă-mă, șopti ea târziu, ducându-și mâna la frunte. Iartă-mă, repetă mai încet.

Partenie o privi multă vreme în tăcere, apoi își scoase tabachera și-și alege o nouă țigară.

— Nu e vina ta, vorbi el târziu. Și dacă nu m-ar fi trezit ceasornicul azi-dimineață, nu ți-aș fi spus-o nici acum. Continuă să fumeze în tăcere, privind-o. Ioana simți cum îi alunecă lacrimile, sfoase, pe obraji însă nu îndrăzni să și le șteargă.

MIRCEA ELIADE

168

— Voi ai să-mi spui ceva? întrebă Partenie târziu, ridicându-se să zvârle țigara și scrumul în vasul cu flori.

— Nu. Voiam să te văd... El rămăsese în picioare.

— Nu mai pot întârzia, spuse. Trebuie să trec pe la tipografie... La revedere!... Se apropie de ea și o bătu încet pe umăr. Ioana îi întinse mâna. Partenie se plecă și-o sărută corect.

— La revedere, mai spuse el o dată din prag.

Când auzi ușa închizându-se în urma lui, Ioana își prinse obrazul în palme și începu să plângă cu hohote.

Cu ochii împăienjeniți, mai privi o dată ceasul: două noaptea. „Nu mai vine, își spuse”, și ca și când ar fi așteptat doar această confirmare ca să se poată abandona cu totul deznădejzii, se zvârli pe pat și începu să plângă cu hohote înfundându-și fața în perne. Terminase *Plimbarea pe întuneric*. Acum înțelegea tot. Înțelegea ce-i spusese

în dimineața aceea de decembrie: „Mi-ai ucis norocul...” înțelegea mai ales ce simțise el, cu cinci ani mai înainte, când, întâlnindu-l ca de obicei în dreptul Facultății de Litere, îi luase brațul și-l întrebase deodată: — Crezi că noi am putea fi prieteni, numai prieteni?... Și pe urmă, cu un glas pe care-l voise numai confidențial, dar în care străbătea emoția, teama: — Aș vrea să rămânem prieteni. Cred că iubesc pe altcineva... Nu îndrăznise atunci să-l privească. O florăreasă se oprise în dreptul lor, cu un buchet de mixandre în mână. Partenie îl luă și i-l întinse, tăcut. Apoi își băgase mâna în buzunar să caute bani.

Își dădu seama că nu plânge de tristețea și deznădejdea lui Partenie. Îi era milă de el, dar nu din cauza lui plângea. O copleșise tristețea cărții, tristețea lucrurilor care au fost cândva și acum nu mai sunt. Târziu, simți că nu mai poate plânge și-și ridică fața dintre perne. Își trecu palma peste ochi, oftând adânc. Ar fi vrut să se scoale și să ascundă cartea lui Partenie, dar nu mai avea putere. Parcă oasele i-ar fi fost zdrobite și toată vloga i s-ar fi risipit în plâns, întocmai ca și în acea seară, când colonelul îi spusese: — Are să vină și domnul Viziru în câteva zile; evident, dacă semnează și dumnealui declarația colectivă... Apoi, fără ca nimic să fi pregătit acest gest, își întinse mâna și și-o opri pe pieptul ei. Ioana făcuse un pas înapoi, însă cealaltă mână i se așeză, grea, pe umăr. — Încă nu e sigur, continuase colonelul coborând glasul. Încă nu e sigur că i se va da drumul... Simțise din nou mâna pe pieptul ei. Rămăsese o clipă, ținută parcă de dezgust, apoi se retrase repede și se apropiase de ușă. — Mulțumesc, spusese ea cu mâna pe clanță, mulțumesc de vestea pe care mi-ai dat-o... Acasă se trântise îmbrăcată pe pat și își înfundase capul în perne.

Când auzise soneria sunând prelung, alergase chiar ea să deschidă. Îi sărise în brațe înainte ca să-l poată vedea. Din îmbrățișarea lui ghicise cât era de

169

NOAPTEA DE SÂNZIENE

schimbat. Apoi Ștefan o privi lung și zâmbi: — Te-ai schimbat de când nu ne-am mai văzut. Te-ai făcut mai frumoasă... Nu slăbise prea mult și totuși nu mai era ca înainte. Avea o privire stingherită, un alt fel de zâmbet. Gesturile, mișcărilor lui erau mai potolite, cu o nedefinită oboesală în ele. Îl văzu mai bine când se îndreptase spre maldărul de cărți. — Le-am transportat de la hotel, spuse ea îmbujorându-se. Au închiriat camera și le-am transportat aici... — Camera *Samba*, vorbi el zâmbind, fără s-o privească. — Odaia lui Barbă-Albastră, spuse ea prinzându-l din nou în brațe. Dar nici măcar n-am văzut-o; coborâseră deja cărțile când m-am dus eu să le iau... — Camera *Samba*, repeta. Am să-ți spun altă dată de ce... De-abia atunci o întrebă de copil și trecu în odaia lui să-l vadă.

— Ți-a fost dor de mine? îl întreba ea mereu. — Cum să nu-mi fie?... Bărbierit, tuns, îmbrăcat cu haine curate, începea să semene cu el. Persista, totuși, ceva străin, schimbat. — Am îmbătrânit, spunea el. Dar nu-mi pare rău. Tinerețea e o vârstă ingrată. Nu mai vreau să-mi pierd timpul acum. Am acest mare noroc de a fi fost dat afară de la minister. Am redevenit un om liber. Liber pe timpul meu...

— Ștefan, îl întrerupse ea speriată, ce ai? Ce s-a întâmplat cu tine?... El o cuprinse, zâmbind, în brațe. O străngea tot mai puternic, ca și cum ar fi implorat-o să tacă. — Ești trist, șoptise ea târziu. — Toți suntem triști, spunea el. Nu se vede întotdeauna, dar oamenii sunt triști. Și cine spunea totuși că singura mare tristețe este aceea de a nu fi sfânt?... Ioana știa la ce se gândește, și tăcu. — Nu vreau să văd pe nimeni de sărbători, adăugase el. Să rămânem numai noi doi, singuri...

Apoi într-o dimineață, o întrebase: — Ce-ai făcut cu tabloul? Era și un tablou acolo, ascuns în dosul bibliotecii. Dar schimbase repede vorba: — Dacă vom fi singuri în noaptea Anului Nou, am să-ți povestesc povestea camerei *Samba*...

Ioana sări speriată din pat și se apropie de măsută. Nu găsi imediat ceasul; îl acoperise cu romanul lui Partenie. Plecă mult capul sub abajur și clipi des, să-și limpezească privirile. Trei fără cinci minute. „Unde a putut rămâne acum? Camera *Samba* nu mai există. Camera secretă, camera lui Barbă-Albastră, nu mai există. A fost închiriată. Unde a putut întârzia până acum?...” Se întoarse la pat și aranja pernele. Apoi se așeză în fotoliul de lângă lampă și începu să aștepte. Nu îi era somn. Parcă nici nu mai era atât de tristă. „S-a întâmplat ceva cu el, s-a schimbat. L-a schimbat lagărul. I s-a întâmplat ceva acolo, ceva de care îi e teamă să-și amintească, de care nu-i va vorbi niciodată. Întocmai ca mâna grea, umedă, murdară a colonelului; nu-i va putea vorbi niciodată de ea, de mâna colonelului. Dacă l-au umilit și pe el, nu va afla niciodată:” — în fond, ce făceai tu tot timpul acolo, în lagăr?...

— Nimic precis. Dormeam cât puteam

MIRCEA ELIADE

170

mai mult. Așteptam să treacă timpul. Mă bucuram că nu mai am nimic de făcut, că sunt un om liber, fără program, fără slujbă...

Îl auzi deschizând ușa de la intrare și îndreptându-se băjbăind, în vârful picioarelor, spre dormitor. Nu aprinsese lampa în hol; înainta încet, prin întuneric.

— Nu te-ai culcat încă? o întrebă din prag.

— Nu mi-era somn. Am citit până adineauri. Tu unde ai fost?

— Am fost cu Biriș. M-a ținut de vorbă până acum...

Aproape de bătaia lămpii, părea încă și mai palid. Surprinzându-i privirea, Ștefan zâmbi. „Nici măcar nu observă că am plâns”, își spuse Ioana.

— M-a ținut cinci ceasuri de vorbă, continuă Ștefan, ca să-mi spună, la despărțire, că se însoară...
îndată ce trenul își încetinise mersul, Ștefan sărise pe peron și alergase către sala de așteptare. Inima îi bătea să se spargă. „Am ajuns la București, se auzea el strigând foarte adânc înlăuntrul lui. Am s-o văd.” își roti privirile cu emoție, cu spaimă, în sala de așteptare. îi telegrafiasse cu o seară mai înainte, din gara Ciuc. Începu s-o caute, întorcând neconținut capul către ușă, tot așteptându-se s-o vadă intrând și alergându-i în brațe. Ieși pe peron, își făcu loc printre șirurile compacte de pasageri, apoi se întoarse în sala de așteptare. „N-a venit, înțelese el târziu. Probabil că nu i-a ajuns telegrama.” Alergă atunci într-o cabină telefonică. îi răspunse doamna Crețulescu. — E la Predeal. A plecat alaltăieri la Predeal, la ski. Apoi, după o pauză, văzând că Ștefan nu mai spune nimic, întrebă. — Dumneata ești, domnule Viziru? Te-a așteptat mereu. A tot crezut că ai să vii. Citise în ziar că au să vă dea drumul și a tot așteptat să-i telefonezi... — Abia acum am sosit, spuse încet Ștefan. Sunt încă la gară... Doamna Crețulescu începu să râdă. — Bată-te norocul să te bată, spuse ea. Ești leit generalul. Parcă-l aud: „Să mă crezi mata, ducă, acum am sosit!...” Bată-te norocul să te bată!...
îmbrățișând-o pe Ioana, simțea că nu încetase s-o iubească o singură clipă. Dar o iubea altfel; n-o mai iubea ca înainte. Mai greu îi era să-i vorbească. Ar fi vrut s-o poată privi, s-o poată strânge în brațe, fără să-i vorbească. Din fericire, a dat cu ochii de maldărul de cărți și s-a desprins ușor din brațele ei. Așa a făcut mereu, de-atunci; de câte ori nu mai avea ce să-i spună, se depărta de ea, se îndrepta spre un obiect oarecare și o lăsa pe ea să vorbească. Chiar și în noaptea de revelion, povestindu-i despre camera *Sambă*, simțea că nu mai vorbește el. Amintea de o întâmplare care se petrecuse de mult; nu vorbea despre el, despre întâmplările lui de-acum. Când îl întâlnește pe Biriș, i se păru că-i zâmbește cu oarecare răceală.

171

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Te-am invidiat tot timpul cât ai stat închis, îi spuse Biriș. Ce noroc ai avut! Ce șansă unică!... Să suferi pentru o cauză care nu era a ta! continuă el înflăcăându-se deodată. Să-ți iei asupra-ți un păcat pe care nu l-ai făcut și să răscumperi acest păcat prin propria ta nevinovăție... Cât aș fi dat să mi se întâmple mie aventura ta; să plătesc pentru o crimă pe care nu numai că n-am făcut-o, dar care mi-a fost odioasă. Aș fi suferit cu bucurie alături de ei, tocmai pentru că mi-a fost și-mi este odioasă dictatura, crima politică. Și când am aflat că ai refuzat, la Prefectură, să semnezi declarația de desolidarizare, aproape că am fost gelos pe norocul tău...
Ștefan îl asculta nedumerit, iritat. Trebuia să apară întotdeauna ceva neprevăzut în prietenia lor, ca să-i separe. „N-am să pot fi niciodată sută la sută prieten cu Biriș, îi spusese odată Ilenei. Probabil că ceva în adâncul meu, sau poate în al lui, se împotrivesc. Ne-am întâlnit și ne-am împrietenit, pentru că m-a confundat și el cu Partenie.”

— ... Am fost gelos pe norocul tău, repetă Biriș. Ca și pe Alioșa Karamazov, care ispășește o pedeapsă ca să răscumpere crima fratelui său...

Ștefan înalță plictisit din umeri.

— Dacă vrei să știi adevărul, spuse încercând să zâmbească, și să nu mă mai invidiezi, află că am rămas în lagăr pentru cu totul alte motive decât acestea, atât de frumoase, pe care le-ai întrevăzut tu. Am rămas acolo pentru că se logodise Ileana. Mi-era foarte greu să mă întorc acasă. Ți-am spus că-mi iubesc soția, pe Ioana. Mi-era greu să mă întorc acasă, terorizat cum eram de logodna Ilenei. Evident, adăugă el cu un alt glas, aflasem tot atunci că logodnicul ei murise într-un accident de mașină. Dar nu era mai puțin adevărat că se logodise. Se logodise cu un căpitan...

Biriș îl privi adânc, șovăind, apoi izbucni într-un răs gros, vulgar.

— Gând la gând cu bucurie! spuse el. Află că mă logodesc și eu. Cu o fată de negustor... Nu știu dacă ai remarcat, adăugă coborând glasul, dar era un fel de „vedere” când ai intrat tu. Ai făcut greșeala să le spui că te întorci din lagăr și oamenii au plecat repede; și-au închipuit că ai să începi să critici guvernul. Ei sunt oameni așezați, cu stare, nu vor să aibă plictiseli...

— Dar care era fata? întrebă Ștefan.

— Nu a venit. E la Severin. Era invitată mai de mult la un cumnat al ei, tot negustor, la Severin. Și-a trimis la noi numai o parte dintre rude...

— Dar cum e? ai văzut-o? întrebă din nou Ștefan.

— Nu i-am văzut decât fotografia. După fotografie, pare o bună gospodină...

— Acum, dacă se însoară Biriș, spuse Ștefan Ioanei în acea noapte, va trebui să-i invităm mai des la noi, va trebui să mergem la nuntă și să le facem un cadou... Tocmai acum, când nu mai avem bani. Ar trebui să mai scrii tatei...

MIRCEA ELIADE

172

Din toamnă, de când aflase că nu mai încasează salariul lui Ștefan, bătrânul Viziru îi trimitea lunar Ioanei douăzeci de mii de lei.

— Ar trebui să-i mai ceri, continuă Ștefan. Să-i spui că avem nevoie de acești bani ca să cumpărăm un cadou de nuntă. Se căsătorește cel mai bun prieten al nostru și trebuie să-i dăm un cadou...

Ioana îl privi puțin intimidată de vocea lui, și păli.

— Ștefan, îl întrebă ea încet, ce ai? Ce s-a întâmplat cu tine?

— Am uitat să-ți spun că s-a logodit Ileana, fata aceea de care ți-am vorbit anul trecut, de care-ți spuneam că mi se păruse că aş putea fi îndrăgostit... S-a logodit și ea!...

Ioana îl privi câțva timp ca și cum ochii ei nu l-ar mai fi întâlnit, apoi se așeză încet pe marginea patului și începu să plângă.

— O cheamă Ileana, adăugă Ștefan tulburat.

Rămăsese în picioare, cu fruntea puțin plecată și, privind-o cum plânge, își aminti deodată de Japonia. „Acum am fi fost la Tokio. De câteva luni, am fi fost cu toții la Tokio și nu s-ar mai fi întâmplat nimic. Am fi fost cu toții acolo, departe, foarte departe, în altă lume, la Tokio.” Se repezi deodată, îngenunche în fața ei și încercă s-o cuprindă, peste umeri, în brațe.

— Iartă-mă! șopti el înfrigurat. Tot pe tine te iubesc mai mult. Nu pleca de lângă mine, nu mă lăsa singur. Pe tine te iubesc mai mult. Ajută-mă! Nu pleca de lângă mine.

Ioana tresări și întoarse speriată capul spre ușă.

— Mi se pare că s-a deșteptat băiatul, spuse ridicându-se cu un zvâcnet.

Cătălina se ghemui, după obiceiul ei, în fundul divanului, și-l întrebă:

— Ei, și cum e fata?!

Biriș zâmbi încurcat. Își mângâie cu palma părul din creștetul capului și Cătălina observă că începuse să chelească. Slăbit, nebărbierit, cu începutul de chelie în creștet, Biriș i se păru deodată cu zece ani mai bătrân.

„Așa are să fie, în curând, și el”, își spunea Cătălina.

— E frumoasă? întrebă ea din nou.

— E mult mai frumoasă decât mă așteptam, recunosc Biriș încurcat. În orice caz, e prea frumoasă pentru mine. Eu sunt un bărbat urât, Cătălina...

— Da, e adevărat! spuse Cătălina cu o mare milă.

Biriș roși, apoi izbucni în râs și, ridicându-se de pe scaun, se apropie de divan. O privi câteva clipe, râzând întruna.

— Ce stranii sincerități ai câteodată, spuse în cele din urmă. Dacă te-ar auzi cineva, în asemenea momente de sinceritate, ar crede că ești chiar primejdioasă. Poate că ai fost cândva, înainte de a-l cunoaște pe Bibicescu. Dar prietenia cu el te-a alterat; într-un anumit sens, ai înnebunit și tu. Trăiești

173

NOAPTEA DE SÂNZIENE

într-un pseudo-mit pe care ți l-ai construit bucată cu bucată. Și tu crezi că trăiești un destin, că ești purtată de o fatalitate! Toată povestea asta cu sinuciderea...

— Mai bine să vorbim despre fată, îl întrerupse Cătălina.

— Toată povestea asta cu sinuciderea la o dată fixă, reluă Biriș așezându-se pe marginea divanului este de un prost gust strigător la cer. Tu numești asta *fatalitate*!...

Se opri o clipă. Cătălina îi zâmbi foarte blând.

— De ce spuneai că e prea frumoasă pentru tine? îl întrebă ea.

— ... Dar tu nu vezi că *fatalitatea* asta e construită de la început până la sfârșit? continuă Biriș. Cum poți să-ți proiectezi în viitor o anumită dată fatidică în care să-ți ridici viața? O dată absolut arbitrară, un 19 octombrie oarecare, un 19 octombrie 1939 sau 1949?...

Cătălina îl privi din nou cu duioșie, apoi își ridică o buclă care-i cădea pe obraz și și-o trecu leneșă peste ureche.

— Tu știi foarte bine că 19 octombrie nu e o dată oarecare în viața mea, vorbi. Atunci am avut revelația zădărnicii!...

— Atunci l-ai întâlnit pe Buddha! o întrerupse Biriș cu un zâmbet rău. În acea zi extraordinară ai citit o biografie a lui Buddha — și ți-a fost de-ajuns. N-ai citit nici măcar o biografie savantă, n-ai citit nici măcar o antologie de texte buddhiste într-o traducere convenabilă!... Ai citit un roman mediocru, făcut pe lucrări de a doua mână și cartea asta ți-a revelat zădărnicia vieții! Iată ce înseamnă să ai vocația de sfântă în tine!...

— Cum o cheamă? întrebă liniștit Cătălina, ca și cum nu l-ar fi ascultat. Cum o cheamă pe logodnica ta?

Biriș o privi încruntat, apoi își trecu palma pe creștetul capului și zâmbi.

— O cheamă Theodora, spuse. Dar nu e logodnica mea. Și nici nu cred că va deveni vreodată. E prea frumoasă pentru mine. Și are nume de împărăteasă. Nu-mi place...

— Theodora e un nume foarte frumos, spuse Cătălina visătoare.

— Toate astea ți le-a băgat în cap Bibicescu, reluă Biriș. Toate ideile acestea nedigerate despre zădărnicie, Timp, iluzie, durere și mai știu eu ce...

Cătălina se dădu jos de pe divan, cu oarecare greutate, și deschise un dulap.

— S-a făcut cam frig, spuse. Să bem un ceai!...

Biriș își aprinse o țigară. O privi cum așază ceainicul, ceștile și zaharnița pe masă — și-și aduse aminte de prima lui vizită în această garsonieră, cu multe luni înainte. Gesturile Cătălinei erau aceleași, ca și acum; întâi așază ceainicul, ceștile și zaharnița pe masă, apoi trece în odaia alăturată ca să pună apa la fiert. Apoi se întoarce pe divan, își trece din nou buclă peste ureche și-l întreabă ceva, indiferent ce. Apoi, după un sfert de ceas, își amintește de ceai și se scoală

MIRCEA ELIADE

brusc de pe divan, exclamând: „Ce uitucă sunt!...” Apoi îl întreabă: „Cu sau fără lămâie?” Și el răspunde întotdeauna: „Cu.”

— În fond, degeaba te ascunzi tu, spuse Cătălina după ce se întoarse din odaia de alături, degeaba pretinzi că nu-ți place fata; tu începi să te îndrăgostești de ea!...

— E absurd! spuse. Nici nu știu dacă am s-o mai văd a doua oară...

— Așa spunem toți, continuă Cătălina, făcându-și drum pe divan către perete. Așa spunem toți, și la urmă ne trezim îndrăgostiți. Nici măcar nu băgăm de seamă cum se întâmplă asta. Ne vedem o dată, de două ori, de zece ori — și -apoi simțim că trebuie să ne vedem mereu, că nu mai putem unul fără altul. Și se cheamă că suntem îndrăgostiți. Iar dacă ne și culcăm împreună, ne trezim că nu ne mai putem culca decât împreună. Nu mai putem dormi singuri. Și ne obișnuim atât de mult unul cu altul, încât dacă ar încerca cineva să ne despartă, ni s-ar părea că taie cu cuțitul în același trup, că încearcă să ne despartă mădulelele aceluiasi trup... Cam asta se întâmplă întotdeauna cu fiecare dintre noi, adăugă Cătălina zâmbind.

— Asta ți s-a întâmplat și ție, vorbi Biriș. Așa a început pasiunea ta pentru Bibicescu...

— Evident, spuse Cătălina cu simplitate. L-am văzut, întâi, când eram la Conservator; juca la Teatrul Mic. M-a impresionat, deși simțeam că n-are talent. Mi se părea că e un om care suferă; că suferă mai ales de singurătate. Și nu m-am înșelat. Când l-am cunoscut mai bine, am aflat-o chiar de la el... L-am văzut apoi, într-o seară, la Tantzi. Ne-am mai întâlnit de cinci, șase ori — și apoi mi s-a părut că-l iubesc. Așa i s-a părut probabil și lui — pentru că mi-a spus-o. De atunci ne culcăm împreună și se cheamă că ne iubim...

— Din fericire, o întrerupse Biriș, a venit 19 octombrie...

— Din fericire. În ziua de 19 octombrie, am înțeles zădărnicia oricărei existențe, începând cu a noastră, începând cu a mea...

— Atunci, de ce n-ai tras consecințele descoperirii tale chiar în acea zi?

— Mi-a fost frică, mărturisă Cătălina coborând glasul. Sunt lașă. Am groază de moarte. Cu viața am început să mă obișnuiesc, dar de moarte, de gestul morții mi-e o frică teribilă... Și mi-era milă de Dan. S-a obișnuit cu mine. Ce-ar fi făcut dacă eu m-aș fi sinucis pe loc? Așa mi-am propus să-l obișnuiesc cu ideea. Îi dau emoții o dată, cel mult de două ori pe an. În restul timpului e liniștit.

— Cât poate fi de liniștit un nebun ca el, o întrerupse brutal Biriș.

— Ți se pare doar că e nebun, continuă Cătălina. În fond, e un om foarte normal. Își dă seama că n-are talent, că e un ratat. Și atunci, uneori, încearcă să se refugieze în nebulie, ca să poată continua să creadă în el...

— Iar eu, izbucni Biriș, eu unde mă integrez în tot circuitul acesta de egoi nebulie și obișnuință?...

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Cătălina îl privi lung, cu o nețărmită dragoste. Biriș roși și plecă privirile.

— Tu ești cu totul altceva, vorbi Cătălina. Tu îmi ești cel mai bun prieten. Singurul meu prieten, cu adevărat. Tu m-ajută să trăiesc. Tu ești sprijinul meu. Pentru tine am un sentiment pe care nu-l mai pot avea față de nici o altă ființă umană. Și tu ești, totodată, singura mea îndoială. Mă întreb, uneori, ce s-ar fi întâmplat dacă te-aș fi cunoscut acum cinci, șase ani... Cum ar fi fost viața mea... Dacă aș fi putut fi fericită...

Biriș simți că nu mai poate îndura. Auzise cuvintele acestea de nenumărate ori și întotdeauna îl duruseră peste măsură.

— Cred că a fiert apa, spuse el.

Cătălina îl răsplăti cu o privire atât de caldă, încât Biriș își plecă din nou ochii.

— Ce uitucă sunt! exclamă ea coborându-se de pe divan.

Când trecu dincolo, Biriș își duse mâna la frunte, apoi și-o înalță și-și frecă în neștire creștetul capului. Apoi se apropie de fereastră și privi, peste case, cerul plumburiu de februarie. „Într-o zi am să îndrăznesc, își asculta el gândurile. Ușa e întotdeauna închisă. Întorc comutatorul și o prind în brațe, o trântesc pe divan. Mă iubește și ea, n-are să-mi reziste. Dar va trebui să beau ceva înainte...”

Cătălina se întoarse și turnă apa fierbinte în ceainic. Mâna îi tremura puțin, turnând.

— Și cu toate acestea, începu, orice mi-ai spune tu mie, ție îți place fata aceea, Theodora...

În acea limpede dimineață de martie, Ciru Partenie se trezise cu o neobișnuită poftă de scris. Nu scria aproape niciodată diminețile, dar de data aceasta trecu direct în birou, reciti ultima pagină și, aproape fără să-și dea seama, luă tocul și se plecă asupra manuscrisului. La miezul nopții, când se duse să se culce, ploua. Cerul era acum spălat, proaspăt, sticlos. Partenie îl întâlnea în fața lui de câte ori lăsa tocul ca să-și aprindă o nouă țigară. Într-un ceas, scrisese cinci pagini mari. De foarte mult timp nu mai cunoscuse o asemenea dispoziție. Cartea i se înfățișa acum întregă, perfect încheiată. „Asta înseamnă cu adevărat inspirație!”, își spuse zâmbind. Și, din fericire, săptămâna aceea nu avea program; Lucia nu se întorsesse de la Sinaia.

Aproape de amiază, numărând paginile scrise, se simți deodată tulburat. Prea înaintase vertiginos. Îi era teamă să nu se fi lăsat antrenat de o falsă inspirație, de facilitatea care-l amenința întotdeauna după câteva ceasuri de lucru. Se apucă să recitească ultimele pagini. I se păreau admirabile. Totuși, parcă ceva îl împiedica să continue. Se apropie de fereastră și întâlni strada, sticlind în lumină. Ce absurd! Să te închizi în casă pe o asemenea vreme!...

își puse repede haina, își căută pachetul de țigări și coborî cele trei etaje, aproape alergând. Când ajunse în grădină, îl îmbătă aerul limpezit de ploaie, cu miros proaspăt de pământ. Dar parcă îl îmbăta și mai mult cartea de care se despărțise de câteva minute. Pagina aceea neterminată îl chema înapoi. Șovăi pe trotuar, în fața grădinii, apoi se hotărî și porni agale către bulevardul Pake Protopopescu. Manuscrisul care-l chema înapoi, în birou, i se păruse un suflet străin care voia să pună stăpânire pe el, care voia să se substituie libertății lui. Grăbea pasul ca să-și poată desprinde gândul de el.

În dreptul Foișorului, venind aproape alergând de pe bulevardul Ferdinand, îl acostă un necunoscut, nebărbierit de mai multe zile, cu mustața neagră, groasă, acoperindu-i aproape buza de sus și cu ochelari fumurii. Îi luă brațul, plecă privirile în pământ și-i șopti.

— Dumnezeu mi te-a scos înainte, domnule Viziru. Mărește puțin pasul... Și nu te uita înapoi. Mi se pare că sunt urmărit...

„Mă confundă cu el”, înțelese Partenie, și se întunecă. Parcă toată euforia din dimineața aceea dispăruse. Se trezi deodată așa cum era de obicei ursuz, fără chef, obosit.

— Am auzit despre dumneata, continuă în șoptă tânărul. Am auzit cât de bine te-ai purtat la Prefectură...

Partenie își retrase ușor brațul și încetini pasul.

— Mă confundați, domnul meu, spuse. Probabil că mă confundați cu domnul Ștefan Viziru.

Tânărul se opri, tulburat. Dar în acea clipă zări un grup de trei bărbați, în macferlane și cu pălăriile trase pe ochi, traversând strada în dreptul lor. Toți își țineau mâinile în buzunare.

— Vă rog să mă iertați, șopti el foarte încet, și-și trecu palma stângă peste buze.

Încet, își strecurase mâna dreaptă în buzunar și privi pe furis înapoia lui. Îi recunoscuse îndată; erau aceiași care-l urmăreau de aproape un ceas. Trei agenți. Grăbiseră și ei pasul. Tânărul se apropie și mai mult de zid. Nu slăbea din ochi grupul celor trei care traversau bulevardul. „Sunt încolțit!”, își spuse. Își simțea buzele uscate, aspre.

— Ce s-a întâmplat? întrebă mirat Partenie.

— Nimic... Nu mai e nimic de făcut acum!...

— Teodorescu! Ioachim Teodorescu! strigă unul dintre cei trei, fără să-și scoată mâna din buzunar. Mult ne-ai mai dat de furcă, băiatule!...

Partenie întoarse capul să vadă cine vorbește. Dar în acea clipă Teodorescu începu să tragă. Partenie zări un bărbat aproape gras ducându-și mâna la pânțele, încovoiindu-se și căzând în genunchi, la câțiva pași de el, pe marginea trotuarului. În clipa următoare auzi din toate părțile focuri de revolver. „Ce se întâmplă? Ce s-a întâmplat?”, îi alerga, năucă, întrebarea în cap. Simțea cum i se înmoaie genunchii și ar fi căzut dacă n-ar fi simțit deodată un junghi ascuțit deasupra inimii, urmat de un altul și de un altul, fierbinți și totuși foarte reci în același timp, într-o regiune pe care nu izbutea să și-o precizeze. „Nu doare, gândi, nu poate fi grav.” Se mai trezi o dată într-un lac de sânge, pe trotuar, cu Ioachim alături de el, ținând încă revolverul în mână și cu un zâmbet crispat pe buze. „M-a confundat cu Viziru! i se luminează gândul. M-a confundat...” Observă atunci cum sângele se prelingea de sub mustața lui Ioachim, năclăind-o și se simți deodată foarte obosit. Ar fi vrut să închidă ochii, dar nu mai putea.

— Nu mai vrea, maică, s-o ia! exclamase doamna Porumbache. Ne-a făcut de râs în mahala! De unde la început îi plăcuse fata — că e o fată frumoasă ca o cadra, și cuminte, și cultă; a fost și la Universitate! — de unde îi plăcuse, și s-au văzut de mai multe ori, într-o bună zi i s-a năzărit că nu-i mai place, și-a rupt vorbele!...

Nepricopsita aia de Cătălina e de vină! Ea l-a îndemnat!... Târfa aia, bătu-o-ar nenorocul s-o bată!...

Doamna Porumbache plânsese ștergându-se cu șorțul la ochi și-i vorbise de casele pe care le avea părinții Theoderei. Câteva zile în urmă îl întâlni pe Biriș.

— Nu pot s-o iau pe Theodora, îi spuse. Este o fată tânără, frumoasă, destul de inteligentă. Nu am dreptul s-o nenorocesc. Eu am fost bolnav de piept. Și nici acum nu sunt complet vindecat. Fumez prea mult, pierd nopțile, nu mă îngrijesc. Cum aș putea condamna o ființă tânără, care nu mi-a făcut nici un rău?...

— Atunci de ce-ai acceptat să te căsătorești? îl întrebă Ștefan. Biriș zâmbi lung, visător.

— Nu mă așteptam să întâlnesc o fată ca ea, ca Theodora. Nu-mi închipuiam că oamenii pe care-i frecventează mătușa-mea au asemenea odrasle în familie. Eu credeam că-mi găsește o bucătăreasă oarecare, o femeie nu prea tânără, grasă și zdravănă, căreia să nu-i fie teamă de eventualii mei bacili. Cu o asemenea femeie violent carnivoră m-aș fi căsătorit bucuros. Ea i-ar fi ținut companie mătuși-mii, ne-ar fi supraalimentat, și toată lumea ar fi fost mulțumită. Soția ideală a unui belfer... Dar biata Theodora? Are numai 22 de ani și a citit pe Rilke, deși descinde dintr-o familie de vrednici măcelari. Dar cred că a trecut și pe la ea tuberculoza, ca și pe la noi. Nu o pot nenoroci!...

Se opri, apoi îl măsură pe Ștefan din cap până în picioare, ca și cum s-ar fi trudit să înțeleagă ce e schimbat în el.

— Dar cu tine ce e, de ești atât de posomorât? îl întrebă brusc Biriș.

— M-au reintegrat la minister, spuse Ștefan cu un gest de mare plictiseală. De luni mă reîntorc la minister.

Reîncep aceeași viață. Mă obișnuisem să nu

mai fac nimic. Adică, adăugă el zâmbind dintr-o dată, îmi făceam fel de fel de planuri, unele mai frumoase ca altele. Aș fi vrut să mă stabilesc la țară, ca Anisie, să mă împac cu Timpul...

Se despărțise de Biriș de vreun ceas și se întorcea alene spre casă, când trecu alergând prin fața lui un băiețuș cu zierele de seară. Ștefan îl fluieră și băiatul se întoarse în goană întinzându-i grăbit foaia. Pe prima pagină văzu anunțul morții lui Partenie și, alături, fotografia lui Ioachim Teodorescu, ciuruit de gloanțe, cu revolverul în mână și o dungă groasă de sânge prelingându-i-se pe bărbie. Ștefan se opri în mijlocul trotuarului. Când înțelese ce se întâmplase, simți cum i se înmoaie picioarele și fotografia lui Ioachim începu să-i tremure în fața ochilor. Se așeză pe cea dintâi bancă, răsuflă adânc și-și scoase batista, își frecă în neștire mâinile în batistă. Transpirase. Avea mâinile umede, moi, lipicioase.

Rămase așa multă vreme, fără gânduri. Se trezi deodată în întuneric. Apoi un felinar se aprinse stingher, la câțiva pași de el. „Acum am fi fost cu toții la Tokio”, își spuse. Se ridică brusc și se îndreptă spre casă. Ioana îl aștepta în hol, cu băiatul jucându-se pe covor în fața ei.

— Ce ai? îl întrebă ea speriată.

— Sunt foarte obosit, îi spuse.

Trecu în baie și începu să se spele. își frecă în neștire mâinile cu săpun. Se frecă și pe față. În cele din urmă se răzgândi și dădu drumul la duș. Ioana încercă ușa, dar era încuiată și atunci bătu de câteva ori.

— Ce e cu tine? îl întrebă ea de mai multe ori.

— Nimic. N-am nimic... Așteaptă-mă o clipă. M-am simțit obosit. Are să-mi treacă.

Târziu, după ce adormise copilul, Ștefan se apropie de ea și-i puse mâna pe umăr.

— Am să-ți dau o veste tristă, spuse. A murit Ciru Partenie.

— Nu se poate! șopti înspăimântată Ioana, și-și duse palma la gură, ca și cum și-ar fi sugrumat un țipăt.

— A fost împușcat din greșală, continuă Ștefan strângându-și mâna pe umărul ei. Era cu Ioachim Teodorescu și l-au împușcat și pe el, pe Partenie... Uite, citește jurnalul...

O privea citind, îi urmărea ochii holbați sorbind rândurile acelea sinistre și își aminti de Japonia, își aminti că luni trebuie să se prezinte la minister. „Câte zile pot rămâne aici? îl întreba Ioachim Teodorescu. Pot rămâne până luni?...” Luni trebuie să se prezinte la minister. „Să te pregătești de plecare, îi spunea secretarul general. Nu se știe ce va mai fi până la toamnă...” Simți că Ioana e gata să leșine și o ajută să se întindă pe canapea. Nu plângea, ea care era gata să plângă oricând.

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Biriș a rupt logodna, vorbi el deodată. Nu se mai însoară...

— Te rog, lasă-mă o clipă, șopti Ioana. Numai oclipă...

— Cred că ai înțeles ce s-a întâmplat, continuă Ștefan. Ioachim Teodorescu nu-l cunoștea. L-a confundat cu mine.

Ioana își ridică fruntea și-l privi, înspăimântată, cu palma la gură.

— Din cauza mea l-a împușcat, continuă Ștefan. L-a confundat cu mine. într-un anumit sens, eu l-am omorât.

VI

Biriș se ridică extenuat de la masa simplă, de brad, pe care o transformase în birou, și ieși pe balcon. Soarele se oprise parcă drept în fața camerei lui, și totuși era frig; ninsese cu câteva nopți mai înainte. Privi mult timp, pe deasupra brazilor, spinările albe ale munților. În cele din urmă oftă cu o exasperată resemnare și se întoarse în cameră. „Va trebui totuși să-l scriu, își spuse. Nu-l mai pot amâna. Azi, mâine, va veni din nou după articol. Va trebui să-l scriu.” Și asta numai pentru că, în ziua când redactorul *Farului* din Pietroșița vizitase Sanatoriul, ca să scrie un reportaj comandat și retribuit de „Societatea pentru apărarea împotriva tuberculozei”, Biriș discutase cu el despre Partenie. Înainte de despărțire, avusese imprudența să-i fâgăduiască un articol. Se împlinea în curând un an de la moartea lui Ciru Partenie și *Farul Nostru* anunțase deja de câteva ori iminenta apariție a articolului. „Va trebui să-l scriu!” își repeta cuvintele acestea de mai multe ori pe zi, dar în fața hârtiei albe se simțea paralizat. „Dacă aș aprinde o țigară, poate ar merge.” De câteva săptămâni, îi era aproape imposibil să mai găsească țigări. Înainte, doctorii, infirmierele îi aduceau uneori țigări. Dar avusese nenorocul să se înecă odată trăgând prea adânc dintr-o țigară și tușea care l-a apucat atunci i-a pricinuit o nouă hemoragie. I s-au confiscat țigările și din seara aceea i s-a interzis definitiv fumatul.

„Contez pe dumneavoastră, domnule Biriș”, îl implorase redactorul. Era un tânăr inimos, licențiat în litere și voia să transforme radical *Farul nostru*; cum spunea el, voia să facă din foaia săptămânală din Pietroșița un focar de cultură pentru țara întreagă. „Puneți pe hârtie ce mi-ați spus acum, și va fi un articol excepțional, adăugase. Cred că nimeni n-a văzut până acum așa de clar lucrurile acestea. Puneți-le pe hârtie!” Biriș îi vorbise despre graba lui Partenie. „Este sigur că Partenie presimțea mai de mult că zilele îi sunt numărate, îi spusese. Asta explică graba lui de a scrie și de a publica și totodată setea lui

NOAPTEA DE SÂNZIENE

de a trăi, de a profita de viață.” „Puneți-le pe hârtie! repetase de mai multe ori, entuziast, redactorul. Vă asigur că

va fi un articol senzațional."

Nu i-ar fi fost poate atât de greu să-l scrie dacă n-ar fi existat Viziru și insomniile lui. De câte ori se apleca asupra hârtiei, regăsea în fața ochilor aceeași scenă de acum un an; cea după-amiază de la sfârșitul lui martie 1939, în biroul lui Bibicescu. Venise hotărât să-l întrebe: are de gând s-o ia pe Cătălina? Atunci, să o facă repede, cât mai repede. Dacă nu, îi dă un ultimatum: să rupă orice legături cu Cătălina, pentru că el, Biriș, intenționează să se căsătorească cu ea. Să nu o mai compromită zadarnic. Dar nu apucase să aducă vorba de căsătoria Cătălinei. Puține minute după sosirea lui, se anunță Viziru.

— Trebuie să-l primesc, șoptise Bibicescu. Poate are să-mi aducă o veste importantă...

Nu se întrebese ce fel de veste ar putea să-i aducă, pentru că știa de mult că Bibicescu se trezește rostind cuvintele înainte ca să fi avut timpul să le înțeleagă. Când îl văzu intrând pe Ștefan, îl privi cu mirare, aproape tulburat; avea fața palidă, uscată, și ochii i se înfundaseră în orbite.

— Nu mai pot dormi, spuse el intimidându-se deodată. De câțva timp sufăr de niște insomnii îngrozitoare. Bibicescu nu rostise un singur cuvânt. Se așezase la birou și-l privea, după obiceiul lui, pătrunzător.

— Am trecut o clipă pe la profesorul Antim, vorbi din nou Ștefan silindu-se să zâmbească. La el, acum un an, l-am întâlnit pe Ioachim Teodorescu. Am trecut să văd ce mai spune profesorul. Și-a frânt o clipă mâinile. „Ce vremuri trăim!”, a exclamat de mai multe ori. Apoi și-a adus aminte că anul trecut i-am adus norocul în casă. Chiar așa mi-a spus atunci, anul trecut: „Dumneata, domnule Viziru, ești un om cu noroc; mi-ai adus norocul în casă...” Acum a adăugat: „Dacă dă Dumnezeu, până într-un an afacerea e făcută. Dar, mai trebuie să moară un om...” Dar nu mi-a spus despre ce afacere e vorba...

Vorbea cu o nedefinită fervoare și totuși o mare oboseală în glas, trecându-și mereu palma pe deasupra ochilor. Bibicescu se ridică brusc de la birou și trecu în partea opusă a odăii.

— Dumneata ai venit aici cu o întrebare precisă, pronunță el grav, cu solemnitate. Care e?...

— Ai ghicit, zâmbi Ștefan. Venisem să te văd în legătură cu piesa lui Partenie. Am auzit că, puțin timp înaintea morții, ar fi scris o piesă, *Priveghiul*. Dar nu s-a găsit printre hârtiile lui. M-am gândit că poate știi dumneata ceva despre ea. Am auzit că o dăduse unui prieten s-o citească...

— Eu n-am fost prietenul lui, îl întrerupse Bibicescu. Ne cunoșteam doar de bună ziua...

Ștefan tăcu și-și plecă privirile în pământ.

MIRCEA ELIADE

182

— ... Dar de piesa asta am auzit și eu, continuă Bibicescu. Nu știam c-o terminase. Mi-a spus astă-vară că lucrează la ea. Mi-a spus chiar mai mult: ca o scrie gândindu-se la mine, la cum aș juca-o eu.

Traversă cu pași mari odaia și se așeză din nou la birou.

— Ce nu mi-a spus este că a conceput piesa asta în urma unei lungi convorbiri cu mine. Pot spune, chiar, că subiectul i l-am sugerat eu. Ii vorbisem despre timpul concentrat al spectacolului, despre acele câteva ceasuri în care se concentrează atâtea evenimente și se împlinesc atâtea destine. Apoi i-am explicat noua mea teorie asupra actorului. E prea complicată ca să ți-o pot rezuma, dar în esență i-am spus următoarele: prin faptul că actorul întrușipează pe rând nenumărate personaje, el trăiește un număr considerabil de existențe și deci își consumă propria lui *karma* într-un timp mult mai scurt decât restul omenirii...

— De unde ai auzit tu de *karma*? îl întrerupse zâmbind Biriș.

— De la Cătălina, evident, răspunse plictisit Bibicescu. Cătălina are o intuiție extraordinară. Ascultând-o într-o seară vorbindu-mi despre *karma*, am avut ca un fel de revelație a adevăratului destin al actorului. Căci el, actorul, se identifică, pe rând, cu nenumărate existențe umane și suferă, dacă e un actor bun, întocmai cum ar suferi, în viață, personajul pe care-l întrușipează pe scenă. Asta înseamnă că el cunoaște, într-o singură existență, pasiunile, speranțele, suferințele și revelațiile a cincizeci sau o sută de existențe...

— Foarte interesant! făcu Ștefan nedezipindu-și privirile de el.

„Se întrebă de la cine a auzit Bibicescu teoria aceasta a actorului”, înțelese Biriș și zâmbi din nou.

— Foarte interesant! repetă Ștefan.

— Același lucru mi l-a spus și Ciru Partenie, după ce m-a ascultat, continuă Bibicescu. Reîntâlnindu-l, câteva săptămâni în urmă, mi-a mărturisit că scrie o piesă și că o scrie gândindu-se la mine. I-aș fi pus-o eu în scenă, și tot eu aș fi jucat rolul principal... Din câte mi-a spus, am înțeles că problema era tocmai asta: spectacolul, actorul, Timpul...

— De ce-o fi intitulat-o, atunci, *Priveghiul*? întrebă timid Ștefan. Bibicescu ridică din umeri.

— Toate titlurile lui sunt camuflări, spuse. Era un ins foarte ciudat... Tăcură câteva clipe toți trei.

— Mă întreb unde ar putea fi piesa? vorbi Ștefan. Cine o fi prietenul căruia i-o dăduse s-o citească?...

— Nu cumva crezi că piesa e la mine? întrebă Bibicescu dându-și puțin capul pe spate, ca și cum ar fi vrut să-l privească mai bine.

— Sperasem asta o clipă, mărturisi Ștefan. Și acum sunt din nou dezorientat... Nu mai știu unde s-o caut.

1X3

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Bibicescu se ridică de la birou și se opri în fața lui Ștefan.

— Dar în fond, de ce te interesează atât de mult pe dumneata piesa asta a lui Partenie? A mai scris și alte piese.

A publicat vreo cincisprezece cărți. Recitește-le și ai să-i pătrunzi mai bine opera, decât umblând după un manuscris a cărui existență e incertă!...

Ștefan tăcu, încurcat. Apoi își înălță încet privirile și le opri în ochii celuiilalt.

— E la mijloc mai mult decât o curiozitate literară, spuse. De când a fost împușcat Partenie, nu mai pot dormi. Din când în când, vine un intern și-mi face o injecție. Dorm atunci 24 de ore în șir. Dar nu e somn ăsta; e o cloroformizare, e un leșin... Acum o săptămână am auzit de piesa lui Partenie. M-a atras titlul: *Priveghiul*. Asta fac eu, de la moartea lui, întruna: priveghez!... Dar de ce? și până când? Nu înțeleg nimic...

Plecă din nou privirile și-și trecu palma pe frunte. Lumina scăzuse în odaie, și figura lui începea să capete un luciu mat, cenușiu.

— Mi-am spus că, poate, voi afla dezlegarea citindu-i piesa, continuă văzând că ceilalți nu spun nimic. Știți, viețile noastre au fost întrețesute într-un chip destul de curios. S-ar putea ca aceeași neînțeleasă solidaritate să se prelungească și după moartea lui...

În seara aceea, Biriș renunțase să mai pună problema Cătălinei și plecase o dată cu Ștefan. După obiceiul lui, Bibicescu îi conduse până în prag, apoi închise ușa fără să spună vreun cuvânt.

— Îmi pare rău de tine, îi spuse când ajunseră pe trotuar, dar am impresia că vrei să te mistifici. Ai avut un șoc nervos pentru că Partenie a fost împușcat din cauza ta. Ar trebui să te odihnești câteva zile. Are să-ți treacă... Ștefan nu-i răspunse imediat. Își frecă mult timp ochii cu podul palmei, apoi își ridică gulerul de la pardesiu, deși seara era destul de caldă.

— E altceva la mijloc, spuse el. Simt că e o taină și nu o înțeleg. Mi s-a făcut un semn și nu știu cum să-l dezleg...

„Camera *Samba*”, își aminti Biriș. Simți deodată o pornire răutăcioasă împotriva omului de lângă el. „Pictura care nu se poate vedea și celelalte. False naivități și superstiții întârziate. Ce ghinion că tocmai astăzi i-a venit să-l caute pe Bibicescu. Diseară, în garsoniera Cătălinei, aș putea totuși încerca. După aceea, se va hotărî chiar ea să-i spună, să-l lase.”

— Ar trebui să te internezi într-o clinică, vorbi absent. O insomnie ca a ta trebuie tratată radical...

— Mai e ceva care-mi scapă, spuse Ștefan ca și cum nu l-ar fi auzit. De ce și-o fi intitulat ultima lui piesă *Priveghiul*?...

„De unde să știe el că va fi ultima lui piesă?”, ar fi vrut să exclame, sarcastic, Biriș, dar își aminti că în seara aceea nu va putea trece pe la Cătălina. După

MIRCEA ELIADE

184

teatru, ea și Bibicescu rămâneau în oraș, invitați de Mișu Weismann. „Poate am să încerc mâine seară.” Se trezi deodată abătut, plictisit, fără chef.

Când îi strânse mâna lui Ștefan, la despărțire, văzu cum îi caută, avid, ochii și-i păstrează lung în bătaia privirilor lui arse.

— Face un complex de culpabilitate, îi spusese Ioanei câteva zile în urmă. Ar trebui internat într-o clinică.

O vedea a treia oară pe Ioana. Parcă era și ea bolnavă, cu gândurile rătăcite.

— Eu știu ce-ar trebui să-i spun, șopti cu un zâmbet trist, misterios. Încă nu am curajul, dar într-o zi am să mă hotărâsc... Trebuie să-i spun...

„L-o fi iubit, oare, pe Partenie?”, se întrebuse Biriș coborând scările. Nu mai semăna acum cu femeia pe care o cunoscuse el cu puține luni înainte, când sunase într-o dimineață la ușa ca să afle vești despre Ștefan. — Trebuie să sosească de la o zi la alta! exclamase ea din prag. Îl aștept în fiecare zi; trebuie să sosească. La ora asta ar putea fi în tren sau chiar la gară, deja sosit... Avea gesturi moi, rotunde, pe care nu izbutea să le tulbure nici o emoție. Plutea pe figura ei întregă o nobilă mândrie. Avea o frumusețe străină, aproape singulară, alcătuită din secrete asimetrii. „Nu seamănă cu o soție, reflectase el atunci. De aceea i-a plăcut atâta lui Partenie, ca să se logodească; el, ale cărui eroine devin personaje interesante în măsura în care își ratează căsătoria...”

Acum parcă nu mai era aceeași femeie. Nu era îmbrăcată în negru, dar dobândise expresia femeilor în doliu pe care le întrezărești uneori pe stradă; o nedefinită, bolnavă paloare a obrazilor, ochii stinși, pleoapele ușor umflate. Și o derutantă absență în priviri, în gesturi, ca și cum n-ar mai îndrăzni sau n-ar mai putea să facă aceleași mișcări ca mai înainte. „Toate acestea din cauza lui Partenie sau pentru că îi e teamă de Ștefan, îi e teamă să nu-l piardă pe Ștefan?”, se întrebuse el de mai multe ori.

Două zile în urmă Viziru fusese internat. Biriș se dusese să-l vadă.

— Mi-e foarte frică, șoptise Ioana întâmpinându-l pe culoarul clinicii. Nu știu ce se întâmplă cu noi... Spune-i și dumneata că a dispărut, că manuscrisul a dispărut fără urmă...

Intrând, i se păru că Ștefan încearcă să zâmbească și îi fu milă de el. Îmbătrânise deodată, în câteva zile. Ochii i se adânciseră în orbite și pleoapele, însângerate, abia le mai putea păstra întredeschise. Tâmpile erau supte, umbrite. Obrazul părea fumuriu, ca și cum ar fi fost uns cu scrum de țigară. — Să știți că e grav, le spusese, în acea seară, la masă. Bibicescu ridicase plictisit din umeri. Cătălina îl privi zâmbind. — De ce zâmbești? o întrebă el. — Întrebă-l pe Dan, răspunse evaziv Cătălina. Poate că dacă află că Viziru e pe moarte, are să-ți spună... El se întoarse brusc spre Bibicescu. — Ce sunt misterele astea de prost gust? Dacă știi ceva de manuscris, spune!...

— Nu era vorba de manuscris, îl întrerupse Cătălina. Era vorba de cu totul altceva...

185

NOAPTEA DE SÂNZIENE

A doua zi, Ioana îl aștepta pe o bancă în grădina clinicii. Îi făcu semn de departe, cu mâna. Părea mai liniștită, aproape senină, deși o mare oboseală străbătea încă în glasul și în privirile ei.

— M-am hotărât și i-am spus, începu ea foarte încet îndată ce se așeză lângă ea pe bancă. L-am mințit. I-am spus că știu ce-a scris el în *Priveghiul*, că mi-a povestit-o chiar el, Ciru, când a venit să mă vadă. Dar nu e adevărat. Nu mi-a spus nimic. L-am mințit. Dar acum, doarme...

Se întoarse spre el și-i zâmbi. Biriș observă că ochii ei sunt încă înlăcrimați și-și ascunse stânjenit privirile.

— Am să-ți povestesc ce i-am spus, continuă Ioana cu căldură. Dumitale trebuie să-ți povestesc. Dar nu aici. S-a făcut frig...

Au plecat pe bulevard să caute o cofetărie.

— Nu aici, spuse Ioana. Am fost odată aici cu el, cu Ciru... Cofetăria în care au intrat era modestă, întunecată, pustie. Biriș-își aminti

că nu are destui bani și, după o scurtă ezitare, îi mărturisii.

— Am eu, îl liniști Ioana.

Zâmbi din nou, atât de cald, încât Biriș zâmbi și el. Apoi, închizând o clipă ochii, redeveni gravă.

— Să nu râzi de mine, dar a trebuit să-i spun asta. I-am spus că Ciru a venit odată să mă vadă, când Ștefan era în lagăr, și mi-a vorbit de piesa pe care vrea s-o scrie. Nu i-am povestit subiectul. I-am spus că nu-l știu, că nu mi l-ai povestit nici el, Ciru, că nu mi-a vorbit decât de tema generală a piesei...

Se opri, îl privi o clipă cu o subită intensitate, apoi, își plecă privirile și se îmbujora.

— Nu ți-am mărturisit tot, reluă ea. I-am mai spus ceva. L-am mințit. I-am spus că eu am continuat să-l iubesc pe Ciru. Știam că asta are să-i facă plăcere. El de mult susține că l-am iubit și-l iubesc încă pe Ciru. Nu era adevărat. Nu l-am mai iubit. Nu cred că se pot iubi doi oameni în același timp. Dar Ștefan crede că se poate. De aceea i-am spus. Știam că-i va face plăcere. M-a privit lung și a zâmbit. Mi-a strâns mâna. Eu știam la ce se gândea el, dar l-am lăsat să-mi strângă mâna. Știam că-i face plăcere.

O fată de liceu intră atunci în cofetărie și se așeză, intimidată, la o măsuță.

— Aștept pe cineva, spuse ea și se înroși.

— ... Mă îngrozesc că a trebuit să-l mint, continuă Ioana. Dar într-o zi, după ce s-o face bine, am să-i spun adevărul. Am să te rog, atunci, să-i spui și dumneata...

— Ce să-i spun? întrebă Biriș încurcat.

— Uite, să spui cum l-am mințit, șopti repede Ioana plecându-și privirile. I-am spus că îi iubeam pe amândoi, deopotrivă, că în dragostea mea erau nedespărțiți, erau unul. Dar că el, Ciru, a vrut să scrie *Priveghiul* pentru că nu

MIRCEA ELIADE

186

știa asta, nu știa că eu continuam să-l iubesc. El, Ciru, credea că a murit în mine, așa cum simțise el când am rupt logodna.

— Nu prea înțeleg, făcu Biriș tot mai încurcat.

— I-am spus că tot ce a urmat de atunci, continuă Ioana cu un glas foarte scăzut, n-a fost decât priveghiul unui mort, că de aceea și-a intitulat el piesa *Priveghiul*; că noi doi, Ștefan și cu mine, l-am priveghiat pe el, cinci ani... Nu știam ce să-i spun altceva! exclamă ea deodată, clătănându-și fruntea cu deznădejde. Eu n-am imaginație. Nu știu cum se imaginează o piesă. Am citit foarte mult în viața mea, dar nu știu cum să inventez o piesă...

— Ai sosit de mult? întrebă un elev de Școală Militară apropiindu-se de masa fetei.

Ioana întoarse speriată ochii, apoi își duse palma la frunte. Fata roșise din nou. El îi sărutase mâna și se așeză, cu zgomot, după ce-și roti îndrăzneț privirile în cofetăria pustie.

— ... Și el a crezut? întrebă deodată Biriș. A putut crede asta?!

— Zâmbea tot timpul, ascultându-mă povestind. A crezut. Apoi a închis ochii și a adormit.

— Are mare slăbiciune pentru melodrame, spuse Biriș zâmbind.

— ... N-am știut ce să-i spun altceva, începu Ioana. Dar dumneata poate nu știi tot. Nu știi că el e îndrăgostit de o fată, Ileana. Mi-a spus-o chiar el. E îndrăgostit de Ileana...

Nu se mai putu stăpâni și izbucni deodată în plâns, ascunzându-și fața în palme. Cei doi întoarseră cu mirare ochii; fata îl privi ostil, aproape speriată. Biriș se simți ridicol și rămase cu țigara neaprinasă în colțul buzei, fără să mai îndrăznească să facă un singur gest.

Abia a treia zi o reîntâlni pe Cătălina.

— Știi că e salvat, îi spuse. Doarme. A scăpat de insomnii.

Cătălina se trudea să găsească priza micii lămpi cu abajur japonez de lângă divan. Nu-i plăcea lumina tare a becului din tavan.

— Cine spui că a scăpat de insomnii? întrebă ea reaşezându-se pe divan și împingându-se, prin salturi mici, către perete.

Biriș își aprinse o țigară și începu să-i povestească. De trei zile, Ștefan Viziru doarme mereu. Adică, doarme

normal, fără somnifere, câte 14-15 ore pe zi. E salvat.

Șovăi câțva timp, pipăindu-și creștetul capului, acolo unde simțea, parcă din zi în zi mai implacabil răindu-i-se părul, apoi povesti întâlnirea cu Ioana.

— Ți-o spun și ție, ca să fii și tu martoră, își încheie el povestirea.

— La ce să fii martoră? îl întreabă Cătălina, zâmbind cu milă și totodată provocator.

187

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Să avem un martor în plus, repetă Biriș tulburându-se. Poate că n-ar fi trebuit să ți-o spun, dar voiam să aflî și tu că Ioana l-a mințit. Viziru suferă probabil de o specie rară de masochism: ține cu orice preț să creadă că nevastă-sa a continuat să-l iubească pe Partenie până în ultimul timp.

Cătălina începu să râdă; cărnos, cu brutalitate, aproape obscen. Biriș o privea fermecat; mâna îi tremura puțin, și și-o lipi de speteaza fotoliului. Simți deodată în nări, pe buze, în cerul gurii, un parfum cald, complex, ațâțător, de femeie numai pe jumătate dezbrăcată.

— Ce naivi sunteți voi, bărbații inteligenți, spuse Cătălina privind-l în ochi.

În ochii ei, râsul se păstra încă, tot atât de obscen, de provocator. Biriș strânse mai puternic speteaza fotoliului.

„Acum cred că e momentul, îi alerga gândul prin minte. Doar smulg, cu un singur gest, poate chiar cu piciorul, ștecăru din priză, și mă prăbușesc deasupra ei, pe divan, în întuneric.”

— Îndată ce nu mai e vorba de un personaj feminin, continuă Cătălina, de o femeie dintr-o carte sau dintr-o piesă de teatru, nu mai înțelegeți nimic. Așa e și Dan... Așa e, probabil, și Viziru, adăugă cu o umbră de gravitate în glas.

„Acum!”, îi strigă gândul. Dar se simți golit dintr-o dată de sânge, de puteri, și începu să tremure.

— Femeia aceea, continuă Cătălina pe gânduri, ca și cum și-ar fi vorbit mai mult sieși, i-a iubit pe amândoi.

Crezi că e atât de greu lucrul ăsta, să iubești doi bărbați?!

Zâmbise rostind ultimul cuvânt, dar în clipa următoare îl văzu sărind, ca împins de un resort, de pe fotoliu, îl zări pătrunzând în zona de lumină a abajurului, cu ochii mișcându-se și gura deschisă, uscată, și-apoi simți mirosul de tutun din haine, respirația lui sugrumată, auzi cuvinte repede înghițite, parcă trase înapoi între dinți, supte cu un suspin în gât, cuvinte pe care nu le putea înțelege. Se smuci, apărându-și pieptul cu brațele, depărtându-și capul, întorcându-l când într-o parte, când în cealaltă, fără să îndrăznească să țipe.

— Petre! șopti ea. Ce faci?! Petre!

El izbuti să-și apropie gura de gâtul ei și simți sărutarea sălbatică, nepricepută, ca o ventuză umedă, fierbinte.

— Te implor! strigă ea cu un glas sugrumat. Te rog. Te implor! Nu face asta!... Am să mă omor!

Încercă încă o dată să se smulgă de sub trupul lui și, desprinzându-și genunchiul, Biriș întrevăzu până foarte sus ciorapul și pielea palidă, aproape ireală, a coapsei.

— Te implor! șoptea ea în neștire.

— Te iubesc! vorbi el înfundat. Vreau să fii femeia mea, soția mea! Te iubesc!...

MIRCEA ELIADE

188

189

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Lasă-mă, spuse ea foarte încet. E groaznic!...

Biriș șovăi câteva clipe, cu gura foarte aproape de gâtul ei, apoi îl cuprinse deodată o cumplită rușine, amestecată cu milă, de el însuși — și se ridică de pe divan. Se împletici în firul lămpii cu abajur, dar ajunse până la fotoliu și-și rezemă mâna de spetează. Răsufla greu, cu zgomot. Își trecu degetele prin păr, apoi își refăcu cravata.

— Te rog, iartă-mă! șopti Cătălina. Nu pot. Te iubesc prea mult, te iubesc ca pe un frate!...

Când întoarse capul s-o privească, o zări în mijlocul divanului, cu fața prinsă între palme, cu părul căzându-i peste frunte, peste brațe, aproape auriu în bătaia lămpii. Se îndreptă atunci spre ușă.

— Ce faci? îl întreabă Cătălina, ridicându-și fața din palme. Unde te duci?

— La dame, spuse Biriș în fața ușii, fără să se întoarcă. Asta-i destinul meu, destinul oricărui belfer: să se ducă la dame...

— Petre! îl strigă speriată Cătălina. Petre!...

Se opri și-și mai trecu o dată mâna peste cap, oprindu-și-o o clipă în creștet. Rușinea, mila de el însuși, lăsaseră loc unei pomiri de ură care-i ardea pieptul; o simțea cum urcă fierbinte, din măruntaie, și cum i se oprește în piept, ura aceea fără nume, ca un jărat.

— Te implor, rămâi! o auzi din nou, rugătoare. N-am să mai mă gândesc niciodată... E ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Rămâi!...

Cu un zâmbet sleit pe obraji, se întoarse, fără grabă, privind-o în treacăt, peste umăr, și se așeză în fotoliu. Începu să-și caute pachetul cu țigări. Cătălina rămăsese în mijlocul divanului, cu fruntea plecată.

— La dame, vorbi din nou Biriș desfăcându-și nervos, tremurând, pachetul cu țigări. Că sunt profesor de filosofie. Intelectual distins. Dacă măcar ar fi avut coana Viorica o servitoare tânără, m-aș fi culcat cu ea. Așa se culcă intelectualii: cu servitoarele. Dar eu trebuie să mă duc la dame. Femeia pe care o iubesc...

„... Mă platonicianule, îmi spusese într-o seară Bursuc, în pragul cafenelei, cu glasul lui gros, vulgar, mă idealistule, tu încă n-ai înțeles că orice femeie e curvă?!...” „Târfa aia de Cătălina, aia ți-a mâncat capul, maică! se lamenta coana Viorica, nepricopsita aia de se-ntinde cu toți bărbații...” „Ei și? Își repetase el de nenumărate ori, ei și? E femeia pe care o iubesc...”

— ... Se culcă cu alții, cu ai proști, cu ai cu bani, continuă el mai înfundat, gata să izbucnească. Femeia pe care o iubesc este și ea intelectuală, e damă de lux; se culcă numai cu cine a apucat, cu un nătărău care se dă drept nebun ca să pară interesant și cu oricine altul o plătește gros!...

— Petre! țipă Cătălina ridicând fruntea, cu un țipăt scurt, deznădăjduit, ca și cum ar fi fost rănită.

— Așa se spune în oraș, continuă el placid, înghițind anevoie, cu gura uscată, așa spun toți. Că te culci pe parale!...

Cătălina își plecă din nou fruntea și-și ascunse capul în palme.

— Eu, care te iubesc, trebuie să mă duc la dame, continuă. Căci și tu mă iubești. Mă iubești, din nenorocire, prea mult. Îmi ceri să te respect...

Se opri deodată, ca și cum s-ar fi înecat cu fumul de țigară, apoi izbucni într-un râs răgușit, repede înăbușit de tuse. Tuși așa multă vreme cu ochii înlăcrimați, apoi își scoase batista și scuiță, de mai multe ori, cât putu mai zgomotos.

— ... Să te respect! repetă el și începu din nou să râdă. Așa cum făcea Ștefănescu! Sau n-ai auzit de Ștefănescu și de femeia pe care el o respecta?

Se întrerupse ca și cum ar fi așteptat să spună Cătălina ceva. Dar ea continuă să tacă, ținându-și capul între palme.

— Asta se petrecea acum patru ani, când eram la Brașov, începu el bine dispus. Locuiam la hotel. Odată, târziu noaptea, am auzit glasuri în odaia vecină. „Iar a venit o pereche”, mi-am spus. Asta se întâmpla destul de rar la Brașov, dar se întâmpla totuși. Veneau perechi de la București, de la Cluj. Dar de data asta nu se întâmpla nimic alături. Șoapte, sărutări și iar șoapte și atâta tot. Am adormit. Și deodată m-a deșteptat țipătul femeii de-alături. Era un strigăt ascuțit, exasperat, de femeie isterică. „Violează-mă, Ștefănescule, și nu mă mai respecta! Violează-mă!...”

Izbucni într-un râs nestăpânit și trupul i se zguduia ca săltat de nesfârșite sughițuri. O văzu pe Cătălina ridicându-și capul din palme. Avea ochii uscați, indiferenți, și-l privea ca și când s-ar fi întrebant ce se întâmplă cu el.

— Cu mine se petrec lucrurile întocmai pe dos, reluă el după ce-și potoli râsul. Tu ar fi trebuit să strigi:

Respectă-mă, Petrache, și nu mă viola! Respectă-mă că eu nu sunt curvă de rând. Eu sunt femeia pe care o iubești, ființa la care te gândești întâi când te trezești, diminețile, ființa la care te gândești când te lupți cu somnul, nopțile. Respectă-mă! și când te-apucă dorul de mine, du-te la dame!... Eu trebuie să mă culc cu geniul pustiu, cu Bibicescu, omul care mi s-a părut că-l iubesc pentru că am înțeles că e o perfectă nulitate, și cu care continui să mă culc pentru că, la 19 octombrie, am întâlnit pe Buddha!... Ce porcărie! exclamă el ridicându-se brusc din fotoliu. Ce sinistră porcărie!...

Se îndreptă din nou, cu pasul greu, hotărât, spre ușă. Dar în acea clipă Cătălina îl strigă și se coborî repede, speriată, de pe divan.

— Rămâi, îi spuse ea. Rămâi!...

Biriș întoarse capul. O văzu cum începe să se dezbrace, grăbindu-se, tremurând, neștiind ce să scoată mai întâi: bluza, ciorapii, fusta. Își descheiase hi uza, începu să-și descheie nasturii de la fustă apoi renunțase, prea nerăbdătoare,

MIRCEA ELIADE

190

și ridicându-și fusta, începu să-și scoată ciorapii. Cu gesturi scurte, băiețești, își zvârlise, unul după altul, pantofii. Biriș o privea.

— Rămâi, vorbea ea repede, rămâi să dormi cu mine. Uite, mă dezbrac. Să nu spui că n-am vrut să-ți fac plăcerea asta. Culcă-te cu mine...

O văzu cum rămâne în combinezon, ferindu-se să-l privească, tremurând, cu o mână pe piept.

— Lasă, nu te mai osteni, spuse în cele din urmă Biriș. Bagă-te în pat că ai să răcești. Noapte bună!...

— Petre! îl strigă ea. Nu mă lăsa! Mi-e frică, singură!...

— Poate că am să vin să mă culc mâine, spuse Biriș, deschizând ușa. Om vedea! Cine știe ce se mai poate întâmpla până mâine!...

Închizând ușa în urma lui și coborând grăbit scările, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu alerge după el, o vedea încă, așa cum o lăsase, în mijlocul camerei, aproape goală, implorându-l să rămână, să se culce cu ea, vedea încă imaginea aceea improbabilă, neverosimilă, pe care nu îndrăznise să și-o alcătuiască nici în cele mai absurde închipuiri ale lui.

Când îl revăzu pe Ștefan, puține zile după ce ieșise din clinică, îl lovi de la început lumina din ochii lui. Arăta odihnit, aproape rumen la față, fruntea își recăpătase frăgezimea ei netedă, copilărească — numai ochii îi sticleau aprinși de o lumină albăstruie, neobișnuit de vie. Îl aștepta lângă fereastră. Se vedeau, de aici, acoperișurile de tablă și gresie, ușor estomate în boarea dimineții de mai, și turlile bisericilor vecine.

— Știi că am ieșit din labirint, începu deodată Ștefan continuând să privească pe fereastră. Și pentru că am izbutit să scap și din încercarea aceasta, vreau să-ți încredințez un mesaj. Este un lucru foarte delicat. Trebuie să ți-l spun acum, cât timp mi se pare că înțeleg încă ceva și încă îmi amintesc ceva.

Se întrerupse și întoarse deodată capul spre Biriș. Figura întreagă îi zâmbi, dogorâtă de o vâlvătaie care ar fi izbucnit chiar atunci, nevăzută, în preajma lui. Apoi se depărta de fereastră și trecu prin fața bibliotecii, să se așeze pe fotoliul de lângă ușă. Acolo, deasupra fotoliului, se afla tabloul care-i plăcea atât de mult lui Biriș: câteva flori zvârlite parcă în mare grabă pe colțul unei mese, alături de o mânășă neagră de femeie. „O aștept mereu să se întoarcă de la telefon, îi spusese odată Ștefan. Am impresia că am intrat la cineva care, puține minute înaintea mea, tocmai se-ntorsesese dintr-o lungă plimbare în afară de oraș; abia a avut timp să lase pe măsuta din antreu florile acestea de câmp, cu cozile lungi, nedibaci tăiate, și să-și scoată o mânășă — și a auzit telefonul sunând. A alergat să răspundă. Eu stau aici, privind când florile, când măsuta și o aștept. Nu s-a întors încă. Dar n-am obosit, nu m-am plictisit. O aștept.”

Îl văzu cum se așază pe fotoliu și continuă să zâmbească, tăcând.

191

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Am să-ți cer un lucru foarte delicat, spuse el târziu, dar ca să înțelegi de ce este vorba, ar trebui, poate, să-ți explic alte câteva lucruri...

— Intră direct în materie, îl întrerupse Biriș. E vorba de Partenie, de *Priveghiul...*

— Nu, spuse Ștefan cu gravitate. E vorba de un mesaj pe care vreau să ți-l încredințez. Acum, cât mai e timp, cât îl înțeleg încă. Știu foarte bine că n-am să-l mai înțeleg multă vreme. Lucrurile acestea se uită repede.

Probabil că foarte curând am să redevin ce-am fost, am să redevin eu însumi. Dar mesajul are să rămână. Am să-l aflu oricând de la tine...

— De ce nu-l scrii, atunci?! îl întrerupse Biriș cu un zâmbet plictisit, ironic. Revelațiile se păstrează mai bine când sunt formulate în scris.

— Eu nu pot scrie, spuse Ștefan cu o potolită fervoare. Trebuie să ți-l spun. Mai ales că am să te rog să-l transmiți cuiva. Îmi pare rău că nu este și Ioana aici ca să-l asculte și ea, căci ne interesează pe toți trei. Am să te rog să transmiți mesajul acesta Ilenei. Mai ales pe ea o interesează.

Se opri și rămase câțva timp cu privirile pe covor. Biriș își aprinse pe îndelete o țigară. Se simțise indispus de la început, de când îl auzise pe Ștefan vorbindu-i despre labirint. De mult, își spusese și el același lucru: „Parcă m-aș fi pierdut într-un labirint.” își spusese asta într-o zi, de mult, dându-și seama că se gândește mereu la Cătălina. „Ar trebui să n-o mai văd o săptămână, două, trei săptămâni, apoi trei luni, șase luni, nouă luni — până ies din labirint.” Dar continuase s-o vadă. Și o revedea și acum, așa cum i se arătase ultima oară: aproape goală, cu o mână pe piept, implorându-l: „Nu mă lăsa! Mi-e frică, singură!...” Nu se mai dusese, de-atunci, s-o vadă. Și totuși, s-ar fi dus oricând, s-ar fi întors chiar în aceeași noapte dacă n-ar fi auzit neconținut în urechi anumite cuvinte: „Am să mă omor! *Te iubesc ca pe unfratel...*” „îi e silă de mine, înțeleșese Biriș. Are o adevărată repulsie față de mine, dar i-a fost milă și s-a despuiat în fața mea. Din milă.”

— Este vorba de mașină, începu deodată Ștefan. Tot ce v-am spus, acum doi ani, în camera secretă, era inventat. V-am spus asta ca să vă fac să veniți. N-am pictat niciodată mașina. Nici n-aș fi putut-o picta, chiar dacă aș fi vrut. Cum vă spuneam atunci, eu nu știu să pictez. Dar mașina aceea *există*. Am să te rog să spui asta Ilenei...

— În fond, de ce nu i-ai spune-o tu? îl întrebă Biriș. V-ați certat?

— Nu ne-am mai văzut de mult. Ea îmi telefonează mereu la minister. I-am vorbit de mai multe ori după 16 martie, știi, din ziua când l-au împușcat de Partenie. De-atunci mi-a telefonat mereu. Am să te rog să-i spui să nu-mi mai telefoneze. Măine mă reîntorc la minister. Roag-o să nu-mi mai telefoneze. Am să vin eu, curând, s-o vad. Spune-i să mă aștepte. Într-o zi, foarte curând, am să mă duc s-o vad...

MIRCEA ELIADE

192

193

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Tăcu iar. „Ar fi trebuit, totuși, să mă duc s-o vad”, își spuse Biriș. Rămase câțva timp privind-o, prin fumul de țigară, aproape goală, în fața lui, cu o mână pe piept. Fără să-și dea seama, oftă adânc și se înecă în fum. Începu să tușească. Ștefan îl privi cu o neînțeleasă curiozitate, cât timp dură accesul de tuse.

— Știi, reîncepu el brusc, acolo, în labirint, mă simțeam închis din toate părțile. Parcă m-aș fi aflat prizonier într-o imensă sferă de metal. Parcă nu mă mai găseam în pânțele balenei, ci în lăuntru unei imense sfere de metal. **Nu-i** vedeam nicăieri marginile, dar mă simțeam totuși închis iremediabil în lăuntru ei, simțeam că oricât m-aș zbate, oricât aș înainta, oricât de departe de centrul de unde plecasem și mai aproape de marginile ei, marginile acestea de fier îmi rămâneau inaccesibile. Mă simțeam condamnat pentru tot restul vieții să mă învârt, orbește, zadarnic, în lăuntru sferei acesteia, ca în întunericul unui labirint. Și, totuși, într-o zi, aproape fără să-mi dau seama — am sfărâmat coaja, și am ieșit, așa cum ai ieși dintr-un imens ou, a cărui coajă ți se părea inaccesibilă, invulnerabilă, ca o lespede și pe care, abia atingând-o, s-a sfărâmat. Și am ieșit din nou la lumină, am ieșit din labirint...

Se însuflețise vorbind, coborând pe alocuri glasul, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-l audă și altcineva, dar

lumina ochilor îi rămăsese tot atât de curată. Biriș înghiți de mai multe ori, cu toată puterea, ca să-și stăpânească noul acces de tuse pe care-l simțea apropiindu-se. Atunci îl lovi un miros de petrol plutind vag în jurul lui, risipindu-se din hainele lui, din trupul lui. Își ridică sfios palma în dreptul nărilor și o miroși. Mâna îi mirosea puternic a tutun.

— Acesta e mesajul pe care te rog să-l comunicii Ilenei, continuă Ștefan. Să nu deznădăjduiască. Mașina aceea din Pădurea Băneasa, *există*. Em am văzut-o de mai multe ori. Ea n-o vede, încă, dar într-o bună zi, fără să-și dea seama, are s-o vadă și ea. E mașina ei...

Biriș îl asculta numai pe jumătate. Simțea în fundul gurii un gust sălcii și înțelese deodată: „M-am înecat”, am tușit prea mult. Înghiți din nou, cu un efort. „Probabil, puțin sânge, își spuse. Dar nu e hemoptizie. Nu e ca atunci”, și zâmbi deodată, luminându-se. Înțelese de unde îi venea mirosul de petrol. Venea de foarte departe, din adolescența lui. Răcise în iarna aceea, în prima iarnă după război, și rămăsese o săptămână în pat. Era în Ferentari, în casele coanei Viorica, unde nu fusese încă instalată lumina electrică. În odaia lui, cu tapet înflorat, de culoarea grăului tânăr, se afla o lampă mare cu petrol. În seara aceea, coana Viorica întârziase în oraș. Se făcuse întuneric, și începu să-i fie urât, singur. Se coborî din pat și băjbâind, căută chibriturile, scoase globul și înălță fitilul. Îl lovi un miros puternic de petrol, care-l ameți. Și tot atunci simți un gălgâit molcom, cald, sălcii, undeva în gât, în fundul gurii. Îi venea să scuipe și nu știa unde. Scuipe în pumn, apoi, cu cealaltă mână, pe jumătate adormit, sleit de puteri, scapără un chibrit și aprinse fitilul. Îl orbi o flacără galbenă roșcată, năclăită într-un fum gros, care tremura amenințătoare în fața lui. Încercă să așeze globul deasupra-i, dar ochii îi alunecară peste cealaltă mână, pe care o ținea încă închisă — și încremeni. Printre degete, se scurgea o spumă roșietică, amestecată cu sânge.

— Tu îți mai aduci aminte cine a spus că miracolele sunt irecognoscibile, în sensul că sunt camuflate printre întâmplările de toate zilele, că sunt împlinite, în aparență, de către oameni care seamănă cu noi toți, oamenii de rând?

Îl întrebase plecându-se puțin spre el, ca și cum ar fi vrut să scurteze distanța dintre ei, dar nu-i lăsa timp să răspundă, ci continuă, cu același glas înfierbântat și totuși limpede.

— Este foarte adevărat, este întocmai așa. Tot ce nu aparține lumii noastre seamănă cu restul lumii noastre. Am citit odată că Făt-Frumos trebuia să ghicească un măr de aur dintr-o sută de mere care erau numai poleite cu aur. Dacă nu ghicea i se tăia capul. Cu noi se întâmplă exact același lucru. Ca să putem ieși din pânțele balenei, trebuie să ghicim, printre miliardele de lucruri ale lumii noastre, acel unic exemplar care nu aparține lumii noastre, dar care, aparent, nu se deosebește întru nimic de celelalte miliarde de lucruri la fel cu el. Dacă nu-l ghicim, suntem pierduți, ni se taie capul. Din fericire, ni s-a lăsat o viață întreagă ca să-l ghicim. Dar dacă, până la moarte, nu-l ghicim — suntem pierduți.

Se opri iar, și-l privi. Biriș tăcea, fără să încerce măcar să-și ascundă plictiseala. „Nu este ca atunci, înțelesese el, nu este o hemoptizie. Am fumat prea mult. Mi s-a mai întâmplat asta.” De nenumărate ori de-atunci, în adolescență, simțise același gust sălcii în fundul gâtului, chiar după ce fusese trimis la Călărași. Doamna Porumbache nu avea încredere în doctori, nici în sanatorii. Îl încredințase, ca să-l vindece, unui cumnat al ei din Călărași, măcelar. Când a venit să-l ia, Stere era un bărbat bătrân, dar avea obrații roșii și plesnea de sănătate. „Dă-mi-l mie, Viorico, îi spusese, și până la vară îi dreg eu bojecii.” Măcelăria lui Stere se afla la bariera orașului, aproape de zahană. La patru dimineața, Stere îl trezea și-i aducea un mușchi în sânge, aproape crud, și un pahar mare cu vin roșu. „Ja scoală, nepoate”, îi spunea. Avea șorțul lui de măcelar, pătat cu sânge proaspăt, și mirosea întotdeauna a sânge. Somnoros, Biriș se apuca să mănânce, în silă, dar se cutremura când trebuia să dea peste cap paharul cu vin roșu. „E din via lui finu' Lică”, spunea Stere, dar lui Biriș i se părea că e vin amestecat cu sânge. Apoi Stere se reîntorcea la zahană și el se culca la loc. Peste trei ceasuri, îl deștepta din nou, cu alt mușchi în sânge și alt pahar cu vin roșu, și apoi iar îl puneă să doarmă, până la zece dimineața, când îi aducea al treilea mușchi și două ouă crude, pe care le înghițea închizând ochii. Asta a durat până în mai, când Stere l-a descoperit în odaia unei nepoate, rămasă de curând orfană, pe care o adusesse dintr-un sat de la Dunăre ca să-i

MIRCEA ELIADE

194

țină loc de nevastă și servitoare. Stere și-a scos tacticos cureaua lui grea de sub șorțul pătat de sânge. „Să nu dai, nene, că sunt bolnav!”, a strigat Biriș. Dar Stere se îndreptase spre nepoată și începuse s-o croiască peste spate, măsurat, fără grabă, dar adânc. Fata a început să urle, smulgându-și cu amândouă mâinile părul. „Că ce-am eu cu tine, mă nepoate, i-a spus Stere, că nu de unul ca tine m-aș teme eu. Dar ea e vinovată, că acum a cunoscut și ea fierbințeală de om tânăr.”

— Acum, că am ieșit din labirint, reîncepu Ștefan cu un glas mai detașat, am înțeles că sfera aceea care mi se părea nesfârșită și inaccesibilă era, de fapt, spartă în diferite locuri. Dar, evident, nu-mi dădeam seama că era spartă, că prin toate acele spărturi se putea ieși, că fiecare spărtură era o fereastră. Puteai oricând sări afară, pe fereastră...

— Toate acestea fac parte din mesajul către flena? îl întrerupse, cu seriozitate, Biriș.

— Toate, răspunse ferm Ștefan. I-am vorbit de ele Ioanei, dar vreau să le afle și Ileana. Și pentru că nu mă pot

duce, încă, s-o văd — te-aș ruga pe tine să i le spui. Spune-i că tot ce se întâmplă cu ea, acum, n-are mare importanță. A aflat și ea că o iubesc, a aflat-o chiar de la mine; nu i-am putut ascunde lucrul acesta. Văd că nu spui nimic. Înseamnă că ai înțeles și tu, că ești și tu de acord. Unde ar putea duce o asemenea dragoste? Anna Karenina, Tristan și Isolda? Ar fi prea trist. O dragoste care înlocuiește pe alta, un adulter ca oricare altul, născut din Timp, măcinat de Timp, ursit morții, ca o vietate oarecare născută din moarte și reîntorcându-se în moarte. Dacă nu izbutesc s-o iubesc pe una așa cum o iubesc pe cealaltă, ce sens mai poate avea dragostea aceasta nouă? De ce-am mai întâlnit pe Ileana, de ce m-am îndrăgostit de ea? Eu am iubit-o de totdeauna pe Ioana; din clipa în care am zărit-o am înțeles că o iubeam de totdeauna, că dragostea aceasta mi-a fost ursită. Atunci, de ce m-am îndrăgostit și de alta. Numai ca să mă culc cu ea? Dacă dragostea aceasta nouă, neașteptată, nesolicitată, nu va duce decât la înlocuirea Ioanei prin Ileana, nu ar avea nici un sens... Spune-i tot ce ți-am spus eu acum. Am să i le repet și eu, de altfel, când am s-o reîntâlnesc, dar aș vrea să le știe de pe acum. Spune-i că mașina există, că ferestrele există, că sfera aceasta în care suntem închiși este numai în aparență de oțel, în realitate e spartă în nenumărate locuri, e asemenea unei coji de ou spartă în toate părțile. Spune-i toate lucrurile acestea acum, cât le înțeleg încă. Măine, poimăine, am să le uit și eu, și am să mă reîntorc la mine însumi. Biriș se ridică brusc și-i întinse mâna. Își simțea din nou gâtul umed, și același gust sălcii de sânge cald în gură. Trebuia să scuipe. Strânse repede mâna lui Ștefan, care-l privea încurcat, și plecă. Pe scară, își scoase batista și scuipă. Nu era, totuși, sânge, ci doar o spumă roșietică. „Nu am nimic, își spuse. Va

195

NOAPTEA DE SÂNZIENE

trebui să fumez mai puțin." Câteva trepte mai jos se întâlni cu Ioana. Urca încet, rezemându-se cu mâna de rampă.

— L-am mințit degeaba, îi spuse. N-a crezut nimic din tot ce i-am povestit atunci; mi-a spus-o chiar el, a doua zi. Zâmbea absentă, întristată. Biriș se trezi atunci cu batista însângerată în mână și și-o ascunse pripit în buzunar. Roși și simți cum fruntea i se acoperă deodată de broboane. Dar nu mai îndrăzni să-și scoată batista să se șteargă. O privea în neștire, o privea cum îi zâmbește.

— Nu-l mai interesează *Priveghiul*, vorbi din nou Ioana.

Trebui, totuși, să-și scoată încă o dată batista, să și-o apropie de gură și să scuipe.

— Trebuie să mă las de fumat, vorbi el cu greutate, silindu-se să zâmbească, își simțea trupul întreg transpirat, umed, simțea cum i se lipește cămașa

pe spate, pe piept, simțea mai ales cum îi curg șiroaie de sudoare pe frunte, pe față, și-și strângea batista udă în pumn, neîndrăznind să se șteargă cu ea în fața Ioanei.

În seara aceea trecu pe la Cătălina.

— Te-am așteptat în fiecare seară, de-atunci, îi spuse ea.

O privi și o regăsi aceeași; cu ochii ei verzi, mari, nehotărâți, cu părul blond care-i cădea pe tâmpile, atingându-i umerii, cu obrazul tânăr și totuși fără vârstă, obraz obosit de farduri ieftine, de teatrele ieftine în care juca la întâmplare, câteva spectacole pe lună, înlocuind câte o artistă de a doua mână, obrazul ei rotund, aproape buclat, de păpușă vicioasă și tristă, și gura pe care niciodată n-o putea privi fără să nu simtă cum i se înfierbântă răsuflarea. Era aceeași. El se așeză pe fotoliu și-și scoase pachetul cu țigări. Fereastra era larg deschisă. Răzbătea în odaie un miros îndepărtat de liliac.

— Credeam că ai să vii a doua seară și te-am așteptat, vorbi din nou Cătălina.

Biriș își alege pe îndelete o țigară, o învârti între degete, o miroși adânc, apoi ridică ochii și zâmbi cu o secretă satisfacție.

— Sunt purtătorul unui foarte important mesaj din labirint, vorbi el deodată. Cătălina îi zâmbi cu stângăcie.

— Trebuia să fac sacrificiul ăsta mai demult, spuse ea. Erai ființa pe care o iubeam și o admiram mai mult pe lume. Trebuia să te sacrific și pe tine. Te rog să mă iGrti că am întârziat atât.

— Nu ești deloc curioasă să afli mesajul care mi s-a încredințat? o întrerupse Biriș, continuând să se joace cu țigara.

MIRCEA ELIADE

196

— Îmi rămăsese un singur lucru pur, neîntinat, în jurul meu, continuă Cătălina cu același glas surd, monoton. A trebuit să renunț și la lucrul ăsta. N-am avut noroc. Dar poate e mai bine așa...

În clipa aceea, fără să se fi auzit vreo bătaie, ușa se deschise brusc și intră Bibicescu.

— Aici erați?! se miră el, după ce-i privi pe amândoi, concentrat, aproape sever. Ai uitat că ne-așteaptă conu' Mișu la „Modern”? se întoarse el către Cătălina.

— Nu mi-e foame, spuse Cătălina. Du-te singur. Dacă vrei, vă întoarceți pe urmă. Eu vă aștept aici, cu Petrache. Vă fac o cafea.

Lui Biriș i se părea că ascultă același dialog început de mult, într-o seara în pragul cafenelei, când îl cunoscuse pe Bibicescu. — Îmi pare bine, îi spusese acesta strângându-i mâna și privindu-l adânc în ochi. Nu vrei să iei masa cu noi? Bibicescu era singur. Biriș întoarse capul spre cafenea, să vadă dacă mai vine cineva. — Nu, adăugase Bibicescu! N-a sosit încă. Trebuie să sosească dintr-un moment în altul. Ne-a invitat conu' Mișu la „Modern”, pe Cătălina și pe mine. N-o cunoști pe Cătălina Palade? E o femeie extraordinară. Dar am să te rog un

singur lucru: să nu aduci vorba despre buddhism. O văzu chiar atunci apropiindu-se de ei. Cu capul gol, cu părul alunecându-i peste tâmpile (vrea să semene cu Greta Garbo, înțelese el), cu mâinile în buzunarele unui pardesiu bej, călcând alene, oarecum absentă, privind vag înaintea ei. „Încearcă să-și creeze un gen”, își spuse. — Nu mi-e foame, vorbi Cătălina. Du-te singur. Am să vin și eu la cafea. Vreau să mă plimb. În seara aceea s-au plimbat pentru întâia oară împreună. Lui Biriș îi era foame, dar acceptase să se plimbe cu ea. Au plecat pe bulevardul Lascăr Catargiu, îndreptându-se spre Șosea. S-a oprit în fața unei simigerii și și-a cumpărat covrigi. — Dă-mi și mie, îi spuse Cătălina. Parcă începe să mi se facă foame. Apoi, luându-i brațul, adăugă: — Îmi place de dumneata. Cred că o să fim prieteni...

— Nici ție nu ți-e foame? îl întrebă Bibicescu întorcându-se spre el. Biriș își așezase de mult țigara între buze, dar nu o aprinsese. Se mulțumea

s-o morfolească, sugând-o, scoțând-o uneori din gură și mirosind-o.

— Am mâncat, răspunse el târziu. Venisem aici cu o misiune. Mi s-a încredințat un mesaj din labirint.

— Un mesaj de la prietenul lui, Ștefănescu, din Brașov, vorbi deodată Cătălina, și începu să râdă.

Biriș păli puțin, dar își strânse țigara între dinți și tăcu. Bibicescu îi privea pe rând, întunecat.

— Ne-așteaptă conu' Mișu, spuse el din nou, începând să se plimbe cu pași mari prin cameră.

197

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Nu putem veni, vorbi Cătălina după ce-și potoli râsul. Avem de descifrat amândoi mesajul lui Ștefănescu din Brașov...

Bibicescu se opri în fața ei cu mâinile în buzunar. Lui Biriș i se părea că asistase la scena aceasta de nenumărate ori, că opririle acestea bruște, apăsate ale lui Bibicescu, făceau parte din piesa pe care o repeta el, de mulți ani, făcea parte din piesa care nu va vedea niciodată lumina rampei, și deci, nu se va sfârși niciodată. Va asista la plimbările lui nervoase, la opririle lui bruște, la privirile lui pătrunzătoare, până la sfârșitul vieții. „Dacă nu mă cert cu el într-o zi, am să-l suport până la sfârșitul vieții.” își scoase țigara dintre dinți, mușcă și zvârli cotorul care se umezise, apoi și-o așeză din nou, cu mare grijă, în colțul buzelor.

— Aprinde-ți, domnule, țigara! izbucni deodată Bibicescu. M-ai scos din sărite! Aprinde-ți-o!

— Nu mai fumez, vorbi calm Biriș. Cred c-am avut azi-dimineață o ușoară hemoptizie și nu mai fumez. Dacă m-apucă tușea, scuip din nou sânge.

Îl sperie, și totuși îi făcu plăcere tăcerea care urmă. Semăna cu toate acele nenumărate tăceri din tinerețea lui. Le provoca întotdeauna el, deși îi era frică de distanța care se căsca deodată între el și ceilalți; dar parcă se simțea atras de singurătatea aceea pe care i-o revelau tăcerile din jurul lui. În facultate, făcea curte unei colege, Marietta Postăvaru, o fată roșcată, plină de pistrui, cu pieptul tânăr, robust, amețitor, căreia îi plăcea George Sand. O sărutase întâia oară într-o seară de denii, în Grădina Icoanei. O jumătate de ceas după aceea, cum Marietta pomenise de Musset și George Sand, Biriș îi spusese: — Știi că și eu sunt tuberculos. Fata nu părea prea tulburată; doar o caldă și totuși detașată privire de compătimire în ochii ei. — Chiar azi am avut o hemoptizie, am scuipat sânge... De-abia atunci simți tăcerea împietrindu-se în jurul lui.

— Ce mă privești așa? întrebă el foarte calm. Nu v-am ascuns niciodată că sunt bolnav de piept.

— Ar trebui să te cauți, spuse Bibicescu. Asta nu e glumă. Tu nu vii? se adresă el Cătălinei. Atunci ne întorcem noi, peste un ceas, două...

Plecă fără să le mai spună noapte bună. Cătălina ridică fruntea și-și opri privirile în ochii lui.

— Aprinde-ți țigara și nu te mai chinui, îi spuse. Acum înțeleg tot, adăugă gânditoare. Înțeleg ce s-a întâmplat cu tine, în noaptea aceea. Te-am iertat de-atunci, dar acum înțeleg. De aceea te-ai despărțit și de Theodora. Acum înțeleg.

El își aprinse țigara și înghiți primul fum cu sete, foarte adânc.

— Tot nu ești curioasă să afli despre ce mesaj e vorba? o întrebă târziu.

— Înțeleg foarte bine, continuă Cătălina cu glasul ei monoton și stins, ca o tânguire. Când ai să vrei, ai să-mi spui. Voi fi femeia ta, voi fi femeia

MIRCEA ELIADE

198

Ștefănescului. Am să te aștept în fiecare zi, la orele pe care mi le vei hotărî tu. Am să fiu și eu una din acele femei. Nu cred că mai am dreptul la altceva. Se opri deodată și tăcură amândoi multă vreme. El își aminti închipuirile pe care și le urzea atunci, înainte de a face gestul; și poate i se păreau mai adevărate decât cuvintele de acum ale Cătălinei. Parcă s-ar fi adresat altui om, și o asculta pe Cătălina așa cum o ascultase de atâtea ori, la teatru, regretând, în fundul sufletului, că nu are mai mult talent.

— În fond, tu ai rămas îndrăgostit de Theodora, începu deodată Cătălina, zâmbind întristată. De mine te simți atras doar fizicește. Pe cealaltă o iubeai cu adevărat; de aceea ai putut renunța la ea. Eu sunt, pentru tine, femeia Ștefănescului. Dar n-am ce face. Asta mi-a fost ursita. Am să te aștept și, când vei avea plăcere, vino.

Biriș o revedea pe Theodora: mică, fragilă, cu un obraz de o neobișnuită puritate, parcă ar fi fost desenat de un meșter din alte timpuri, cu ochii ei înourați de miopie (nu-și pune ochelari decât la spectacole și când citea —

și îl bucurase această urmă de cochetărie la o tânără savantă). Fără îndoială că știa și ea de ce s-au întâlnit, știa că fusese pețită de doamna Porumbache, dar nu părea intimidată. Era îmbrăcată sobru și totuși tinerește, fără nici o greșeală de gust. Când s-a ridicat să-l conducă și a văzut-o din nou, întreagă, curată, proaspătă a avut un moment de regret. Dacă n-ar fi existat Cătălina, fata aceasta grațioasă și savantă ar fi fost logodnica lui; din seara aceasta, ar fi fost și el cu adevărat îndrăgostit. Era de neînchipuit că o asemenea fată l-ar fi putut accepta pe el, și cu toate acestea miracolul se împlinise, Theodora îl acceptase. „Probabil pentru că în seara aceea au vorbit de Rilke”, își spunea el mai târziu, când încerca să se convingă că Theodora nu l-ar fi putut iubi, că ar fi regretat repede gestul ei, că n-ar fi putut fi fericiți. Dar exista Cătălina. Totul era inutil, pentru că, într-o anumită seară, cineva, ieșind grăbit din cafenea, i-l prezentase lui Bibicescu, iar Bibicescu în acea seară, o aștepta pe Cătălina. Altă dată, într-altă seară, a știut că numai ochii ei îl fac fericit, când îi sorb privirile în apele lor verzi, adânci. Apoi, a știut, atingându-i odată sânul cu brațul, că numai sânul Cătălinei i-ar putea revela ceea ce nici un trup de femeie nu-i revelase până atunci.

— Văd că nu ești curioasă să afli mesajul, spuse el târziu, ridicându-se din fotoliu.

Își stinse țigara și se îndreptă spre ușă. Cătălina îl privi cum pleacă și rămase în fundul divanului, cu bărbia rezemată în pumn, absentă, fără să mai spună vreun cuvânt.

Șovăi multă vreme, dar într-o seară se hotărî și telefona Ilenei. Se deștepta parcă în fiecare dimineață mai vlăguit de puteri și cu eforturi izbutea să se dea jos din pat. Își ceruse concediu medical de la liceu; ar fi putut rămâne în pat

199

NOAPTEA DE SÂNZIENE

toată dimineața, dar îi era frică să se abandoneze oboseli, îi era frică să zacă. Amâna totuși din zi în zi să telefoneze Ilenei. Nu-și mai amintea limpede ce trebuia să-i spună.

— Te așteptam de mult, îi spuse ea la telefon. M-a anunțat Ștefan că ai să vii să mă vezi. Când poți veni? Se duse a doua zi după-amiază. Fusese o dimineață neobișnuit de fierbinte și către nămiezi cerul începuse să-și piardă sticlirea; parcă orașul întreg se cufunda în praf. Când ajunse în strada Batistei, se simțea deja obosit; transpira neconținut și parcă îi era frică să respire; simțea nevoia să respire adânc, o răsufare adâncă și repede sugrumată, ca un suspin — dar îi era frică.

— Aduc un mesaj, spuse el, silindu-se să zâmbească, îndată ce-i deschisese ușa Ileana.

Abia acum o vedea bine. „Cu cine seamănă?” Era sigur că mai văzuse undeva ochii aceștia de un verde nefiresc, care căpătau o lumină aurie cu fiecare zâmbet, sigur că mai întâlnise undeva același obraz arămiu, aceeași gură foarte roșie, cu dinții albi, limpezi, strălucitori. „Probabil într-un film”, își spuse încercând să-și alunge gândul. Dar reveni, și începu din nou să caute. Nu era figura ei, nici culoarea ochilor sau a părului care-l tulburase, ci era ceva în felul ei de a fi, în expresia ei, ceva care-i amintea nu atât de o femeie, cât de o stare pe care o cunoscuse cândva, de mult, într-un timp pe care nu și-l putea preciza, ceva care-i amintea de un anumit timp, de o anumită viață pe care o pierduse de mult. Se simți dintr-o dată mai puțin obosit și începu să respire cu curaj, adânc, până în fundul pieptului. Dar puține clipe în urmă se trezi că oftează, și se îmbujora. Scoase batista și începu să-și ștergă fruntea, obrazul. „Seamănă totuși cu cineva.”

— Ștefan m-a rugat să-ți transmit un mesaj, începu după ce se odihniuse câțva timp în fotoliu.

Ileana îi întinse cutia cu țigări, dar el ridică repede, aproape speriat, palma dreaptă în aer, ca și cum ar fi vrut să se apere.

— Nu mai fumez! Nu prea mă simt bine de câțva timp. De aceea am și întârziat. Ar fi trebuit să vin mai de mult să te văd...

Tăcu, privind-o cu aviditate, cum își aprinde țigara.

— Este în legătură cu osul mort, cu măseaua moartă ajunsă în câmpul morții? Întrebă brusc Ileana.

Parcă odaia se întunecase dintr-o dată. Tresări.

— De unde știi? o întrebă.

— De la Ștefan, vorbi Ileana silindu-se să zâmbească. Ștefan îmi povestește fel de fel de lucruri pe care nu le înțeleg. Îmi place să-l ascult povestindu-mi de lucruri pe care nu le înțeleg, vorbindu-mi despre pânțele balenei, și despre

MIRCEA ELIADE

200

201

NOAPTEA DE SÂNZIENE

camera *Samba*, și despre mașina care ar fi trebuit să dispară în noaptea de Sânziene și pe care a pictat-o el...

— Acum îmi aduc aminte, o întrerupse. M-a rugat să-ți spun că n-a pictat-o... Ileana înălță brusc fruntea și-și opri privirile în ochii lui.

— Mașina există, m-a asigurat el, dar n-a pictat-o. De altfel, adăugă zâmbind, nici n-ar fi putut s-o picteze. Între noi fie vorba, nu cred că a pictat vreodată ceva...

Ileana se ridică și, apropiindu-se de fereastră, dădu la o parte perdelele. Se întunecase de-a binelea. Cerul era plumburiu, jos, și părea neclintit. O ramură bătrână, stufoasă, aștepta împietrită în dreptul ferestrei. Nu se clătina nici o frunză.

— Este adevărat că ai o măsea ajunsă în câmpul morții? îl întrebă reșezându-se în fața lui, pe fotoliu. Vorbești-mi despre ea.

— Am pierdut-o, spuse căutându-și din nou batista și ștergându-și fruntea. Mi-a scos-o anul trecut.

— Păcat, șopti Ileana absentă. Dar de ce spuneai că a ajuns în câmpul morții?...

— Nu mai are nici o importanță acum, făcu cu o mare oboseală în glas. Era o poveste lungă. Era o poveste despre Timp...

Tăcu respirând adânc. Parcă sta să se înăbușe; odaia zăcea surpată în zăpușeală.

— Povestea cu tinerețea fără de bătrânețe și viața fără de moarte, spuse foarte încet Ileana încercând să zâmbească.

— Te-aș ruga să deschizi puțin fereastra, șopti el. Nu știu ce am... Mă înăbuș...

Ileana sări în picioare și-l privi o clipă, speriată. Apoi se repezi și deschise larg ferestrele. El îi mulțumi zâmbind.

— Ți-e rău? îl întrebă apropiindu-se de fotoliu.

— Mi-a trecut, spuse. Nu mai aveam aer...

În odaie pătrundea încet un miros de trandafiri sălbatici. Cerul coborâse încă și mai mult, întunecat, amenințător.

— E din cauza furtunii, spuse Ileana reșezându-se. Așa e întotdeauna înainte de furtună...

O văzu cum își prinde tâmpilele în palme. Dar parcă și-ar fi amintit deodată că e și el acolo, și-și lăsă brusc mâinile, își scutură pletele, privindu-l, încercând din nou să zâmbească. „Îl iubește, își dădu el încă o dată seama. Nu e nimic de făcut, nu e nici o ieșire. Îl iubește.”

— Ștefan m-a rugat să-ți aduc un mesaj, începu. Are să-mi fie greu să-l repet întocmai, pentru că eram cam obosit și nu-l prea înțelegeam nici eu bine. Ștefan te roagă să-l aștepti...

Ea se ridică brusc și se duse să-și azvârle țigara pe fereastră. Parcă începea să se simtă ceva, parcă și frunzele s-ar fi trezit din neclintire. Răsufli adânc, și-și șterse din nou fruntea cu batista. „E absurd ce fac. N-ar fi trebuit să-l iau în seamă; de-abia ieșise din clinică.”

— Îmi pare rău, adăugă. Dar a stăruit mult să vin să te văd...

Ileana se întoarse în mijlocul camerei și-și duse cuminte mâinile la spate.

— Ești profesor de filosofie, nu e așa? Ștefan ține foarte mult la dumneata. Te admiră foarte mult. Ești singurul lui prieten, îmi spunea odată, singurul cu care poate discuta... Dumneata îl înțelege? Îl înțelege întotdeauna ce spune? Mai ales acum, după... Partenie... înțelege ceva? Spune-mi și mie ce se întâmplă cu el...

Se auzeau, îndepărtate, tunetele, și creanga tresări înfiorată în fața ferestrei. Ileana îi vorbise fără să-l privească.

— A suferit un șoc nervos, asta e tot, începu el cu un ton degajat. S-a răzbunat pe el Istoria, adăugă zâmbind. Ștefan are fobia Istoriei, are groază de evenimente; el ar vrea ca toate lucrurile să rămână pe loc, așa cum i se părea lui că erau în paradisul copilăriei. Și atunci istoria se răzbună; îl înfundă de câte ori poate. Îl bagă în lagăr din greșeală, omoară oameni în locul lui, tot din greșeală, și așa mai departe. Uite, mie, care trăiesc în istorie și sunt împăcat cu Istoria, mie nu mi se întâmplă niciodată nimic!...

Se opri istovit, și-și căută din nou batista. Era aproape întuneric în odaie. Creanga începuse să se scuture, șuierând, însuflețindu-se, lovind tot mai tare în geam.

— Te rog, n-o închide! spuse, văzând că Ileana se îndreaptă spre fereastră. Ea se rezemase de pervaz și-și plecă fruntea afară.

— Începe vijelia, spuse fără se se întoarce.

Tunetele se auzeau tot mai apropiate. La răstimpuri, cerul era zăbrelit de pâlپări roșietice și creanga se zbătea, gemând.

— Nu te întrebam de asta, de ce s-a întâmplat cu Partenie, vorbi Ileana întorcându-se în mijlocul odăii. Aș fi vrut să știu dacă dumneata îl înțelege întotdeauna când îți vorbește de Timp și de pântecel balenei și de noaptea de Sânziene... Sau poate dumitale își vorbește altfel, adăugă repede apropiindu-se de el. Eu nu-l înțeleg. Știu că și iubește foarte mult soția. Mi-a spus-o chiar el... Și atunci, nu înțeleg ce se întâmplă cu el. Nu înțeleg!...

Se opri, și închise ochii cu un zâmbet îndurerat, încruntându-se totodată. Un fulger verde-roșiatic pâlپai la fereastră și puține clipe în urmă trăsnetul cutremură clădirea. Ca și cum ar fi așteptat doar acest semnal, ploaia începu să cadă deodată, grea, plumburie, zgomotoasă, precipitându-se tot mai îndesată, gâfâind. Ileana sări și închise ferestrele. Apoi își căuta nervoasă o țigară și și-o aprinse. Biriș o privi din nou adânc și oftă.

MIRCEA ELIADE
202

— Mi-e foarte drag, începu ea fără să-l privească, și aș vrea să fim prieteni. Aș vrea s-o cunosc și pe Ioana, pe soția lui. Mi-a spus că o iubește foarte mult. Aș vrea să-i cunosc mai bine pe amândoi, să fim prieteni. Dar nu izbutesc să-l înțeleg. Câteodată, trec luni de zile fără să-mi dea un semn de viață. Apoi, îmi telefonează la miezul nopții, vine să mă vadă în zori, rămâne ziua întreagă cu mine, nu se mai duce la minister, nu se mai duce acasă...

Și-mi vorbește despre fel de fel de lucruri stranii, pe care nu le înțeleg. Îmi place să-l ascult vorbindu-mi despre toate lucrurile acestea, îmi place să-l ascult. Dar aș vrea să înțeleg ce se întâmplă cu el, aș vrea să știu ce are de gând să facă, ce-ar vrea să facă, ce-ar vrea să se întâmple...

Se opri, ca să aștepte tunetul. În odaie pâlpaie din nou lumina lunară a fulgerului, apoi ferestrele răsunară prelung. El închise ochii; se simțea dintr-o dată transpirat și, instinctiv, își strânse gâtul. „N-am mai fumat. Azi n-am fumat nici o țigară. Nu mai poate începe din nou; n-am mai fumat.”

— Mi-a spus să-l aștepti, făcu el deodată. Este tot ce-am înțeles: că te roagă să-l aștepti...

Ploua acum dezlănțuit, aproape cu furie, și creanga se zbătea înspăimântată, lovindu-se, deznădăjduită, de geam. Fulgerele se întetiseră. La răstimpuri, casa întregă parcă se cutremura din temelii. Ileana îl privea ca și cum l-ar fi căutat undeva, în fața ei, fără să izbutească să-l vadă.

— Mi-a vorbit mult, continuă el cu glas sugrumat, dar n-am prea înțeles, îmi era rău. Fumasem în neștire, aveam ameteți. Nu-l puteam asculta prea bine. Dar am înțeles un lucru: că te roagă să-l aștepti...

Ileana își prinse tâmplele în palme și rămase așa, ascultând vijelia, fără să scoată un cuvânt. El simți din nou că se înăbușă și respiră adânc. „Ar trebui să plec”, își spuse. Gâtul îi era tot mai fierbinte; parcă începea să aștepte gustul de sânge în cerul gurii. „Ar trebui să plec. Mă înăbuș.”

— Am cunoscut pe unul dintre directorii de la minister, vorbi Ileana fără să-și ridice privirile. Mi-a spus că e cel mai bun negociator pe care-l avem, că are ca nimeni altul simțul realităților economice, că, în direcția aceasta, a acordurilor economice, are geniu. Ar trebui să fie, deci, un om ca toți oamenii... Și cu toate acestea nu înțeleg ce vrea!...

— Spunea că se rătăcise în labirint, reîncepu el cu un mare efort. Dar i se păru că aude soneria și se opri.

— Parcă sună cineva, spuse.

Ileana ascultă mult timp sunetul prelung, metalic, fără să se miște.

— Nu aștept pe nimeni. O fi vreo prietenă de-a lui tante Alice. O fi prins-o ploaia prin apropiere...

Dar în clipa următoare sări și alergă precipitată pe coridor. Biriș își scoase repede batista și scuiță. Privi cu spaimă spuma roșietică, apoi mai scuiță de

203

NOAPTEA DE SÂNZIENE

câteva ori și-și șterse cu grijă buzele. I se păru că aude glasul lui Ștefan, și tresări.

— E aici! i se păru că șoptește Ileana. Biriș! E aici!...

„Să stea ploaia și plec. Mă ascund într-un gang și scuiță. Trebuie să scuiță. Apoi iau o mașină și mă duc acasă. Îmi face coana Viorica un ceai.” îl văzu intrând, cu un buchet de lăcrămioare în mână, ud learcă, încercând să-și ridice părul care i se lipea mereu pe frunte.

— Am fugit tot timpul prin ploaie, spuse.

Ileana îl privea lung, zâmbind, cu mâinile la spate. În cele din urmă îi luă buchetul de lăcrămioare.

— Mi l-ai adus mie? îl întrebă.

Ștefan răsufla greu, adânc, privind cu un zâmbet vinovat șiroaiele ce se scurgeau pe covor. Nu mai îndrăznea să se miște.

— Treci la baie și scutură-te, îi spuse Ileana. Vino cu mine...

Ieșiră amândoi. „Trebuie să plec”, își spuse, și cu un efort se ridică în picioare. Se rezemă de speteaza fotoliului, cu ochii pe jumătate închiși, așteptând trăsnetul. Ferestrele răsunară prelung. „Aș putea intra după el, la baie. Să scuiță.”

— Ce faci? îl întrebă mirată Ileana.

— Trebuie să plec, spuse silindu-se să zâmbească. Am treabă... Cred că găsesc o mașină...

— Să nu pleci, șopti Ileana tulburată deodată. L-ai văzut cum a venit?!... Să nu pleci!...

Se rezemă moale de speteaza fotoliului și-și scoase din nou batista. „De-ar sta ploaia...”

— Ți-e rău? îl întrebă Ileana cu o privire speriată. Să-ți dau ceva. Ce vrei să-ți dau?!...

— Ce ai? îl întrebă Ștefan apropiindu-se.

— Aș vrea să mă duc acasă, spuse. Nu mă simt bine. Unde e baia? întrebă el îmbujorându-se.

Apoi ieși repede, urmat de Ștefan. Intrând, trase zăvorul tremurând și se aplecă deasupra chiuveții. Scuiță de mai multe ori, tușind, înecându-se, și deschise amândouă robinetele. Începu să se spele pe mâini, pe obraz, respirând adânc, cu spaimă. Șovăi o clipă, apoi scoase batista și o clăți, privind în neștire apa care gâlgăia în chiuvetă. Și deodată își aminti. Era mic, veniseră cu gabrioleta la Moși. Nea Mitică îl ținea de mână; coana Viorica umbla la un pas înaintea lor, cu o umbreluță de mătase roz. Era foarte cald. „Mi-e sete!”, șoptise el. „Stai că ajungem acuma, spusesse nea Mitică. Ajungem la grădina și-ți dau o limonadă.” Se lăsa tras de mână, prin mulțimea aceea asurzitoare, prin praful care se înălțase până foarte sus, deasupra baloanelor colorate. „Mi-e sete!”, începu el din nou. Parcă îi frigeau buzele mirosurile acelea necunoscute, fumurile

MIRCEA ELIADE

204

205

NOAPTEA DE SÂNZIENE

care se înălțau din toate părțile, din cazane în care se fierbeau gogoși, de pe grătare, din căldările cu jărătic din

care săreau cu procente scurte floricelele. „Mi-e sete!”, spunea el întruna, și simțea cum lacrimile îi curgeau sărate, prăfuite, pe amândoi obraji. „Dă-i, Mitică, o limonada! făcu coana Viorica întor-cându-și mâiniosă umbreluța roz. Că dacă știam așa, nu-l mai luam cu noi!...” Nea Mitică îl smuci, grăbind pasul, făcându-și anevoie loc prin mulțime și se opri în fața unei dughene. Cineva îi întinse un pahar mare cu limonada roșie. Apucă paharul cu amândouă mâinile și-și dădu capul pe spate. Și rămase fascinat, privind-o: fata aceea neînchipuit de frumoasă, cu ochii verzi-albaștri, cu dinții foarte albi, îi zâmbea. Niciodată nu-i zâmbise cineva cu atâta dragoste. „Băiețușule! îi spunea ea, maimuțoiule!...” Auzea gălgâiul limonadei, simțea cum i se preling șiroaiele în colțul gurii și o auzea mereu pe ea: „Maimuțoiule! maimuțoiule!...”

— Să mă duc să-ți aduc o mașină! spuse Ștefan când îl văzu că intră în salon.

— Nu e nevoie, mă simt mai bine. Mă simt mult mai bine acum... Tăcură toți trei, ascultând vijelia.

— Știu acum cu cine seamănă Ileana, spuse deodată rezemându-se de speteaza fotoliului și încercând să zâmbească.

— De ce nu vrei să rămâi? îl întrebă ea cu o privire rugătoare, deznădăjduită. Iți dau un alcool... Sau dacă vrei îți fac un ceai...

— Știu cu cine seamănă, repetă cu același zâmbet istovit. Îmi pare foarte bine că am aflat cu cine seamănă... Aveam patru ani; a fost singura mea dragoste împărtășită. Am privit-o, cred, o jumătate de minut. Credeam că n-am s-o mai uit niciodată. O uitasem...

Ileana îl privea cu aceeași uitătură stranie, ca și cum nu l-ar fi văzut. Ștefan rămăsese încurcat în mijlocul camerei.

— E mai bine că nu i-ai spus nimic, începu el deodată.

— I-am spus doar că te pierduseși în labirint, îl întrerupse cu un gest de nerăbdare.

Simțise din nou că se înăbușă, că nu mai are aer, și întinse mâna Ilenei.

— Îmi pare rău..., șopti ea.

— Ai fost marea mea dragoste din copilărie, îi spuse el. Singurul suflet care am simțit că mă iubește cu adevărat...

Ea îi zâmbi, vinovată. De-abia când ajunsese în stradă îndrăzni din nou să respire adânc, până în fundul pieptului. Dar se refugie repede într-un gang. Începuse grindina. Ar fi vrut să scuipe, dar îi era rușine; în gang se mai aflau câțiva trecători. Iși scoase atunci batista udă din buzunar și și-o apăsă în neștire pe gură.

În vara aceea, a plecat pentru o lună la Casa de odihnă a profesorilor secundari de la Comarnic. Venea pentru a treia oară, dar de data aceasta urmă întru totul regimul prescris de doctor. „Problema e simplă, își spunea. Trebuie să mă reîntorc, pentru un anumit timp, la condiția de larvă. Să renunț la activitățile și cheltuiala de energie care incumbă adultului, să mă supraalimentez și să dorm cât pot mai mult.” Revenea totuși, necontentit, asupra imaginii Cătălinei: în combinezon, fără ciorapi, cu o mână pe piept: „Rămâi, te rog... Când ai să ai plăcere, vino, eu te aștept!...”

Izbutise s-o revadă din ce în ce mai rar. Dar lupta, în fiecare seară, cu ispita de a se duce s-o vadă. Ca să fie sigur că va rezista, se dezbrăca de îndată ce apunea soarele și se așeza în pat. Doamna Porumbache venea și-i ținea de urât, aducându-și ibricul cu cafea, sau când era foarte cald, căldarea în care pusese la gheață o stică de vin și un sifon. O privea cum soarbe din cafea, povestindu-i. O privea mai ales cum trage oftând din țigară. Uneori, o ruga să-l lase să-i aprindă el țigara, și aspira cu voluptate și cu foarte mare grijă primul fum. „Nu am nimic, își repeta mereu, doar am fumât prea mult. Problema e simplă: regresivitatea în starea de larvă.” Doamna Porumbache îi povestea, până târziu nopțile, și el asculta fascinat, toate întâmplările acelea pe care le cunoștea de mult, până în cele mai mici amănunte, întâmplări despre oameni pe care nu-i întâlneau, sau pe care îi zărise doar în treacăt, și într-un timp când nu mai erau decât bietele lor umbre. „Nu l-ai cunoscut pe finul Lică și pe Fănel, pe frate-su, când aveai ei «Grădina Veseliei»”, începea doamna Porumbache. Știa tot ce va urma: cum a venit odată Mița Biciclista cu toate fetele de la șantan și a cerut să se scoale mahalagiii ca să poată dansa ele pe mese, printre talerele cu fripturi și paharele pline cu vin, și a pus rămășag că nici un singur pahar nu va fi răsturnat. Doamna Porumbache se oprea, își umplea paharul, apoi așeza oftând sticla în căldare. El aștepta nerăbdător, deși știa ce va urma: una dintre fete a alunecat pe masă, și cineva a sărit atunci s-o prindă în brațe, iar toți mahalagiii s-au repezit la fete să le sărute, și s-a făcut o învălmășeală de-a rămas de pomină, căci fetele veniseră cu ofițerii după ele, și unul, un locotenent a tras un foc de revolver în aer, dar lumea a crezut că trag ofițerii, și femeile au început să țipe și încercau să sară gardurile grădinii, dar se împiedicau în rochiile lor lungi. Atunci s-a auzit răcnetul lui finu' Lică: „Cine a tras cu pistolul, mă?...”

Dar nu avea întotdeauna destulă voință ca să se dezbrace, să se urce în pat și s-o cheme pe coana Viorica să-i țină de urât. Îl apuca un fel de febră de nerăbdare, îndată ce apunea soarele, și atunci se bărbierea, își schimba cămașa și pornea, încrunțat, grăbit, cu deznădejde, spre Cătălina. Uneori nu o găsea acasă, și o aștepta plimbându-se pe trotuar, fumând țigară de la țigară, sau rezemat de un zid, o aștepta până o zărea apropiindu-se, cu Bibicescu, la un pas în urma ei, cu capul plecat, cu părul căzându-i peste obraji. — Ce mai faci,

MIRCEA ELIADE

206

Ștefănescule? îi striga ea. — Mă întorceam spre casă și am trecut să văd ce mai faci, mințea el. Când o găsea singură, parcă așteptându-l, i se părea mai greu de îndurat prezența ei, privirile ei, mai ales, care-l cercetau

răbdătoare, pe îndelete, până ce, exasperat, începea să-i vorbească, mărturisindu-i cu un glas coborât, înfierbântat, cum se gândea la ea, *înainte*, cât de mult o dorea, ce planuri își făcea despre viața lor împreună, cum își închipuia el dragostea lor; îi vorbea așa până se simțea golit de sânge, istovit, și atunci se ridica din fotoliu și se îndrepta spre ușă. Cătălina îl urmărea, tăcută, cu privirea. — Când vrei, îi spunea ea văzându-l că pune mâna pe clanță, când îți face plăcere, vino. Eu te aștept mereu. În loc să te duci... știi tu unde, mai bine vino la mine. Cel puțin poți fi sigur că n-ai să te îmbolnăvești...

„Problema e simplă”, își repeta el neconținut, cu încăpățănare, la Comarnic. Nu legase nici o prietenie cu ceilalți colegi și-și petrecea aproape tot timpul întins pe chaise-longue, în parc, dormind sau prefăcându-se că doarme. Își adusese câteva cărți, dar parcă i-ar fi fost frică să le citească. Așa se întâmplase cu cinci ani înainte, în 1934, când venise pentru întâia oară la Casa de odihnă: citea, întins pe chaise-longue, când s-a apropiat de el o profesoară din Moldova. — Ce citești cu atâta interes, domnule Biriș? îl întrebuse ea. Apoi s-au împrietenit și-și împrumutau unul altuia cărțile. Noaptea, se plimbau împreună. A uitat de regim, în acel an, nu s-a ținut deloc de cură și s-a întors mai obosit și tot atât de slab. De data aceasta, se încăpățănase să reintegreze starea de larvă. Într-o zi, primi în plicul trimis de doamna Porumbache de la București, un ordin de concentrare. Înapoie ordinul la regiment, împreună cu un certificat medical, dar câteva zile în urmă primi un alt ordin: să se prezinte la Spitalul Militar din Brașov. Plecă chiar a doua zi, plictisit, enervat că i se știrbește luna de odihnă. Credea că va fi examinat imediat, dar comisia se întrunea abia peste trei zile, și a fost internat la Spitalul Militar. I se dădu o odaie sinistră, mirosind a creolină și acid fenic, cu ferestrele fumurii, cu clanțele de la uși înfășurate în cârpe îmbibate în soluție de sublimat; ca să se dezinfecteze, îi explică sanitarul. Nu înțelegea de ce, dar avea certitudinea că în acea cameră, pe același pat pe care zăcea el, murise de curând un soldat, unul dintre acei țărani chemați la concentrare din toate colțurile țării, unul dintre ațâți care așteptau nopțile în gări, dormind cu capul pe genunchi, să le sosească trenul care să-i poarte la regimentele lor. Nu venea să-l vadă aproape nimeni. „Fără îndoială, își spuse, oamenii sunt încă sub impresia penibilă a celui cadavru descoperit într-o dimineață în patul meu.”

Apoi fu chemat la examenul radiografie. Își scoase cămașa și aștepta, pe întuneric, alături de alți câțiva soldați, care tremurau la răstimpuri, ca zgâlțâiți de friguri.

207

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Biriș Petre! se auzi strigat din întuneric.

Se apropie bâjbâind de medicul militar și se lăsă condus în dreptul aparatului. Știa tot ce va urma: Respiră! respiră adânc! tușește!...

— Ce meserie? întrebă medicul.

— Profesor secundar, răspunse supus Biriș.

— Ai putea fi mai atent cu sănătatea dumitale, mormăi medicul.

Apoi se întoarse către sanitarul de lângă el, care scria la lumina scăzută a unui bec roșu:

— Șase luni scutit de concentrare!... Următorul!...

Biriș se reîntoarse bâjbâind la banca unde își lăsase hainele și-și căută cămașa. După câteva ciocănituri scurte, ușa se deschise și cineva intră pripit. Dar se opri șovăind, în întuneric.

— Cu domnul maior, șopti el, vreau să vorbesc cu domnul maior! Își găsi drumul până aproape de sanitar și se apropie de medic.

— Vă cheamă domnul colonel, spuse el. E urgent!...

Medicul mormăi ceva, continuându-și lucrul. Celălalt se apropie mai mult de el, și adăugă.

— Ribbentrop e la Moscova... Negociază tratatul de neagresiune ruso-german!...

Tăcură toți. Biriș simți cum îl cuprinde frigul și-și îmbracă repede haina. Medicul se desprinsese de aparat.

— Mă întorc în cinci minute, spuse sanitarului.

Din ziua aceea, parcă începuse să se trezească la o altă viață, care era tot a lui, dar care nu semăna întru nimic cu viața pe care o dusese până atunci. Se reîntoarse la Comarnic ca să-și termine cura, dar nu mai avea răbdare să dormiteze pe chaise-longue, izolat de ceilalți, în fundul parcului. Cumpăra toate ziarele, își petrecea aproape tot timpul în cele câteva cafenele unde știa că putea întâlni cunoscuți, se ducea la gară să aștepte trecerea trenurilor spre București și privea pe rând figurile acelea preocupate, joviale sau indiferente care se plecau peste ferestre ca să-și vorbească sau să-și cumpere fructe în coșulețele de răchită, sau să întrebe dacă au sosit ziarele din Capitală. În zorii zilei de 1 septembrie plecă și el. Ajunse la București când edițiile speciale anunțau invadarea Poloniei. Ieși din gară grăbit, purtându-și singur, cu greutate, bagajul, și coborî pe bulevardul Dinicu Golescu, căutând mereu cu ochii un taxi. Oamenii umblau tăcuți, îngrijorați, încruntați. Aproape nimeni nu înălța ochii spre cerul proaspăt, imaculat, al dimineții. La stațiile de tramvaie citeau câte doi, trei același jurnal. Din când în când, pe celălalt trotuar, cineva striga: Taxi! taxi! Biriș strigă și el, de mai multe ori, fără prea mare speranță. Un șofer se opri totuși lângă el.

— Ce direcție! întrebă morocănos.

I-o spuse și șoferul clătină din cap, făcându-i semn să se urce.

MIRCEA ELIADE

208

— E ultima mea cursă, spuse. Diseară trebuie să plec. Am primit ordinul de mobilizare.

Așteptă câteva clipe și văzând că nu-i răspunde nimic, continuă.

— Nu l-ar mai răbda pământul, că nu se mai satură. Am făcut cinci luni de concentrare, numai anul ăsta, și toate numai din cauza lui! Că nu se mai satură! Tot să ia, să ia, să ia...

În după-amiaza aceea se duse la cafenea. Îl găsi pe Bursuc la masa de lângă fereastră, vorbind. Închidea la intervale egale ochii, care, pentru o fracțiune de secundă dispăreau parcă într-un strat de grăsime și izbură din când în când în râsul lui gros, trivial, săltându-și pantecele.

— Vine războiul, spunea Bursuc. Eu m-am pus la adăpost: mă popesc. Am găsit și o parohie, pe lângă Deva. Voi vă duceți pe front și vă rămân oasele pe acolo. Eu, preot cu parohie, îmi văd de oițele mele, lângă Deva, la moșia lui Patru Fruncea.

Venea, de atunci, în fiecare zi la cafenea. Bursuc era întotdeauna acolo, așezat la masa de lângă fereastră, vorbind despre Patru Fruncea, care-și avea moșiile lângă Deva.

— Mi-a fost greu până mi-am găsit omul, spunea. Trebuia să fie prost, bogat și ambițios, căci numai ăștia știu să facă politică. Acum, că l-am găsit, pot să aștept. Poate să vină războiul.

Fuma din nou două pachete de țigări pe zi. A început să fumeze mult în zilele când aștepta bătălia de pe Vistula. Așteptau toți marea bătălie de pe Vistula, care trebuia să schimbe soarta războiului. Numai Bibicescu părea sceptic, indiferent, ascunzându-și anevoie plictiseala și decepția. Știa, acum, că Mișu Weismann n-are să-i poată face atât de curând teatrul. Marea lui afacere fusese din nou amânată. Când i-a întâlnit pentru întâia oară pe toți trei — căci Biriș nu voise s-o caute acasă pe Cătălina și aranjase cu Bibicescu să se întâlnească direct la restaurant — nu au vorbit decât despre asta, despre teatrul pe care Mișu Weismann nu-l mai putea face, și despre bătălia de pe Vistula care ar fi nimicuit diviziile blindate germane și i-ar fi salvat și pe ei toți. Cătălina nu-i mai spusese Ștefănescu, așa cum îi spunea astă-vară, de câte ori era și Bibicescu de față. Ii spunea din nou Petrache, cum îi spusese întotdeauna. Era absentă, melancolică, și când îi întâlnea ochii, zâmbea visătoare. — Vine toamna, spunea ea la răstimpuri. Anul acesta am simțit-o cum vine de departe. Noaptea erau totuși calde și în fiecare dimineață Bucureștiul regăsea același cer albastru, strălucitor. „Ce ghinion, auzea vorbindu-se la cafenea, seceta asta, ce tragedie! Dacă ar ploua, n-ar mai putea înainta tancurile nemțești, s-ar înnămoli în mlaștinile Vistulei și ar începe marea bătălie.”

Trecuse încă din prima seară pe la Ștefan. Era mobilizat în Ardealul de Nord, îi spuse Ioana. — Dumneata crezi că vine războiul? Îl întrebase ea, în

209

NOAPTEA DE SÂNZIENE

prag, crezi că au să vină și peste noi? A trecut s-o mai vadă după două săptămâni, dar n-a găsit-o acasă. A sunat mult timp, rezemându-se de ușă, ascultând soneria răsunând depărtată în casa goală, apoi a plecat cu o mare tristețe în suflet. Nu știa de ce venise s-o vadă, nu știa ce i-ar fi spus dacă ar fi găsit-o, dar cobora scările întristat, abătut, obosit. Varșovia căzuse, germanii ocupaseră mai mult de jumătate din Polonia, iar ceea ce rămăsese începu să fie ocupată de Soviete. Zilnic se refugiau în țară mii și mii de polonezi. Unii dintre ei ajunseseră la București și Biriș îi zărea uneori la cafenea, apropiindu-se cu un zâmbet silit de mese și arătând, în pumnul pe jumătate închis, câte o bijuterie, câteva verighete, sau băgând mâna în buzunarul de la vestă și, după ce-și roteau privirile în jurul lor, scoțând o tabacheră de aur.

Apoi, într-o zi, la amiază, primul-ministru a fost asasinat de o echipă de legionari. În dimineața aceea, Biriș avusese o hemoptizie. Amețit, palid, nebărbierit, plecase s-o vadă pe Cătălina îndată ce aflase vestea. Cătălina tocmai se întorsese acasă; nu avusese încă timp să-și scoată pardesiul. — Ce e cu tine? Îl întreabă speriată. Ți-e rău? — Am scuipat iar sânge, spuse Biriș. Se întinse pe divan și Cătălina îi ghemui mai multe perne sub cap. — Vrei să chem un doctor? Îl întreabă, mângâindu-i fruntea. — Nu, nu e nevoie de doctor. Fă-mi un ceai... O auzi cum deschide ușa și se duce să pună apa la fiert, apoi o auzi căutând în dulap ceștile de ceai și zaharnița și i se păru că se reîntoarce în adevăratul lui timp, singurul care fusese pe de-a-ntregul al lui, și numai al lui, un timp în care nu pătrundeau alți oameni, pe care evenimentele nu-l puteau știrbi. Zâmbi, lăsându-se purtat de fericirea aceea intimă, incomunicabilă, apoi închise ochii și adormi.

Când se trezi, o văzu pe Cătălina așezată pe divan, lângă el. Lampa cu abajur japonez ardea, dar lumina îi era aproape istovită de câteva șaluri de mătase. — Mi-e sete, spuse, încercând să-și ridice capul. Dar ameți, și se lăsă din nou pe perne. Cătălina îi dădu să bea din ceașca în care se răcise ceaiul. Voi să mai spună ceva, dar Cătălina îi făcu semn cu mâna să nu se obosească. Puțin timp în urmă, sosi Bibicescu cu un doctor. Îi făcu o injecție, apoi îl coborâră, ținându-l de subsuori, și într-o mașină îl conduseră în strada Măcelari. — Să nu spuneți nimic, șopti Biriș, să nu-i spuneți coanei Viorica.

Doctorul veni să-l vadă și a doua zi și-i mai făcu o injecție. Dormise toată noaptea, transpirând abundent, și se trezi mai odihnit. Ceru îndată ziarele. Drept represalii pentru asasinarea primului-ministru, câteva sute de legionari fuseseră împușcați în toată țara și expuși în piețe. La București, cadavrele fuseseră zvărlite pe un maidan, lângă Cotroceni. Lumea fusese invitată să vină să-i privească. Fără să-i spună, doamna Porumbache se dusesse să-i vadă chiar în acea după-amiază. S-a întors pe seară, obosită, decepționată.

MIRCEA ELIADE

— Era prea multă lume, începu ea scoțându-și pantofii plini de praf, și se-nghesuiau care mai de care. N-am apucat să-i văd; doar ce le-am zărit, la unii, picioarele.

Apoi, pe la mijlocul lui octombrie, a plecat la Moroeni. A ajuns la Pietroșița aproape de apusul soarelui. Când mașina a început să urce prin pădurea din jurul Sanatoriului, simți deodată o nemaicunoscută poftă de a trăi, o fericire fără nume de a fi viu. Mașina înainta încet printre brazi și pe sub fagii și mestecenii cu frunzele galbene și din toate părțile izbucnea mirosul aspru, îmbătător, al muntelui. Sus, îl întâmpină pe neașteptate Sanatoriul. Era o imensă clădire în formă de semicerc, cu terasele către miazăzi, deschise deasupra pădurii. Camera lui era la etajul al V-lea, în blocul din centrul clădirii. De pe terasă, se vedeau până foarte departe, coamele munților, viorii la căderea serii.

Se trezi, totuși, în noaptea aceea, de mai multe ori. Își amintise, în somn, că în câteva zile va fi 19 octombrie și se trezi îngrijorat, gândindu-se la Cătălina. N-o mai văzuse deloc în ultimul timp; el zăcuse tot timpul, iar doamna Porumbache îl amenințase că dacă vine Cătălina o dă afară din casă. „Târfa aia te-a nenorocit, ea ți-a mâncat tinerețele. Să n-o prind pe-aci, c-o dau afară!...” „Vorbește mai încet, îi spunea el, că poate vine Bibicescu; și știi, e iubita lui, trăiește de câțiva ani cu Bibicescu...” Doamna Porumbache îl privea lung, apoi începea să plângă și-și ducea moale, istovită, șorțul la ochi. El o asculta cum plânge, înfundat, sugrumându-și suspinele, și zâmbea închizând încet ochii. „Tot la ea se gândește, Aneto, izbucnea deodată doamna Porumbache, tot la târfa aia! Surioară! ce băiat mi-ai lăsat tu mie, și uite ce-a ajuns; că scuipe sânge, dar pe curvă tot n-o uită!...” El deschidea ochii, își oprea privirile pe aceeași pată umedă, fumurie, din tavan. „Vorbește mai încet, spunea, că poate vine Bibicescu. E iubita lui Bibicescu...”

Dar Bibicescu venea arareori și numai în treacăt, la căderea serii. Era întotdeauna plictisit, absent, preocupat, și se plimba neconținut în cameră, cu mâinile în buzunar. — Ce mai spui? întreba el din când în când, oprindu-se brusc lângă fereastră, cât mai departe de pat. Cum te mai simți — Bine, răspundea. Voi ce mai faceți? — Mâncăm cu conu' Mișu, diseară. Â-propos, își amintea deodată Bibicescu, m-a întrebat conu' Mișu de tine, dacă ai nevoie de ceva. Poate ai nevoie de ceva bani... — Nu, eu n-am nevoie. Plec la sanatoriu. Poate coana Viorica are nevoie. întreab-o pe ea... Bibicescu începea din nou să se plimbe, uitându-se la răstimpuri la ceas. — Dar el, conu' Mișu, de ce nu vine? îl întreba. — Păi, nu ți-am spus? se oprea Bibicescu în mijlocul camerei, întorcând brusc capul către el. O păzește tot timpul. Nu se mai mișcă de lângă ea. O ia în primire de dimineață. O așteaptă cu mașina la poartă și n-o mai scapă din ochi toată ziua...

211

NOAPTEA DE SÂNZIENE

„Se apropie 19 octombrie, înțelegea el, de aceea o păzește. Se apropie 19 octombrie”, își amintise trezindu-se în noaptea aceea la sanatoriu. Se simțea transpirat, dar nu îndrăznise să cheme infirmiera. Își șterse cu mâneca pijamalei broboanele de sudoare de pe frunte. A doua zi, deșteptându-se, întâlni cu mirare munții și pădurea în fața ochilor, pe fereastra deschisă, și i se păru că se trezește dintr-un vis străin, în care se rătăcise din întâmplare. Rămase nemișcat, respirând adânc aerul tare al muntelui. În cameră mai erau două paturi, goale. „Probabil că au murit înainte de venirea mea”, își spuse el înseninându-se.

Când auzi clopotul pentru dejun, Biriș răsufle ușurat. Își strânse hârtiile de pe masă, le ascunse în mapă și ieși din nou pe terasă. Soarele se înălțase. Câțiva nori fumurii pluteau leneși deasupra muntelui. „Am să-i scriu chiar astăzi, își spuse, am să-i scriu că mi s-a interzis orice efort intelectual, că mi se va face o nouă operație.” Dar își dădu repede seama că redactorul *Farului Nostru* nu-l va putea crede; aflase, deja, că i se făcuse operația de thoracoplastie astă-iarnă, când i se scosese două coaste. „Am să-i spun că sunt obosit. Sau, poate, am să scriu despre altceva; am să scriu despre *Priveghiul*.”

Într-o duminică umedă și ploioasă de februarie, venise să-l vadă Ștefan. Venise cu mașina unui prieten. Rămăsese o clipă, șovăind, în prag. „Nu mai mă recunoaște”, înțelese Biriș, și zâmbi. — Te-ai îngrășat, îi spuse Ștefan, arăți foarte bine. El știa cum arată; se privea de mai multe ori pe zi în oglindă și se urmărea cum se schimbă. Obrajii păreau acum umflați în pripă, oarecum artificial, și când râdea, bărbia i se îngroșa ca o gușă. Știa, de asemenea, cât de mult chelise în ultimele luni. — Te-ai îngrășat, repetă Ștefan. Apoi, după o clipă, adăugă: — E și Cătălina cu mine. A rămas jos, în hol. întreabă dacă poți s-o primești și pe ea.

Cătălina intră câteva clipe în urmă. — N-am avut răbdare să aștept, spuse. Știam că ai să mă primești. I se păru schimbată, întinerită. — Ce frumos e la tine! exclamă și se apropie de terasă. Începuse să plouă mărunț și munții erau ascunși în ceață. Cătălina privea peste pădure, respirând adânc.

„E cu Ștefănescu”, își spuse el, și începu să râdă. Ștefan zâmbi, puțin încurcat.

— Mă gândeam la Cătălina, vorbi deodată. Mă întrebam dacă l-o fi întâlnit pe Ștefănescu...

— L-am întâlnit, spuse Cătălina, întorcându-se de la fereastră și așezându-se pe marginea patului. Dar nu erai tu. Nu semăna cu tine...

— Muntele e frumos întotdeauna, începu stingherit Ștefan, e frumos și când plouă, și când e ceață. Am stat cinci luni în munții Maramureșului.

Biriș își băgă mâna sub saltea și trase o tabacheră ieftină, soldățească, de tablă.

— Are să-ți facă rău, spuse Cătălina privindu-l în ochi.

MIRCEA ELIADE

— ... Am fost concentrat acolo, în munții Maramureșului, continuă Ștefan. Când își aprinse țigara, observă că-i tremură puțin mâna și se enervă.

Cătălina continua să-l privească; parcă nu l-ar fi ascultat nici ea pe Ștefan, vorbindu-le, când mai domol, când mai însuflețit, despre munții Maramureșului. Era lângă el și nu-i venea să creadă; parcă n-ar mai fi fost ea. Întinerise, se schimbăse. „Din cauza lui Ștefănescu”, înțelese, și începu deodată să râdă. Ștefan tăcu, și-l privi adânc, nedumerit.

— De ce râzi? îl întrebă.

Își trecu mâna pe gură, peste obraz, ca să-și potolească râsul. Cătălina îi luă țigara dintre degete și, ridicându-se, se îndreptă spre terasă și o strivi pe ciment. „Nici măcar n-am fost curios să aflu ce s-a întâmplat la 19 octombrie, își aminti el încă o dată. N-o mai iubesc, n-o mai doresc. Poate să facă ce vrea, să se culce cu cine vrea. M-am vindecat. E aici, lângă mine, și parcă nici n-ar fi.”

— Parcă acum seamănă și mai mult cu Partenie, vorbi deodată Cătălina reșezându-se pe marginea patului. Biriș își opri privirea asupra lui Ștefan; nu părea tulburat. Rămăsese în mijlocul camerei, așteptând parcă să continue.

— Era mai puțin frumos ca el, dar era mai orgolios, continuă Cătălina cu un glas depărtat, ca și cum nu s-ar fi adresat nici unuia dintre ei. Era foarte orgolios. Nu s-a consolât niciodată că l-a părăsit logodnica.

— Dar tu, când l-ai cunoscut? întrebă cu un glas sugrumat.

Simțise cum tot sângele îi năvălește deodată în obraji. Vru să bage din nou mâna sub saltea, să-și scoată tabachera, dar Cătălina se plecă spre el și-i prinse brațul. Apoi îl trase încet către ea și-i așeză întreg brațul pe pulpele ei. „Când vei avea plăcere, vino. Eu te aștept în fiecare seară.”

— Tu când l-ai cunoscut? reîncepu el stăpânindu-se. Nu mi-ai vorbit niciodată de el, nu mi-ai spus că l-ai cunoscut.

Cătălina îl privi cu o mare blândețe și-i zâmbi.

— L-am cunoscut mai bine numai cu câteva luni înainte de moarte, spuse cu același glas depărtat. Cred că era să facem un mare amor unul pentru altul, începuse chiar să scrie pentru mine o piesă de teatru...

— Bibicescu pretinde că a scris-o pentru el, o întrerupse Ștefan, că a scris-o ca s-o joace el.

Cătălina întoarse capul, ca și cum ar fi vrut să vadă cine vorbise, apoi ridică din umeri.

— A scris-o pentru mine, continuă cu o stăpânită fervoare. Mi-a mărturisit-o chiar el. Mi-a spus: „M-am gândit la tine aseară, când am început piesa. Și i-am găsit un titlu frumos, care spune tot: *Priveghiul*...”

— Nu știi nimic altceva? întrebă Ștefan trăgându-și scaunul și așezându-se în fața ei, lângă pat. Nu știi dacă a terminat-o?

213

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Nu știu, vorbi Cătălina. Nu cred că a terminat-o. Mi-ar fi plăcut s-o joc eu, adăugă după o clipă, visătoare.

— Dar nu mi-ai vorbit niciodată despre el! izbucni Biriș, trăgându-și brațul și încercând din nou să-și vâre mâna sub saltea, după tabacheră. Știai cât de mult mă interesează Partenie și nu mi-ai vorbit niciodată de el!

Cătălina zâmbi și-l privi lung. îl privi cum scoate tabachera, o deschide, își alege o țigară și o răsuște nervos între degete. „E absurd! îmi tremură mâna, înțelese el. A observat și ea că-mi tremură mâna.”

— Era cât pe-acum să facem un mare amor, începu Cătălina cu același glas detașat, care parcă venea de departe. Ne întâlneam ca doi studenți îndrăgostiți în sălile de expoziții, prin parcuri, serile. Era zăpadă. Ninge tot timpul.

— Era în ianuarie, spuse Ștefan. A nins tot timpul, în ianuarie.

— Spunea că are mare nevoie de mine, continuă Cătălina, absentă. Spunea că numai eu l-aș putea împăca din nou cu viața. Cred că era foarte orgolios.

Se opri și păru deodată ostenită, îmbătrânită.

— Îi era totuși frică de ceva, reîncepu. Spunea că are mare nevoie de mine... Spunea că era fericit că mă întâlnește...

— Îmi pare rău că nu l-a întâlnit pe Bursuc! exclamă Biriș cu un zâmbet crispat, înălțându-și capul pe pernă. Nu pe Anisie, nu pe Ștefănescu; ăștia nu erau personaje pentru el. Pe Bursuc trebuia să-l întâlnească („Mă, platonicianule, mă idealistule, tu încă n-ai înțeles că orice femeie e curvă!...”) Bursuc era omul lui! repetă el cu un glas gros, înfundat. Pe Bursuc trebuia să-l întâlnească!...

Cătălina îl privi din nou, lung, zâmbind. Ștefan își trase scaunul mai aproape de pat, așteptând.

— Și-apoi, într-o bună zi, a urmat ce-a urmat...

— Bursuc ar fi fost omul lui! repetă rezemându-și capul de perne. Stinse țigara pe jumătate fumată pe capacul tabacherii. Se simțise deodată

văluit până la măduvă. Încercă să închidă ochii, dar îi redeschise repede, aproape cu spaimă, și privi tavanul. Nu era nici o pată fumurie acolo. Era un tavan alb, imaculat.

— Ce spunei că a urmat? întrebă Ștefan.

— Ce știți și voi, reîncepu Cătălina cu un glas ferm, indiferent. L-au împușcat...

„Aș putea scrie despre *Priveghiul*”, își spuse Biriș reîntorcându-se în cameră și oprindu-se în fața oglinzii ca să-și controleze înfățișarea. Își trecu mâna peste creștet, și-și potrivi cravata. „Aș putea scrie despre enigma

Priveghiului; aş putea povesti ce ştiu, ce-am auzit." — Să nu crezi cumva că insomniile mele de-atunci..., începuse odată Viziru, mai de mult. Era după întâlnirea de la Ileana; dar nu-l ascultase, nu ştia ce-i spusese în fraza aceea lungă, plină de rezerve,

MIRCEA ELIADE

214

de revelații pe jumătate voalate. — N-a crezut, îi spusese Ioana. L-am mințit degeaba...

Coborî mai liniștit în sala de mese. Alături de tacâmul lui îl aştepta corespondența; ultimul număr din *Farul Nostru* și o scrisoare de la Viziru. Ii spunea că va încerca să-l vadă la începutul lui aprilie, înainte de a pleca la Londra. („E război! își aminti brusc Biriș. Ce caută la Londra?") îl ruga să-i scrie, în orice caz, dacă vrea să-i aducă ceva de la Londra. Va rămâne acolo câteva săptămâni, iar la întoarcere, în mai, va veni să-l vadă la Moroeni cu Ioana. Dar scrisese la început Ileana; îi ștersese apoi numele și scrisese deasupra, foarte distinct, Ioana.

VII

La 10 Mai era recepția la Legație. După slujba de la biserica grecească, Ștefan plecă pe jos, cu câțiva colegi din comisie, spre Belgrave Square. Cu o jumătate de ceas înainte aflase că s-a dezlănțuit atacul german asupra Franței, Belgiei și Olandei. Traversă Hyde Park fără să scoată un cuvânt, ascultând comentariile din jurul lui. Ministrul primea pe oaspeți în pragul salonului. Nu părea preocupat. Ștefan se îndreptă spre grupul unde zărise pe atașatul militar, când, traversând salonul, dădu cu ochii de Antim și de Vădastra. Stăteau amândoi aproape de fereastră, cu un pahar de șampanie în mână, foarte solemn.

Într-o după-amiază, câteva săptămâni după ce părăsise clinica, ducându-se să-l vadă pe Antim, îl zărise pe Vădastra coborând repede scările. îl recunoscuse de departe, cu toate că nu-l mai întâlnise de vreo trei ani. îl recunoscuse după mersul lui hotărât, după cum își ținea capul. Vădastra trecuse pe lângă el fără să-l vadă.

— Cum l-ați cunoscut? întrebuse pe Antim.

— Tot așa ca și pe dumneata; în tren. Mi-a plăcut că știe latinește. E un lucru rar, să știi, astăzi, latinește.

Apoi îl privise cu un zâmbet ascuns, complice.

— Pentru multă lume e încă un secret, adăugase, dar dumneata ești acum de-al casei, dumitale îți pot spune. Știi că eu am o nepoată, Irina, fata soru-mii Gherghina, pe care ai întâlnit-o într-o zi aici. Irina asta e o fată curioasă. Trăiește mai mult pe la biserici și pe la azilurile de bătrâni. A păscut-o gândul să intre la mănăstire, dar n-a lăsat-o maică-sa. E singurul ei copil... Ce să-i faci? Noi, ceilalți, suntem atât de păcătoși, încât s-a îndurat Dumnezeu să ne trimită în familie și un suflet curat, să se roage pentru păcatele noastre.

Se întrerupse ca să poată râde în liniște.

MIRCEA ELIADE

216

— Ce să mai lungim vorba? într-o bună zi a văzut-o Vădastra și i-a căzut cu tronc. E drept, fata are zestre și e destul de frumoasă. Dar și ea, din câți tineri a văzut, numai pe el l-a plăcut. Spune că e un om nefericit, care are nevoie de sprijinul ei. Și cum i-a plăcut și maică-sii, că altminteri e un băiat cultivat, cu situație, cred că lucrurile sunt ca și aranjate... După cum vezi, e o căsătorie din dragoste și din sacrificiu...

Ștefan se îndreptă spre fereastră, făcându-și loc prin mulțime și zâmbindu-le de departe. Vădastra aştepta cu paharul de șampanie în mână, rigid și solemn, fără să privească nicăieri. Când se apropie Ștefan, Antim încercă să întoarcă privirile, prefăcându-se că nu-l vede.

— Când ați sosit? îl întrebă Ștefan. Antim îi întinse mâna cu răceală.

— Alaltăieri, spuse. Dă-mi voie să-ți prezint pe domnul avocat Vasilescu-Vădastra, adăugă.

— Din vedere, ne cunoaștem de multă vreme, spuse Ștefan. Vădastra își fixă monoclul negru în orbită și-l privi.

— Mi se pare și mie, spuse, apoi întoarse capul spre ușă. Intra tocmai atunci un grup de ofițeri englezi.

— Și... chestia care vă interesa? întrebă din nou Ștefan coborând glasul. Ca și cum n-ar fi auzit, Antim întoarse și el capul spre ușă.

— Sunt ofițeri de Stat-Major, îi șopti Vădastra. Celălalt, cu părul cărunt, e atașat militar. L-am cunoscut după cum salută...

Câteva zile înainte de plecare, Ioana intrase în biroul lui.

— A venit domnul profesor Antim. Vrea să-ți vorbească. Spune că e ceva important și urgent...

Venea pentru întâia oară să-l vadă.

— Am venit într-o grabă, vorbi Antim, așezându-se ostenit pe scaun. Am venit să-ți cer un mare, un foarte mare serviciu... Să nu spui nu. Numai dumneata mi-l poți face...

Răsufla anevoie. Părea tulburat.

— Ți-am vorbit de mult despre, ca să spun așa, secretul vieții mele, începui pe un ton confidențial. Ți-am spus că aşteptam o capodoperă ca să-mi completez colecția. Nu ți-am spus însă despre ce capodoperă e vorba. Nici măcar nu ți-am dat a înțelege. Așa am procedat cu toți amicii mei... Am fost silit să procedez astfel, ca să nu fiu descoperit. Toți se gândeau la o pânză din școala impresionistă franceză sau la un mare pictor român, căci îmi cunoșteau preferințele... Adevărul este altul și e teribil: perla pe care o aşteptam — și pe care, de câteva săptămâni, am dobândit-o, — e un Rubens! Un Rubens veritabil, iar nu o copie de atelier, după cum credeau

moștenitorii care mi l-au vândut! Căci, am uitat să-ți spun, pândeam pânza aceasta de douăzeci și opt de ani.

217

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Era a unui cunoscut al meu, care o moștenise și el prin familia nevastă-sii, de la un baron austriac. De o sută de ani, tabloul trecea drept o copie sau opera unui elev. Eu m-am convins, de mult, că e un Rubens veritabil. Am studiat problema ani de zile, fără ca cineva să bage de seamă. Devenisem cel mai mare specialist în Rubens din Europa orientală și nici măcar nu îndrăzneam să-mi arăt știința asta cuiva! Sunt foarte mândru de această capodoperă de perfidie, pe care am desăvârșit-o timp de douăzeci și opt de ani!...

Izbucni într-un râs scurt, viclean, care-i însufleți din nou întreaga figură. Parcă îi trecuse ca prin farmec oboseala.

— în sfârșit, ce să mai lungesc vorba, continuă Antim, la 9 martie am pus mâna pe tablou, plătind o sumă derizorie. Și de acum înainte, începe o altă taină. Și am să te rog să o păstrezi pentru dumneata. Ai să înțelegi imediat de ce. Eu nu vreau să se dea sfoară în țară că posed un Rubens veritabil. Mi-e teamă că nu l-aș putea păstra. Mi-l vor cere pentru Palat, sau poate m-aș simți chiar eu obligat să-l cedez unui muzeu, pe o sumă ridicolă; căci se cheamă că sunt și eu patriot! Pe de altă parte, eu însumi n-am ce face cu un Rubens. Nu-i de nasul meu. Și nici măcar nu intră în compartimentele colecțiilor mele. Vreau să-l vând. Dar nu aici, ci în străinătate. Un Rubens veritabil se poate vinde astăzi cu sume fantastice, cu zeci de mii de lire sterline. Îți dai seama ce înseamnă asta în lei proști, de-ai noștri? Ce înseamnă ea pentru viitorul colecției mele? Dar ca să-l pot vinde trebuie să am girul unui expert european. Am auzit de unul, celebru, de un englez de la National Gallery... Și acum vin la marele serviciu pe care te rog să mi-l faci...

Tăcu o clipă, privindu-l galeș și cu înțeles, și-și apropie scaunul de el.

— Am auzit că dumneata pleci la Londra, spuse. E adevărat?

— Plec săptămâna viitoare. Negociem un împrumut... Dar nu văd cum ți-aș putea fi de folos, se grăbi Ștefan să adauge, încurcat.

— Stai nițel,, îl întrerupse Antim, că-ți spun eu îndată. Eu nu pot trimite tabloul la Londra și nici nu-l pot lua cu mine, acum, pe vreme de război. În plus, încă nu am viza engleză. O aștept, însă, de la o zi la alta. Dar lucrul delicat este transportarea pânzei. Și iată ce m-am gândit. Dumneata ai curier diplomatic, căci pleci în misiune oficială. Eu îți înfășor pânza frumușel și o treci într-una din valizele dumitale. Iar când ajung la Londra, mă descurc eu. Am eu mijloacele mele...

— îmi pare extrem de rău, domnule profesor, începu Ștefan.

Antim îl privi cu o mirare înspăimântată și-l întrerupse înălțând palma în aer.

— Nu m-ai înțeles bine. Eu nu-ți spun că trebuie s-o treci neapărat dumneata. O poți pune în curierul diplomatic. Asta cred că se poate. Și, evident, voi avea grijă să răsplătesc pe cel care mi-o trece, după cuviință...

MIRCEA ELIADE

218

Ștefan tăcu, încurcat, câteva clipe, apoi spuse, încet:

— Imposibil!... Mie, cel puțin, mi-e imposibil s-o fac...

— Dar de ce, mă rog? întrebă enervat Antim.

— Sunt funcționar al Ministerului Economiei Naționale. Un tablou de valoare reprezintă un bun al Statului. Ce-mi cereți să fac eu, echivalează cu un trafic de valută în stil mare...

— Ei, și dumneata! se scandaliza Antim. Știi bine că nu e trafic de valută! Îți cer doar un serviciu prietenesc, așa cum se obișnuiește între oameni civilizați...

— Mi-e imposibil! spuse Ștefan zâmbind. Antim începu să-și frece nervos mâinile.

— Am venit la dumneata pentru că evenimentele se precipită, vorbi el. Au debarcat acum în Norvegia. Zilele acestea pot începe luptele pe frontul francez. Trebuie să plec și să mă întorc cât mai e vreme. Și acum e momentul ideal. Dumneata în misiune, eu cu viza promisă...

Tăcu iar, privind către Ștefan, lung, întrebător.

— îmi pare rău că te-am deranjat, spuse el deodată ridicându-se de pe scaun. Contez însă pe discreția dumitale, adăugase ajungând în fața ușii...

Vădastra își fixă din nou monoculul negru și se întoarse spre Antim.

— Doamna aceea care a intrat acum, spuse, este cea mai mare ziaristă americană. O cunosc.

— îmi pare bine că ați sosit, începu din nou Ștefan. Și probabil că chestiunea aceea care vă interesa...

— Totul s-a aranjat, spuse Antim fără să-l privească.

— S-a aranjat în condițiile cele mai favorabile cu putință, începu Vădastra ridicându-și brusc fruntea. Datorită relațiilor pe care le am cu Ministerul de Externe...

Dar în acea clipă, din rândurile din față cineva făcu un semn. Toate convorbirile amuțiră deodată.

— Trăiască Regele! auzi Ștefan glasul ministrului. Asistența repetă în cor:

— Trăiască Regele!

— ... Datorită relațiilor pe care le am cu personalități importante din Ministerul de Externe, continuă Vădastra, am izbutit acest tur de forță în mai puțin de două săptămâni: să fim amândoi trimiși la Londra cu ordin de misiune!...

Îl privi triumfător, apoi sorbi din nou, solemn, din paharul cu șampanie.

— E adevărat, spuse Antim, și un zâmbet orgolios îi lumină o clipă figura. Suntem aici în misiune oficială!...
— Mi s-a oferit chiar un curier diplomatic, continuă Vădastra, dar am refuzat eu. Ce-aveam nevoie de curier diplomatic? Ar fi fost imprudent. Prea mare

219

NOAPTEA DE SÂNZIENE

răspundere... Dar, vă rog să nu mă întrebați mai mult, pentru că n-am să vă pot spune, adăugă el. Tot ce vă pot destăinui este că e vorba de o misiune dintre cele mai delicate. Am să vă rog, chiar, să fiți foarte discret. Am informat pe ministru într-o lungă audiență secretă, chiar în seara sosirii noastre. Dar n-am primit încă dispozițiuni amănunțite. Nu vă pot spune nimic altceva... Lumea începea să se scurgă către sufragerie.

— ... Au doborât deja o sută de avioane nemțești, auzi Ștefan pe cineva alături de el. S-a anunțat adineauri la radio...

— Unde locuiți? întrebă Ștefan.

— Deocamdată la hotel Rembrandt, lângă Legație, spuse Vădastra coborând puțin glasul. Dar asta numai deocamdată. Avem planuri mari. Nu vă putem spune mai mult, înțelegeți și dumneavoastră de ce...

Trecuse să-i vadă chiar a doua zi. La hotel Rembrandt i se răspunse că au plecat fără să-și lase adresa.

— De altfel nu mai sunt la Londra, îi spuse în acea săptămână atașatul militar zâmbind cu înțeles. Sunt în misiune..

Acordul economic a fost semnat în plină campanie a Franței. Membrii comisiei au mai putut lua avionul pentru Paris. Dar expertul care trebuia să verifice primele transporturi își amâna mereu sosirea și Ștefan fusese însărcinat să-i țină locul. Câteva săptămâni fusese neconținut pe drumuri. Când trecea pe la Legație nu uita să se intereseze de Vădastra.

— L-am văzut alaltăieri, îi spuse odată atașatul militar cu același zâmbet misterios, dar cred că n-a stat decât câteva ceasuri. Nu locuiesc la Londra...

La mijlocul lunii iunie Ministerul Economiei anunță că expertul nu mai vine. Ștefan fu însărcinat să accelereze transporturile de camioane și material sanitar, singurele care mai aveau șanse să ajungă la Constanța. Se instala pentru zece zile la Birmingham. La întoarcere, ministrul îl chemă în biroul lui.

— Îți dau o veste bună, îi spuse. Nu mai pleci în țară. Rămâi cu noi. Ai fost numit secretar economic în locul lui Magheru, care a fost transferat la Berna...

Îl văzu pe Ștefan că șovăie și adăugă:

— Știu la ce te gândești, dar n-avea nici o grijă. Îți aducem familia cu avionul. Îi aducem în câteva zile, prin Ankara. Telegrafiază acasă și spune-le să se pregătească de drum...

— Mai știți ceva de Vădastra și profesorul Antim? întrebă deodată Ștefan. Ministrul nu răspunse imediat. Se mulțumi să-l privească, jucându-se cu un coupe-papier și răsucindu-se încet în fotoliu.

— Îi cunoști bine? îl întrebă târziu.

MIRCEA ELIADE

220

221

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Doar pe profesorul Antim. E un colecționar. Și știu că au venit aici în misiune.

— Nu-mi dau bine seama ce e cu ei. Au venit amândoi cu pașapoarte de serviciu. Au primit, la început, și o sumă de bani. Dar n-am avut nici o indicație precisă asupra misiunii lor. Vădastra mi-a dat a înțelege că e trimis de Serviciul Secret, dar parcă nu-mi vine a crede. Mi-a lăsat impresia unui exaltat. Dar, oricum, fii prudent... Venea de-atunci în fiecare zi la Legație.

— Nici o veste, îi spunea uneori atașatul militar. Nu s-au întors.

Și zâmbea cu tâlc, fără ca Ștefan să poată înțelege dacă glumește sau e într-adevăr vorba de un secret.

— Încă puțină răbdare, îi spunea ministrul. Mai sunt unele dificultăți. Nu s-au restabilit complet cursele de avion. Până la Cairo se mai găsesc locuri; dar între Cairo și Barcelona, și mai ales în avionul Lisabona-Londra, imposibil de găsit, pentru moment...

Într-o dimineață cumpărase ziarul și, deschizându-l, încremeni în mijlocul trotuarului; Sovietele cereau prin ultimatum cedarea Basarabiei. Cineva îl apucă de braț și Ștefan își ridică speriat privirile din ziar. Era Vădastra. Părea neobișnuit de surescitat.

— Ați auzit? întrebă el.

Se apropie, privindu-l aspru, aproape amenințător.

— Mâine are să ne vină rândul la toți, continuă ridicând tonul. Așa se întâmplă dacă nimeni n-are grijă de noi, dacă suntem lăsați, în plin război, fără cea mai elementară protecție!

— Dar ce s-a întâmplat?!

— L-au arestat azi-noapte pe profesorul Antim!... Dar am să fac un scandal! adăugă el ridicând amenințător degetul. Am să telegrafiez primului-ministru. Am să protestez prin ziare!... Și am să cer rechemarea ministrului, dacă nu se intervine imediat pentru eliberarea unchiului meu!...

— E război, spuse Ștefan. S-o fi făcut vreo confuzie. Poate la ora aceasta domnul profesor a fost deja eliberat...

— în orice caz eu am să protestez! îl întrerupse Vădastra. Am venit aici în misiune oficială... Am să cer ministrului să protesteze în termenii cei mai energici...

— Nu știu dacă are să vă primească, spuse Ștefan. Nici măcar nu știu dacă este la Legație. În urma ultimatumului sovietic...

— Ce ultimatum? întrebă Vădastra încruntându-se.

— Ne cer să ne retragem din Basarabia în trei zile.

— A! făcu Spiridon. Era de așteptat. Eu prevăzusem de mult asta... Tăcu, puțin încurcat, frecându-și mâinile.

— Credeți că o să-l elibereze? întrebă el după o lungă pauză, cu un glas mai potolit. Credeți că e la mijloc confuzie?

— Probabil. Vorbiți cu consulul general. Are să intervină dânsul... Dar, adăugă, nu bănuți motivul arestării?

— Vă dau cuvântul meu de onoare că nu bănuiesc nimic, vorbi solemn Vădastra. Am sosit acum câteva zile la Londra. Am fost mereu plecați...

— Poate tocmai din cauza asta...

— Dar de ce? exclamă el indignat. Dacă Anglia e în război, nu mai e voie să circuli cu trenul?... Noi n-am fost în plimbare! Am avut treburi!...

Și apoi, după ce-și roti privirile în jurul lui, se apropie de Ștefan și-i luă brațul.

— Știu că sunteți și dumneavoastră în secret, spuse foarte încet. E vorba de Rubensul nostru. Am căutat un expert. Cel de la National Gallery e în America. Și a trebuit să fim foarte prudenți, foarte discreți, înțelegeți dumneavoastră de ce... Din fericire, adăugă ștergându-și fruntea, afacerea e ca și încheiată. Tabloul a fost autentificat și am găsit și cumpărător. Nu vom încasa suma la care ne gândeam la început dar, în orice caz, am făcut o afacere excelentă. Problema e, acum, ce facem cu banii! De aceea nici n-am încheiat încă târgul. Mai așteptăm. N-avem nici un motiv să ne grăbim. Cu cât trece timpul, cu atât prețurile tablourilor clasice se vor urca...

Ștefan nu izbutise să asculte tot timpul. își amintise brusc de un fost coleg de Universitate, Chelariu, profesor la Chișinău. Aflase, anul trecut, că soția îi mai născuse un copil; al cincilea. își cumpăraseră o mică vie, lângă Chișinău, și își instalaseră acolo o parte din bibliotecă. îi spusese odată că se ocupă de același subiect pe care și-l alesese ca teză de Licență: vechiul drept românesc... în trei zile, preciza ultimatumul, trupele se vor retrage din Basarabia, lăsând intacte toate instalațiile militare, industriale și administrative...

— ... Și acum, continuă Vădastra, să vă dau și o veste bună. Am primit-o mai de mult, dar am ținut-o secretă. În curând voi fi tată...

— Felicitările mele!

— Mulțumesc. Dar, știți, eu eram de mult informat asupra acestui eveniment fericit!... Voiam să vă facem o surpriză, dumneavoastră, tuturor românilor din Londra. Dar cum nu sunt șanse să plecăm curând, m-am gândit că vă pot spune... Sper că va fi un băiat, adăugă el încruntându-și ușor sprâncenele.

„O să cedăm, auzea Ștefan în jurul lui. Ce putem face? suntem o țară mică...” Chelariu se ocupa de vechiul drept românesc. Drept românesc... „Nu cred că au să-l țină mult, vorbea cineva. A fost doar o confuzie; are să-i dea drumul.” — Dar soția dumitale? îl întreba. Ridica din umeri; încă nu s-au restabilit liniile aeriene. Ioana îi telegrafiasse prin cifrul ministerului: „Imposibil

MIRCEA ELIADE

222

223

NOAPTEA DE SÂNZIENE

prin Cairo; încearcă să obții locuri prin Lisabona.” — Mă duc la Foreign Office, îi spusese ministrul; mi-au făgăduit să-mi oprească locuri în avionul de Lisabona. Apoi, în seara următoare, îl chemase. Era mai palid, dar părea calm. — Am fost rechemat, îi spuse. Mă așteptam la asta. Evident, nu mă întorc. Eu cred că democrațiile câștigă, nu mai are sens să ne punem problema...

— Aseară l-au eliberat pe Antim, auzi el. A fost o confuzie. S-au stabilit la Londra, îi spusese atașatul militar. Parcă nu mai zâmbea; părea preocupat. — Vine rândul Transilvaniei, spunea. O să cedăm. Am ținut degeaba cincisprezece divizii pe frontieră, aproape doi ani de zile... — Dumneata, care te interesezi de istoria contemporană, îi spusese ministrul (—Cu dumneata e altceva, spunea Biriș. Dumneata ești căsătorit? ți ești probabil fericit în căsătorie. Pe dumneata nu te interesează *istoria*. Dumneata ai dori ca toate lucrurile să stea pe loc, să împietrească așa cum le-ai apucat dumneata, pentru că ești fericit și ești împăcat și ai vrea ca Timpul să nu mai curgă...), dumneata care te interesezi de istoria contemporană, spusese ministrul, ia citește asta. O notiță subliniată cu roșu, într-un jurnal: anunța că lupii din Grădina Zoologică începuseră să-și sape gropi. își săpau vizuinele foarte adânc în pământ. — Se pregătesc și ei de asediu... Apoi îl întrebase. — Ce mai e pe la Legație? Cum vă împăcați cu noul dumneavoastră șef, însărcinatul cu afaceri? — L-am rugat să intervină din nou la Foreign Office, să obțină locurile pentru soția mea... (— Pe dumneata, evident, toate lucrurile acestea nu te interesează, dumneata ești căsătorit, și ești probabil fericit în căsătorie... — Sunt fericit, spusese el. Dar nu cred că e asta, nu cred că numai pentru că sunt fericit în căsătorie încerc să nu mă las confiscat de istorie, încerc să ies din Timp... — Ce vrei să spui? îl întrerupsese Biriș. Ce înseamnă propoziția asta monstruoasă: *să ieși din timp?* — Odată, când eram mic, mă întorceam acasă într-un car cu fân. Asta se petrecea la via noastră, de lângă

Râmnicul Sărat. Adormisem și m-am trezit deodată singur în carul cu fân — și deasupra mea erau numai stele. Erau numai stele. Și parcă totul se oprise pe loc. Parcă timpul nu mai curgea. Nu erau decât stele. — Toate acestea nu înseamnă nimic, spusese Biriș. Emoții naive, infantile, fără absolut nici o semnificație... Asta se întâmpla de mult, în strada Măcelari; nu erau încă prieteni, nu se tutuiau; Biriș nu aflase atunci de camera *Samba*. Altminteri i-ar fi spus: — încerci să reintegrezi o stare edenică, infantilă. *Să ieși din timp* ar însemna pentru dumneata reîntoarcerea la carul cu fân al copilăriei sau la camera interzisă de la etajul II... — Ți-am spus asta, continuase Ștefan, ca să-ți dovedesc că *știam* că timpul se poate opri pe loc încă de când eram copil. N-a fost nevoie să aștept căsătoria mea fericită ca să descopăr lucrul ăsta...

— Ștefan, ce se întâmplă cu tine? îl întrebase anul trecut Biriș. Ce se întâmplă cu Ileana și cu tine? Tu ești un om fericit; ai avut acest mare noroc de a-ți iubi soția... — O iubesc și acum spusese, îmi iubesc chiar foarte mult soția...)

„Am putea veni prin Elveția, îi telegrafiasse Ioana. Oprește locuri în avionul de la Lisabona.” — Sunt dezolat, dragă Viziru, spunea însărcinatul cu afaceri, dar trebuie să ai răbdare. Măine mă duc din nou la Foreign Office... „Venim prin Elveția”, îi telegrafiasse din nou Ioana... — Am să mă duc în Elveția, spunea în dimineața aceea de martie Ileana, mă invită Valkyria la Lausanne; a moștenit o mătușă foarte bogată. Am să mă duc să stau la ea. Am auzit, de altfel, că și tu pleci la Londra. — Doar pentru câteva săptămâni, încheiem un acord economic. Cel mai târziu la mijlocul lui mai sunt înapoi. Nu pleci până nu mă-ntorc, nu e așa? te rog foarte mult să nu pleci... Ileana îl privise lung și zâmbi. — Mi-e peste puțință să te înțeleg, spuse. Mi se pare uneori că visez, că vorbesc cu tine în vis... Era îmbrăcată cu un taior gri și avea un buchețel de violete la butonieră. 23 martie; își amintea foarte bine ziua. Era înnourat, bătea un vânt rece. Primăvara părea îndepărtată. — *Drôle de guerre*, spusese Ileana, surprinzându-i privirile furișate către chioșcul cu ziare, unde un băiețuș, sosit cu bicicleta, tocmai descărca edițiile de amiază. Nu se întâmplă nimic... — Aș vrea să te mai întreb ceva, începuse el târziu, apropiindu-se de casă. Probabil că ghicești și tu ce vreau să te întreb... Ileana îi lăsase brusc brațul și întoarse capul: — Ștefan, te rog! Avea un glas neașteptat de dur și privirile îi erau reci, tăioase. Te rog! dacă vrei să rămânem încă prieteni...

Atunci intră sfios Antim, purtând sub braț o servietă. Îmbătrânise peste măsură în cele trei luni de când nu-l mai văzuse și părea speriat.

— Îmi pare foarte rău că n-am mai venit să te văd, spuse închizând cu grijă ușa. În dumneata am toată încrederea. Dumneata ești un om cinstit...

Privi bănuitor în jurul lui, ca și cum s-ar fi temut să nu-l audă cineva.

— M-am bucurat aflând că n-ați fost reținut la poliție, spuse Ștefan. Probabil că a fost la mijloc o eroare.

Antim se așeză pe fotoliul din fața biroului.

— Eroare! exclamă el căutându-și batista să-și șteargă fruntea. Parcă englezii arestează vreodată oamenii din eroare? Nu prea se joacă ei cu arestările. Eu am fost arestat pentru spionaj! Nu mi-au spus-o în față, dar mi-au dat a înțelege. Am avut norocul că m-a anchetat un om fin, franțuzit, și având și el mare slăbiciune pentru anticari... A fost un denunț...

Își luă servieta de pe birou și și-o așeză pe genunchi.

— Mă tot întreb cine ar fi avut interesul să mă denunțe ca spion, adăugă el, și ridică brusc ochii ca și cum ar fi vrut să surprindă vreo mișcare pe figura lui Ștefan. Spion! repetă coborând deodată glasul, cu înțeleș.

„Probabil că de aceea nu se găsesc locuri în avionul de la Lisabona. Suntem toți suspecți. România a renunțat la garanții, a trecut de partea Axei. De-acum înainte ne garantează Hitler. De aceea am abandonat Basarabia.

Chelariu studia vechiul drept românesc... Drept românesc...”

MIRCEA ELIADE

224

— Nu spui nimic? îl întrebă Antim.

— Îmi aștept soția, vorbi deodată Ștefan, cu însuflețire. De o lună de zile aștept să capete locuri în avionul de la Lisabona...

— Nu se mai găsesc locuri, spuse Antim. Am vrut și noi să plecăm, mai de mult, dar nu se mai găsesc locuri... Sau nu vor să ni le dea... Am rămas prinși aici, ca niște șoareci în cursă... Ca niște șoareci, adăugă el coborând din nou glasul.

Privi în jurul lui parcă tot ar fi căutat ceva.

— Mă tot întreb cine ar fi avut interesul să mă denunțe, începu. Inspectorul care m-a anchetat...

În acea clipă se auzi alarma aeriană și Antim sări în picioare.

— Aveți un adăpost solid la Legație? întrebă strângându-și servieta sub braț.

— Este unul, dar nu prea solid. Dar până acum noi nu prea coboram când se dă alarma. Ați văzut, nu prea bombardează.

— Nu trebuie să te joci cu soarta! exclamă Antim. Unde spunei că e adăpostul? Sau poate cobori și dumneata cu mine...

— Eu zic să mai așteptăm, domnule profesor, propuse Ștefan. Poate că avioanele nu se îndreaptă către noi. Dacă auzim tunurile din Hyde Park, coborâm...

Antim se reaseză pe scaun, numai pe jumătate liniștit.

— Mi-a spus domnul Vădastra că ați găsit cumpărător pentru tablou și m-am bucurat.
— Când l-ai văzut pe Spiridon? Întrebă Antim cu o speriată mirare.
— Venise la Legație în ziua când v-au arestat, ca să protesteze.
— Hm! Se afla și el în treabă...
Apoi se întrerupse, cu urechea la pândă.
— Mi s-a părut mie sau am auzit tunul? Întrebă.
— Vi s-a părut. Dar dacă aveți vreun presentiment, mai bine coborâți în adăpost. În chestiunile acestea, fiecare trebuie să se conducă după inspirație...
Antim își scoase din nou batista și se șterse pe frunte.
— Am ajuns nervos de la o vreme, spuse. Nu mă mai recunosc...
— De ce nu plecați din Londra? Duceți-vă undeva la țară... Acolo n-ați avea nici o grijă...
— M-am gândit de mult la asta, dar mi-e frică, vorbi Antim coborând glasul. Mi-e frică să mă înfund într-un sat cu comoara asta la mine, și arată servieta. D-ai-a nici nu vreau, încă, să-l vând. Ce să fac cu banii? Nu pot să-i țin la mine — iar dacă-i pun la bancă, acolo rămân. De la o zi la alta îi blochează. Așa spun toți. Cel puțin aici, la Londra, mă simt mai în siguranță... L-aș depune la

225

NOAPTEA DE SÂNZIENE

o bancă, într-un *safe*, adăugă el după o scurtă pauză, dar dacă mi-l reține? sau dacă arde banca într-un bombardament?! Tot e mai bine să-l port cu mine... Începură să se audă, destul de distinct, bateriile din Hyde Park. Pălind, Antim se ridică în picioare.

— Văzuși cum te păcăli inspirația dumitale? spuse în șoaptă. Să ne grăbim!... Ștefan coborî și el, să-i arate drumul spre adăpost.

— Să nu-i spui lui Spiridon că te-am văzut. Fă-te că nu știi nimic de mine... Tăcu îngândurat. Nu se mai auzeau tunurile.

— Băiatul ăsta e cam nebun, adăugă. Nu știu ce i-a mai intrat în cap. Zice că are presentimente funeste. Că pe aici au să ne rămână oasele. Și că ar trebui să ne facem testamentele...

— Dânsul, ca avocat, se gândește la toate posibilitățile. Antim se opri brusc, în mijlocul scării.

— Dar eu nu mi-l fac! Ar fi semn rău.

„Ar fi trebuit să-l întreb despre doamna Zissu”, își aminti Ștefan după ce se despărțise de Antim. — Dacă vrei, să vorbim despre altceva, spuse Ileana. Acum câțiva ani, când te-am cunoscut, îmi vorbeai de Vasilescu-Vădastra și de marea lui dragoste, doamna Zissu... — Nu știu dacă a fost marea lui dragoste, o întrerupsesse. Nu știu cine a fost... — Vorbește-mi despre ea, sau despre Vădastra, continuă Ileana. Vorbește-mi, dacă vrei să mai rămânem prieteni, nu mă întreba! exclamase aproape cu deznădejde. *Nu mă întrebai* Zări din nou acea lumină speriată în ochii ei; parcă l-ar fi implorat. „Ar fi trebuit să-l întreb despre doamna Zissu.”

Câteva zile în urmă, îl întâlni în fața Legației.

— Veneam tocmai să te iau, îi spuse Antim. Te rugăm să ne faci plăcerea să cinezi cu noi astă-seară... Sper că n-o să avem nici o alarmă, adăugă privind cerul. Parcă se înnoouează, semn prost...

Își strângea servieta sub braț și părea încă și mai îmbătrânit. Barbișonul îi crescuse sălbatic, scofălcindu-i obraji. Părul îi înălbise.

— Dar ce ai? Ai primit vești proaste de-acasă?

— Da și nu. Soția mea nu mai poate veni. Nu se găsesc locuri în avion câteva luni de aici înainte. Dar nu mă gândeam la asta; poate că e chiar mai bine să rămână în țară; cel puțin, deocamdată. Mă gândeam însă la ce se întâmplă cu noi. Ați văzut că Hitler ne-a convocat de urgență la Viena...

— Păcatele noastre, murmură Antim. Când ești țară mică, la ce te poți aștepta?

Mergeau tăcuți. Ștefan se opri să cumpere ultimele ediții ale ziarelor de seară. Le parcurse stăpânindu-și neliniștea.

— Deocamdată, nimic grav, slavă Domnului! șopti ușurat.

MIRCEA ELIADE

226

Ajunsesse în satul acela pierdut de munte la căderea serii. Soldatul îi luase lada de campanie și-l condusesse către marginea satului. — E casă bună, spunea. Oameni cu stare... Ploaia se întetise când ajunseră în ogradă. Pe prispă, îi întâmpină o femeie cu un opaiț în mână. — Dumnevoastră sunteți domnul locotenent? întrebuse. Pofțiți, vă rugăm frumos! Pofțiți!... Masa era pregătită și i-au așezat și lui un tacâm. Bărbatul îi prinse mâna în mâinile lui și i-o strânse așa multă vreme, repetând: — Vă mulțumim pentru cinstire. Vă mulțumim că ați venit la noi... Apoi, arătându-l copiilor, rostise, cu solemnitate: — II vedeți? Domnul locotenent a venit aici ca să ne apere. Dânsul e frunța în oștirea română. Dânsul ne apără granițele...

— Dar rămâi astă-seară să mănânci cu noi? Întrebă Antim rupând deodată tăcerea. Nu știu cum are să fie masa, pentru că a aranjat-o Spiridon. El se înțelege pe englezește, el se ocupă de gospodărie... Încercă să râdă, dar veselia îi era silită și i se stinse repede pe față.

— Locuim în Hampstead, continuă. Nu știu prea bine cum se pronunță. Tot Spiridon a găsit apartamentul. Proprietarul a plecat în Noua Zeelandă. L-am închiriat foarte ieftin...

în metrou, Antim tăcu aproape tot timpul, strângându-și servieta pe genunchi. Părea cufundat în gânduri. Ștefan desfăcu ziarele. Ne-au convocat de urgență la Viena...

Când se oprise la intrarea satului, începuse să fulguiască. Dinspre munte cobora un grup de țărani. Se oprise ca să-i aștepte. — Bună seara, spusese. Oamenii se apropiară de el ridicându-și pe rând căciuilile. — Ce mai veste, domnule ofițer? întrebă unul dintre ei. Ce se mai aude cu războiul? — Merge înainte, spuse Ștefan. — Așa e războiul, vorbi unul mai bătrân. Merge mereu înainte. E pedeapsa lui Dumnezeu... — Poate ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm, spuse Ștefan. — Toate sunt de la Dumnezeu, adăugă bătrânul. Cum o vrea el... Apoi tăcuse. Tăceau toți, în ninsoare, săltându-și în răstimpuri saricile în spate și privindu-l. — Și dumneavoastră? începu din nou Ștefan. Sunteți din munte? — Din munte, vorbi unul. Din Sărăceni. — Și ce e pe-acolo? întrebă Ștefan. — Bine, vorbi bătrânul. E bine. Sunt și pe-acolo ostași. Sunt peste tot. Dar dacă e război, trebuie să fie... Apoi tăcură din nou, privindu-l. — Dar dumneavoastră ce mai ziceți? începu Ștefan. Cum vă împăcați cu greutatea?... Bătrânul scuipe în lături, apoi își înfundă căciula pe frunte. Ninsoarea se întetise. — Nevoi sunt destule, spuse, bătu-le-ar nenorocul. Că ne-au plecat feciorii la oaste și am rămas puțini și bătrâni la treburi. Dar așa-s vremurile... — Așa sunt, vorbi un altul. Sunt vremuri grele. — Grele, repetă bătrânul. Ștefan îl privi încurcat. — Încolo? întrebă el. Altceva, ce se mai aude? — Se aude că are să fie război și pe la noi, vorbi unul. — Cum o vrea Dumnezeu, spuse bătrânul. — Dar dumneavoastră ce spuneți? întrebă Ștefan. — Ce poate spune omul? Cum o vrea Dumnezeu!... — Dar dacă vine războiul? stăruie Ștefan.

227

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Dacă vine, nu e nimic de făcut. La război, merge tot omul. Așa e ursit el: când e război, să se războiască... Ștefan tăcu. Se înnoptase. La câteva ferestre se aprindeau opaitele. — Nu cumva vă țin din drum? că e târziu și poate mai aveți de umblat... — A, făcu bătrânul, ne-am mai odihnit și noi o clipă. Că de mers, de-abia acum ne așternem la drum. O să umblăm toată noaptea... — Să nu vă mai țin, atunci. Drum bun!... — Doamne ajută! spuse bătrânul ridicându-și căciula. Porniră strânși unul lângă altul, tăcuți, și întunericul îi înghițise repede. începu să sufle un vânt rece, tăios, care învolbura ninsoarea, ridicând-o până foarte sus în văzduh. Ștefan rămăsese acolo privind în urma lor, în întuneric. O mare liniște pătrundea pe nesimțite din adâncurile ființei lui, amuțindu-l. Lor nu li se poate întâmpla nimic; sunt din munte, sunt asemenea muntelui. Oameni din alt ev. Toate vor continua să rămână așa cum sunt acum, neschimbate, ne tulburate: oameni, pietre, anotimpuri. Când vor muri, se vor naște alți oameni în munte, la fel ca ei; oameni cărora niciodată nu li se va întâmpla nimic.

— Am fost și eu concentrat, anul trecut, vreo cinci luni de zile, începu văzând că Antim îl privește lung, nerăbdător, clipind des ca și cum ar fi încercat să se trezească. Am fost în munții Maramureșului...

— Sunt cam obosit, vorbi Antim și sunt obosit pentru că nu prea dorm. Când aud alarma, mă duc în adăpost. Alaltăieri n-am închis ochii toată noaptea.

— Și cu toate acestea, ați văzut, nu sunt bombardamente propriu-zis. Sunt doar zboruri de observație. Nu trebuie să le luați în seamă. Poate că nemții fac asta tocmai ca să ne împiedice pe noi să dormim...

— Dar de unde știi că într-o bună zi n-au să ne bombardeze masiv, așa cum au făcut cu Rotterdamul?

— Nu e chiar același lucru. Londra e bine apărată...

Antim tăcu din nou, pierdut în gândurile lui. „Vorbește-mi despre orice altceva, vorbește-mi despre Vădastra și despre amorul lui, doamna Zissu...” Când ieșiră din stația de metrou se întunecase. Nu se mai zăreau decât licăririle palide ale semnalelor de circulație.

— Aș vrea să vă întreb ceva, rupse deodată tăcerea Ștefan. Poate are să vă pară curios...

— Spune, făcu Antim văzându-l că șovăie.

— Are să vi se pară ridicolă curiozitatea mea, începu Ștefan cu un zâmbet vinovat.

Antim se opri din drum și-l privi lung, cu subînțeles.

— Bănuiesc eu cam ce poate să fie, spuse. Vrei să mă întrebi de Spiridon...

— Ceva în legătură cu el, începu cu însuflețire Ștefan. Când locuiam în același hotel, într-o cameră vecină cu a lui, îl auzeam adesea vorbind cu prietenii. Și vorbea mereu de o anumită doamnă Zissu, o cunoștință de-a lui din prima

MIRCEA ELIADE

228

tinerețe... Voiam să vă întreb dacă știți ceva despre această doamnă Zissu, dacă dumneavoastră v-a vorbit vreodată de ea... Antim continua să-l privească lung.

— O fi fost vreun amor de-al lui, din tinerețe, spuse.

— Dar nu v-a vorbit niciodată de ea? stăruie Ștefan, nu i-a rostit niciodată numele?...

Antim clătină din cap.

— Nu mi-aduc aminte să-l fi auzit, spuse. Credeam că ai să mă întrebi altceva, adăugă după o pauză. Dar o să mai stăm noi de vorbă altă dată... Acum, doar trecem drumul și am ajuns...

Îl găsiră pe Spiridon așezând masa. Își scosese vestonul și îmbrăcase o pijama de casă. Când îl văzu pe Ștefan intrând, rămase surprins. Își căută repede monoclul negru și și-l puse. Apoi, silindu-se să zâmbească, se apropie de el și-i strânse mâna.

— L-am întâlnit întâmplător pe stradă și l-am poftit să mănânce cu noi, spuse Antim încurcat.

— Ne face cea mai mare plăcere, vorbi Spiridon. Să mai pun un tacâm... Astă-seară avem conservă de limbă afumată și cartofi prăjiți.

Ieși cu o mișcare pripită. Ștefan privi mirat spre Antim.

— Iartă-mă, te rog, îi șopti acesta. Voiam să fii și dumneata cu mine, poate îl tragem de limbă... Am impresia că e cam nebun...

Vădastra se întoarse din bucătărie cu o farfurie, un tacâm și un șervet curat.

— Ce admirabilă organizație! exclamă el. Găsești întotdeauna ce-ți trebuie. În Anglia nici nu ai nevoie de servitori...

Așeză tacâmul pe masă, apoi se depărta câțiva pași, privi de departe, închizând puțin ochiul — și se apropie din nou, ca să mute tacâmul în partea cealaltă a mesei.

— Vorbiți bine englezește? se adresă el lui Ștefan. Eu vorbesc perfect. Zilnic mi se fac, din toate părțile, complimente. Numai nenea Iancu nu mă crede...

Privi spre Antim cu un zâmbet duios. Acesta zâmbi și el, clătinând din cap.

— Ba te cred, te cred, spuse.

Dar după câteva clipe se ridică grăbit de pe scaun, își luă servieta sub braț și se îndreptă spre sala de baie.

— Mă iertați o clipă, spuse stânjenit. Bătrânețele...

Îndată ce-l văzu ieșit pe ușă, Vădastra se apropie de Ștefan și-i luă brațul, îndemnându-l către partea opusă a odăii.

— V-ați dat, cred, și dumneavoastră seama că profesorul s-a schimbat mult în ultima vreme, spuse foarte încet. Îi e frică de moarte. Vorbește mereu de moarte. Spune că o să ne rămână oasele pe aici... Nu cumva are să înnebunească?

229

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Și atunci ce ne facem cu tabloul? Ați văzut, se duce cu el chiar la closet. Aș putea să mă simt jignit. Nu cumva îi e teamă că am să i-l fur? Dar cine i l-a adus la Londra? Cine i-a scos pașaport de serviciu? Dacă nu eram eu, cu relațiile mele...

Antim reapăru în sufragerie pe nesimțite.

— Sunt sigur că vorbești de mine, spuse el privindu-i pe amândoi bănuitor.

— Domnul Vădastra îmi vorbea despre relațiile domniei sale cu Ministerul de Externe, spuse Ștefan.

Spiridon se apropie de masă, reazăză distrat tacâmurile ca și cum n-ar fi ascultat ce se spune în jurul lui, apoi se adresă lui Antim:

— Să mai prăjim și cartofi, sau ne mulțumim numai cu limbă afumată?! Avem și o sticlă de bere...

Antim privi cu înțeles către Ștefan.

— Eu zic să prăjești și cartofi. Numai limbă afumată nu e de ajuns... Poate domnului Viziru îi este foame...

— Dimpotrivă, spuse Ștefan încurcat. Serile, aproape nu mănânc...

— E mult mai sănătos așa, spuse Vădastra. Deci, nu mai prăjim cartofi? Antim se așeză pe scaun, fără să răspundă. Câteva clipe în urmă își rezemă

fruntea în palmă și începu să moțăie. Vădastra umbla în vârful picioarelor, aducând pe rând de la bucătărie cutia cu limbă afumată, pâinea și berea. De câte ori trecea prin fața lui Ștefan punea degetul la gură și-l arăta pe Antim.

— Șșt!... șuiera el, foarte încet. Șșșt!...

Antim adormise. Dar, întinzându-se ca să-și culce mai bine capul pe masă, servieta îi lunecă pe parchet și se trezi speriat.

— A încetat? întrebă el. S-a dat *all-clear*...

Ștefan fu surprins de acel cuvânt englezesc rostit ca prin somn și zâmbi. Vădastra reintră în acel moment cu trei pahare.

— V-ați speriat, domnule profesor? întrebă el ironic.

Antim privea stângaci în jurul lui, frecându-și cu mâna stângă tâmpla; cu dreapta, apucase deja servieta și și-o păstra pe genunchi.

— N-a fost nici o alarmă până acum, continuă Vădastra așezând paharele pe masă. Dacă ar fi fost, te deșteptam noi, n-avea dumneata grijă...

— Cred că n-am dormit prea mult, spuse Antim căutându-și ceasul, îl cercetă lung, cu multă emoție.

— De-abia nouă și douăzeci și cinci, vorbi din nou, cu tristețe. Cum are să mai treacă și noaptea asta!...

Și, întorcându-se spre Ștefan, adăugă:

— Parcă timpul se oprește pe loc îndată ce se întunecă. Noptile se fac din ce în ce mai lungi. Iar cât durează alarma, mi se pare noaptea nesfârșită...

MIRCEA ELIADE

230

— Pofțiți la masă! exclamă solemn Spiridon, privind încă o dată tacâmurile, farfuria cu limbă afumată, sticla cu bere și paharele. *Dinner is ready!* adăugă el pronunțând rar cuvintele. *The beer is fresh!... The tongue is good!...*

— Păcat că n-ai făcut și cartofi prăjiți! spuse cu tristețe Antim, apropiindu-se de farfuria cu limbă. Are să ne fie

foame mai târziu... Ia stați! exclamă după o scurtă tăcere. Mi se pare că se aude ceva!...

Toți ascultară cu luare-aminte. Vădastra își scosese monoclul și plecase capul în jos, ca și cum s-ar fi așteptat să audă vreun zgomot de sub pământ.

— Nimic! declară el punându-și din nou monoclul.

— Doamne ajută! făcu Antim închinându-se.

Apoi se apucă să mănânce, concentrat, parcă scufundat în el însuși. Ștefan evita pe cât putea să-l privească. Nu-l mai recunoștea. Vădastra turnă berea și-și înălță paharul ceremonios.

— Să bem în cinstea oaspetelui nostru! spuse clătînându-și capul către Ștefan.

Ciocniră tăcuți, Ștefan duse paharul la buze, dar îl lăsă repede. Berea era caldă, trezită.

— Să bem, de asemenea, pentru independența, integritatea și autonomia patriei noastre, România, continuă solemn Vădastra. Și pentru femeia română, sau mai bine zis pentru soția română. Pentru soțiile noastre, vreau să spun, pentru soțiile noastre care sunt și mame...

Își goli paharul, Ștefan încercă încă o dată, dar se mulțumi să soarbă numai o înghițitură. îl lăsă apoi pe masă și începu să mănânce, cu ochii plecați. Antim îl privi lung.

— Dar ce ai, de ce nu bei? îl întrebă bănuitor. Ai simțit vreun gust deosebit în bere?...

Antim nu se atinsese încă de paharul lui.

— E cea mai bună bere din cartier, spuse Spiridon. E garantată. Numai că am deschis sticla cam de mult... Știți, se întoarse el spre Ștefan, în casa asta unde găsești tot ce-ți trebuie, n-am găsit încă acel simplu instrument cu care se deschid sticlele de bere.

— Lasă-l să spună dumnealui, îl întrerupse Antim. Ce are berea? Are vreun gust deosebit?

— E foarte bună, răspunse Ștefan, doar că nu-mi prea era sete. Dar pentru că am ciocnit în sănătatea soțiilor-mame, am să beau paharul până la fund!...

Și îl sorbi, cu un efort — și oarecare teamă, căci Antim continua să-l privească speriat. Vădastra se ridică brusc și plecă la bucătărie.

— Ia gustă, te rog, și din paharul meu, îl imploră Antim.

Și, fără a aștepta răspunsul, îi vărsă puțină bere. Ștefan o înghiți zâmbind.

231

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Să nu pleci curând, șopti Antim apropiindu-și capul de el. Mai stai de vorbă cu Spiridon. Poate îți spune ceva despre doamna Zissu... Poți rămâne oricât... Mai avem un pat, pentru musafiri...

Alarma îi surprinsese departe de casă și se refugiara în primul adăpost întâlnit. Nu găsiră pe nimeni înăuntru.

Antim își scoase ceasul, îl privi cu atenție, oftă și începu să aștepte.

— Crezi că o să dureze mult? întrebă el târziu. Mai prindem metroul? În acea clipă intrară în adăpost doi bătrâni, care le spuseră corect bună seara.

— Să nu mai vorbim, șopti Vădastra. Să nu observe că suntem străini... Antim clătina din cap și, rezemându-se de zid, începu să moțăie. Curând

se auziră salvele artileriei antiaeriene și se trezi, tresărind. Dar Vădastra îi făcu semn cu degetul la gură să nu spună nimic. Cei doi bătrâni începură să-i privească cu oarecare bănuială. Se auziră din nou o serie de salve și un grup se refugiă, zgomotos, în adăpost. O femeie purta în brațe un copil pe jumătate adormit. Soțul o privi zâmbind, trecu un deget pe fruntea copilului, apoi își scoase jurnalul din buzunar și începu să citească. Fetele care intraseră gălăgioase contemplară scena de familie, apoi se rezemară de zid și începură să vorbească între ele în șoaptă. Antim era gata să adoarmă, când adăpostul întreg se zgudui surd, cutremurat de o explozie apropiată.

— Ai auzit? exclamă el pâlind. Asta a căzut chiar lângă noi.

— Yes! Yes! spuse încurcat Spiridon, și îi făcu din nou semn să tacă din gură.

O a doua explozie, și mai apropiată, se auzi chiar în acea clipă. Antim se lăsă înmuiat pe vine, parcă încercând să se facă mic, să ocupe cât mai puțin loc.

— Acum! acum! exclamă el încet. Asta care vine!... Să știi că asta care vine cade pe noi!...

Adăpostul se zgudui din nou, surd, și alte explozii se auziră din mai multe părți deodată. Femeia își așeză palma pe fruntea copilului, plecând ochii. Soțul lăsase jurnalul în jos și aștepta. Bătrânii se priveau îngrijorați, iar fetele tăcură deodată, respirând adânc.

— Doamne ajută-ne! făcu din nou Antim, privind speriat către Vădastra.

— Yes! Yes! repeta acesta întruna, negăsindu-și locul lângă perete. Apoi urmară câteva clipe, lungi, de tăcere. Exploziile se auziră din nou,

mai depărtate — și o nouă salvă de artilerie antiaeriană. Bărbatul își relua lectura jurnalului. Restul grupului începu să privească curios către Antim și Vădastra.

— Crezi că au trecut? întrebă mai târziu Antim.

Bărbatul își întrerupse lectura și-i ascultă. Apoi, adresându-se lui Vădastra, întrebă:

MIRCEA ELIADE

232

— *Romanians!*

— *Yes*! răspuse el ștergându-și fruntea cu batista.
— *Read herel* îi arătă el, zâmbind, un articol din jurnal. Spiridon îl luă mulțumind corect.
— Ce scrie acolo? se interesă Antim.
Câteva clipe, Spiridon parcurse articolul fără să-i răspundă.
— E despre noi, spuse el târziu. A început retragerea din Transilvania. Și generalul Antonescu a cerut Regelui să abdice!...
Dar în acea clipă o nouă explozie zgudui adăpostul și luminile se stinseră. Toată lumea tăcu.
— Unde ești? întrebă răsuflând greu Antim. Ține-mă de braț!... Parcă mi s-au muiat picioarele... Doamne Dumnezeule mare!... Doamne Dumnezeule!...
Dar se întrerupse brusc și întrebă răgușit pe Spiridon.
— Dar unde e servieta?
— E la mine, șopti acesta.
— Dă-mi-o s-o țin eu!... Să nu observe ăștia ceva, adăugă foarte încet. Vădăstra nu răspunde.
— Dă-mi, domnule, servieta! izbucni Antim întinzând mâna prin întuneric. O găsi și și-o strânse sub braț, tremurând de emoție.
— Mă speriașezi! spuse și oftă prelung.
În seara de 9 septembrie Ștefan era invitat la masă la Fotescu, secretarul de presă. îl găsi jucând poker cu alți câțiva români.
— Jucăm de la cinci, îi spuse, ca să mai uităm de necazuri. Că dacă ar fi să ne consumăm pentru fiecare catastrofă, ne pierdem mințile... De trei ori potul, adăugă el adresându-se mesei.
Ceilalți își examinară cu atenție cărțile.
— Fără mine, spuse o doamnă.
— Distracție de război! exclamă bine dispus Fotescu întorcându-se spre Ștefan. Am citit undeva că jocul de cărți e cea mai bună apărare împotriva panicii...
— Păcat că nu știi să joc, spuse Ștefan trăgându-și scaunul aproape de el. Dar poate am să învăț și eu, curând...
— Dar dumneata ce faci tot timpul? îl întrebă vecina lui. Ce faci ca să uiți de... să uiți de război, de tot ce se întâmplă?
Era o femeie încă tânără, dar cu figura veștedă, obosită. Fuma întruna, și degetele îi erau îngălbenite de tutun.
Când vorbea, îi tremura ușor buza de sus.
— Mai ales că ești singur, continuă ea, ești despărțit de familie...
— Dumneata ce faci, cum te-ai organizat? îl întrebă ministrul întâlnindu-l ultima oară. — îmi apăr libertățile esențiale, răspuse el zâmbind. îmi păstrez

233

NOAPTEA DE SÂNZIENE

o parte din timp numai pentru mine singur... — Nu, îl întrerupse ministrul, te întrebam de altceva: cum te-ai organizat în eventualitatea invaziei, a bombardamentelor masive... Rămâi la Londra? — La asta încercam și eu să răspund. Pentru orice eventualitate, mi-am organizat astfel programul încât să-mi păstrez numai pentru mine singur câteva ore pe zi. În acele ore, nu am nici un contact cu evenimentele. Nu ascult radio, nu citesc ziarele.
Orice s-ar întâmpla, în fragmentul acela de Timp pe care-l smulg din istorie și-l păstrez numai pentru mine, nici un eveniment nu mă poate ajunge. Ministrul îl privise după obiceiul lui, lung și totuși absent. — Te invidiez, îi spusese.

— ... Trebuie să-ți fie foarte greu, continuă femeia.
— Greu, firește. Și mai ales va fi din ce în ce mai greu. Dumnezeu știe câte catastrofe ne mai așteaptă...
— Atunci, ce faci? îl întrerupse ea.
— încerc să-mi apăr libertățile esențiale, spuse.
Dar observă că ceilalți îl privesc puțin plictisiți că le-a întrerupt jocul și tăcu brusc. „Dacă într-un asemenea ceas România ar fi invadată sau, ferească Dumnezeu, s-ar întâmpla o altă catastrofă, de alt ordin, eu voi afla printre cei din urmă aceste tragedii. Ceasurile acestea anistorice îmi îngăduie să suport, în restul timpului, teroarea istoriei. În cele din urmă teroarea mă ajunge și pe mine; dar am cel puțin satisfacția de a fi rămas, câteva ceasuri, *liber*; am satisfacția de a nu fi fost integrat evenimentelor în chip automat, ca un sclav care se mișcă și se odihnește la ordinul stăpânului...”

— Adică? îl întrebă Fotescu, jucându-și degetele deasupra cărților. Cum îți aperi libertățile?
— Stăpânul nostru, al tuturor, este astăzi Războiul, începând din nou Ștefan. El a confiscat întreaga istorie contemporană, timpul în care am fost urșiți să trăim. Europa întreagă trăiește ca un monstruos automat, pus în mișcare de veștile lansate în fiecare minut de sutele de posturi de radio, de edițiile speciale ale ziarelor, de convorbirile între prieteni... Chiar când rămânem singuri, tot la Război ne gândim, adică, tot sclavii Istoriei suntem. Teroarea evenimentelor este nu numai umilitoare pentru fiecare dintre noi, ca ființe umane, dar este, în cele din urmă, sterilă. Nimic nu se alege din acest contact permanent cu Istoria; nu ne îmbogățim cu nimic, nu descoperim nimic care să merite într-adevăr să fie descoperit...

Femeia îl privea intens, concentrată, parcă s-ar fi trudit să ghicească alte înțelesuri, și fuma întruna, trăgând adânc din țigară. — Istoria este stenică și fecundă pentru cei care o fac — dar nu și pentru cei care o suportă.

Pentru un avlăToFenglez care apără cerul Angliei și-și risca viața în fiecare clipă, pentru el, firește contemporaneitatea istorică e fecundă, căci istoria pe care o face el îl ajută să se reveleze sieși. Dar pentru noi, ceștilalți, care asistăm pasivi, pe

MIRCEA ELIADE

234

pământ, la lupta lui contra avioanelor germane — ce ne revelează această luptă? Numai teroare...

— împotriva terorii istoriei, continuă cu oarecare enervare pentru că ghicea că-i plictisește pe toți, împotriva ei nu sunt decât două posibilități de apărare: acțiunea sau contemplația. Aviatorul care apără cerul Angliei acționează; noi nu avem altă soluție decât să contemplăm, adică să ieșim din Timpul istoric, să regăsim alt Timp...

Un tânăr aproape pleșuv, fiul unui negustor de grâne, care anevoie își ascundea plictiseala că jocul fusese întrerupt, își cercetă încă o dată cărțile.

— Cât ai spus? întrebă ridicând privirile.

— Parcă spuseseam de trei ori potul, făcu Fotescu.

— Eu nu merg, repetă vecina lui Ștefan.

— Nici eu, făcu al patrulea jucător. Femeia se întoarse către Ștefan.

— Spune, te rog. Dumneata spui lucruri interesante...

— în fond, începu Ștefan cu un glas mai tulbure și vorbind din ce în ce mai repede, în fiecare clipă fiecare dintre noi putem muri. Și putem muri fără glorie, ca niște furnici călcate în picioare, ca niște șoareci prinși în cursă, stropiți cu gaz și arși de vii. Nu ne putem împotrivi acestui destin. Dar avem măcar datoria să protestăm împotriva lui. Și, eu cel puțin, nu am alt mijloc de a protesta decât refuzând să fiu confiscat, macerat și terorizat de acest destin. Dacă va fi să mor azi, mâine sau într-o lună — am să mor. Dar am să mor, cel puțin, mândru că n-am renunțat la demnitatea mea umană, la libertatea mea. Istoria mă va omorî, dar nu va omorî un sclav — ci un om liber, care a știut să-și

* smulgă măcar o frântură din viața lui terorii istoriei.

— Ai spus de trei ori potul? întrebă din nou tânărul pleșuv, după ce-și mai cercetă încă o dată, încrunțat, cărțile.

— De trei ori!

Tânărul rămase câtva timp pe gânduri, apoi începu să numere fără grabă fisele.

— Bine, vorbi femeia, dar eu tot nu înțeleg ce faci?

— Uite ce fac, vorbi Ștefan zâmbind. În ceasurile în care mă smulg Războiului, citesc lucruri fără absolut nici o legătură cu actualitatea. Citesc, bunăoară, poeți, filosofi, mistici — sau cărți de preistorie. În acele ceasuri, nu accept nici chiar cea mai vagă aluzie la actualitate, îmi interzic chiar cel mai umil gând la Război. Nu vreau să-mi amintesc nici măcar de soția și copilul meu, nici măcar de nenorocirile țării mele. Sau, mai precis, nu vreau să-mi amintesc de soția, copilul sau țara mea așa cum sunt ele *în clipa de față*. Mă gândesc la ei proiectându-i într-un alt Timp, fie un anumit moment din trecut, fie un Timp imaginar. îmi amintesc, bunăoară, de anumite călătorii pe care le

235

NOAPTEA DE SÂNZIENE

faceam cu soția mea. Sau încerc să-mi închipui România acum cincizeci, o sută sau cinci sute de ani. Au fost și atunci tragedii istorice, și sunt dispus să mi le reamintesc, să meditez asupra lor — dar fac aceasta din propria mea voință, nu pentru că aș fi obligat s-o fac. Libertatea mea hotărăște asupra cărei tragedii istorice din trecut să-mi opresc mintea — libertatea mea, iar nu o informație auzită la radio sau citită într-o ediție specială a ziarelor.

— în fond, îl întrerupsese secretarul de presă, este un fel de turn de fildeș...

— Nu este exact un turn de fildeș, pentru că nu fug de realitatea istorică, îmi apăr doar libertatea de a mă smulge din când în când din această realitate istorică pentru a regăsi o realitate mai esențială: poezia, mistica, filosofia, iubirea...

Tânărul pleșuv număra încet, cu migală, fisele. Fotescu îl privi pe furiș și un zâmbet viclean îi licări o clipă pe figură.

— Dar cu ce folos? întrebă al patrulea jucător. Dacă tot nu poți schimba nimic?...

— Deocamdată, datoria mea nu este să schimb ceva, ci să împiedic să fiu transformat într-o larvă de către actualitatea istoriei. Să-mi păstrez, adică, un minim de libertate pentru mai târziu...

— Dar cum! exclamă aproape cu exasperare vecina lui. Cum!

— Uitați, doamnă, vorbi blând Ștefan. Astăzi, bunăoară, mi-am luat cu mine un poet.

Scoase cu atenție din buzunarul hainei un mic volum legat în piele.

— *Sonetele* lui Shakespeare, le arătă el. Dacă se dă alarma, și mă aflu într-un metrou sau într-un adăpost, încep să citesc. *Refuz*, astfel, să fiu prezent la un foarte mărunț eveniment istoric. Citind pe Shakespeare, mă smulg clipei de față, clipei care era menită să mă confişte, să mă terorizeze... Iar dacă în acel moment, cade o bombă și mă omoară — mă omoară, cum vă spuneam, ca om liber — iar nu ca sclav; căci mă omoară cu mintea fermecată de geniul unui poet, iar cu nu mintea unui om care se întreabă dacă avioanele s-au depărtat sau nu de adăpostul lui...

În acea clipă se auzi țipătul prelung al sirenei. Ștefan își puse zâmbind volumul în buzunar. Ceilalți se priviră

încurcați, parcă fiecare ar fi așteptat de la celălalt să ia o hotărâre.

— Nu cred că va dura mult, spuse Fotescu. Să terminăm partida asta și ne așezăm la masă. Dumneata ce faci, domnule Gherghel? se adresă tânărului pleșuv.

— De trei ori potul, începu acesta cu un glas stăpânit, împingând un morman de fise către mijlocul mesei, plus... de nouă ori potul!...

Toți se însuflețiră deodată. Doamna Fotescu se apropie curioasă de masă.

— Plătit! spuse Fotescu începând să numere grăbit fisele. Câte cărți?

MIRCEA ELIADE

236

— Sunt servit! făcu Gherghel.

— Eu am să iau o carte.

Și o luă din pachet cu o mișcare scurtă, pregătindu-se s-o fileze. Se auziră deodată câteva explozii, surprinzător de aproape. Toți își ridicară frunțile, privindu-se din nou întrebător.

— E antiaeriana, spuse doamna Fotescu, avem o baterie în cartier...

— Ce faci? întrebă Fotescu încercând să zâmbească.

O nouă explozie, surdă, cutremură din temelii casa. Femeia se ridică de la masă.

— Aveți un adăpost bun? întrebă trăgând nervos din țigară.

— E un fel de pivniță la subsol, vorbi doamna Fotescu.

— Ce faci? întrebă din nou Fotescu, tresărind.

— Număram potul, răspunse Gherghel. Cer încă cinci lire...

— Cinci ale dumatile, începu triumfător Fotescu, și îmi dai și mie încă zece lire!

Ferestrele începură atunci să tremure. Câteva clipe în urmă, casa întreagă se clătină, ca smucită din temelii, și o explozie asurzitoare îi făcu pe toți să sară în picioare. Măsuța cu cărți se răsturnă, împrăștiind pe covor fisele. Nu se grăbi nimeni s-o ridice.

— Asta a fost o torpilă aeriană! exclamă cel de-al patrulea. Și a lovit în plin!...

— Ce facem? întrebă, foarte palidă, doamna Fotescu. Coborâm în adăpost sau mâncăm întâi?...

— Or în adăpost, ori aici... vorbi Gherghel. Mai avem două etaje deasupra...

Salvele antiaeriene se întetiră.

— Eu zic să coborâm, spuse Fotescu. Ai stins gazul în bucătărie? se adresă soției.

Dar o nouă serie de explozii îi lipiră pe toți de ziduri.

— Să coborâm repede! Sunt chiar deasupra noastră!...

Ieșiră grăbiți pe culoar și începură să coboare scările spre subsol. Nu mai vorbea nimeni.

— Așteptați-mă și pe mine! auzi Ștefan glasul femeii care rămăsese în urmă. O așteptă cu lanterna în mână. Când îl ajunse femeia i se agăță de braț.

— Nu mai pot! murmură ea printre lacrimi. Simt că mi se face rău. Fotescu îl întâmpină încruntat în pragul adăpostului.

— Haideți, domnilor, exclamă el nervos. Haideți mai repede, ce Dumnezeu! ... Subsolul era aproape plin. De aici, din adăpost, exploziile și salvele artileriei

se auzeau parcă și mai puternice. Nu mai vorbea nimeni. Fotescu își încleștase dinții și privea în jos, aproape cu ura.

237

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Cred că se depărtează, spuse târziu cineva. Poate am scăpat și de data aceasta...

Tăcură iar toți.

— Ne-a tras o spaimă teribilă! spuse târziu cel de-al patrulea.

— Păcat! vorbi Fotescu. Știi ce aveam? se adresă lui Gherghel. Chintă regală de damă!...

Acesta îl privi iritat, dar cu oarecare admirație.

— Ai jucat-o prost, atunci. Eu aveam care de ași servit. N-ar fi trebuit să mă relansezi cu zece lire. Trebuia să ceri o liră, două, ca să vezi ce fac eu...

— Poate că ai dreptate, făcu Fotescu pe gânduri.

Dar atunci începură din nou să se audă exploziile și tăcu, încruntat, silindu-se să respire cât mai adânc.

În seara aceea nu au mai cinat. Într-un moment de acalmie, cineva ieșise în stradă și se întoarse cu vestea.

— Arde Londra!

Ștefan și Fotescu se duseră să vadă și ei. Către City, cerul era incendiat. Vâlvătăi roșii izbucneau la răstimpuri din masa aceea însângerată, înălțându-se vertiginos, pâlind și iarăși însuflețindu-se. În aer plutea un miros de funingine și catran. Bubuiturile și exploziile se auzeau întruna, depărtate. Când se reîntoarseră în adăpost, îi găsiră pe toți foarte palizi. Parcă nici nu îndrăzneau să întrebe ce văzuseră.

— De data aceasta a început bombardamentul serios! spuse cineva. A început bătălia Londrei...

Tăcură toți.

— Atacă în valuri, vorbi un englez între două vârste, care ieșise și el să vadă. Acum se aud din nou avioanele. Sunt din nou deasupra noastră...

într-adevăr, casa se cutremură din nou câteva clipe în urmă și exploziile se întetiră. În adăpost nu se mai auzea decât respirația grea a unei bătrâne astmatice.

— Se apropie, șopti femeia privind speriată către Ștefan. De data aceasta nu mai scăpăm!...

Ștefan plecă fruntea, așteptând. „Un om trăiește autentic câteva ceasuri la fiecare zece, cincisprezece ani”, îi spunea Ioanei. Ieșiseră amândoi în balcon. Era la Predeal. O dimineață clară de august, la Predeal, de mult, în alt timp, *înainte*. 1934? Era *înainte*; o dimineață de vară; urcaseră de mai multe ori pe munte și acum se aflau la Predeal. Vacanța de vară; nu se întâmpla nimic. „Un om trăiește autentic... Un credincios nu are mai mult de două, trei experiențe religioase în toată viața lui, adăugase. Restul e rutină. Ca și viața noastră: o

MIRCEA ELIADE

238

serie nesfârșită de automatisme. Doar câteva ceasuri autentice la zece, cincisprezece ani. Și când vrei să ieși din rutină, faci istorie...”

— La ce te gândești? întrebă femeia. Exploziile se îndepărtaseră.

— La ce te gândeai adineauri? stăruia ea. Ștefan ridică din umeri zâmbind.

— Mi s-a făcut foame, dar nu mai am curajul să urc până sus, spuse doamna Fotescu. Dacă vin din nou? Mi-e groază să rămân singură, acolo, sus...

— Mă urc eu și aduc niște pesmeți și poate câteva sandviciuri, spuse Fotescu.

Dar când se apropie de ușă, casa se cutremură din nou. Explozia care se auzi o clipă în urmă îi sperie pe toți.

— Nu cumva a căzut pe casa noastră? întrebă cineva.

Domnul între două vârste ieși din subsol ca să verifice. Se întoarse cu un bătrân înalt și voinic, cu cască metalică; era home-guardul din cartier.

— Bomba a căzut la colțul străzii, spuse el cu un glas jovial. A dărâmat doar o aripă a casei doctorului Elwin.

Dar au căzut și bombe incendiare. Câteva chiar aici, pe trotuar. Le-am stins eu. Trebuie să controlăm acoperișul.

Cine vine cu mine?

Câțiva bărbați se îndreptară spre ușă. Home-guardul se întoarse spre Ștefan.

— Ești căsătorit? Ai copii?

— Nu, răspunse.

— Cunoști bine scara? Știi pe unde se iese pe acoperiș?

— Aproximativ.

— Eu știu mai bine, spuse domnul între două vârste. Locuiesc la al patrulea. Dumneata, se adresă el lui Ștefan, verifică încă o dată trotuarul. Știi să stingi o bombă incendiară?

— Da, răspunse Ștefan.

În clipa aceea simți cum începe să tremure de emoție, poate de frică și se îndreptă umilit, furios, spre ușă. Auzi câțiva pași, sfioși, în spatele lui, dar nu se întoarse să privească. Abia în stradă văzu că-l urmează Gherghel.

— Eu n-am nici nevastă, nici copii, spuse el încercând să glumească, dar nu știu nici să sting bombele incendiare...

— Nu cred că e greu. Le înăbușim cu nisip. E un sac cu nisip aproape de ușă... După câte îmi dau seama, adăugă Ștefan, după ce privi în jurul lui, nu mai sunt și alte bombe. Și, câțva timp, nu cred că o să mai cadă. Avioanele au trecut pe deasupra noastră. S-au îndepărtat spre City. Acolo e focul ăl mare...

Ar mai fi vrut să vorbească; se simțea mai în siguranță vorbind. „Vorbește-mi despre Vădastra, vorbește-mi despre amorul lui, doamna Zissu, vorbește-mi despre orice altceva...” Panica îl cuprinsese din nou câteva minute după ce

239

NOAPTEA DE SÂNZIENE

ajunsese în stradă. Incendiul parcă se întinsese. Întreg cerul era înroșit și vâlvățiile se înteteau. „La ce te gândeai?” „Uitați, doamnă: *Sonetele* lui Shakespeare...”

La capătul străzii, în dreptul casei lovite, se adunase un grup de bărbați care se agitau ca niște umbre în bătaia focului. În partea opusă se aprinsese acoperișul unei vile; flăcările, galbene, se prelingeau ca niște limbi ascuțite pe streșină, încercând parcă să muște cât mai departe. Zări la o fereastră o bătrână care se apăra cu o măturică de scuturat. Poate face semne către stradă. „Un om trăiește autentic câteva ceasuri la zece, cincisprezece ani.” În clipa următoare femeia se pierdu în întunericul camerei. „Dumneata cum te-ai aranjat? Îmi apăr...”

— Eu zic să intrăm, spuse Gherghel. Cum suntem cu capul descoperit, riscăm să ne atingă vreo schijă de obuz antiaeriană.

De-abia când se apropie de el, Ștefan își dădu seama că îi clănțăneau dinții.

— Să intrăm, șopti Gherghel, cu un glas straniu, parcă ar fi șuierat.

O nouă serie de explozii și salve antiaeriene îi întovărășiră când intrară în adăpost. Îi găsiră pe toți nervoși, agitați.

— Dar cât are să mai dureze, Doamne Dumnezeule! exclamă femeia căutându-i ochii. Au trecut două ceasuri de când s-a dat alarma și parcă tot deasupra noastră se rotesc, tot pe noi ne bombardează...

„De ce ți-e frică, nu scapi. S-ar putea...” închise brusc ochii, aproape strivin-du-i cu furie. „Vorbește-mi despre ce vrei tu, dar altceva, *altceva*” „Mă omoară ca un om liber, iar nu ca un sclav...” Home-guardul intră din nou, cu

același zâmbet voios.

— A fost doar o biată bombă incendiară, pe jumătate stinsă, spuse vorbind foarte tare. I-am venit de hac cu mâna...

Și își arată mâinile înnegrite de păcură. Un deget îi sângera. Fără grabă, omul își scoase batista, turnă dintr-o ploscă de metal puțin whisky într-un colț și-și spală rana. Apoi duse plosca la gură.

— Cine mai vrea o înghițitură? întrebă el începând să râdă. E bun contra porumbeilor lui Hitler!...

Grupul se înveseli deodată. Un bătrân, două femei și omul care locuia la etajul al IV-lea își trecură plosca din mână în mână.

— Ce facem? întrebă femeia. Rămânem aici, toată noaptea?... Măcar dacă ar fi adăpostul bun... Dar credeți că rezistă la o bombă căzută în plin?

— Puține adăposturi rezistă la o bombă căzută în plin, spuse Gherghel. Doar la hotelul unde locuiesc Neagu și Păun doar acolo ești în siguranță absolută. Sunt zece etaje și adăpostul se află la alți cinci metri sub pământ. Și e un bar, în holul hotelului. Ne mai întremăm puțin... Ce ziceți?... Vă ispitește ideea. Eu acolo mă duc...

— Să mai așteptăm puțin, poate trece, spuse Fotescu.

MIRCEA ELIADE

240

— Eu zic mai bine să profităm de primul moment de acalmie și să plecăm, vorbi soția lui. Asta poate dura toată noaptea...

— Mie mi-e teamă să ies, spuse femeia căutând din nou ochii lui Ștefan. Mi-e groază să ies în stradă, să văd focul... Mai bine rămân aici. Dumneata ce faci? întrebă pe Ștefan.

— Eu plec cu dâșii. Mă duc acasă.

O jumătate de ceas în urmă, plecară. Femeia îi petrecu cu ochii, așa cum dispăreau, unul după altul, în întunericul culoarului.

— Nu vă duceți! le mai strigă ea încă o dată. Am o neliniște ciudată. Nu vă duceți!...

Îi întâmpină un miros puternic de fum, funingine și petrol. Focurile de pe stradă fuseseră stinse. Doar pe trotuar, la câteva zeci de metri, mai ardeau, molcom, câteva schelete de bombe, ca un foc de găteje pe cale să se stingă. Cerul, însă, era însângerat din toate părțile. Câteva baloane se profilau, luminate la răstimpuri de reflectoare. O camionetă de pompieri trecu în plină viteză prin fața lor. Porniră cu pasul repede, aproape alergând, spre stația de metrou.

— Dar mi se pare că metroul nu mai funcționează în timp de alarmă, își aminti al patrulea.

— În orice caz, gura metroului e deschisă. Ne adăpostim acolo, dacă nu găsim altceva mai bun...

Când ajunseră în Cromwell Road, zăriră mici incendii risipite pe tot întinsul străzii. Pălcuri de oameni ieșeau și reîntrau în umbră, agitându-se. Doi policemeni întindeau de-a curmezișul străzii o frânghie, prinsă la capete în două capre de lemn.

— *Diversion*! le spuse unul dintre ei.

Și pentru că îi văzu alergând grăbiți spre metrou, le strigă.

— E un adăpost bun la numărul 37, câteva case mai sus, pe stânga!... Grupul șovăi.

— Nu rămâneți în stradă! le strigă un home-guard apărut pe nesimțite din pragul unei uși. Cad mereu schije. Alergați către adăpost. Numărul 37...

— Eu în orice caz, mă duc la hotel! spuse Gherghel.

— Și noi, șopti înspăimântată doamna Fotescu.

O luară din nou la goană pe lângă case, cocoșați, ca și cum le-ar fi fost teamă că le va cădea ceva pe cap. Nu mai vorbeau. Bubuiturile se întesiră din nou. Cineva se împiedică de un morman de moloz.

— Atenție! strigă. E o casă dărâmată!...

Auziră un șuierat ascuțit și se zvârliră toți la pământ. Din față, izbucni o lumină verde-roșietică, urmată imediat de o explozie. Ștefan închise ochii. Parcă își simți tot sângele adunat în inimă; o clipă crezu că se va sufoca.

Începu să

241

NOAPTEA DE SÂNZIENE

numere: unu, doi trei... — Biriș tocmai îmi spunea că mi-ai trimis un mesaj din labirint, vorbea Ileana. Dar n-am înțeles nimic. Nu înțeleg ce vrei să-mi spui... în clipa aceea închise ochii. Trăsnetul zgudui casa și ferestrele tremurară prelung. — Unde o fi plecat băiatul acela prin ploaie? vorbi deodată Ileana, ridicându-se de pe canapea și ducându-și amândouă mâinile la tâmpile. Apoi se întoarse spre el și-l privi, exasperată, deznădăjduită. — De ce i-ai spus și lui să vină? îl întrebă cu un glas înecat de emoție. De ce i-ai vorbit și lui? N-am înțeles nimic. — Îi spuneam că am ieșit din labirint. Dar pe el îl rugasem să-ți spună altceva. Nu mai mi-aduc nici eu prea bine aminte acum... Tăcuse, istovit, ascultând grindina revărsându-se în ferestre. Se făcuse aproape întuneric. Apoi înălțase brusc fruntea și o întrebare: — Cine era logodnicul tău, căpitanul Melinte? Ileana se oprise în mijlocul odăii și întoarse speriată capul spre el. — L-ai iubit? o întrebă tulburat, aproape în șoaptă... Ridicând încet capul, Ștefan întâlni întreaga boltă străbătută de reflectoare, desprinzându-se albe, sticloase, din cearcănul roșu al cerului. Răpăiau intermitente tunurile antiaeriene; amuțeau brusc, ca și cum s-ar fi pregătit să asculte, apoi izbucneau din nou, în salve neregulate. Un reflector se opri o clipă asupra unui balon captiv apoi se stinse brusc

și se reaprinse alături.

— Acum! repede! vorbi Ștefan ridicându-se. Trebuie să fugim!... Tăcuți, se ridicară și porniră toți după el. Câteva zeci de metri în față întâlniră un taxi.

— E gol! strigă Fotescu.

— Dar nu e nici șoferul! spuse decepționat Gherghel. Șoferul se desprinsese anevoie de sub mașină.

— Am avut mare noroc! le spuse. M-am băgat la timp. Mi l-au găurit de schije...

Dar nu voia să-și părăsească adăpostul.

— Aproape toate străzile vecine erau blocate, le spuse.

— Mergem la Park Hotel, vorbi înfierbântat Gherghel. Acolo e cel mai bun adăpost din Londra. Ai taxă dublă... Și scapi și dumneata. Aici au să cadă bombe toată noaptea...

— Trebuie s-o luăm pe-acolo, arată șoferul către partea cea mai însângerată a orașului. Are să fie greu... Și suntem prea mulți...

— Eu nu merg, spuse Ștefan. Dar plecați acum. Până nu sosește alt val de avioane...

În cele din urmă, șoferul se lăsă convins. Se urcară în mașină tăcuți, evitând să privească înainte spre City, unde flăcările păreau că se întetesc.

— Noroc! le spuse Ștefan.

Urmări cu strângere de inimă mașina așa cum se pierdea în perdeaua de fum roșu.

MIRCEA ELIADE

242

Către miezul nopții se părea că atacul încetase. Ștefan ieși din stația de metrou în care se adăpostise cu un ceas înainte și se îndreptă spre casă. O parte din reflectoare se stinseseră. Cerul părea acum și mai însângerat deasupra cartierelor incendiate. În aer plutea un miros greu de păcură, de fum și ciment. Intrând din nou în benză, i se păru că se trezește. — Pregătesc invazia, spusese cineva de lângă el. Asta e tactica lor: atrag atenția asupra Capitalei și atacă undeva pe coastă, ca să asigure debarcarea primelor unități... Ștefan întorsese capul să-l privească. Avea gâtul neașteptat de lung și de subțire și vorbea rar, clipind neconținut, umezindu-și la răstimpuri buza de sus, aproape sugân-du-și-o. — Zilele acestea sunt hotărâtoare, adăugase. — Acum să-i vedem, strigase atunci o femeie. Acum, aici, pe pământul nostru!... Și parcă deodată nu mai păreau atât de obosiți. Se priveau unii pe alții zâmbind, cu o neașteptată dărzenie în ochi. — Bine că a început! exclamase cineva din fund. Începu să fredoneze, dar se întrerupse o clipă și adăugase: — Invazia, vreau să spun. Bine că a început... „Dumneata cum te-ai organizat? în caz de invazie vreau să spun.” Își scoase volumul de versuri din buzunar și-l deschise la întâmplare. Se trezi târziu că privea de nu mai știa când aceleași rânduri fără să le fi putut înțelege. Cu mintea fermecată de geniul unui poet. „Adevărul este că mi-a fost frică.” „Vorbește-mi despre orice *altceva*...” întoarse foaia continuând să se prefacă atent. Oamenii vorbeau între ei domol, cu lungi pauze. — Durează de patru ceasuri, spunea o femeie. Și parcă tot pe aici se învârtesc, vorbise ea după vreo zece minute, reîntorcându-se. Bine că n-am apucat să ies; căzuse o bombă la capătul străzii. — Am simțit-o până aici, spuse tânărul cu gâtul lung. — Nu, ți s-a părut, era antiaeriana...

De-abia când se depărtase destul de gura metroului și se simți din nou singur, pierdut în întuneric, se trezi de-a binelea. Nu cunoștea deloc cartierul. Cineva, care aproape adormise chirchit lângă ghișeul metroului, îi spusese că are vreun ceas de mers până să ajungă acasă. Trebuia să fie atent pe ce străzi umblă, ca să nu se rătăcească. Grăbi cât putu pasul. La primul colț, însă, se opri, pentru că strada era întreruptă de frânghii. Un policeman îi strigă să se depărteze repede; căzuseră câteva bombe care încă nu explodaseră și aștepta echipa de specialiști să le examineze. Îi explică pe ce străzi să se îndrepte. Ștefan începu să alerge. După câțiva timp i se păru că aude din nou uruietul avioanelor deasupra. Se opri, rezemându-se de un zid. „Un mesaj din labirint. N-am înțeles nimic. Vorbește-mi despre orice *altceva*.” Începu din nou să fugă, ținându-se cât mai aproape de ziduri. Avioanele se auzeau parcă din ce în ce mai distinct... Așteptase mult timp, ascultând grindina biciuind ferestrele în snopuri dese, cărunte, apoi ridicase deodată capul și o întrebă: — L-ai iubit? Pe el l-ai iubit? Pe logodnicul tău, l-ai iubit?!... Ileana îl privea speriată, îl privea de parcă n-ar fi îndrăznit să creadă că este încă acolo, lângă ea, vorbindu-i din ce în ce mai repede, cu un glas

243

NOAPTEA DE SÂNZIENE

înăbușit de emoție, întrebând-o: — L-ai iubit? Crezi că l-ai iubit cu adevărat?... în lagăr, mă gândeam tot timpul la asta. Mă întrebam: îl iubește cu adevărat? îl poate iubi și pe el, pe logodnicul ei?! De ce nu-mi răspunzi? L-ai iubit?...

Zărea la răstimpuri policemeni și home-guarzi rezemați de porți sau în gura adăposturilor de ciment din stradă, care-i urau noapte bună. Deasupra lor se roteau, nevăzute, depărtate, motoarele. Încă n-au lansat... — De ce nu-mi răspunzi? Când eram la clinică, mi se păruse că mă pierdusem într-un labirint. Știam că există o ieșire, undeva, dar mă rătăcisem. Mă întrebam mereu: L-a iubit? pe el l-a iubit? Dacă aș fi știut ce să răspund ieșeam din labirint. De ce nu-mi răspunzi?... Ileana continua să-l privească, înspăimântată. — Tu nu-ți dai seama ce înseamnă asta pentru mine: *să știu* dacă l-ai iubit și pe el. — A murit lângă mine, spuse ea deodată. A murit în brațele mele. Nu mai mă întreba *altceva*... — Dar l-ai iubit? Crezi că l-ai iubit?... Se apropie de fereastră.

Grindina încetase. Ploua acum cu bășici, ca o perdea de spume. — M-am logodit din deznădejde, spuse Ileana fără să întoarcă capul. A fost o logodnă din deznădejde, dacă poți ghici ce înseamnă lucrul acesta... Apoi deschise brusc fereastra. Ploaia, vijelia, mirosul de frunze proaspete și de pământ, mirosul de trandafiri scuturați, năvăliră deodată în odaie. — Dacă vrei să rămânem prieteni, te rog să nu-mi mai vorbești niciodată de asta. Dacă ai fi avut puțină imaginație... Dacă ai fi avut puțină dragoste pentru mine... Ghicise deodată că plângea, că se lăsa bătută de ploaie ca să poată plânge, dar rămăsese împietrit în mijlocul odăii, privind-o, neîndrăznind să se apropie.

Se opri, istovit, ca să verifice numele străzi. Pe alocuri, orașul i se părise pustiu și sinistru. Dar zărise și străzi luminate de incendii, către care se îndreptau neconținut camionetele pompierilor și mașinile cu policemeni. La răstimpuri se auzeau exploziile surde, neașteptate, aproape stinghere, ale bombelor cu întârziere. Descifra cu greutate numele străzii și își dădu seama că se rătăcise, începu să meargă obosit, pe lângă ziduri, scrutând întunericul ca să descopere un home-guard. Strada parcă ar fi făcut parte din alt oraș decât din această Londră bombardată și incendiată. Fiecare casă își avea grădina s"au măcar arborele ei. Parcă mirosea mai puțin a fum și a gudron. Chiar și cerul părea mai puțin însângerat privit de aici. Se rezemă de un zid ca să se odihnească. O oboseală dulce, tulburătoare, îi pătrundea în tot trupul. — Nu, nu m-am supărat, îi spunea Ileana. Nu înțeleg de ce, dar pe tine nu mă pot supăra. Tu nu ești ca oricare din noi. Tu trăiești într-un vis al tău... Mi-e milă de mine, îmi plâng norocul meu. De ce m-ai întâlnit?... De ce-a trebuit să te întâlnesc tocmai pe tine?... La Zinca, baba îmi ghicea mereu: noroc, noroc în dragoste, noroc... Și după ce te-am cunoscut, baba îmi ghicea: noroc în dragoste, noroc... Te-aș ruga să mă lași acum. A stat ploaia...

MIRCEA ELIADE

244

Târziu, la capătul unei alei, i se păru că zărește o umbră. Se îndreptă într-acolo, dar după câțiva pași se opri. Crezu că aude cuvinte românești. Vocea i se părise, la început, cunoscută, dar nu izbutea să o identifice. De-abia apropiindu-se, își dădu seama, tresărind, că era glasul lui Vădastra.

— Săraca doamna Zissu! repeta el întruna. Săraca doamna Zissu! Să vină ea până aici pentru mine!...

Ștefan se apropie tulburat. Când îi spuse bună seara, Vădastra se întoarse brusc. Era cu capul gol și nu-și avea monoculul negru.

— Vorbiți românește? întrebă el speriat. Sunteți român?

— Sunt Viziru.

Îi întinse mâna dar, în întuneric, Vădastra nu i-o văzu, și Ștefan și-o retrase repede.

— Cum de sunteți la ora asta pe aici? Unde e domnul profesor? Vădastra nu-i răspunse. Își trecu mâna prin păr.

Sub brațul stâng, Ștefan

observă că strânge servieta cu tabloul lui Antim.

— Ce s-a întâmplat?

— Am primit o telegramă, vorbi cu greutate Vădastra. O am cu mine... Stați să v-o arăt, adăugă și începu să caute în buzunar.

Îi întinse un plic.

— Tot n-o pot citi. Spune-mi dumneata ce scrie în ea...

— E de la Irina. Mă informează, într-o formă foarte aleasă, că sunt tată. A născut ieri în zori, un băiat...

— Felicitările mele!

— Mulțumesc! Vestea aceasta, cum era de așteptat, m-a emoționat foarte mult!... Am destupat o sticlă de șampanie și am băut-o împreună cu nenea Iancu... Pe urmă, a început bombardamentul...

— Dar unde e domnul profesor?

— Nu știu ce-i cu el... A rămas în urmă. S-a rătăcit!...

— Nu se poate.

— S-a pierdut de mine pe la nouă, vorbi obosit Spiridon. L-am căutat vreo jumătate de ceas... Mi-e teamă să nu i se fi întâmplat ceva...

— Dar nu erai în adăpost? De ce-ai părăsit adăpostul? Vădastra tăcu, strângându-și servieta sub braț.

— Ați fost foarte imprudenți, stăruie Ștefan. Nu trebuia să ieșiți din adăpost cât timp dura încă atacul. Mai ales că domnul profesor are groază de bombardamente...

— E o chestie delicată, nu v-o pot spune. O chestie care ne privește numai pe noi, familia...

— Trebuie să-l căutăm, spuse Ștefan tulburat deodată. Trebuie să mergem imediat...

245

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Vădastra nu răspunse. Se mulțumi să-și treacă în neștire mâna prin păr.

— Ce s-a întâmplat cu domnul profesor? îl întrebă din nou, aproape strigând.

— Nu știu... S-a rătăcit... O să aflăm mâine dimineață ce s-a întâmplat cu el...

Începură să se audă zgomotele motoarelor de avion, urmate de salve masive de artilerie. Vădastra îi apucă speriat brațul.

— Iar vin! șopti. Vin din nou!... Și vin spre noi!... Începu să tremure. Se agăță deznădăjduit de Ștefan.

— Ce ne facem? întrebă. Acum nu mai scap!... Acum, știu că nu mai scap!... Cerul fu scrijelat în acea clipă de

zeci de reflectoare, care-și concentrau bătaia chiar deasupra capetelor lor.

— Să căutăm un adăpost, spuse Ștefan privind în jurul lui. Haide cu mine! ... Începu să fugă în susul străzii, unde i se părea că distinge o clădire mai

mare. Dar câteva clipe în urmă auzi șuieratul ascuțit al unei bombe și se trânti la pământ. Își simți ceafa și părul lovite cu nisip și moloz. „Întocmai ca și atunci, ar fi vrut să țipe, dar nu putea; gâtteleul îi era sugrumat, ca prins în frânghii nevăzute. Zări totuși capul lui Ionel ieșind o clipă la suprafața apei, printre clăbuci. «Mia!»", strigase el. Era sigur că-l auzise strigând. Apoi, parcă tot cerul se lăsase pe baltă și o strivise, ca un cort uriaș care s-ar fi prăbușit cu un zgomot asurzitor. Nu mai putea auzi nimic. Încercă să se ridice, să-l caute pe Spiridon, dar se împiedică de o lespede răsturnată pe trotuar și căzu din nou. De data aceasta, simți o durere ascuțită în amândoi genunchii. Rămase câteva secunde nemișcat, închizând ochii, strângându-și dinții. Îl auzi pe Vădastra, în urma lui, căutându-l.

— Unde sunteți? strigă el înspăimântat. Unde sunteți?

Se ridică anevoie și se îndreptă spre clădire; Vădastra alerga în urma lui. Când se apropiară, zgomotul motoarelor se auzea atât de puternic, încât amândoi se răntiră din nou la pământ, ferindu-se parcă să respire. De-abia atunci își dete seama că, puține case în urmă, începuse o anumită agitație, se auzeau glasuri, un claxon de mașină. Întoarse capul să vadă ce se întâmplă. Se aprinseseră câteva mici focuri — pe acoperișuri, într-o grădină, pe marginea trotuarului. „Au căzut bombe incendiare", își spuse, și se pregătea să se ridice când simți lângă el trupul lui Vădastra, târându-se.

— Nu vă mișcați! șopti el. Eu știu ce-are să se întâmple. Acum au să cadă din nou alte bombe. Mi-a spus doamna Zissu.

Incendiile se întindeau. Strada întregă începuse să se lumineze, bătută din mai multe părți de flăcări. Se auzi de departe, sirena unei mașini de pompieri. Voi din nou să se ridice, dar Vădastra îl apucă de braț.

MIRCEA ELIADE

244

Târziu, la capătul unei alei, i se păru că zărește o umbră. Se îndreptă într-acolo, dar după câțiva pași se opri. Crezu că aude cuvinte românești. Vocea i se păruse, la început, cunoscută, dar nu izbutea să o identifice. De-abia apropiindu-se, își dădu seama, tresărind, că era glasul lui Vădastra.

— Săraca doamna Zissu! repeta el întruna. Săraca doamna Zissu! Să vină ea până aici pentru mine!...

Ștefan se apropie tulburat. Când îi spuse bună seara, Vădastra se întoarse brusc. Era cu capul gol și nu-și avea monoculul negru.

— Vorbiți românește? întrebă el speriat. Sunteți român?

— Sunt Viziru.

Îi întinse mâna dar, în întuneric, Vădastra nu i-o văzu, și Ștefan și-o retrase repede.

— Cum de sunteți la ora asta pe aici? Unde e domnul profesor? Vădastra nu-i răspunse. Își trecu mâna prin păr. Sub brațul stâng, Ștefan

observă că strânge servieta cu tabloul lui Antim.

— Ce s-a întâmplat?

— Am primit o telegramă, vorbi cu greutate Vădastra. O am cu mine... Stați să v-o arăt, adăugă și începu să caute în buzunar.

Îi întinse un plic.

— Tot n-o pot citi. Spune-mi dumneata ce scrie în ea...

— E de la Irina. Mă informează, într-o formă foarte aleasă, că sunt tată. A născut ieri în zori, un băiat...

— Felicitările mele!

— Mulțumesc! Vestea aceasta, cum era de așteptat, m-a emoționat foarte mult!... Am destupat o sticlă de șampanie și am băut-o împreună cu nenea Iancu... Pe urmă, a început bombardamentul...

— Dar unde e domnul profesor?

— Nu știu ce-i cu el... A rămas în urmă. S-a rătăcit!...

— Nu se poate.

— S-a pierdut de mine pe la nouă, vorbi obosit Spiridon. L-am căutat vreo jumătate de ceas... Mi-e teamă să nu i se fi întâmplat ceva...

— Dar nu erai în adăpost? De ce-ai părăsit adăpostul? Vădastra tăcu, strângându-și servieta sub braț.

— Ai fost foarte imprudenți, stăruie Ștefan. Nu trebuia să ieșiți din adăpost cât timp dura încă atacul. Mai ales că domnul profesor are groază de bombardamente...

— E o chestie delicată, nu v-o pot spune. O chestie care ne privește numai pe noi, familia...

— Trebuie să-l căutăm, spuse Ștefan tulburat deodată. Trebuie să mergem imediat...

245

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Vădastra nu răspunse. Se mulțumi să-și treacă în neștire mâna prin păr.

— Ce s-a întâmplat cu domnul profesor? îl întrebă din nou, aproape strigând.

— Nu știu... S-a rătăcit... O să aflăm mâine dimineață ce s-a întâmplat cu el...

începură să se audă zgomotele motoarelor de avion, urmate de salve masive de artilerie. Vădastra îi apucă speriat brațul.

— Iar vin! șopti. Vin din nou!... Și vin spre noi!... Începu să tremure. Se agăță deznădăjduit de Ștefan.

— Ce ne facem? întrebă. Acum nu mai scap!... Acum, știu că nu mai scap!... Cerul fu scrijelat în acea clipă de zeci de reflectoare, care-și concentră

bătăia chiar deasupra capetelor lor.

— Să căutăm un adăpost, spuse Ștefan privind înjurai lui. Haide cu mine!... Începu să fugă în susul străzii, unde i se părea că distinge o clădire mai

mare. Dar câteva clipe în urmă auzi șuieratul ascuțit al unei bombe și se trânti la pământ. Își simți ceafa și părul lovite cu nisip și moloz. „Întocmai ca și atunci, ar fi vrut să țipe, dar nu putea; gâttelejului îi era sugrumat, ca prins în frânghii nevăzute. Zări totuși capul lui Ionel ieșind o clipă la suprafața apei, printre clăbuci. «Mia!»", strigase el. Era sigur că-l auzise strigând. Apoi, parcă tot cerul se lăsase pe baltă și o strivise, ca un cort uriaș care s-ar fi prăbușit cu un zgomot asurzitor. Nu mai putea auzi nimic. Încercă să se ridice, să-l caute pe Spiridon, dar se împiedică de o lespede răsturnată pe trotuar și căzu din nou. De data aceasta, simți o durere ascuțită în amândoi genunchii. Rămase câteva secunde nemișcat, închizând ochii, strângându-și dinții. Îl auzi pe Vădastra, în urma lui, căutându-l.

— Unde sunteți? strigă el înspăimântat. Unde sunteți?

Se ridică anevoie și se îndreptă spre clădire; Vădastra alerga în urma lui. Când se apropiară, zgomotul motoarelor se auzea atât de puternic, încât amândoi se trântiră din nou la pământ, ferindu-se parcă să respire. De-abia atunci își de te seama că, puține case în urmă, începuse o anumită agitație, se auzeau glasuri, un claxon de mașină. Întoarse capul să vadă ce se întâmplă. Se aprinseseră câteva mici focuri — pe acoperișuri, într-o grădină, pe marginea trotuarului. „Au căzut bombe incendiare", își spuse, și se pregătea să se ridice când simți lângă el trupul lui Vădastra, târându-se.

— Nu vă mișcați! șopti el. Eu știu ce-are să se întâmple. Acum au să cadă din nou alte bombe. Mi-a spus doamna Zissu.

Incendiile se întindeau. Strada întregă începuse să se lumineze, bătută din mai multe părți de flăcări. Se auzi de departe, sirena unei mașini de pompieri. Voi din nou să se ridice, dar Vădastra îl apucă de braț.

MIRCEA ELIADE

246

— Ascultați-mă pe mine, vorbi el sugrumat. Nu vă mișcați. Așa s-a întâmplat și cu nenea Iancu... A plecat prea devreme...

O nouă serie de explozii se auziră parcă foarte aproape. Spiridon gemu.

— V-am spus eu? șopti el ca într-un horcăit, fără să-și ridice capul. Acum vin altele... Și altele... Și altele... Așa l-au omorât pe nenea Iancu...

Ștefan își strânse pumnii încercând să se trezească.

— Ieșise din adăpost ca să-și facă neputințele, continuă Vădastra cu greutate, ca și cum s-ar fi sufocat. Se așezase așa, pe marginea unui trotuar, cum stăm noi acum. Eu i-am spus să se grăbească, să nu stea mult, că au să înceapă iar bombele. Dar n-a vrut. Scăpase tabloul jos, în întuneric, și nu-l mai găsea... Dar era chiar sub el. L-am găsit eu; era aproape ud... Ce credeți? S-a stricat? Și-a pierdut din valoare dacă a fost udat? Dumneavoastră ce credeți? Un tablou atât de prețios, dacă a fost puțin udat, pe la colțuri, poate să-și piardă din valoare? Ce credeți? întrebă el de mai multe ori cu deznădejde.

— Cred că nu.

— Așa cred și eu. Ce importanță poate avea dacă a fost puțin udat?!... Până mâine dimineată se usucă.

— Dar ce s-a întâmplat cu domnul profesor?

— Era o scară de piatră acolo și-și făcea neputințele pe trotuar, la capătul scării, începu tulburat Vădastra.

Dar un țipăt de femeie, izbucnit foarte aproape de ei, îi făcu să ridice amândoi capetele. Câțiva metri în susul străzii, acoperișul unei case ardea cu furie și o femeie cu un copil în brațe striga deznădăjduită de la o fereastră, învăluită în fum. Vădastra strânse tremurând brațul lui Ștefan.

— Parcă ar fi glasul Irinei, spuse.

Voiră să se ridice amândoi, dar o nouă serie de explozii îi ținui la pământ.

— Dumneavoastră credeți în îngeri? întrebă foarte emoționat Vădastra. Doamna Zissu spunea că îngerii există. I-a văzut de mai multe ori. Spunea că fiecare om are îngerul lui păzitor.

— Ce s-a întâmplat cu domnul profesor? strigă Ștefan. Ce s-a întâmplat cu el?...

— A murit, vorbi cu destulă liniște Vădastra. A alunecat pe scări și a murit. V-am spus că-și făcea neputințele... A lunecat, așa, și a murit... Cădeau mereu bombe în jurul nostru...

Ștefan voi să se ridice, dar Vădastra își apăsă brațul cu toată greutatea asupra lui.

— ... Venise și doamna Zissu. Aproape n-am recunoscut-o. Săraca, doamna Zissu! Cum am lăsat-o eu și cum am regăsit-o!... E adevărat, au trecut mulți ani de-atunci...

247

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Țipetele femeii se auzeau tot mai disperate. Cu un efort, scrâșnind, Vădastra se ridică în picioare. Îi întinse lui Ștefan servieta.

— Tineti-o, vă rog, o clipă, spuse cu un glas uscat. Trebuie să mă duc să scap femeia aia...

Ștefan încercă să se ridice, dar Spiridon îi țipă, alarmat.

— Să nu vă mișcați!... Păziți bine servieta. Asta e singura noastră avere. Voi să pornească, dar se întoarse și, trecându-și mâna prin păr, adăugă:

— ... Știți, de fapt, eu l-am omorât!... L-am îmbrâncit pe scară când își făcea neputințele și s-a prăvălit până jos, mort... Degeaba îmi spunea doamna Zissu că nu l-am omorât. Știu foarte bine: eu l-am îmbrâncit. L-am văzut cum se rostogolește. Am luat servieta și am plecat. Cădeau atâtea bombe încât mă mir cum am scăpat... Dar, știți, asta e un secret al nostru. Fiți, vă rog, foarte discret...

Se întoarse, și cu o neașteptată suplețe, începu să alerge spre casa incendiată. Ștefan își simțea genunchiul înțepenit. Încercă de mai multe ori, fără să reușească să se urcească. Îl văzu pe Vădastra intrând în casă, după ce strigase ceva femeii de la fereastră. Dar, câteva clipe în urmă, îl zări din nou în stradă, printre alți oameni, apărând și dispărând în bătaia flăcărilor. Mai făcu o încercare să se ridice, dar durerea care o simți în genunchi fu atât de puternică, încât căzu în nesimțire, apucând servieta cu pumnul, deznădăjduit, ca și cum ar fi încercat să se agate de ceva.

Se trezi într-un pat străin. Își dădu imediat seama că se află într-un spital, îl lovi lumina puternică din sală și un miros curios de medicamente, care-i răscolea amintirile, fără să le poată identifica undeva cu precizie, în trecut.

— Unde sunt rănit? întrebă el infirmiera.

— Nicăieri. Sunteți perfect sănătos. V-am ruga chiar să vă îmbrăcați... Nu mai avem paturi...

Ștefan se îmbujora. Se ridică în capul oaselor și simți în întreg trupul o imensă oboseală.

— Și cu toate acestea am leșinat, spuse. Am voit să mă scol și am simțit o durere teribilă în genunchi.

— Probabil că v-ați lovit căzând, spuse infirmiera.

Îi zâmbi și se depărta. Ștefan își plecă repede ochii. Sala era plină de răniți. Auzea la răstimpuri gemete, oftaturi. Își mișcă picioarele și, deși vlăguiala stăruia, nu mai simți nici o durere. Începu să se îmbrace grăbit sub cuvertură. Pe marginea patului își găsi hainele și servieta lui Vădastra. Brusc, își aminti de întâmplările nopții și se tulbură. Ar fi vrut să întrebe ce se întâmplase cu Vădastra, dar își de te seama că infirmiera nu avea de unde să știe. O altă infirmieră îl conduse într-un birou, unde semnă mai multe hârtii.

MIRCEA ELIADE

248

249

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Ați avut un noroc fără seamăn, îi spuse funcționarul privindu-l cu mirare. Ardea totul în jurul dumneavoastră. Când v-a ridicat ambulanța, vă credeau grav rănit. A fost imposibil să vă deșepte. Și mâna vi se încleștase pe servieta asta...

Ștefan roși din nou, mulțumi și se pregăti să plece. Dar se întoarse după câțiva pași.

— N-ați găsit printre răniții de pe aceeași stradă și un compatriot de-al meu, Vasilescu-Vădastra?

Funcționarul își consultă metodic fișierul.

— Nu, spuse. Dar, știți, adăugă el fără să-și ridice ochii, aici nu au adus decât răniții. Și nici măcar nu i-au adus pe toți...

Întâlni un taxi foarte aproape de spital și se duse la Legație. Căzuseră multe bombe în vecinătate și o parte din geamurile Legației erau sparte. Pe Cromwell Road, câteva case fuseseră incendiate. Ultimul etaj al Muzeului de Științe Naturale fumega încă. Portarul Legației părea, însă, voios. Avea mâinile scrijelite și pârлите de bombele incendiare pe care le stinsese noaptea întreagă. Îi spusese că însărcinatul cu afaceri venise de dimineață și dăduse dispoziții ca o parte din servicii să fie transferate la Ambasadă, în Belgrave Square. Se afla acolo un adăpost destul de sigur și destul de încăpător ca să aibă loc toți membrii Legației. Ștefan urcă în biroul lui ca să-și claseze dosarele, dar după câteva minute renunță. Chemă la telefon Belgrave Square. Îi răspunse chiar Fotescu, fericit că-i aude glasul. Îi purtaseră toți grija, îi spuse, văzând că nu vine de dimineață la Legație. Ștefan întrebă dacă știe ceva despre Vădastra și Antim. Nu știa nimic. Dar până acum Legația nu fusese informată de nici o pierdere printre membrii coloniei românești.

Coborî, cu servieta lui Antim sub braț, și se duse să ia masa la un restaurant din apropiere. În fața stației de metro se opri să-și cumpere ziarele.

— Asta a fost *Blitz* în regulă, Sir! îi spuse vânzătorul de ziare și zâmbi. Dar lui Ștefan i se păru că zâmbește cu oarecare efort. Trecu mai departe, privind fețele oamenilor din jurul lui. Purtau, toți, urmele nopții nedormite; arătau parcă mai pământii, cu o mare resemnare în ochi, cu buzele strânse. Restaurantul fusese pe jumătate dărâmat, și Ștefan simți deodată că nu-i mai e foame. Intră într-un *pub* vecin și ceru un sandwich și un pahar de bere. Rămase mult timp fără gânduri strângând servieta cu tabloul lui Antim, mestecând în neștire. Apoi se trezi și începu să citească ziarele. Simți cum îl cuprinde oboseala și se ridică cu un efort, plăti și se îndreptă spre Legație. Își aminti că trebuie să telegrafieze Ioanei, s-o liniștească.

Pe la ceasurile patru, după ce termină de împachetat arhiva care trebuia transportată în Belgrave Square, nu se mai putu împotrivi ispitei de a dormi și se plecă pe birou, culcându-și capul pe brațul drept. O visă pe Ioana, care parcă venise să-l caute la Legație și nu izbutea să intre: portarul îi spunea prin ușă: „Nu mai stă nimeni aici! S-au mutat toți în Belgrave Square!...” Ioana stăruia, bătea din ce în ce mai tare cu pumnul în ușă: „E urgent! striga ea. Am venit cu doamna Zissu. Am venit să-l căutăm pe Vădastra...” „în Belgrave Square! în Belgrave Square!”, striga portarul.

Simți că-l zgâlțâie cineva și, tresărind, se deșteptă. În fața lui, în lumina cenușie a amurgului, stătea Iancu Antim. Ștefan rămase o clipă cu ochii holbați, apoi sări speriat în picioare.

— Știam eu că tot aici am să te gădesc! spuse Antim.

Și se așeză ostenit pe fotoliul din fața biroului. Ștefan observă că are brațul drept prins într-o eșarfă neagră. Doar după ce-l văzu în fotoliu, bătaile inimii se potoliră, dar în clipa următoare simți o mare slăbiciune în tot trupul și se așeză și el pe scaun. Antim își scoase batista și-și șterse cu mare băgare de seamă fruntea. De-abia acum văzu Ștefan că era plin de vânătași pe față și pe frunte și avea o mare tăietură sub ochiul drept, care i se prelungea adânc în barbă.

— Colonelul Chabert! iubite domnule Viziru, începu Antim silindu-se să zâmbească.

Dar zâmbetul probabil că-i irita una din tăieturi, căci își duse repede batista la colțul gurii și și-o apăsă, lung.

— Ce s-a întâmplat?

— Colonelul Chabert! nu-ți spun! făcu Antim păstrându-și încă batista la gură. Au crezut c-am murit... M-au găsit pe jumătate mort, cu capul spart!... Și n-aveam nimic! Absolut nimic.

Se opri, și cu mare grijă își trecu din nou batista pe frunte.

— Tălharul de Spiridon m-a îmbrâncit! spuse. L-am simțit eu de mult că mă urmărește... Și acolo, în capul scării, l-am văzut cum se pregătește să mă îmbrâncească. M-am lăsat moale și am căzut... Nu mai credeam că am să scap! Dar bun e Dumnezeu... și când are omul zile!... Iată că am scăpat! Pedepsa lui Dumnezeu! Că acum nu mi mai scapă Spiridon! Acum am dovadă! Ocna are să-l mănânce! Și tabloul tot n-are să-l poată vinde. Că eu am și anunțat poliția că mi l-a furat. Și am venit aici ca să anunțați și dumneavoastră. Și să mă pun sub protecția dumneavoastră. Că criminalul e în stare să încerce din nou să mă omoare!...

— L-am întâlnit azi-noapte, spuse Ștefan.

Antim ridică brusc capul și-l privi cu o înspăimântată intensitate.

— Avea tabloul la el? întrebă repede.

^a spuse Ștefan ridicându-se de la birou și îndreptându-se către colțul n^{Un} de își depozitase partea din arhivă ce trebuia evacuată. Mi l-a dat mie

MIRCEA ELIADE

250

în păstrare, adăugă. Adică, mai exact, mi l-a dat ca să vi-l înmânez dumneavoastră...

Antim sări în picioare și prinse cu amândouă mâinile servieta. Tremura.

Apoi își făcu o cruce mare.

— Să-ți dea Dumnezeu și Maica Domnului sănătate, spuse el emoționat. Să-ți dea Dumnezeu sănătate!...

Dar nu mai putu continua. Începu să plângă zguduit de suspinuri și-și acoperi fața cu batista.

— Dar nu mai avem nici o veste despre domnul Vădastra, spuse încet Ștefan. Nu știu ce s-a întâmplat cu el.

Sărise să dea ajutor unei femei într-o casă incendiată... Mi-e teamă să nu i se fi întâmplat ceva...

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate! repeta întruna Antim, printre suspinuri. Dumnezeu și Maica Domnului să-ți dea sănătate!... Dumnezeu și Maica Domnului!... Colonelul Chabert!...

VIII

Ajunsesese la Bristol la zece noaptea. Gara fusese bombardată și anevoie găsi un taxi care să-i ducă cele două valize până la hotelul unde i se reținuse camera. În întuneric, orașul i se păru sinistru. De o parte și de alta a străzii, zărea scheletele caselor incendiate. Pe alocuri, cerul se întrevedea printre ruine. Holul hotelului era plin și totuși aproape că nu se auzeau voci. Oamenii își vorbeau în șoaptă sau moțâiau oboșiți în fotolii. Era singurul mare hotel scăpat neatins din ultimele bombardamente.

— Ați ascultat emisiunea de la nouă seara? întrebă pe funcționarul de la recepție predându-i pașaportul. Ce vești din România?

Era un bărbat aproape bătrân, cu o mustață scurtă, căruntă, și ochelari de aur. Ridică fruntea din registru și-l privi corect, fără grabă, parcă ar fi încercat să-și aducă aminte.

— România?... Ah, da. E revoluție. S-au răscolit Gărzile de Fier împotriva generalului Antonescu.

Ștefan aflase de rebeliune dimineața, la Londra, cumpărând gazetele în gară. Dar nu înțelegea ce se întâmplă.

— Nimic altceva? stăruie. Ceva detalii mai precise asupra situației?...

— Situația pare confuză. E revoluție. Aveți camera 84, la etajul III, adăugă repede, ca și cum i-ar fi părut rău că vorbise, și-și plecă ochii în registru.

Ștefan urcă absent în camera 84. Plutea parcă între ziduri o nedefinită tristețe, de casă pustie, îndoliată. Perdelele groase care acopereau fereastra păreau posomorâte, vechi, rămase acolo dintr-un alt veac. Își aprinse o țigară și

Începu să se dezbrace. Îi era frig. Așeză servieta sigilată lângă el, pe pat, și stinse lumina. Dar nu putea să adoarmă. Fuma cu capul pe pernă, așa cum începuse în noaptea aceea, alături de Antim.

Coborând în subsolul Ambasadei, voise să-i ia brațul.

MIRCEA ELIADE

252

— Nu mă atinge, te rog! spusese Antim, ferindu-se. Unde pui mâna, mă doare. Parcă aș avea toate oasele zdrobite...

Două din camerele din subsol fuseseră transformate în adăpost. Erau două încăperi lungi și înguste, în care se aduseseră paturi de campanie și câteva măsuțe. Ștefan se îndreptase către colțul cel mai întunecat, își scoase cravata și vestonul, îmbrăcă o haină de casă, și se culcă. Adormise îndată.

Se deșteptase târziu și privise cu mirare în jurul lui. Nu-și dădea seama unde se află. O parte din becuri fuseseră stinse. Îi era frig. Zări, lângă el, pe Antim dormind cu servieta sub cap. După câteva clipe, intrase căpitanul aducând pe o tavă ceștile cu cafea.

— Cât e ceasul? îl întrebă.

— Două jumătate, răspunse căpitanul așezând tava pe una din măsuțe. Nu vrei și dumneata o cafea?

— Parcă aș vrea.

Căpitanul i-o aduse și-i întinse pachetul cu țigări.

— Dar obosit ai mai fost, dacă ai putut dormi, îi spuse. Eu n-am putut închide ochii. Nu atât din cauza bombelor, cât a artileriei antiaeriene. Sunt bateriile astea de lângă noi... Acum s-au mai potolit, dar au să înceapă din nou...

Își aprinse țigara și-și trase cuvertura până sub bărbie. Îi era parcă din ce în ce mai frig. Antim scânci prin somn, apoi începu să strănute. Ștefan întinse brațul ca să-l acopere mai bine cu pătura. Antim se smuci brusc, apucând cu amândouă mâinile servieta.

— Dumneata erai? întrebă el speriat.

Și-l privi cercetător, cu bănuială. Ștefan îi zâmbi și se ghemui sub pătură. Se simțea aproape înghețat. Ar fi vrut să adoarmă din nou și închise ochii. Dar îi redeschise imediat și întoarse capul. Antim nu se culcase; îi urmărea foarte atent mișcările. Ochii li se întâlneau o clipă. Stânjenit, Ștefan se întoarse cu fața la perete.

În săptămâna aceea bombardamentele s-au ținut lanț, noapte după noapte. Antim n-a mai părăsit subsolul Ambasadei. În timpul zilei, când nu erau alarme, urca în marele salon care fusese transformat în sală de așteptare, se așeza într-un fotoliu, cu servieta pe genunchi, și moțâia. Dacă se dădea alarma în timpul prânzului sau cerul era prea înnourat, nu îndrăznea să se ducă la restaurant, și se mulțumea cu un sandvici. Serile îi dădea să mănânce bucătarul Ambasadei. Nu voise să se mai întoarcă acasă, nici măcar întovărășit de Ștefan. Căpitanul îi adusese o mică valiză cu albituri și un palton.

— Nu l-a văzut nimeni mort! murmură el din timp în timp.

Se certase cu însărcinatul de afaceri pentru că se împotrivi să anunțe la București dispariția lui Vădastra.

253

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Speriați fata degeaba, spusese. Nenorociți două biete femei!... Nu l-a văzut nimeni mort!...

Casa în care pătrunsesse Vădastra arse până în temelii. Pieriseră acolo o seamă de oameni, dar Antim încă nu voia să creadă în moartea lui Spiridon.

— Nu-l cunoașteți cine e..., murmură singur, răsucindu-se în fotoliu. Nu pot eu să spun mai mult, dar v-ați cruci dacă ați afla!...

Prinsese ticuri de bătrân. Vorbind, clătina din cap și își sugea mereu buzele. Dormea îmbrăcat, cu servieta sub pernă. Barba îi crescuse sălbatică și, ca să-și ascundă gulerul ros și murdar al cămășii, purta neconținut un șal în jurul gâtului.

Apoi, într-o dimineață, la sfârșitul lui septembrie, se apropiase speriat de Ștefan. Părea descompus.

— Plec cu dumneata la Oxford, îi spuse în șoaptă. Nu mai pot rămâne aici!... Ștefan tocmai se întorcea de la Oxford. Se hotărâse evacuarea funcționarilor auxiliari și fusese să caute locuințe. Dar orașul era arhiplin. Cu multă greutate găsisese două camere într-o pensiune modestă „Oxoniensis”.

— Vin cu dumneata! Nu mai pot rămâne aici! E un nebun cu noi în adăpost. A înnebunit în timpul bombardamentului. N-am dormit toată noaptea de groază...

Către miezul nopții, cineva începuse să urle. Nu îndrăznise nimeni să coboare din pat și să vadă ce se întâmplă. Împietriseră toți, așteptând. Dar urletele au amuțit deodată și omul a readormit. Numai Antim n-a mai putut închide ochii.

— E nebun! murmură. E nebun de legat!...

Își dăduseră întâlnire la gară la ora cinci. Ștefan l-a așteptat acolo, pe peron, o jumătate de ceas. Se dăduse între timp alarma și cum Antim nu mai sosea, și-a închipuit că-i fusese teamă să traverseze orașul sub bombardament și că renunțase să mai plece în acea seară. S-a urcat în trenul următor. Călătoria pentru întâia oară în timpul unui atac aerian și nu se simți pe deplin liniștit decât după ce trecu de Uxbridge.

A doua zi află că Antim plecase din Belgrave Square către ora patru, într-un taxi. Câteva ceasuri în urmă se telefonase la Ambasadă ca să se anunțe că fusese găsit mort într-o sală de așteptare din Paddington Station. Avusese o sincopă. A fost îngropat în seara următoare.

Ștefan își stinse țigara. „Nu i-a fost dat să ajungă la Oxford”, șopti ca să-și alunge gândurile. Închise ochii. „E revoluție; s-au răsculat Gărzile de Fier.” Așa cum prevestise Antim: „Ăștia au să facă revoluție, spunea, ăștia au să-l omoare pe general.” Când l-au înmormântat, începuse să plouă. Veniseră patru cimitir: căpitanul, bucătarul, el și Fotescu. Însărcinatul cu afaceri trimisese^o coroană: „Amintire scumpului nostru compatriot”. Ar fi vrut să vină și el, spunea, dar era chemat la Foreign Office. Când s-au întors de la cimitir, în

MIRCEA ELIADE

254

mașina lui Fotescu, ploaia se întetise. L-au lăsat la gară. Până la Oxford, privise ploaia mărunță și rece bătând molcom în geamurile vagonului. Ploaia l-a întovărășit pretutindeni în zilele următoare. Cerul, cenușiu și aspru, parcă se apropiase și mai mult de pământ. Mirosea a frunze veștede și toate lucrurile erau umede. Octombrie. Se deșteptă la șase. La șapte, pleca din fața hotelului mașina aeroportului. Când au pornit, era încă întuneric afară. Se suiră în mașina două femei și câțiva bărbați. Lângă el se așezase un ofițer, cu aerul absent, care fuma întruna, fără să privească nicăieri. Mașina trecea pe străzi străjuite de ruine, printre care mijea lumina murdară a zorilor. Când se lumină de-a binelea, începu să plouă. Camioneta vira brusc și se opri în fața unei bariere din sârmă ghimpată. Din ghereta de ciment înainta, ferindu-se de băltoace, o santinelă. Trase deoparte bariera și camioneta pătrunse pe aerodrom.

Doi soldați în mantii de ploaie coborâra bagajele. Pasagerii au fost conduși într-o clădire cenușie. Ofițerul îi urmă tăcut. Controlul și plata bagajelor se făcu repede. Apoi trecură la controlul pașapoartelor. Ștefan fusese lăsat la urmă. Cu servieta lângă el, aștepta. După un sfert de ceas, un soldat îi strigă numele. În birou se afla ofițerul din mașină și încă un funcționar civil. I-au cerut hârtiile și le-au examinat, pe rând, cu mare atenție. Apoi, fără să-și ridice privirile, ofițerul îl întrebă ce misiune a avut la Londra.

— Nu sunteți trecut în lista corpului diplomatic, spuse.

Îi întinse lista și Ștefan parcurse numele funcționarilor Legației României. Al lui nu era.

— Portmoneul dumneavoastră, vă rog, spuse ofițerul.

Îl desfăcu, scoase toate hârtiile, numără bancnotele, apoi trecu totul funcționarului de lângă el. Ștefan privea toate acestea cu un început de teamă, își aminti, fulgerător, de Prefectura Poliției. Se întrebă dacă nu cumva i-o fi rămas în portmoneu vreo însemnare sau vreun nume, care să poată părea suspect.

— Mai aveți altceva prin buzunar? întrebă ofițerul.

Ștefan începu să se caute și scoase tot ce avea. Scoase și batista, dar voi s-o pună repede în buzunar.

— Lăsați-o, vă rog, spuse ofițerul. Care sunt cheile de la valizele dumneavoastră? Controlul se face alături...

„Ministrul a avut dreptate: e din cauza lui Duma!...”, îi fulgeră prin minte. Ofițerul așeză toate obiectele într-un coșuleț, afară de un pachet început de țigări pe care-l lăsa pe birou, și sună. Intră un soldat, se apropie de birou și luă coșul. Funcționarul în civil cerceta cu mare atenție fiecare hârtiuță din portmoneu. Câteva cărți de vizită pe care erau însemnări le așezase deoparte. - O să vi se facă percheziție corporală, spuse ofițerul ridicându-se.

255

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan se îmbujora. E adevărat, ministrul îl prevenise: era suspect.

— Credeam că faptul de a poseda un pașaport diplomatic și de a fi fost în misiune...

Dar ofițerul nu-l lăsa să termine.

— Guvernul dumneavoastră se poartă mai rău, spuse apropiindu-se de ușă. Gazetarii noștri au fost arestați de poliția legionară, bătuți și schingiuiți. Gestapoul de la Ploiești i-a scos dinții corespondentului unui ziar...

— Dar asta a făcut-o Gestapoul, îl întrerupse Ștefan ridicând deodată tonul.

— Totuna e, spuse ofițerul închizând ușa în urma lui.

Funcționarul în civil îi ceru haina. Apoi sună; intră un tânăr, cu ochii mărunți și cenușii. Luă haina și se apropie de fereastră. Începu să o pipăie încet, cu pricepere, purtându-și degetele pe fiecare cusătură. Funcționarul îi examina în acest timp vesta. Intră un al treilea, care îi ceru pantofii și se retrase cu ei într-un colț. Într-un sfert de ceas, Ștefan rămăsese gol. Se așeză pe scaun, neîndrăznind să se simtă umilit. „Ar fi trebuit să mă aștept la asta. E din cauza lui Duma.” Ministrul îl prevenise. Întinse mâna să-și ia din pachetul lăsat pe birou o țigară.

— Ce voiți? întrebă sever funcționarul.

— O țigară.

Îi scoase chiar el țigara din pachet, apoi îi întinse chibritul aprins.

— Mulțumesc, spuse Ștefan.

Funcționarul clătină din cap și se reîntoarce la lucrul lui.

În acea duminică de noiembrie, se trezise repetând de mai multe ori un nume: Mihai Duma. Era sigur că îl auzise cândva, dar nu izbutea să-și amintească în ce împrejurare. După vreun ceas de eforturi, renunțase să mai caute și coborîse. Era întunecat; începuse să plouă. Își strânsese macferlanul în jurai gâtului și se îndreptase cu pasul repede către râu. Cunoștea un loc care îi plăcea mult; râul trecea acolo într-o pădure. Un vaporăș încremenise lângă mal, pustiu, vetust, ca o relicvă dintr-o altă lume. Anglia dinainte de 10 mai 1940. O viață pe care nu o

cunoscuse, pe care o îndrăgise numai din cărți. Pe drum, ploaia se întetise. Era cu capul gol și căută un loc unde să se adăpostească. Trecea prin fața unui parc în care deslușise corturi și câteva camioane camuflate. Știa că sunt trupele destinate să apere teritoriul de cele dintâi valuri de parașutiști, și grăbi pasul. Orice român e suspect. Grăbi și mai mult pasul până ce ajunsese în fața unei case care avea, la poarta dinspre șosea, un soi de acoperiș sub care se putea adăposti. Își aprinse o țigară. Gardul de fier care împrejmua curtea fusese scos și dăruit industriei de război, ca și toate grilajele din Oxford, de altfel. „Mihai Duma, își aminti el deodată, este cineva de care îi vorbise Biriș.” Dar nu izbuti să-și amintească mai mult și se întoarse acasă iritat, cu fruntea plecată, prin ploaie. La „Oxoniensis” îl aștepta dejunul:

MIRCEA ELIADE

256

o sardea pe o frunză de salată, o felie de limbă afumată, o bucată de pâine, doi pesmeți și o ceașcă cu compot. Mancă grăbit și se sui repede în camera lui. Introduse un shilling în radiatorul electric și-l trase aproape de birou, ca să-și dezmoștească picioarele. Apoi luase la întâmplare o carte și-o deschise la mijloc. Târziu, îi privise titlul să vadă ce citește; era un volum de critici literare ale Virginiei Woolf. De Mihai Duma îi vorbise Biriș în noaptea... „Am fost la unul, Mihai Duma, tocmai la Cotroceni...” Simți că începe să i se facă frig. — Am avut totuși o misiune oficială! Începu el deodată. Nu prea văd deosebirea între Gestapou și dumneavoastră, marea democrație...

Unul dintre polițiști, care-i cerceta, în dreptul ferestrei, cămașa, întoarse încet capul și zâmbi. Gol, cu mucul de țigară între degete, Ștefan i se păru mai ridicol așa cum încercase să se ridice, indignat de pe scaun.

— Noi n-o să vă scoatem dinții, spuse el placid.

„Am întâlnit un om interesant! spusesse Biriș în acea noapte. Unul, Mihai Duma.” în dimineața următoare, la Legație, se hotărâse deodată să-i telegrafieze. Își dădea seama că e imprudent, dar simțea că nu se va liniști decât după ce va primi răspunsul lui Biriș. „Rog comunică telegrafic amănunte precise despre Mihai Duma. Stop. Interesat cel mai mare grad acest om. Stop. Amiciție Ștefan.” începuse să cifreze telegrama în cifrul Ministerului Economiei, dar își amintise deodată că cifrul e perimat de câteva luni. Ar fi trebuit să-l roage pe Fotescu, sau pe consilierul de Legație. Șovăise multă vreme, apoi coborî chiar el și duse telegrama la poștă. A treia zi primise răspunsul: „Omul lipsit de interes. Stop. încetat de mult orice legătură cu el. Stop. Fericit totuși de semnul de viață pe care mi l-ai dat. Stop. Amiciție Petre”.

Un polițist îi întinsese cămașa. O luă, fără să mulțumească, și și-o trase repede peste cap. Îi era mai puțin frig și se simțea mai puțin rușinat, dar continua să se simtă ridicol. În seara aceea fusese invitat la masă de însărcinatul cu afaceri, care-și închiriasse mai de mult o vilă în apropiere de Oxford. L-a luat cu el cu mașina. Curând după ce trecură de Uxbridge începuse să se lase ceața și mașina își încetini viteza. Ștefan aduse vorba de Rubensul lui Antim, dispărut în gara Paddington după ce fusese salvat prin atâtea peripeții.

— Acum aflu pentru întâia oară de asta. De ce nu m-ai informat la timp? S-ar putea ca lucrurile să fie mai complicate decât ne-am închipuit noi... Va trebui să informăm poliția, adăugă absent, încercând să găsească un loc unde să gareză mașina. Să înceapă cercetările...

Șoseaua fusese cu totul năpădită de ceață. O ceață albă, groasă, înecăcioasă. Ștefan începu s-o simtă apăsându-l pe piept, ca o piatră grea. „E prima ceață pe care o întâlnește în Anglia”, ar fi vrut să spună.

257

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Deși, cu tot ce se întâmplă în lume, și mai ales aici, continuase însărcinatul cu afaceri, povestea asta are să pară ridicolă... în orice caz, trebuie să facem cercetări...

Peste trei zile, un inspector venise să-l vadă în Belgrave Square. Îl rugă să povestească tot ce știa despre Vădastra și Antim. Omul îl asculta fără interes, aproape indiferent. Părea obosit; își trecea din când în când palma stângă peste ochi, cu un gest scurt, automat. Reveni peste o săptămână, de astă dată mai afabil, mai atent, privindu-l neîncetat. Îi ceru o listă a tuturor persoanelor pe care le văzuse în ziua morții lui Antim și, măcar aproximativ, durata întrevederilor.

— Nu cumva mă bănuieți pe mine? îl întrebase Ștefan. Inspectorul îl privise cu un zâmbet ofuscat și politicos. Urmase apoi, în preajma Crăciunului, discuția cu ministrul...

— Puteți să vă îmbrăcați, spuse funcționarul de la birou după ce schimbase cu ceilalți doi o privire fără expresie. Ștefan începu să se îmbrace tăcut. Peste câteva clipe, intră ofițerul.

— Revizia bagajelor va mai dura puțin, spuse așezându-se la birou. Ștefan nu-i răspunse. Se mulțumi să privească pe fereastră. Cei doi părăsiră tăcuți camera.

— O să ajungeți la Lisabona cu cel puțin un ceas întârziere, vorbi ofițerul. Și asta, din cauza duminicilor...

Zâmbi, stingându-și plictisit țigara. Apoi deschise jurnalul și începu să citească.

Își amintea foarte limpede ziua aceea de 22 decembrie. Lângă Hol ton Hills erau arbori mari, cuminți, bătrâni. Îi regăsisse despuiați de frunze, dar senini. *Așteaptă!* înțelesese Ștefan — și o nenumită bucurie îl invada deodată. Ei știu bine că totul va reîncepe, de la început, la primăvară; că nimic, în jurul lor, nu e definitiv. Ce se întâmplă s-a mai întâmplat și se va mai întâmpla. Moartea frunzelor nu înseamnă și moartea lor, căci iarna le e prielnică și dulce, ca un somn, ca o lungă odihnă. Așa cum stau, despuiați și aspri, arătându-ne numai scoarța dură,

întunecată, parcă ar încerca să ne păcălească, lăsându-ne să credem că s-au întors și ei la mineral, că au reintegrat condiția mineralogică a existenței. Dar regresivitatea aceasta în materia moartă e numai aparentă, e doar o *imitație a morții*, ca să se poată odihni mai bine. E doar un gest simiesc pe care-l încearcă viața; sau, poate, o camuflare în mineral, ca să fie lăsată în pace, să se poată reface pe dinlăuntru...

După vreo zece minute, un soldat aduse înapoi coșul în care se aflau hârtiile, batista, cheile și portmoneul lui Ștefan.

Știți că n-o să puteți lua curierul diplomatic, spuse ofițerul fără să-și ochii din jurnal. Nu vă recunoaștem calitatea de curier.

MIRCEA ELIADE

258

Ștefan rămase câteva clipe nehotărât. Apoi se ridică brusc în picioare.

— Să-mi permiteți, atunci, să vorbesc la telefon cu Ambasada.

— Linia e întreruptă. În acest moment la Londra e alarmă aeriană... Și nici n-o să fie timp. Într-un sfert de ceas, plecați.

— Și dacă refuz să plec?

Ofițerul ridică din umeri. Se ghicea totuși că e încurcat.

— În acest caz, va trebui să despăgubiți Compania Aeriană pentru cele două ceasuri de întârziere din cauza dumneavoastră. Adică, o mie de lire, adăugă.

„Poate cred că am ascuns acolo tabloul... Sau secrete militare.” Ștefan știa ce conține curierul: scrisori către familiile din țară, rapoarte consulare întârziate, câteva acte justificative de cheltuieli. Le verificase chiar el împreună cu însărcinatul cu afaceri. — Pentru că suntem singuri, îi spusese atunci ministrul, la 22 decembrie, am să te întreg ceva: ce legături ai dumneata cu un oarecare domn Mihai Duma? Ștefan îl privise tulburându-se deodată. — Nici una, spusese. Nu-l cunosc. îl cunoștea un prieten de-al meu și într-o bună zi... Se întrerupsese, încurcat. îi era rușine să mărturisească, fără ocol, că într-o bună zi telegrafiasse ca să pună capăt unei obsesii. — Mie îmi poți spune adevărul, îl încurajase ministrul. Tot ce-ai să-mi spui, rămâne între noi... — Nenorocirea este că n-am aproape nimic de spus, exclamase atunci, aproape cu deznădejde. În fond, e o copilărie... Și i-o povestise, plimbându-se amândoi sub arborii din Holton Hills, silindu-se să nu-i ascundă nimic. — Dacă nu te-ai cunoaște, mi-ar fi greu să te cred, spusese ministrul. Și, fără îndoială, nu te va crede nimeni... Obsesia dumatăle o înțeleg foarte bine. Ce nu înțeleg, este imprudența dumatăle de a telegrafia în clar... Parcă ai fi uitat că Anglia se află în război și fiecare dintre noi putem fi bănuți de spionaj. Simpla mențiune a unui nume era suspectă. Dar când era vorba de Mihai Duma... — în fond, ce era atât de grav în numele ăsta? întrebasese, interesat deodată. Ministrul șovăise o clipă, apoi îi luase brațul. — Se întâmplă ca acest om să fie foarte suspect, spuse. E în Serviciul Secret și lucrează pentru nemți... Ștefan se oprise, înmărmurit. — Dar de unde să bănuiesc eu una ca asta! exclamase aproape cu naivitate. Auzisem numele lui de la cel mai bun prieten al meu, care e profesor de filosofie și nu face politică... — Am să încerc să repar lucrurile, adăugase ministrul. Dar are să fie greu... Deocamdată ești foarte prost văzut la Foreign Office. Să nu spui nimic la Legație, dar guvernul englez vrea să ceară rechemarea dumatăle... Ștefan se îmbujora. — Atunci mai bine mi-o cer eu. Am rămas aici din spirit de colegialitate și pentru că nu voiam să mi se spună că mi-a fost frică de asediul insulei. Mai bine mă întorc în țară, de bunăvoie, așa cum doream de mult s-o fac. Măine îmi cer telegrafic rechemarea... — Și asta ar părea suspect, spusese ministrul. Mai așteaptă câteva zile, o săptămână chiar. Vom vedea mai târziu ce e de făcut...

259

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Cred că e timpul, spuse ofițerul ridicându-se de la birou și privind-și ceasul. Bagajele dumneavoastră sunt, probabil, la avion... Vă dăm o atestație că servieta sigilată va fi predată Legației României la Londra...

„Evident, o vor deschide și o vor controla, hârtie cu hârtie.” își aminti de scrisorile și chitanțele justificative dinlăuntru și zâmbi ridicând din umeri.

— Ce mai spun ziarele de România? întrebă el calm.

— Rebeliunea se întinde în toată țara. Sunt lupte de stradă, la București, între armată și Gărzile de Fier.

Îl conduse până la avion. Era un imens avion olandez, care făcea, până la invazia Olandei, cursa Amsterdam-Batavia. Un pilot îl văzu venind, și se urcă voios în avion.

— Drum bun! îi spuse ofițerul întinzându-i mâna.

Ștefan se revăzu în acea clipă gol, zgribulit, așteptând pe scaun să i se înapoieze cămașa — și, ca și cum n-ar fi auzit nimic, fără să se mai întoarcă, se urcă.

Avionul era aproape gol. Cei câțiva pasageri îl priviră enervați. Numai unul dintre piloți, trecând pe lângă el, îi puse mâna pe umeri. Ferestrele erau astupate cu plăci de carton. Simți avionul ridicându-se și luând înălțime, dar pentru că nu putea vedea nimic încercă un sentiment tulbure, de neîncredere. După vreo jumătate de ceas, auzi motoarele micșorându-și zgomotul, zvâcnind tot mai rar, apoi simți că avionul atinge pământul. Pilotul care-l bătușe pe umăr ieși din cabină.

— Încercăm benzină, spuse trecând pe lângă el.

Privi pe rând pasagerii. O femeie croșeta; cealaltă, mai tânără, citea o revistă ilustrată. Domnul din fața lui, un egiptean, moțâia. Mai erau doi bărbați, în fund, care vorbeau încet între ei. Aprinse o țigară. Nu avea nimic de

citit. Cărțile și revistele pe care și le luase de la Londra fuseseră confiscate. I se oprise până și ziarul cumpărat în holul hotelului, la plecare. Închise ochii. Nu avea nimic de făcut: nici un refugiu. „Rebeliunea se întinde în toată țara. Lupte între armată și Gărzile de Fier.”

În acea seară de 22 ianuarie Mișu Weismann sună prelung la ușa Cătălinei. Nu răspundea nimeni. Se rezemă de perete, își aprinse o țigară și se hotărî să aștepte. Mâna îi tremură ridicând chibritul. Era palid, cu ochii roșii și obrazul părea murdar. Își trecu palma peste față, apoi scoase batista și își șterse fruntea, bărbia, obrații. Cu totul gerul de afară, transpirase. Își descheie paltonul și își scoase fularul din jurul gâtului. Se simțea foarte obosit.

După ce șovăi câteva

MIRCEA ELIADE

260

clipe, se așeză pe ultima treaptă, în fața ușii Cătălinei. Când auzea urcând liftul, cu un mare efort se ridica în picioare.

Era gata să moțăie când i se păru că aude împușcături. Sări lipindu-se de perete. Cu urechea la pândă, desluși în depărtare chiote, urale, un zvon sugrumat de cântec, și apoi împușcăturile se auziră din nou. Weismann se apropie de ușa Cătălinei, cu mâna pregătită să sune. Își ridicase gulerul de la palton. Când simți că liftul trece pe lângă el, apăsă butonul, silindu-se să facă gestul acesta cu cât mai multă naturalețe. După o clipă, răsuflă istovit și se rezemă iar de perete, ascultând. Nu se mai auzeau împușcături. Doar un vuiet înăbușit, de multe glasuri ridicându-se deodată, departe, în ger, strigând parcă aceleași cuvinte, aclamând, huiduind. Își aprinse nervos o altă țigară și făcu câțiva pași prin fața ușii. Privi încă o dată la ceas; era nouă și cinci. Dacă s-a dus cumva la teatru? Îi fulgeră întrebarea prin gând. Închise ochii, ca și cum ar fi vrut să alunge o imagine care-l teroriza. Câteva minute în urmă sosi Cătălina cu Biriș. Weismann o cuprinse în brațe.

— Pe dumneata te căutam! îi spuse Cătălina emoționată. Te caut de azi dimineată! Dacă ai știi prin ce-am trecut!...

— Să intrăm! Să intrăm! le spuse Weismann în șoaptă. Abia la lumina puternică din cameră îl văzură în ce hal era.

— N-am dormit toată noaptea, spuse scoțându-și paltonul. Noroc c-am prins de veste, căci altminteri nu mă mai vedeai!... Au devastat toate prăvăliile din cartier...

— Dar unde ai fost? îl întreabă Cătălina. Când am aflat azi-dimineată ce se întâmplă, am alergat într-un suflet la dumneata...

— O să aflați mai târziu unde am fost, spuse Weismann și zâmbi pentru întâia oră. Tot ce vă pot spune e că n-am dormit. Și aproape că n-am mâncat.

— Să-ți fac un ceai, spuse Cătălina trecând în odaia de alături. Weismann se întinse istovit pe canapea.

— O văzurăm și p-asta, coane Petrică! se adresă el lui Biriș. Oamenii omorâți pe străzi. Ovrei fugăriți ca fiarele sălbatice, înjunghiați și îmbucătățiți ca la abator!... O văzurăm și p-asta! repetă el abătut.

Biriș se apropie de canapea și-i puse mâna pe umăr.

— Bine c-a dat Dumnezeu și ai scăpat! spuse. Greul a trecut. Acum e începutul sfârșitului. Generalul Antonescu e stăpân pe situație: armata e de partea lui și armata trage în legionari. Azi, mâine, rebeliunea e lichidată...

— Crezi? făcu Weismann. Dar nemții? Ce-or să zică nemții?... Biriș zâmbi și-și lăsă din nou mâna pe umerii lui.

— Nemții îl susțin pe Antonescu! Ei i-au dat mână liberă să lichideze pe legionari. Crezi că Hitler e un sentimental, să încurajeze o mișcare fascistă atunci când, din felurite motive, această mișcare îi încurcă socotelile? Pe Fiihrer îl

261

NOAPTEA DE SÂNZIENE

interesează un singur lucru: să fie liniște în țară, ca să-și poată el aduna grânele și transporta petrolul. Căci fără petrol n-ar putea continua războiul nici măcar șase luni de zile...

— Să te audă Dumnezeu! spuse Mișu. Dar ce-am văzut, n-am să mai uit!... își aprinse o țigară și se întinse mai bine pe canapea. Biriș se așeză lângă

el, gânditor. Cătălina se întoarse cu ceainicul și tava cu cești.

— Ce-ați amuțit așa, amândoi? întreabă ea.

— Conu' Mișu e obosit, spuse Biriș. Apoi, după o clipă, întreabă.

— Unde îl ascundem? Crezi că poate rămâne aici, la tine?

— Evident, spuse Cătălina, apropiindu-se de divan cu tava. Unde vrei, în altă parte?

— Îți mulțumesc, duduie Cătălina, spuse Mișu Weismann. Dar să nu crezi că aici, la mata, sunt în siguranță. În blocul ăsta mai locuiesc o sumă de ovrei. Dacă la noapte răbufnește din nou rebeliunea, au să fie atacate cartierele bogate. Când am venit, deja începuseră să se adune la capătul străzii, în grădină. Și am auzit tot timpul împușcături...

— Cartierul e bine păzit, spuse Biriș. Am întâlnit cordoane de jandarmi pe toate străzile. Au scos și tancurile. Nu-ți fie teamă, aici nu se întâmplă nimic. Ti-am spus că toate sediile legionare sunt ocupate de armată sau asediate... încă o zi, două, și totul reintră în ordine.

— Ce știi dumneata? făcu Mișu. În timp ce armata se luptă cu legionarii, se ridică mahalalele și încep să devasteze. Am văzut câteva grupuri când coboram din mașină. Erau haimanale și pungași de rând. Profită de

rebeliune ca să prade și să omoare. Ți spun eu, că i-am văzut!... Aici, în cartierul ăsta, nu-i sigur. Mai bine mergem la Dan...

Biriș înălță privirile spre Cătălina, care ascultase cu ochii plecați. Tăceau amândoi. Deodată se auziră salve de pușcă. Mișu se ridică brusc de pe divan.

— I-auziți! le spuse.

împușcăturile continuă, răzlețe. Apoi, după o lungă tăcere, un răpăit de mitralieră.

— Mă duc să văd ce se întâmplă, spuse Biriș îmbrăcându-și paltonul.

— Petre, ești nebun! făcu Cătălina.

— N-aveți nici o grijă. Am impresia că se trage în aer... Și ieși repede înainte ca să-l poată opri Cătălina.

Rămași singuri, Weismann o privi cu mirare.

— Mi se pare mie sau vrei să te desparți de Dan?

Cătălina nu-i răspunse, continuând să-i pregătească sandviciurile cu șuncă.

— Rău faci, continuă el. Dan e un om extraordinar.

MIRCEA EUADE

262

263

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Tocmai dumneata spui asta, coane Mișu, vorbi Cătălina zâmbind. După tot ce-a făcut?... Mi-aș fi închipuit că dumneata ai fi avut dreptul să fii cel mai supărat...

— Dar ce-a făcut? o întrerupse Mișu. A îmbrăcat cămașa verde. Ei și, parcă numai el a îmbrăcat-o? Dar eu știu ce crede el despre legionari. Mi-a spus-o de atâtea ori. A pus cămașa verde ca să i se dea direcția teatrului. Foarte bine că i-au dat-o lui. Cel puțin el e om priceput. Ai văzut ce planuri îndrăznețe are...

Cătălina se apropie de el și-l mângâie pe obraz.

— Dumneata ești un om extraordinar, coane Mișu, spuse. Nici după tot ce ți s-a întâmplat nu vrei să te schimbi!...

Weismann se îmbujora.

— Ce-are a face una cu alta? spuse. îl cunosc pe Dan de zece ani. Mi-a spus că nu e legionar și-l cred... Dar nu despre asta vorbeam, adăugă repede. Ce s-a întâmplat între voi? Cât am fost eu plecat, s-a întâmplat ceva, căci nu prea vă mai văd împreună...

— Nu s-a întâmplat nimic, coane Mișu, vorbi Cătălina cu o tristă indiferență. Dumneata știi că eu nu mă despărteam de Dan pentru că mi se părea că n-ar putea trăi fără mine. În fond, asta e cam tot ce-ți rămâne dintr-o dragoste, după câțiva ani: teama că, dacă te desparți, celălalt va suferi mai mult decât tine... Dar am observat că de când a intrat la direcția teatrului, poate trăi și fără mine. Acum, își poate împlini visul lui: să monteze și să joace pe Shakespeare așa cum crede că trebuie jucat...

Se auziră din nou împușcături, urmate de urale, țipete, huiduituri. Cătălina se apropie repede de fereastră, o deschise și se plecă o clipă să privească.

— Nu e pe strada noastră, spuse. Trebuie să fie tot la Grădină... Dar ce-o fi făcând Petre de nu se mai întoarce... Mișu sfârși de mâncat ultimul sandvici și-și aprinse încă o țigară. Cătălina închise fereastra și se așeză, abătută, pe divan, lângă el.

— Totuși, după câte am înțeles, nu v-ați despărțit.

— încă nu, dar aproape, spuse Cătălina cu un surâs obosit. Confiscat cum e, de câteva luni, de teatrul lui, nici nu va observa că nu mai sunt lângă el... Și fiecare dintre noi își va face viața cum îl va îndemna inima...

Biriș se întoarse o jumătate de oră mai târziu.

— Nu prea înțeleg ce se întâmplă, spuse el plictisit scoțându-și paltonul. Postul de radio este încă în mâna legionarilor. Anunță fel de fel de năzbâtii, în spatele Grădinii au fost o seamă de incidente și s-a tras, de ambele părți, dar nimeni nu știe să-ți spună exact ce s-a întâmplat și cine a început. Am aflat, doar, că s-a tras de prin case, de-a dreptul în mulțime. Dacă e adevărat, asta

înseamnă că există o sumă de agenți provocatori, și atunci lucrurile se complică...

— Nu-ți spuneam eu? făcu Mișu ridicându-se și începând să se plimbe prin odaie cu pași repezi, nervos. În noaptea asta au să se reverse mahalalele spre centru, și atunci să vezi rebeliune!

Se opri în mijlocul odăii și îi privi pe amândoi, silindu-se să zâmbească.

— Ce-ar fi să dormim noaptea asta cu toții, la Dan?...

— Dacă ne hotărâm, făcu deodată Biriș, eu plec să caut mașină. Nu cred că putem găsi ușor un taxi. Dar am să telefonez cuiva, să vină să ne ia cu mașina... Aștept să vă hotărâți, adăugă el privind către Cătălina.

— Bine, spuse ea încet. Mergem.

Au ajuns la Bibicescu puțin înainte de miezul nopții, căci Biriș găsisse mașina abia după vreun ceas. Întâlniră de mai multe ori cordoane de soldați care făceau controlul hârtiilor și căutau arme. La un colț de stradă, o rafală de gloanțe șuieră pe deasupra mașinii. Cătălina izbucni într-un râs scurt, nervos. Biriș tăcea, cu fularul înfășurat până sus deasupra bărbiei. La răstimpuri, tremura, ca zgâlțâit de friguri. îl găsiră pe Bibicescu acasă, cu paltonul pe el. Era frig; focul se stinsese în sobă, dar îi era lene să mai coboare în pivniță după lemne. Părea plictisit.

— Am trimis pe cineva după dumneata, coane Mișu, să te caute! spuse. Dar dispăruseși de acasă. Am tras o

spaimă...

Weismann se îmbujora, fericit.

— Știam eu că o să vă zbateți pentru mine, spuse. Dar prin câte am trecut!... Începu să povestească întrerupându-se ca să pună întrebări, fumând, tușind,

ștergându-și mereu obrazul cu batista. N-au înțeles mare lucru, pentru că Mișu nu cita nume, nu preciza nimic, vorbind de „o persoană care mi-e îndatorată”, de o „casă foarte luxoasă, unde mi s-a oferit un apartament”, de „omul cu care trebuia să fac afacerea de care v-am vorbit”. După zece minute și văzând că celorlalți le e frig, Bibicescu își căută lanterna electrică și coborî în pivniță după lemne. Cătălina îl ajută să facă focul. Cu paltonul pe el Biriș îi privea, fumând abătut. Mișu se așezase pe o canapea, gata să adoarmă.

— Crezi că trebuie să-l îmbrăcăm în cămașă verde, sau e sigur și așa, pentru că e în casa ta? întrebă zâmbind Cătălina.

Bibicescu o privi încrunțat, ca și când n-ar fi înțeles. Apoi ridică din umeri și continuă să sufle în sobă.

— Ce-ați mai făcut? întrebă el târziu, adresându-se la amândoi. Nu v-am mai văzut pe la teatru...

Cătălina privi spre Mișu și-i făcu semn.

— Unde îl culci?

— În odaia de alături, răspunse Bibicescu.

MIRCEA ELIADE

264

— Mă duc să văd dacă mai arde focul, spuse Cătălina. Weismann se frecă la ochi, căscă, apoi își aprinse o nouă țigară.

— Pe aici a fost ceva? întrebă.

— Nu. E un cartier liniștit, spuse Bibicescu.

— Mi-a plăcut formula, începu deodată Biriș bine dispus. Tu crezi că celelalte cartiere, cartierul lui Mișu, de pildă, sunt de felul lor neliniștite?... Am impresia că nici nu știi ce se întâmplă de două zile. Să-ți spun eu: e un fel de revoluție, nu aceea pe care o așteaptă și-o vestește Bursuc, ci o rebeliune. Legionarii s-au răsculat împotriva generalului Antonescu, cu care guvernau împreună țara de aproape cinci luni și vor să-l răstoarne. Armata e de partea generalului Antonescu, și de două zile armata trage în legionari. Iar legionarii trag în cine se nimerește: în Mișu, în mine, poate chiar în tine...

— Credeam că e ceva mai grav, spuse Bibicescu încercând să zâmbească. Biriș tăcu. Cătălina încarcă un braț de lemne și trecu în odaia vecină.

Bibicescu se duse după ea.

— De ce-l necăjești? șopti Mișu apropiindu-se de Biriș. Nu-l vezi că e nervos? Cred că a primit vreo veste proastă...

— Să-ți spun eu vestea pe care a primit-o, vorbi liniștit Biriș. L-au dat afară de la teatru. îl numiseră legionarii, și acum toate numirile făcute de legionari vor fi revizuite. Unul ca el era menit să zboare cel dintâi...

— De unde știi?

— N-ai decât să te uiți la el. Mai arată a director de teatru? Adu-ți aminte cum era acum două, trei săptămâni... în acea clipă Bibicescu se întoarse, își scoase paltonul și căută ceva într-un dulap.

— Dacă ți-e somn, te poți duce la culcare, coane Mișu, spuse apropiindu-se cu o sticlă de coniac și câteva pahare. Dar bea întâi un coniac să te încălzești. E cam frig dincolo...

Weismann dădu peste cap paharul, se scutură și începu să-și frece mâinile.

— Și cum, frate, nu știi nimic ce se întâmplă? întrebă el. N-ai vreun vecin să te informeze? S-o fi terminat, nu s-o fi terminat?...

— Ce să se termine?! întrebă mirat Bibicescu.

— Rebeliunea.

— Fii serios, coane Mișu, zâmbi Bibicescu. N-a fost și nici nu va fi nici o rebeliune. O rebeliune e o acțiune organizată și unitar condusă. Unde ai văzut dumneata organizație și conducere? O serie de incidente, provocate de o mână de criminali și demenți. Și câteva mii de derbedei, care au profitat de întuneric ca să devasteze și să prădeze...

— Asta spuneam și eu, începu timid Weismann. Biriș râse din nou.

265

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mai bine du-te și te culcă, coane Mișu, îi spuse. Cazi de oboseală! Weismann le strânse cu emoție mâinile și trecu în odaia de-alături. Biriș

își sorbea încet coniacul. Bibicescu se rezemase de sobă.

— Și altceva, ce mai zici? întrebă târziu Biriș.

— Sunt cam obosit. Am lucrat enorm în ultimele zile...

Cătălina intră și ea, își turnă un pahar cu coniac și se așeză pe scaun, alături de Biriș.

— Am pus la punct programul pentru toată stagiunea, continuă Bibicescu. Am înlocuit o seamă de platitudini pe care le moștenisem de la vechea direcție. Și am izbutit, în sfârșit, să-i conving să joace *Priveghiul*. O pun chiar eu în scenă și tot eu am să joc rolul principal. De altfel, e singurul rol pe care am să-l joc în stagiunea asta.

Cătălina ridică fruntea, își dădu la o parte bucla care-i căzuse deasupra ochiului și-l privi nedumerită.

— ... A fost foarte greu, continuă Bibicescu, dar până la urmă am izbutit. Săptămâna viitoare încep repetițiile.

— Dan, îl întrerupse Cătălina, cum poți să faci o asemenea nelegiuire? Bibicescu ridică încruntat fruntea și o privi.

— Ce vrei să spui? o întrebă plictisit.

— Știi foarte bine ce vreau să spun. Și când am discutat ultima oară, înainte de Crăciun, credeam că am rămas bine înțeleși. În nici un caz nu poți juca *Priveghiul*. Ar însemna să săvârșești cu bună știință o fraudă.

— Dar de ce?

— Pentru că *Priveghiul* tău nu este opera lui Partenie. Nu ai dreptul să folosești schița unui autor și să alcătuești o piesă pe care el n-a avut timp s-o termine și pe care a conceput-o cu totul altfel decât ți-o închipui tu...

Bibicescu ridică din umeri și începu să se plimbe cu mâinile în buzunar.

— Susții un lucru absurd. Nu e prima oară când un regizor pune în scenă un text incomplet.

— Dar nu e un text incomplet, îl întrerupse Cătălina. E numai o schiță și câteva fragmente...

— S-au mai găsit și alte texte. Primele două acte sunt aproape complete...

— Cum de n-a văzut nimeni acel faimos manuscris? întrebă zâmbind Cătălina. Cum de ți-a căzut ție în mână tocmai textele care lipseau? Și cum de se face că tocmai aceste două acte ți s-au transmis bătute la mașină?...

— Am motivele mele să cred că sunt autentice.

— Cred și eu. Dacă le-ai scris tu!...

Bibicescu se opri în mijlocul odăii și o privi cu o neobișnuită asprime, aproape furios.

— Cine ți-a mai băgat și asta în cap?

MIRCEA ELIADE

266

— Era foarte simplu, începu liniștită Cătălina. Tu nu aveai curajul să-ți iei răspunderea piesei pe care ai scris-o folosindu-te de frânturile găsite printre hârtiile lui Partenie. Problema totuși te pasiona; pentru că, așa cum singur spuneai, subiectul și problema *Priveghiului* i le sugerasesi chiar tu, într-o convorbire pe care ai fi avut-o cu Partenie. Așa că ai compus piesa după capul tău și o joci sub semnătura unui mare autor. Dar piesa ta e proastă, și ce faci tu e o fraudă și o nelegiuire. Doar dacă nu e un act de supremă gelozie, merit să compromită un autor *post-mortem*... Tu întotdeauna ai fost puțin gelos pe Ciru Partenie. De ce nu vrei să recunoști?...

— Vorbești prostii! spuse Bibicescu, reîncepând să se plimbe.

— Dar, în fond, întrebă Biriș, ce te face pe tine să crezi că *Priveghiul* pe care vrea să-l joace Dan nu e autentic? Cătălina șovăi o clipă, plecând ochii în jos. Apoi se hotărî, brusc.

— Pentru că Ciru Partenie mi-a povestit piesa înainte de moarte. Și nu seamănă deloc cu textul lui Dan...

Bibicescu se opri brusc în mijlocul odăii.

— N-am știut că erai atât de bună prietenă cu Ciru Partenie, spuse. Nu mi-ai vorbit niciodată de asta.

— La ce bun? făcu Cătălina, ridicând din umeri.

Se apropie de birou și-și turnă încă un pahar cu coniac. Tăceau cu toții. Biriș își dădu paharul peste cap.

Bibicescu umplu din nou soba cu lemne. Brusc, o rafală de mitralieră străpunse tăcerea. Se priviră toți, ca și când s-ar fi trezit din somn, nedumeriți. Biriș se sculă și, apropiindu-se repede de Bibicescu, îi prinse mâna și i-o scutură puternic, de mai multe ori.

— Felicitările mele, Dane, îi spuse. Ești un om mare. Ești pur și simplu extraordinar. Ai izbutit să ne faci să discutăm teatrul tău chiar într-o noapte ca asta. Ne-ai bătut pe toți!... O idee fixă triumfă întotdeauna. Foarte curând, ai să triumfi și tu!...

Rafalele de mitralieră se întesiră. Mișu întredeschise ușa. Era învelit în plapumă, cu picioarele goale.

— Ce se întâmplă? întrebă el somnoros. Mi s-a părut mie sau am auzit ceva?

— Ți s-a părut, spuse Biriș bine dispus. Cartierul ăsta e liniștit. E populat de oameni pașnici și cu frica lui Dumnezeu...

Bibicescu tăcea posomorât, privind un colț din covor.

— Numai de n-ar face imbecilii ăștia vreo prostie! spuse el foarte încet. Atunci s-au dus dracului toate planurile...

Ioana reciti de mai multe ori telegrama, încercând să-și potolească bătăile inimii. Apoi strigă:

267

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Răzvan! Vine împăratul!...

Din odaia alăturată intră un băiețuș blond, cu o cutie mare de carton în mână. Ioana îl prinse în brațe și-l ridică foarte sus, până ce simți că picioarele îi ating umerii.

— Vine împăratul! repeta ea întruna. E la Lisabona! A scăpat de război! E la Lisabona!

— împăratul! rosti solemn, aproape emoționat, Răzvan. Vine împăratul! „De ce-l lăsați să vorbească așa? o dojenea mereu doamna Bologna. Ce obicei

e ăsta să spună: împăratul?!... De ce nu-i spune, ca toți copiii din lume, tată?" „Ștefan l-a învățat, se apăra Ioana. Spune că e mai frumos așa, și că e bine să-l obișnuim de la început cu o pronunție complicată..."

— Acuma ai să vezi și tu, îl amenință zâmbind Ioana. Acuma ai să vezi ce înseamnă să fie împăratul cu noi!... Ai

să vezi!...

Îl lăsă repede din brațe și, răsând mereu, începu să-și ștergă lacrimile. Răzvan continua s-o privească emoționat, aproape cu spaimă.

— Vine împăratul! șoptea el. Ce-are să spună Irina? Ea nu l-a văzut. Ce-are să spună?...

— Împăratul nu e în război cu Irina, vorbi repede Ioana. Împăratul e în război cu Avioanele Negre. Irina e de partea noastră. Noi, și cu Irina, și cu Tata Moșu suntem de partea Avioanelor Albe...

— Împăratul e la război, șopti grav Răzvan.

— Acum nu mai e. Acum a scăpat de război. E la Lisabona. La Lisabona, unde sunt portocali. Și zilele acestea sosește. Sosește cu Avioanele Albe...

„Trebuie s-o anunț pe Irina, își spuse. Dar în acea clipă își aminti de rebeliune, și se întunecă. Dacă aș găsi o mașină, m-aș duce. Ea a venit, atunci...”

În acea după-amiază de 30 noiembrie încerca să prindă un post englezesc, când Măria intrase și o anunță că a venit doamna Vădastra; „nepoata domnului profesor Antim”, adăugase ea. Ioana tresărise; știa că Antim, ca și Vădastra, muriseră în bombardament; îi scrisese Ștefan, cu multe amănunte, prin curierul unei legații neutre. Ieși repede s-o întâmpine. O lovi de la început tinerețea și paloarea Irinei, accentuată și mai mult de doliu. Părea o fată de liceu, rămasă orfană. Avea părul foarte bălai, prins în cozi în jurul capului, și fruntea mare, blând arcuită. În afară de o lumină care nu știa de unde izvorăște, figura i se păru ștearsă, lipsită de expresie. Doar când zâmbea, i se zăreau dinții foarte frumoși și o nelămurită dulceață îi transfigura pentru o clipă trăsăturile.

— Spune-mi Irina! îi șopti după ce Ioana o poftise să șadă.

Avea o voce neobișnuit de caldă. Ioana o găsisse așteptând-o în mijlocul salonului, cuminte, cu mâinile la spate.

— Spune-mi Irina! O să fim prietene...

MIRCEA ELIADE

268

Se așeză în fotoliu, continuând să zâmbească. Dar o privea cu atâta pătrundere, încât Ioana își plecă ochii, încurcată.

— Îmi pare rău de nenorocirea care s-a întâmplat, începu Ioana. Mi-a scris Ștefan cum s-a întâmplat...

Irina o opri, cu un zâmbet sfios, întristat.

— S-au prăpădit amândoi neîmpărtașiți și nespovediți, ca păgânii, spuse foarte încet.

— În noaptea aceea, când m-au apucat durerile, parcă am văzut și am înțeles ce era să se întâmple. Tot atunci, parcă, mi s-a arătat duhul bieteii doamne Zissu și m-a liniștit. „Liniștește-te, fetiță, parcă îmi spunea, că s-a îndurat Dumnezeu de tine, și păcatul are să cadă departe de voi!...” Biata doamnă Zissu, Dumnezeu s-o odihnească!...

Își făcu pe îndelete o cruce mare și cuviincioasă. Ioana o ascultase tulburată, îi era puțin frică și nu știa ce să spună; nu înțelesese nimic.

— Nu știam că a murit...

— A murit de mult. Nici nu bănuiam, atunci, că am să fiu într-o zi soția lui Spiridon...

Își ridică privirile și zâmbi.

— Și ce era cu dânsa? o întrebă Ioana.

— Nu știu. Spiridon nu mi-a vorbit decât o singură dată de ea. Dar am înțeles că i-a făcut cândva Spiridon un bine, când femeia avea mare nevoie. Și binele făcut la nevoie ți-l răsplătește înzecit Dumnezeu când nici cu gândul nu gândești...

Se ridică repede și, apropiindu-se, puse mâna pe umărul Ioanei. Apoi, cu același zâmbet neînțeles, se așeză ea pe canapea.

— Să nu crezi că sunt nebună, spuse. Vorbesc și eu cum mă taie capul... își așeză amândouă mâinile pe genunchi ca o școlăriță.

— De când mă știu, voiam să mă călugăresc. Dar n-am fost vrednică. A trebuit să mă mărit. Ani și ani, m-am tot împotrivit, dar până la urmă l-am întâlnit pe Spiridon și am înțeles că pe el mi l-a ursit Dumnezeu. Avea mare nevoie de un suflet lângă el. Era nefericit. L-am așteptat zece ani. Și de cum l-am văzut, am simțit că el era ursitul meu... Aș vrea să-ți văd băiatul, adăugă ridicându-se. Nu mai pot rămâne mult. Trebuie să mă întorc să-mi alăptez copilul.

Ioana voi să sune.

— Nu, o opri Irina punându-i mâna pe braț. Vreau să văd camera unde doarme el, unde are să doarmă la noapte. O conduse în dormitor. - Doarme aici, cu mine, spuse arătându-i patul.

269

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Irina intră cu pași ușori și cercetă cu de-amănuntul odaia. La capătul patului Ioanei era o etajeră cu cărți și câteva fotografii ale lui Ștefan. Le privi zâmbind, nehotărâtă.

— E împăratul, șopti Ioana. El e, Ștefan...

Irina dădu din cap și se îndreptă către patul lui Răzvan. Deasupra era atârnată o icoană.

— Ascultă-mă, spuse ea deodată roșindu-se. Te-aș ruga un lucru, dar te-aș ruga să-l faci, orice ai crede despre mine. În noaptea asta, scoate icoana și așaz-o pe masă. Sau, dacă vrei, trage puțin patul în mijlocul odăii.

Apropie-l de patul duminică...

Ioana o privea nedumerită.

— Ascultă-mă, reîncepu Irina cu un glas tot mai rugător. Fă așa cum îți spun eu...

— Dar de ce?

Irina șovăi încurcată.

— Nici eu nu știu prea bine de ce, spuse în cele din urmă. Dar am visat azi-noapte un vis rău... Doamne ferește! Privi încă o dată întreaga odaie, înseninându-se.

— Acum trebuie să plec, spuse. Dar am să mai vin eu!...

În noaptea aceea a deșteptat-o un uruit care venea parcă din fundul pământului. Deschizând ochii, i se păru că lunecă afară din pat și țipă, apucându-se cu amândouă mâinile de cearșafuri. „M-am speriat, își spuse. Am visat urât!...” în clipa următoare, patul întreg se clătină, geamurile începură să zăngăne și sări înspăimântată, căutându-și prin întuneric papucii. De-abia când simți parchetul tremurând sub picioare își dădu seama că e cutremur și se repezi spre Răzvan, aproape fără să înțeleagă ce face. Îl smuci din pat și-l strânse în brațe. Atunci, huruitul se înăsări, geamurile toate se înfiorară și, din odaia de alături, auzi o seamă de zgomote surde, înecate, câteva clipe în urmă, de o cădere masivă. „Biblioteca lui Ștefan”, înțelese Ioana, și-și strânse mai tare copilul în brațe, ca și cum ar fi vrut să-i ascundă plânsul în propriul ei trup. Casa începu să se clatine din temelii. Ioana rămăsese lângă ușă, silindu-se să-și lipească picioarele de parchet. Tremura și se sperie și mai mult auzindu-și dinții clăntănind. Târziu, se trezi că se rugase întruna, fără să știe când începuse și ce spusese. Crezu, atunci, că nu mai e nici o nădejde. Zărea, în semiîntunericul cu care se obișnuise, lampa din tavan clătinându-se și aștepta, neputincioasă, să se prăvălească pe podea. Ar fi vrut să fugă, dacă ar mai fi fost timp. Dar simțea că nu mai e timp de nimic. În clipa următoare, casa trebuia să se năruiască. Țipă fără să știe, continuând în același timp să se roage. Închisese ochii. Răzvan se zbătea în brațele ei. Ar fi vrut să-l mângâie, dar nu mai știa cum. Îl strângea din ce în ce mai tare la piept. Apoi își strivi capul de trupul

MIRCEA ELIADE

270

271

NOAPTEA DE SÂNZIENE

lui, și așteptă. Parcă timpul se oprise pe loc. Cutremurul dura, așa, de la începutul lumii...

Abia târziu, când coborâse jos, în picioarele goale, și proprietarul o sfătui să se urce la ea, nu cumva să răcească, își aminti de vizita Irinei și de sfaturile pe care i le dăduse în acea după-amiază. Simți o mare frică și își făcu repede cruce. Reîntoarsă în odaie, încercă să adoarmă pe Răzvan, dar nu-și mai putea stăpâni lacrimile și izbucni în plâns, închinându-se mereu. Plângea de o calmă fericire care parcă îi topise fîntă întreagă.

Începuse chiar de a doua zi să caute adresa Irinei, dar nu izbutise s-o afle decât după o săptămână. Se dusese s-o vadă într-o dimineață.

— Am venit să-ți mulțumesc, îi spuse îmbrățișând-o. Irina se îmbujora. Ioana o prinse de mână și o trase spre ea.

— Parcă nu-mi vine să cred. Cum de-ai știut că are să fie cutremur?

— N-am știut. Visasem urât cu o noapte mai înainte...

— Dar cum ai ghicit că visul acela urât prevestea un cutremur, iar nu o altfel de nenorocire?

— M-or fi luminat Dumnezeu și Maica Domnului, zâmbi Irina.

Ioana o privi intimidată. I se păru că ghicește în ochii ei oboseala plânsului; erau tulburi, înlăcrimați parcă, și pleoapele erau ușor umflate.

— Să-ți arăt pe Gheorghită, spuse ea din nou. Să-l vezi ce voinic este...

— Mai stai, o rugă Ioana. Mai stai puțin lângă mine... Mă simt mai liniștită lângă dumneata... Probabil că ești sfântă, adăugă ea mai încet.

— Nu vorbi așa, că e păcat! șopti speriată Irina. Nu vorbi așa...

— Poate mai îmi srjui ceva, se rugă Ioana. Îmi spui ceva de folos...

— Să-ți vorbesc de împăratul? o întrebă deodată Irina luminându-se la față. Să n-ai nici o grijă dinspre partea lui, căci se întoarce... împăratul se întoarce!...

De-atunci, venea adeseori s-o vadă.

— Să trăiască împăratul! spunea intrând.

Apoi își rotea zâmbind privirile în jurul ei și se așeza pe canapea, așteptându-l pe Răzvan.

— Ce vești de la împăratul? îl întreba ea luându-l în brațe.

— Împăratul e în război! rostea, cu gravitate, Răzvan.

— Să-ți spun eu cum e cu el, cu împăratul, începea Irina. Acolo, peste șapte mări și șapte țări, e țara Avioanelor Albe. Împăratul stă într-o casă cu multe etaje deasupra, iar de la fereastra lui se vede un pom. Acum s-a ridicat de la masă și s-a apropiat de fereastră. A dat perdeaua la o parte și privește cerul. Cerul nu e albastru, ca pe la noi. Acolo, cerul e ca de plumb. Privește, și se gândește la tine. Își amintește de tine și zâmbește... Acum, nu mai zâmbește. Acum e trist, se gândește la măicuța ta și socotește în gând... Adună, în gând, zilele...

— E adevărat? întreba Ioana îmbujorându-se. Irina zâmbea ridicând din umeri.

— Așa e povestea cu Avioanele Albe...

Odată, intrând, se opri tulburată în pragul ușii. Apoi se îndreptă repede spre Ioana și o cuprinse de mijloc.

— De ce ești așa de tristă? Dă-mi și mie să citesc. Dă-mi și mie cartea aceea care te-a întristat atât. Vreau s-o citesc...

Ioana tresări și o privi speriată, pâlind.

— De unde ai știut? o întrebă.

— Dă-mi-o și mie s-o citesc, stăruie Irina.

Ioana se apropie de rafturi și scoase *Plimbare în întuneric*.

— E ultima lui carte, spuse plecându-și privirile. E foarte tristă. Parcă ar fi presimțit...

— L-ai iubit atât de mult? o întrebă deodată Irina.

— Da, spuse. Cred că l-am iubit foarte mult. Dacă n-ar fi apărut Ștefan în viața mea.

— Ți se pare, doar, că l-ai iubit, o întrerupse Irina. Tot pe el îl iubeai și înainte, pe împăratul. El ți-a fost ursitul... Parcă o mare liniște i se răspândește atunci în toată ființa. Se apropie de Irina și o cuprinse în brațe.

— E adevărat, șopti. E adevărat! Numai pe el îl iubeam... Irina reveni puține zile în urmă.

— Săracul de el, spuse, s-a prăpădit și el fără lumânare, nespovedit și neîmpărtășit, ca un câine omorât cu pietre, în mijlocul străzii... Te mai rogi pentru el! El, Partenie, te-a iubit foarte mult. Te rogi pentru el?...

Ioana rămase în fața ei, în picioare, neîndrăznind s-o privească.

— Eu nu știu, șopti ea, nu știu să mă rog. Învață-mă dumneata!... învață-mă cum să mă rog! exclamă ridicându-și brusc privirile, emoționată.

— Eu nu pot să te învăț, pentru că n-am dar. Nu știu decât *Tatăl Nostru*. Spune *Tatăl Nostru*...

Își dădea seama că visează, dar nu izbutea să se trezească. Avionul pornise din nou. Stewardul așezase pe genunchii fiecăruia o tavă pe care se aflau un sandwich, o portocală și o ceașcă cu ceai, apoi se întoarse și ridică plăcile de carton de la ferestre. Cerul întreg îl întâmpină din toate părțile o dată. Sub el, printre nori, se zărea oceanul. Norii păreau fășii de vată murdară, plutind leneșe și în neștire. Nu mai auzea zgomotul motoarelor; începea să audă în schimb melodii aproape uitate, nelămurite, care izvorau din cine știe ce fragment de Timp, pe care nici nu-și mai amintea că-l trăise vreodată. Și apoi, pe nesimțite, melodiile acelea tulburi, nedecise, se transformară într-un cor

MIRCEA ELIADE

272

foarte depărtat, dar din ce în ce mai ferm. Vocile se pierdeau uneori ca înecate de o năprasnică răsturnare de talazuri, apoi se înălțau din nou, victorioase, stăpânind toate vuietele unei mări nevăzute. Asculta furat, încercând să-și amintească. Din așteptare, se întocmi încet, frântură cu frântură, pădurea de la Băneasa.

Tresări și se trezi cu soarele în față. Câteva clipe nu-și dădu seama unde se află, apoi simți cum îl înăbușă beatitudinea și, sărind din pat, deschise larg ferestrele. Arborii Avenidei erau despuiați de frunze, dar cerul era limpede și în văzduh răzbea miros de primăvară. Un tramvai electric lunecă metalic prin fața lui. Îl privi emoționat, parcă ar fi văzut deja tramvaiele din București. Începu să se îmbrace repede. „Știrile sunt confuze. Rebeliunea se întinde în toată țara.”

Privise fiecare fereastră luminată prin fața căreia trecuse autocarul cu o greu stăpânită bucurie. De la aeroportul din Sintra până la Lisabona au făcut trei sferturi de ceas. Totul i se părea feeric: colinele împădurite, eucaliptii și stejarii-plută, luminile caselor de țară împrejmuite cu ziduri de piatră — dar mai ales ferestrele luminate.

Oboseala îi pierise îndată ce intrase pe Avenida cu becuri puternice. Mirosea a primăvară și seara era atât de caldă, încât își scoase paltonul și și-l așeză pe genunchi. — Ți-am reținut camera la hotel Ti voii, îi spusese Filimon, întâmpinându-l la Legație. Îmi pare rău că nu putem rămâne împreună astă-seară. Sunt invitat. Într-o jumătate de ceas trebuie să fiu acasă, să mă schimb... Știrile sunt confuze, adăugase el cu câteva minute în urmă. Unele informații pretind că rebeliunea se întinde în toată țara; altele, că generalul Antonescu e stăpân pe situație...

Ștefan coborî și se îndreptă spre birou să-și lase cheia. Apropiindu-se, îl auzi pe portar vorbind la telefon.

— Non, Madame, Mademoiselle Zisso n'est pas encore rentree... Non, Madame, elle n'est pas à Lisbonne...

Taxiul îl lăsă în fața Legației; era un apartament modest, aproape sărăcăcios, într-o clădire din Avenida Antonio Augusto Aguiar.

— Am anunțat azi-noapte Bucureștiul de sosirea dumitale, îi spusese Filimon. Am adăugat că ai fost percheziționat... Dar ce ai? îl întrebă el.

— Sunt încă năucit de zbor, zâmbi vinovat Ștefan. Ce se întâmplă în țară? întrebă el repede.

— Pare că rebeliunea a fost înăbușită... Pare că...

După câteva minute, Ștefan își dădu seama că Filimon se oprise din nou și-l privea, nedumerit.

— A-propos, începu el pe un ton oarecare. Mai sunt români la hotelul meu? Auzii adineauri numele unei domnișoare Zissu...

— O domnișoară Zissu? se miră Filimon. Acum aud pentru prima dată de ea. N-a trecut pe la Legație.

273

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Rebeliunea a fost înăbușită în ziua următoare. Au început apoi represaliile; arestări masive de legionari, procese sumare în fața tribunalelor militare, razii și percheziții. Cordoane de jandarmi barau străzile și trecătorii, îndeosebi femeile erau căutate de arme. Cătălina fusese oprită pe bulevardul Domnița și îndelung cercetată de un

plutonier. Când înțelese că e vorba de altceva decât de o percheziție, îl lovi cu mâna peste braț.

— Ești sub arest! îi spuse plutonierul.

Rânjind i se dezveliră dinții de aur. Cătălina privi speriată în jurul ei, cerând parcă ajutor. Câțiva domni zâmbiră stânjenți, plecând ochii.

— Dar n-am făcut nimic! strigă ea.

— Circulați, circulați! se auzi glasul unui comisar.

Cei percheziționați plecau mai departe răsufând ușurați.

— N-am făcut nimic! repeta mereu Cătălina.

Un ofițer trecu trotuarul spre ea și se apropie de plutonier.

— Ce vină are doamna? întrebă.

Cătălinei i se părea că ghicește o mare blândețe în vocea lui. îi zâmbi, puțin speriată. Ofițerul îi întoarse zâmbetul.

— Ultragiui armatei, vorbi plutonierul. A dat în mine...

— Pentru că m-ai pipăit, țipă Cătălina. Sub pretext că mă percheziționați, îmi umblai pe sub fuste!...

Câțiva trecători care-și așteptau rândul la percheziție, începură să râdă. Ofițerul se apropie de Cătălina și se înclină, politicos.

— Îmi dați voie să vă conduc? întrebă el. Sunt căpitanul Băleanu Aurelian. Cătălina îi luă repede brațul și amândoi se îndepărtară urmăriți de privirile jandarmilor.

— Are protecție! spuse cineva în urma lor. În dreptul statuii Rosetti, Cătălina se opri.

— Vă mulțumesc că m-ați condus, spuse întinzând mâna. Acum sunt în afară de orice pericol...

Căpitanul o privi lung. Abia acum observă Cătălina că are ochii foarte albaștri, bătând în vioriu. Și, așa cum sta în fața ei, înalt, cu umerii largi, cu figura senină, cu buzele cărnoase și totuși calme, i se păru foarte frumos, dar de o frumusețe somnoroasă, depărtată.

— Poate voi avea plăcerea să vă mai reîntâlnesc, spuse Băleanu. Acasă o aștepta Bibicescu. Se posomorî văzându-l tolănit pe divanul ei, fumând.

— Venise femeia să facă odăile și am profitat să intru și eu. Cred că nu ai nimic contra...

Cătălina nu-i răspunse. își scoase paltonul și trecu în odaia de-alături. Când se întoarse, Bibicescu o prinse în brațe.

MIRCEA ELIADE

274

— Ce-i cu tine? o întrebă. Nu mă mai iubești?...

— Nu, răspunse zâmbind Cătălina, îndreptându-se spre divan, își sprijini capul sub palme, privind vag spre tavan.

— Nu te pot crede, șopti Bibicescu.

Și tăcu așteptând să vadă ce spune Cătălina.

— Știi că m-au dat afară de la direcție, începu el târziu. Eterna poveste. Când sunt gata să fac și eu ceva, intervine o catastrofă: când montează Mișu o afacere, izbucnește un război european; când mi se dă direcția avariază cutremurul sala teatrului sau se întâmplă o rebeliune...

Cătălina îl privea zâmbindu-i întristată. Bibicescu începu să se plimbe prin cameră.

— Și asta tocmai acum, când sunt în plenitudinea forțelor mele izbucni el. Când am rezolvat toate problemele!

— Ce probleme ai rezolvat?

— Toate problemele! toate problemele privitoare la teatru, vreau să spun. Dacă ai ști ce clar văd acum lucrurile! Dacă ai ști câte am în cap!... Am să mă apuc din nou de scris. Am o piesă extraordinară: *Time is money!* așa îi spune. Cu un singur personaj principal: Timpul, și poate cincizeci de personaje secundare, oamenii... Vrei să ți-o povestesc?

Cătălina dădu absentă din cap. Bibicescu se apropie de divan și începu să-i povestească piesa. În actul I, Timpul va fi un copil de 11-12 ani; în actul al II-lea, va fi un bărbat de 35⁰ de ani... Cătălina își duse mâinile la frunte. Tristețea parcă începea s-o doară de-a dreptul în carne. După cinci minute, nu se mai putu stăpâni.

— Dar e fals! strigă. E fals, e artificial, e pretențios! Cum de nu vezi?... Și toată povestea asta cu măștile e luată din O'Neill!...

— Nu l-am citit! spuse jignit Bibicescu. Știi foarte bine că nu l-am citit!... Cătălina înălță din umeri și-și îndreptă din nou privirile spre tavan.

Bibicescu se apropie de ea. Se încruntă, șovăi, dar în cele din urmă se așeză pe divan și îi luă mâna.

— Tu crezi sincer că sunt un ratat? o întrebă el foarte încet. Că nu voi fi niciodată în stare să fac ceva?... în teatru, vreau să spun... Tu crezi cu adevărat asta?

Cătălina simți că o podidesc lacrimile și-și întoarse fața spre perete. Dar îi prinse mâna dreaptă și i-o mângâie lipind-o de sân.

— ... Uneori mă întreb și eu, mă îndoiesc și eu de mine însumi. Dar căm mă compar cu alții, îmi dau imediat seama de valoarea mea... Și apoi, ești Tu ești singura care mă înțelegi și-mi dai curaj. Dacă n-ai fi fost tu, cu inteligența ta, cu puterea ta de divinație... în fond, dragostea ta a însemnat și înseamnă încă enorm pentru mine...

275

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Nu vrei să bem un ceai? îl întreabă ea ridicându-se repede. Bibicescu o prinse în brațe și o sărută în trecăt pe obraz.

— E o idee bună, spuse.

Cătălina trecu în odaia de alături. Bibicescu își aprinse o țigară și începu să se plimbe preocupat. Când o văzu intrând cu ceainicul, îi zâmbi.

— Poate că ai dreptate, vorbi el înseninat. Măștile complică prea mult punerea în scenă. Și apoi, confrății ar fi în stare să pretindă că l-am plagiat pe O'Neill!...

Văzând că nu-i răspunde, se opri brusc și se apropie de ea.

— Ce ai? o întreabă.

— Nu am nimic, spuse Cătălina fără să ridice ochii.

El o privea cum așază ceștile pe farfuriore, alături de lingurițele vechi, fragile, de argint, cum taie, cu grijă concentrată, felioare foarte subțiri dintr-o lămâie.

— Și totuși, începu din nou scăzând glasul, nu pot să cred! Nu pot să cred că nu mă mai iubești!...

Cătălina nu ridică privirile. O buclă îi căzuse pe tâmplă și se legăna sfios în aer, parcă ar fi încercat să-i atingă brațul.

— Ne leagă atâtea lucruri, continuă el emoționat. Atâția ani... Și să pierzi toate lucrurile acestea, deodată!... începu să plângă fără să-și dea seama.

— Să le pierzi pe toate, deodată, și să nu-ți mai rămână nimic!... Absolut nimic!...

Se opri sugrumat de emoție și-și scoase batista. Își șterse ochii, apoi rămase cu batista în mână, dezorientat.

— Tu nu zici nimic? întreabă târziu cu o tulpure deznădejde în glas. Cătălina ridică privirile: îl întâlnește acolo, foarte aproape de ea, și oftă.

— Să bem întâi ceaiul, îi spuse zâmbind și întinse mâna să-l mângâie pe frunte.

O întreba de-atunci mereu: — Când vine? — Trebuie să sosească de la o zi la alta, răspundea Ioana. Am primit și aseară o telegramă. Mai are câteva mici lucruri de pus la punct și vine...

După înăbușirea rebeliunii, și când controalele pe străzi începuseră să se rărească, Ioana se ducea în fiecare dimineață cu Răzvan la Cotroceni. Venea cu tramvaiul nr. 14 și domnul Bologa o aștepta la stație. Zăpada era încă înaltă, dar în primele zile ale lui februarie gerul se înnuia. Domnul Bologa o aștepta plimbându-se pe trotuar, lovindu-și la răstimpuri palmele prin mânuși. — Ce vești? o întreba el plecându-se ca să-l sărute Răzvan pe obraji. — Trebuie să vină, începea Ioana. Azi, mâine, aștept telegrama. De trei zile n-am mai primit

MIRCEA ELIADE

276

nimic. — Ar trebui să se grăbească, spunea domnul Bologa. Că, uite, se împlinesc două săptămâni de când a ajuns la Lisabona... — Am auzit că pe alocuri s-au întrerupt și cursele de avion, spunea Ioana. — Să vină cu trenul! exclama domnul Bologa. — E război! spunea Răzvan. împăratul e la război!... — Ți-am spus că nu mai e război, îl întrerupea Ioana. împăratul se întoarce acasă. Acum stă într-un palat, printre portocali, și așteaptă un Avion Alb ca să se întoarcă.

— Ce-o fi, maică, cu el? o întreba doamna Bologa coborând glasul ca să n-o audă soțul din odaia alăturată. Ce s-o fi întâmplat cu el! — Nu s-a întâmplat nimic, zâmbea Ioana. Am primit alaltăieri o lungă scrisoare. I s-au dat iarăși nu știu ce fel de însărcinări. A fost și în Spania câteva zile... Eu sunt foarte liniștită, adăugă, silindu-se să-și prelungească zâmbetul.

Acasă, însă, singură, se trezea adesea plângând de deznădejde. Scrisorile lui Ștefan erau detașate, aproape reci; îi vorbea despre o seamă de lucruri tehnice, despre materialele care ar putea fi cumpărate din Portugalia și îndeosebi de ceva de care Ioana nu auzise niciodată: de sizal. îi spunea că România ar putea importa sizal și wolfram și alte materiale strategice. Sau îi vorbea despre împrejurimile Lisabonei și despre stilul manuelin. Doar telegramele i se păreau mai calde; poate unde erau mai scurte și-i spunea că o îmbrățișează de „mii de ori”.

— Tu știi ce e sizalul? îl întrebase odată pe Răducu. — Nu, răspunsese el, dar de ce mă întrebi? — Din cauza lui întârzie Ștefan, zâmbi Ioana. Vrea să cumpere sizal pentru România. Sizal și wolfram, adăugă. Dar nu știu ce sunt astea și nu întâlnesc pe nimeni care să-mi explice. — Cum e el zăpăcit, începu Adela, s-o fi încurcat cu vreo portugheză. Așa-l știu de când era student. îl lega la ochi orice prăpădită. Cu situația lui, ar fi putut flirta cu fete bine, de familie, dar pe el îl vedeai umblând tot cu niște apucate... O fi pus mâna vreo stricăță pe el!... — Nu cred! spuse Ioana. — Eu îl cunosc mai bine, continuă Adela. Are un talent să se-ncurce cu te miri cine... — Răzvan, întoarse Ioana capul, du-te și te joacă în salon! — Eu aștept pe împăratul! șopti Răzvan supus. Mi-a spus Irina că vine împăratul și trebuie să-l aștept!... — Tot nu l-ați dezvățat să-i spună împăratul? se scandaliza Adela. într-o noapte, începu din nou să viscolească și până dimineață străzile erau troienite. Ioana se trezi de mai multe

ori; caloriferul se răcise de mult și în odaie se făcuse frig. Ascultând viforul, simți cum începuse să i se facă frică și șopti repede *Tatăl Nostru*. „Am visat urât”, își repeta ca să se liniștească; dar nu izbutea să-și aducă aminte ce visase. Își amintea doar că visase pe doctoriță. Cu o seară mai înainte doctorița trecuse s-o vadă. — Tot nu s-a întors, dragă?! exclamase ea. Am rămas special pentru el. Dar nu mai pot rămâne mult. M-a rugat să stau iarna aceasta la ei. Cred că nu prea se înțelege bine cu Eleonora, adăugă confidențial. A simțit și el că Eleonora trăiește cu băiatul farmacistului.

277

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Eu i-am spus: Nu mă amestec în socotelile tale. Ești tânără, tata e bătrân și bolnav; te înțeleg. Dar fă și tu așa ca să nu simtă. Nu mai are mult de trăit; nu-i amări zilele...

„S-o fi prăpădit bătrânul!”, își spuse Ioana, și-și făcu repede câteva cruci. Poate de aceea am visat-o pe doctoriță... Când, cu multe luni înainte, se aflase de hotărârea Sofioarei de a se muta în vila bătrânului Viziru, de lângă Ploiești, Adela izbucnise în râsul ei scurt, ascuțit, și-i privise pe rând, cu un ușor dispreț în privire: — V-a legat pe toți la ochi! De unde a apucat-o așa, deodată, dragostea pentru tata? Cât am rugat-o, atunci, să stea lângă el și să-l îngrijească, să nu pună mâna pe el Eleonora! Dar parcă a fost chip! Doctorița se plimba atunci între Reșița și București; ba că-l lasă, ba că nu-l lasă; până ce-a lăsat-o bărbat-su, fără s-o mai întrebe pe ea. Și acum, a apucat-o deodată dragostea de tata și se duce să stea cu el, în pustietatea aia de vilă. Cum a aflat că s-a încurcat Eleonora cu băiatul farmacistului, s-a dus și ea acolo. Dar parcă noi n-am ști că domnul Bolintin e băiat chipeș și c-a sucit mințile la toate fetele din mahala! Parcă n-am ști că se duce în fiecare seară la vilă, chipurile s-aducă medicamente, și că rămâne acolo până seara târziu, de vorbă cu doctorița, iar Eleonora umblă din odaie în odaie ca o nebună, trântind ușile și drăcuind, și că tata nu se mai gândește la nimeni!

În dimineața aceea a rămas acasă, cu ochii pe fereastră, parcă tot așteptând să afle vestea. Dar bătrânului Viziru nu i se întâmplase nimic. Câteva zile în urmă a primit o scrisoare de la Sofioara. Bătrânul era tot bolnav de bună, dar starea nu i se înrăise, cu tot gerul și toată zăpada. Se speria, doar, în timpul rebeliunii, căci auzise neconținut împușcături în jurul vilei.

A doua zi s-a dus la Irina. Puțin timp după cutremur se mutase în casa lui Antim și mama Irinei, Gherghina Ivașcu. Ioana o întâlnise de câteva ori. Era o femeie scundă, aproape grasă, cu părul oxigenat ca să nu se vadă că albise, și exagerat fardată. La fiecare zâmbet i se zăreau câțiva dinți din aur. Era îmbrăcată în doliu.

— Vasăzică, mata ești doamna Viziru, îi spuse când o întâlnise prima dată, măsurând-o din cap până-n picioare. Mi-a vorbit Irina de dumneata și de băiețușul dumitale. Ne leagă de dumneata un trist eveniment, continuă căutându-și batista ca să-și ștergă lacrimile. Două triste evenimente, adăugă începând să plângă de-a binelea. Irina nu era acasă, dar jupâneasa o pofți în salon, s-o aștepte. Câteva clipe în urmă intră furtunos doamna Ivașcu, cu un făcăleț în mână.

— Aici te-ai ascuns, javro? strigă ea din prag.

Dar dădu cu ochii de Ioana și se opri, ducându-și repede mâna stângă la piept.

MIRCEA ELIADE

278

279

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mă speriașei! făcu ea. Credeam că erai la Irina. Căutam pisoiul. Iar a făcut pipi în sufragerie. De când l-am castrat, face mereu pipi, pe unde se nimerește!...

Își roti ochii în odaie, apoi se apropie cu pași moi de canapea și-și plecă spinarea. Ioanei i se făcu deodată frică.

— Nu cred că e aici, spuse ea încercând să zâmbească. Nu cred că s-a ascuns aici...

Doamna Ivașcu îngenunchese și-și repezi de mai multe ori făcălețul, la întâmplare, sub canapea.

— Degeaba, că nu-mi scapă el, spuse ridicându-se cu un oftat. Când se întoarce domnul Viziru? întrebă așezându-se.

— Zilele acestea trebuie să se întoarcă. Îl aștept de la o zi la alta. Au fost întrerupte cursele de avion...

Își aminti atunci, deodată, că aproape aceleași formule le repetase cu opt luni înainte, în iunie și iulie 1940, când aștepta să plece la Londra. Își făcuse și desfăcuse de nenumărate ori bagajele. „Plec zilele acestea, spunea.

Trebuie să plec de la o zi la alta. Au fost întrerupte cursele de avion de la Cairo la Londra.” Apoi, spunea: „Plec prin Lisabona. Aștept de la o zi la alta. Aștept să mi se găsească un loc în avionul de la Lisabona...” în cele din urmă, obosită, se mulțumea să răspundă: „S-au întrerupt cursele de avion...” își duse mâna la frunte. Se simți deodată vlăguită de puteri, deznădăjduită.

— Îl așteptăm toți cu nerăbdare, continuă doamna Ivașcu. O să aflăm de la el cum s-a întâmplat nenorocirea...

Rămase o clipă pe gânduri, învărtind visătoare făcălețul între degete. Atunci se deschise ușa și intră un bătrân cu părul cărunt, destul de rar deasupra frunții, dar căzându-i aproape în plete spre ceafă. Era îmbrăcat curios: avea pantaloni reiați, un pulover galben-verzui, de culoarea lămâii crude, și o tunică neagră, pe jumătate descheiată.

— Domnul Vasilescu, tatăl lui Spiridon, i-l prezentă doamna Ivașcu. Dânsa e madam Viziru, știi dumneata cine, adăugă.

Învățătorul își încheie grăbit tunică, lăsând să i se vadă numai gulerul puloverului, și apropiindu-se de Ioana, se înclină politicos și-i sărută mâna.

— Știu, cum să nu știu, spuse, așezându-se pe un scaun în fața canapelei. Dânsul a fost martorul tragediei noastre, adăugă cu un glas tremurat. Dânsul, domnul consilier Viziru, a împărțit eroismul scumpulor noștri decedați, căzuți eroic în cel mai grandios bombardament al secolului!...

Se opri și oftă adânc. Apoi privi spre Ioana, așteptând parcă un cuvânt de consolare.

— Mi-a părut foarte rău, începu ea, plecându-și încurcată privirile. Ce tragedie!

— Stimată doamnă, o întrerupse cu gravitate învățătorul, e mai mult decât o tragedie. Pentru noi, familia, a fost o catastrofă. Cuscrul meu, profesorul Iancu Antim, era o glorie a științei românești...

— L-am cunoscut, spuse repede Ioana, ridicându-și ochii, l-am cunoscut pe profesor încă de acum patru ani. Era un mare învățat.

— Era un al doilea Nicolae Iorga, stimată doamnă. De când am avut cinstea și fericirea să rămân în această casă, un adevărat muzeu...

— Dânsul locuiește aici, cu noi, vorbi doamna Ivașcu. De la Crăciun locuiește cu noi. Ne-am gândit... Spune, spune dumneata, adăugă pripit. Iartă-mă că te-am întrerupt! Nu-i place să fie întrerupt, se întoarce spre Ioana zâmbind.

— Această casă e un adevărat muzeu, continuă învățătorul. Este, pot spune, un focar de cultură, un focar al țării întregi. Avem datoria, noi, urmașii marelui profesor Iancu Antim, avem datoria, spun, să ducem mai departe acest focar, acest muzeu național. Este o sacră datorie pentru noi, familia...

Se opri, istovit, și-și scoase batista. își șterse fruntea, apoi și-o trecu peste buze.

— Și dânsul este un om cult, spuse doamna Ivașcu. Citește mereu...

— Eu sunt un biet învățator de țară, un umil discipol al marelui Spini Haret. Dar, în tinerețea mea, am fost și eu în felul meu o figură. N-am avut, însă, fericirea să trăiesc alături de acest focar de cultură care a fost profesorul Iancu Antim. Numai acum, de când locuiesc acest muzeu, și am avut cinstea să mă adap direct de la izvorul...

— Citește mereu, îl întrerupse doamna Ivașcu. Rămâne singur până târziu, după miezul nopții, și citește... Doarme în odaia lui bietu' Iancu, numai între cărți...

— E o bibliotecă grandioasă, spuse aproape cu emoție învățătorul. E un focar de cultură...

Apoi se ridică deodată și se îndreptă hotărât spre ușă. Doamna Ivașcu începu să miroasă aerul, plecându-și capul spre covor.

— Dumneata nu simți nimic? o întrebă încet, confidențial. Eu am oroare de pipi de pisici. L-am castrat pe Viteazu ca să-l culeg după drumuri și ca să putem dormi liniștiți, căci era un balamuc întreg; adunase toate pisicile în curtea noastră, nu mai puteam închide ochii toată noaptea... Dar de-atunci, de când l-am castrat, m-a înnebunit: face mereu pipi. Ne-a stricat toate covoarele...

Se opri deodată, încruntându-se. Irina intrase, cu pași moi, și se îndrepta zâmbind spre ele.

— Bine, fată, te-am rugat s-o mai lași dracului de biserică, Doamne iartă-mă, măcar acum, cât e epidemia asta de gripă. Iar a plâns Gheorghită după ce-ai plecat...

- N-am fost la biserică, spuse Irina.

MIRCEA ELIADE

280

281

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Se apropie de Ioana și o sărută pe amândoi obrazii.

— Nu cumva ai fost iar la azil? se sperie doamna Ivașcu.

— Nu, măicuță, am fost doar până la colț. Am avut puțină treabă...

— Și iar ai ieșit nepudrată și nefardată! Parcă nici n-ai fi cucoană! Ești mai rău ca Lina, spălătoreasă...

— Am uitat, măicuță, iartă-mă! spuse Irina plecându-se s-o sărute.

— Fugi că mă decoafezi! se apără doamna Ivașcu. Și, mă rog, ce sunt misterele astea? ce treabă ai avut în colț?...

— Am să-ți spun după ce alăptez băiatul... Se întoarce spre Ioana și o luă de mână.

— Haide să-l vezi pe Gheorghită...

Îl găsiră adormit în leagăn. Irina își descheie bluza și-l apropie de sân. Fără să ridice ochii, o întrebă.

— Ce e cu tine?

— Simțeam nevoia să te văd, șopti Ioana așezându-se alături de ea pe pat. Mi s-a închis inima deodată. Am visat urât, mi-e teamă să nu se fi întâmplat ceva...

— Nu s-a întâmplat nimic, o întrerupse Irina. Împăratul se întoarce.

— Nu mă gândeam la el. Mă gândeam la bătrânul, la tatăl lui Ștefan. Irina ridică ochii și zâmbi.

— Nu s-a întâmplat nimic, nu-ți fie teamă... Ioana oftă lung.

— M-am trezit mereu azi-noapte. Mi-era frică. Spuneam *Tatăl Nostru* și totuși îmi era frică...

Irina o asculta vorbind, jucându-se cu un cârlionț din creștetul băiatului.

— Să nu-ți fie niciodată frică, spuse ea deodată ridicând însuflețită capul și căutându-i privirile. Când simți că îți se face frică, roagă-te lui Dumnezeu...

— Poate nu știu să mă rog, șopti foarte încet Ioana. Învață-mă tu. Irina zâmbi și rămase o clipă cu privirile pierdute, visătoare.

— Când spui *Tatăl Nostru*, încep eu, să nu te gândești la nimic. Să spui așa, de mai multe ori: Tată! Tată! până îți se face întuneric. Apoi, să spui mai tare: Tată! Tată! Tată al Nostru! Și-atunci, să ascuți. Dar să nu-ți fie frică. Poate îți vorbește, poate te cheamă. Să nu-ți fie frică dacă te cheamă!...

Se întrerupse brusc, aproape speriată, și-și făcu repede o cruce.

— Ascultă-mă, îi spuse, apucându-i mâna. Când ți-e frică, ia-l pe Răzvan în brațe și spune doar atât: Tată! Tată al Nostru! Tată al Nostru carele ești în Ceruri!... Strânge-l bine în brațe și spune mereu: Tată! Să nu-ți fie frică dacă-l auzi că te cheamă. E Tatăl Nostru. Să-l strângi pe Răzvan în brațe și să-l pui și pe el să rostească: Tată! Tatăl Nostru!

— Dacă o să vină Ștefan, împăratul, n-are să-mi mai fie frică...

Irina plecă ochii.

— Nu-ți vorbeam de ce-o să fie când o fi și împăratul, spuse foarte încet, îți vorbeam... Dacă ți-o mai fi vreodată frică și vei fi singură...

Dar o copleși emoția și începu să plângă. Apucă din nou mâna Ioanei și-o lipi de obraz, apoi i-o sărută lung.

— Irina, ce s-a întâmplat? o întrebă intimidată Ioana.

Irina oftă sfios și, fără să ridice ochii, începu cu un glas foarte obosit.

— Am fost la azil. N-am vrut să mai știu măicuța...

Plângea lin, aproape tăcut, și-și lipea neconștient mâna Ioanei de obraz.

— Să nu-ți fie niciodată frică, șoptea întruna. Orice s-ar întâmpla, să nu-ți fie frică... Să spui doar atât: Tatăl nostru carele ești în Ceruri...

Câteva zile în urmă trecu s-o vadă Biriș. Nu-l mai întâlnise din vară, când aștepta să plece la Londra. I se păru mai slab, mai neîngrijit, și chelia i se accentuase parcă și mai mult; îi rămăseseră doar câteva șuvițe de păr, de o culoare nedecisă, și Biriș le căuta mereu, presându-le cu dosul palmei, în creștetul capului.

— Credeam c-a sosit, spuse el intrând.

— Trebuie să vină zilele acestea, începu Ioana.

În acea dimineață primise o lungă telegramă și i-o arătă, citindu-i câteva fraze. Biriș ridica la răstimpuri ochii și o privea fără expresie.

— Poate că întârzie ca să aștepte membrii Legației din Londra, spuse. Acum, că Anglia a rupt relațiile diplomatice cu noi, se evacuează toată Legația de la Londra. Poate întârzie ca să se întoarcă împreună...

Dar vorbise fără convingere și se întrerupse repede plecându-și ochii.

— Ar trebui, totuși, să se întoarcă, reîncepu brusc tonul. Să-i telegrafiezi, te rog, ca din partea mea, să ia primul avion sau să se urce în primul tren, și să vină. Nu e nevoie să-i spui asta, adăugă cu un glas mai hotărât, dar au început să circule fel de fel de zvonuri pe socoteala lui. Mi-a spus Bursuc că... dar, în sfârșit, n-are nici o importanță.

— Te rog, spune-mi. N-am să scriu nimic, dar vreau să știu ce se vorbește...

— Nu știu de unde a aflat-o Bursuc, începu Biriș plecându-și din nou privirile, dar circulă zvonul că Ștefan a avut niște încurcături la aeroport, în Anglia. A fost percheziționat la piele și i s-a confiscat curierul. Nu prea se știe ce se afla în curier, dar se pare că erau lucruri de valoare. Din cauza asta, zice-se, nu se întoarce. I-ar fi frică de consecințe!... Dar e absurd! El e foarte bine văzut la minister și n-are de ce să se teamă. Dar să vină imediat! Să nu încurajeze Prin tăcerea și pasivitatea lui toate zvonurile acestea ridicole...

— Ștefan a rămas în Lisabona ca să cumpere sızal și wolfram pentru statul român, vorbi Ioana cu o mare liniște în glas. Să cumpere materiale strategice.

MIRCEA ELIADE

282

Poate că lucrul acesta e un secret, și de aceea am să te rog să nu-l mai spui — dar acesta e adevărul...

Biriș o privi lung, cu interes, apoi zâmbi.

— M-ai liniștit. Acum înțeleg... Dar îl știam pe Ștefan destul de naiv și intrasem la gânduri...

Izbucni deodată în râs și-și trecu amândouă palmele, pe rând, pe creștet.

— Astă-toamnă, începu el bine dispus, m-am pomenit că-mi telegrafiază ca să mă întrebe de un cunoscut al meu, Mihai Duma. M-am crucit privind telegrama. Am crezut, la început, că a greșit adresa, sau că face o glumă. Nu l-am văzut pe Duma decât de vreo trei ori în viața mea; nu l-am mai întâlnit de nu mai țin minte când. Nici nu știu ce mai face, pe unde mai este... Și, din senin, mă pomenesc că-mi telegrafiază ca să mă întrebe de el... I-am povestit asta lui Bursuc. A făcut mare haz. „Trebuie să-l întâlnesc și eu pe acest Duma! spunea Bursuc...”

Se ridică brusc.

— Mă duc. Roagă-l să-mi facă un semn îndată ce vine... Aproape de ușă Ioana îi apucă brațul.

— Aș vrea să te întreb ceva, spuse îmbujorându-se. Îți mai aduci aminte că ți-am vorbit odată, atunci, la cofetărie, de o fată pe care... O fată, Ileana, care-i plăcea lui Ștefan. Vreau să te întreb: mai știi ceva de ea? ai auzit vreodată de ea?...

Biriș o privi clipind des, ca și cum s-ar fi trudit să-și amintească.

— Nu, spuse el. N-am auzit nimic... N-aveam de la cine să aud... Dar cred că n-are nici o importanță. Cred că i s-a părut lui Ștefan... E un om curios, băiatul ăsta, adăugă zâmbind. Când am primit telegrama cu Mihai Duma

m-am crucit...

Ioana începu să râdă, înseninată, și-i puse mâna pe umăr.

— Ești un porc! o auzea el mereu. Ești un porc!... își aprinse zâmbind țigara, apoi se rezemă de bancă, lăsându-și privirile să lunece departe, pe dealul din față, către Hospital dos Capuchos. — Ce idee să-mi dai întâlnire aici, în Grădina Botanică! exclamase ea. — E unul din cele mai frumoase locuri din Lisabona, îi răspunsese. Și voiam să-ți arăt câțiva arbori și o anumită specie de cactuși, din familia *Cereus*. Când ne vom apropia de ei, am să-mi pot da seama, cred, cine ești: Calypso sau Circe... O auzi din nou: — Ești un porc!...

Timp de o săptămână, întrebase în fiecare seară portarul. — Nici o veste, îi răspundea. Este, încă, în nord. Apoi, într-o seară, îi spuse: — Ne-a anunțat să-i păstrăm corespondența. Probabil că se reîntoarce zilele acestea. Dar nu s-a reîntors decât la începutul lui februarie. O recunoscu după cum era îmbrăcată, după pasul sprinten și sigur cu care intrase în holul hotelului. Era o femeie

283

NOAPTEA DE SÂNZIENE

tânăra, înaltă, cu părul roșu și ochii verzi, înghețați, cu o gură mare, umedă, disprețuitoare, cu dinții foarte albi, dar neregulați, dinți de care nu puteai să-ți desprinzi privirile, parcă tot ai fi așteptat să-i vezi înfigându-se în buzele ei carnoase, sângerându-le, sfâșiindu-le. Ștefan se ridică din fotoliu și se apropie de ea.

— Domnișoara Zissu? o întrebă în românește.

— Da, spuse, și-l privi mirată, cu răceală.

— Numele meu e Viziru. Am sosit acum vreo zece zile de la Londra. Am auzit de dumneavoastră și dacă o să-mi dați voie, aș vrea să vă întreb ceva... Nu voiți să trecem o clipă în bar? Nu voi îndrăzni să vă rețin prea mult.

— Asta depinde, spuse domnișoara Zissu, și zâmbi descoperindu-și dinții albi, sticloși. Depinde de cât am să vreau eu să rămân cu dumneata...

Așezându-se la masă, își sprijini o clipă bărbia în palmă și-l privi cu atenție, cântărindu-l.

— Ce făceai la Londra? îl întrebă.

— Tocmai de asta voiam să vă vorbesc. Am avut acolo un prieten care-mi pomenea adeseori despre o doamnă Zissu din București.

— Familia mea e din Focșani, îl întrerupse ea-Ștefan o privi dezamăgit.

— Atunci, probabil, e vorba de o altă doamnă Zissu...

— Probabil. Dar ce era cu ea? îl întrebă văzându-l că a rămas pe gânduri. De ce te interesa atât de mult?

— Prietenul meu a murit într-un bombardament. Și puțin înainte de a muri, a pomenit iar de această doamnă Zissu. Aș fi vrut să știu cine este, ca să-i comunic lucrurile acestea... Și altele... Aveam multe lucruri să-i spun... Tăcu iar, anevoie ascunzându-și dezamăgirea.

— îl chema Vasilescu-Vădastra, spuse el târziu. Spiridon Vasilescu-Vădastra. Era avocat...

— N-am auzit de el. Zici c-a murit?

— A murit în bombardament.

— Dumnezeu să-l ierte!

Apucă paharul cu whisky și începu să bea, lacom, cu nesaț. Ștefan îi zări din nou dinții aceia sclipitori, neregulați, și gingiile foarte roșii și buzele însângerate — și rămase tulburat, neputându-și dezlipi privirile de gura ei.

— Și altminteri, ce făceai la Londra? îl întrebă așezând paharul gol pe masă.

— Eram într-o misiune economică...

— Iartă-mă că te întrerup, spuse zâmbind. Mai comandă, te rog, un whisky. Dumneata nu bei?...

Ștefan întoarse capul, tulburat, și făcu semn băiatului de la bar.

— Ia spune, începu, ce făceai la Londra?

MIRCEA ELIADE

284

— îmi cer toate scuzele că v-am deranjat, spuse Ștefan.

— Dimpotrivă, îmi face plăcere. Voiam și eu să te cunosc. Auzisem de dumneata la Porto, auzisem că te-au dezbrăcat la piele și vream să te cunosc.

— Ați auzit și asta? se minună Ștefan.

— Erau niște români la Porto. Am făcut un chef într-o seară și-am aflat toate noutățile... Ce-am mai râs și pe chestia dumitale! îmi ziceam că trebuie să fii un consilier de o anumită vârstă, chel, cu burtă — și îmi plăcea să te închipui gol în fața comisiei de control! Ce-am mai râs în noaptea aceea!... Dar nu cred că ți-a fost rușine. Văd că ești un bărbat bine. Ești înalt, bine făcut, ești încă destul de tânăr... îmi place de dumneata! Ai și un nume frumos, ViziruL. Ce faci astă-seară? Nu mă duci la un cinematograf?

Ieșind de la cinematograf, îl întrebă de doamna Zissu.

— Ce e cu ea? De ce te interesează așa mult?

— Ca să fiu sincer, nu înțeleg nici eu de ce mă interesează. Dar simt că doamna Zissu reprezintă un lucru esențial în viața mea, deși n-aș ști să precizez în ce sens. Am uneori sentimentul că o adevărată taină, în sensul teologal al cuvântului, se ascunde înapoia acestui nume sau a acestui personaj. îmi spun uneori: poate interesul pe care-l port unei femei de care nu știu absolut nimic *sigur*; mi-a fost stârnit numai așa ca să pot descoperi

pasiunea intelectuală pentru tainele teologale și problemele metafizice...

— Fugi de-aici, că ești plicticos! îl întrerupse domnișoara Zissu. Mai bine du-mă la bar. Am poftă să dansez cu dumneata...

Când, după ce înceta orchestra, se reîntorceau la masa lor, în fața paharelor cu whisky, Ștefan își relua confesiunea.

— Sunt foarte îndrăgostit, spunea. Sunt îndrăgostit de soția mea, Ioana, dar iubesc în același timp o fată, Ileana...

— Ești un mare porc! îl întrerupea domnișoara Zissu.

— Nu am sărutat-o decât o singură dată. Dar sărutarea aceea m-a ajutat să trăiesc câteva luni în șir. Dacă n-aș fi sărutat-o, dacă nu mi-aș fi amintit de sărutarea ei, cred că aș fi înnebunit. Aflasem tocmai atunci că se logodise...

— Eterna poveste! făcu domnișoara Zissu dând peste cap paharul. Hai mai bine să dansăm!...

— ... E vorba de un mister, reîncepea Ștefan reîntorcându-se la masă. Adică, nu înțeleg cu puterile minții mele, cum de s-ar putea realiza un asemenea lucru: să iubesc deodată două femei. Și tocmai asta îmi dă speranțe: tocmai faptul că, pe *plan rațional*, nu înțeleg ce se petrece cu mine. Îmi spun că, probabil, experiența pe care o încerc eu este de un alt ordin decât cel rațional, și că, deci, ea nu mai aparține experienței umane, care se realizează în Timp, ci unui alt ordin de experiențe, i-aș spune, extatice, care are loc dincolo de Timp...

285

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Eterna poveste! spuse domnișoara Zissu. Te ambalezi după una, ți separe că-ți pierzi mințile când te sărută, și pe urmă afli că s-a logodit...

— ... De foarte mulți ani, mă întreb dacă nu există într-adevăr nici un mijloc de a ieși din Timp, de a trăi, măcar discontinuu, și în eternitate...

— Ce te-a apucat? îl întrebă, puțin speriată, domnișoara Zissu.

— Pentru că nu vreau să mor! vorbi el fierbinte, aproape sugrumat, apucându-i mâna. Nu vreau să îmbătrânesc, să mă mineralizez sufletește, și într-o bună zi să mor. Vreau să trăiesc de-a pururi tânăr, ca în basmul nostru *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Cred că am acest drept: de a-mi cere partea mea de nemurire...

— Nemurirea sufletului! exclamă aproape întristată domnișoara Zissu. Toți suntem nemuritori. Dar trebuie să murim întâi!...

— ... Toate celelalte drepturi pe care istoria se zbate să le cucerească în chip definitiv — libertatea, bunăoară, sau respectul persoanei umane - sunt numai un preambul la singurul drept cu adevărat imprescriptibil, care este dreptul la nemurire...

— Trebuie să murim întâi, repetă melancolică domnișoara Zissu.

— Nu e de ajuns. Într-o anumită măsură, nemurirea sufletului este doar un paleativ. Ni s-a păstrat acest drept ca o consolare pentru că Adam a pierdut dreptul de a fi nemuritor *aici* pe pământ, în viață...

Domnișoara Zissu își rezemase iar bărbia în palmă, privindu-l, întristată.

— Nemurirea sufletului e doar o consolare, continuă el tulburat. Dar nu trebuie să abuzăm de ea...

— Nu, clătină ea hotărât din cap. Nu trebuie. Hai să dansăm...

— Lasă-mă doar o clipă, să termin... Nu trebuie să abuzăm de ea, pentru a ne lăsa aici, pe pământ, în viață, robii Timpului și, deci, ai Morții. Noi trebuie să sperăm că într-o bună zi vom reintegra condiția adamică primordială. Că vom putea trăi, adică, nu numai în Timp, ci și în Eternitate.

— Hai! îl apucă ea de mână. Hai să dansăm!...

Deșteptându-se a doua zi de dimineață și dând cu ochii de părul ei roșu, înflăcărat, revărsat pe pernă, foarte aproape de obrazul lui, zâmbi nedumerit. "Îți place nemurirea sufletului, nu e așa? Își aminti el deodată. Îți place nemurirea!... Ești un mare porc!..." Apoi revăzu gura ei însângărată, cu dinții aceia strălucitori, apropiindu-se de el, amenințătoare. „Trebuie să plec! își spuse. Trebuie să plec cât mai repede!..." în acea clipă, femeia se trezi, întoarse capul spre el, se încruntă, apoi îi zâmbi lung, întinzându-e.

— La ce te gândești? îl întrebă, absentă.

Dar nu așteptă să-i răspundă. Dădu repede cuvertura la o parte și sări din P^at, goală, cu părul căzându-i, parcă și mai roșu, pe umeri. Trecu în odaia de ^{ba}ie și intră sub duș. Câteva minute în urmă se reîntoarse, tot goală, și se opri

MIRCEA ELIADE

286

287

NOAPTEA DE SÂNZIENE

în fața oglinzii. își prinse părul cu amândouă mâinile și începu să și-l răsfire, cu mișcări leneșe, grațioase. Ștefan o privea. îi întâlni privirile în oglindă, și-i zâmbi.

— Îmi place de tine, spuse fără să se întoarcă. Ești bine ca bărbat... Apoi izbucni în râs și se apropie de el.

— Îți place nemurirea sufletului, nu e așa? Ești un mare porc!... Revăzu parcă mai însângărată, mai nesățioasă, gura ei cărnosă

întredeschizându-se, amenințătoare. O revăzu de-atunci neconținut.

— Hai la nemurirea sufletului! îi șoptea ea, râzând.

Umbla aproape întotdeauna goală în fața lui, săltându-și părul roșu pe umeri.

— Și zici că pe fata aia n-ai sărutat-o decât o singură dată? îl întreba. Ghinionul ei!...

Aproape că nu-l lăsa singur. Își schimbase camera; ocupa acum camera vecină, comunicantă, și rămânea tot timpul lângă el, goală, fumând neconținut, vorbind foarte puțin, urmărindu-l cu privirile ei adânci, cercetătoare.

— Nemurirea sufletului! exclama ea din senin. Ești un mare porc! Îmi place de tine...

Când îl surprindea privind-o, se ridica deodată, întreagă, în fața lui.

— La ce te gândești?

— Mă gândeam la ce se întâmplă, începea el tulburat. Nu-mi dau încă seama ce se întâmplă...

— Să-ți spun eu ce se întâmplă. Îți place de mine...

— Mi-oi fi făcut farmece, spunea el zâmbind.

— Păi sigur că ți-am făcut. La toți le fac. Toți bărbații se înnebunesc după mine...

— Oi fi vrăjitoare, adăugă el gânditor. Mi-oi fi dat să beau ceva...

— Cred și eu că ți-am dat, spunea înlănțuindu-l, căutându-i gura. Și-am să-ți mai dau... Și-am să-ți mai dau...

Nu știa nimic de ea. Nu-i vorbea nimic de viața ei. Îi spusese încă din prima seară că are viza pentru Statele Unite și că se află de aproape două luni în Portugalia așteptându-și locul pe clipper. Din când în când, diminețile se trezea devreme și se apropia, cu o expresie nedecisă, preocupată, de oglindă.

— Mă duc la Consulat, spunea. Sper că nu mi-a sosit încă rândul...

— Eu sper că ți-a sosit, începea el zâmbind. Sper că ai să pleci chiar mâine. Știi că la clipper te anunță de la o zi la alta. Am să te aștept aici. Nici nu mă îmbrac. Am să te aștept, ca să aflu vestea cea mare. Parcă te văd intrând... Ea se întorcea brusc de la oglindă și-l privea sălbatic, aproape cu ură, întredeschizându-și ușor buzele.

— Toți bărbații sunteți niște porci și niște criminali! izbucnea deodată. Niște criminali! Vă urăsc!...

— Eu ți-am spus că sunt îndrăgostit, continua el. Ți-am spus-o din prima seară: iubesc pe Ioana și pe Ileana. Pe tine nu te iubesc. Ți-am spus vreodată că te iubesc?

— Sunteți niște criminali! Niște brute! Dacă ai ști cum vă urăsc!

— Nu înțeleg ce ai cu mine, continua el înălțându-și privirile spre tavan. Ți-am spus că sunt îndrăgostit și că deabia aștept să mă întorc acasă...

— Cum te urăsc! începea ea apropiindu-se cu pași moi, tremurând. Te urăsc mai mult ca pe toți ceilalți.

Niciodată n-am să-mi iert că m-am ambalat cu tine... Ești o brută! Îmi vorbeai de nemurirea sufletului și te dădeai la mine. Îți plăcea de mine! Te-am simțit de cum te-am văzut, te-am simțit că-ți plăcea de mine!... Și-acum îți place de mine, adăuga cu un zâmbet, apropiindu-se de el. N-ai mai întâlnit alta ca mine! Nu e așa?

Spune, nu e așa? Și n-ai să mai întâlnești alta ca mine! N-ai să mai întâlnești altă nemurire. Eu îți sunt nemurirea sufletului. Eu îți dau nemurirea sufletului!...

Izbutea totuși să treacă în fiecare zi pe la Legație, ca să afle noutățile și să dea o telegramă sau să scrie Ioanei.

— De ce nu încerci să fii numit aici, în postul de consilier economic pe care l-ai avut la Londra? îl întreba Filimon. Sunt afaceri bune de făcut cu Portugalia. Putem cumpăra plută, textile, sizal; putem cumpăra mai ales wolfram și sizal...

Într-o zi, după ce-l privise câțva timp, șovăitor, îi spuse:

— Am auzit că ai fi zărit cam des cu domnișoara Zissu. Nu prea e prudent ce faci. Pretinde că pleacă în Statele Unite, dar de la Ambasada americană mi s-a spus că nici nu are viza. Mi se pare destul de suspectă...

— Și mie. Dar nu cred că risc mare lucru. Nu facem, împreună, decât dragoste și câteodată vreo plimbare în jurul Lisabonei. Ieri am fost la Arrabida...

— Îmi pare bine, spuse Filimon zâmbind. Dar câți ani ai dumneata?

— Aproape patruzeci. La anul, în februarie, împlinesc patruzeci.

— Nu pari. Dimpotrivă, pari mult mai tânăr — și la înfățișare, dar mai ales la suflet... Ești teribil de imprudent...

— Sunt îndrăgostit, mărturisi Ștefan cu gravitate. Îmi ador soția. Îi vorbesc adeseori domnișoarei Zissu de soția mea...

— În sfârșit, îl întrerupse Filimon, nu vreau să mă amestec în chestiunile dumitale personale, dar simțeam că e de datoria mea să-ți atrag atenția...

Uneori, când îi spunea că a fost la Legație, ea îl întreba.

— Nu ți s-a vorbit nimic de mine? Probabil au aflat și ei că sunt spioană.

— Și nu ești?

MIRCEA ELIADE

288

289

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Ba da. Dar n-ar fi trebuit să se știe. Am fost prea imprudentă. N-ar fi trebuit să ies atât de des cu tine...

Dispărea câteodată, fără să-l prevină, o după-amiază întreagă. Se întorcea târziu, preocupată, cu o umbră grea în priviri.

— Eterna poveste! începea ea.

Dar se întrerupea brusc și-l privea lung, apropiindu-și ușor pleoapele.

— Probabil că ai aflat și tu, acum, spunea cu un zâmbet rău, disprețuitor. Ai aflat și tu că mi-au anulat viza!

Se îndreptă spre el, cu pași moi de felină.

— Din cauza voastră, a Legației! izbucnea. A bărbaților de la Legație! A bărbaților! Sunteți niște criminali!...

Se oprea și-și căuta nervoasă o țigară. Trăgea tăcută câteva fumuri, apoi zâmbea din nou, provocatoare.

— Dar să nu credeți că n-am s-o capăt înapoi!... Să-i spui domnului Filimon că oricâte denunțuri ar face împotriva mea, am să-mi recapăt viza, și am să zbor în America!... Nu mi-am anulat locul la clipper, adăuga cu un ușor triumf în priviri.

Apoi tăcea din nou, mult timp, fumând visătoare.

— Îmi place în America! spunea deodată, și figura întregă i se lumina. Acolo nu mai suntem la dispoziția voastră, a bărbaților. Nu mai suntem sclavele voastre... Am să fiu liberă! Am să fiu bogată!... Au să înnebunească toți bărbații după mine, dar eu n-am să mă ambalez după nici unul. Toți bărbații sunt niște brute. N-aveți pic de suflet. Sunteți răi, egoiști... Vă urăsc! adăuga încet, aproape șoptit, printre dinți. Vă urăsc!...

Într-o dimineată dispăru imediat după ce-și termină de băut cafeaua.

— La revedere, pe diseară, îi spuse. Azi am treabă... Trebuie să repar ce-a distrus cicloul!...

Cu două zile mai înainte, cicloul devastase Portugalia. începuse deodată, pe la ceasul prânzului, smulgând arborii din rădăcini și doborând stâlpii de telegraf. În Praca de Commercio, cordoane de polițiști călări opreau publicul la zece metri de debarcader. Tăgele era de nerecunoscut. Apele lui galbene se învinețiseră și se zbăteau spărgându-se de diguri ca talazurile mării. Vapoarele se refugiaseră către mijlocul fluviului, spălate de valuri, cu ancorele rupte. Apoi, câteva ceasuri în urmă, vântul încetase, norii se risipiră și o stranie liniște se pogorâse peste dezastre.

— Pe diseară! îi mai strigă ea încă o dată.

Era o dimineată clară, dar rece. Ștefan se îndreptă spre Legație.

— Te-am căutat alaltăieri, îi spuse Filimon. Voiam să te iau cu mine să vedem cicloul. Voiam să mă duc până la Estoni. Dar dacă ai ști prin ce-am trecut! exclamă el deodată. Din ce-am scăpat!... în fața mea, mon cher, *se răsturnase o mașină*. Valurile se spărgeau pe deasupra digului și inundau șoseaua. Din ce-am scăpat!... Am scăpat ca prin minune să nu mă strivească un arbore! *Și mașina aceea răsturnată în fața mea*, răsturnată, mon cher, de cicloul și bătută de valuri în mijlocul șoselei...

Când ieși din Legație și regăsi tot cerul deasupra, se opri tulburat. Simțea o curioasă beatitudine în toată ființa lui; o simțea mai ales, în lumina care-l înconjură, în albastrul cerului, în arborii Avenidei. Respira foarte încet, aproape cu teamă, parcă i-ar fi fost frică să se trezească. Timpul își schimbase calitatea; nu mai era același în care-și începuse dimineata; era un Timp de altădată, pe care-l pierduse de mult și pe care-l regăsea dintr-o dată, neschimbat. Porni cu pasul foarte repede, simțindu-se atât de ușor încât trebuia să se controleze ca să nu alerge. Lumina aceea de amiază glorioasă i se părea că izvorăște și din el. Nu-l orbea. Când înălța privirile către cer, își lăsa ochii scâlțați de soare fără să clipească. Orașul i se descoperea ca niciodată până atunci. Fiecare casă, fiecare fereastră, fiecare piatră de trotuar se îndrepta parcă spre el, arătându-i-se, dezvăluindu-se. Umbla din ce în ce mai repede, fără să mai dorească ceva, fără să-i lipsească ceva. Parcă din toate părțile deodată izbucnise o plenitudine a tuturor lucrurilor. Simțea că traversează un Univers *plin*, fără nici un fragment de vid, fără nici o absență. Parcă toate lucrurile ar fi fost la locul lor, și toate ar fi fost îndestulate pe veșnicie.

Când ajunse în Praca de Commercio și întâlni apele neobișnuit de albastre ale Tagelui, se opri și respiră adânc. Un pescăruș zbură chiar deasupra lui. îl urmări cu privirea și i se păru că se înalță foarte sus, de-a dreptul în soare. Beatitudinea îl amuți. Plecă, aproape cu spaimă, privirile și se îndreptă spre debarcader. Un vaporas se pregătea de plecare. Abia avu timp să-și cumpere biletul și trecu puntea. Departe, în mijlocul fluviului, o ceată de delfini se jucau săltându-și spinările printre valuri.

Fusese de mai multe ori pe aici, dar nu mai recunoștea locurile. Privea acele vile albe, albastre, cărămizii, urcând încet prin parcul cu pini ombeliferi, spre Școala Navală din Alfeita. întâlni o pădurice de eucalipti, cu arbori smulși de cicloul, cu mari crengi atârând, rănite. Drumul urca mereu. Și deodată regăsi, la picioarele lui, Tăgele, nemăsurat de mare, ca un imens golf căruia nu i se mai vedeau malurile. Se așeză pe o piatră. Departe, peste ape, chiar în fața lui, se deslușeau, într-o boare aurie, colinele Lisabonei.

— Ce idee, să-mi dai întâlnire aici, în Grădina Botanică! repeta ea.

— Ai să înțelegi îndată de ce, începu el cu un zâmbet misterios. Când am sa-ți arăt o anumită specie de cactuși...

— Și biletul acela idiot pe care mi l-ai trimis azi-dimineată! îl întrerupse. De ce n-ai venit tu?

MIRCEA ELIADE

290

291

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— La ora aceea dormea...

Continuă să zâmbească, sub privirile ei mâniate, arzătoare. Se așeză pe o bancă. Domnișoara Zissu își aprinse țigara.

— Te-am așteptat aseară două ceasuri la bar. Dacă ai ști cum te uram!... Trebuia să-mi închiplui. Ești bărbat. Ești și tu un laș, ca toți bărbații. De ce n-ai venit?

— Pierdusem vaporasul...

— Dar unde ai fost? îl întrebă ea cu o ușoară spaimă în glas. Unde ai fost azi-noapte?!...

— Unde n-am fost! exclamă el întinzându-și brațele pe speteaza băncii. N-am dormit toată noaptea. M-am plimbat întruna. Am fost la Setubal, la Caparica, la Arrabida... Pretutindeni. Și, evident, n-am mai găsit vapoarașul ca să mă aducă înapoi. Am rămas dincolo de Tage. Dar n-am dormit. Am continuat să visez și să mă plimb...

— Ce proști sunteți voi, bărbații! îl întrerupse ea cu un zâmbet rău. Nu știți nici măcar să ticluiți o minciună.

— ... Și pentru a nu știu câta oară în viața mea, continuă el, am regretat că nu știu grecește și că n-am memorie, ca să recit acele faimoase pasaje din *Odiseea*, cu nimfa Calypso și vrăjitoarea Circe...

— Probabil că îți închipui că mi-am pierdut mințile după tine, îl întrerupse ea din nou, și că am să cred orice mi-ai spune. Probabil că îți închipui că am să te ascult, ca atunci, vorbindu-mi despre eternitate...

El o privi cu candoare și-i zâmbi.

— Îmi pare rău, începu cu alt glas. Nu știu dacă ți-ai dat seama, dar eu am descoperit cine ești.

Domnișoara Zissu izbucni în râs.

— Ai aflat-o, probabil, de la Filimon, spuse.

— ... Ești una din aceste două ființe semi-divine: Calypso sau Circe. Iar eu, în acest moment, sunt una din infinitele variante ale lui Ulysse, unul din acele milioane de eroi care repetă, de la Homer încoace, o mai mult sau mai puțin dramatică odisee în drumul lor spre casă...

— Ești nebun! izbucni domnișoara Zissu zvârlindu-și cu un gest scurt țigara numai pe jumătate fumată. Ai crezut toate prostiile lui Filimon. Criminalul ăla ți-a băgat în cap că sunt spioană!...

— ... N-am crezut niciodată asta. Ești, probabil, Calypso. Nimfa Calypso, îți aduci aminte, păstra captiv pe sărmanul Ulysse, în insula ei cu patru izvoare și nenumărate specii de arbori. Probabil că aceasta e insula ta, arată ridicând brațul către grădină.

Domnișoara Zissu îl privi lung, apropiindu-și amenințătoare pleoapele.

— Simt că încep să te iert, spuse, și-mi pare rău. N-ar fi trebuit să te iert. Ar fi trebuit să te urăsc mereu, ca aseară, ca astă-noapte. Dar greșeala a fost a mea; mi-a plăcut de tine și m-am ambalat. Îmi pare rău! adăugă aprinzându-și o altă țigară.

— Haide să-ți arăt o anumită specie de cactuși, din familia *Cereus*, începu el cu însuflețire. Când ne vom apropia de ei, am să-mi pot da seama, cred, cine ești: Calypso sau Circe...

— Ce te-a apucat? îl întrerupse domnișoara Zissu cu un gest de nerăbdare.

— Am să-mi amintesc întotdeauna de tine cu multă dragoste și recunoștință. Așa cum își amintea Ulysse de Calypso, în Ithaka. Cum își amintea, probabil, chiar de Circe, deși voise să-l transforme și pe el în purcel, ca și pe tovarășii lui. Îți mai aduci aminte?...

Domnișoara Zissu îl privi încă o dată cercetătoare.

— Unde ai fost azi-noapte?

— Nu pot fi supărat pe tine, continuă el visător. M-ai ajutat și tu, în felul tău, deși m-ai ținut prizonier în peștera ta, în această magnifică insulă cu patru izvoare, pe care n-o vedem, dar care se află undeva în jurul nostru...

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă ea speriată. Spune-mi repede ce s-a întâmplat!

— Te-am rugat să vii aici ca să-ți spun rămas-bun. Mă întorc în țară. Printr-un noroc extraordinar...

— Ești nebun! șopti ea apucându-i mâna.

— Printr-un noroc extraordinar, am găsit un loc în avionul pentru Madrid. Plec în câteva ceasuri.

— Ștefan! strigă ea speriată. Nu sunt spioană. Să nu crezi că sunt spioană!

— Plec în câteva ceasuri, continuă el cu o mare blândețe, visător. Și mâine dimineață zbor spre țară...

— Dar eu te iubesc! spuse ea deodată. M-am ambalat. Nu mai pot fără tine! Te iubesc!

— Și Calypso iubea pe Ulysse, continuă el zâmbind.

— Am fost nebună, îl întrerupse apucându-i amândouă mâinile. M-am denunțat singură la Consulat, ca să-mi anulez viza și să rămân cu tine. Nu sunt spioană! Îți jur că nu sunt. Să-ți arăt denunțul; eu l-am scris! Îmi sosise rândul la clipper și trebuia să plec...

— Mâine dimineață zbor spre țară. Dacă voi avea același noroc și de-aici înainte, în două, trei zile sunt la București. În Ithaka, pentru a chema lucrurile Pe adevăratul lor nume...

— Ești nebun! șopti domnișoara Zissu foarte încet. Și eu ce mă fac! Eu ^{cu}m rămân, aici, singură?...

MIRCEA ELIADE

292

Soarele intră chiar atunci sub un nor mărunț, care plutise leneș, stingher, pe cerul imaculat.

— Nu vrei să-ți arăt cactușii? o întrebă el târziu, cu o mare blândețe în glas.

— Ești un porc! izbucni ea deodată strivindu-și țigara sub pantof. Ești o brută! Ești un mare porc!...

Se ridică brusc și se îndreptă spre ieșire. El o ajunse din câțiva pași și-i luă brațul.

— Atunci ești Circea, vrăjitoarea Circe! îi șopti el.

— Lasă-mă! țipă domnișoara Zissu smulgându-și brațul. Vrei să chem sergentul?!

Îl privi cu atâta ură, încât Ștefan se opri și zâmbetul i se slei pe buze.

— Porcule! strigă ea încă o dată. Porcule!...

— Îmi pare foarte rău, șopti el. Credeam că iubești și tu, ca mine, mitologia... Dar domnișoara Zissu era deja departe. Nu-l mai auzi.

IX

în acea după-amiază de mai, Ștefan îl privea cu o neobișnuită intensitate, urmărindu-i atent fiecare mișcare pe care o făcea pe covor. Răzvan își așezase cutiile una peste alta și acum șovăia, parcă s-ar fi întrebat dacă ar trebui să le răstoarne, ca și ultima dată, cu piciorul, sau întinzând doar mâna și scoțând cutia cea mare care ținea loc de temelie.

— Haide să-ți povestesc o poveste cu împăratul Anisie, spuse Ștefan deodată plecându-se și luându-l în brațe. îl așeză pe genunchi. Răzvan amuțise, emoționat. Ioana rămăsese nehotărâtă în mijlocul salonului. Avea o rochie de culoarea caisei coapte și părul ei părea mai închis ca de obicei, bătând aproape în roșu. Ca și în acea zi de februarie, când îl întâmpinase la aeroport, i se părea că părul îi bătea în roșu.

— Peste munți, peste păduri, începu Ștefan, se întinde țara împăratului Anisie. Seamănă cu a noastră și totuși nu prea seamănă. Sunt și acolo, ca pe la noi, grădini și livezi cu pomi roditori, dar mai e ceva. Ascultă bine, ca să înțelegi povestea împăratului Anisie. Acolo, peste munți, se înalță o casă albă de care nimeni nu se poate apropia. Nu se poate apropia, pentru că e prea albă și n-o vede nimeni. E casa împăratului Anisie...

Recunoscuse de departe ferma. Totul părea întocmai ca și atunci, cu patru ani în urmă: casa proaspăt văruită, același cer strălucitor de mai, pomii îmbrăcați în același frunziș de un verde crud ca și atunci. Doar șoseaua nu mai era aceeași, întâlnise mereu camioane militare și grupuri de soldați în uniformă de campanie.

— Nu poate s-o vadă nimeni, pentru că e fermecată. Acolo stă împăratul. Stă așa de la începutul lumii. Împăratul acesta n-are moarte...

Îl privise tulburat; arăta întinerit, deși obrazul avea un luciu emaciat, care-l făcea să pară fără vârstă. În tindă, bătea soarele blând al dimineții. Se auzeau

MIRCEA ELIADE

294

NOAPTEA DE SÂNZIENE

mierlele și, foarte aproape, zvon de albine. Turnându-i apă să se spele, îl întrebase ce vrea: lapte, fagure de miere sau cafea. — Cred că s-o mai găsi puțină cafea, spuse. Ferma a fost rechiziționată până acum câteva luni și nu știi dacă au mai rămas multe lucruri prin cămară...

— Dar împărații pot intra când vor în țara împăratului Anisie.

— Împăratul a fost? Întrebă Răzvan.

— A fost. De-acolo vine, din țara împăratului Anisie. Acolo, la el, laptele îl scoți de-a dreptul din fântână, iar dacă întinzi mâna, găsești un fagure cu miere. Acolo, în țara împăratului Anisie, nu a fost și nu va fi niciodată război.

— Până la urmă toată lumea va intra în război, spusese cu seninătate Anisie. De încercarea asta nu va scăpa nimeni. Lumea veche a intrat în descompunere. Și procesul de descompunere se accelerează cu cât trece timpul. Războiului ăsta îi va urma un altul și apoi un altul, până ce nu va mai rămânea nimic din tot ce-a fost. Nici măcar ruinele! Doar la urmă de tot, câțiva supraviețuitori. Ca să poată relua lucrurile de la început și să încerce să le facă mai bine...

Ștefan n-ascultase tulburat. — Nu ești deloc încurajator! șoptise el silindu-se să zâmbească. — Depinde de perspectiva în care te situezi, spusese Anisie foarte calm. Dacă, pentru dumneata, gloria și vrednicia omului sunt legate de *istoria* lui, adică exclusiv de activitatea lui recentă (căci istoria durează doar de câteva mii de ani!), atunci, într-adevăr, viitorul imediat nu pare a fi deloc încurajator. Căci viitorul acesta se prevestește ca o serie de războaie și catastrofe pustiitoare, care vor spulbera tot ce a clădit istoria în ultimele mii de ani. Și pentru omul istoric, pentru acel om care se vrea și se declară exclusiv o ființă creatoare de istorie, fără îndoială că perspectiva unei anihilări aproape totale a creațiilor lui istorice este catastrofală. Dar mai există și o altă umanitate în afară de umanitatea creatoare de istorie. Există, bunăoară, umanitatea care a locuit paradisele anistorice; lumea primitivă, dacă vrei, sau lumea preistorică. Lumea pe care o întâlnim la începutul oricărui ciclu, lumea creatoare de mituri, lumea pentru care existența umană însemna un mod specific de a fi în Univers și, ca atare, avea alte probleme și urmărirea o altă perfecțiune decât cea urmărită de omul modern, obsedat de *istorie*. Am toate motivele să sper că anihilarea civilizației noastre, la al cărei început asistăm deja, va încheia definitiv ciclul în care ne aflăm integrați de câteva mii de ani și va îngădui reapariția celuiilalt tip de umanitate, care nu trăiește ca noi, în timpul istoric, ci numai în clipă, adică în eternitate...

Se oprise deodată și zâmbise.

— Și eu visez să scap într-o zi de timp, de istorie, spuse Ștefan. Dar nu cu prețul catastrofei pe care o vestești dumneata. Existența umană mi s-ar părea searbădă dacă ar fi redusă numai la categoriile mitice. Chiar acel paradis anistoric de care vorbești mi s-ar părea greu de suportat dacă n-ar avea lângă el infernul istoriei... Eu credeam, speram chiar, că e posibilă o ieșire din timp chiar în lumea noastră, istorică. Oricând ne este accesibilă eternitatea. Împărăția lui Dumnezeu este oricând realizabilă pe pământ, *hic et nunc*... Anisie îl ascultase cu răbdare.

— Ești încă sentimental! spuse el.

— Și pe urmă? Întrebă Răzvan. Pe urmă?...

— Împăratul Anisie a spus că nu va fi război, continuă abătut Ștefan. Nu va fi război...

Privindu-l zâmbind depărtat, detașat, simțise cum îl doboară tristețea; parcă lumina de afară pălise deodată.

— Și atunci, ce are să se întâmple cu noi? întrebă el sfios. Vom pieri cu toții, fără urmă? Vom arde de vii? Vom muri ca șoarecii asfixiați cu gaze sau mistuiți de flăcări!

Anisie zâmbi cu o mare blândețe.

— Nu sunt profet, începu. Și, într-un anumit sens, nu are mare importanță ce se întâmplă cu noi. Important mi se pare numai ce va urma. Și eu cred că, mai târziu, cei puțini care vor supraviețui vor redobândi adevărata demnitate umană. Atunci, omul va redeveni un factor decisiv în Cosmos. Asta mi se pare singurul lucru cu adevărat important. Cât despre dispariția noastră, prin foc sau prin apă, ea n-ar trebui să te emoționeze mai mult decât dispariția anuală, a miliarde de pești, de păsări sau de mamifere, dispariție voită, în mare măsură, de contemporanii noștri, oamenii. În fond, e vorba de aproape același lucru: masacre de specii zoologice.

Contemporanii noștri, silindu-se să facă cât mai multă istorie, au regăsit destinul speciilor zoologice. Istoria contemporană este, așa cum ai văzut-o și dumneata la Londra, chintesența cruzimilor zoologice. Și această nouă cruzime, cruzimea istorică, n-are nici măcar scuza cruzimilor zoologice: de a fi săvârșită din instinct. Așa că, dacă ai fi obiectiv, n-ai fi prea întristat de soarta care așteaptă umanitatea; pentru că ea nu mai e umanitate decât cu numele. În realitate este o specie zoologică înnebunită de așa-zisa libertate de a-și croi propriul său destin.

— Și, de nicăieri, nu mai poate veni nici o salvare? întrebă tulburat Ștefan. Dumnezeu nu poate face nimic pentru noi? Suntem, doar, făpturile lui! Ne va lăsa, așa, să ne omoram între noi, să ne ardem de vii și să ne înecăm până la unu! Și, toate acestea, numai ca să ieșim din istorie și să ne reîntoarcem la o nouă epocă, a mitului?

Anisie îl privi lung, zâmbi și tăcu.

— Suntem predestinați pieirii, continuă Ștefan mai aprins, pentru ca o mână de demenți ambițioși conduc, astăzi, lumea?...

MIRCEA ELIADE

296

297

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Greșeala e mai veche, îl întrerupse Anisie. Căderea noastră a început de mult, de foarte mult chiar. Hitler, Stalin și ceilalți sunt doar agenții prin care descompunerea își grăbește singură procesul. Dacă nu erau ei, erau alții...

— Și atunci? întrebă Ștefan aproape cu spaimă, atunci? Nu mai e nimic de făcut?!...

— întotdeauna e ceva de făcut. Nu există moment istoric în care omul să nu fie liber să facă ce vrea și ce-i place. Dar nu mai poate face pentru altul; nu mai poate face decât pentru sine... Ca să folosească termenii creștini, omul nu se mai poate mântui decât pe el singur; nu mai poate ajuta pe altul să se mântuiască; nu mai are timp! Timpul și-a precipitat ritmul. De-abia ne va ajunge să ne scăpăm singuri. Nu mai poți întinde o mână de ajutor celui alt...

— Dar Dumnezeu? întrebă din nou Ștefan. El nu mai poate face nimic?...

— Și pe urmă? întrebă nerbdător Răzvan. Pe urmă?

— Are să-ți povestească diseară, spuse Ioana apropiindu-se. Când ai să fii în pătuțul tău, împăratul are să-ți povestească...

— Pe urmă? întrebă din nou Răzvan, rugător.

— împăratul Anisie îl vede mereu pe Dumnezeu, începu Ștefan. îl vede și-i vorbește. îl vede serile, când Dumnezeu pogoară pe pământ și se duce la stână. îl văd și alți oameni, dar nu știu că e Dumnezeu și trec pe lângă el ca și cum nu l-ar fi văzut. Dar Anisie îl cunoaște și-i iese înainte. Bună seara, moșule, îi spune — căci Dumnezeu e bătrân, bătrân. E departe stâna? E tare departe, răspunde Dumnezeu.

îl privise ținându-și răsuflarea. Apoi, îl întrebă brusc:

— Cum e Dumnezeu?

— Am venit numai ca să-ți pun această întrebare, adăugă. Tot ce-am vorbit până acum e fără importanță. Dacă vrei, și dacă poți, te-aș ruga să-mi răspunzi numai la întrebarea aceasta: cum e Dumnezeu? Dumneata ai ajuns probabil la el pe alte căi decât ale rațiunii sau sfințeniei. Într-un anumit sens, te-ai trezit pe neașteptate față în față cu el, în clipa când, pentru dumneata, Timpul a încetat să mai existe, în clipa când ai reintegrat eternitatea. Și te întreb: cum e Dumnezeu? De pe înălțimea unde ai ajuns dumneata, cum îți se înfățișează Dumnezeu, cum îl vezi, cum îl înțelegi?

— împăratul Anisie îl mai întreabă o dată: E departe stâna? Și Dumnezeu îi răspunde: E tare departe...

Anisie continua să tacă, zâmbind. Ștefan îl privea cu intensitate, rugător.

— Dacă există vreo întrebare cu adevărat justă, vorbește el din nou după câțva timp, o întrebare care *trebuie* pusă, apoi aceasta este: cum îți se arată dumitale Dumnezeu?... Nu-ți cer să-mi vorbești despre calitățile sau atribuțiile lui. Te întreb doar atâta: spune-ne ce vezi?...

Tăcură amândoi, multă vreme, privindu-se. Anisie zâmbea întruna.

— Vin și eu cu dumneata la stână, spune împăratul Anisie. Am să te petrec până la stână. Țiți mai țin de urât pe drum. Vino, spune Dumnezeu. Dar să știi, că stâna e departe, e tare departe...

— ...Și totuși, vorbește Ștefan târziu, credeam că aceasta era întrebarea justă, întrebarea pe care trebuia să ți-o pun

de când am călcat a doua oară pragul casei dumitale. Dar, poate, m-am înșelat. Citisem mai de mult un articol în care se comenta un amănunt din legenda lui Parsifal. Credeam că așa se va întâmpla și cu mine. Dar, probabil, eu n-am nimic din Parsifal!...

— Și pe urmă? întrebă Răzvan. Pe urmă?!...

— împăratul Anisie îl petrece pe Dumnezeu la stână. Dar Dumnezeu e bătrân. Merge încet, se împiedică mereu; căci e noapte și e frig. Ce ai, Doamne? îl întreabă împăratul Anisie. Am îmbătrânit, împărate, spune Dumnezeu. Ajută-mă tu să urc la stână. Dar se împiedică din nou. Ce ai, Doamne? îl întreabă împăratul Anisie. Sunt bolnav, împărate, sunt bolnav, spune Dumnezeu.

— îți amintești de boala Regelui Pescar, începu Ștefan însuflețit deodată. Era o boală destul de misterioasă: neputință, bătrânețe, totală istovire. Și o dată cu îmbolnăvirea lui, viața întregii regiuni se ofilea în același chip misterios. Apele secau în albiile lor, pământul nu mai rodea, pomii nu mai înverzeau, florile nu mai înfloreau. Castelul însuși se păraginea. Zidurile se surpau lent, măcinate parcă de o putere nevăzută, putrezeau podurile de lemn; pietrele se desfaceau din parapet și se făceau scrum, ca și cum veacurile s-ar fi scurs asemenea clipelor...

— Sunt bolnav, împărate, sunt bolnav, suspină Dumnezeu. Și atunci împăratul Anisie îi spune: Ne apropiem de stână, Doamne. Se zărește stâna!...

— Veneau neconștient cavaleri din toate colțurile lumii, continuă cu fervoare Ștefan, atrași de faima Regelui Pescar. Dar erau atât de mirați de părginirea castelului și de boala misterioasă a Regelui, încât uitau că veniseră ca să-l întrebe de soarta și locul sfântului potir al Graalului — și, nedumeriți, se apropiau de bolnav și-l întrebau de boala lui, compătimindu-l sau consolându-l. Și după vizita fiecărui cavaler, Regele se îmbolnăvea și mai rău și întreg ținutul era mai bântuit...

— Dumnezeu îl întreabă: se zărește stâna? Că eu sunt bătrân și nu mai văd. Se zărește, Doamne, se zărește! îi spune împăratul Anisie.

— Până ce, într-o zi, sosește Parsifal. Fără să se lase impresionat de părginirea castelului și de boala Regelui Pescar, se apropie de el și-i pune întrebarea justă, singura întrebare care *trebuie* pusă: îl întreabă unde se află potirul Sfântului Graal... În acea clipă, Regele se înzdrăvenește, întreg ținutul se "regenează", apele încep să curgă din nou în albiile lor și toate pădurile înverzesc...

— Și pe urmă? întrebă Răzvan. Pe urmă?

MIRCEA ELIADE

298

299

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— în pragul stânei, Dumnezeu începe deodată să râdă. Și cum, împărate, îl întreabă el, ai crezut cu adevărat că eram bolnav, și că eram ostenit, și că nu mai vedeam stâna? Am crezut, Doamne, spune împăratul Anisie. M-am prefăcut, numai, m-am prefăcut ca să te pun la încercare, spune Dumnezeu. Dar puterea mea e fără margini. Ia te uită!... Și cu degetul cel mic, Dumnezeu ridică stâna și o zvârle în înaltul cerului. Ia te uită, împărate! mai spune o dată Dumnezeu. împăratul Anisie ridică ochii către cer. — N-o mai văd, Doamne, spune. Nu mai văd stâna...

— înainte chiar de a afla vreun răspuns satisfăcător, continuase Ștefan, și numai prin faptul că a fost rostită „întrebarea justă” regenerează și fertilizează; și nu numai ființa omenească, ci întreg Cosmosul. Ghicesc în acest simbolism solidaritatea omului cu Firea întregă; întreaga viață cosmică suferă și se ofilește prin nepăsarea omului față de problemele centrale. Uitând să ne punem întrebarea justă, pierzându-ne timpul cu futilități sau întrebări frivole, ne omoram nu numai pe noi, ci omoram prin moarte lentă și sterilizare o părticică din Cosmos.

Aș putea merge și mai departe. Aș putea presupune că oamenii continuă să trăiască *sănătoși* și Cosmosul își continuă ritmurile datorită exclusiv întrebărilor pe care și le pun acei câțiva aleși care, asemenea lui Parsifal, pătimesc pentru lenea noastră spirituală. Poate că am deveni, peste noapte, sterpi și bolnavi dacă n-ar exista, în fiecare țară și în fiecare moment istoric, anumiți oameni hotărâți și luminați, care să-și pună întrebarea justă... Și n-ar fi deloc exclus ca haosul și catastrofa în care ne pregătim să intrăm și noi să se datoreze, în ultimă instanță, dispariției acestor oameni hotărâți și luminați, sau faptului

I că nimeni nu se mai îndreaptă spre ei ca să le pună, din nou, întrebarea justă...

— Și pe urmă? întrebă Răzvan. Pe urmă?

— Nu mai văd stâna, spune împăratul Anisie. Nu o mai văd...

Anisie îl ascultase cu același zâmbet împăcat luminându-i figura. Ștefan tăcu o clipă, își trecu mâna pe frunte, și continuă.

— Acum, eu te mai întreb încă o dată: *cum e Dumnezeu!*... Iar dacă nu-mi vei răspunde nici de data aceasta, sunt nevoit să înțeleg că întrebarea mea nu are rost sau e greșit pusă; în orice caz, că nu aceasta e „întrebarea justă”...

— Nu cred că aș putea să-ți răspund la această întrebare, vorbi Anisie. Oricum ți-aș răspunde, nu m-ai înțelege. Este și o chestiune de limbaj la mijloc...

Ștefan îl privi din nou cu o supremă încordare, din nou implorându-l.

— Atunci, spune-mi ceva, șopti el, spune-mi orice! Spune-mi ce vrei dumneata, ce crezi că mi-ar folosi mântuirii mele...

— Nu o mai văd, repeta împăratul Anisie. Nu o mai văd...

— Și pe urmă?

— Lasă, că o să-ți-o spună diseară, în pătuț, făcu Ioana luându-l în brațe, împăratul e obosit.

— Ce-a spus împăratul Anisie? mai întrebă o dată, implorându-l, Răzvan.

— El n-a mai spus nimic. Dar Dumnezeu l-a bătut pe umeri și i-a spus: Mâine, ai să găsești stâna tot aici, pe vârful muntelui. Nu rămâne acolo, în cer, decât în timpul nopții; o duc acolo, ca s-o păzesc de oameni...

— Haide, Răzvan, spuse Ioana. O să-ți mai povestească diseară... Ieșiră amândoi pe prispă. Soarele trecuse de plopii care străjuiau, înalți,

în dreptul porții. Se auzea zvon de albine și în aer plutea un miros dulce de trandafiri sălbatici.

— Acorzi încă o exagerată importanță limbajului, îi spusese târziu Anisie. Vorbeai de mântuirea dumitale în termeni de întrebări și răspunsuri. Ca și când mântuirea ar atârna de rostirea câtorva cuvinte mai mult sau mai puțin misterioase! Nu uita că istoria a fost posibilă și datorită unui exces de cuvinte. Ca să scapi de istorie, ca să te smulgi ei, încearcă să regăsești etapa aceea pierdută din viața umanității, în care cuvântul nu era decât purtătorul unei realități sacre. Ai să vezi că ai să regăsești totodată o seamă de alte instrumente de expresie... Câteva minute în urmă, Ioana se reîntoarse și, îngenunchind pe covor, începu să strângă cutiile cu care se jucase Răzvan.

— Ce-a fost povestea asta cu Anisie? îl întrebă fără să-și ridice capul. Când l-ai văzut?

— Săptămâna trecută, când am fost la Brașov.

Ioana așeză cutiile într-un colț al salonului, apoi se îndreptă spre fereastră. Soarele coborâse și turlele bisericilor începeau să sclipească în crepuscul.

— Ai fi putut să-mi spui și mie, vorbi ea târziu, fără să se întoarcă.

— N-aveam ce să-ți spun. L-am întrebat cum e Dumnezeu și mi-a răspuns să vin peste patru ani...

— Când ai venit să mă vezi pentru întâia oară? îl întrebuse, petrecându-l în dreptul plopiilor care străjuiau poarta.

— Exact acum patru ani, în mai 1937. Anisie îi apucă mâna și i-o strânse, privindu-l adânc în ochi. — întoarce-te peste patru ani. O să vorbim atunci și despre înfățișarea lui Dumnezeu...

— Credeam că are să-mi spună ceva, continuă Ștefan cu o nedefinită tristețe în glas. L-am rugat, l-am implorat să-mi spună ceva. Simțeam că mă rătăcesc din nou, că mă pierd din nou; simțeam cum mă ispitește deznădejdea și l-am rugat să-mi spună ceva...

Lăsându-și privirile foarte departe, peste turlele sclipitoare ale bisericilor, Ioana clipi des ca să-și limpezească ochii de lacrimi. Vorbea din nou de deznădejde. — Ce ai? îl întrebuse ea într-o seară, foarte curând după întoarcerea lui- Ce ai? Ești obosit? Ca de obicei, el îi cuprinse umerii cu brațul, dar parcă "ci îmbrățișarea lui nu mai era ca înainte; părea absent, distrat. — S-a întâmplat ceva? continuase ea. Din cauza curierului? Din cauza lui Duma?... — De unde

MIRCEA ELIADE

300

301

NOAPTEA DE SÂNZIENE

știi tu de Minai Duma? o întrebuse el tresărind. — De la Biriș. îi povesti ce-i spusese Biriș. — Nu, nu s-a întâmplat nimic, vorbi Ștefan târziu. Din când în când simt că mă amenință deznădejdea. Nu înțeleg nici eu de ce. Mi-e frică să nu mă rătăcesc...

— Dacă ai ști măcar cum l-am rugat să-mi spună ceva! Dar oamenii de felul lor nu sunt generoși, ca sfinții. Nu știi, sau nu vor să te ajute. Nu sunt ca Irina...

Ioana clipi din nou, apoi își strânse pleoapele, aproape cu furie; o lacrimă începu să coboare, rece, pe obraz. — Ți-am spus eu că împăratul se întoarce? îi strigase atunci Irina deschizând ușa. Apoi o privise încruntându-se. Se apropiase repede de ea. — De ce ești tristă? Ce s-a întâmplat? împăratul te iubește!...

— Dar, în sfârșit, izbucni deodată Ștefan, toate astea n-au nici o importanță! Nu sunt nici primul, nici ultimul om condamnat să mor în pânțele balenei.

Tăcu multă vreme, apoi se ridică de pe canapea și se apropie de fereastră.

— Spune-mi sincer, începu el cu un alt glas, de ce nu vrei să mergi la Lisabona? Nu te ispitește viața de Legație? Ioana nu-i răspunse. El îi luă încet, sfios, brațul.

— Mă gândeam mai mult la tine. Vreau să te știu la adăpost, căci e prea puțin probabil că războiul se va întinde până acolo, în Portugalia...

— Tu știi foarte bine de ce nu vreau să merg, spuse cu o voce mată Ioana. Știi că Ileana pleacă și ea la Lisabona. A fost numită funcționară la Legație, îmi închipui că ai aflat de mult asta...

— Habar n-aveam! exclamă Ștefan retrăgându-și brațul. Dar tu, de unde știi?

— Mi-a spus Răducu. A cunoscut-o acum câteva săptămâni, întâmplător, și au vorbit de tine. Și ea i-a spus că a fost numită la Lisabona. Așteaptă să plece cu noul ministru. Tu nu știai nimic? îl întrebă întorcând capul și privindu-l. N-ai mai întâlnit-o?...

— Am întâlnit-o o dată, în martie, dar nu mi-a spus nimic de asta.

— Probabil că încă nu fusese numită, spuse Ioana cu un efort și se îndreptă spre canapea.

Ștefan rămase în mijlocul salonului, încurcat.

— Evident, făcu el târziu, atunci nu mai mergem. Dacă aș fi știut, nici nu ți-aș mai fi vorbit...

Ileana privea fără gânduri cum se sparg valurile la Guincho. De mai multe ori voise să intre în apă, dar în ultimul

moment șovăise. Nu cuteza să intre nimeni. Aici oceanul era neobișnuit de înfuriat. Talazurile înalte și grele se prăbușeau pe plajă revărsându-și spuma până foarte departe.

Dar arșița devenise apăsătoare și Ileana se ridică, ametețită, și se îndreptă spre apă. Cineva strigă în urma ei. Întoarse capul, zâmbi, și făcu un semn cu mâna liniștindu-l. Se așeză, apoi, în genunchi lăsând s-o înconjoare spuma, își udă fruntea, își trecu mâinile răcorite pe obraji.

Auzi pe unul dintre băieții ministrului strigând-o. O chema la cortul lor. Ileana se ridică și păși repede, aproape alergând, pe nisipul fierbinte. Recunoscu de departe pe Filimon, în picioare, apărându-și fruntea de arșița cu un jurnal, și discutând cu ministrul. În costum de baie, cu un coif de hârtie așezat corect în creștetul capului, acesta părea derutat și nervos.

— S-a declarat războiul! îi strigă el Ilenei. De azi-dimineață, ne aflăm în război contra Sovietelor!...

Simți cum i se înmoaie picioarele și privi speriată spre Filimon.

— Am primit telegrama acum un ceas! continuă Filimon. Am descifrat-o și am alergat aici. Noroc că știam unde sunteți!...

Era și el mai palid ca de obicei și părea neliniștit. Zări un grup de cunoscuți în jurul unei umbrelor de soare, se scuză și se îndreptă spre ei, ținându-și mereu jurnalul pavază pe frunte.

— S-a declarat războiul contra Sovietelor, se adresă el în franțuzește unui tânăr portughez care tocmai întinsese portțigaretul vecinei sale.

Vorbise cu oarecare solemnitate. Tânărul aprinse țigara vecinei și ridică apoi privirile spre Filimon. Parcă n-ar fi auzit bine și Filimon îi repetă vestea, dându-i amănunte: de azi-dimineață, Finlanda, Germania și România se află în stare de război cu Sovietele. România și-a declarat țelurile: recuperarea provinciei răpite acum un an, Basarabia.

— Ce spui? întrebă el văzând că celălalt tace. Dumneata ca portughez, catolic și anticomunist, desigur că te bucuri...

— Desigur, desigur, vorbi celălalt. O să mai stăm de vorbă... Poate ne întâlnim diseară la Palace. Acum, ce să-ți spun, sunt cam obosit. E așa de cald și oceanul e atât de frumos și e atâta singurătate aici... Ar fi păcat s-o tulburăm discutând politică...

Filimon zâmbi încurcat și se reîntoarse spre cortul ministrului. Îl găsi deja îmbrăcat, pregătindu-se de plecare. Filimon se apropie de Ileana, care rămăsese tăcută în umbra cortului, cu bărbia rezemată de genunchi, gânditoare.

— Am și o veste proastă să-ți dau, spuse. Proastă pentru mine. Am fost numit la Stockholm. Plec săptămâna viitoare. Îmi pare rău. Mai ales acum, de când ai venit dumneata, adăugă galant.

Ileana îi mulțumi zâmbind absentă. — Pleci la timp, îi spusese Ștefan. În curând vom intra și noi în război... îi telefonase într-o seară de la sfârșitul lui mai. — Tocmai îmi făceam bagajele, îi spusese ea. Plec poimăine dimineața.

MIRCEA ELIADE

302

303

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mă urc într-o mașină și trec să te văd. În cinci minute sunt la tine!... — Nu, nu veni, îi șoptise ea. Mai bine ne întâlnim în oraș...

În dimineața aceea plouase, dar către seară cerul se limpezise, descoperind pe neașteptate o lună aproape plină. Îl găsi așezat pe bancă, cu capul rezemat de spetează. În grădină se răspândea încet mireasma începutului de vară.

— Totuși îmi pare rău că pleci, îi spuse. Îmi plăcea să te știu aici, lângă mine...

Zâmbind, Ileana îi puse mâna pe umăr.

— Ești omul cel mai extraordinar pe care l-am cunoscut, începu, mirându-se singură de liniștea cu care vorbea. Am fost despărțiți aproape un an de zile, și după ce te-ai reîntors de la Londra, m-ai văzut o singură dată. Și în acea fericită zi a reîntâlnirii noastre, erai teribil de prost dispus...

— Eram plictisit, o întrerupse el. Îl văzusem pe Biriș. Îmi spusese că Bibicescu încearcă să joace o piesă de-a lui, pretinzând că ar fi *Priveghiul* lui Partenie, dar că nu se prinde; nu vrea să-l creadă nimeni. Piesa e prea proastă. Și mi-am adus aminte de cât am suferit acum doi ani... Iartă-mă! Mi-e teamă c-am fost cam ursuz în după-amiaza aceea...

— Teribil! Credeam că ai să vii a doua sau a treia zi să-mi ceri iertare... Dar încă nu te cunoașteam bine. De-abia acum încep să te cunosc. Îmi spui că-ți pare rău că plec, deși în ultima vreme ne întâlnim cam o dată sau de două ori pe an...

— Am lipsit zece luni, o întrerupse Ștefan cu un zâmbet vinovat.

— Puteai să-mi scrii măcar o carte poștală printr-un curier diplomatic. Sau îmi puteai trimite o telegramă simplă, cu urări de Anul Nou...

— Da, e adevărat! șopti el. Și totuși mă gândeam mereu la tine... Ileana zâmbi din nou, apoi își trecu mâna prin păr și-și scutură de câteva ori bucele.

— Cred că nu e nimic de făcut, începu ea după o lungă pauză. Mi-e milă de tine... Mi-e milă și de soția ta.

Probabil că o faci neconținut să sufere...

— Neconținut, șopti Ștefan fără să-și ridice privirile. Și totuși o iubesc foarte mult. O iubesc poate mai mult chiar decât te iubesc pe tine!

— Te rog, taci! spuse Ileana închizând repede ochii. Taci!...

Se întunecase și pe alee treceau la răstimpuri perechi tinere, strâns înlănțuite. Pătrundea un miros puternic de crini și trandafiri.

— Nici măcar nu mă întrebi cum de m-am hotărât să plec, începu târziu Ileana, și de ce n-am vrut să te primesc acasă... Să-ți spun eu de ce. M-am certat cu tante Alice. M-am certat rău de tot. De câteva săptămâni nu ne mai vorbim. Dar, evident, poimâine, înainte de plecare, am să mă duc la ea și am s-o sărut, cerându-i iertare...

— De ce te-ai certat? o întrebă el întorcând brusc capul.

— Pentru că are idei fixe. Vrea cu orice chip să mă mărit înainte de a împlini treizeci de ani. Și nu mai am mult, adăugă zâmbind. Și atunci, cum eu nu am avere, m-am prezentat la examen la Ministerul Propagandei și am reușit. Puteam pleca la Roma sau la Stockholm. Nu știu de ce am ales Lisabona...

— E foarte frumos la Lisabona, spuse el absent.

— Ce mă plictisește e faptul că nu plec singură. Plec cu șeful meu. Și nu-mi place omul. L-am cunoscut săptămâna trecută și mi-a făcut o impresie din cele mai dezagreabile. Cam bătăran, deși nu e prost. În orice caz știe să se aranjeze. A fost numit peste noapte secretar de presă și nici nu știe bine franțuzește. Nu cred că știe ca lumea vreo limbă străină. De aceea a stăruit să mă aibă cu el.

— Dar cine e șeful tău? o întrebă el absent.

— N-ai de unde să-l cunoști. Un tip foarte oarecare. Unul, Mihai Duma... Ștefan sări în picioare și o privi speriat, aproape amenințător.

— Ce ai? îl întrebă ea tulburată. Îi cunoști?

El își duse amândouă palmele la tâmpile și începu să și le frece, nervos, ca și cum ar fi încercat să se trezească. Apoi izbucni într-un râs uscat, strident, insuportabil.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă din nou. Îl cunoști? Știi ceva despre el?

— Da și nu, spuse târziu Ștefan reșezându-se lângă ea pe bancă. Dar e o poveste lungă...

Și începu iar să râdă, mai domol, ca pentru sine.

— De ce nu-mi spui ce s-a întâmplat? stăruia ea. Sau e o nouă poveste cu Vădastra și camera *Sambo*...

— A-propos, o întrerupse el cu un glas oarecare, nu știu dacă ai aflat că Vădastra a murit într-un bombardament, la Londra. Eram și eu acolo când a murit. A dispărut în fața mea... De aceea am întârziat atâta la Lisabona: voiam să mai aflu ceva despre el. Mai exact, despre doamna Zissu. Crezusem o clipă că am să aflu ceva precis despre doamna Zissu...

Acea săptămână de iulie i se păruse neobișnuit de lungă. După primul comunicat german, din 29 iunie, așteptase și ea, ca atâta altă lume, comunicatul special care să anunțe zdrobirea definitivă a armatelor sovietice. Orașele cădeau unul după altul, înaintarea trupelor motorizate era vertiginoasă și totuși, frontul rusesc nu se prăbușea. Războiul amenința să se continue și în toamnă. Timpul începea să se scurgă tot mai încet.

Apoi se trezise că începuse să aștepte și altceva decât comunicatele speciale de pe frontul rusesc. Aștepta ziua de 1 septembrie, ca să se poată muta în casă. Își alesese casa plimbându-se într-o după-amiază cu barca în golful Cascaes. Mărise de departe câteva case de pescari clădite chiar deasupra stâncilor, și le

MIRCEA ELIADE

304

305

NOAPTEA DE SÂNZIENE

privise visătoare. Îndeosebi îi plăcea una din ele, cu terasa vopsită în alb și albastru, și o viță sălbatică, împletită cu zorele, cățărându-se până sus pe acoperiș. În aceeași seară trecuse s-o vadă. Sună cu emoție. Îi deschise o bătrână și o pofti pe terasă. În față, la câteva zeci de metri, erau ancorate mai multe iahturi și bărci cu pânze.

Auzea clipocitul molcom al valurilor strecurându-se printre stânci. Bătrâna vorbea mereu, dar aproape că nu o asculta. O înțelegea, de altminteri, anevoie. Înțelese limpede un singur lucru: că vila va fi liberă abia la 1 septembrie. Întrebă de preț. Chiria era aproape cât jumătate din salariul ei. „O iau!”, își spuse.

În noaptea de 1 septembrie adormi târziu” ascultând întruna, aproape fără să-și dea seama, zgomotul valurilor care se spărgeau sub stânca terasei. Era o noapte fără lună și zărea până foarte departe felinarele bărcilor de pescari din larg. I se părea că aude mereu zgomote surde, pași pe scara de lemn care urca spre dormitor, zvonuri nelămurite, care parcă veneau de dedesubt, de-a dreptul din stâncă. I se spusese că toate casele de pescari de pe mal sunt bântuite de șobolani, dar în noaptea aceea îi era frică. Se simțea înconjurată de morți necunoscuți.

„Tony!”, strigă ea deodată și aprinse lumina. „E absurd, îi fulgeră gândul prin minte, e prea departe ca să vină până aici...” Apoi i se păru că-l aude din nou, ca și atunci: „E o căruță! Ce Dumnezeu face imbecilul ăla!...” Când se trezi, simți sub ea trupul lui Tony și începu să strige. Cineva o ajută să iasă trăgând-o de picioare. Auzea zgomotul surd al motorului. „Tony!”, striga ea în neștire. „E mort, cocoană, e mort! Și mi-ați prăpădit căruța și mi-ați omorât calul!...” Auzea geamătul calului, cu un nechezat năclăit în sânge; și apoi iarăși, neverosimil, ca venit dintr-un alt timp, zgomotul motorului, continuând să se macine în pânțele mașinii răsturnate.

Își aprinse o țigară. Valurile se spărgeau surd, fără mânie, sub stâncă. — De ce nu vrei să asști și tu? o întrebase,

cu un an înainte, Valkiria. E un mediu extraordinar. — Nu cred, răspunsese. Și chiar dacă aş crede, nu vreau. Ca și în colegiu, Valkiria făcea spiritism. O regăsise mai grasă, tot atât de blondă și cu aceeași pasiune pentru canto. De când se îmbogățise, lua lecții particulare cu cei mai iluștri maeștri și asista la toate premierele de la Scala. Pleca mereu cu avionul în Germania, pentru concerte. — Dacă n-ar fi războiul ăsta absurd, aş putea urmări toate concertele... — Ileana, îi spusese odată, nu te mai recunosc. Tu ești îndrăgostită!... Rezistase multă vreme, dar în cele din urmă îi vorbise de Ștefan. — Acum e la Londra, începuse ea într-o seară. Îmi pare rău că nu-l cunoști și tu. E un bărbat interesant. Ți-ar place... — Ești îndrăgostită de el! exclamase Valkiria. — Nu cred. L-am văzut de zece, douăsprezece ori în viața mea. Ce mă exasperează este că nu-l pot uita. Nu mă gândesc mereu la el, dar de câte ori întâlnesc un bărbat care mi-ar putea place, îmi amintesc de el. Este exasperant!...

Plimbându-se pe malul lacului, își aminteau de anii din colegiu. — Uite, pe banca aceasta..., începuse Valkiria. Ileana se revăzuse în acel amurg de toamnă târzie, așezându-se cu Valkiria pe bancă. Tante Alice o adusesse cu câteva săptămâni mai înainte. Era în 1921; avea atunci opt ani și era îmbrăcată în negru. — E orfană! e orfană! auzise ea șoptind pe una dintre fete, în curtea colegiului. Așezându-se lângă ea pe bancă, Valkiria îi apucase mâna: — Și eu sunt orfană! îi șoptise apropiindu-se. Mama mea a murit când aveam trei ani. Și tata s-a recăsătorit; am o altă mamă, acum, dar nu e mama mea, adevărată... — Mama mea a murit astă-vară, în sanatoriu, vorbise ea plecându-și privirile. Stăteam și noi, la Davos, dar nu stăteam în sanatoriu. Copiii n-au voie să stea în sanatoriu, dacă nu sunt bolnavi. Eu stăteam cu tante Alice în sat... — Și tatăl tău? o întrebuse Valkiria. — El a murit de mult. Nu-mi amintesc de el... Continuase să privească frunzele galbene, arămii, care tresăreau la răstimpuri, stinghere, la picioarele lor. Atunci, când avea opt ani, nu știa că tatăl ei, maiorul Sideri, se sinucisese în împrejurări misterioase, fără să lase nici o scrisoare. Puțin timp după ce împlinise 18 ani, tante Alice o întrebuse odată: — N-ai primit nimic? Nici o scrisoare? Nici un plic sigilat?... O privise cu o neobișnuită intensitate, adânc în ochi. Credeam că ți-a lăsat maiorul ceva... — Asta se întâmplă numai în romane, tante Alice! răspunsese ea. — Te-am rugat să vorbești românește! o întrerupsese cu asprime tante Alice. Ai uitat să vorbești românește...

Uneori, în vacanțele de vară, tante Alice venea s-o ia de la Lausanne și o conducea la Zinca, la moșia surorii ei, Cecilia. — Nu trebuie să uiți românește, îi spunea. Vorbește cu țărani. La gară, o aștepta vechilul de pe moșie, într-o gabrioleță galbenă. Se suiau amândouă, doar cu câteva pachete în brațe. Geamantanele soseau la conac pe seară, aduse cu căruța. — Uite, îi arăta tante Alice ridicându-și umbrela de soare, și pământul acesta a fost tot al nostru: a fost zestrea maică-tii. A mâncat-o maiorul cu blestemățiile lui... Se oprea și o privea pe furis, regretând deja că vorbise prea mult. Ileana privea drept înaintea ei, pe șoseaua șerpuiind leneșă printre lanuri de grâu. Cecilia nu-i vorbea niciodată de blestemățiile maiorului, nici de pământurile și casele care au fost cândva ale lor. De când o cunoscuse, tante Cecile avea părul alb și era puțin surdă. Petrecea tot anul la Zinca și avea grijă și de pământul lui Alice. Până ce-a murit Cecile, tante Alice nu rămânea decât câteva săptămâni la țară. Se întorcea în septembrie ca s-o ia pe Ileana și s-o conducă înapoi la Lausanne. De câte ori o săruta în prag, la despărțire, tante Cecile îi spunea: — Bine că te-am mai văzut și anul ăsta! Cine știe dacă mai apuc până la anul!...

MIRCEA ELIADE

306

Așa îi spunea mereu, până ce, într-o iarnă, a murit. Ileana împlinise 15 ani cu câteva zile mai înainte de a primi telegrama de la tante Alice. O anunța că murise Cecilia și că va primi un pachet din partea ei. Apoi, în aceeași săptămână, îi scrisese o lungă scrisoare: Cecilia se stinsese fără suferințe, în jilțul ei de lângă sobă, în odaia cea mare, de musafiri. Pachetul pe care i-l lăsase nu-i putea fi trimis, pentru că era sigilat, și nu-l primea la poștă. În anul acela venise în țară de Paști și se dusese de-a dreptul la Zinca. Jilțul se afla tot acolo, lângă sobă, în dreptul tabloului duduicăi Ralu. „În ziua aceea, îi spusese jupâneasa, Cecilia aștepta o vizită. Era o duminică de ianuarie și drumurile fuseseră troienite, zăpada ajunsese până în dreptul ferestrelor. «Aștept o vizită, spusese Cecilia de dimineață, să faceți focul în salon.» După sărbători, odaia nu mai fusese încălzită și pereții erau înghețați. «Umpleți bine soba», spusese Cecilia. Intra mereu în salon și se apropia de sobă. «Mai aduceți lemne, spusese: aștept o vizită.» Se îmbrăcase cu o rochie de catifea violet-închis, pe care nu o mai pusese de foarte mulți ani. Și îndată ce-și bău cafeaua, trecuse în salon și se așezase în jilțul de lângă sobă. «Am să ațipesc o clipă, spusese, căci mi s-a făcut somn. Dar să aduceți mereu lemne; aștept o vizită.» Târziu, când se întunecase, jupâneasa și-a dat seama că murise."

În pachetul sigilat pe care i-l lăsase, se aflau cincizeci de napoleoni și o seamă de fotografii ale maiorului Sideri. „Orice vei auzi mai târziu despre el, îi scrisese Cecilia, nu uita că este tatăl tău". Până atunci, în acel amurg de aprilie, când privise tulburată fotografiile, Ileana nu auzise decât un singur lucru: că se împușcase în casele lor de la Iași, chiar în anul când fusese înaintat maior, în 1914. Ileana avea atunci un an; oricâte eforturi făcuse mai târziu, nu izbutise să și-l amintească. Multă vreme, nici nu-i văzuse măcar fotografia. În 1916 plecaseră la Davos, conduși de Manole Crețulescu, soțul lui tante Alice. Manole era magistrat la Iași. — Venim să vă vedem la Crăciun, le spusese de la fereastra vagonului. Venim la Crăciun! își amintea foarte bine: tante Alice, alături de Manole, plecați amândoi peste fereastră, ea cu batista la ochi, și Manole făcându-le semn cu mâna. — Venim la Crăciun!... După ce nu se mai văzu trenul, mama începuse să plângă. Atunci, în acel an, nu era încă atât de bolnavă și locuiau într-o vilă cu multe balcoane. Uneori venea s-o vadă doctorul. Era un bărbat înalt, cu ochelari

de aur și o barbă scurtă, aproape căruntă. Îl auzea uneori spunându-i: — Nu vă mai gândiți la trecut, scumpă doamnă. Gândiți-vă la copilul dumneavoastră. Nu trebuie să afle... Apoi, într-o seară, îl auzi vorbindu-i cu o neașteptată asprime: — E numai vina dumneavoastră! Nu aveți nimic grav. E pur și simplu o chestiune de voință, de moral. Gândiți-vă la copilul dumneavoastră. Astăzi, ar fi trebuit să fiți pe deplin vindecată, în țară...

307

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Nu l-a mai văzut pe Manole Crețulescu. În acea toamnă România intrase în război și de Crăciun n-au primit decât o telegramă pe care mama i-o arătase răsând. — Sunt toți la Iași! îi spusese. E și Manole cu ei; s-a întors în permisie de pe front!... Când a revăzut-o pe tante Alice, în 1919, era în doliu; Manole murise de tifos exantematic, câteva luni înainte. În acel an, au dus-o la sanatoriu. — E numai o chestiune de moral, spunea doctorul. Doamna Sideri nu vrea să trăiască, nu vrea să se împace cu viața... Mama zâmbea: — Sunt obosită, doctore, mă simt foarte obosită... Așa spunea mereu de-atunci: — Mă simt obosită, Alice... Uneori o surprindea plângând. — Fugi de lângă mine, Ileana, nu mai sta lângă mine... Apoi, într-o seară, înainte de a o transporta la sanatoriu, a auzit-o pe tante Alice șoptind: — I-a spus ceva copilului? A aflat ceva... — Să nu-i spuneți nici voi, șoptise mama. Crezi că dacă s-ar întoarce acum în țară ar afla ceva?... — De ce să se întoarcă? spusese tante Alice. Să-și termine întâi școala aici...

— Ce ți-a scris Cecilia? o întrebese bănuitoare tante Alice. Ce e în pachet?... Ileana îi arătă fotografiile și fișicul cu napoleoni. — Fotografiile tatei, șoptise, și i se păru deodată straniu, artificial, cuvântul acela „tată” rostit de buzele ei. Tante Alice, Cecilia, jupâneasa, îi spuneau „maiorul”. — Nu vreau să le văd, făcuse tante Alice ridicând brațul. Le cunosc destul de bine... își alesese una din ele, care îl arăta locotenent tânăr, cu o mustață scurtă, ochii foarte adânci și părul bogat, căzându-i ca o mare buclă pe frunte, și o înrămasse. Întorcându-se la colegiu, Valkiria exclamase: — Ce figură romantică. Sunt sigură..., apoi se întrerupse deodată, cu un zâmbet vinovat. — S-a sinucis la 35 de ani, spusese Ileana. Nimeni nu știe pentru ce motiv...

În acea vacanță de Paști se plimba mereu prin odaia de musafiri, prin fața tabloului duducai Ralu și a jilțului în care murise Cecilia. Nu înțelegea de ce i se părea că sunt una și aceeași persoană, că tabloul duducai Ralu o înfățișa pe tante Cecile când era tânără. În primăvara aceea, la Lausanne, când fetele au făcut spiritism, ea se rugase în gând să vină duduca Ralu, pentru că pe ea n-o cunoscuse și nu-i era frică, dar știa că tot tante Cecile va veni. — Ce figură romantică! exclama mereu Valkiria, când dădea cu ochii de fotografia locotenentului Sideri. Îmi pare rău că ți-o spun, adăugase ea odată, mulți ani mai târziu, dar sunt sigură că tatăl tău s-a sinucis pentru o femeie. Probabil că era o principesă sau o regină și a primit ordin de la superiorul lui să se sinucidă...

O revăzu pe Valkiria în primele zile ale lui iunie, în drum spre Lisabona. A rămas numai două zile cu ea, la Lausanne. — Cred că sunt și eu îndrăgostită, îi spusese Valkiria. De data aceasta cred că e ceva serios. E un mare artist... I se păruse și mai grasă ascultând-o vorbindu-i despre iubirea ei pentru un mare artist. Nu voise să-i spună numele. — E un om prea celebru, adăugase. Fără

MIRCEA ELIADE

308

îndoială că-l cunoști și tu... Dar tu, tot îl mai iubești? — Nu l-am iubit niciodată, spusese. Dar de data aceasta s-a terminat orice între noi. E un egoist. Îmi pare rău că din cauza lui m-am certat cu tante Alice...

— Eu știu bine de ce nu vrei să te măriți! spusese atunci tante Alice. Tu ești încă îndrăgostită de Viziru și probabil trăiești mai de mult cu el... — Tante Alice! strigase ea deodată. — Dar faci păcat, dacă vrei să-i strici casa. El e om însurat și are copil. N-o să-ți ajute Dumnezeu dacă-i strici casa!... Ileana începuse deodată să plângă. — Dacă-l iubești și dacă te iubește, continuase tante Alice, nu e nimic de făcut. Asta numai Dumnezeu le leagă și le dezleagă. Dar dacă te-ai mărita măcar de ochii lumii. — Nu l-am văzut decât o singură dată de când s-a întors de la Londra, spusese ea ștergându-și furioasă ochii. Iar anul trecut, l-am văzut de două ori... Tante Alice o privise lung, încruntat. — Atunci sunteți amândoi nebuni! Și cea mai nebună ești tu. Trebuie neapărat să te măriți. Anul ăsta trebuie să te măriți!...

Se simțea fericită îndată ce se suia în trenul electric care, la sfârșitul fiecărei după-amiezi, o aducea la Cascaes. Uita, atunci, de război, uita de monotonia muncii de la Legație. Își pregătea singură masa de seară, dar nu înainte de a se fi scaldat. Ocoala, înot, bărcile din fața casei, apoi pornea în larg. Se întorcea când începeau să se lumineze ferestrele.

Cunoscuse destulă lume, dar nu primea aproape pe nimeni la ea. Doar o singură dată, o săptămână după ce se mutase, invitate într-o duminică pe ministru și pe colegii de Legație. Se împrietenise cu o tânără funcționară portugheză, care venea uneori să petreacă duminicile la ea. Pe ceilalți, se mulțumea să-i întâlnească pe plajă. Singurătatea aceasta îi crease repede o proastă reputație și afla, din când în când, de la prietena ei, de zvonurile care circulau la Legație despre aventurile ei.

— Ești prea frumoasă! Și prea zâmbești ușor!... Și apoi, ești imprudentă: locuiești singură într-o casă izolată, intri în baruri, dansezi prea mult, te întorci târziu acasă...

Ileana ridicase din umeri.

— Are să vină Valkiria, răspunse. — Are să vină să stea cu mine o veche prietenă a mea, elvețiană. N-o să mai fiu singură...

Dar Valkiria își amâna mereu sosirea. „Poate am să vin la iarnă, îi scria. Acum mi-e imposibil. Am să-ți spun

când ne vom întâlni de ce..." Și apoi, pe neașteptate, într-o zi de la sfârșitul lui octombrie, aflase dintr-o scrisoare a lui tante Alice că Ștefan se afla de mult pe front, voluntar. Pălise, și pentru că simțise ochii lui Duma pironindu-se asupra ei, ieșise repede din birou. „Bestia! Începu ea să șoptească, cu furie, printre dinți, strângând scrisoarea în pumn.

309

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Bestia! Mai îmi dă și asta pe cap, acum! Bestia! Egoist feroce! Nu se gândește decât la el. Voluntar, într-un regiment din linia întâi. Și nu se mai știe nimic de el! Nu se mai știe nimic de el!..." Din acea zi, simțise cum începe să-l urască, într-o după-amiază de duminică, auzi repetate bătăi în ușă. Era singură și nu aștepta pe nimeni. Își aranja în grabă părul, stinse țigara și, încruntată, deschise ușa. Era Minai Duma. Ileana nu încercă să-și ascundă plictiseala. Cu șeful ei direct izbutise să nu aibă, până atunci, decât relații de serviciu.

— Nu te deranjez? o întrebă el zâmbind. Ileana nu răspunse, dar îl conduse pe terasă.

— Eram prin apropiere, continuă Duma așezându-se în chaise-longue, și am trecut să văd ce mai faci...

Se opri, privind golful. O fregată se pregătea să pornească spre larg. Vântul îi umflase deodată pânza roșie, aplecând-o mult de tot, gata s-o răstoarne.

— E frumos, aici, la dumneata, vorbi el din nou. Uiți de greutăți, uiți de război...

Ileana urmărea atentă manevra fregatei. Prinsese acum vântul și, aplecată, aluneca prodigios pe fața apei.

— Â-propoz, începu Duma cu un alt glas. Dumneata care cunoști atâta lume, ai cunoscut pe o compatriotă de-a noastră, o anumită domnișoară Zissu?

— Am auzit de ea, spuse Ileana, dar n-am cunoscut-o...

Duma o privi scurt, muștrător, apoi zâmbi. Mai ales zâmbetul îi era antipatic Ilenei; i se părea că trădează o cruzime pe care obrazul placid al lui Duma o ascundea altminteri cu desăvârșire.

— Rău ai făcut că n-ai cunoscut-o până acum, continuă el. E o femeie care ne interesează. Spune că are viza Statelor Unite, că-și așteaptă locul în clipper, dar așteaptă de zece luni. E și foarte suspect, dar e și foarte interesant...

— Nu văd în ce măsură m-ar interesa pe mine, spuse Ileana. Duma o privi din nou, în ochi, aproape cu severitate.

— Pe dumneata, direct, poate că nu. Dar nu e vorba de asta. E vorba de ce ne interesează pe noi. Și pe noi ne interesează orice român care se îndreaptă spre partea cealaltă... Nu uita că suntem în război. Și că luptăm alături de germani contra rușilor — lucru pe care mulți dintre români îl cam uită. Îți cunosc sentimentele dumitale anglofile și americanofile. Ești liberă să le cultivi și de-aici înainte. Nu suntem intoleranți cu sentimentele funcționarilor noștri, închidem ochii!... Cu condiția, însă, să-și facă fiecare datoria...

— E un fel elegant de a vă plânge de mine? întrebă Ileana roșind.

— Da și nu. Sunt mulțumit de lucrul dumitale la Legație. Ești o foarte conștiincioasă secretară. Dar nu e de ajuns. Dumneata te miști în atâtea cercuri, ezi atâta lume. Ar trebui să deschizi bine urechile. Și să ne spui ce auzi, ce

MIRCEA ELIADE

310

se vorbește, ce se plănuiește. În afara marilor secrete de stat, nu există secrete care, până la urmă, să nu transpire; în anumite cercuri, cel puțin. Pe noi ne interesează asemenea secrete... De aceea, ar fi bine să întâlnești pe această domnișoară Zissu, să te împrietenești cu ea, să-i vorbești de simpatiile dumitale anglo-americane... Ileana simțea că roșește mai mult.

— ... O poți invita aici, la dumneata, continuă el cu o sacadată monotonie, și poți invita chiar anumiți cavaleri, bărbați distinși... Nu e nevoie ca invitații dumitale să fie totdeauna de partea Axei, adăugă zâmbind.

La plecare, se mai opri o dată în fața ușii.

— Mai e ceva, spuse. Măine sosește Vidrighin, din Chile. Este noul nostru consilier economic. A fost la Tokyo, a fost în Chile. Este cineva foarte bine... Mă duc să-l întâmpin în port, împreună cu Costescu și am să te rog să vii și dumneata. Soția lui, doamna Vidrighin, e norvegiană și nu știe românește...

Câteva săptămâni în urmă, pe la sfârșitul lui noiembrie, află întâmplător de apropiata sosire a unei Comisii economice, care trebuia să organizeze cumpărăturile de sızal, wolfram și, în secret, cauciuc. În aceeași după-amiază Duma îi întinse o listă de nume.

— Cunoști pe vreunul dintre ei? o întrebă fără să-și ridice ochii. Ileana începu să parcurgă lista și păli brusc.

— Pe Ștefan Viziru, spuse după ce-și umezi buzele. Dar îl știam pe front, în Rusia...

— I s-o fi urât și lui pe front, vorbi Duma ridicându-se. Mai ales că acum s-a făcut cam frig...

— O fi rănit, șopti Ileana, absentă.

— ... Unde mai pui că aici, la Lisabona, în afară de diurna împărătească, mai e rost și de un comision. Cunoști și dumneata sistemul.

Ileana roși și-l privi provocator, în ochi.

— Dumneata, însă, nu-l cunoști pe Ștefan Viziru. Dacă l-ai fi cunoscut, nu ți-ai fi îngăduit o asemenea aluzie. Duma izbucni în râsul lui tăcut și deschise casa de fier.

— Vasăzică numai pe ăsta îl cunoști? o întrebă așezându-și cu atenție dosarele. Cu atât mai bine. Ți-l dau în

grijă. Ține-te după el. Arată-i orașul, du-l prin baruri...

— Viziru cunoaște destul de bine Lisabona, îl întrerupse Ileana.

— Știu. A fost astă-iarnă aici. A stat mult; cam prea mult chiar. Nu se mai îndura să plece... Și m-am tot întreat: de ce, oare? Numai din cauza Stellei Zissu?

311

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ileana își simți tot sângele în obraji și începu să desfacă, tremurând, pachetul cu țigări. Duma închisese casa de bani și se întoarse spre ea.

— Sau poate nici asta nu știai? o întrebă zâmbind cu o exagerată mirare. Atunci, nu ești deloc curioasă să ascuți ce se vorbește în jurul dumitale... Și tocmai legătura aceasta mi se pare interesantă, reluă după o scurtă tăcere.

Interesantă și chiar suspectă. Că doar nu numai pentru ochii frumoși ai domnișoarei Zissu a rămas el aici aproape o lună de zile. Domnișoara asta vedea fel de fel de lume. Era cu adevărat o mondenă. Nu ca dumneata... Zic era, pentru că din nefericire, a plecat alaltăieri... Și-a găsit, în sfârșit, un loc pe clipper, și-a plecat în America...

În preajma Crăciunului, intrând într-o dimineață la Legație, ghici că sosise Comisia. Câteva geamantane și saci de curier se aflau într-un colț al culoarului. Ileana se opri o clipă să-și potolească bătăile inimii, apoi se îndreptă cu o stăpânită indiferență spre biroul lui Duma. Din biroul secretarului de Legație se auzeau voci bărbătești.

Încetini pasul și inima începu din nou să-i bată. Ușa se deschise brusc, în stânga ei, și în prag apărură Ștefan.

— Bună dimineața! îi spuse el cu un glas oarecare. Ce mai faci?

— Bine. Dar tu ce faci?!

— Bine. Puțin cam obosit... Dar de când v-ați mutat aici, în San Mamede?

— De câteva luni. Vechiul local devenise neîncăpător.

— Cred și eu. V-ați înmulțit de când am plecat. Începeți să semănați cu o Ambasadă...

S-a întâmplat ceva cu el, înțelese atunci, deodată. Îmbătrânise. Era mai slab și figura întregă parcă i se schimbase. Câteva fire de păr cărunt la tâmplă. Ținea pleoapele foarte apropiate, ca și cum l-ar fi durut lumina. Parcă nici glasul lui nu mai era același.

— Sper să ne mai vedem pe-aici, adăugă el bătând-o pe umăr. Poate luăm odată masa împreună...

— Cum vrei tu, spuse Ileana zâmbind.

În ziua de Crăciun, îi telefonase de mai multe ori la hotel, fără să-l găsească, își lăsase numărul și după miezul nopții auzi sunând telefonul. Ridică tulburată receptorul.

— Sărbători fericite! îi spuse el.

— Sărbători fericite! șopti. Te-am așteptat toată ziua. Credeam că poate ai să-ți aduci aminte de mine...

— Când vrei să ne vedem? o întrebă.

— Vino poimâine la prânz, să mănânci cu mine. Vom fi numai noi doi...

MIRCEA ELIADE

312

313

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Bine.

Ileana așteptă câteva clipe, crezând că are să mai adauge ceva, apoi strigă: Alo! Alo!

— Da, spuse Ștefan. Ce e?

— Credeam că ne-a întrerupt, începu Ileana.

— Nu, nu ne-a întrerupt nimeni... Pe poimâine! Noapte bună!

— Noapte bună, spuse ea foarte încet.

A treia zi de Crăciun începuse de dimineață o ploaie fină și deasă.

Ștefan rătăcise adresa și sosi cu o jumătate de oră întârziere. Era cu capul gol, cu gulerul macferlanului ridicat, și florile pe care i le adusese fuseseră atât de plouate încât, ajuns în fața casei, le scosese din hârtie, le scutură de apă și le adăpostii sub macferlan până îi deschise Ileana.

— Sărbători fericite! spuse el din prag, zâmbind.

Ileana se înălță ușor în vârful picioarelor și îl sărută pe amândoi obraji.

— La mulți ani! Cred că n-ai uitat că azi e ziua ta...

Intrând, Ștefan își scoase batista și începu să-și ștergă fruntea și părul.

— E foarte frumos la tine, începu apropiindu-se de terasă.

Nu se vedea decât ploaia căzând lin deasupra valurilor vinete. Un pescăruș se înălță anevoie dintre stânci, se clătina șovăind câteva clipe, apoi se lăsă să cadă pe apă.

— Azi e mai puțin frumos ca oricând, spuse Ileana. Dar mie îmi place și așa...

Tresări. I se păruse că-l revede pe Ștefan de odinioară, că-i recunoaște lumina din ochii și gestul lui scurt de a-și trece neconținut mâna prin păr. Dar Ștefan își dusese mâna la ceafă, pipăindu-și gulerul.

— Cred că sunt ud learcă, spuse el zâmbind.

— Vino lângă sobă.

Era o sobă mică, de tuci, care dogorea. Ștefan se așeză pe covor. Ileana aduse tava cu aperitive și se așeză alături de el.

— E prima mea casă, spuse, și mi-e foarte dragă... Cinzano cu gin? îl întrebă după o clipă, ridicând ochii. Ștefan o privi deodată, aproape mirat, ca și cum ar fi văzut-o pentru întâia oară. Ileana zâmbi încurcată, așteptând. În cele din urmă îi turnă un pahar de vermut și i-l întinse.

— Noroc! îi spuse apropiindu-și paharul și ciocnind. Să ți se izbândească tot ce dorești!

— Și ție! spuse Ștefan.

Deana se ridică repede și trecu în bucătărie, să vadă dacă femeia poate aduce ceva la masă. Când se întoarse, îl găsi pe terasă, în ploaie, privind valurile care se spârgeau de stânci.

— Ești nebun! îi strigă ea din prag. Te rog intră în casă. Ai să răcești!

— Este ceva aici, jos, spuse fără să întoarcă capul. Mi se pare că e o carte... Ileana veni după el pe terasă.

— Haide, te rog, în casă, îi spuse luându-i brațul. Ne așteaptă femeia cu masa.

— Numai o clipă.

Și înainte ca Ileana să înțeleagă ce are de gând să facă, își desprinse brațul, încalcă parapetul și coborî repede, printre stânci, până jos. Ținându-se cu mâna stângă de o piatră, se plecă foarte mult și prinse cartea. Îi privi repede titlul, apoi, cu greutate, sfâșiindu-și pantalonul, se cațără din nou până la parapet și sări pe terasă. Ileana îl aștepta lângă sobă.

— Mi se păruce că-i pot ghici titlul, spuse el apropiindu-se și curățind cartea de alge. Și nu m-am înșelat.

Privește: *Encore un instant de bonheur...* Dacă ai ști tot ce-mi amintește titlul acesta...

Ileana zări pantalonul sfâșiat și zâmbi. Ștefan așeză cartea pe un scăunăș, lângă sobă, să se usuce, și începu să-și scuture părul.

— Ce om norocos ești tu, începu ea deodată. Cartea asta o cumpărasem pentru tine. Voiam să ți-o dăruiesc de Crăciun. Dar mi-a fost teamă să nu vezi vreo aluzie și nu ți-am mai dat-o. Mi-a fost chiar ciudă pe tine, că ești prost crescut și aștepti să te caut eu cu telefonul, și aseară, m-am înfuriat pe tine și am zvârlit cartea de pe terasă. Nu-mi închipuiam că ai să-o găsești chiar tu... Cred că e timpul să ne gândim la masă, adăugă ea repede, scuturându-și cu un gest brusc buclele.

Sub șervet, Ștefan găsi o agendă minusculă legată în piele. Pe pagina de la 1 ianuarie 1942, Ileana însemnase: *Remember*, și subliniase de mai multe ori cuvântul.

Ploaia continuă toată după-amiaza. Către ora patru, pe ocean se lăsă o ceață subțire care estompă încet, încet, întreg golful. Nu se mai zărea decât o parte din țărmul Estorilului. Așezați unul lângă altul pe covor, lângă sobă, fumau amândoi, fără să se privească.

— ... îi spuneam și lui Biriș: de-atunci, simt neconținut o mare silă de mine însumi.

— Cred că e un lucru normal, îl întrerupse Ileana. Probabil că toți simt același lucru...

MIRCEA ELIADE

314

315

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— ... Nu numai pentru că mi-a fost frică. Tuturor le este frică în fața morții. Dar am simțit cât de mult sunt legat de această viață de toate zilele. Aș fi fost gata de orice lașitate ca să mai mă pot bucura încă o dată nu de ce mi se păruce, până atunci, că e frumos și vrednic în viață — ci aș fi vrut să trăiesc ca să mă pot scărpinga la ceafă, unde mă mușcase cu puțin înainte o muscă rea, de cal, sau să-mi pot întinde încă o dată picioarele, care mi-amorțiseră, sau să mă pot șterge cu batista de sudoare pe față... De asta mă rugam în gând lui Dumnezeu să nu mă atingă brandurile în groapa aceea abia începută, în care mă chircisem când ne descoperiseră rușii... Simțeam atunci cât e de *bine* să trăiești...

— Mi se pare foarte normal, spuse Ileana.

— Probabil că așa suntem făcuți, noi toți. Dar parcă mi s-au spulberat de-atunci toate iluziile. Mă crezusem altfel. Crezusem că, cel puțin pentru mine, și moartea are o latură pozitivă: că orice moarte e un salt dincolo, în necunoscut, și oricât de mult am iubi viața, tot rămâne acest aspect pasionant al morții: că, prin ea, *rezolvăm* ceva, *aflăm* ceva: aflăm măcar dacă mai există *ceva* dincolo, sau reintrăm în neant. Biriș râdea; dar, îi spuneam, chiar acest neant este, într-un anumit fel, un răspuns pe care-l așteptăm de atâta timp aici, pe pământ. Așadar, oricum am privi-o, moartea rămâne totuși un fapt esențial, care ne angajează total... Dar, atunci, moartea mi s-a părut absurdă, fără absolut nici un sens. Un singur gând mă obseda: că am fost nebun, sau imbecil, să mă las antrenat într-o asemenea aventură, cerând să fiu trimis, voluntar, în linia întâi; că, dimpotrivă, ar fi trebuit să încerc totul ca să scap, să fug, să mă pun la adăpost... Gândul acesta de-atunci, din prima zi, când ne-au descoperit brandurile, nu-l mai pot uita. Mă trezește uneori din somn și mă simt umilit, pălmuit, scuipat în obraz. De-atunci, parcă am pierdut încrederea în mine...

— E absurd! făcu Ileana. Ai suferit și tu un șoc, ca toți ceilalți, în primele zile ale războiului. Dar o să treacă...

— Sper. Dar, deși am rămas după aceea aproape două luni pe front, n-a trecut. Mă îmbolnăvește. Mi-e silă de mine... Dacă-oi vedea și-oi vedea că nu trece, mă reîntorc... Mai ales acum, când situația se agravează mereu și e atâta nevoie de oameni...

Ileana întoarse bruscă capul spre el, și-l privi speriată.

— Ești nebun!

În clipa aceea se auzi soneria de la intrare și apoi câteva bătăi în poartă. Ileana se ridică repede și aprinse lumina.

— Spune-mi, te rog, șopti ea aplecându-se puțin spre Ștefan. E adevărat că ai avut aici o legătură cu o oarecare domnișoară Zissu?...

— Da, e adevărat. Dar de ce mă întrebi?...

— Am să-ți spun altădată...

Soneria se auzi din nou, prelung.

— Acum am musafiri, adăugă repede, în șoaptă, alergând să deschidă. Câteva clipe în urmă intrară Vidrighin cu soția și Mihai Duma.

Umblau de aproape un ceas prin pădure, urcând mereu. Se făcea tot mai frig. Vântul clătina uneori crengile cele mai înalte, apoi amuțea. Lășaseră în urmă cedrii care-și săltau brațele deasupra pădurii, dominând-o. Dar codrul devenea tot mai dens cu cât se apropiau de vârful muntelui. Apoi, la o cotitură, se zări Crucea: *Cruz alta*.

De aici, totul se vedea, de jur-împrejur, până foarte departe. În amurg, la orizont, munții începeau să-și confunde contururile. Se distingeau văi și lunci și nenumărate drumuri și arăturile roșcate, brune sau asemenea scoarței de copac.

— Să urcăm până sus, spuse Ștefan.

Un bătrân, care aștepta pe treptele de piatră ce duceau la Cruce, se dădu la o parte, salutându-i. Începură să urce. Sus, s-au rezemat de parapet, privind spre Coimbra. Albă, sobră, mănăstirea Santa Clara se înălța singuratică din oceanul verde al dealurilor. Șerpuind printre sălcii pletoase, plopi și platani, sclipea, foarte departe, Mondego. O pasăre mare zbură pe deasupra lor, se roti o clipă, aproape fără să-și bată aripile, și apoi se lăsă să lunece spre vale.

— Uneori, în vis, începu Ileana, mi se pare că mă aflu undeva alături de tine, pe un munte foarte înalt și privesc în vale. Ca și acum... Căci și acum parcă aș visa mereu. Nu știu ce să fac ca să nu mă trezesc prea devreme. Poate ar trebui să tac.

Se apropie mai mult și își lipi obrazul de-al lui. Soarele asfințise. O brumă albăstruie începea să se aștearnă deasupra văii.

— Mi s-a făcut frig, spuse ea deodată, cutremurându-se.

La capătul scării, bătrânul își scoase corect pălăria și le-o întinse. Ștefan se opri și începu să caute în portmoneu. „Spunea că s-a întors de la statuia Brătianu ca să le aducă, își aminti el; i-am dat o sută de lei...” De îndată ce intrară în pădure, o cuprinse în brațe și o sărută lung pe gură.

— Vrei să petrecem revelionul cu toată lumea, sau numai noi doi, singuri?

— Numai noi doi, spuse Ileana.

Se așeză la masă și privi înjurai ei. Sala era puternic luminată, cu policandre grele, prea luxoase, atârând de tavan.

— Aproape m-am speriat când am urcat pentru prima oară scara, spuse. Toate figurile acelea bărhoase, cumplite, cu fel de fel de arme în mâini, și corăbiile care se văd pretutindeni strivindu-se una de alta...

MIRCEA ELIADE

316

317

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mie îmi plac, spuse Ștefan. Îmi plac *azulejos*... Ileana îi prinse repede mâna pe deasupra mesei.

— încă nu-mi vine să cred, spuse.

Orchestra începu, și tăcură amândoi. Curând toate mesele fură ocupate. Mâncau liniștiți, privindu-se la răstimpuri. Când încetă orchestra, deslușiră în jurul lor vorbindu-se englezește. De la o altă masă, mai depărtată, răzbea uneori un cuvânt german.

— De ce te-ai întunecat? îl întrebă. Ștefan zâmbi, și-i luă mâna.

— Iartă-mă, a fost fără voia mea. M-am trezit deodată în istorie, mi-am adus aminte că suntem în război...

— Ștefan! șopti ea aproape cu deznădejde. Mi-ai făgăduit. Măcar în seara asta...

— Iartă-mă... Mi-am adus aminte că ai noștri mor pe front, în Rusia, mor cu miile, de frig, de gloanțe... Și că eu fac parte dintr-o Comisie economică în care Vidrighin va lua un comision de câteva sute de mii de escudos, și că nu pot face nimic, nimic!

— Ștefan! îl imploră ea.

— ... Nu pot face nimic! Că dacă m-aș retrage din Comisie, Vidrighin va lua un comision de zece ori mai mare, și până la urmă nu va ajunge nici un transport în țară... Și eu nu pot face nimic, nimic!...

își trecu mâna pe frunte, rătăcit.

— Vorbesc prostii! adăugă, încercând să zâmbească. Ileana îl privea.

— Mi-era mereu teamă că am să mă trezesc. Mă întrebam ce s-ar mai putea întâmpla ca să mă trezesc și de data aceasta. Nu mă gândisem la război. Vorbim în fiecare zi de el, ne-am obișnuit cu el. într-un anumit sens, îl uitasem... Dar a trebuit să-ți amintești tu de el, în ultima seară a anului... în prima seară pe care am crezut că ai s-o petreci cu mine...

— Nu scăpăm niciodată de istorie! încercă el să glumească. A ajuns până aici, la Palace Hotel din Bussaco, până în acest fost castel regal ridicat pe colină, ascuns în pădure, păzit de neutralitatea întregii peninsule iberice!... Dar Ileana ghici cât era de crispat și-și plecă privirile. Orchestra se opri iar. Un bărbat înalt, brun, în frac, se urcă

pe estradă și anunță programul de revelion. Când coborî, de la câteva mese se auziră aplauze, repede acoperite de orchestră. Se cânta *When they begin the beginning*...

— Lajondra, începu deodată Ștefan zâmbind, toate orchestrele din restaurante începeau cântecul ăsta îndată ce se anunțau alarmerile aeriene...

După ce coborâră ultima terasă, intrară în întuneric. — Pentru că mai avem numai un ceas până la miezul nopții, începu Ileana, trebuie să-ți spun adevărul. Nu ne-am întâlnit întâmplător, așa cum te-am lăsat să crezi. Am voit eu să ne întâlnim. Mă hotărâsem mai de mult să nu mă mai duc la Madrid, dar, evident, n-am spus la nimeni. Toată lumea mă știe la Madrid. Eu am coborât la Entrocamento și m-am suit în trenul pentru Coimbra. Știam că ai să vii și tu, deși nu știam când. Dar îmi închipuiam unde te pot găsi. Și te-am lăsat să crezi că m-ai găsit tu. Îmi închipuiam că ai să vii la fântâna lui Ines de Castro și te-am așteptat acolo în fiecare zi. Veneam de dimineață și nu plecam decât când se însera. Le-am spus că vreau să scriu ceva despre Ines. Un tânăr s-a oferit să-mi explice, cu de-amănuntul, povestea: cum ședea Ines pe piatră, așteptând scrisoare de la Don Pedro și cum îi trimitea scrisorile într-o cutiuță pe care o lăsa s-o poarte apele izvorului. Și celelalte... L-am rugat să mă lase singură, ca să mă pot inspira. Cred că l-am jignit, dar m-a lăsat în pace... Eram sigură că ai să vii. Așteptam sub arborele acela bătrân, lângă izvor. Mirosul acela de frunze veștede, umede, putrede... Te-am recunoscut de departe. Îmi bătea inima, de mi-era teamă că ai s-o auzi și tu. Dar m-am prefăcut că nu te văzusem, că eram pierdută în gândurile mele...

Sărutând-o, îi simți buzele fierbinți și umede, dar obrazul îi era înghețat.

— Ar trebui să intrăm, îi spuse. Ți-e frig.

— Mi-e frică, vorbi ea repede. Mi-e frică de tine la lumină, printre oameni. Te pierd. Te trezești și uiți de mine. Îmi place aici, în întuneric, între arbori, numai noi doi, singuri. În pădure simt că poți să fii al meu. Te-am regăsit aici, în întuneric, printre arbori.

Se auzeau, la răstimpuri, parcă aduse de vânt, orchestra și larma din sala de bal.

— Ce frumoasă ești! murmura el încet, ce frumoasă ești!... își lăsa palma să-i alunece pe trupul ei gol și fierbinte.

— Cât te-am dorit de mult! spunea. Mi-era dor de trupul tău, de căldura ta... Te visam și mă trezeam spunându-mi că nu poți fi atât de frumoasă... Te-am ghicit de când te-am îmbrățișat întâia oară și niciodată nu te-am mai putut uita de atunci. Mi-era dor de gura ta. Aș fi vrut să te mai pot săruta o dată, o singură dată, lung, prinzându-ți gura toată, fără să te mai las să respiri, până ai fi căzut... Până ai fi căzut...

Îl trezi bătăile tot mai puternice în ușa. „Nu e aici! își aminti. E un adventist. "inde Biblii..."

MIRCEA ELIADE

318

319

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Cine bate? țipă trezindu-se deodată, speriată, Ileana.

— Nu e la noi, spuse el în tinzând mâna prin întuneric ca s-o mângâie. Ileana se ghemui repede lângă el.

— Mi-a fost frică! șopti. M-am speriat! Aprinde, te rog, lumina. Bătăile se auziră din nou, depărtate, dar parcă mai puternice. Ștefan aprinse lampa de pe noptieră și privi ceasul.

— E aproape patru, spuse. Nu înțeleg ce se întâmplă...

În clipa aceea ajunse până la ei orchestra și câteva voci voalate, obosite, încercând să cânte în cor *For he is ajolly goodfellow*.

— M-am speriat, spuse din nou Ileana. Dă-mi, te rog, o țigară... Orchestra răzbătea mai puternică, întovărășită de tot mai multe voci.

— Ștefan! șopti Ileana luându-i mâna și sărutându-i-o. Ștefan! repetă ea foarte încet, zâmbind. Ștefan!...

Bătăile izbucniră dintr-o dată, furioase, speriate, și apoi încetară tot atât de brusc.

— Ar trebui să mă duc să văd ce e, spuse Ștefan, încruntându-se. Poate s-a întâmplat ceva. Și cum, probabil, toți oamenii sunt jos, ca să privească bairamul...

— Nu te duce! spuse Ileana cuprinzându-l de umeri. Nu mă lăsa singură! Mi-a fost frică!...

Ștefan își apropie capul și o sărută. Apoi rămaseră amândoi înlănțuiți, fumând tăcuți, ascultând *For he is ajolly goodfellow*. Îi trezi alte noi bătăi, de data aceasta deznădăjduite și tot mai rezezi, parcă cineva ar fi lovit cu piciorul în ușa. „E un adventist..." Ștefan sări brusc din pat.

— Bănuiesc ce s-a întâmplat. S-a încuiat cineva la baie și nu mai poate deschide. Mă duc să chem portarul...

Își puse macferlanul pe umeri și ieși. Pe coridor ardeau doar câteva lumini, sfioase. Așteptă o clipă, ascultând. Dar multă vreme nu se mai auzi nimic și se reîntoarse în odaie.

— Acum au încetat! spuse ridicând din umeri.

— Vino aici lângă mine! Ai să răcești...

Ștefan își atarnă macferlanul și puse în treacăt mâna pe calorifer.

— E rece. De-aceea s-a făcut frig...

O regăsi fierbinte, lipindu-se întreagă de el.

— La mulți ani! îi spuse el sărutând-o pe tâmplă. E Anul Nou. La mulți ani!

Orchestra încetase, înecată într-o larmă depărtată de voci și aplauze, apoi, câteva clipe în urmă, reîncepu. Cânta *It's a long way...*

— Am fost foarte geloasă, șopti Ileana. Am fost geloasă pe Stella Zissu... M-am vrut să cred, când am auzit. Dacă nu mi-ai fi spus tu, n-aș fi putut crede...

Ștefan zâmbi încurcat.

— Am fost foarte geloasă, continuă Ileana.

Ștefan se plecă spre ea s-o sărute, dar se auziră din nou trei lovituri rare, înăbușite, răbufnind parcă din pământ.

— E exasperant! făcu Ileana. Mai bine ai telefona...

Ștefan ridică receptorul de deasupra patului și începu să aștepte. Ileana își aprinse o țigară.

— Allo! Allo! începu el să strige după câțva timp. Nu răspunde nimeni, adăugă întorcându-se spre Ileana.

Coborî din pat, își luă macferlanul și ieși repede pe coridor. Curând sună telefonul și Ileana ridică tulburată receptorul.

— Da, eu am sunat... Se aud lovituri... Se aud niște lovituri pe coridor... Parcă s-ar fi închis cineva în odaia de baie...

Reașeză receptorul și reîncepu să fumeze, absentă, ascultând melodia care răzbătea depărtată din sala de bal.

Câțva timp în urmă, Ștefan se întoarse.

— Era tocmai contrariul, spuse el zâmbind. Cineva voia să iasă pe coridor și nu mai putea. Se închisese în cameră. N-am prea înțeles bine ce s-a întâmplat. Vorbea în portugheză. Dar acum s-a dus portarul... îndreptându-se spre pat, își mai lăsă o dată palma pe calorifer.

— Tot rece. încă nu l-a aprins...

Ileana se apropie din nou de el, foarte fierbinte.

— Am fost geloasă, repetă. N-am vrut să cred... Dar îmi place așa, pentru că ai fost sincer și nu m-ai mințit. Să nu mă minți niciodată...

— Și eu am fost și sunt încă gelos, începu Ștefan. Tu știi de ce... Ileana își zvârli repede țigara în scrumieră și-l sărută.

— Te rog, nu vorbi, spuse ea foarte încet. Nu-mi vorbi de asta...

— Aș fi vrut doar să știu, încercă Ștefan, dar Ileana îi prinse gura și-l ținu așa, sărutându-l, multă vreme.

— Te rog! spuse ea târziu.

— ... Să știu dacă l-ai iubit...

Ileana își trecu amețită mâna prin păr.

— Credeam c-ai înțeles, șopti ea târziu, fără să-l privească. Nu l-am iubit niciodată. I-am cedat doar din deznădejde. I-am cedat ca să te pot uita pe tine...

Orchestra începuse din nou, cu brio, *For he is a jolly good fellow*; se distingeau câteva voci răgușite încercând să cânte puternic, apoi strigăte, urale, ^aplauze. Tăceau amândoi, ascultând.

— Ce ai? întrebă ea deodată, speriată, întorcând capul.

MIRCEA ELIADE

320

321

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan continua să tacă, trăgând la răstimpuri adânc, cu furie, din țigară.

— Ștefan! strigă ea. Ștefan! La ce te gândești?

— Credeam totuși, începu el.

Apoi din nou trase lung, absent, din țigară.

— Te rog! șopti ea. Ștefan. Iubitul meu!...

— ... îmi închipuiam că dacă mă iubeai pe mine... Ce-a fost înainte nu mă interesează...

— Ștefan! șopti ea, încercând deznădăjduită, să-l sărute.

— ... Dar după ce-ai știut că mă iubești, că ești îndrăgostită de mine... După ce ți-am spus că sunt îndrăgostit de tine... îmi închipuiam...

— Ești nebun! șopti ea speriată. Ștefan, te implor, nu mai spune nimic!... Te implor!

— îmi închipuiam, repetă el în neștire. Dar probabil că-mi făceam și aici iluzii...

— încetează!... spuse ea tremurând. Mă umilești!...

El tăcu, cu privirile pierdute înaintea lui, fumând. Orchestra încetase. Se auzea doar, surdă, voalată, larma din sala de bal. Apoi, deodată, coborî din pat și se apropie de fotoliul pe care își lăsase hainele. Ileana îl urmări cu o privire speriată. îl văzu cum își caută cămașa și începe să-și dezbrace pijamaua.

— Ce faci?

— Urc până la mine în cameră, spuse el continuând să se îmbrace.

— Ștefan! țipă ea, și-l privi rătăcită. El ridică privirile și-i zâmbi.

— Dacă pleci acum, șopti Ileana plecându-se spre el, pe deasupra patului, nu ne mai vedem niciodată!...

Nu-i răspunse. Se îmbracă repede, ca într-un vis, fără s-o privească, simțindu-și mâinile tremurând și încercând să și le ascundă.

— Niciodată! strigă Ileana. Uită-te la mine! Nu glumesc! N-ai să mă mai vezi niciodată!

Ștefan își ridică privirile și-i zâmbi din nou, cu un mare efort. Părul Ilenei îi cădea pe obraji, umerii îi erau aproape goi, și ochii ei ardeau tulburi, rătăciți.

— Ștefan! strigă ea, din nou. Ascultă-mă!... Nu face asta!... N-ai să mă mai vezi niciodată!...

Terminase aproape de îmbrăcat, dar nu-și pusese cravata, nu-și încheiase vesta. Tremura.

— Ai să mă cauți până la sfârșitul pământului și n-ai să mă mai găsești! vorbi deodată Ileana cu o voce neînchipuit de calmă. Ai să umbli în genunchi până la capătul lumii după mine... N-ai să mă găsești!...

— Iartă-mă, șopti el, apropiindu-se de pat. Am să-ți spun mâine... Ileana îl privea mușcându-și buzele, tot mai tare, până la sânge.

— ... Urc doar până în camera mea..., adăugă el istovit.

— Rămâi! strigă ea deodată întinzând brațele. Te iert!... Rămâi! El o sărută pe obraji, apoi întinse mâna și-i mângâie umărul.

— ... Am să-ți explic mâine... Noapte bună!

— Ștefan!

El se mai întoarse o dată în fața ușii, fără cravată, cu macferlanul pe braț, și-i zâmbi. Orchestra se auzi din nou, neașteptat de puternică.

— Noapte bună! îi spuse, apoi deschise repede ușa și dispăru.

Ileana își prinse tâmplile în mâini și rămase așa, mult timp, nemișcată, încercând să asculte. Apoi sări repede din pat, se apropiu de ușă, întoarse cheia și începu înfrigurată să se îmbrace.

323

NOAPTEA DE SÂNZIENE

PARTEA II

Îl pândea de multă vreme, la fereastră, ascuns înapoia perdelelor. Când îl zări deschizând portița, se trase repede înapoi și se așeză pe fotoliul de piele galbenă. Îi plăcea să fie găsit acolo, în fața bibliotecii masive, cu geamuri, în care Iancu Antim își păstra pe vremuri volumele de literatură veche românească. Apucă la întâmplare o carte de pe birou și o deschise, punându-și ochelarii. Dar nu încercă să citească. Puține clipe în urmă auzi bine știutele trei scurte bătăi în ușă, și strigă emoționat:

-Intrai!

— Le-am găsit și pe-astea! spuse omul oprindu-se o clipă în prag, ca să-și tragă răsuflarea. Le-am găsit aproape pe toate...

Era un bărbat aproape bătrân, îmbrăcat neîngrijit, cu pantalonii stropiți de noroi și obrazul, nebărbierit de câteva zile, părea murdar. Avea umerii foarte strâmți, încovoiați, și respira greu, ca un astmatic. Sub braț, ținea o enormă și veche servietă de mucava, plină până la refuz cu cărți.

— A fost greu, adăugă apropiindu-se de birou. Merge prost frontul. Nu mai vrea nimeni să vândă...

Învățătorul Gheorghe Vasile scoase din sertar un caiet de școală, îl deschise și, potrivindu-și ochelarii pe nas, începu să aștepte, privind cum celălalt așază cu o mână ușor tremurată teancurile de cărți pe marginea biroului. Erau vreo treizeci de volume din „Biblioteca pentru toți”, cu copertele decolorate, unele zdrențuite, murdare.

— Numărul 61! strigă deodată Gheorghe Vasile, pierzându-și răbdarea. Anticarul o găsi repede și i-o întinse.

— A fost foarte greu, spuse. Cât am mai umblat după ea, pe unde n-am căutat-o!... Merge prost frontul, adăugă cu un glas scăzut ca pentru sine. Rușii au trecut Prutul, au intrat în Moldova...

Gheorghe Vasile privi cu atenție cărțulia, căutându-i numărul și apoi verificând, în caiet, autorul și titlul. Era o traducere din Camille Flammarion.

— Ce comoară! exclamă el încet, așezând cu grijă cărțulia alături de el. E cea mai bogată bibliotecă de cunoștințe folositoare din lume, e o adevărată comoară...

Făcu un semn cu creionul roșu, în dreptul ei, în caiet, apoi privi pe deasupra ochelarilor și strigă:

— Numărul 73!

— Pe-asta n-am găsit-o. Am căutat-o și la Iași...

— *Din viața insectelor* de J. H. Fabre, citi Gheorghe Vasile din caiet. Traducere de Victor Anestin...

— Știu, știu. E complet epuizată...

— Păi așa ne-a fost vorba? îl întrebă învățătorul ridicând capul. Te-ai angajat să-mi completezi colecția până la ultimul număr. Îmi lipsesc încă peste o sută de volume. Eu singur am strâns una mie două sute...

— Am să v-o gătesc și p-asta, îl întrerupse anticarul. Am căutat-o și la Iași. Nu mă întrebați cum am ajuns la Iași. Era cât p-aci să rămân blocat acolo, să dea rușii peste mine... Nu v-am spus c-au intrat în Moldova?...

Gheorghe Vasile îl privea în ochi, mâhnit și totodată visător, parcă nici n-ar fi înțeles bine ce-i spune.

— Păi tocmai d-asta m-am înțeles cu dumneata să-mi completezi colecția. Că nu mai avem vreme de pierdut.

Intră rușii în țară...

Anticarul își plecase ochii și începuse să caute nervos printre teancurile de cărți. Degetele îi tremurau parcă din ce în ce mai tare.

— V-am găsit-o în schimb p-asta, spuse deodată, triumfător, întinzându-i un volum vechi, fără coperte. Puteți să dați și o sută de mii de lei și nu mai găsiți un al doilea exemplar în toată țara...

Gheorghe Vasile o apucă stăpânindu-și anevoie emoția, o depărta puțin ca să-i poată citi mai bine titlul, și rosti solemn: Numărul 74: *Teoria undulației universale* de Vasile Conta...

— Ce comoară! adăugă repede coborând glasul. Păcat că nu are coperte. Trebuie s-o dăm la legat...

Se plecă asupra caietului și făcu un semn cu creionul roșu. În acea clipă se auzi o bătaie în ușă și, înainte ca să poată spune ceva, în prag apăru Irina. Părea foarte palidă.

— Nici o veste de la împăratul, spuse ea. Am fost pe la Ioana. Nici o veste... îi e teamă să nu fi căzut prizonier în Crimeea...

Parcă de-abia atunci ar fi dat cu ochii de anticar, și-i zâmbi. Omul salută plecându-și de mai multe ori capul.

— Vai de păcatele noastre, spuse el încet. Au spart rușii frontul...

MIRCEA ELIADE

324

Mna își pironise ochii pe maldărul de cărțuții din „Biblioteca pentru toți”, și tăcea, așteptând.

— Mi-a mai găsit domnul Ghedem câteva, spuse învățătorul cu oarecare timiditate. Poate ne ajută Dumnezeu și completăm colecția...

— E foarte greu, vorbi Ghedem clătînând din cap. Sunt epuizate dinainte de război...

— Cu ce-ai să le plătești? Nu mai avem bani...

Gheorghe Vasile își scoase ochelarii și tăcea încurcat, privind drept în fața lui, către peretele din fund.

— Ne aranjăm noi, spuse Ghedem. Facem credit. L-am cunoscut pe domnul Antim...

Tăcu brusc și, ca și când ar fi voit să arate că n-are nici o vină în întâmplarea aceasta, își opri ochii pe fotografia mare, înrămată ca un tablou, care se afla pe birou, fotografia de la nunta lui Spiridon. Pe treptele bisericii, în rochie de mireasă, Irina părea plânsă, speriată, între Iancu Antim și Spiridon Vădastra; alături, ținând brațul doamnei Ivașcu, și privind neclintit către fotograf, se afla Gheorghe Vasile. Era îmbrăcat în haine noi; avea o cămașă albă, curată, pantalonii bine călcați, iar în piept o imensă cocardă de beteală.

— Facem credit, repetă Ghedem văzând că tăcerea se prelungește. Irina întoarse capul spre el, îi zâmbi din nou, apoi deschise încet ușa și se

retrase fără zgomot, ca și cum ar fi călcat în vârful picioarelor. Gheorghe Vasile se ridică din fotoliu, se îndreptă spre ușă și răsuci enervat cheia.

— Câte bucăți sunt cu toate? întrebă.

— Treizeci și șase.

— Cât crezi că face?

Ghedem ridică din umeri și-și clătînă capul izbucnind într-un fel de râs înfundat, ironic, prefăcut, care-i dezvelea dinții de aur.

— Astea n-au preț în lei, spuse. Facem tot așa ca până acum. Poate mai găsim amatori... Deși, cu rușii în Moldova, slabe speranțe...

Gheorghe Vasile îi făcu semn să se apropie de biblioteca cu geamuri. Cărțile cele mai de preț le vânduse de mult. Mai rămăseseră câteva volume vechi, în legături de epocă, unele cu adnotații. Anticarul le răsfoi clătînând din cap și le așeză pe birou.

— Dacă ați mai avea ceva manuscrise, ceva condici vechi, sau scrisori de-ale lui Eminescu... Alea, poate ar găsi amatori...

Dar toate hrisoavele și condicile de mănăstiri, toate dosarele cu manuscrise și scrisori, adunate de Antim timp de peste treizeci de ani, fuseseră de mult vândute, pe nimica toată, sau schimbate pe câteva zeci de volume din „Biblioteca pentru toți”. Ghedem continua să răsfoiască volumele rămase și să le pună deoparte, pe birou, cu aceeași expresie strident dezamăgită.

325

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— N-au nici o valoare, spuse el târziu, frecându-și batista pe frunte. Nu iau nimic pe ele... Poate mai găsiți o icoană, sau vreo tabacheră veche, sau vreun tablou, măcar să-mi scot paguba. Am fost tocmai la Iași ca să le caut...

Gheorghe Vasile trase sertarul biroului, unde își depozitase din vreme o sumă de obiecte de preț, luate pe furiș, unul câte unul, din diferitele vitrine și dulapuri din salon. Anticarul începu să le cerceteze pe fiecare între degetele tremurânde, apropiindu-le de ochi, apoi privindu-le de departe, răsucindu-le în lumina tristă a după-amiezei de martie. Erau brelocuri turcești și fanariote, șiruri de mărgele din veacul trecut, tabachere, cutii de sidex, ghiocuri cu inscripții pe jumătate șterse. Clătina neconținut din cap și le așeza lângă el, pe birou.

— Nu prea fac mare lucru, spuse. Nu se mai colecționează astăzi. Dacă mi-ați da măcar un tablou...

Gheorghe Vasile începu să se scarpine încurcat în creștetul capului.

— Mai bine îți rămân dator, spuse încercând să zâmbească. Au rămas pereții aproape goi și se cunoaște. Coana Gherghina numără tablourile în fiecare dimineață, când face curățenie în salon...

— Mi-ați mai rămas dator și de data trecută, spuse Ghedem începând să-și adune cărțile și obiectele în servietă. Dar avem încredere. Facem credit...

După ce-l văzu plecat, Gheorghe Vasile încuie din nou ușa, apoi, emoționat dar fără grabă, își încarcă brațul cu

cărțiile aduse de anticar, apucă în cealaltă mână caietul și creionul roșu, și se apropie de un dulap simplu, fără geamuri, așezat în partea opusă a camerei. Acolo își rânduse el cele peste o mie două sute de volumașe din „Biblioteca pentru toți”, precum și alte cărți și broșuri românești de vulgarizare. Începu să așeze în rafturi, după numărul lor respectiv, volumașele aduse de Ghedem, după ce, în prealabil, făcea un semn cu creionul roșu în caiet. Când sfârși, se așeză pe un scaun, în fața dulapului cu amândouă ușile deschise, și privi îndelung, visător, rafturile aproape pline. Îi mai rămânea de găsit vreo șaptezeci de volumașe, pentru ca să completeze „Biblioteca pentru toți”. După câteva minute, oftă lung, se ridică de pe scaun, închise dulapul și-l încuie cu un lacăt. Apoi se reîntoarse în fotoliul de piele galbenă, aproape obosit. Acolo îi plăcea să rămână ceasuri întregi, cu o carte în mână, fără să citească, visând. Se înfundă bine în fotoliu și rosti încet, cu solemnitate, parcă ar fi citit o inscripție cu litere de aur pe o placă de marmură: *Așezămintele culturale profesorii Iancu Antim — Gheorghe Vasile...* Gândul începuse să-l preocupe cu vreun an în urmă, într-o seară din iarna 1943, când, întorcându-se acasă amețit de vin și voind să citească ceva, își dădu seama că, din toate miile de cărți și broșuri adunate de Antim, nu-i mai rămăsese nimic de citit. Majoritatea bibliotecii era alcătuită din cărți franțuzești și din ediții rare sau cărți savante de istorie, arheologie și istoria artelor, pe care

MIRCEA ELIADE

326

Gheorghe Vasile nu le putea înțelege. Lui îi plăceau cu deosebire edițiile populare și în primul rând „Biblioteca pentru toți”, în care găsea tot felul de autori pe placul și înțelegerea lui. Se gândi atunci că, vânzând din tablourile și obiectele de valoare din salon, și-ar putea cumpăra mai multe zeci de volumașe din „Biblioteca pentru toți”.

Gheorghe Vasile mai vânduse câteva tablouri, ca să-și facă bani de buzunar. Nu-și putuse închipui vreodată că e atât de ușor ca să găsești bani mulți, mai mulți chiar decât îți trebuie. Într-o dimineață alesese unul din tablourile care tixeau pereții salonului, îl ascunse sub palton și se prezentase cu el la un magazin de pe strada Academiei. Era un tablou de Luchian. Negustorul îi dădu 80 000 de lei; atunci, în 1942, tabloul făcea de zece ori mai mult, dar lui Gheorghe Vasile nu-i venea să-și creadă ochilor. De atunci, de câte ori avea nevoie, revenea în strada Academiei. Aducea tablouri, icoane, costume vechi de boieri și dregători din vremea fanarioților.

Multă vreme avusese mare ciudă pe Viziru, căci el observase cel dintâi dispariția tablourilor. Și de câte ori afla de la Irina că Ștefan se întoarce în permisie de pe front, se întuneca. Pleca atunci de-acasă și se întorcea târziu, după miezul nopții, aproape împleticindu-se, plângând. Într-o noapte, nu izbutea să găsească broasca de la ușă și veni Irina să-i deschidă. Îl găsi rezemat de zid, cu fața ascunsă în palme, plângând tăcut, cutremurat de suspine. — Mor ai noștri la Stalingrad, începu el fără să-și ridice capul, mor săracii de frig și de foame! I-au prins pe toți la Stalingrad !...

Asta se întâmpla în primele zile din ianuarie 1943. Ștefan remarcase dispariția tabloului lui Luchian cu șase luni înainte, când se întorsese prima oară de pe front și venise, cu Ioana, să-i vadă. Purta uniformă de căpitan și deși avea fața arsă de soare, părea îmbătrânit. Zâmbea cu oarecare efort, dar zâmbea mereu, parcă ar fi prins un tic. Ioana îl privea neconținut, sorbindu-l din ochi, ca și cum nu i-ar fi venit să creadă că se afla acolo, lângă ea, în acel vast salon al lui Antim, mirosind a naftalină, cu stururile pe jumătate lăsate, ca să împiedice să pătrundă dogoarea după-amiezei de iulie, dar totuși destul de luminos ca să se distingă tablourile, așezate unul lângă altul pe toți pereții. — A fost în Crimeea, începuse Ioana. Să vă povestească ce i s-a întâmplat cu cămilele... Povestea nu au putut-o auzi decât o jumătate de ceas mai târziu, când doamna Ivașcu, reîntorcându-se cu tava cu cafele, îl mai rugase încă o dată, stăruitor. — S-a întâmplat așa, începu Ștefan zâmbind încurcat; că după un marș de câteva zile, am ajuns cu unitatea, într-un apus de soare, pe malul Mării de Azov. Și deodată ne-am pomenit cu un șir de cămile venind spre noi, dinspre mare. Când au dat cu ochii de ele, oamenii au împietrit. Unul și-a întors capul spre mine și am văzut cum îi curgeau lacrimile, șiroaie. „Nu ne mai întorcem noi acasă, domnule căpitan, mi-a șoptit. Pe-aici ne rămân oasele,

327

NOAPTEA DE SÂNZIENE

prin pustietățile astea...” — Se speriaseră, vorbi repede Ioana. De-abia când au dat cu ochii de cămile au înțeles cât de departe erau de țară... — Și totuși îmi aduc foarte bine aminte de un tablou de Luchian, o întrerupse Ștefan, privind spre fundul salonului. Erau niște flori, niște stânjenei vineți pe un fond alb-cenușiu... Se ridică de pe scaun și începu din nou să cerceteze tablourile, unul câte unul, oprindu-se la fiecare pas, așa cum făcuse de nenumărate ori în ziua aceea. — L-o fi vândut Iancu înainte de plecare, spuse doamna Ivașcu. Sau l-o fi pus la păstrare prin vreun dulap...

— N-ați făcut un inventar? o întrebă Ștefan pe Irina când se reîntorsese, într-o permisie de câteva zile, la sfârșitul toamnei. Două divizii românești se aflau înconjurate la Stalingrad. — Ce ne facem, domnule căpitan Viziru, ce ne facem? exclamase deodată Gheorghe Vasile. Ne prăpădesc băieții la Stalingrad... Ștefan îl privise lung, cu același zâmbet uitat în colțul buzelor, un zâmbet care începuse să obosească și părea și el îmbătrânit înainte de vreme. Târziu, ochii i se aprinseră brusc, parcă s-ar fi hotărât să spună ceva, foarte important, poate un mare secret militar, dar se răzgândise repede și clătinase din cap, reluându-și zâmbetul. — Ar trebui să faceți un inventar, se adresase el din nou Irinei. — Ne omoară fiscul, spusesse doamna Ivașcu. — Dumneavoastră, domnule consilier Viziru..., începuse atunci Gheorghe Vasile, cu un ton grav și emoționat. Ștefan întorsese brusc

capul spre el și-l privise din nou, de astă dată într-un chip ciudat, parcă n-ar fi înțeles bine despre cine putea fi vorba. — Voiam să vă întreb, continuase Gheorghe Vasile puțin intimidat, cum vedeți dumneavoastră situația militară și internațională... După o lungă tăcere, Ștefan își trecu mâna pe frunte. — Nu mă pricep, începu el. Știți, eu nu mai sunt combatant. Sunt însărcinat cu aprovizionarea trupelor din Crimeea... — Să nu-l mai întrebi, îl rugase Prina după ce-l conduseseră amândoi pe Ștefan până în stradă. Nu-i place să vorbească de război.... în iarna aceea, Ștefan venise de mai multe ori, în vizite scurte, de o zi, două. Venea și pleca cu avionul; „misiuni în legătură cu aprovizionarea frontului," îi spusese Irina. Nu avea întotdeauna timp să treacă să-i vadă, dar Gheorghe Vasile nu-și regăsea liniștea decât după ce afla că Ștefan plecase din nou în Rusia. Apoi, după căderea Stalingradului, nu mai auzi multă vreme de el. Ioana venea uneori și o zărea trecând printre troienele de zăpadă din curte, ținându-l pe Răzvan de mână. O observa dinapoia perdelelor și urmărea figura ei absentă pe care nu se mai putea citi nimic, nici măcar preocuparea, încerca să-i surprindă ochii care priveau doar înainte. Gheorghe Vasile se ducea repede să închidă ușa cu cheia, apoi se așeza în fotoliul de piele galbenă și începea să aștepte. Știa că Ioana nu rămânea niciodată mult, și câteva minute după

MIRCEA ELIADE

plecarea ei, Irina venea să-i bată la ușă. ea.

328

Nici o veste de la Ștefan, spunea

în acea iarnă se hotărâse să creeze *Așezămintele culturale profesorii Iancu Antim — Gheorghe Vasile*. Miile acelea de cărți care nu puteau fi citite, tablourile și portretele din veacul al XVIII-lea și începutul veacului XIX, care i se păreau atât de urâte, obiectele acelea eteroclite adunate în dulapuri și vitrine, trebuiau prefăcute în câteva mii de cărți folositoare, pe înțelesul tuturor, într-o bibliotecă populară, al cărei custode va fi el. Începu atunci să vândă cu nemiluita cărți, manuscrise, tablouri, icoane. Bani îi păstra o parte sub saltea, altă parte în ultimul sertar al biroului, minunându-se necontenit de mulțimea lor, numărându-i nopțile, cu ușa încuiată, și întorcându-se apoi învigorat la birou ca să completeze listele de cărți care trebuiau cumpărate. Visul lui era să posede colecția completă a „Bibliotecii pentru toți", cu cele aproape 1 500 de volume. Le căuta prin toate librăriile, pe la toți anticarii, dar multe nu le mai putea găsi. Simțea atunci cum începe să-l cuprindă panica. Dintr-o nimica toată, datorită acelor mai puțin de două sute de volume epuizate, s-ar putea ca visul lui să nu se mai împlinească, s-ar putea ca *Așezămintele culturale* să nu mai ia ființă, căci nu le putea închipui fără colecția completă a „Bibliotecii pentru toți". Uneori, ca să scape de obsesie, intra prin cârciumi și bea cu deznădejde, singur, retras la masa cea mai ferită, dar nu-l răbda inima, și scotea curând din buzunarul surtucului caietul în care-și notase numărul și titlul volumelor epuizate, le aduna din nou, făcea nenumărate socoteli, până ce vinul îi înmuia inima, își amintea de Stalingrad și tot ce urmase, și începea să plângă. — Mor ai noștri, săracii, mor cu miile..., repeta sugrumat.

Apoi, în vara aceea, întâlnise pe Ghedem anticarul și se mai liniștise. Ghedem îl asigurase că-i va completa „Biblioteca pentru toți" și-i adusese, la cea dintâi întâlnire, un mare număr de volume. Nu voia bani; îi cerea, în schimb, cărți și obiecte din colecțiile lui Antim. În câteva luni, toate cărțile rare și primele ediții din poezii munteni trecuseră la Ghedem. El, Vasile, scăpat de coșmarul „Bibliotecii pentru toți", se îndeletnicea acum să adune tot felul de cărți folositoare, pe care le clasa în catalogul vitoarelor *Așezăminte* sub felurite rubrici: cunoștințe teoretice, cunoștințe practice, cunoștințe urgente, cunoștințe pentru părinții cu stare etc. Irina îl surprindea uneori așezat la birou, în fața maldărului de cărțuși și broșuri cumpărate în ziua aceea, copiindu-le titlurile în caiet. Rămânea multă vreme în prag, privindu-l. Cu ochelarii alunecați puțin pe nas, cu tocul în mână, Gheorghe Vasile aștepta fără să ridice ochii. — Iar ai cumpărat cărți, spunea în cele din urmă Irina. Să nu te afle mama. N-o să mai avem bani... Când o auzea închizând ușa în urma ei, se ducea repede și răsuca cheia în broască.

329

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan revenise pe neașteptate într-o seară ploioasă din noiembrie, când rușii recuceriseră Kievul și frontul întreg părea că stă din nou să se clatine. Venise singur, fără Ioana, și Irina îi strigase prin ușă: — A sosit Ștefan. E în salon. Vrea să-ți vorbească... îl găsise plimbându-se cu mâinile în buzunarele uniforme prin fața tablourilor. Salonul era încă rece și mirosea a fum; aprinseseră focul de-abia cu câteva ceasuri înainte. Ștefan îi strânse mâna cu o neașteptată căldură. — Vești proaste, domnule consilier Viziru? — E maior acum, îl întrerupse Irina. L-au înaintat maior... — Îmi pare bine că vă regăsesc pe toți sănătoși, începu Ștefan. Părea schimbat, dar Gheorghe Vasile nu reușea să înțeleagă ce se schimbaseră în figura lui. Poate că ochii îi străluceau altfel acum, și zâmbetul părea mai puțin speriat. — Felicitările mele! îi spuse învățătorul apucându-i din nou mâna și strângându-i-o cu putere. Putem spune că ne bucurăm și noi de eroismul prietenilor noștri! Suntem și noi mândri de acești eroi... — Aș vrea să vă vorbesc într-o chestiune delicată, îl întrerupse Ștefan. De aceea am și venit să vă văd singur, fără Ioana... Gheorghe Vasile pâlă și-și duse încurcat mâna la guler. Irina se îndreptă spre ușă. — Poți rămâne, o opri Ștefan. Te interesează și pe tine. E vorba de Vădastra... Gheorghe Vasile se așeză pe scaun și-și căută batista. Voi să se șteargă pe frunte, dar se răzgândi și și-o apăsă o clipă pe ochi, fără să scoată un cuvânt. — Cunoașteți pe un maior Aurel Băleanu? Mi-a spus că a locuit împreună cu Vădastra; au locuit același apartament, acum vreo cinci, șase ani. îl cunoașteți? ... Se așezase și el pe scaun, aproape de Gheorghe Vasile, și-l privea acum cu nerăbdare,

cu o tulbure curiozitate. Învățătorul își trecu de mai multe ori batista pe frunte. — Am auzit de el, dar nu l-am cunoscut, spuse în cele din urmă, fără să-și ridice privirile. Irina își dusese mâinile la spate și-i asculta pe amândoi. — Păcat! făcu Ștefan. Credeam că-l cunoașteți și dumneavoastră. Păcat... își scoase pachetul și-și aprinse absent o țigară. — Dar ce e cu domnul maior Băleanu? întrebă Gheorghe Vasile. — A fost rănit. Așa l-am cunoscut: în spital. Eram în aceeași cameră. Căci am uitat să vă spun: am fost și eu rănit, acum vreo două luni. Nu vă speriați, n-a fost nimic grav. A sărit în aer, aruncată de partizani, una din clădirile în care lucram eu, la Odessa. Nimic grav; mai mult sperietura. Am stat doar o săptămână în spital. Băleanu fusese și el rănit, dar el era mai grav... Se ridică brusc de pe scaun, și începu să se plimbe. Se opri ca din întâmplare în dreptul unei vitrine aproape goale și, aplecându-se, privi cu mare luare-aminte acele câteva tabachere, ciubuce și șiruri de mărgele. — Trecut fără urmași! exclamă el deodată încercând să râdă. Timpurile ferice când țara veghea turcită !... Fără să scoată un cuvânt, Irina se apropiase de ușă și ieșise. Ștefan privi 'ung în urma ei. — Ați făcut rău că ați pomenit de Spiridon, spuse Vasile ducându-și încă o dată batista la ochi. Ștefan se reazează pe scaun, încurcat. Își scoase pachetul cu țigări și-l întinse învățătorului. — Nu prea fumez, spuse el.

MIRCEA ELIADE

330

331

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Doar așa, din când în când, ca să fac plăcere prietenilor. Ștefan apropiase chibritul aprins și-l privi cum suge țărănește din țigară. — Iertați-mă dacă mă amestec într-o chestiune care nu mă privește, spuse așezând chibritul încă aprins pe marginea scrumierei. Ce faceți cu banii care-i încasați de pe lucrurile vândute?... Gheorghe Vasile înlemnii cu țigara lipită între buze. Și-o desprinse cu greutate și începu s-o răsucescă încurcat între degete. — Poate nici n-ar trebui să-mi răspundeți, continuă Ștefan. Dar, știți, voiam să vă spun doar atât: faceți repede ce credeți că trebuie făcut. Am pierdut războiul. Într-un an, doi, rușii sunt aici, peste noi, în București... Se ridică iar de pe scaun și își stinse cu un gest scurt țigara. — Păcat că nu l-ați cunoscut pe Băleanu, adăugă el începând să se plimbe. — Am pierdut războiul ? întrebă parcă trezit din somn Gheorghe Vasile. Ziceți c-am pierdut războiul ?... De emoție, de frică, își prinse capul în palme și începu să plângă. — ... Am fi putut înțelege multe lucruri neînțelese, spuse Ștefan din celălalt capăt al salonului.

De-atunci, Gheorghe Vasile nu mai avea astâmpăr. Aștepta uneori ceasuri întregi, în dosul perdelelor, venirea lui Ghedem, și când își pierdea răbdarea ieșea pe stradă să-l întâmpine. În primele zile ale lui decembrie începuse să ningă, și foarte curând zăpada se așternuse înaltă, troienind curtea. Noaptea se lăsau din ce în ce mai devreme, și orașul se cufunda în întuneric, căci de curând fusese reintrodus camuflajul. Gheorghe Vasile ieșea imediat după cină, fără să-l simtă nimeni, și se înfunda în întuneric. Încuia întotdeauna ușa de la odaia lui, pentru că, întorcându-se o dată pe neașteptate acasă, găsisse pe Gherghina și Irina acolo, la el, și înțelesese repede că Gherghina deschisese pe rând toate dulapurile, căutând parcă ceva anume, pe care, până la urmă, nu-l găsisse. Umbla multă vreme până să găsească un taxi liber. Apoi se ducea la locuința anticarului din strada Academiei. Purta sub palton, prinsă cu o curea petrecută pe umăr, un fel de traistă încărcată cu lucruri. Când ieșea de la anticar, se oprea în întuneric, ca să-și ascundă pachetul cu bancnote, apoi căuta o cârciumă și rămânea acolo câteva ceasuri.

Odată, întorcându-se mai devreme acasă, găsi în salon pe Gherghina, Irina și Ioana. Erau așezate toate pe scăunele în fața sobei, ascultând pe un bărbat slab, aproape chel, care le vorbea în picioare. — Dumnealui e profesor de filosofie, spuse Gherghina. E prietenul Ioanei și al lui Viziru. — Biriș, se prezentă el cu un zâmbet care i se păru ironic, și-i întinse mâna. M-am învrednicit, în sfârșit, și eu să văd colecțiile profesorului Antim. Doamna Vădastra îmi făcuse cinstea să mă invite mai de mult, dar nu prea aveam timp. Acum, că suntem în vacanță... Era în săptămâna Crăciunului. Învățătorul se așeză intimidat pe un scaun, privindu-i pe rând, ca și cum ar fi așteptat să i se facă o comunicare importantă. Se auziră atunci bătăi sfioase în geam. — Sunt copii cu steaua, spuse doamna Ivașcu. M-au înnebunit. Parcă tot la noi nimeresc. Nici nu mai am ce să le dau... Se ridicase brusc și pornise spre ușă, dar Gheorghe Vasile, cu un gest împăciutor, întinse mâna s-o oprească, zâmbind. — Prim'ți steaua? se auziră glasurile de la fereastră. — Să poftească, să poftească, făcu bine dispus dintr-o dată învățătorul. Se ridică repede și apropiindu-se de geam le strigă: — Intrați băieți! Apoi, întorcându-se către grupul de lângă sobă, adăugă: — Sărbătorile sunt sufletul poporului nostru ! ... Gherghino, să le dăm niște vin. Fac eu cinste. Am bani...

Unul câte unul, sfioși, băieții pătrunseră în coridor, și doamna Ivașcu îi scutura pe toți de zăpadă cu o măturică, apoi îi puneă să-și ștergă bine tălpile de preș, controlându-i pe fiecare. Aveau o stea mare, pe care abia acum o aprinseră; din cauza camuflajului nu se încumetaseră să umble cu ea luminată. Se strânseseră în dreptul ușii și începură: *Steaua sus răsare, ca o taină mare...* Irina își adusesse copilul și-l ținea de mână. Biriș asculta cu țigara stinsă în colțul buzelor, cu amândouă mâinile în buzunare. Gheorghe Vasile clătina din cap, luptându-se greu cu melancolia. — Sărbătorile noastre naționale! exclamă el când băieții sfârșiră cântecul. Cine știe ce-o mai fi la anul... Ioana voise atunci să plece. — Stați, doamnă consilier, să beți un pahar cu vin cu noi, că Dumnezeu știe ce-o mai fi cu noi la anul... Ieși repede pe coridor și se îndreptă spre bucătărie, să aducă vin. Băieții începură un alt cântec. — Vai de-ai noștri, săracii, spuse Gheorghe Vasile întorcându-se cu două sticle și începând să umple paharele. Mor cu miile pe front... Simțise privirile Irinei pironite asupra lui și ridică mirat capul. Irina îi făcu

semn. Ioana privea în gol, peste grupul colindătorilor, jucându-se sfios cu verigheta, tot învârtind-o în jurul degetului. Avea o rochie gris-perle, și lui Gheorghe Vasile i se păru foarte elegantă — și totodată foarte frumoasă, așa cum stătea în bătaia lămpii, cu părul ei blond-roșcat pieptănat fără să țină seamă de moda anului, puțin ridicat deasupra tâmpelor și căzându-i apoi pe ceafă, cu ochii ei mari, căprui, aproape aurii, privind toate lucrurile fără nici o intensitate, ca și cum nu le-ar fi văzut, cu figura ei prelungă și palidă, contrastând cu umerii obrajilor ușor fardați, învățătorul rămase încurcat, cu sticla în mână, dar pentru că în clipa următoare băieții își încetară cântecul, ridică paharul plin foarte sus și strigă, cu gravitate: — Trăiască România ! Trăiască eroica armată română !...

Puține zile în urmă, Biriș revenise întovărășit de un bătrân înalt, slab, cu părul foarte alb, înfășurat într-o enormă șubă îmblănită. Nu voise să și-o scoată, și și păstrase și șalul în jurul gâtului. Se oprea în fața tablourilor, se dădea un Pas înapoi ca să le privească mai bine, apoi se apropia mult de tot, lipindu-și obrazul de ramă și cercetând colțurile pânzei. — La mulți ani, domnule profesor! strigase Gheorghe Vasile din prag. Anul nou 1944... Dar se întrerupse încurcat, dând cu ochii de bătrân. — Domnul Goangă, de la Muzeul Național, îl prezentă

MIRCEA ELIADE

332

Biriș. M-a rugat Irina să-l aduc, ca să evalueze colecția... — Nu mai e ce-a fost, spuse expertul. S-au rătăcit multe lucruri... Apoi își continuă cercetarea, plecându-se asupra vitrinelor, clătinând capul, trecând mai departe cu același aer decepționat. — Știam de niște manuscrise vechi și de o colecție de scrisori, vorbise el târziu, reîntorcându-se din fundul salonului. — O parte sunt la mine, în birou, spuse Gheorghe Vasile cu oarecare greutate căci își simțea gura uscată, îl conduse la el și deschise bibliotecile cu geamuri cu o mână care-i tremura din ce în ce mai tare. Biriș îl urmăse fără să spună un cuvânt. Expertul se așeză în fotoliu și începu să examineze cărțile una câte una. Pe nesimțite intrase în odaie și Irina. — Nici o veste, șopti ea apropiindu-se de Biriș. Nu știu ce să mai mă fac. Mi-e teamă să nu se întâmple ceva cu Ioana... Expertul se ridica la răstimpuri și se apropia tăcut de altă bibliotecă. — Dar nu găsesc colecția de scrisori, spuse el târziu apropiindu-se de dulapul închis cu lacăt, în care Gheorghe Vasile își adunase volumașele „Bibliotecii pentru toți”. — Asta e biblioteca mea personală, spuse învățătorul descuind cu oarecare greutate lacătul. Toți se opriră în fața dulapului, aruncându-și ochii pe titluri, la întâmplare. Apoi expertul ridică din umeri și ieși, urmat de Biriș. — Ce înseamnă drăcovenia asta? se adresă mâniat Gheorghe Vasile Irinei. — Nu mai avem bani, spuse ea, și mama vrea să vândă din lucruri. Nu mai avem deloc bani...

În iarna aceea observase adesea, cu mâhnire și indignare, că se împuținau tablourile din salon. — Le-am vândut, spunea doamna Ivașcu. Au mai rămas acum douăzeci și șapte. Le-am numărat... Și într-o zi văzuse că fiecare tablou avea un număr prins cu pioneză în partea de jos a ramei. Într-o seară o surprinsese pe Irina îndreptându-se spre odaia ei, încărcată cu o seamă de obiecte din vitrine îngrămădite unul peste altul într-un coș de rufe. — Sunt pentru Gheorghită, când o fi mare. Mi-a spus mama să le pun deoparte. Că restul, o să le vindem... Iar când pătrundea în salon, întâlnea întotdeauna pe cineva. Doamna Ivașcu își petrecea acum cea mai mare parte din timp acolo, pe canapea, făcând pasiențe la o măsuță joasă sau croșetând. Când nu era, o găsea pe Irina, cu fruntea lipită de geam, privind zăpada sau așezată pe covorul de lângă sobă, jucându-se cu băiatul. Uneori dădea cu ochii de Ioana. Nu i se auzea niciodată glasul. — Vești bune, a scris Ștefan! i-a strigat odată Irina. — I-a scris și lui Răzvan, a adăugat Ioana zâmbindu-i. Și l-a mirat strălucirea privirilor ei: arzătoare, dense, senine. — Fata asta are să înnebunească, o auzise, cu câteva seri mai înainte, pe Gherghina vorbindu-i Irinei. Când o mai veni, ia-l pe Viziru deoparte și spune-i să și bage mințile în cap. Să mai lase frontul și să rămână aici, lângă nevastă și copil. S-a mai pomenit așa ceva: cogeamite director de minister, voluntar în Rusia de doi ani ?!...

Într-o noapte, deschisese cât putu mai încet ușa de la camera lui și se îndreptase spre salon, călcând în vârful picioarelor. Dar o găsisse pe Irina în

333

NOAPTEA DE SÂNZIENE

prag, parcă l-ar fi așteptat. — Nu mi-e somn, îi spuse. Haide înăuntru, că poate e mai cald... Intraseră amândoi în salon și se așezară lângă sobă. Mai era încă jăratec sub stratul gros de cenușă și Irina îl răscoli cu cleștele. Gheorghe Vasile o privea tăcând; nu știa cum să înceapă și ce să spună. — Ce-o fi vrut Viziru să afle despre maiorul Băleanu? întrebă el deodată. — L-a făcut colonel acum. L-au transportat aici, la Spitalul Militar, dar l-au făcut colonel, vorbi Irina. Am aflat-o de la Ioana: i-au telefonat de la spital să întrebe dacă s-a întors Ștefan. I-au spus că telefonează din partea locotenent-colonelului Băleanu... — L-au înaintat în grad, care vasăzică, spuse gânditor Gheorghe Vasile. Trebuie să fie un mare erou... — E tot în spital, continuă Irina. Probabil că e greu rănit. Nu știa că Ștefan s-a reîntors pe front... Acum e în Crimeea, adăugă foarte încet. Și iar n-a mai scris cam de mult...

Se plecă să caute un lemn și, după ce răscoli din nou cenușa, îl lăsă să ardă peste jăratec privind cum i se aprinde coaja. — Mă întrebese Ștefan ce faci cu banii, reluă ea fără să și ridice ochii. Atunci nu știam ce să-i răspund. Dar am văzut că ai adunat un dulap întreg cu cărți. E frumos... — Am să fac o *Fundație*, începu dârz Gheorghe Vasile ridicând fruntea. O *Fundație* pentru popor, ca să ducă lumina la sate. Să rămână nemuritor numele marelui

dascăl al neamului, Iancu Antim. — Păcat că nu mai avem bani, spuse încet Irina. Iar suntem în urmă cu impozitele. Mama crede că va trebui să închiriem o parte din casă...

Gheorghe Vasile tăcu multă vreme, ca și cum ar fi așteptat să mai adauge ceva Irina. În cele din urmă, văzând că nu mai spune nimic, oftă adânc și se ridică, îndreptându-se agale spre ușă. Lemnul se aprinsese și ardea acum cu o flacără vie, roșie-albastră. — Mi-e teamă de Ioana, începu deodată Irina. Nu i-a mai scris Ștefan. Eu i-am spus: împăratul e bine, să n-ai nici o grijă... Gheorghe Vasile se oprise în mijlocul salonului. — Eu i-am spus, continuă Irina cu un fel de deznădejde în glas, fără să-și ridice privirile de pe flacără, eu i-am spus...

O întâlnea de-atunci de câte ori, nopțile, sau chiar foarte târziu, către dimineață, încerca să pătrundă în salon, să mai culeagă lucruri din vitrine. Parcă-l simțea de departe, cu mult timp înainte ca el să se scoboare din pat și, cu infinite precauții, să-și pună paltonul pe umeri și să deschidă ușa, fără zgomot, cu o mică lanternă de buzunar în mâna stângă luminându-i drumul. La capătul coridorului sau în fața salonului îl întâmpina Irina, palidă, fantomatică, plimbându-se încet, prin întuneric, cu mâinile la spate. — Nu mi-e somn, îi Șoptea. Nu pot dormi... El stingea încurcat lampa electrică și rămăneau amândoi, în întuneric, față în față, fără să spună un cuvânt, încercând să ghicească ce are de gând să facă celălalt, până ce, tulburat, Gheorghe Vasile

MIRCEA ELIADE

334

I

aprindea lanternă și o măsura de sus în jos. Era îmbrăcată cu o rochie veche, de casă, și uneori avea un șal decolorat de lână pe umeri. — S-a făcut frig, spunea, încercând să zâmbească în bătaia lămpii. Apoi adăuga, în șoaptă: — Umbliă încet, să nu trezești copilul... Să nu răcești, mai spunea ea, văzând că socru-său era cu picioarele goale în papuci. Du-te repede și te culcă...

Apoi își relua plimbarea pe coridor sau deschidea ușa salonului și dispărea în întuneric. Nu odată, după ce se reîntoarse umilit în odaia lui, Gheorghe Vasile se mulțumise să aștepte un ceas, două, moțâind în fotoliul de piele galbenă și apoi să se reîntoarcă, cu aceleași exagerate precauții, necutezând nici să mai aprindă lanternă, înaintând băjbăind, lipit de ziduri. Dar o găsea întotdeauna, undeva pe coridor, și ea îi șoptea de departe: — Tată !... Se oprea atunci brusc, parcă sângele i-ar fi înghețat în vine, căci vocea îi ajungea din întuneric, pe neașteptate, fără să poată înțelege din ce colț plecase. În fața lui, în lături, nu zărise nimic, nici măcar o umbră. Auzea apoi, repetată, tot mai clară, șoapta Irinei: — Tată ! și simțea că se apropie de el, venind din întuneric. Aștepta tremurând, până ce mâna ei, întinsă, îi atinge obrazul. — Tot nu te-ai culcat? îl întreba.

Către sfârșitul lui martie, primăvara venise pe neașteptate. Pastele cădea la 4 aprilie și Irina pleca în fiecare seară să-i ia pe Ioana și pe Răzvan la denii, învățătorul o pândea din dosul perdelelor și, îndată ce-o vedea ieșind pe porțiță, cobora emoționat spre salon încercând să-și potolească bătăile inimii. Știa că Gherghina e plecată și ea la denii, la biserica de la capătul străzii. Dar întâia oară, găsise ușa salonului încuiată. Rămăsese înmărmurit, cu mâna pe clanță. Nu știuse până atunci că ușa salonului putea fi încuiată cu cheia. Nu fusese niciodată încuiată. Înțelesese, într-o străfulgerare de umilință și furie, că Gherghina adusese, în lipsa lui, un lăcătuș și reparase broasca. Urcă într-o fugă la el și se întoarse cu cheia de la camera lui. O încercă de mai multe ori, dar nu reuși s-o deschidă. Începu să înjure, printre dinți, și intră în bucătărie să caute alte chei vechi, rămase prin sertare. Nici una nu se potrivea. A doua și a treia zi repetă întocmai operația. După ce-o vedea pe Irina plecând, se cobora cu toate cheile pe care le putuse găsi între timp. Le încerca pe toate, cu încăpățănare, zgâlțâind ușa, opintindu-se până ce simțea că s-ar putea strica broasca, și atunci trecea la altă cheie. A patra zi, spre marea lui mirare, încercând clanța văzu că ușa era deschisă și dădu buzna în salon. Pe o canapea, lângă o măsuță plină de obiecte din vitrine, îl găsise pe Biriș; cerceta fiecare obiect în parte și căuta apoi într-un caiet gros, legat în piele, pe care-l ținea deschis pe genunchi.

— M-a rugat Irina să verific catalogul colecției, spuse fără să se ridice de pe canapea.

335

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Gheorghe Vasile împietrise în mijlocul salonului, cu traista goală pe umăr și cu un inel cu chei vechi în mâna stângă.

— De-abia acum au dat peste catalog, continuă Biriș. Dar n-a mai rămas mare lucru. Ce-a fost mai bun s-a rătăcit... A dispărut, adugă el târziu.

— Vai de noi, murmură Gheorghe Vasile apropiindu-se și așezându-se pe un scaun de lângă măsuță. Vai de noi! Merge prost războiul...

Biriș ridică alene ochii din caiet și-l privi.

— Din când în când primim și câte o veste bună, spuse. A telegrafiat Viziru. Au scăpat toți din Crimeea, au putut fi evacuați pe mare... Acum sunt la Constanța, adăugă. Are să sosească duminică, în ziua de Paști.

Aproape că nu scosese un cuvânt în zilele următoare. Și ca să le arate cât e de supărat, în noaptea de înviere nu se duse cu Gherghina la biserica de pe strada lor, ci porni spre Mitropolie. Dar pe la mijlocul drumului se răzgândi și intră în prima biserică pe care o întâlni în cale.

Se întoarse târziu după miezul nopții, căci ținuse mult să ajungă acasă cu lumânarea de la înviere aprinsă. Urcă de-a dreptul în odaia lui, stinse lumânarea și o așeză cu grijă într-un sertar al biroului, apoi se trânti în fotoliu și ațipi. Nu-și putu da seama cât dormise, dar îl trezi frigul din odaie. Se frecă la ochi, apoi scoase ceasul: aproape

trei. Dacă Irina a rămas să asculte întreaga slujbă, cum îi era obiceiul, nu se putea întoarce decât pe la patru dimineța. Simți cum îl cuprinde emoția. Trase repede sertarul, scoase lumânarea, o aprinse, își căută traista, și-o puse pe umăr și, după ce-și făcu tremurând câteva cruci, coborî spre salon.

Ușa nu era încuiată și Gheorghe Vasile rămase câteva clipe în prag ca să-și liniștească răsufierea. Apoi intră, cu grijă, călcând în vârful picioarelor, așeză lumânarea aprinsă într-o scrumieră și se apropie de prima vitrină. Privind cu atenție, își dădu seama că mai rămăseseră foarte puține obiecte, și nu îndrăzni. Se îndreptă spre a doua vitrină și-i ridică tremurând capacul de sticlă. Aici se aflau tabachere vechi și ciubucuri. Alese câteva, la nimereală, și le băgă în traistă. Apoi trecu mai departe, șovăind în dreptul tablourilor. I se păru că dacă ar lua unul din ele, destul de mic, nu s-ar cunoaște. Stătea încă pe gânduri când în salon se făcu deodată lumină și auzi glasul Irinei strigându-i:

— Christos a înviat! ...

întoarse capul și o zări în prag, cu o mână pe butonul electric, ținând în cealaltă mână lumânarea de Paști.

— Adevărat a înviat! șopti învățătorul.

Irina se apropie repede de el și-l sărută pe amândoi obrazii. Părea foarte emoționată; era palidă și ochii arătau împăienjeniți, nefiresc de stinși. Gheorghe vasil se îndreptă spre canapea și căzu moale, prinzându-și capul în palme.

MIRCEA ELIADE

336

Irina îi puse o mână ușoară pe umăr, fără să scoată un cuvânt. Rămase așa multă vreme. Apoi, ca și cum și-ar fi amintit deodată ceva, ieși grăbită din salon. Când se întoarse, aducând o tavă cu ouă roșii, cozonac și o sticlă de vin, îl găsi vorbind singur.

— ... Un om de nimic, asta eram. Lepădăturile societății...

Irina așeză tava pe măsuță, îi turnă un pahar cu vin și i-l întinse. Apoi îi dădu un ou roșu. Gheorghe Vasile își șterse lacrimile cu mâneca hainei, oftă adânc, de mai multe ori și rămase cu oul roșu în mână, așteptând. Irina se apropie de el și i-l ciocni.

— Christos a înviat! spuse.

— Adevărat a înviat! răspunse Gheorghe Vasile. Adevărat că a înviat! repetă el înăbușit. Și să nu crezi cumva...

Dar îl înecă repede plânsul și nu mai putu continua. Irina îi luă paharul cu vin din mână și îl așeză pe tavă.

— Ce să cred? întrebă ea deodată cu o voce neașteptat de clară. Nu mi-ai spus chiar dumneata că toate sunt pentru *Așezămintele culturalei*

— Pentru *Așezăminte*. Nimic pentru mine. Că ajunsesem printre lepădăturile societății, când l-am întâlnit pe Iancu Antim...

Irina îi întinse din nou paharul, apoi începu să se plimbe, cu fruntea plecată, cu mâinile la spate. Învățătorul sorbi paharul dintr-o înghițitură.

— ... L-am întâlnit, reluă el, și am înțeles că am și eu o misiune: să duc la bun sfârșit opera marelui apostol al neamului, Iancu Antim, să creez *Așezămintele culturale*...

Irina se plimba dintr-un capăt al altuia al salonului, fără să-l asculte.

— Un focar de cultură pentru întreg neamul românesc... Să devin și eu cineva, un apostol... Să ducem lumina la sate...

Voi să-și toarne singur al doilea pahar, dar îl împiedica traista ale cărei curele stăteau să-i cadă pe umăr, și și-o scoase scârbit. Apoi apucă sticla.

— Vino să bei și tu un pahar, îi strigă Irinei. Ce ai? la ce te gândești? o întrebă văzând-o cum se apropie tăcută de el.

— Mi s-a închis inima, spuse ea încet. Nu mă pot liniști... Gheorghe Vasile turnă vin, apoi își ciocni paharul cu al Irinei.

— Doamne ajută și ne iartă! și bău închizând ochii. Ar trebui s-o scoli și pe Gherghina, adăugă, că sunt Sfintele Paști...

— Las-o să doarmă, spuse Irina. E foarte obosită...

Se așeză lângă el pe capanea și rămase cu privirile în gol. Gheorghe Vasile luă o felie de cozonac și începu să mestece, oftând.

— Nu știu ce am de nu pot să dorm, începu deodată Irina. Mă tot gândesc... întoarse capul și-l văzu, cu paharul gol într-o mână, cu felia de cozonac în cealaltă. Apucă sticla și îi turnă vin.

337

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Ea, Ioana, crede că n-o mai iubește, începu din nou. A aflat de-o fată ,u care s-a întâlnit Ștefan în Portugalia, atunci când a fost el a doua oară...

întoarse din nou capul și-l privi; învățătorul înmuia felia de cozonac în pahar și sorbea încet, pe gânduri.

— I-a spus de ea cumnată-su, Răducu. Și i-a mai spus că au mai aflat și alții, pentru că Ștefan s-a hotărât deodată să se-ntoarcă la București, de unde trebuia să mai rămână acolo toată iarna...

Gheorghe Vasile asculta concentrat, ținând paharul foarte aproape de gură. Mâna îi tremura puțin.

— Unde trebuia să rămână? întrebă el deodată.
— Acolo, în Portugalia... Dar s-a întors și a plecat pe front...
— Era război, spuse el și sorbi, parcă cu teamă, din pahar.
— Dar nimeni n-a știut că el, Ștefan, ceruse asta, să fie trimis pe front, s-a dus până la Ministerul de Război. A aflat Răducu, mai târziu, când a intervenit să-l demobilizeze. I-au arătat atunci toate cererile pe care le făcuse Ștefan ca să fie trimis pe front, în linia întâi.
Se ridică brusc de pe canapea și începu să se plimbe.
— Nu mi-e deloc somn. Mi s-a închis inima. M-am împărtășit, dar nu m-a învrednicit Dumnezeu...
Apoi se întoarse spre el, tulburată, și adăugă:
— Să nu-i vorbești mamei de toate lucrurile astea...
— Care lucruri?
— De ce ți-am spus cu Ioana... Face mare păcat că nu-l crede. Ștefan o iubește. Ce s-a întâmplat cu fata aceea e altceva...

Gheorghe Vasile o asculta acum cu oarecare greutate. Simțea aromeala somnului și o plăcută oboseală în oase. În salon se făcuse, parcă deodată, frig, și își mai turnă un pahar.

— Dar tu de unde le știi? o întrebă clipindu-și des ochii ca să se trezească. Irina ridică din umeri.
— Mi le-a spus ea, Ioana. Mi le-a spus și Ștefan... Sunt amândoi nefericiți, și e mare păcat. E păcat, căci se iubesc foarte mult... Dar poate așa a hotărât Dumnezeu, adăugă încet reîncepând să se plimbe.
Pe jumătate adormit, Gheorghe Vasile încercă să-și curățe oul roșu. Dar îl scăpă dintre degete și îl privi cum se rostogolește pe covor. Irina i-l ridică și începu să-l curețe.

— M-a doborât somnul, spuse el trecându-și apăsător palma pe față ca să se dezmoștească.

Irina îi reumplu paharul și-i întinse oul curățat.

— Mai voiam să-ți spun ceva. Dumneata știi că eu și Spiridon suntem cununați pe vecie. Mama tot vrea să mă mărite. Dar eu n-am să mai mă mărit.

MIRCEA ELIADE

338

Nu-i spune asta, ca să n-o măhnești, dar voiam să știi că tot ce e al meu și-al băiatului, e și al dumatile. Dacă m-o lua Dumnezeu înaintea dumatile, să știi că unele lucruri sunt la Biriș, în păstrare. Să ai mare grijă de ele. Sunt pentru Gheorghiuță, să aibă bani de învățătură...

În dimineața aceea, Irina umbla pe străzi cu pasul repede, grăbită, ca și cum ar fi întârziat de la o întâlnire. Dar umbla fără să privească unde calcă, apucând pe străzi la întâmplare, cu ochii plecați, pe jumătate închiși, ca și cum s-ar fi luptat să nu adoarmă. Întâlnea mereu grupuri de oameni vorbăreți, aproape veseli, căci era o zi limpede de primăvară, cu cerul albastru, neașteptat de senin. Se trezea la răstimpuri în dreptul unei biserici și atunci încetinea pasul, urmărind câteva clipe copiii jucându-se în hainele lor de Paști pe trepte. Apoi pleca mai departe, mai grăbită.

De-abia când auzi sirena se opri și privi tulburată în jurul ei. La început, nu-și dădu seama în ce cartier se află. Se rezemă de un gard și respiră adânc, plecându-și obosită capul. Un domn ieși chiar atunci dintr-o curte și, trecând prin fața ei, îi spuse:

— Nu vă speriați. Se fac exerciții de apărare antiaeriană. S-a anunțat și la radio...

Îi zâmbi și trecu mai departe, întorcând la răstimpuri capul ca să vadă ce face. Irina rămase câtva timp rezemată de gard, apoi se hotărî brusc și porni în direcția opusă. Fluierau neconținut sergenții și grupuri de copii alergau gălăgioși pe trotuar. Oamenii ieșeau pe la ferestre, trăgeau, apoi ridicau transperantele, nedeciși, plecându-se către stradă și privind în toate părțile. — Sunt exerciții! auzea Irina. — Dar se-nchide apa? întrebă o femeie bătrână dinapoia unui gard de lemn. — S-a anunțat la radio, repeta cu încăpățănare cineva.

Apoi, deodată, izbucnind parcă din toate părțile, se auziră tunurile antiaeriene. — Intră în casă! strigă o voce bărbătească. Se fac exerciții cu bombe adevărate și riști să-ți cadă o schijă în cap... — Vreau doar să mă uit puțin, spuse o femeie. Irina ridică fruntea și privi. Cerul era tot atât de albastru. Doar că începuse să fie punctat cu nurași albi, foarte mărunți, ca o erupție, care apăreau ca din senin și se risipeau repede. Privind cu mai multă atenție, zări, foarte sus, o sticlire metalică, apoi încă una, până ce, clipind des ca să-și limpezească ochii, descoperi întreaga escadrilă, zburând în ordine, fără grabă, ca la o paradă. Zgomotul motoarelor se auzea din ce în ce mai clar, cu toate salvele artileriei antiaeriene. Irina își prinse fruntea în amândouă mâinile și rămase așa câteva clipe. Când se trezi, aproape că nu se mai auzeau voci. Își trecu mâna pe față și începu să alerge.

339

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Zărise biserica de departe. Câțiva oameni urcau în fugă treptele și dispăreau înlăuntru. Irina ajunse istovită, respirând anevoie, și se lăsă să cadă, în genunchi, lângă ușă, în întuneric. Biserica era aproape goală, dar ardeau încă lumânări și mirosea puternic a frunze proaspete și a tămâie. — Nu e exercițiu, e adevărat, vorbea o femeie. Ne bombardează americanii. Au venit acum și americanii peste noi... Intrau mereu oameni palizi, speriați și îngenucheau în fața icoanelor, își ascundeau fața în palme, murmurau. Femeile se adunaseră toate lângă altar. Preotul apăru deodată și-și plimbă privirile rătăcite pe deasupra tuturor, apoi intră repede în altar și-și îmbracă odăjdiile.

— Binecuvântează-ne! strigă o femeie.

Preotul deschise porțile împărătești și rămase neclintit, ca și cum ar fi așteptat un semn.

— Binecuvântează-ne! strigă mai multe voci.

Exploziile se auziră atunci din nou, foarte aproape, și biserica se clătină ca mișcată din temelii. Câteva vitralii de la ferestrele turlui săriră cu un pocnet surd și se făcură țândări pe lespezi. În clipa următoare un stol de vrăbii năvăliră prin spărturi și începură să se învârtască ciripind în înaltul bisericii.

— Binecuvântat fie numele lui Dumnezeu! începu preotul cu o voce sugrumată, ridicând privirile.

Exploziile următoare păreau mai depărtate, mai surde, și țipetele copiilor se pierdeau acum într-o bubuitură, prelungă, subterană, care clătină din nou temeliile. Irina gemu și-și duse repede mâna la gură.

— întărește-mă, Maica Domnului! șopti ea cât putu mai încet.

Dar simți că o cuprinde deznădejdea și se ridică brusc, aproape fără să se uite unde calcă, și alergă către altar. își făcu loc printre femei și se trânti în genunchi în fața preotului.

— întărește-mă, părinte! șopti.

Se lăsase deodată o nefirească liniște. Câteva clipe nu se auzi decât ciripitul vrăbiilor care se roteau înspăimântate sub turlă.

— întărește-mă părinte! se ruga încet Irina.

Preotul o privea ca și cum n-ar fi înțeles ce se întâmplă.

— S-a speriat! spuse o femeie întinzând mâna s-o mângâie pe umăr.

— Dumnezeu să te întărească! rosti rar preotul.

Apoi se auziră din nou salve de artilerie antiaeriană și copiii începură să plângă. Preotul privea spre Irina, zgârcită la picioarele lui, cu mâna la gură. Se făcu deodată foarte palid și, plecându-se anevoie, în odăjdii, o prinse de subțiori și o ridică. Irina îi apucă mâna și i-o sărută. În acea clipă exploziile se auziră în șir, din toate părțile, și toate geamurile săriră în țândări. Lumânările se stinseră ca dintr-o singură, nevăzută suflare. Preotul își împreună tremurând mâinile și le înălță către catapeteasmă.

MIRCEA ELIADE

340

— Christos a înviat! strigă el cu un glas neașteptat de puternic. Adevărat că a înviat! Christos, Dumnezeuul nostru, a înviat cu moartea pre moarte călcând! împăratul nostru ceresc a înviat!... Doamne, Dumnezeule mare, adăugă coborând deodată glasul și îngenunchind în fața altarului.

Vrăbiile începură să zboare tot mai jos, pe deasupra femeilor cu frunțile lipite de lespezi, amuțite.

Târziu după încetarea alarmei, când biserica se golise, Irina își luă câteva lumânări, le ascunse sub haină și ieși. Treptele bisericii erau acoperite de moloz și țândări de sticlă. Cerul se întunecase; un nor negru de fum se înălță spre mieznoapte și văzduhul era încărcat de funingine și praf. Soarele se întrevădea, parcă foarte aproape, palid-roșcat, prin păcla fumurie care se lăsase deasupra orașului. Un zvon nedeslușit de voci speriate, întretăiate de țipete surde, răzbătea din toate părțile. Coborând treptele bisericii și ajungând în stradă, Irina zări alergând spre ea o femeie despletită.

— N-avem apă! striga.

Trecu pe lângă ea ca și cum n-ar fi văzut-o silindu-se să alerge, strigând întruna: — N-avem apă! N-avem apă!... La capătul străzii, câteva case ardeau cu flăcări înalte și un nor nefiresc de galben se alcătuia deasupra lor, clătinându-se alene, șovăind în văzduhul întunecat și prăfuit. — N-avem apă! auzea neconținut Irina. Pe trotuarele murdare de moloz și funingine, la ferestrele cu geamuri sparte, prin curți, apăreau și dispăreau oameni buimăciți, chemându-se unii pe alții, ridicând neconținut privirile spre cer, întrebându-se ce se întâmplă. De-abia când, întorcând spatele focului și călcând repede, în neștire, cu ochii în caldarâm, Irina pătrunse pe strada vecină, începu să deslușească înțelesul cuvintelor care-i ajungeau istovite în urechi.

— Au distrus Gara de Nord! înțelegea ea. Au bombardat Atelierele Căilor Ferate! ... Au distrus... Au bombardat... Arde Calea Victoriei... Au distrus... Americanii... Au bombardat...

Fără să-și dea seama, începuse să alerge.

— în zi de Paști, auzea ea mereu. Au bombardat... Au distrus...

După ce trecu de Grădină, oamenii păreau mai puțin speriați. Pe aici, nu căzuseră bombe. Dar fumul și pulberea pătrunseseră până aici.

— Au bombardat rezervoarele, auzea Irina. N-o să mai avem apă... întâlnea mereu mașini, taxiuri, camioane care alergau parcă amețite de fum, căutând să evite străzile bombardate, îndreptându-se spre bulevarde. Irina își dădu seama că o pornise greșit și se întoarse, cu un pas moale, ostenit. Când reveni în dreptul Grădinii, intră și -se așeză pe o bancă. Rămase multă vreme așa, cu privirile pierdute, cu mâinile rezemate pe genunchi. Câteva vrăbii

341

NOAPTEA DE SÂNZIENE

prinseseră curaj și începură să se joace chiar lângă ea, în pietriș. Târziu, Irina își ascunse obrazul în palme și începu să plângă.

După vreo jumătate de ceas, se ridică și porni din nou, parcă mai istovită, cu fruntea plecată. Se îndreptă spre locuința Ioanei. Când se apropie, simți că i se înmoaie picioarele și se rezemă de un zid. Oamenii alergau și pe

aici agitați, parcă n-ar fi știut încotro s-o apuce, nici ce să facă. Treceau pe lângă ea fără s-o vadă. Soarele pătrundea mai greu prin pâcla de fum și praf și se auzeau claxoane și țipete stridente, de mașini brusc frânate, pe care Irina nu știa unde să le caute, pentru că, în fața ei, strada părea pustie. Se desprinsese anevoie de zid și porni strângându-și cu deznădejde pumnii. La colț, înțelese deodată. Pe locul unde se aflase casa Ioanei, și alte multe case dimprejur, erau acum câteva movile fumegânde de cărămizi și moloz care se revărsau până în mijlocul străzii. Grupuri de oameni urcau și coborau peste ruine, clătînându-se, orbiți de praf, împiedicându-se în fiare și bârne, strigându-se în neștire și acoperindu-și apoi repede gura cu palma, ridicând la răstimpuri amândouă brațele, însângerate, către cer.

Nu știa de cât timp se afla acolo, îngenuncheată printre cărămizi, în mijlocul străzii. De mult nu mai vedea și nu mai auzea nimic. își simțea doar câteodată gura foarte uscată și încerca anevoie să înghită. Atunci parcă se deștepta și, câteva clipe, zarva o copleșea din nou, revedea aceleași umbre agitându-se în pulbere și descoperirea lumânărilor stinse în fața ei. Le reaprindea pe amândouă, apărându-le câtva timp cu palmele, până ce se stingeau din nou, fără ca ea să-și dea seama.

Târziu, simți că o trage cineva de braț. Era un soldat, cu fața plină de praf, și Irina se ridică anevoie, culegându-și dintre cărămizile lumânărilor stinse. Soldatul o conduse pe celălalt trotuar, în fața unei case rămase în picioare. — N-avem apă! auzi strigând în urma ei. Voi să se așeze pe trotuar, dar pretutindenii erau numai țândări de geamuri și moloz. Soldatul dispăruse și Irina se îndreptă spre ruine. Parcă începuse să se întunece. Pe o targa improvizată din scânduri se aflau câteva trupuri, pe jumătate acoperite cu o pătură. Irina își făcu cruce și trecu mai departe. Un camion cu soldați se oprise la intrarea străzii. Irina umblă așa câtăva vreme, parcă ar fi căutat ceva, apoi se reîntoarse pe locul de unde plecase și îngenunche din nou, printre cărămizi, și reaprinse lumânărilor. Apoi, multă vreme, nu mai văzu nici nu mai auzi nimic.

Când, târziu, redeschise ochii, văzu că una din lumânări arsesese aproape în întregime. Scoase din buzunar o altă lumânare, o aprinse, aprinse apoi și pe cealaltă, care arsesese numai pe jumătate, și le ținu pe amândouă între pumni, până ce simți fierbințeala flăcărilor. Atunci, ridicând brusc privirile, îl văzu de departe, înaintând împleticindu-se, în uniformă militară, dar fără chipiu, cu

MIRCEA ELIADE

342

fața murdară, cu o tăietură însângerându-i obrazul, cu ochii pe jumătate închiși, îl văzu apropiindu-se, încercând să-și ducă mâna la frunte, dar renunțând și rămânând cu palma deschisă, foarte aproape de cap, nemaiștiind ce să facă, până ce brațul începu să-i tremure și atunci îl lăsă să cadă, neputincios. În clipa următoare îl văzu alergând spre ruine, împiedicându-se și căzând. Dar se ridică repede și porni mai departe, cățărându-se pe movila de cărămizi, ajungând până sus și căzând din nou, și continuând să înainteze în genunchi, cu amândouă mâinile răscolind printre cărămizi, până ce unul dintre soldați se urcă după el și-l trase înapoi, în mijlocul străzii, susținându-l de mijloc. Atunci Irina se ridică brusc, alergă spre el, îi prinse mâna și i-o sărută.

— împărate! șopti ea.

Ștefan o privi lung, ca și cum n-ar fi recunoscut-o.

— Sunt aici, amândoi, spuse el târziu, trecându-și palma însângerată peste buze.

— împărate! șopti din nou Irina.

— Sunt aici, repetă el.

Întoarse capul spre ruine. Câțiva soldați ridicaseră targa și se îndreptau spre camion. Irina îi prinse brațul, dar el se smuci și alergă făcându-și loc printre grupurile care se strânseseră în jurul camionului. îl văzu apoi reîntorcându-se pe ruine, coborând repede și începând să dea la o parte cărămizile, scormonind molozul cu palmele, încercând să smulgă o bârnă. Se apropie de el și-i puse mâna pe umăr, dar el continua să lucreze gâfâind, ca și cum n-ar fi simțit-o.

— Nu sunt aici, spuse Irina. Nu e casa asta...

Ștefan ridică fruntea și privi în toate părțile, rătăcit. Irina întinse mâna și-i arătă casa din față, numai pe jumătate dărâmată. Ștefan o privi lung, concentrat, apoi privi la dreapta, la stânga și din nou la dreapta spre capătul străzii, ca și cum ar fi încercat, într-o supremă încordare, să se orienteze.

— Unde sunt? întrebă el.

— Nu mai sunt aici. Au plecat...

— Spune-mi unde sunt, șopti el sugrumat. Irina, spune-mi unde sunt! adăugă prinzându-i brațul și strângându-l cu putere. Irina! o imploră strângându-i și mai tare brațul. Irina!

— Au plecat, spuse ea târziu, fără să-și ridice privirile. S-au împărtășit azi-noapte și azi-dimineață au plecat.

Ștefan îi lăsă brațul și o privi din nou lung, trudindu-se să înțeleagă.

— Ce s-a întâmplat? întrebă. Ce?

— E Pastele, spuse foarte încet Irina. E săptămâna luminată...

Sună de câteva ori, scurt. îi deschise Adela.

— Nu primește pe nimeni. S-a închis de ieri în cameră și nu primește pe nimeni. N-a mâncat nimic...

Irina intră. Pe un scaun, în coridor, aștepta Biriș cu o țigară neaprinsă între buze. îi strânse mâna zâmbind și, condusă de Adela, se apropie de ușa din fundul coridorului. Rămase câtva timp nemișcată, ținându-și răsuflarea.

— Sunt eu, Irina, șopti.

Începu să aștepte, cu fruntea foarte aproape de ușă.

— Sunt Irina, repetă ea mai tare.

Auzi cum răsuțește cheia și intră. Ștefan era în mijlocul camerei, îmbrăcat civil, dar fără cravată. Nu se bărbierise de câteva zile. Tăietura de-a lungul obrazului începuse să se vindece. Irina se îndreptă spre el și-l sărută. Ștefan o privi lung, fără nici o expresie, apoi se întoarse la fereastră. Cerul era înnourat, dar nu a ploaie. Bătea un vânt repede și pomii de curând înfrunziți își aplecau înfringurate crengile.

— E și Biriș aici. E alături, spuse Irina.

Așteptă câteva clipe, dar văzând că nu răspunde se așeză pe scaun. Aici era odaia băiatului. Patul fusese scos și se adusese pentru Ștefan o canapea. Se așeză pe scaun lângă canapea și începu să aștepte. Târziu, Ștefan întoarse brusc capul de la fereastră și o privi speriat.

— Ce faci? o întrebă. Nu cumva te rogi?

— Nu, nu mă pot ruga, spuse încet Irina.

— Credeam că te rogi, continuă el mai liniștit, credeam că te rogi la Dumnezeu...

— Nu, nu pot, spuse foarte încet Irina.

Apoi iar tăcură amândoi, multă vreme. Ștefan își lipi fruntea de geam.

MIRCEA ELIADE

344

— De ce nu fumezi? îl întrebă deodată Irina. El întoarse mirat capul.

— Ți-am adus țigări, continuă Irina, ridicându-se repede și îndreptându-se spre el cu un pachet și o cutie de chibrituri în mână.

— Ah, da, e adevărat..., începu Ștefan.

Apoi se întrerupse brusc. Reveni în mijlocul camerei, își aprinse o țigară și se așeză pe canapea. Fuma tăcut. După câțva timp se apropie de fereastră, o deschise și zvârli mucul de țigară în grădină.

— Curios, spuse. Uitasem de țigări...

De-atunci, de câte ori intra, îl găsea fumând. În cameră plutea un fum gros, înecăcios, și Irina se îndrepta de-a dreptul spre fereastră și o deschidea. Auzea apoi pe Adela bătându-i sfios în ușă, se întorcea și îi lua tava din mână.

— N-a mâncat nimic, îi spunea Adela când o întâmpina. Fumează întruna, dar nu mănâncă nimic. Noi, familia, suntem disperați. Nu vrea să ne primească, nu deschide ușa nimănui. Noroc că tocmai în ziua aceea... știi dumneata... îl demobilizase. L-au retrimis la minister. Și de-acolo, i-a obținut Răducu concediu...

Vorbea întruna, pregătind sandviciurile și așezându-le pe tavă. Când vedea că totul e gata, Irina se ducea să bată la ușă. Adela o aștepta cu tava, să se reîntoarcă. Intrase o singură dată, pentru că ușa era deschisă. Ștefan nu se dezlipise de fereastră, nu scosese un cuvânt și nu se atinsese de mâncare. După un sfert de ceas, Adela plecase. Nu mai încercase de atunci.

Ștefan rămânea lângă fereastra deschisă. Privea ramurile care tremurau ușor, neconținut; doar câteodată, la răstimpuri, încremeneau, o singură, nesfârșită clipă, când totul rămânea pe loc, și apoi iar începeau să tremure, mirate, bănuitoare, neodihnite.

— A fost Biriș să te vadă, spunea Irina. A așteptat câteva ceasuri, apoi a plecat. Are să treacă din nou mâine.

Îi așeza tava pe măsuta de lângă canapea. Apoi se ducea la fereastră, îi lua brațul și-l trăgea ușor după ea. Ștefan se așeza pe marginea canapelei, își trecea palma pe obraz și își freca ochii. Irina îi întindea un sandvici și, în cealaltă mână, paharul cu lapte.

— Nu mi-e foame, spunea el.

Ea punea sandviciul în farfurie, dar continua să-i întindă paharul cu lapte. În cele din urmă, Ștefan îl lua și începea să bea, cu greutate, parcă tot s-ar fi înecat. Rana din obraz i se vindecase complet. În dimineața bombardamentului, îi spusese Adela, trenul de la Constanța se oprise la vreo treizeci de kilometri de București. După ce umblase mult timp pe șosea, Ștefan întâlnise un camion militar care-l adusese până la barieră, dar acolo camionul se răsturnase. Nu

345

NOAPTEA DE SÂNZIENE

stia nici ea bine din ce pricină. Toate astea nu le aflase de la Ștefan, ci de la un camarad al lui pe care-l întâlnise Răducu la minister. Câteva zile, nu se bărbierise. Apoi, într-o dimineață, intrând în odaie, Irinei i se pără schimbat. Părea mult mai slab și mai palid, și semnul răni îi părea mai adânc. Înțelese că se bărbierise.

— Azi e parastasul de nouă zile, îi spuse ea. Trebuie să te îmbraci...

Îl privi cum își trece mâna prin păr, în neștire. Ea se apropie și-i întinse cravata neagră pe care i-o dăduse Adela.

— Unde mergem? o întrebă.

— La biserică, spuse Irina.

Îi luă brațul și-l trase ușor după ea. Jos, în stradă îi aștepta taxiul. Apoi, iarăși, multe zile la rând, văzu cum figura i se schimbă treptat; întâi ușor adumbrită, murdară, apoi mai întunecată, aspră, aproape înrăită. Dar într-o dimineață îl găsea iar bărbierit, și tăietura din obraz părea din nou mai adâncă.

— Nu mi-e foame, spunea el.

Irina așeza sandviциul pe farfurie și rămânea cu paharul cu lapte întins, până ce simțea că o doare mâna, și atunci îl lua în mâna cealaltă. Ștefan își trecea palma pe obraz, își freca ochii. În cele din urmă apuca paharul și începea să soarbă încet, cu eforturi. Apoi se ridica brusc și se apropia de fereastră. Crengile erau acum mai pline și verdele frunzelor mai întunecat.

— ... Nu vrea să deschidă, se plângea Adela Irinei, așezându-i sandviциurile pe tavă. Nu ascultă de nimeni. Parcă nici n-ar avea familie. Cel puțin, bine că socrii lui nu sunt în București. Bătrânul Bologa e bolnav de inimă, n-a putut veni. Nici măcar nu i-a răspuns la telegramă, nici la scrisori. N-a răspuns nimănui...

Uneori, cerul era foarte albastru, și nori albi, ușori alergau amețitor de repede. Alteori, în odaie era aproape întuneric. Cerul arăta întunecat, a ploaie, și crengile din dreptul ferestrei începeau să se agite, speriate, gemând.

— ... A primit până acum zeci și sute de telegrame și scrisori de condoleanțe, îi spunea Adela, de pe front și de la minister, de pretutindeni. Nici nu le-a desfăcut. Unele, mai importante, i le-am citit noi, prin ușă, dar sunt sigură că nu le-a ascultat. Erau și telegrame de la ministrii lui, și le-a răspuns Răducu. L-am rugat și pe Biriș să răspundă în numele lui...

Apoi a fost al doilea și al treilea bombardament, și deși Adela și Răducu îi bătuseră cu pumnii în ușă, îl rugaseră, îl imploraseră să coboare în adăpost, Ștefan rămăsese nemișcat în dreptul ferestrei, privind cerul. După încetarea alarmei, Adela și Răducu îi băteau din nou la ușă și-l chemau: — Ștefan! Ștefan!... Nu răspundea niciodată. Continua să fumeze, privind cerul sau crengile care tremurau mereu, și nu se opreau decât foarte rareori, dar atunci parcă împietreau, și Ștefan se retrăgea un pas înapoi, în odaie, speriat.

MIRCEA ELIADE

346

347

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— ... A fost iar Răducu la minister, îi spunea Adela. I-a prelungit concediul. Dar cât o să mai poată să țină așa? Ar trebui să scrie ministrului. A fost secretarul general aici, să-i prezinte condoleanțe. Nici n-a vrut să-l primească. L-am scuzat noi, cum am putut. Pe timpurile astea, cu atâtea nenorociri în toate părțile, cu atâtea morți, e greu să mai vină cineva să-ți prezinte, personal, condoleanțe. Ar trebui să se gândească...

Irina lua tava, ciocănea la ușă și-i striga.

— Sunt eu, Irina...

Apoi aștepta să audă cheia răsucindu-se în ușă și intra. îl găsea lângă fereastră, privind cerul.

Odată, Adela o întâmpină speriată.

— A dispărut! A plecat! ... Ieșisem să fac niște cumpărături și când m-am întors am văzut ușa de la odaia lui deschisă și camera goală... Am telefonat lui Răducu să ia o mașină și să-l caute la cimitir, căci mie mi-era urât să mă duc singură. Dar nu era acolo... De altfel, nici nu știu dacă ar fi izbutit să găsească mormintele. Știi cum au fost, săracii, înmormântați, dacă nu s-a mai găsit aproape nimic...

Irina coborî repede în stradă. Era o dimineață de mai și din curțile vecine se revărsa mirosul tare de liliac sălbatic. Pe aici, căzuseră foarte puține bombe, dar strada era aproape pustie și casele cu transperantele lăsate păreau părăsite. Irina mergea repede, aproape alergând, căutând un taxi.

Îl zări de departe, așezat pe marginea trotuarului. Strada era tot așa cum o lăsase, desfundată de cratere, pe jumătate blocată de dărâmături. Movablele de cărămizi, moloz și grinzii nu putuseră fi clătinate. Rămăseseră acolo, parcă mai provocatoare acum, după atâtea ploi care le îndesaseră în propriul lor trup, făcându-le mai dure, mai indiferente. Irina se așeză tăcută lângă el, pe trotuar.

— Era într-un sat din Moldova, începu deodată Ștefan fără să se întoarcă. Era în ianuarie 1943, după Stalingrad. Oamenii au ieșit într-o noapte, a ieșit tot satul, și au îngenuncheat în zăpadă, cu făclii și lumânări în mână, cu preotul în odăjdii în mijlocul lor, și au început să se roage. Spuneau că se întorc morții de la Stalingrad, că se întorc, regimente întregi, la casele lor, și trec pe-acolo, pe șoseaua din marginea satului...

Tăcu și rămase multă vreme cu privirile în gol. Apoi își căută pachetul și-și aprinse o țigară.

— Cum ai știut că au să treacă pe-acolo, prin marginea satului? întrebă el fără s-o privească.

— I-a luminat Dumnezeu, spuse încet Irina. Ștefan continua să fumeze, cu ochii pironiți în gol.

— Tu cum ai știut? o întrebă deodată, întorcând capul.

Avea o figură dură, amenințătoare, și Irina își plecă repede fruntea.

— Cum ai știut? repetă el apucându-i brațul și strângându-i-l din ce în ce mai tare.

Irina își duse mâna la ochi și începu să plângă, lin, tăcut. Ștefan o privi mult timp, apoi îi lăsă brațul.

— Dacă ai știut puteai să-i spui și ei, începu el târziu, fără s-o privească. Așa cum i-ai spus atunci, la cutremur...

— I-am spus, șopti Irina foarte încet. Ștefan întoarse speriat capul.

— I-am spus de mine. Credeam că are să se întâmple cu mine. I-am spus cum să se roage, cum am să mă rog eu. I-am spus să-mi aprindă lumânări și toată ziua aceea să rămână lângă mine. I-am spus că dac-o fi să mor neîmpărțășită și nespovedită...

Ștefan se ridică brusc și se depărta, cu pasul repede, hotărât și ferm, fără să întoarcă capul, până ce se pierdu printre ruine, la capătul străzii. Irina privi mult timp în urma lui, cu ochii împăienjeniți de lacrimi.

— Iartă-mă, Doamne, dacă fac păcat, șopti ea târziu și se ridică anevoie, istovită.

A doua zi, când îi bătu în ușă, Ștefan nu-i deschise. Rămase acolo, multă vreme, ciocănind la răstimpuri și

spunând: — Sunt eu, Irina! Adela aștepta alături, cu tava în mâini, plictisită. După un sfert de ceas, renunță și reveni pe coridor. Tocmai intrase Biriș.

— Voiam să te rog ceva, începu el oarecum încurcat. Mi-a spus Cătălina că unul dintre răniții de la spitalul ei, un colonel, Băleanu, vrea să-l vadă pe Ștefan. Spune că vrea să-l vadă neapărat...

Erau așezați amândoi pe canapea. Adela plecase după cumpărături și Irina îi luase tava și-o păstra pe genunchi. Și atunci, pe neașteptate, apărură Ștefan. Tăietura din obraz părea din nou sângerândă, iritată; parcă trecuse într-adins cu lama pe deasupra ei, bărbierindu-se.

— Vrea să te vadă colonelul Băleanu, spuse Biriș. Ștefan se așeză pe un scaun, în fața lor.

— Nu poate să mă vadă. E orb...

Apoi băgă mâna în buzunarul hainei, își scoase pachetul cu țigări și-l întinse lui Biriș.

— Vrea să-ți vorbească, spuse Biriș luând o țigară. A rugat-o pe Cătălina. E în pavilionul Cătălinei... Nu, nu aprind încă, adăugă repede văzând că Ștefan își apropiase chibritul. Fumez prea mult...

— Știu ce vrea, dar n-am să mă duc. Spune-i Cătălinei să mă scuze...

— A insistat mult...

— Știu. Dar nu pot.

MIRCEA ELIADE

348

Se ridică brusc de pe scaun.

— Aveam de gând să mă duc la minister, adăugă, dar am să mă duc mâine. Tot nu mai e nimic de făcut... Ce se întâmplă cu frontul? Întrebă întorcând capul către Biriș.

— Pare oarecum stabilizat, în nordul Moldovei.

— Nu mai e nimic de făcut, repetă Ștefan.

Își scoase batista și începu să-și tamponeze tăietura sângerândă.

— Haideți la mine, le spuse deodată și porni înainte.

Irina luă tava și intră. Ferestrele erau amândouă deschise și în odaie pătrundea adierea amiezei de mai. Ramurile pline, stufoase, tremurau foarte încet, în soare. Ștefan se așezase pe canapea.

— Sunt treizeci și trei de zile, spuse. Ce trebuie să fac, Irina?

Ea așeză tăcută tava pe mäsută. Biriș își apropie o dată țigara de nări, apoi se hotărî, își căută nervos cutia de chibrituri și și-o aprinse.

— Știu ce vrea Băleanu, continuă Ștefan. Ca să-mi spună că eu sunt vinovat, că din vina mea s-a întâmplat... Și are dreptate, adăugă repede, cu un glas sugrumat, ridicându-se și apropiindu-se de fereastră.

Biriș fuma, înghițând adânc frumul și dându-i apoi drumul cu un oftat lung. Irina își pusese mâinile pe genunchi și aștepta. Soarele se juca acum printre ramuri și cădea pe covor în pete mari, aurii, nestatornice.

— Evident că are dreptate, reluă Ștefan revenind în mijlocul odăii. Așa i s-a întâmplat și lui. După mulți ani, dar s-a întâmplat...

Se așeză din nou pe canapea, parcă mai liniștit, și o privi pe Irina.

— E din cauza lui Vădastra. Mi-a spus-o chiar el... De altfel, e un om admirabil. Are foarte mult curaj...

Tăcu iar. Irina își trecu o mână pe frunte, apoi și-o reaseză lângă cealaltă, pe genunchi. Biriș se ridică să caute o scrumieră.

— E marele amor al Cătălinei, spuse scuturându-și nervos țigara.

Se reaseză pe scaun și continuă să fumeze, fără să privească spre nici unul dintre ei.

— Mi-a spus că e din cauza lui Vădastra, repetă Ștefan. Mi-a spus că s-au certat odată, de mult, când locuiau împreună, și i-a tras atunci o palmă scoțându-i ochiul de sticlă. „Și acum m-a pedepsit Dumnezeu, mi-a spus, mi-a luat Dumnezeu lumina ochilor...”

— Nu e adevărat! îl întrerupse speriată Irina. Să nu mai spună așa, că e păcat...

— Așa crede el. Și știa că așa se va întâmpla, știa de mult, de când a început războiul...

— Nu e adevărat! repetă Irina parcă tot mai speriată. Trebuie să mă duc să-l văd...

349

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— ... Era întotdeauna voluntar. Conducea echipele contra partizanilor ascunși în subteranele Odesei. Știa ce are să i se întâmple. Umblau prin întuneric, lipiți de ziduri, și-apoi deodată ceilalți îi orbeau cu aruncătoarele de flăcări. Aveau muniții puține și foloseau mai ales aruncătoarele de flăcări. Băleanu știa ce-l așteaptă...

— Trebuie neapărat să mă duc să-l văd, repetă deznădăduită Irina. Biriș se sculă să-și stingă țigara. Petele de soare tremurau pe covor,

deplasându-se încet către oglindă. Câteva clipe în urmă intră Adela. Rămase în prag, intimidată.

— S-a anunțat la B.B.C. că vom fi din nou bombardați, vorbi ea foarte repede. Au anunțat că, dacă nu capitulăm, vom fi bombardați zi și noapte, vom fi bombardați până nu va mai rămâne o singură casă în picioare, în toată țara.

Se opri stânjenită și încercă să zâmbească, privindu-i pe rând pe fiecare.

— S-a anunțat adineauri la B.B.C, repetă ea.

De a doua zi, Ștefan se reîntoarse la minister și Irina începu să vină serile. Dar nu-l găsea întotdeauna acasă și

atunci rămânea câțva timp de vorbă cu Adela, așezate amândouă pe canapeaua din coridor, așteptându-l.
— A fost pe-aici mama Ioanei, îi spunea Adela coborând tainic glasul. A stat multă vreme cu el, în odaie. Mi-a spus că plângea ca un copil... Eu nu l-am auzit niciodată plângând, adăugă. Poate, doar, în timpul nopții...
O privea lung, insistent, parcă ar fi vrut s-o facă să înțeleagă că trebuie să spună și ea ceva. Târziu, Irina se ridica brusc.

— Nu mai pot să-l aștept. S-a făcut noapte...

Pleca, strângându-și fularul de lână în jurul gâtului și umerii i se înfiorau, deși noaptea de început de mai nu era rece. Mergea repede, parcă cu teamă, prin întuneric, până ce zărea, încă departe în fața ei, punctul de jărătic al țigării, și atunci micșora pasul și se apropia cu grijă, ca să nu-l sperie. Rămânea câteva clipe, nevăzută, în întuneric, apoi îi șoptea.

— Ștefan! ... Sunt eu, Irina...

Îl găsea uneori pe bancă, sub unul din castanii bătrâni care străjuiau bulevardul, și se așeza lângă el, fără să spună nimic. Câțva timp, Ștefan continua să fumeze tăcut, ca și cum n-ar fi simțit că e acolo, alături de el.

— Aveam o fotografie, începu el odată. Era prima noastră fotografie, când eram logodiți; era din mai 1933. Întotdeauna i-am spus că e cea mai reușită fotografie. Ne-a făcut-o un băiat tânăr; îmi pare rău că nu i-am știut niciodată numele. Era cu mama lui și cu o verișoară, o fetiță de liceu. Le fotografiase de mai multe ori, pe ele amândouă, dar voia să fie fotografiat și el, în grup, măcar o singură dată. Noi tocmai treceam pe-acolo, și m-a rugat să-i fotografiez. Apoi a venit spre noi, zâmbind, intimidat, și mi-a spus: „Dacă-mi

MIRCEA ELIADE

350

dați voie...” Ioana a început să râdă și și-a întors fața spre mine luându-mi repede brațul. Și în acea clipă ne-a fotografiat... Ne-a cerut pe urmă adresa, dar n-am crezut că ne va trimite fotografia. Și totuși ne-a trimis-o. Era expediată din Brașov, dar n-avea nici nume, nici adresă... Era în mai 1933. Era îmbrăcată cu o bluză cu buline roșii. E curios cum nu și-a mai făcut de-atunci bluze cu buline roșii.

Apoi tăcu iar, timp îndelungat, fumând, privind numai înaintea lui, în întuneric. Pe bulevard treceau câteodată mașini cu farurile aproape oarbe, înaintând încet, cu frică. Irina își strângea mai tare fularul în jurul gâtului, așteptând. Târziu, Ștefan întoarse capul spre ea.

— Tu nu te duci acasă? o întrebă.

Atunci se ridică ușor, îi întinse mâna, dar Ștefan nu o văzu și Irina rămase cu ea întinsă, câteva clipe, apoi și-o ascunse rușinată în buzunarul pardesiului.

— Noapte bună, îi spuse depărtându-se și dispărând repede în întuneric. Revenea, cu încăpățănare, în fiecare seară.

— Vrea să se mute, îi spunea Adela. Un coleg de minister, care a fost evacuat la Timișoara, îi pune apartamentul lui la dispoziție... De altfel, probabil că vom pleca și noi, adăuga coborând glasul, vom fi și noi evacuați...

Bătea la ușă și începea să aștepte.

— Sunt eu, Irina, șoptea.

Auzea comutatorul electric apoi cheia răsucindu-se în broască. Îl găsea în mijlocul odăii, dar Irina stingea repede lumina, căci ferestrele erau întotdeauna deschise.

— Camuflajul! șoptea ea. Te trimite direct în lagăr...

Ștefan se apropia de fereastră și Irina se așeza pe scaunul din fața canapelei. Luna dispăruse și noaptea își regăsise singurătatea, plenitudinea. Stelele sclipeau timid, aburite, depărtate, fără nici o putere împotriva întunericului care se ridica parcă din pământ, o dată cu toate acele miresme amare de frunze proaspete și sevă. În fața ferestrelor, crengile negre se clătinau la răstimpuri, aproape fără zgomot, ca prin somn.

— Spunea că, singură, i-ar fi fost frică, începea Ștefan fără să întoarcă capul, dar cu mine îi plăcea să umble nopțile pe munte. Când ședeam la cabană, plecam întotdeauna, noaptea, către Bulboci. O lăsam pe ea înainte, pe potecă. Doar când trebuia să trecem puntea, mergeam eu înaintea ei și o țineam de mână. Era în iulie 1933. Dar după aceea, am fost mereu pe munte... E curios că nu-mi aduc aminte ce-mi spunea. Vorbeam eu tot timpul. Din când în când, izbutea să spună și ea ceva, dar nu-mi mai aduc aminte. Nu mi-au rămas decât imagini. Dar imagini foarte precise, până în cele mai mici amănunte. Văd și acum fiecare piatră pe care ne așezam ca să ne odihnim, sau să privim luna...

351

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Se întorcea de la fereastră și începea să se plimbe încet, prin întuneric. Târziu, Irina se ridica brusc, parcă și-ar fi amintit de ceva, și-i spunea:

— Noapte bună, Ștefan!

În ziua următoare a fost un nou bombardament masiv și către seară cerul se însângerase deasupra orașului.

Venind, Irina ocoli mai multe străzi desfundate și răscolite de bombe.

— Plecăm mâine, îi șopti Adela de la ușă. Răducu spune că e o nebunie ce facem, că ar trebui să capitulăm.

Spune că ne garantează anglo-americanii...

Îl găsi, în întuneric, în dreptul ferestrei deschise. Cerul se zărea deasupra arborilor, dogorât de vâlvățai depărtate. Irina se apropie și-i puse mâna pe braț.

— Măine sunt patruzeci de zile. Te aștept la biserică, la ora 11.
— De ce? o întrebă Ștefan fără s-o privească.
— E parastasul de patruzeci de zile.
Își scoase automat pachetul din buzunarul hainei și aprinse o țigară, dar după primul fum o aruncă în grădină.
— Nu mai pot, spuse. Nu mai pot...
Irina rămase acolo, lângă el, în dreptul ferestrei.
— Nu mai pot fuma. Cred că m-am intoxicat.
Se auzeau la răstimpuri detunături depărtate, prelungi, care veneau parcă de sub pământ și clătinau casa din temelii.
— Te aștept mâine la 11, îi spuse din nou Irina și voi să plece.
— Am visat-o azi-noapte, vorbi deodată Ștefan. Era îmbrăcată în rochia cu care m-a întâmpinat la aeroport, acum trei ani. Părea foarte fericită și-mi zâmbea. Parcă tot voia să-mi spună ceva. Dar nu mi-a spus.
Se dezlipi de fereastră și începu să se plimbe, dar după câțva timp se reaseză pe marginea canapelei. În odaie se reflecta tot mai puternică vâlvătaia roșie a cerului.
— Eu am visat-o pe doamna Zissu, spuse Irina.
— Dar de unde ai știut că era doamna Zissu?
— Am mai visat-o odată. Știam că era ea.
Crengile reîncepură să tremure în dreptul ferestrei, ca deșteptate de vânt. Ștefan își duse mâna în buzunar și scoase pachetul, dar își aminti repede și după ce-l răsuci câțva timp între degete, nehotărât, îl așeză pe măsută.
— Săraca doamna Zissu, spuse. Cât a mai suferit Ioana din cauza ei... Sări brusc în picioare și începu să se plimbe prin cameră.
— Credeam că avem o viață întreagă în fața noastră și că voi avea timp destul s-o iubesc, să fiu numai al ei. Nu mă grăbeam. Aveam o cameră secretă și aveam probleme de rezolvat. Voiam să știu, mai ales, cine este doamna Zissu. Existența mea își găsisese acest sens: să dezleg misterul doamnei Zissu... Cred că am fost nebun! exclamă cu o voce uscată. Nebun de legat!...

MIRCEA ELIADE

352

Șovăi o clipă în fața ușii, apoi o deschise hotărât și ieși pe coridor. Irina se duse repede la fereastră, trase storurile și aprinse lumina. Câțva timp în urmă Ștefan se întoarse cu o sticlă de vin și două pahare. Irina îl privi speriată. Se apropie de el și îi luă mâna.

— Ștefan! îl imploră, Ștefan, nu bea!

— Nu mai pot fuma, spuse el și umplu paharele.

Irina continua să-l privească înspăimântată. În bătaia lămpii, figura lui părea și mai îmbătrânită, ofilită, cu umerii obrazilor străpungându-i pielea, cu buzele palide, uscate, cu ochii înnegurați. Începuse să încărunească cu câțiva ani în urmă, dar în ultimul timp tâmpilele căpătaseră nuanța stinsă a scrumului de țigară. Semnul rănii din obraz se vedea acum foarte clar și adânc.

— Ștefan, e păcat! șopti Irina.

Ridică deodată privirile și le opri în ochii ei, câteva clipe; apoi zâmbi.

— Nu-ți fie frică... Doar astă-seară, că nu mai pot fuma...

În acea săptămână s-a mutat într-o garsonieră din strada Bucovinei, pe care i-o cedase colegul evacuat la Timișoara. Secția la care lucra Ștefan fusese strămutată în parte la Snagov, dar el ceruse să rămână pe loc. De curând fusese însărcinat cu coordonarea serviciilor evacuate în mai multe părți ale țării. Venea foarte devreme la minister, își lua dejunul și adesea masa de seară la cantină, și revenea în strada Bucovinei destul de târziu. O zărea întotdeauna, de departe, plimbându-se pe trotuar, cu capul plecat, zgribulită în pardesiu, deși serile se făceau din ce în ce mai calde. Alergau neconținut mașini cu farurile oarbe, dar, la căderea nopții, erau foarte puțini trecători pe stradă. Când o zărise Ștefan pentru prima oară, Irina tocmai fusese acostată de doi cheflii. Unul îi pusese mâna pe umăr și îi vorbea, cu oarecare greutate; celălalt îi privea pe amândoi, râzând foarte bine dispus. Irina se rezemase de zid, zâmbind încurcată. Ștefan grăbi pasul, se apropie și-i luă brațul, trăgând-o după el. În acea seară s-au dus până în bulevardul Elisabeta și s-au așezat pe o bancă.

— Trecând pe-aici azi-dimineață, începu Ștefan, am văzut-o deodată în fața mea. Era îmbrăcată exact ca Ioana, avea același corp. Și totuși când m-am apropiat, am văzut că nu seamănă. Dar, de departe...

Se întrerupse, lăsând să treacă șirul de camioane militare, încărcate, care se îndreptau spre Capul Podului.

— Fac mereu socoteala. Ce-am avut noi? Câțiva ani. Iar de când am plecat a doua oară pe front, am văzut-o în total câteva săptămâni... Nu știu de ce mi se părea că avem toată viața înaintea noastră, că vom îmbătrâni împreună. Și atunci, evident, nu rămâneam lângă ea...

Se opri, întoarse o clipă capul spre Irina, apoi își căută pachetul și-și aprinse o țigară.

353

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mă tot întreb, începu el târziu, mă întrebam și adineauri, de ce te mint. De ce te mint mereu...

— Nu mă minți! făcu deodată Irina.

— Ba da. Tu n-ai de unde să știi. Când am plecat pe front, credeam că n-am să mai mă întorc. Era un fel de

sinucidere. Eram sigur că voi rămâne acolo, așa cum au rămas atâția, sute de mii, oameni nevinovați, nu ca mine. Voiam să termin. Mi se părea că ratasem tot. Îmi bătusem joc de norocul meu. E greu să-ți explic. Crezusem în ceva, nădăjdusem ceva — și apoi îmi rămăsese doar scrumul între degete. Nu mai aveam nimic de ce să mă agăț. Simțeam că n-o mai iubesc pe Ioana...

— Nu e adevărat! șopti speriată Irina. O iubești și ai iubit-o întotdeauna. Ți s-a părut doar că n-o mai iubești... Ștefan întoarse capul și-i întâlni ochii, aprinși deodată în întuneric.

— Știu, spuse el, dar nu-mi dădeam seama. Mi se părea că n-o mai iubesc așa cum o iubisem la început. În fond, e același lucru; e tot atât de grav...

— Nu e adevărat, repetă Irina. Nu e adevărat...

În seara următoare o găsi așteptându-l în gang. Tocmai începuse să bureze și Irina intrase să se adăpostească. Urcară la etajul III. Era o odaie mobilată pretențios, dar fără gust, și mobila zisă modernă părea deja uzată, desuetă. Pe birou se aflau două sticle de vin și mai multe pahare. Irina se așeză pe un scaun, aproape de birou. — Mă simt mai bine aici, spuse Ștefan. E foarte urât. Îmi place. Se opri în mijlocul odăii și urmări privirile Irinei.

— Să nu-ți fie frică. Beau numai când nu mai pot fuma. Apoi se așeză pe marginea divanului.

— Am visat-o azi-noapte. Dar se întâmplă un lucru ciudat. Nu mai seamănă cu ea. Parcă începe să devină alta... Se întrerupse și-și lăsă privirile în gol.

— Ceea ce mă exasperează mai mult, e că nu-mi amintesc ce-mi spunea...

— Ce-ți spunea în vis? Întrebă Irina.

— Nu. Cuvintele ei adevărate. Ce-mi spunea când eram împreună... Imaginile le păstrez foarte limpede... Apoi tăcu iar multă vreme.

— Îmi aduc aminte, reîncepu cu o voce joasă, profundă, îmi aduc aminte de ziua când i-am vorbit întâia oară de camera secretă. Era îmbrăcată... Se întrerupse, și după câțva timp zâmbi. Era îmbrăcată cu aceeași bluză cu buline roșii.

Erau logodiți de curând. Se plimbau pe sub teii de la Cotroceni. Ioana întorcea mereu ochii spre el. Îi vedea și acum ochii ei imenși, nefiresc de limpezi. Se ridică brusc, destupă o sticlă de vin și umplu două pahare. Irina îl urmărea

MIRCEA ELIADE

354

fascinată. Ștefan se apropie de ea și-i întinse paharul. Apoi se rează pe marginea divanului și bău. Dar scutură din cap și așeză paharul pe masă.

— Nu mai pot, spuse. Nu mai pot să beau...

— Cum ai visat-o? Îl întrebă Irina repede, aproape în șoaptă.

— Nu mai știu dacă era ea. Nu seamănă... Mi s-a mai întâmplat asta, să mi se pară că nu mai seamănă, că devine alta. Când am văzut-o în rochia de mireasă...

Se întrerupse, privind înaintea lui, în gol.

— Ah, da. Îmi aduc aminte. Mi-a spus atunci o sumă de lucruri. Apucă din nou paharul. Sorbi puțin și rămase cu el în mână.

— Îi era milă de Partenie, continuă. Îi părea rău...

Așeză paharul pe colțul mesei și-și căută pachetul cu țigări. Dar multă vreme nu îndrăzni să-și aprindă țigara. O răsucea între degete, o apropia de nări. Apoi își aminti deodată că acestea erau gesturile lui Biriș și puse țigara la loc în pachet.

— Simt că îneebunesc, începu deodată sărind brusc în picioare. Nu mi-a mai rămas nimic. Nu mai pot nici măcar fuma. Și nu pot să beau. Am încercat de atâtea ori. Nu pot să beau. Nu pot.

Irina îl privea cum se plimba prin cameră.

— N-am decât o singură fotografie, aceea pe care o purtam în portmoneu. Nu mi-a mai rămas nimic altceva.

Când am văzut-o ultima oară, citea o carte, îmi aduc foarte bine aminte; o ținea într-o legătură de piele, ca să nu-i strice copertele. Nu i-am văzut titlul. Aș vrea măcar să pot citi cartea aceea, dar nu-i cunosc titlul. N-am avut curiozitatea s-o răsfoiesc, să văd ce carte citea...

Se așeză pe marginea divanului și-și cuprinse o clipă capul în palme, dar îi fu rușine și, întorcându-se spre Irina, îi zâmbi, ca și cum și-ar fi cerut iertare.

— Măcar dacă aș putea-o visa în fiecare noapte. Am văzut o dată un film... Se întrerupse și-și duse iar palma la frunte.

— Da, dar acolo era altfel. Era altceva...

Ca de obicei, Biriș se așeză pe aceeași bancă în grădina spitalului, își desfăcu ziarul și începu să citească. Era în primele zile după debarcarea Aliaților în Normandia. Din dimineața de 6 iunie, oamenii erau descurajați; foarte mulți speraseră, până în ultimul moment, că debarcarea va avea loc în Balcani; unii crezuseră chiar că se va face pe coasta românească a Mării Negre. Biriș nu-și făcuse, însă, nici o iluzie. Desfăcu jurnalul și începu să citească telegramele, fără grabă, aproape fără curiozitate. Mai avea o jumătate de ceas înaintea lui. Cătălina cobora

întotdeauna la ora mesei, câteva minute după ce orologiul spitalului bătea douăsprezece.

355

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Atunci traversa curtea în uniforma ei de infirmieră și Biriș o privea cu aceeași pornire de admirație și ură pe care o avusese când, cu vreo șase luni în urmă, o văzuse pentru prima oară îmbrăcată în alb. Cătălina se hotărâse să devină infirmieră după ce-l întâlnise pe Băleanu. Până atunci nu se gândise niciodată că ar putea fi de folos răniților altfel decât ca artistă dramatică. De când începuse războiul, făcuse parte din nenumărate trupe improvizate care colindau spitalele din Basarabia și, mai târziu, de la Odessa și din Crimeea organizând festivaluri artistice pentru răniți. Plecase pentru prima dată în toamna anului 1941, cu o trupă pe care o crease Dan Bibicescu. Biriș îi condusese la gară exasperat, presimțind parcă tot ce avea să se întâmple. Cătălina se despărțise de mult de Bibicescu, dar când se întorsese din Basarabia erau din nou împreună. I-o spusese chiar ea. Părea iarăși schimbată, absentă, și repeta mereu: — N-are nici o importanță!... Apoi, câteva luni în urmă, la Crăciun, rupsese din nou. Bibicescu renunțase să mai organizeze festivaluri pentru răniți și reintrase la Teatrul Regina Măria. Cătălina îi adusese vestea în seara de Crăciun. — S-a terminat definitiv, îi spusese. Și pentru că îl văzuse pe el, Biriș, îmbujorându-se și ascunzându-și privirile, adăugase repede: — De altfel, n-are mare importanță. Nu ne-am iubit niciodată. Era o simplă obișnuință. Acum, sunt cu altcineva.... El ridicase brusc fruntea. — E un băiat frumos. L-am întâlnit la Iași, când se-ntorsese în permisie după front. Spune că mă iubește. Nu prea cred, dar îmi face plăcere... Biriș își simțise tot sângele adunându-i-se la tâmple și trase adânc din țigară. — Și atunci, cum rămâne cu 19 octombrie? o întrebă cu o voce groasă, înăbușită de fum. Cătălina zâmbise, cu o neașteptată blândețe, apoi ridicase din umeri: — N-are importanță, spuse.

Câteva săptămâni în urmă, plecase din nou. O condusese pe peronul Gării de Nord. Era un ger cumplit și grupul de actori și actrițe se înghesuiseră într-un vagon abia încălzit, înfășurați în șube și blănuri ieftine, cu pături pe picioare, fumând țigări proaste, bând neconținut din bidoanele cu rom. Biriș își făcuse loc printre ei cu o nedeslușită milă. Majoritatea erau actori ratați, care jucaseră o stagiune, două în teatrele de provincie, roluri neînsemnate, apoi se aciuiseră pe lângă vreo Prefectură sau vreo Primărie, ocupându-se de programele culturale, organizând serbări de binefacere, recitând poezii la 24 Ianuarie și la 10 Mai. Erau tineri îmbătrâniți înainte de vreme și femei fără vârstă, dar viguros fardate. Erau și câțiva elevi de Conservator și două fete foarte tinere, care priveau emoționate în jurul lor. Atunci o văzu pe Cătălina și i se pără și mai îmbătrânită, cu fața ei de păpușă ofilită, cu părul care-i cădea peste obraji, un păr parcă prăfuit de timp, aproape murdar, și i se pără că de-abia acum își regăsise adevărata ei familie. Dar își trecu repede mâna peste frunte, încercând să-și alunge deznădejdea, și o luă deoparte, pe coridor. — De ce trebuie să te duci

MIRCEA ELIADE

356

357

NOAPTEA DE SÂNZIENE

cu oamenii ăștia? o întrebă șoptind. Cătălina ridicase din umeri. — Ne facem fiecare datoria cum putem, spuse. — Bine, dar... Auzi semnalul de plecare și Cătălina îl împinse spre ușă. În prag îi cuprinse capul în mâini și-l sărutase pe obraji.

Nu uita niciodată să-i scrie, simple cărți poștale fără nici o indicație, care-i soseau prin poșta militară. Și când revenea la București, îl anunța întotdeauna telegrafic. — L-am întâlnit pe Viziru la Odessa, îi spusese odată, în primăvara lui 1942. Nu știam că e și el pe front. — Sper că are să-i treacă, spusese Biriș. E o nebunie a lui. — Venise la teatru și am stat puțin de vorbă cu el. Ce s-a întâmplat? Pare un alt om... — Amorul, spusese Biriș zâmbind. — Probabil, îmi plac bărbații care cred în amor... Biriș începuse din nou să tragă adânc, cu furie, din țigară. — Dar tu, cum mai stai cu amorul? o întrebă. Ce-ți face prietenul?... Cătălina ridicase din umeri. — Nu mai sunt cu el. Ne-am despărțit de mult. Sper că nu i s-a întâmplat nimic. N-am mai auzit de el. Era și el în Crimeea...

Multă vreme, n-a mai știut exact ce se întâmplă cu ea, dacă face parte din trupa Teatrului din Odessa sau continuă să colinde spitalele militare cu echipa de actori ambulanți. îi scria foarte des din Odessa, îi vorbea de piesele de teatru în care joacă sau de rolurile pe care le prepară. Apoi primea o telegramă și se ducea s-o întâmpine la gară. O regăsea mai îmbătrânită, cu obrazul mai răvășit, cu fruntea ușor încrețită și ochii obosiți — dar își simțea inima zvâcnindu-i îndată ce o zărea, la fereastra vagonului, și începea să aștepte clipa aceea neasemuită când, coborând ultima treaptă, Cătălina îl cuprindea în brațe și-l săruta pe amândoi obraji, clipa când o simțea întreagă foarte aproape de el. Uneori, Cătălina îl privea cu severitate. — Iar ai slăbit! îi spunea. Și ai febră, ai obraji roșii. Ce s-a întâmplat?... Biriș ridica din umeri. — Nu e nimic grav. Am fost la radiografie și mi-au spus că nu e nimic grav... De fapt, nu-și mai făcuse de mult nici o radiografie. Ultima era din toamna 1941, când stătuse câteva luni la un sanatoriu militar. — Ai chelit aproape complet! îi spusese altădată Cătălina, când o întâmpinase pe peron. Ar trebui să te razi în cap. Profită cât e cald, acum, vara, și ești în vacanță...

Și deodată, pe neașteptate, îl anunțase că urmează cursuri de infirmieră. Primise scrisoarea în toamna lui 1943, din Odessa, și o săptămână în urmă îi telegrafiasse că sosește. Era de nerecunoscut. își schimbase coafura; buclele nu-i mai cădeau pe deasupra urechilor, peste obraji; își tăiașe părul și-l purta băiețește, întinerise deodată. Gura

era din nou foarte roșie și ochii își pierduseră ceața. — Am întâlnit un sfânt, îi spuse în taxiul care-i aducea de la Gara de Nord spre garsoniera ei. E orb. M-am îndrăgostit de el... Era una din acele zile nefirești de vară de la începutul lui noiembrie. Castanii de pe bulevarde își scuturaseră de mult frunzele, dar crengile păreau din nou înmugurite în lumina

umedă, blândă, aurie. Mirosea a cimitir părăsit și a pădure. — L-am întâlnit o singură dată, acum trei ani. Atunci era căpitan. Avea niște ochi foarte frumoși, albaștri...

Taxiul se oprise și Biriș se trezi brusc. Apucă cele două mici valize ale Cătălinei și le transportă în ascensor. Apoi îi întinse mâna, cu un gest, fără voia lui, patetic, ca și cum și-ar fi luat pentru totdeauna rămas-bun. — Nu urci o clipă la mine, să bem un ceai? îl rugă Cătălina. Se așeză în același bine cunoscut fotoliu și Cătălina își scoase tăcută câteva lucruri din valiză. Apoi trecu alături să pună apa la fiert. Erau aceleași bine știute gesturi, dar parcă le făcea altcineva, care încă nu le învățase prea bine. — Acum știi și eu ce înseamnă să fii îndrăgostită, îi spusese târziu.

Plecuse după câteva zile și de-atunci îi scrisese destul de rar ca să-l informeze doar că-și terminase cursul de infirmieră și că lucrează acum la spitalul unde se află Băleanu. În februarie, Băleanu fusese transportat la București, într-un pavilion de mari mutilați care-și așteptau rândul la operațiile de chirurgie estetică. I se făcuse o primă operație la Odessa, dar de câte ori își amintea de ea Cătălina își prindea fruntea în palme. — Avea fața pe jumătate arsă, spunea. Nu numai ochii. Jumătate de față...

Biriș aflate destul de târziu cum îl cunoscuse. — Umblam din pavilion în pavilion și recitam versuri. Într-un salon, un rănit cu fața întregă bandajată m-a strigat: — Domnișoară, domnișoară! Am încremenit. Mi se părea că mai auzisem o dată vocea aceasta blândă, bărbătească. — Domnișoară! mă striga el mereu. M-am apropiat de el, i-am luat mâna și atunci mi-am adus aminte. Ne-am adus amândoi aminte...

Auzi orologiul spitalului bătând miezul zilei și își împături cu grijă jurnalul. Apoi începu să aștepte. O văzu coborând scările triste de ciment și îndreptându-se spre el. Se ridică, îi sărută mâna, apoi se așezară amândoi pe bancă.

— Cum îi merge? o întrebă.

— E tot așa. Săptămâna viitoare se încearcă o nouă operație. Biriș își scoase pachetul și-și aprinse o țigară.

— Ce se mai întâmplă? întrebă Cătălina.

— Prost. Se apropie sfârșitul.

— Nu te întrebam de război, îl întrerupse ea. Vreau să știu ce se mai întâmplă cu Viziru... Aurel îl așteaptă mereu. Vrea să-i vorbească...

Biriș continuă să fumeze, privind înaintea lui, peste straturile cu flori, către zidul înalt și sinistru al spitalului.

— Nu l-am văzut de mult pe Viziru. Ți-am spus ce mi-a răspuns ultima dată: că știe ce vrea să-i spună...

— Nu știe nimic, îl întrerupse Cătălina. Aurel vrea să-i vorbească de altceva. Vrea să-l întărească, să-l consoleze...

MIRCEA ELIADE

358

Biriș își stinse țigara pe pietriș, călcând-o cu piciorul.

— Mănânci azi cu mine sau rămâi la spital? o întrebă.

— Cred că am să mănânc cu tine. Așteaptă-mă o clipă, mă duc să mă schimb...

O urmări cum se depărtează, cu mâinile în buzunarele halatului, printre rondurile cu flori, în plin soare, și zâmbi împăcat.

În dimineața de 25 august, Gheorghe Vasile, ajutat de Irina, începuse să transporte pachetele cu cărți în căruța care-i aștepta în fața casei. Erau colecțiile lui de cărți și broșuri de popularizare, învelite în jurnale și legate cu sfoară. Multă vreme, învățătorul sperase că va putea transporta cu trenul biblioteca *Așezămintelor culturale*. Săptămâni întregi lăzile pline așteptaseră în salon, în timp ce învățătorul umbla prin oraș ca să afle cum le-ar putea expedia la Giurgiu. Dar expedițiile se făceau cu destulă greutate, iar pe de altă parte învățătorul nu știa unde să se ducă și cui să se adreseze. În cele din urmă, pe la mijlocul lui iulie, se hotărâse să-și transporte biblioteca *Așezămintelor culturale* cu o căruță.

Gândul evacuării începuse să-l ispitească după al treilea bombardament. Căzuseră câteva bombe pe strada vecină și multe din geamuri se sparseră. În acea după-amiază doamna Ivașcu plecase să caute un geamgiu, iar el se afla în salon, silindu-se să lipească benzi de hârtie la una din ferestre cu geamul crăpat. Auzi portița din curte deschizându-se și văzu intrând o femeie bătrână, dar încă zdravănă, cu un geamantan vechi, de carton presat, în mână. Probabil că era destul de greu, căci femeia se oprise cu el în mijlocul curții, îl lăsase jos și-și șterse amândouă mâinile de fustă. Apoi privise cu mirare și admirație în jurul ei.

— Caut pe madam Irina, spuse. Eu sunt madam Porumbache, mătușa lui Petrică Biriș. Am adus niște lucruri pentru madam Irina...

Se așezase pe un scaun în salon și-și rotea neconținut ochii, admirând.

— Frumoase case! exclama la răstimpuri. Așa aveam și noi, în Ferentari. Poate le cunoști dumneata...

Începu să-i descrie casele și să-i povestească. Îi povesti în acea după-amiază de timpurii de bogăție dinaintea celui alt război; ochii i se umpleau de lacrimi și atunci privea din nou în jurul ei, emoționată. Apoi, dintr-o dată,

schimbă vorba.

— Petrică, nepotu-meu, s-a îmbolnăvit din nou. S-o fi speriat, căci a căzut o bombă chiar la capătul străzii și praf a făcut-o! Și m-a rugat să vă aduc lucrurile astea, pentru madam Irina. Spune că sunt lucruri de mare preț și că dacă, Doamne ferește, se întâmplă de cade vreo bombă...

359

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Atunci se întorsese Gherghina Ivașcu cu geamgiul. În geamantanul de carton presat se aflau trei tablouri și o seamă de obiecte din vitrine înfășurate cu mare grijă în foiță. Gherghina părea mâniată.

— încă nu s-a întors Irina? îl întrebă. De când s-a prăpădit Ioana, fata asta și-a pierdut mințile. A uitat și de copil, a uitat de toate...

Gheorghe Vasile o lăsă plângându-se doamnei Porumbache și se retrase în odaia lui. Privi tulburat, cu frică, dulapul în care-și adunase colecțiile. Aproape că își completase „Biblioteca pentru toți”; îi mai lipseau numai unsprezece numere. Și toate comorile acestea ar putea fi într-o bună zi distruse de bombardament... Se lăsă deznădăjduit în fotoliul de piele galbenă. Și deodată înțelese cât fusese de naiv. *Așezămintele culturale* n-aveau rost în Capitala țării. *Așezămintele* erau plănuite să ducă lumina la sate, și în primul rând în satul unde fusese el învățător, în Dobreștii din Vlașca.

Începuse să aștepte căruța din primele zile ale lui august. Scrisese surorii lui, scrisese noului învățător, primarului, preotului, și trimisese chiar un mandat poștal, pentru cheltuielile de drum ale căruțașului. Venea, îl anunțase învățătorul, un văr de-al lui, Cojocaru, care tocmai fusese lăsat la vatră, invalid cu o mână înțepenită din umăr. Înainte de război, Cojocaru fusese căruțaș la Giurgiu. Diminețile, Gheorghe Vasile ieșea pe stradă să-l aștepte. Se plimba prin fața casei, ajungea până la capătul străzii, se încumeta uneori până la stația de tramvai din bulevard, apoi se reîntorcea, nervos, abătut, descurajat. În ultimele zile, de când începuse ofensiva rusească pe tot frontul Moldovei și erau lupte crâncene la porțile lașului, era deznădăjduit. — Vin rușii peste noi! spunea. Ne-au prins aici, ca pe șoareci într-o cursă...

Cojocaru sosise în noaptea de 23 august. Le bătuse în geam cu codirișca și-o trezise pe Irina. Caii erau istoviți și flămânzi. Era prea târziu ca să mai ajungă până la grajdul pe care-l găsisese Gheorghe Vasile în Obor. I-au deshămat și i-au adus în curte, lăsând căruța, cu roțile înțepenite, în stradă. A doua zi, după ce Cojocaru dusese caii la grajd, se anunțase la radio lovitură de stat a Regelui Mihai și încetarea ostilităților cu Sovietele. Gheorghe Vasile rămăsese împietrit în mijlocul salonului. Târziu, își trecu dosul palmei peste buze și se întoarse spre Cojocaru.

— Să plecăm în noaptea asta, vere, că dau rușii peste noi. Cojocaru clătinase din cap.

— Nu țin caii. Trebuie să-i odihnim măcar o noapte și-o zi. Altminteri, ne lasă pe drum...

În dimineața următoare, Irina și Gheorghe Vasile începură să încarce pachetele cu cărți în căruță, înainte să se fi întors Cojocaru cu caii de la Obor. Câteva avioane germane zburară foarte jos, la mai puțin de cincizeci de metri înălțime, îndreptându-se spre centrul orașului. Cojocaru tocmai se întorcea.

MIRCEA ELIADE

360

— E jale mare pe bulevard, le spuse.

Gheorghe Vasile parcă nici nu l-ar fi auzit. Se urcase în căruță și așeza cu grijă pachetele în lăzi. Irina îi aduse două pături, coșul cu mâncare și alt coș cu sticle de vin și o damigeana mare cu apă. Doamna Ivașcu ieși pe trotuar ca să-i ureze drum bun. Gheorghe Vasile îi sărută mâna, apoi o sărută pe Irina pe obraji.

— Merg și eu să vă petrec până în bulevard, spuse Irina și se sui repede în căruță.

Doamna Ivașcu voi să spună ceva, dar un zgomot asurzitor îi acoperi glasul și în clipa următoare avioanele izbucniră deodată pe deasupra caselor. Caii smuciră brusc și căruța o porni neașteptat de repede, clătinându-se. Ajungând în bulevard, Cojocaru opri și întoarse capul spre Irina așteptând să coboare.

— Mai merg puțin, mai merg până în Obor, spuse ea. Măcar să vă văd ieșiți la barieră...

De pe trotuare, câțiva oameni îi priviră în treacăt, fără interes. Păreau obosiți, dezamăgiți și totuși se plimbau fără astâmpăr, agitați. Parcă ar fi așteptat ceva, dar nu știau nici ei ce așteaptă. Un tânăr cu ochelari și fața foarte palidă privea neconștient către cer. Căruța o porni din nou și Irina își făcu cruce.

— Numai de nu ne-ar ajunge din urmă, făcu Gheorghe Vasile. Că dacă e armistițiu și nu-i mai oprește nimeni, într-o zi, două, ajung aici, peste noi...

Irina se ridică și-și căută un alt loc printre lăzi. Dar zdruncinăturile le simțea și aici, cu aceeași putere, și după câteva clipe se reîntoarse la locul pe care-l avusese la început, în spatele lui Cojocaru. Doi sergenți de stradă o urmăriră cum se clatină printre lăzi, și-i zâmbiră. Apoi se auzi o sirenă în spatele lor și Cojocaru întoarse încrunțat capul. Se apropia în goană o camionetă de pompieri, încărcată până la refuz. Erau câțiva soldați rezerviști, aproape bătrâni, mai mulți civili cu figuri exaltate, ridicând mereu brațele în aer și strigând cuvinte care nu se deslușeau, și un comisar de poliție cu o față solemnă, înțepenită. Cojocaru trase hățurile cu toată puterea brațului sănătos, răsturnându-se mult pe spate, și izbuti să oprească căruța. Camioanele trecură pe lângă ei ca o nălucă, învăluindu-i într-un fum albastru mirosind puternic a benzină. Dintr-o curte ieși un tinerel cu o bicicletă, o încăleacă și, pedalând de câteva ori, se apropie de căruță. Ajungând în dreptul lui Gheorghe Vasile îi strigă:

— Bombardează mereu Palatul!... Dar nu au avioane de bombardament. Vin cu avioanele de vânătoare și lasă câte-o bombă... Dacă rezistăm încă o zi, două, scăpăm!...

Trecură prin fața câtorva case dărâmate de bombardament. Pe ruine erau tolăniți în soare doi copii care-i urmăriră multă vreme din ochi. Când ieșiră

361

NOAPTEA DE SÂNZIENE

din bulevard, căruța se înțepeni dintr-o dată și Cojocaru începu să-și șfichiuiască biciul pe deasupra cailor, înjurând. Cineva se coborî de pe trotuar și se apropie de ei, dar caii se opintiră și căruța se smuci deodată. Omul le făcu semn cu mâna, râzând. Gheorghe Vasile își scoase pălăria și-l salută, clătînându-se, săltând între zdruncinături.

— Acum trebuie să caut loc de casă, spuse el plecându-se spre Irina, să clădesc *Așezămintele*...

Voi să mai adauge ceva, dar se întrerupse și ridică speriat ochii. Auziră zgomotul avioanelor și văzură cum se împrăștie oamenii, strigând, dispărând în curți, culcându-se la pământ. Caii o luară la goană. Gheorghe Vasile se făcu mic în căruță, pitindu-se între lăzi. Irina își acoperi ochii. Trei avioane germane trecură fulgerător pe deasupra lor. Se auziră câteva șuierături ascuțite, scurte și zăriră țandările sărind din caldarâm. Cojocaru strânse frâul ca să potolească goana cailor, apoi întoarse capul. Părea înveselit și ochii îi sclipeau.

— Sunt avioane de vânătoare, le strigă el. Ați văzut cum mitraliau?... Oamenii ieșiră iar pe trotuare, zgomotoși, agitați, privind în toate părțile, trecând strada unii spre alții, gesticulând.

— Poate ar fi mai bine să nu mai mergeți, spuse Irina, să mai așteptați o zi, două...

Gheorghe Vasile își trase pălăria pe ochi, ca și cum n-ar fi auzit. Soarele îi lovea acum din față, orbindu-i. Cojocaru începuse să fluiera. Strada era pe alocuri desfundată de gropi și caii înaintau la pas, cu capetele tot mai apropiate de caldarâmul zdrențuit, parcă l-ar fi mirosit. Învățătorul își scoase batista și și-o trecu pe obraz.

— Acum, că am pornit, nu mai mă las, vorbi el târziu cu un fel de mânie reținută. Nu mă las până n-oi clădi ceva cum nu s-a mai văzut în Dobrești...

După puțin timp, ieșiră într-o stradă pietruită, cu case mici, noi, care păreau însă pustii. Cojocaru mâna liniștit, fluierând întruna. Dar la capătul străzii îl opriră doi soldați. Erau în uniformă de campanie, cu căști și puști mitralieră.

— Mergem la Obor, le spuse Cojocaru. Avem niște cărți cu noi... Gheorghe Vasile se ridicase în picioare în căruță.

— Sunt cărți folositoare, începu el, cărți de cultură pentru întreg neamul românesc...

Soldații se apropiară nedumeriți. Aveau fețele arse de soare, transpirate, prăfuite.

— N-o să puteți trece, le spuse unul dintre ei. La Obor sunt lupte cu germanii. N-ați văzut avioanele?

— Tot orașul e înconjurat, spuse celălalt. N-ați auzit la radio?

— Eu știu cum se iese din București, vorbi Cojocaru. Nu e nevoie să trecem prin Obor. Mai cunosc eu locuri...

MIRCEA ELIADE

362

— Sunt cărți de mare valoare, începu din nou Gheorghe Vasile. Trebuie să puse la adăpost. Vin rușii...

Soldații se dădură la o parte și le făcură semn că pot trece. Cojocaru îi salută militărește ducându-și două degete la tâmplă și căruța porni cu un uruit metalic. Apropiindu-se de gara Obor, începură să se audă focuri de armă și, la răstimpuri, țăcănit scurt de mitralieră. Cojocaru opriră căruța în dreptul unei curți cu flori înalte de nalbă. În spatele gardului, în grădină, zărise două femei bătrâne odihnindu-se pe scăunașe.

— Ce se-ntâmplă la barieră, mătușă? întrebă Cojocaru.

Femeile îl priviră tăcute, cercetătoare. Gheorghe Vasile le salută scoțându-și pălăria.

— Se poate trece pe la barieră? întrebă.

Una dintre femei se sculă de pe scăunaș și se apropie sfioasă de gard. Îi privi câtva timp printre florile de nalbă, scrutându-i.

— Nu vă duceți, vorbi ea în cele din urmă. Aud că sunt nemții acolo. Așteaptă pe ruși...

Cojocaru întoarse brusc capul, își roti mânios biciul pe deasupra cailor și căruța o porni deodată, smucindu-se. Curând, ajunseră la o răspântie. Un camion militar se oprise la umbra salcânilor. Era gol. Doar, la volan, moțâia un soldat cu casca săltată în creștet. Cojocaru sări din căruță și se apropie de el.

— Putem trece pe la Obor? întrebă.

— Dacă mai așteptați puțin, o să puteți, spuse după ce-l măsură lung. Azi-dimineață mai erau doar două cuiburi de mitralieră. Dar să știți că e un avion care se tot învârtește pe aici...

— Sunt trei, le-am văzut adineauri, spuse Cojocaru scuipând în lături.

— Nu vorbesc de alea. Alea-s avioanele de la Băneasa, de la aeroport. Alea mitraliază în centru, pe bulevarde.

— Asta de care-ți vorbesc eu păzește gara și calea ferată...

Între timp se mai adunaseră câțiva oameni.

— N-o să puteți trece, spuse unul dintre ei, nebărbierit de multe zile și cu ochii încetoșați de somn. Vă găsește avionul. Zboară pe deasupra caselor...

Gheorghe Vasile se dăduse și el jos din căruță, lăsând frâul în mâinile Irinei.

— N-avem timp, vorbi el. E armistițiu. Vin rușii peste noi... Oamenii îl priviră nedumeriți, fără să spună nimic.
— încercați, făcu soldatul scoțându-și casca și începând să-și șteargă sudoarea de pe frunte. Dar să nu treceți pe la gară...

Se reîntoarseră la căruță. Irina îi aștepta senină, cu hățurile în mână.

— Cunosc eu un drum, spuse Cojocaru, dar face mare ocol. De-abia pe seară ieșim în șosea...

363

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Se întrerupse și privi spre Irina, apoi își întoarse întrebător ochii spre Gheorghe Vasile.

— Eu merg cu dumneavoastră până veți ieși în șosea, spuse Irina. Cojocaru sări în căruță, fluieră caii și se întoarse înapoi pe strada de unde

veniseră. Se auziră din nou, parcă mai surde, focurile de armă; apoi, după un răstimp, răspunsul scurt al mitralierei. Caii alergau repede, cu un zgomot asurzitor, întovărășiți de un cățeluș prăfuit și speriat. Irina își ținea anevoie echilibrul între lăzile care zvâcneau îndesat la hopuri, lovindu-se una într-alta. După câteva sute de metri caii se poticniră obosiți. Cojocaru săltă hățurile și-i lăsă să meargă la pas.

— Cunosc eu un drum, spuse din nou întorcând capul și zâmbindu-le. Treceau acum pe o stradă cu duzi bătrâni și case mici, sărăcicioase, ascunse în umbră. Dinapoia gardurilor apăreau neconținut copii și femei care-i priveau cu o stăpânită curiozitate. Strada părea pustie.

— S-au speriat oamenii, vorbi Cojocaru și iar își învârti biciul foarte sus în aer.

La capătul străzii trebui să oprească. Două camioane militare, încărcate cu soldați, veneau în goană dinspre centru, claxonând încontinuu. Oamenii năvăliră deodată de prin curți și din case și, în câteva, clipe strada se însufleți.

— Să știți c-au intrat rușii, auzi Irina pe o femeie și o zări trăgându-și tulpanul peste gură.

— De-abia sunt la Buzău, spuse cineva. Nu ajung înainte de două, trei zile...

— Numai de nu ne-ar ocupa nemții pân-atunci, vorbi un altul. S-aude c-ar fi trecut Dunărea dinspre Bulgaria și vin spre noi...

Peste câteva sute de metri, Cojocaru opri căruța în dreptul unei cișmele, coborî cu o găleată și dădu de băut cailor.

— Ce facem, vere? întrebă Gheorghe Vasile.

— N-aveți grijă, cunosc eu drumul, vorbi liniștit Cojocaru. Dar e mare ocol... Lăsă caii să se odihnească și-și răsuci o țigară. Învățătorul se scotoci și el

prin buzunare, își găsi pachetul, alese o țiigară pe jumătate scuturată de tutun și o aprinse. Irina ținea hățurile, privind vag înaintea ei.

— Ar trebui să ne grăbim, spuse încet, mai mult pentru sine, Gheorghe Vasile.

Apoi o porniră din nou. Treceau pe străzi sărăcicioase, nepietruite, cu praful de-o palmă, cu case mărunte și dărăpănate, asemenea bordeielor. În grădinile sălbătice, cu gardurile rupte, porumbul și floarea-soarelui creșteau alături de nalbă și zorele. Cojocaru opri căruța la o răspântie și privi pe sub sprâncene în jurul lui, ca și cum ar fi încercat să recunoască drumul, apoi îndemnă caii pe cea mai mizeră dintre ulițe, desfundată, plină de gropi. Câțiva câini mari, ciobănești, izbucniră deodată din mai multe curți și începură să-i latre. La garduri

MIRCEA ELIADE

364

apăreau figuri somnoroase, speriate, care-i petreceau cu ochii până ce se pierdeau în norul de praf. După vreo sută de metri, căruța se înfundă într-o groapă și toate opintirile cailor nu o putură sălta. Cojocaru trecu hățurile Irinei și sări din căruță, urmat la câteva clipe de învățător. Puseră amândoi umerii și începură să împingă, înconjuțați de câini. După câteva încercări zadarnice Cojocaru începu să înjure. Dintr-o curte ieșiră doi bărbați și se apropiară, strigând, amenințând, gonind câinii. Puseră și ei umărul, Irina învârti biciul pe deasupra cailor și căruța săltă din groapă.

— Dar unde vă duceți? întrebă unul dintre ei.

— Către Giurgiu, le spuse învățătorul. Avem o bibliotecă prețioasă cu noi. Vin rușii...

Omul continuă să-l privească, cu pleoapele apropiate în bătaia puternică a soarelui, așteptând, ca și cum nu l-ar fi auzit.

— Avem lucruri prețioase, cărți pentru *Așezămintele culturale*. Le punem la adăpost...

Omul începu să se scarpine în creștetul capului.

— Vedeți că drumul iar se înfundă, spuse. La spatele cărciumii sunt Gropile lui Davidoglu. Să n-o luați pe-acolo.

Când ajungeți la felinar, s-o luați pe mâna stângă...

Gheorghe Vasile îi mulțumi scoțându-și pălăria, și căruța porni din nou. De astă dată mâna Irina, iar ei doi umblau alături de căruță, în praf, apărându-se de câini. Soarele era acum deasupra capetelor și cu cât înaintau cu atât praful se făcea mai dens. La un moment dat, ulița părea că dispăre, înghițită de maidane. Ultimele cocioabe le lăseseră în urmă. Irina trase hățurile și opri caii.

— Cred că am trecut de felinar, spuse. Nu mai zăresc alte case... Dinspre maidan se îndrepta spre ei o femeie bătrână purtând un coș.

Cojocaru îi ieși înainte.

— E un felinar pe-aici? o întrebă.

Bătrâna își lăsă coșul jos, în iarbă, și-l privi pe furiș, mai mult cu coada ochiului.

— Pe cine căutați?

— Vrem să mergem la Giurgiu, spuse Gheorghe Vasile. Căutăm o cârciumă, la Gropile lui Davidoglu...

Bătrâna înălță capul și-i privi pe amândoi scurt, pieziș, cu neîncredere.

— E pe mâna dreaptă, după ce treceți de maidan...

Porniră din nou, Irina ținând hățurile. Nămiaza era fierbinte și își acoperi capul cu un tulpă. Caii înaintau greu, căci nu mai era drum de căruță, ci doar o serie de cărări prăfuite, croite la întâmplare, împletindu-se și despărțindu-se fără nici o noimă. Pe maidan crescuseră bălării și mușețel, și din loc în loc se ridicau movile de bălegar și gunoaie. După câteva sute de metri zăriră

365

NOAPTEA DE SÂNZIENE

felinarul și puțin în fața lui o cârciumă. Mai departe, pe mâna stângă, începeau iar cocioabele.

— Eu zic să ne oprim la cârciumă, să mai răsuflăm caii, spuse Cojocaru.

La apusul soarelui nu ieșiseră încă în șosea. Rămăseseră mai bine de un ceas la cârciumă, să mănânce, în timp ce caii se odihneau în umbra rară a salcânilor. Veneau mereu oameni să afle vești, căci cârciumarul avea un aparat de radio. Se anunța că rușii înaintau în marș forțat spre Capitală. Înconjurat și atacat neconținut de avioane, Bucureștiul rezista; nicăieri forțele germane nu izbutiră să pătrundă în oraș.

Au plecat pe la două, în plină arșiță, și au vrut să iasă în câmp ocolind Gropile lui Davidoglu. Drumul era greu. Trebuia mai întâi să urce un dâmb care se înălța deasupra unei cărămidarii părăsite. Câțiva oameni au venit cu ei să le dea o mână de ajutor împingând căruța la urcuș. Afară de învățător și Cojocaru, cinci bărbați zdraveni puseseră umărul și împingeau, în timp ce Irina mâna rotindu-și neîndemânatică biciul pe deasupra cailor. Când au adus căruța sus pe dâmb, s-au trezit cu avionul în fața lor, venind parcă de-a dreptul spre ei. Zbura foarte jos pe deasupra grădinilor, cu motorul stins. Oamenii se zvârliră toți la pământ. Irina strânse frâul cu toată puterea și-și dădu puțin capul pe spate, privind drept în fața ei. I se păru că zărește un zâmbet mirat pe figura tânărului din carlingă, apoi văzu foarte limpede mitraliera și așteptă. Avionul trecu pe deasupra ei, fără zgomot, și în clipa următoare Irina întoarse capul. Pilotul întoarse și el capul, continuând să-i zâmbească. Apoi auzi motorul reaprinzându-se, avionul câștigă înălțime, se lăsă pe o aripă și se îndreptă spre cârciumă. Abia câteva lungi secunde în urmă se auzi mitraliera. Oamenii se ridicaseră și priveau acum înapoi, spre cârciumă. Apoi se risipiră, doi dintre ei lăsându-se să alunece pe panta abruptă de lut care cobora chiar deasupra cuptorului părăsit, ceilalți întorcându-se pe drumul pe care urcaseră.

O jumătate de ceas au mers pe dâmb, Cojocaru conducând caii de căpăstru, iar Irina și Gheorghe Vasile în urma căruței, cu ochii pe roți. Au coborât apoi la grădinărie întâmpinați de departe de câini. Dintr-un bordei ieși un bărbat aproape bătrân și se apropie de ei. Le arătă ceva cu mâna, departe, dincolo de bordeie și lanurile de porumb, apoi începu să gesticuleze, bolborosind.

— E mut, săracul! spuse Cojocaru. Am nimerit-o prost...

Se suiră toți trei în căruță și caii începură să înainteze la pas, căci drumul era desfundat. Dar după câteva sute de metri, dintr-un șanț se ridică un soldat și le făcu semn cu mâna să oprească.

— Unde vă duceți? le strigă el. Acolo sunt patrulă germane. Au atacat de trei ori de azi-dimineață...

MIRCEA ELIADE

366

Din șanț se mai ridicară câțiva soldați, apoi alții apărură din lanul de porumb. Erau murdari, cu mâinile însângerate. Un sergent-major se apropie de cai și începu să-i mângâie pe cap.

Se întoarseră la grădinărie, unde îi aștepta mutul înconjurat de câini. Gesticula și mormăia întruna. Le făcu semn să vină după el. Căruța ocoli straturile cu castraveți și roșii și pătrunse într-un maidan acoperit de bălării. Mutul le arătă, prin gesturi încurcate, zidul unei căsuțe sărăcicioase, pitite printre câțiva vișini pricâjiți. I-au mulțumit și s-au îndreptat într-acolo. Le-a trebuit aproape un ceas ca să traverseze maidanul, căci nu era nici un fel de drum. Irina trăgea caii de căpăstru, iar Cojocaru și Gheorghe Vasile împingeau căruța, înjurând. Când au ajuns în spatele casei, Cojocaru începu să strige. Ii răspunse, târziu, lătratul depărtat al unui câine. Cojocaru sări gardul în grădină și strigă din nou. Casa era pustie. Încercă de mai multe ori ușa, apoi se reîntoarse și, cu mare greutate, aduse căruța până în fața casei. Se plecă și cercetă roțile una câte una, apoi înjură din nou și scuipă în lături, cu necaz. Curând se apropie de ei o femeie.

— Pe cine căutați? îi întrebă de departe, învățătorul își scoase politicos pălăria.

— Mergem la Giurgiu, începu el. Avem cu noi...

— Păi ați greșit drumul, îl întrerupse femeia. Pe aici intrați în București...

— Cunosc eu un drum, făcu Cojocaru. Femeia îl privi lung și clătină din cap.

— Alt drum nu e decât pe la Gropile lui Davidoglu...

Și arătă cu mâna peste maidan, către grădinărie. Cojocaru scuipă din nou, de mai multe ori, și fără să mai adauge un cuvânt se urcă în căruță și dete bici cailor. Femeia se feri speriată. Trecând prin fața ei, învățătorul își scoase pălăria și se înclină.

Câtva timp, caii înaintară repede. Era un drum de căruțe, destul de bun, care ducea printre câmpuri virane și bordeie către un grup de case. Arșița se mai potolise, dar îi orbea praful. Ajunseră în dreptul caselor, și oamenii începeau să iasă la garduri, privindu-i.

— Am intrat în București, spuse învățătorul cu părere de rău. Cojocaru învărti biciul chiuind și căruța trecu în goană prin fața caselor.

După o jumătate de ceas lăsase în urmă ultima cocioabă și ieși într-un câmp viran la capătul căruia se zărea o fabrică. întoarse capul către învățător și zâmbi, arătându-i-o cu biciul.

— Pe asta o căutam. V-am spus eu că cunosc drumul... Apropiindu-se, auziră deodată răpăit de mitralieră, pornit parcă de pe zidurile

fabricii. Caii se smuciră și o luară la goană. Cineva le strigă ceva de pe câmp,

367

NOAPTEA DE SÂNZIENE

dar nu se înțelegea ce spune. Mitraliera răpăi din nou și când auzi șuierând gloanțele pe deasupra lor, Cojocaru opri caii.

— Sunteți nebuni! le strigă cineva de pe maidan.

— înapoi! se auzi un alt glas. Fabrica e ocupată de nemți...

Zăriră atunci risipiți pe maidan, lipiți de pământ, pitiți în iarbă, câțiva soldați și civili înarmați, care le făceau semne cu mâna. Înjurând, Cojocaru trase hățurile și întoarse căruța. Soarele apunea roșu, într-un cer întunecat de praf și de fum, când au poposit în dreptul unei fântâni să adape caii. De-abia atunci Irina le arătă tulpantul găurit de un glonte.

— L-am simțit când a trecut prin păr, le spuse.

Aproape de miezul nopții, Cojocaru înțelese că se rătăcise și întoarse căruța spre cărămidăria părăsită de lângă Gropile lui Davidoglu, pe unde trecuseră din nou, după multe ocoluri pe maidane și printre grădinarii, cu vreun ceas mai înainte. Ajunseră pe la unu noaptea.

— Plecăm în zori, spuse Cojocaru deshământ și ducându-i să pască, împiedicați, pe câmp.

Apoi se sui în căruță, cască de câteva ori, se înveli cu o șubă și adormi repede. Ceilalți doi își făcură culcuș de paie la gura unui cuptor ruinat și se culcară acoperiți cu pături. După câtva timp, Irina se ridică.

— Nu pot să dorm, spuse.

Călcând ușor, cu grijă, trecu prin fața căruței și ajungând în câmp se îndreptă spre cai. Începu să-i mângâie pe grumaz, vorbindu-le încet, lângă ureche. Orașul se ghicea departe, stând la pândă, neadormit. Din loc în loc cerul palpăia străpuns de vâlvătăi rumene și la răstimpuri se azeau, înăbușite, bubuituri. Irina își lipi obrazul de gâtul calului și așteptă. Apoi se întoarse încet spre ruine. Învățătorul se trezise și fuma, ascunzându-și țigara în pumn.

— Ar trebui să plecăm, șopti el. Să nu ne prindă rușii. Ea se așeză pe paie și întinse mâna spre căruță.

— Doarme. Să-l mai lăsăm măcar un ceas...

— Mi-a pierit somnul, făcu învățătorul strângându-și pătura în jurul trupului. Apoi, câtva timp, tăcură amândoi, ascultând. Greierii își potoliseră țiutul.

Se auzea pașii scurți, împiedicați, ai cailor și, înăbușită, răsuflarea adâncă a lui Cojocaru.

— Eu i-am spus, începu deodată Irina, i-am spus că degeaba bea, degeaba fumează. Astea nu folosesc multă vreme. Astea sunt bune la început, o zi, două. Acum trebuie să-și vină în fire și să se roage. Spunea: „Cui să mă rog dacă nu cred? La ce Dumnezeu să mă rog dacă nu există?...” Dar eu i-am spus să se roage pentru ea. Ea, Ioana, are nevoie de rugăciunile lui. Să se roage la Dumnezeu în care credea ea. Ioana credea în Dumnezeu...

MIRCEA ELIADE

368

— A spus că nu există Dumnezeu? o întrerupse Gheorghe Vasile cu un ton neașteptat de solemn. Mare greșeală. Știința și cultura au demonstrat că Dumnezeu există. Am eu o sumă de cărți. Am să-i dau să citească...

— Eu i-am spus, continuă Irina. Trebuie să se roage. Asta e dragoste adevărată: să creadă în ce credea ea, Ioana. Numai că el, împăratul, are ceva pe suflet...

Se opri brusc și-i trecu palma pe față. Simți cum învățătorul o privea încordat, scrutând întunericul.

— Știința a demonstrat că Dumnezeu există, vorbi el. Legile naturii sunt legi hotărâte de Dumnezeu. De aceea omul e muritor. Știința a dovedit că dacă am fi nemuritori, pământul ar ajunge neîncăpător în două, trei generații...

— îmi povestea de Ioana, continuă Irina, coborând glasul. Eu i-am spus: „Dacă vrei să afli despre Ioana, du-te de stai de vorbă cu colonelul.” Mă privea ca un nebul, ascultându-mă. Băuse mult în seara aceea și mă silise și pe mine să beau. îmi ardea fruntea. „Ce poate să-mi spună Băleanu despre Ioana? mă întreba. N-a cunoscut-o. N-a întâlnit-o niciodată...” Știu, i-am spus. Dar colonelul Băleanu e un om cu suflet bun. El a aflat mângâiere de la Dumnezeu. El știe să-ți vorbească și să te mângâie. El e foarte aproape de Ioana... „Vorbești prostii!”, mi-a spus. „Degeaba te superi, i-am spus eu. Pentru Ioana nu mai poți face acum decât un singur lucru: să te rogi pentru ea. Și până nu te vei ruga, nu te vei liniști...”

— I-ai spus bine, făcu învățătorul. Ai avut dreptate. Știința și credința sunt mângâierea omului...

— Când l-am văzut întâia oară pe colonel, continuă Irina scoborând și mai mult glasul, mi-era frică. îmi spusese

Ștefan ceva. Dar nu-l înțelesese bine. Colonelul n-a spus că Dumnezeu l-a pedepsit pentru că l-a pălmuit pe Spiridon...

— Când l-a pălmuit? o întrerupse învățătorul.

— Odată, de mult, când s-au certat ei pentru nu știu ce lucru. L-a pălmuit, dar și-a cerut apoi iertare...

— Nu trebuia să-l pălmuiască, vorbi cu gravitate învățătorul.

— Și-a cerut iertare și s-au împăcat. Nu din cauza asta și-a pierdut vederea. Colonelul n-a voit să spună asta. El a înțeles că toate vin de la Dumnezeu și s-a împăcat, a găsit mângâiere. Asta vrea să-i spună lui Ștefan... Așa mi-a spus și Cătălina.

— Cătălina e nevasta lui?

— Nu. Ea vrea să se logodească, dar nu vrea el. Spune că e prea tânără și prea frumoasă ca să-și îngroape viața căsătorindu-se cu un invalid.

— Are dreptate colonelul, spuse Gheorghe Vasile. Judecă bărbătește și e înțelept.

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Dar ea îl iubește. El îi spune mereu: „Să mai așteptăm un an, doi, să vedem dacă ai să mai vrei și atunci...” Și ea îi răspunde: „Într-un an, doi, poate arn să mor, poate am să fiu bătrână...”

— S-aude ceva! șopti învățătorul ridicându-se speriat în capul oaselor. Parcă și caii ar fi simțit ceva, căci, câteva clipe nu li se mai auziră nici

pașii lor împiedicați, nici râsuflarea. Din întuneric se îndrepta spre ei un grup de oameni călcând ușor, tăcuți, ferindu-se să facă zgomot. Irina sări brusc în picioare și se apropie de căruță. îi văzu venind și începu să-i deslușească; era o patrulă călăuzită de câțiva civili. Atunci se trezi și Cojocarul. Un militar se apropie de ei.

— Sunteți de mult aici? întrebă în șoaptă.

— De azi-noapte, spuse Cojocarul.

— Atunci n-au putut să-l vadă, vorbi unul dintre civili. S-a lăsat pe seară; era încă lumină...

— N-ați văzut cumva avionul? întrebă militarul. A aterizat forțat undeva pe aici, prin apropiere. I s-o fi terminat benzina sau o fi avut vreun accident. L-au văzut oamenii cum s-a lăsat aseară pe câmp...

— Noi nu l-am văzut, spuse Cojocarul.

Se apropiase și Gheorghe Vasile și asculta, tot strângându-și pătura în spate, căci se făcuse frig.

— Atunci, haideți! făcu militarul adresându-se grupului.

Îi priviră cum se depărtează tăcuți, îndreptându-se către grădinarii. Câțiva se abătuseră în spatele cărămidăriei și începură să se cațere pe panta abruptă și lunecoasă a dâmbului.

— Tare aș merge și eu cu ei! făcu Cojocarul. Să văd cum prind avionul...

— Eu zic c-ar fi mai bine să plecăm, spuse învățătorul. S-ajungem devreme în șosea...

Cojocarul își potoli căscatul bătându-se cu palma peste gură, sări din căruță și se îndreptă agale spre cai.

Totuși n-au plecat decât când se lumina de ziuă. Căruța se urni greu și Cojocarul chiui rotindu-și de mai multe ori biciul în aer. Era încă destul de răcoare. Învățătorul și Irina merseră câtva timp pe lângă căruță, să se dezmorțească. Aburi ușori pluteau pe deasupra câmpului și peste grădinarii. De pretutindeni se auzea ciripit de vrăbii și câte o pasăre mai mare săgeta la răstimpuri din tufișuri, zburând foarte jos, gata să se împiedice între picioarele ănilor. În fața lor se întindeau lanurile de porumb. După ce merseră mai bine de un kilometru pe câmp, găsiră șoseaua și Cojocarul opri căruța ca să se urce ăilalți. Apoi începu să mâne caii la trap, fluierând. Curând răsări soarele. Se "itau la el cum se ridică în zarea tulbure, aburită, și deodată se auzi zgomotul

MIRCEA ELIADE

370

371

NOAPTEA DE SÂNZIENE

motorului și văzură avionul luându-și zborul chiar din fața lor, aproape atingând vârfurile porumbilor, venind de-a dreptul spre ei, ca și cum ar fi vrut să-i strivească. Caii smuciră căruța. Irina ridicase capul, zâmbind. Aviatorul parcă ar fi recunoscut-o, căci îi zâmbi și el și o salută ducându-și mâna la frunte. Câteva clipe în urmă avionul câștigase destulă înălțime și, lăsându-se pe o aripă, se roti lin îndreptându-se din nou spre ei.

— Să știi că trage în noi! făcu învățătorul ghemuindu-se între lăzi. Irina sări atunci din căruță și începu să fluture tulpanul în aer, făcând semne.

Aviatorul o privea amuzat, zâmbind.

— Lasă-ne în pace! strigă ea cât putu mai tare. Vezi-ți de treaba ta. Noi nu mergem la război!...

Avionul se pierdu pe deasupra lanurilor de porumb. Cojocarul sărise și el din căruță și ținea caii de căpăstru.

— Să mai așteptăm, să vedem ce face, spuse. Că dacă se-nvârtește mereu tot pe deasupra noastră, se sperie caii și ne zvârle în șanț... Cum de nu l-or fi găsit azi-noapte? adăugă el mâniat. Se lăsase aici, în dosul lanului de porumb, și nu l-a simțit nimeni...

Așteptară câteva minute, pe gânduri, aproape visători, parcă ar fi fost fermecați de ciripitul păsărilor. Avionul se auzea acum tot mai stins, departe, îl mai văzură o dată, destul de sus, apoi îl urmăriră cum se lasă în bot, în

direcția cârciumii, și târziu auziră mitraliera. Se suiră toți în căruța și porniră.

Câmpul era pustiu. Pe alocuri, arăturile abia începute păreau întrerupte și părăsite în mare grabă. Târziu zăriră un copilandru ieșind dintr-un lan de porumb cu un braț de știuleți.

— Țsta-i drumul Giurgiului? întrebă Cojocaru oprind caii. Băiatul se apropie tăcut de căruța.

— Pe-aici ieșiți în șoseaua de Ciulnița, spre Bărăgan...

— E bună, și asta, spuse Cojocaru, și-și fluieră caii...

Pe la ceasul zece opriră căruța lângă un șanț prin care se scurgea încă un fir de apă, apărată de iarba mare și proaspătă. Coborâră și mâncară pe marginea șanțului. Cojocaru își frecă mult timp mâna țeapănă, ca și cum ar fi vrut să și-o dezmoștească. Apoi își răsuci o țigară și începu să fumeze pe îndelete, cu nesaț.

— Dar ce căutăm la Ciulnița? întrebă târziu învățătorul. Ne depărtăm...

— Cunosce eu drumul, n-aveți grijă. Doar să ieșim în șosea. După aceea, o luăm la dreapta și coborâm la Dunăre...

Își sfârși tăcut țigara, apoi mai dădu o găleată de băut cailor și se suiră toți în căruța. Abia făcură câteva sute de metri când, din depărtare, văzură venind în fața lor o coloană de camioane militare. Cojocaru opri căruța chiar pe marginea șanțului. Primul camion trecu pe lângă ei în goană, într-un nor de

praf, și șoferul le făcu semn cu mâna să rămână acolo, nemișcați. Începură să treacă ambulante, camioane încărcate cu soldați, câteva camioane cisterne, mașini și apoi văzură un fel de vagon imens, pe opt roți, pe care-l trăgea un tractor uriaș. Fiecare vehicul avea mitralierele în poziție de tragere, iar pe vagon erau instalate tunuri antiaeriene.

După ce ultimul camion se pierdu în norul gros de praf, își luară toți palmele de la gură și începură să tușească.

— Erau germani, spuse învățătorul. Vin dinspre Ciulnița. Asta înseamnă că după ei vin rușii. O să vedeți că ne întâlnim cu rușii...

— N-avea dumneata grijă, vorbi Cojocaru. Până să vină rușii, noi ajungem la Dunăre...

Căruța înainta anevoie prin praf. Lăsară în urmă lanurile de porumb și treceau acum printre miriști. Cojocaru scuipa mereu. Târziu întâlniră un car cu boi. Mâna un moșneag. Când ajunse în dreptul lui, Gheorghe Vasile nu se mai putu abține și-l întrebă.

— Cum ajungem la Giurgiu? Bătrânul își înălță codrișca și le arătă.

— O luați la dreapta. Dar sa știți că e drumul prost...

— Ne descurcăm noi, spuse Cojocaru. Bătrânul îi zâmbi clătînând din cap.

— Să nu o luați pe șoseaua națională, că pe-acolo vin nemții. S-aude c-au trecut Dunărea din Bulgaria și urcă spre București...

Gheorghe Vasile își scoase pălăria și-l salută, mulțumindu-i. Cojocaru își îndemnă caii, fluierându-i. Soarele bătea acum tot mai puternic și Irina își trase tulpanul pe cap.

— Să vă văd ajunși în șosea și mă întorc, le spuse.

De-abia după ce înaintaseră vreo câteva sute de metri pe primul drum pe care-l întâlniseră pe mâna dreaptă, Cojocaru recunoscă că bătrânul avusese dreptate. Drumul fusese cândva un drum de care, dar ploile îl zdrențuiseră, săpând șanțuri adânci de-a lungul și de-a latul, apoi veniseră secetele și îl crăpară în bucăți, și acum nu mai rămăsese decât o serie de gropi și hârtoape, șerpuiind printre arături și miriști. Caii înaintau din ce în ce mai greu, oprindu-se neconținut, cu grumazul încordat, cu capetele aproape atingând praful. Irina sărise din căruța și umbla pe margine. Curând coborî și învățătorul.

— Eu cred că am greșit drumul, spuse.

— Țsta-i drumul de care vorbea moșul. Prea e prost...

Foarte departe, se zăreau câteva căsuțe de țară, dar aici, în jurul lor, pe niiriști și arături, nu se simțea țipenie de om. Pe la nămiaza, auziră uruit de

MIRCEA ELIADE

372

373

NOAPTEA DE SÂNZIENE

avioane și ridicară toți capetele. La vreo mie de metri zbură o escadrilă întreagă, în unghi ascuțit, ca berzele.

— Țștia sunt americani, spuse Cojocaru.

Cât timp au urmărit cu ochii escadrila, caii s-au odihnit, cu capetele plecate în praf, tresărind neconținut ca să alunge muștele. Apoi Cojocaru își învârti din nou biciul și căruța se urni cu un geamăt prelung, scârțâind din toate încheieturile. Nu trecu însă mult și o roată de la spate alunecă într-o groapă. În clipa următoare căruța se lăsă într-o rână, strivind roata, și lăzile se ciocniră, două dintre ele prăvălindu-se în drum și revărsându-și pachetele cu cărți până în marginea arăturii. Cojocaru începu să fluiera a pagubă și sări să deshame caii. Învățătorul încremenise cu ochii la căruța pe jumătate răsturnată. Doar Irina își păstrase seninătatea și începu să adune cărțile, fără să spună un cuvânt.

— Acum, am pus-o de mămăligă! făcu Cojocaru scărpinându-se în cap, gânditor.

Apucă caii de căpăstru, îi trase după el câțiva pași, îi împiedică pe marginea drumului, apoi se reîntoarse la căruța și se aplecă să cerceteze roata. Se apropiase și învățătorul, speriat, ștergându-și în neștire fruntea. Irina

aduna cărțile, le scutura de praf, una câte una, și le așeza pe marginea drumului, pe un petic de iarbă ofilită. — întâi și-ntâi, trebuie să dăm jos lăzile, vorbi Cojocarul. Apoi ridicăm căruța și dregem osia. Dacă om putea, cu sculele pe care le am, adăugă el zâmbind și, întorcându-se, scuipe foarte departe, tocmai peste șanț.

Ca să poată coborî lăzile, au fost nevoiți să le golească întâi mai mult de jumătate. Cojocarul scotea pachetele și Irina cu învățătorul le primeau în brațe și le așezau pe marginea drumului. Într-un ceas erau toți uzi leorcă și plini de praf, dar izbutiseră să coboare lăzile, să le împingă la marginea drumului și să ridice căruța. Cojocarul își adusese sculele și le așezase lângă el, în praf.

— De dres, tot am s-o dreg eu, spuse târziu, dar pe drumul ăsta n-o să poată duce lăzile. De-abia pe șoseaua Giurgiului mă încumeisă le mai duc...

— Atunci ce ne facem? întrebă pălind învățătorul.

— N-avea dumneata grijă, că ne descurcăm noi...

Își răsuci gânditor o țigară și o fuma pe îndelete, tot privind și pipăind osia ruptă, fluierând la răstimpuri. Învățătorul se așezase istovit pe marginea șanțului, alături de pachetele cu cărți. Când își sfârși țigara, Cojocarul se așeză la lucru. După o jumătate de ceas se ridică din praf, își strânse sculele, le zvârli în căruță, apoi înhamă caii.

— Mă duc în sat să caut un car cu boi, le spuse.

Dar nu se mai încumetă să se urce în căruță. Luă căpăstrul în mâna sănătoasă și porni. Irina îl petrecu tăcută o bucată de vreme, apoi se reîntoarse și se așeză lângă socru-său.

— Eu zic să nu faci încă *Așez.ămintele*, îi spuse. Să mai aștepti, să vezi întâi cum se poartă rușii... învățătorul îi aruncă o privire scurtă.

— Acum, că m-am apucat, nu mai mă las! spuse.

Se făcuse foarte cald și nicăieri nu se afla nici un petic de umbră. Schimbară de mai multe ori locul, așezându-se cu spatele lipit de lăzi. Norul de praf pe care-l lăsa în urma ei căruța se zărea încă, foarte departe. Târziu, Gheorghe Vasile se ridică, alege la întâmplare o cărțuie din pachetele care se rupseseră, își puse ochelarii și începu să citească. Irina își proptise fața în palmă și-l privea.

Cu puțin timp înainte de asfințit, Cojocarul se întoarse călare pe un cal, ținând pe celălalt de căpăstru. Părea abătut.

— Oamenii spun că am greșit drumul, începu el descălecând alene și lăsând caii liberi. Că drumul care dă în șoseaua Giurgiului e ceva mai sus. Ne-am luat după moșneagul ăla...

— Și acum ce facem? întrebă învățătorul, privindu-l pe deasupra ochelarelor.

— Vin oamenii, mai pe seară, cu un car cu boi, să ducem lăzile... Se întinse pe marginea drumului, își puse haina căpătâi și adormi.

În noaptea aceea, Irina și învățătorul au dormit la preot, iar Cojocarul într-un hambar, pe paie, la casa omului care le împrumutase carul cu boi. Dar au adormit greu, pentru că, în afară de copii, aproape nimeni nu izbutise să adoarmă. Jandarmul citise de cu seară proclamația guvernului. Trupele sovietice trebuiau primite cu încredere și prietenie, căci veneau ca să ne ajute la eliberarea teritoriului. Iar la radio se anunțase că rușii înaintează vertiginos, aflându-se la mai puțin de o sută de kilometri de Capitală. Se mai anunțase că ultimele unități germane care încercuiau și atacau de trei zile Bucureștiul fuseseră dezarmate, și Capitala aștepta acum intrarea victorioasă a armatelor eliberatoare. Oamenii ascultaseră în tăcere proclamația, apoi se risipiră pe la casele lor și, îndată ce se întunecase bine, își reluară munca începută încă din seara când se aflase de lovitura de stat a Regelui și de intrarea rușilor în țară; fiecare își îngropa ce avea mai de preț și pregătea ascunzători pentru vite și pentru femei.

Se treziră în zori, neodihniți. Omul se învoise ca pentru suma propusă de învățător să transporte lăzile în carul lui cu boi, vreo cincisprezece kilometri, până în șoseaua Giurgiului. Satul întreg se trezise înaintea lor, dar aproape nimeni nu îndrăznea să se depărteze de casă, și oamenii îi priveau mirați, aproape cu teamă, văzându-i că pleacă. Irina și învățătorul umblau pe jos, în frunte, apoi venea carul cu boi, iar la urmă Cojocarul, în căruța goală, chiuind.

Era o dimineață rece, în care parcă se presimțea toamna. Drumul era bun și înaintau destul de repede, căci omul nu-și slăbea deloc boii. La vreun kilometru după ce ieșiră din sat, întâlniră doi bărbați călări, stând neclintiți pe^o movilă din marginea drumului; făcuseră toată noaptea de strajă și acum

MIRCEA ELIADE

374

375

NOAPTEA DE SÂNZIENE

așteptau să vină alții, să-i înlocuiască. În afară de ei, n-au mai zărit pe nimeni. De o parte și de alta se întindea la nesfârșit câmpia pustie. După vreo cinci kilometri, trecură prin marginea unui sat. În șosea așteptau jandarmul și primarul. Erau și ei nedormiți și cu ochii tulburi și-i priviră lung cum trec prin fața lor. Irina și învățătorul se suiseră în căruță. Cojocarul mâna abătut, fără să mai chiuie, frecându-și la răstimpuri mâna înțepenită. Apoi, la câteva sute de metri, întâlniră doi copilandri călări, făcând de strajă, cu ochii pironiți în zarea aburită a Bărăganului.

De mult, nu mai vorbea nimeni. Când s-au apropiat de un cătun, câțiva câini jigăriți au ieșit să-i întâmpine,

lătrând. Dar s-au potolit repede, reîntorcându-se gemând și pierzându-se prin curți. Casele păreau părăsite. Doar de partea cealaltă a cătunului au întâlnit pe preot, încălțat în cizme, cu pulpana anterioară ridicată, călare pe un cal vânăt, așteptând.

— S-aude că sunt pe-aproape! le strigă.

Omul începu să-și bată boii cu deznădejde. Apoi, după câteva sute de metri, sări din car și apucând de jug începu să tragă, îndemnându-și boii. Curând, se dădură jos și Irina cu învățătorul și puseră și ei mâna pe jug, împingând. Apoi s-au apropiat de un alt sat.

— E Izvoarele! făcu omul. Nu mai avem mult!

Aici aștepta, alături de primar, de preot și de jandarm, un băietan foarte palid, îmbrăcat în uniformă Școlii Normale. Părea speriat și-și rotea neconținut privirile în toate părțile.

— L-am adus cu noi, că știe puțin rusește! spuse jandarmul încercând să zâmbească.

îndată ce trecură de sat, omul apucă din nou, cu amândouă mâinile, jugul și reîncepu să împingă, opintindu-se din toate puterile, cu fruntea plecată, strângând din dinți. De cealaltă parte, împingeau tăcuți, răsufând greu, Irina și învățătorul. La răstimpuri, Cojocaru se dădea jos și biciuia boii, cu sete, înjurând.

— Nu mai avem mult! spuse omul ridicând capul și ștergându-și sudoarea cu dosul palmei. Șoseaua e acolo, unde se vede salcâmul...

Apoi rămase cu gura căscată, lângă boi, cu privirile pierdute. Departe, la orizont, se zărea un nor de praf. Se întoarse tulburat către învățător.

— Ei sunt! spuse cu un efort, înghițind greu. Ce ne facem cu femeia?... Amuțiră toți, privind norul de praf.

— Poate avem timp să ne-ntoarcem în sat, spuse târziu Cojocaru. Omul clătină din cap, apoi își trecu din nou palma pe față.

— Mai bine o luăm pe câmp, prin arături, și ne ascundem, spuse.

În clipa următoare văzură venind spre ei, în goană, doi călăreți. Omul ieși în mijlocul drumului și le făcu semn ridicându-și brațele.

— Vin rușii! le strigă de departe unul dintre călăreți trecând pe lângă ei fără să se oprească.

— Luați femeia! strigară ei laolaltă, arătând spre Irina, care rămăsese senină lângă boi, zâmbind.

Celălalt izbuti să-și frâneze calul și se întoarse. Sudoarea îi curgea șiroaie pe obraz.

— Urcați-o la spate! le spuse.

Irina se repezi la învățător și-l îmbrățișă. Apoi strânse mâna celorlalți.

— Să n-aveți grijă, că acum ați ieșit la șosea! le strigă.

Cojocaru o ajută să se urce pe cal. Ținându-se cu mâna dreaptă de umărul bărbatului, Irina rămase multă vreme cu ochii pironiți pe căruțe. Le văzu cum se mișcă încet, părăsind drumul și îndreptându-se spre arături, înaintând anevoie, clătinându-se. Toți trei bărbații împingeau acum la jug. În zare, norul creștea, se înălța, se lățea, risipindu-se peste câmpuri, acoperind tot mai mult din orizont, întunecându-l.

377

NOAPTEA DE SÂNZIENE

III

Bibicescu se înscrișese în Partidul Comunist câteva luni după ocuparea țării de către Soviete. Așa cum mărturisise prietenilor, nu-i trebuise prea mult timp ca să înțeleagă că rușii vor fi adevărații stăpâni. Observase că actorii și artiștii care frecventau legațiile și institutele anglo-americe deveneau suspecti. Văzuse cum câteva zeci de comuniști înarmați, transportați în camioane sovietice, terorizau sindicatele uzinelor și adunările celorlalte partide politice, fără ca să li se întâmple niciodată nimic. Diviziile românești luptau departe, în Ungaria și Cehoslovacia, alături de ruși și împotriva germanilor. Erau împinse întotdeauna în frunte și decimate. În pofida armistițiului, toate trupele care se aflaseră pe frontul din Moldova fuseseră capturate și trimise în Rusia. În țară aproape că nu se mai găseau unități înarmate. Încet, încet, jandarmeria, poliția și serviciile Siguranței treceau în mâna comuniștilor. „Trebuie să tragem concluziile, spunea Bibicescu. Aștia ne sunt stăpânii.”

— Și apoi mai e ceva: e teatrul sovietic. Rușii au rezolvat o sumă de probleme și în primul rând problema omului. Este ceea ce încerc să fac și eu...

Îi spunea asta în strada Măcelari, într-o după-amiază ploioasă de la sfârșitul lui noiembrie.

— Parcă pe tine te interesa problema Timpului, îl întrerupse Biriș. Timpul concentrat al spectacolului și celelalte...

— E cam același lucru. Teatrul sovietic se reîntoarce la Shakespeare. Dar aduce acest lucru nou: conștiința unei misiuni istorice.

Biriș îl privi surprins.

— Dar unde ai aflat tu toate lucrurile astea? Cine ți-a vorbit de Istorie?

— Discutăm la întrunirile noastre. Avem un cerc foarte interesant. Ar trebui să vii cu noi, adăugă după o pauză. Vino acum, la început, cât sunt locuri libere.

Într-un an, doi, toți intelectualii vor da buzna în partid, dar posturile importante vor fi de mult ocupate...

— Sunt curios să te ascult vorbindu-mi despre Istorie, îl întrerupse Biriș. Mai spune-mi ceva. Vorbește-mi

despre misiunea istorică.

După obiceiul lui, Bibicescu se plimba dintr-un capăt la altul al camerei. Se opri brusc, își băgă mâinile în buzunarele vestonului și ridică din umeri.

— Văd că nu vrei să fii serios.

— Dimpotrivă, sunt cât se poate de serios. Problema istoriei mă preocupă de vreo cincisprezece ani. Aș vrea să știu cum ai descoperit-o și tu, trei luni după intrarea rușilor în țară...

— Ți-aș putea atrage atenția că te exprimi greșit. Ce înseamnă „intrarea rușilor în țară”? Am semnat un armistițiu și acum luptăm împreună împotriva lui Hitler...

— Luptăm alături de aliații noștri firești, îl întrerupse Biriș, alături, mai ales, de marea noastră aliată, Rusia Sovietică. Astea sunt formule care se întrebuițează pretutindeni, în presă și în declarațiile oficiale. E o chestiune de limbaj și de oportunitate politică. Dar acum, noi vorbim deschis, între prieteni. Tu singur spuneai că rușii sunt adevărații noștri stăpâni. Suntem de acord, dar aș vrea să știu cum, plecând de la problema stăpânului, ai ajuns la aceea a Istoriei...

Bibicescu se opri și iar, lângă fereastră, și-l privea lung, aproape cu severitate.

— Mi se pare că n-ar fi atât de greu de ghicit. Sovietele sunt pe cale să câștige războiul. Revoluția rusă va deveni avangarda Istoriei universale. Intrăm într-o nouă fază a evoluției omenirii. Omul devine liber să-și împlinească destinul său istoric. Așadar...

— Am înțeles, îl întrerupse Biriș. Restul îl cunosc. Voiam să știu, doar, de la ce premise filosofice plecai. Acum sunt lămurit... Aș vrea să te mai întreb altceva, în altă ordine de idei. Ce te faci atunci cu *întoarcerea de la Stalingrad*...

În vara aceea, Bibicescu aflase de procesiunile religioase din satele moldovene într-o întâmpinarea morților de la Stalingrad și i se păruse că ar putea scrie o dramă cu acest subiect. În câteva zile alcătuiuse scenariul. Îl interesau însă unele amănunte și voise să întâlnească pe Ștefan. Într-o seară apăsătoare de la începutul lui august trecuse pe la Biriș. Catastrofa parcă se presimțea în văzduh. Cerul se apropiase amenințător, fără stele, stând parcă să se prăbușească deasupra orașului. De mulți ani nu mai venise în strada Măcelari și Biriș tresări văzându-l intrând.

— E un subiect extraordinar, îi spuse. De când căutam eu un subiect de calitate asta! Actual, cu rădăcinile în istorie, și având totuși o dimensiune mitică. Un mit al morții, pe jumătate păgân, în mijlocul

MIRCEA ELIADE

378

379

NOAPTEA DE SÂNZIENE

secolului XX! S-au mai încercat creații dramatice pe motive folclorice, dar erau făcute într-un spirit strâmt, provincial. Trebuie să sugerezi mitul prin mijloace moderne... Să-l luăm într-o seară pe Viziru la masă, adăugase, să-l descoasem amândoi... Biriș îl ascultase fără interes, aproape ursuz. — Nu cred că are să accepte. Omul și-a pierdut soția și copilul, a pierdut tot. Probabil că nu-l interesează destinul miturilor în secolul XX... Bibicescu îl privise nedumerit. — Îmi făcea impresia că e un om inteligent, spuse.

— Cum de împaci un mit al morții cu dobândirea conștiinței istorice? stăruie Biriș.

— Am abandonat de mult proiectul, începu Bibicescu reluându-și plimbarea. Era o evaziune în folclor. Treceam și eu, ca foarte multă lume, printr-un moment de criză. Nu vedeam unde se află realitatea. Acum am înțeles. Arta nu se poate regenera decât printr-o reîntoarcere sinceră și totală la realitate, și în primul rând la realitatea istorică...

În seara aceea, Biriș trecu pe la cafenea. De curând își reluase obiceiul dinainte de război și aproape în fiecare zi se ducea la cafenea. Atmosfera i se păruse schimbată, căci apăruseră prea multe figuri noi, dar întâlnea totuși destui cunoscuți. La unele mese se discutau autorii anglo-saxoni și sovietici, se vorbea de cărțile și revistele din Apus, de care fuseseră despărțiți patru ani de zile și care începuseră din nou să sosească. La masa de lângă fereastră îl găsea aproape întotdeauna pe Bursuc. Părea același; doar când râdea și ochii îi dispăreau în grăsime, se distingeau nenumărate și foarte fine încrețituri în jurul tâmpelor. Se înscriesese de câțeva vreme în partidul lui Patru Fruncea și critica guvernul că nu este destul de filosofic.

— Care vreți să vă aranjați, veniți acum, repede, striga el rotindu-și privirile în jurul lui. Veniți la Revoluție, că de data aceasta o facem! Avem tancurile cu noi!...

Îl zări intrând pe Biriș și-i făcu semn cu mâna să vină la masa lui.

— Nu pot rămâne, îi spuse Biriș. Îl căutam pe conu' Mișu...

Mișu Weismann venea acum din nou pe la cafenea, jovial, entuziast și informat. Vorbea din nou de marea lui afacere și lăsa a se înțelege o iminentă călătorie la Londra.

— Ce ai tu cu plutocrația anglo-americană? îl întrebă Bursuc. Rămâi cu noi, aici, să facem Revoluția...

Biriș zâmbi absent și trecu la o altă masă. Aici se discuta situația fronturilor. Se opri doar câteva clipe și porni mai departe. Făcu încet înconjurul cafenelei, cu ochii după Weismann. În cele din urmă ieși oarecum decepționat. Ploaia încetase și începuse să bată un vânt rece. Biriș își ridică gulerul macferlanului și se îndreptă spre garsoniera Cătălinei. Probabil că la ora aceasta o va găsi acasă și-l va opri să bea un ceai. Intrând, el îi va spune:

— Pot să-ți

dau o sumă de amănunte despre Bibicescu. A descoperit misiunea istorică a proletariatului și a abolit mitul

întoarcerii de la Stalingrad!... Ea îi va zâmbi și va spune: — Îl știi cum e. Nu-l interesează decât un singur lucru: să poată conduce un teatru. Îi e indiferent cine îi dă banii și ce politică e silit să împărtășească... — Numai că acum se va certa cu conu' Mișu, îi va spune el. Mișu e de partea anglo-americanilor... — Nu-l cunoști pe conu' Mișu, îi va răspunde Cătălina. Vor rămâne întotdeauna cei mai buni prieteni. Conu' Mișu e un om extraordinar... Apoi îi va turna ceaiul și-l va întreba ce se mai întâmplă cu războiul. El va ridica din umeri. — Toată ziua nu vorbim decât despre asta, despre cum merge războiul... Atunci ea se va împinge prin mișcări scurte spre fundul divanului și va începe să-i vorbească despre Băleanu. — E un om extraordinar, îi va spune, e un sfânt... El își va aprinde o nouă țigară. — Când ai să-l cunoști și tu..., va continua Cătălina. Și-i va vorbi așa un ceas, un an, un secol, îi va vorbi așa până la sfârșitul timpurilor, reluând la infinit același refren, repetând aceleași gesturi. Văzându-l că tace, Cătălina va înceta să-i vorbească despre sfințenia colonelului și-i va spune: — Mi se pare mie sau iar ai slăbit?... El va ridica din umeri, zâmbind, și-i va întinde ceașca goală, și Cătălina o va umple din nou cu ceai. Apoi, după o altă lungă tăcere îl va întreba: — Ce se mai întâmplă cu Viziru? — Nu l-am mai văzut de mult, îi va răspunde. — Se va consola și el într-o zi, va continua visătoare Cătălina. Așa facem toți. Suferim ce suferim, și într-o bună zi simțim că nu mai putem suferi, și iubim din nou Viața și ne reîntoarcem de unde am plecat...

Biriș se opri în mijlocul străzii. Zvârli țigara doar pe jumătate fumată, oftă adânc, apoi se întoarse cu pași repezi spre cafenea. Bursuc îl zări cel dintâi și-i făcu semn cu mâna. Trecu pe lângă el fără să se mai oprească. În fund, Mișu Weismann discuta agitat într-un grup de necunoscuți. Văzându-l, Weismann îi luă brațul și îl trase deoparte. — Am aflat niște lucruri extraordinare, îi spuse cu un glas misterios. Trebuie să ne întâlnim neapărat. Te-ai fi luat să mănânci astă-seară cu mine, dar nu sunt liber. Sunt invitat la masă. E cineva foarte important. Cineva din misiunea militară americană...

Când plecă spre ea în acea seară de ianuarie, ninsoarea se întetise. Ajuns în garsoniera Cătălinei, se apropiase, după obiceiul lui, de calorifer ca să se încălzească. Pe măsută erau așezate ceștile pentru ceai și câteva sandviciuri. Au început să vorbească despre război și despre tifosul exantematic care se întindea în Moldova. Apoi Cătălina i-a spus că Băleanu fusese transportat la o Casă a mutilaților de război. Atunci, pe neașteptate, a început viscolul. Au auzit un geamăt prelung, ca de fiară rănită, apoi au simțit cum se năpustește viscolul printre case — și o clipă s-au privit unul pe altul, speriați. Au dat la

MIRCEA ELIADE

380

381

NOAPTEA DE SÂNZIENE

o parte perdeaua și s-au uitat afară. Ningea atât de des încât nu se mai distingeau străda. Cătălina a trecut alături să aducă ceainicul și apa fiartă. Au băut, ca de obicei, câteva cești cu ceai, vorbind, întrerupându-se din când în când ca să asculte viscolul. Apoi Biriș și-a aprins o țigară, iar Cătălina s-a apropiat din nou de fereastră și a privit afară.

— Nu poți pleca pe o vreme ca asta, i-a spus.

În odaie începuse să se facă frig. Au rupt un jurnal și au îmfundat cu suluri de hârtie fereastra ca să oprească vântul.

— Rămâi noaptea asta aici, i-a spus Cătălina.

Viscolul creștea, asurzitor. Biriș se silea să vorbească întruna, ca să nu se gândească, dar își simțea gura uscată și trebuia neconștient să înghită. Apoi, pe la 2 noaptea, Cătălina a scos învelitoarea de pe divan și a făcut patul. Biriș o privea fermecat, fără să înțeleagă. A trecut apoi în odaia de baie și s-a întors după vreo zece minute, în pijama. S-a vârat repede în pat.

— Nu știu ce să-ți dau, îi spuse. Încearcă o pijama de-a mea...

Apoi a stins lumina și Biriș s-a dezbrăcat ca în vis, fără să înțeleagă ce face. Haina de la pijamaua Cătălinei îi era destul de strâmtă, dar totuși a îmbrăcat-o. Nervos, tremurând, s-a băgat și el în pat.

— O să fim cumiți, i-a spus Cătălina.

Biriș a întins brațul și a găsit-o, foarte aproape de el, fierbinte.

Dimineța, orașul era îngropat sub zăpadă. Se treziseră amândoi deodată și Cătălina îi zâmbi. Apoi sări din pat și se duse să pregătească ceaiul. Biriș își trecu palma pe obraz și i se păru că barba îi crescuse mai aspră ca de obicei. Apoi își duse amândouă mâinile în creștetul capului, silindu-se să-și potrivească ultimele șuvițe care-i mai rămăseseră, presându-le apăsător. Se simțea foarte urât, îmbătrânit, și-l cuprinsese deodată deznădejdea. Întinse mâna spre pachetul Cătălinei și-și aprinse repede o țigară. O fuma cu grijă, neînghițind fumul, nu cumva să se înece și să-l apuce accesul de tuse. Curând se întoarse Cătălina și, trăgând măsuta lângă pat, așeză ceainicul și cele două cești. Îi întâlni ochii și-i zâmbi. Un zâmbet pe care nu-l putea descifra, pe care nu știa cum să-l înțeleagă.

Cătălina se vârlă în pat lângă el, și-și băură amândoi ceaiul, aproape fără să-și vorbească.

S-a întors acasă aproape de amiază. Doamna Porumbache îl aștepta speriată la fereastră. Nu dormise toată noaptea de frică.

— M-a arestat o patrule, îi spuse Biriș, și m-au dus la comisariat. Nu aveam nici un act de identitate la mine...

Apoi se închise în odaia lui, se trânti în pat și rămase așa mult timp, privind tavanul, încercând să înțeleagă ce se întâmplă cu el. Dar nu înțelese nici după ce mai petrecuse o seară în garsoniera Cătălinei și se întoarse târziu

acasă, aproape de miezul nopții. Nu înțelese nici în zilele următoare. O cuprindea în brațe îndată ce-i deschidea ușa, și ea îi înapoia sărutările, zâmbindu-i. Apoi începea s-o dezbrace, pripit, tremurând. Aproape nu-și vorbeau. Când nu erau în pa^{unul} lângă altul, nu știau ce să facă și se priveau lung, zâmbindu-și. Odată, văzându-l pe gânduri, Cătălina îi luă mâna și-i șopti.

— Să nu te gândești... Așa a fost să se întâmple...

De fapt, nu se gândea la nimic. Rămăsese doar cu privirile în gol, fără gânduri.

— Să nu-ți pară rău, i-a spus altădată Cătălina. Noi nu avem nici o vină... Continua să-i vorbească de Băleanu, dar pe un alt ton, ca și cum ar fi fost

vorba de un dispărut venerabil sau de un sfânt. îi spunea că, la Casa mutilaților, era singurul care se acomodase cu noul regim și nu se plângea niciodată.

— Evident, a ghicit din prima zi, adăugă zâmbind. M-a întreat de cum i-am dat mâna: „Biriș a dormit azi-noapte la tine?” „Da, i-am spus. L-am oprit din cauza viscolului...”

— Trebuia să-i spui adevărul, o întrerupse Biriș.

— A înțeles. Și apoi a schimbat repede vorba, a vorbit de alte lucruri... Când s-a trezit, pe la mijlocul lui februarie, și a început să înțeleagă că

trăia de câteva săptămâni viața pe care o jinduse cu atâția ani în urmă, se obișnuise deja cu beatitudinea. Întâmplarea i se părea firească. Într-o zi s-a dus s-o avertizese pe doamna Porumbache.

— Dacă am să mai lipsesc vreodată noaptea de acasă, să nu-ți fie frica. Să știi că am dormit la Cătălina.

— Petrică, maică! strigă doamna Porumbache prinzându-și mâinile.

— Nu-ți fie teamă; nu se va întâmpla nimic. Cătălina iubește pe logodnicul ei, colonelul Băleanu. Cu mine se culcă din prietenie. Nu mă iubește. Poate că se culcă chiar din milă. Dumneata ce crezi? o întrebă ridicând brusc privirile.

— Petrică! exclamă dramatic doamna Porumbache.

— Așa a fost să se întâmple, continuă el cu tristețe. Nu e vina noastră. Noi suntem niște păcătoși. Irina, Băleanu și alții ca ei sunt sfinți. Noi trăim în păcat; adică, mai precis, eu trăiesc în păcat. Cătălina s-a culcat cu mine din milă, din caritate creștinească. Probabil că și-a spus: „Trebuie să cedez într-o zi nefericitului ăsta care-și ratează viața din cauza mea...” Și-a luat asupra ei păcatul, ca să mă scape pe mine. Nu crezi?

— Petrică, iar ți-a făcut farmece! strigă doamna Porumbache frângându-și mâinile. Târfa asta are să te dea gata. Are să te bage în mormânt!...

— N-avea dumneata grijă, o întrerupse Biriș. Acum c-am cunoscut-o și P-asta, vreau să trăiesc. Vreau să văd ce se mai poate întâmpla, sau, cum ar spune Bibicescu, vreau să văd încotro se-ndreaptă Istoria!...

— Cu ce te-o fi fermecat, măiculiță?! exclamă din nou doamna Porumbache. Biriș ridică din umeri și se îndreptă agale spre ușă.

MIRCEA ELIADE

382

383

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Dacă-ți spun că a făcut-o din caritate creștinească! Ea iubește pe Băleanu. Destinul Cătălinei a fost să întâlnească și să se îndrăgostească tot de oameni mari. Ani de-a rândul a fost cu Bibicescu, geniul pustiu. Acum, iubește un sfânt, un orb, erou de război... Păcătosul adevărat, eu sunt. Probabil că într-o zi va trebui să plătesc toate păcatele acestea, adăugă din prag închizând ușa în urma lui.

Curând după aceea, Cătălina a fost angajată la Teatrul Mic și Biriș își schimbă din nou programul. Au început să se întâlnească după-amiezile și uneori venea s-o ia de la teatru și petreceau noaptea împreună. Cătălina continua, totuși, să-l viziteze pe Băleanu în fiecare dimineață.

— Mi-a spus că acum acceptă să ne căsătorim. A spus că acum avem nevoie unul de altul... Nu știi ce să fac, adăugă încurcată.

Biriș o asculta în picioare, lângă calorifer, fumând.

— Tu ce i-ai spus?

— Nu i-am dat încă răspunsul. I-am spus că acum joc, că nu mă pot gândi...

— Nu te-a întreat dacă-l mai iubești?

— Știe că-l iubesc, spuse Cătălina cu o neașteptată oboseală în glas. Știe asta de mult...

Biriș tresări și se lipi mai mult de calorifer.

— Vasăzică, e adevărat, șopti el. Tot ce i-am spus coanei Viorica, e adevărat! Credeam că e doar o închipuire a mea, dar în realitate ghicisem că e adevărat...

— Nu te mai gândi, îl întrerupse Cătălina. Nu e vina noastră...

— E adevărat! repetă Biriș cu exasperare. Mi-e peste puțină să înțeleg, și totuși e adevărat! Te strâng în brațe, și ție îți place, și strigi Petre! și totuși e adevărat!...

— Nu te mai gândi, șopti Cătălina.

Biriș își stinse țigara și se așeză în fotoliul de lângă calorifer.

— Ai dreptate, începu el târziu. Mai bine să vorbim de altceva. Am avut norocul de a vedea întorcându-se în fața mea o pagină din istoria lumii, așa cum se exprimă Bibicescu, iar eu, imbecilul, mă las confiscat de

probleme personale!...

Voi să mai adauge ceva, dar se răzgândi și ridică din umeri. Apoi, târziu, izbucni într-un râs uscat, amar, și-și duse palma la gură, ca și cum i-ar fi fost rușine și ar fi vrut să-l ascundă.

— Spune-mi ceva! strigă deodată Cătălina. Vorbește! Nu mă lăsa așa!... Biriș o privi tulburat.

— Ar trebui să-ți vorbesc de Istorie și de momentul istoric pe care-l trăim: tifosul exantematic în Moldova; decimarea diviziilor românești în Cehoslovacia;

prăbușirea iminentă a lui Hitler. Dar atunci n-aș face altceva decât să-ți repet ce ne-a spus Bibicescu...

Cătălina își prinse obrazul în palmă și-și plecă fruntea. Își lăsase iarăși să-i crească părul și buclele îi cădeau din nou, ca pe vremuri, peste urechi, pe deasupra obrazilor.

— Petre, spuse ea cu o voce calmă, fără să-l privească, tu ce vrei de la mine? Ce vrei să fac, cum vrei să mă port, ca să nu mai fi așa cum ești? Să fii și tu un om ca toți ceilalți oameni, să trăiești și tu viața ta, așa cum ne-o trăim toți?...

Biriș continua s-o privească lung, nedumerit, silindu-se să zâmbească.

— Să rămânem mai bine la problema istoriei, începu el după o tăcere. L-am întâlnit din nou pe învățător. Am aflat cum și-a îngropat biblioteca...

în preajma Crăciunului, întorcându-se într-o seară acasă, auzise o voce groasă, bărbătească, în odaia mătușă-sii.

Era Gheorghe Vasile, și era cu chef. Adusese trei sticle de vin. Când intrase el, tocmai destupa a treia sticlă. —

Să trăiți, domnule profesor! strigase văzându-l. Ne-am întors din misiune și am trecut să ne vedem prietenii.

Poftiți să beți cu noi un pahar cu vin. E vin bun, din vie cinstită... Ridicându-și paharul cu solemnitate, învățătorul se apropiase misterios de el și-i șopti: — Le-am ascuns! Le-am îngropat! Nu mai dau bolșevicii peste ele chiar dacă le-ar căuta o sută de ani! Să vă spună coana Viorica, prin câte am trecut și din ce-am scăpat! Dar le-am găsit ascunzătoare și le-am îngropat!...

— ... Și-a îngropat-o într-un fel de hrubă, în biserica din cimitir. Întocmai ca pe timpul năvălirilor barbare. Așa cum își îngropau strămoșii noștri recoltele când năvăleau barbarii...

Se întrerupse și-și duse o clipă mâna la frunte, apoi și-o trecu pe creștet, pipăindu-și, cu grijă șuvițele. O clipă deveni foarte serios, concentrat. Apoi izbucni deodată în râs. Cătălina ridică brusc fruntea.

— Sunt un imbecil! făcu el visător după ce-și potoli râsul. N-am înțeles nimic. A trebuit să vină un învățător de țară, un maniac pe jumătate alcoolizat, ca să-mi deschidă ochii și să-mi arate ce se întâmplă în jurul nostru, să-mi reveleze sensul Istoriei!...

Se sculă din fotoliu și se lipi de calorifer. I se păru că se făcuse deodată frig. Își aprinse o țigară și începu să fumeze, absent. Cătălina aprinsese lampa cu abajur de pe măsută. Apoi se apropie de el, îi luă mâna și începu să i-o mângâie.

— Nu te mai gândi! nici nu știi cât de mult te iubesc. Am să fac tot ce-ai să-mi spui tu. Spune-mi doar ce să fac. Spune-mi ce trebuie să fac...

El o privi împăcat și-i zâmbi.

MIRCEA ELIADE

384

— Mă gândeam la învățător. Mă întrebam cum a ghicit el că noi, românii, suntem pe cale de a ne reîntoarce la Evul Mediu?

— Eu ți-am spus, stăruie Cătălina. Pentru tine, am să fac tot ce-ai să-mi ceri. Spune-mi doar ce trebuie să fac...

Apoi se desprinse brusc de el, privi ceasul de pe măsută și începu să se îmbrace. În seara aceea juca în *Livada cu vișini*.

De câțva timp, Ștefan venea din nou să-l vadă. Trecuse pe neașteptate, într-o seară din toamna aceea. Îi deschisese doamna Porumbache și, dând cu ochii de el, rămăsese încurcată în prag, neștiind ce să-i spună. Începu deodată să plângă. Ștefan se înclină, îi sărută mâna și intră repede în odaia lui Biriș.

— Poți să-i spui Cătălinei că i-am făcut pe plac, începu el așezându-se pe scaun. L-am văzut pe Băleanu.

— Știam. Mi-a spus Cătălina.

— Îmi pare bine că l-am văzut, continuă Ștefan. Este un om admirabil. Am vorbit mult de Ioana...

Apoi tăcu, încurcat. Biriș simți că doamna Porumbache ascultă la ușă și, luând scrumiera plină, ieși. O întâlni în coridor, lipită de perete. O apucă de mână și o trase până în bucătărie.

— Te rog să ne lași singuri, îi șopti el după ce închise ușa. Cred că vrea să-mi vorbească și s-ar jena dacă ar bănuie să ne ascultă cineva. Stai la dumneata în odaie. Am să-ți povestesc eu pe urmă, după ce-o pleca...

Îl găsi pe Ștefan în picioare, privind fotografia îngălbenită a mamei. Făcu câțiva pași în odaie apoi se așeză pe scaun.

— E curios cum unii oameni au darul să te liniștească, să te însenineze. Nu înțeleg de unde le vine puterea aceasta. După ce l-am văzut pe Băleanu, m-am simțit mai împăcat, aproape senin. Regăseam parcă o stare pierdută de mult. Cum explici tu lucrurile acestea?...

Biriș ridică din umeri stăpânindu-și anevoie plectiseala.

— Nu mi le explic. Cătălina spune că Băleanu are ceva de sfânt în el.

— Ar trebui să-l cunoști. Ți-ar putea fi de folos. Nu înțeleg însă, cum de știe el atâtea lucruri despre Ioana.

Adică, mai precis, nu le știa, le ghicea, le simțea. Vorbeam cu el despre Ioana așa cum aș fi vorbit cu un vechi

prieten, care ne-ar fi cunoscut, pe amândoi, de foarte mulți ani. îi povesteam tocmai.

Se întrerupse și zâmbi. Fața i se lumină deodată întregă, așa cum i se întâmpla cu foarte mulți ani în urmă, când îl cunoscuse Biriș.

— îi povestisem o întâmplare absurdă...

Dar se întrerupse din nou și privi lung spre Biriș. Apoi oftă și-și căută pachetul cu țigări.

385

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— în fond, n-are mare importanță ce-i povesteam. Dar m-a surprins intuiția lui- Parcă ar fi fost și el de față la întâmplarea noastră. Aveam uneori impresia că visez. Parcă Băleanu își amintea mai bine ca mine unele amănunte... E curios, adăugă după o tăcere.

Câtva timp, ascultară amândoi ploaia rece care se pornise deodată.

— Ar trebui să mă duc. Până la mine fac o jumătate de ceas cu tramvaiul. M-am mutat foarte departe. Am găsit o cameră la un cunoscut. Bătrânul Bologa m-a poftit să stau la ei, la Cotroceni. Dar nu pot...

Venea de-atunci destul de des să-l vadă, dar nu-l găsea întotdeauna acasă.

— E la Cătălina, i se plângea doamna Porumbache.

La căderea nopții, străzile erau aproape pustii. Oamenii nu se mai încumetau să iasă din casă și printre troiene, în întuneric, se zăreau doar câțiva soldați ruși, înaintând împleticindu-se. Apoi, după miezul nopții, începeau să mișune bandele de spărgători. Patrurile românești primiseră ordin să tragă fără somație. Se auzeau la răstimpuri țipete depărtate urmate de focuri de armă, apoi tăcerea se lăsa din nou, parcă mai amenințătoare.

Când îl găsea acasă, se așezau amândoi aproape de sobă.

— Sunt atâtea lucruri pe care nu le înțeleg, îi spuse odată Ștefan. Cred că am iubit-o cum puțini bărbați și-au iubit soțiile. Și cu toate acestea, mă ascundeam de ea. Nu aveam numai o cameră secretă. O bună parte din adevărata mea viață era secretă. îi vorbeam mereu dar tot despre lucruri fără importanță. Ceea ce era esențial în mine, i-l ascundeam. Cum explici tu nebunia asta?...

— Poate erau lucruri despre care credeai, greșit, că n-ar fi putut-o interesa...

Ștefan îl privi o clipă adânc, apoi își plecă ochii.

— Unele din ele i le-am spus totuși Ilenei...

Tăcură amândoi, încurcați. De mulți ani, nu mai rostiseră numele Ilenei.

— Ce se mai întâmplă cu ea? întrebă târziu Biriș.

— Nu știu. N-am văzut-o. Probabil că a rămas în Portugalia.

O săptămână mai târziu avuseseră loc mai multe spargeri în cartier și doamna Porumbache îl rugă să rămână acasă serile. Altminteri, îl amenințase ea, se va duce să doarmă la Irina. Biriș tocmai se închisese în camera lui când îl auzi pe Ștefan vorbind cu mătușă-sa.

— Am întrebat-o dacă aş putea mânca astă-seară cu voi, îi spuse intrând. Adusesem niște lucruri. Dar văd că voi ați mâncat...

Apoi se așeză lângă sobă.

— L-am zărit astă-seară pe Bursuc. Făcea propagandă pentru Partidul Comunist și spunea că are să se călugărească. Tot mai crezi că e demoniac? îl întrebă zâmbind.

MIRCEA ELIADE

386

387

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Biriș ridică din umeri, plictisit. Mai ales în seara aceea îi era silă să discute de Bursuc. Din cauza lui își rărise iarăși vizitele pe la cafenea. De cum îl zărea intrând, și către orice masă s-ar fi îndreptat, Bursuc îi făcea semn cu mâna. *Conquistador!* striga el, tare. *Conquistador!* Apoi izbucnea în râsul lui gros, vulgar, insuportabil, și-l arăta tuturor celor de la masă, îl arăta întinzând brațul, fără nici o jenă, și apoi, plecându-și puțin capul, începea să le vorbească în șoaptă, întrerupt doar de propriile lui accese de râs sau de hohotele celorlalți.

— Spunea că singur Bibicescu, din toată intelectualitatea românească, a înțeles încotro se-ndreaptă Istoria. Și mai spunea că i se va da direcția Teatrului Național.

Biriș ridică din nou din umeri. Din fericire, intră doamna Porumbache aducând pe tavă câteva felii de șuncă și mezeluri și o sticlă cu vin.

— Mi s-a urât mâncând singur, se scuză încă o dată Ștefan.

Dar și în acea seară mânca tot singur, cu tava așezată pe o măsuță, ascultând pe doamna Porumbache povestind despre aventurile învățătorului, despre spargerile din cartier și oamenii găsiți morți în zăpadă. A vorbit numai ea, aproape tot timpul. După ce-a ieșit, luând tava, Biriș s-a ridicat repede și s-a dus după ea, s-o mai roage încă o dată să nu asculte la ușă.

— Când mă întorc de la Băleanu, începu deodată Ștefan, parcă mă trezesc și, câtva timp, îmi dau seama ce se întâmplă cu mine. Dar asta durează foarte puțin. Zece-douăzeci de minute și apoi mă pierd din nou. Mi-e greu să-ți explic. S-a întâmplat ceva cu mine. Am impresia că, de la un moment dat, m-am rătăcit. Până la o anumită dată am trăit o viață pe care o simțeam că era viața mea — și după aceea am apucat pe o altă cale, m-am rătăcit, am trăit o viață străină, viața altuia...

Biriș îl asculta fără chef, posomorât. își amintise din nou de Bursuc. îl bătuse o dată pe umeri, în văzul tuturor, ca și cum l-ar fi felicitat pentru un act extraordinar. „Ești vrednic! îi strigase. Te alături celor vrednici!”

— Nu știu cum să-ți explic, continuă Ștefan. Parcă toate mi s-ar trage dintr-o seară de vară de acum nouă ani, din seara de Sânziene din 1936. E absurd, dar uneori am impresia că din momentul acela m-am rătăcit, că de-atunci n-am mai trăit viața mea...

— Toată lumea are aceeași impresie, îl întrerupse Biriș. După o anumită vârstă, toți oamenii au impresia că au naufragiat, că și-au ratat viața, că au trăit o viață idioată, absurdă — o viață care *nu putea fi a lor*, care nu putea fi decât viața altuia. Pentru că avem o părere prea bună despre noi înșine și nu putem crede că dacă am fi trăit într-adevăr viața *noastră*, ea ar fi putut fi atât de idioată...

Privindu-l cum îl ascultă, cu capul puțin plecat înainte, cu ochii strălucitori și un fel de zâmbet nevăzut luminându-i fața, lui Biriș i se păru că se întoarce

cu mulți ani în urmă, pe vremea discuțiilor lor despre Partenie și despre Timp, și se simți înduioșat și întristat totodată.

— Ai dreptate. Dar nu mă refeream la sentimentul acesta, general uman, de ratare. Cu mine cred că s-a întâmplat altceva...

își trase scaunul mai aproape de sobă și mai aproape de el.

— Eram la minister, începu, și-mi vedeam de treabă. Era o zi senină de vară. Nu știu cum mi-au căzut ochii pe calendarul de pe birou și am văzut că era 23 Iunie. „Solstițiul de vară”, mi-am adus aminte. Și am simțit deodată cum începe să mi se bată inima și mă cuprinde dorul de a revedea locurile pe unde copilărisem la Băneasa. Vreau să-ți mai spun că niciodată nu mă simțisem ispitit de a pleca de la minister ca să mă plimb în pădure. Asta mi s-a întâmplat o singură dată, în după-amiaza de Sânziene din 1936. Și atunci, în pădure, am întâlnit-o pe Ileana.

Parcă m-ar fi atras acolo, sau poate eu am atras-o. Ce i-ar fi venit unei fete tinere și frumoase să se plimbe atât de departe, singură, în pădurea de la Băneasa?

Și-o aminti și Biriș, și parcă i se făcu deodată dor s-o mai vadă, s-o mai audă vorbindu-i. I se păru că trecuseră foarte mulți ani de la ultima lor întâlnire. Parcă nu era numai un număr oarecare de ani, patru sau cinci, pentru că nu mai știa nici el bine câți trecuseră — ci parcă l-ar fi despărțit altceva de acel timp beatific dinaintea războiului, parcă ar fi intervenit o ruptură și un gol imens s-ar fi întins între viața lui de-acum și anii aceia când o vedea pe Ileana în fața lui, cu mâinile la spate, scuturându-și la răstimpuri bucele, privindu-l cu ochii ei verzi, zâmbindu-i.

— Uneori, continuă Ștefan, parcă mă trezesc și înțeleg că de-atunci viața mea și-a pierdut înțelesul. Parcă nici n-ar mai fost viața mea. Nu știu cum să-ți explic. De-atunci, totul a fost fals, artificial. Am fost trăit de evenimente, am fost purtat de o viață care nu era a mea...

Fără să înțeleagă de ce, Biriș se simțise deodată tulburat și își căută repede de lucru. îngenunche în fața sobei și concentrat, fără grabă, începu să răscolească jărăticul. în cele din urmă, așeză cu grijă un lemn gros.

— ... Și totuși, lucrurile nu sunt atât de simple. Sentimentul acesta că mi-am pierdut viața, rătăcindu-mă și trăind viața altuia, se completează cu un alt sentiment, de culpabilitate. Adesea mă simt răspunzător de moartea lui Partenie și a Ioanei. îmi spun că dacă n-aș fi intervenit în viața lor, ei ar fi trăit poate și astăzi, și ar fi fost fericiți. în orice caz, și-ar fi trăit viața care le fusese ursită. Dar, fără voia mea, am intervenit în viața lor. Ioana m-a confundat într-o zi pe stradă și pe urmă a stricat logodna. Dacă m-ar fi întâlnit câteva săptămâni mai târziu, e foarte probabil că nu m-ar fi confundat. I-ar fi spus, cel mult: >,Am întâlnit astăzi un om care-ți seamănă extraordinar..." Și el, Partenie, i-ar fi răspuns: „Da, îl cunosc. L-am zărit și eu de câteva ori..." Și lucrurile ar fi

MIRCEA ELIADE

388

rămas aici. Ei și-ar fi trăit viața lor. Iar eu, trei ani în urmă, aș fi întâlnit-o pe Ileana și mi-aș fi trăit viața mea...

— Dar de unde poți fi tu sigur că ai fi întâlnit-o? îl întrebă Biriș ca și cum s-ar fi trezit.

— Cred că aș fi întâlnit-o. Ceea ce am simțit în seara aceea de Sânziene nu se poate explica altfel. Probabil că Ileana era femeia care-mi fusese ursită. Dar eu nu mai eram liber. Eu mă grăbisem și luasem femeia ursită altuia. Le-am stricat viața lor și am stricat și viața Ilenei. în cele din urmă, pe ei i-am omorât, iar pe Ileana am pierdut-o. Nu mai știu ce s-a întâmplat cu ea...

Biriș își aminti din nou de ea. Și parcă se simțea tot mai atras de acel gust nelămurit al anilor dinainte de război. Fără să-și dea seama, zâmbi.

— în orice caz, asta ar explica ce se întâmplă cu mine, de ce nu mai am de mult sentimentul că trăiesc viața mea, că trăiesc într-un fel de vis, absurd, la care nu pot participa. Multă vreme am crezut că întâlnirea cu Ileana ar fi avut un alt rost: să mă învețe cum să iubesc două ființe în același timp, să descopăr o nouă și mai adevărată categorie a dragostei, apropiată de dragostea sfinților, care pot iubi, deodată, o infinitate de oameni. Dar e probabil că lucrurile acestea mi le spuneam ca să mă liniștesc. Era, probabil, doar o încercare desperată a mea ca să-mi înțeleg situația, să găsesc un sens unei iubiri cu care nu știam ce să fac...

Câtva timp tăcu, încurcat. Deodată sări în picioare și-i întinse mâna.

— Iartă-mă, îi spuse în șoaptă. Sunt cu adevărat nebun. Nu trebuia să-ți spun. E un gând absurd, criminal, care mă obsedează de câtva timp și mă torturează până la demență. Dar te rog să mă crezi că n-am iubit-o, cu

adevărat, decât pe Ioana. Dacă aş fi fost sigur că, sinucigându-mă, aş fi întâlnit-o, m-aş fi sinucis de mult. Dar mi-e teamă că de-abia atunci aş pierde-o, că aş pierde-o pentru totdeauna. Mi-e teamă că are dreptate creştinismul condamnând sinuciderea ca păcatul prin excelenţă al deznădejdiei. Mi-e teamă mai ales de Răzvan. Mi-e foarte dor de Răzvan. De multe ori i-am simţit în jurul meu, dar îndeosebi îl simt pe Răzvan. Nu ştiu cum să-ţi spun, dar mi-a fost teamă să nu-i pierd, sinucigându-mă. Mi-e indiferent ce se spune, că sinuciderea este soluţia laşilor, şi celelalte. Nu formulele acestea m-au împiedicat. Dar mi-a fost teamă să nu-i pierd... De câteva zile se aştepta deznodământul. Berlinul fusese cucerit de trupele sovietice, se anunţase moartea lui Hitler, iar în seara aceea circulau tot felul de zvonuri fantastice în legătură cu Himmler şi amiralul Doenitz. Oraşul îşi recăpătase înfrigurarea marilor zile. Oamenii începeau din nou să sperie. Dacă războiul se termină, ruşii se vor retrage din România şi guvernul Groza, impus la 6 martie de Vişinsky, va cădea automat.

38'»

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Vă înşelaţi! strigase Bursuc la cafenea. Voi veţi fi lichidaţi! Voi, anglofilii şi americanofilii. N-o să mai acceptăm să ne furaţi de data aceasta roadele victoriei...

Biriş îl auzise din uşă şi ieşi repede. Se simţea extrem de surescitat. Pe drum, cumpără toate ediţiile speciale. Urcă la Cătălina şi sună de mai multe ori. În cele din urmă se resemna şi începu s-o aştepte pe scări. Când văzu că se apropie ceasul opt, plecă după ea la teatru. Nu era nici acolo; dar cum nu juca în seara aceea, nu era aşteptată. Se reîntoarce la garsonieră şi sună din nou. După un sfert de ceas îşi pierdu răbdarea şi plecă spre casă. A doua zi avea ore la liceu până la prânz. Când se întoarce, doamna Porumbache îi spuse că l-a căutat Mişu Weismann. Venise cu o maşină şi îi lăsase un bilet pe birou. Prudent, Weismann lipise plicul. „Vino imediat la Spitalul Colţea, îi scria. Cătălina a avut un accident. Nu e grav.”

O găsi cu oarecare greutate. Petrecuse noaptea într-o sală comună şi doar cu puţin timp înainte i se găsisse o cameră cu două paturi. Era foarte palidă.

— Nu te speria, îi şopti. Nu e nimic grav. M-a zvârlit un camion pe trotuar şi mi s-au deplasat nişte vertebre. E plicticos că trebuie să stau acum în ghips... Mă doare groaznic capul, adăugă ea încercând să zâmbească. Am căzut...

Ridică braţul şi-i arată locul unde o doare, la moalele capului.

— L-ai întâlnit pe Dan? îl întrebă ea. Cine ți-a spus?

— Mi-a lăsat conu' Mişu un bilet, azi-dimineaţă.

— E mai bine că nu l-ai întâlnit pe Dan, spuse ea şi-şi închise pleoapele. Dă-mi mâna, adăugă zâmbind.

— Ştii că a capitulat Germania. A dat Dumnezeu şi s-a terminat. Cătălina deschise ochii şi-l privi. îi strânse mai puternic mâna între mâinile ei.

— Probabil că din cauza asta..., începu, dar se întrerupse brusc. Camionul, vreau să spun. Şoferul era beat... Apoi intră infirmiera.

— Dă-mi te rog ceva. Mă doare groaznic capul.

— Are să vină acum doctorul. O să vă facem o nouă radiografie. Cătălina închise din nou ochii. Biriş observă două mici lacrimi

prelingându-se printre gene, şi se tulbură.

— Ți-au pus deja ghipsul? o întrebă. Cătălina făcu un semn imperceptibil.

— Provizoriu, şopti ea. Cred că au să-mi facă operaţie...

Biriş simţi cum i se goleşte inima de sânge şi rămase câteva clipe fără gânduri, speriat. Apoi trebui să plece. În curtea spitalului îl întâlni pe Mişu Weismann.

MIRCEA ELIADE

390

— Nu mai poţi intra, îi spuse. Au venit doctorii; îi fac un consult. Ce s-a întâmplat exact? întrebă după o clipă aprinzându-şi tremurând o ţigară.

Mişu Weismann începu să-şi caute încurcat batista. O găsi şi se şterse pe faţă, pe mâini.

— A răsturnat-o un camion rusesc, vorbi el în cele din urmă. A avut un noroc extraordinar că n-a căzut sub roţi. A zvârlit-o pe bordura trotuarului.

Unele clădiri arboraseră steagurile Aliaţilor şi strada era destul de animată, dar parcă se ghicea deja o uşoară oboseală amestecată cu decepţie. Aşteptarea se prelungise prea mult. Anunţul oficial al capitulării venise prea târziu.

— Mi-au telefonat azi-dimineaţă de la spital, continuă Weismann. Telefonaseră întâi lui Dan, azi-noapte, dar nu era acasă...

Se opri, fâstâcit şi îşi scoase din nou batista.

— L-ai văzut pe Dan? întrebă el repede, fără să-l privească. Nu vrei să trecem acum o clipă pe la el?

— Mă duc acasă. Sunt obosit.

— Ar fi bine să-l vezi, stăruie Weismann. Dan a văzut-o aseară, înainte de accident. Trecuse pe la el...

îi evita necontenit privirile. Biriş fuma tăcut, stăpânindu-se. Curând întâlneşte un taxi liber şi porni spre Bibicescu. îl găsi rănit pe canapea, foarte palid.

— E ceva care nu prea merge cu inima mea, spuse fără să se ridice. Nu știu ce e. Trebuie să-mi fac o electrocardiogramă. A fost doctorul adineauri pe aici.

— Venim de la spital, îl întrerupse Weismann. Eu sosisem prea târziu, dar a văzut-o el. Biriș se așezase pe un scaun, cât mai departe de canapea.

— Ce s-a întâmplat exact? întrebă scoțându-și pachetul cu țigări.

— Te-aș ruga să nu fumezi, spuse Bibicescu. Cred că sufăr de inimă. Am avut azi-dimineață un atac...

— Nu exagera, îl întrerupse Weismann. Poate a fost o simplă crampă musculară. Ți-a intrat în cap că ești bolnav de inimă...

— Ea treia oară că mi se întâmplă, continuă Bibicescu cu gravitate, privind în sus, spre tavan. Dar azi-dimineață a fost groaznic. Cred că e anghina de piept... Dacă e așa, adăugă, s-a dus dracului teatrul. Tocmai acum, când...

— Cine ți-a mai băgat în cap și povestea asta cu anghina de piept? îl întrerupse Weismann. Doctorul a spus că în nici un caz nu poate fi vorba de anghina...

Bibicescu zâmbi cu un mare efort. Biriș se ridică și se apropie de el.

— în fond, aș putea afla și eu cum s-a întâmplat accidentul Cătălinei? Câtva timp, Bibicescu continuă să privească, tăcut, tavanul.

39)

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— A trecut aseară pe la mine, vorbi el în cele din urmă, rar, fără efort. A stat foarte puțin. Eram ocupat...

— Dar ce căuta la tine? îl întrerupse Biriș nemaiputându-se stăpâni. La ora aceea aveam întâlnire. Am așteptat-o un ceas...

— Voia să-mi vorbească. Avea ceva important să-mi spună...

— Ce? întrebă Biriș ridicând glasul.

— Te rog să nu țipi, continuă calm Bibicescu. Mă vezi că sunt bolnav?... Avea ceva important să-mi spună, dar nu mi-a spus. Eram ocupat... Nu eram singur, adăugă el după o scurtă șovăire. Mai era cineva la mine...

— Dar cum s-a întâmplat accidentul? stăruie Biriș. Cum ai aflat de accident?

— Mi-a telefonat azi-dimineață conu' Mișu. Eram după criză. Tocmai plecase doctorul...

— Să-ți explic eu, interveni Mișu Weismann. S-a întâmplat nu prea departe de aici. Cătălina voia să traverseze și tocmai coborâse după trotuar, când a trecut camionul, în viteză, și a răsturnat-o. A leșinat de durere și de spaimă. Scăpase ca prin miracol. Când și-a revenit, azi-noapte, la spital, a cerut să telefoneze lui Dan. Dar el nu era acasă...

— Putea să mă anunțe pe mine.

— Știa că n-ai telefon. Și-a închipuit că unul dintre noi te va anunța imediat...

— Roag-o să mă ierte dacă n-am trecut s-o văd, spuse Bibicescu continuând să privească în tavan. Aștept rezultatul cardiogramei. Mi-o fac în după-amiaza asta sau mâine dimineață...

— Azi nu cred c-ai s-o poți face, spuse Weismann. Nu se mai lucrează. S-a terminat războiul...

Când trecu din nou pe la spital, i se spuse că nu poate s-o vadă; i se făcuse operația. Nu i se îngădui s-o vadă nici a doua zi, dar izbuti să vorbească cu unul dintre doctori. îl liniști. Nu era nimic grav. Câteva vertebre deplasate și o mică fractură. Totul fusese aranjat prin operație. Dar trebuia să rămână în ghips vreo patruzeci de zile. Abia a patra zi o putu vedea. Slăbise foarte mult, dar paloarea parcă o întinerise.

— L-ai văzut pe Dan? îl întrebă ea. Ce ți-a spus?

— Se plângea de inimă. De aceea te roagă să-l scuzi. Așteaptă să vadă rezultatul cardiogramei.

— N-are nimic, spuse zâmbind Cătălina. Așa i se pare lui, că e întotdeauna grav bolnav. Acum are și o scuză...

Dar prefer să nu vină să mă vadă.

— Nu înțeleg de ce te-ai dus să-l vezi, înainte de accident... Cătălina închise ochii.

MIRCEA ELIADE

392

— Treceam pe lângă casa lui... Mi-am adus aminte ca aveam să-i spun ceva, în legătură cu teatrul...

— El spunea că era ceva important, o întrerupse Biriș.

— Poate că era. Nu mai știu... Mi s-a făcut dor de casă, adăugă ea cu un alt glas. Nu de asta de-aici. De casa părintească, de la Botoșani. Trebuie să fie foarte frumos acum, în mai. Nu i-am mai văzut de mult pe ai mei. Aș vrea să mă duc acasă...

își păstrase aproape tot timpul ochii închiși, și lui Biriș i se păru că vrea să adoarmă.

— Cum te mai simți? o întrebă el târziu.

— Bine. Doar durerea asta de cap, care nu mă lasă... Cât e ceasul? întrebă deodată.

— E aproape trei.

— Trebuie să vină Aurel. îmi pare bine că ai să-l cunoști și tu.

— Eu ar fi trebuit să plec, spuse Biriș încurcat.

— Când m-am trezit, după operație, continuă Cătălina ca și cum nu l-ar fi auzit, mi-am spus: E 19 octombrie. Nu știu de ce, m-am simțit deodată fericită. Mi-am adus aminte de o librărie mică din Botoșani. Când eram în liceu, mă duceam în fiecare sâmbătă după-amiază să privesc vitrina. Am văzut odată o carte despre India, dar era în franțuzește și nu prea mă încumetam s-o citesc. Dar o priveam întotdeauna. Mă atrăgea coperta. Și pe urmă,

Într-o zi, n-am mai văzut-o. Se vânduse... Mi s-a făcut dor de Botoșani, adăugă după o scurtă tăcere. Nu înțeleg cum am lăsat să treacă atâția ani...

Atunci intră infirmiera și ținu ușa larg deschisă ca să treacă Băleanu, condus de o călugăriță bătrână. Biriș se trase stânjenit lângă fereastră. Băleanu era îmbrăcat civil. Ochelarii mari, negri, nu izbuteau să-i ascundă petele roze de pe obraji. Infirmiera îl apropie de pat și Băleanu întinse mâna. Cătălina i-o apucă repede.

— Îi povesteam lui Petre de Botoșani, începu ea. Mi s-a făcut dor de casă... Băleanu întoarse capul spre fereastră și zâmbi. Apoi se înclină ușor, ca și cum ar fi salutat, și întinse mâna. Biriș făcu un pas înainte și i-o strânse.

— Pe mine vă rog să mă iertați, spuse el încurcat. Am o întâlnire... Când reveni a doua zi, găsi, în afară de Băleanu, pe Weismann și Irina.

Biriș nu încercă să-și ascundă plictiseala și se apropie de pat.

— Te-am visat azi-noapte, îi spuse Cătălina silindu-se să zâmbească. Ne plimbam amândoi pe strada Unirii din Botoșani. Parcă toate grădinile erau pline de flori și eu ți le arătam, și tu îmi spuneai: „Nici pe asta nu o cunosc, nici pe asta...” Erau flori foarte frumoase, nemaivăzute pe la noi. M-am trezit fericită... Dacă nu m-ar durea capul, adăugă închizând ochii.

393

NOAPTEA DE SÂNZIENE

O ascultaseră toți. Apoi Weismann se uită la ceas și tresări. Apropiindu-se de Biriș îi șopti, parcă în mare taină.

— I-a făcut cardiograma. N-are absolut nimic.

— Dacă o să mă doară așa 40 zile, cât am să stau în ghips, înnebunesc, vorbi din nou Cătălina.

— Doctorul spunea că nu e nimic grav, începu Biriș. Că e din căzătură.

— Patruzeci de zile, am să înnebunesc, repetă Cătălina foarte încet. Apoi Mișu Weismann își luă rămas-bun.

Pleca a doua zi la Brașov și nu

știa când se întoarce.

— Are să vină mâine Dan, îi spuse.

Cătălina îi ținea mâna între mâinile ei, zâmbindu-i.

— Dacă îi e frică, să nu vină. Să mai aștepte, până îi va trece complet. E adevărat că vrea să-l joace pe Partenie? întrebă.

Mișu Weismann se fâstâci deodată și roși.

— Toată lumea vrea să-l joace pe Partenie. Are să-ți povestească el... Curând plecă și Irina. Nu scosese o vorbă de când intrase Biriș. Se plecă

și o sărută pe obraji.

— Am să mai vin, îi spuse.

Se apropia sfârșitul vizitei și Băleanu nu dădea semne de plecare. Biriș simțea că-și pierde răbdarea. Ar fi vrut să rămână singur cu Cătălina, să-i vorbească nestingherit. Dar Băleanu aștepta tăcut pe scaun.

— Te rog, sună infirmiera, spuse deodată Cătălina, să-mi dea ceva că nu mai pot...

Veni doctorul și trebuiri să plece cu toți. — E din cauza oboselii, spuse doctorul. Se vor interzice vizitele câteva zile. Pe coridor, Biriș nu știa cum să-și ia rămas-bun de la Băleanu. Merse câțva timp alături de el, apoi îi spuse deodată, întinzându-i mâna, — La revedere, domnule colonel.

Câteva zile trecuse zadarnic pe la spital. „Doarme mereu, îi spunea infirmiera; se odihnește.” A patra zi, Biriș ceru să-l vadă pe doctor. îl primi într-un mic birou de lângă camera de gardă. Părea preocupat, plictisit.

— S-au ivit unele complicații, îi spuse. A avut o hemoragie internă pe care n-am putut-o identifica de la început... Nu e grav, adăugă el repede văzând că Biriș pălește. Numai că n-o s-o puteți vedea atât de curând...

Venea de-atunci de două ori pe zi, să afle vești. O dată i-a dat voie să intre, numai pentru câteva minute. Cătălina dormea adânc. Era foarte palidă și părea schimbată. I se tăiase părul până la jumătatea craniului, când i se făcuse trepanația. Biriș se apropie de ea în vârful picioarelor și o privi, stăpânindu-și anevoie emoția. Apoi se plecă și-i sărută mâna, întinsă moale alături de trup.

MIRCEA ELIADE

394

395

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Într-o seară, două săptămâni de la accident, se afla la masă. Doamna Porumbache tocmai i se plânga de scumpete când auzi că bate cineva la ușă. Alergă speriat să deschidă. Era Mișu Weismann.

— Vino repede, îi spuse. Mi-a telefonat de la spital că a murit Cătălina. Dar în clipa următoare trecu pragul și avu timp să-l prindă în brațe. Biriș

îl privise lung, clătînându-se, și apoi se prăbuși moale, ca și cum s-ar fi rupt de la mijloc.

Când se trezi, îi văzu pe toți în jurul lui și închise repede ochii. Apoi îi auzi șoptind și le recunoscu pe rând vocile. Atunci deschise ochii și-i făcu semn lui Ștefan să se apropie.

— Dă-i afară, îi șopti. Roagă-i să plece.

— Cine să plece?

— Aș vrea să rămân singur. Ștefan îl privi lung.

— Nu e nimeni. Coana Viorica e la bucătărie. Suntem numai noi doi, singuri.

Biriș închise din nou ochii. O muscă i se așeză pe frunte și scutură capul. Simți o durere surdă, parcă i-ar fi strivit cineva creierii, și gemu.

— Unde au plecat ceilalți? Câteva clipe, Ștefan șovăi, încurcat.

— Azi n-au mai fost pe aici. Are să vină Irina, diseară.

— În fond era de așteptat, începu deodată Biriș cu o voce neașteptat de calmă. Eram sigur că se va întâmpla așa. De cum am văzut-o la spital, am înțeles că de data aceasta nu mai scapă. Avea expresia ei de la 19 octombrie, avea ochii de la 19 octombrie...

„... Nici ea nu-i poartă decât o singură dată pe an, își aminti Ștefan, la 19 octombrie.” I se păru că se prăbușește într-un timp fabulos, devenit aproape inimaginabil prin beatitudinile pe care le păstra, și făcu un efort deznădăjduit să revină la suprafață, să se reîntoarcă în prezent.

— Aș vrea să mă duc s-o mai văd o dată, continuă Biriș. Am să-i duc niște flori de câmp. Îmi spunea că i se făcuse dor de câmp. Cred că mai am atâta putere să merg până la spital, mai ales dacă ai să vii și tu cu mine. Luăm o mașină...

Ștefan continuă să-l privească așa cum vorbea, cu ochii închiși, fără nici o mișcare, de teamă să nu-și clatine capul.

— O să mergem într-una din zilele acestea...

— L-ați anunțat pe Băleanu? îl întrerupse deodată Biriș.

— Era și el acolo. Erau toți, afară de tine și de Bibicescu. Biriș deschise ochii și-i căută privirile.

— Unde spuneai că erau toți? întrebă.

Ștefan șovăi, dar o auzi pe doamna Porumbache ieșind din bucătărie și spuse repede:

— A fost înmormântată azi-dimineață...

— Ah, da... Evident, trebuia să mă gândesc, șopti Biriș.

Doamna Porumbache deschise cu grijă ușa și intra în vârful picioarelor. Dar întâlni ochii lui Biriș și nemaiputându-se stăpâni izbucni în plâns.

— Petrișor, maică! începu ea să se tânguiască. Cătălina, sărăcuța de ea, sărăcuța! tu zăceai aici și pe ea o băgau în pământ! O plângeau toți, și tu aiurai și râdeai în somn și o chemai: Cătălina! Cătălina! îi spuneai că ai s-o plimbi în grădină și ai s-o acoperi toată cu flori, și pe ea o coborau în groapă, și o acopereau cu pământ! Cătălina, sărăcuța de ea, sărăcuța!...

De atunci, de câte ori venea Ștefan, doamna Porumbache îl întâmpina lăcrimând și începea să-i vorbească de Cătălina. Ștefan asculta resemnat, îndreptându-se încet, cu privirile plecate, spre camera lui Biriș. îl găsea întotdeauna citind. De câteva zile se sculase din pat și citea așezat pe un scaun lângă fereastră. în lumina tare a începutului de iunie, obrazul căpăta o paloare proaspătă, de adolescent în convalescență.

— Aș vrea să te rog ceva, îi spuse într-o zi. Roag-o pe Irina să nu mai vină. Sau, dacă vrea cu orice chip să vină să mă vadă, să nu încerce să mă consoleze. Nu simt nevoia să fiu consolată. Sunt profesor de filosofie. Am la dispoziția mea un număr considerabil de formule care mă pot consola...

Se întrerupse, se ridică să pună cartea pe birou, apoi se întoarse și se așeză pe scaun.

— Același lucru aș fi vrut să ți-l spun și ție, continuă. Îmi face plăcere de câte ori vii să mă vezi, dar n-aș vrea să crezi că ești obligat să-mi vorbești de Cătălina. Cum spunea nu știu cine, viața merge înainte. Eu am optat pentru Viață. De aceea aș prefera să discutăm altceva.

— Toți optăm pentru Viață, spuse Ștefan. Nu prea înțeleg bine de ce, dar așa...

— Eu știu de ce. Vreau să trăiesc ca să văd ce se va întâmpla până la urmă. Acum că s-a terminat războiul în Europa, vom asista la ofensiva împotriva Japoniei. într-un an, doi, va fi și ea lichidată. Vreau să văd ce se va întâmpla după aceea. N-aș vrea să mor înainte de a vedea încotro se-ndreaptă lumea: spre socialism sau spre dictatură? De aceea mă interesează tot ce se întâmplă •n jurul meu, de la decizia pe care o va lua Stalin până la cariera politică a lui Bibicescu...

Bibicescu fusese numit subdirector la Teatrul Național, dar spera să ajungă curând director. Izbutise să introducă în programul viitoarei stagiuni două piese

MIRCEA ELIADE

396

ale lui Partenie. Partidul Comunist și-l însușise pe Partenie și cărțile lui reeditate, ziarele vorbeau neconținut de el. începuse să circule zvonul

Pol

îl împușcase cu bună știință, ca să lichideze, împreună cu un șef letona " cel mai înzestrat dintre scriitorii progresiști. Bibicescu vorbea acum tot insistent de prietenia lui cu Partenie și mărturisise într-un interviu simnaț marelui scriitor pentru Revoluția rusă.

Veni să-l vadă pe la jumătatea lui iunie. Nu plouase din aprilie și oraș arăta prăfuit și veșted ca la sfârșitul verii.

Bibicescu venise într-o mașină Direcției Teatrului.

— Ca să nu mă obosesc, explică el. Nu se știe exact ce am, dar trebuie să fiu prudent, să nu-mi obosesc inima...

Apoi, în mijlocul discuției, îl întrebă brusc.

— Ți-a spus ceva Cătălina despre mine?

Biriș voi să-și aprindă o țigară, dar simți că-i tremură mâna și băgă repede pachetul în buzunar.

— Mi-a spus doar că trecuse să te vadă. Nu mi-a spus de ce... Bibicescu se așeză pe scaun, ceea ce nu făcea decât arareori...

— Îmi pare rău. Eram ocupat, aveam pe cineva la mine... Aș fi vrut să știu de ce venise să mă vadă, adăugă cu un alt glas ridicându-se.

Dar nu mai îndrăzni să se plimbe de la un capăt la altul al odăii. Se opri lângă fereastră și privi cerul alburii, fierbinte.

— E îngrozitor cu seceta asta. N-o să putem plăti datoriile de război... Apoi, înainte de plecare, îi spuse:

— Știi că s-au mai găsit o sumă de hârtii de-ale lui Partenie. Caiete întregi... Biriș zâmbi ironic și ridică din umeri.

— Probabil că nu-ți vine nici ție să crezi, dar ai să te convingi când ai să vezi manuscrisele. Le lăsase într-o valiză, la o prietenă a lui, la țară...

Făcea lungi plimbări prin oraș, diminețile sau după apusul soarelui, can se potolea arșița. Trecea foarte des pe la cimitir, devreme de tot, când răcoa nopții stăruia încă pe sub arbori și printre mormintele cu flori ofilite. Ii adi Cătălinei câteva flori de câmp. Le culegea pe marginea maidanelor, F câmpurile virane dinapoia cimitirului; flori mărunte, prăfuite, cu culori ș pe jumătate uscate. Odată, intrând în cimitir cu un buchet mai mare, căci în pe drum o țigancă cu flori, își aminti brusc de tabloul din biroul lui , mânușile negre și florile de câmp, cu cozile lungi, zvârlite în grabă pe o ^ „De-abia a intrat și a auzit telefonul sunând, își aminti el cuvintele lui , S-a dus să răspundă la telefon. O aștept de-atunci mereu...” rmuffl''

Ar fi vrut să ducă florile la mormântul Ioanei, dar ea se afla la ci ^ Belu, în cealaltă parte a orașului. își aminti de asemenea ce i se spuses

197

NOAPTEA DE SÂNZIENE

ormântare: că trupurile n-au mai fost recunoscute și multe familii au ^{ta} tm at morții altora. Dar, după ce ieși din cimitir, se îndreptă spre bulevardul Ingr^oP ^ tramvai, oamenii se plângeau deja de căldură, deși nu era încă D^{onl}, „... Biriș simțea un fel de atmosferă ireală în jurul lui, ca și cum ar fi ^{cca} i j_n vis. Nu mai suferea, nici de tristețe, nici de singurătate. Parcă întreg ^{Ca} 1 cu toți oamenii lui, agitați și zgomotoși, aparținea deja amintirii. Parcă ^

versase, în acest tramvai supraîncărcat, cândva de mult, într-un timp abolit,

I traversa acum din nou, în gând, numai ca să se poată reîntoarce în trecut.

Craterile fuseseră astupate și strada reparată, dar trotuarele erau încă sparte.

R îinile rămăseseră acolo. Doar că păreau acum mai îndesate, mai mărunte, și

între cărămizi crescuse iarbă și câteva bălării. Biriș se plimba încet, silindu-se să recunoască locul casei. I se păru că o găsește. Pe movila de moloz încă supraviețuiau câteva flori albastrii, decolorate. Se cațără cu oarecare greutate și le culese.

în vara aceea se întâlniseră destul de rar. Ștefan plecase în concediu și se întorsese după 15 august, în săptămâna care urmasse bombelor atomice și capitulării Japoniei. Fusesse o săptămână de euforie generală. Puterea americană redeșteptase speranța că România nu va fi abandonată definitiv Sovietelor. Euforia iminentei eliberări făcuse să se uite chiar și seceta care bântuise toată vara, așa cum se uitase tifosul exantematic și sutele de mii de morți din ultimul an, și sutele de mii de prizonieri care nu se întorceau din Rusia.

Ștefan venise să-l vadă în ziua când se întâlnise pe stradă cu Mihail Duma. II zărise de departe și la început nu-l recunoscuse. Era ars de soare și-și lăsase mustață. Duma îi întinse mâna cu gravitate.

— Condoleanțele mele. Am fost, toți, dezolați la Legație. Sper că v-a Parvenit telegrama noastră...

Apoi îi spuse că se întorsese de curând, cu unul din primele vapoare manești care traversase Mediterana.

Vidrighin, ca si aproape toți ceilalți, rămăseseră la Lisabona.

îmb^{AS1 ^C ^tr^ etim}d așezat la birou. I se păru că slăbise din nou și parcă

ațranise și ^{ma} ^l mult de când nu-l mai văzuse.

Se ^{am} ^{int} ^{talnit} pe Duma. își trimite salutări. ² ^{ambi} ^{nterupte} brusc, parcă și-ar fi amintit de ceva mult mai important, și

^ ^{and} ^{mg} „, ^{Unos}- Acum îmi aduc aminte. Mi-ai vorbit pentru întâia oară de Duma Bi^{mor^esern} de la Sighișoara. Și acum l-am întâlnit din nou...

^{^rou} ^o ^{poa} ^{ie} de hârtie, o împături cu grijă și o așeză peste ^{itea} ^{poi} închise ^{rt} Ștf ⁱⁱ ^{ai} ill E

pe

mituri ^{C^ęre} ^o ^{citea} [>] ^a ^{poi} închise cartea. Ștefan îi zări titlul. Era o colecție S^l Agende indiene

î ^o ^{citea} [>] ^a ^{poi} **î** S^l Agende indiene.

MIRCEA ELIADE

398

399

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mi-o dăruise de mult Cătălina, dar n-o citisem. Aveam oroare de concepțiile ei despre buddhism și de mitul lui 19 octombrie... Dar nu înțeleg ce ție se pare misterios în întâlnirea cu Duma, adăugă.

— E curios că l-am întâlnit din nou tocmai acum, când mă întorceam de la Sighișoara. Fusesem să-l văd pe Anisie. Cred că-ți mai aduci aminte de el...

— îmi face o deosebită plăcere să te ascult vorbind, îl întrerupse Biriș. Ești primul om care nu mă întreabă ce cred despre bomba atomică. Ne reîntorcem la Anisie și la problema Timpului. Povestește-mi. Citisem tocmai niște mituri indiene; sunt pregătit să-l ascult pe Anisie.

— Din nefericire, nu prea am ce să-ți povestesc. M-am dus să-l văd, pentru că îmi spusese să mă întorc peste patru ani. Am lăsat să treacă patru ani și jumătate, dar n-a fost vina mea. Am ajuns probabil prea târziu. Au fost lupte anul trecut, în toată regiunea aceea, când se retrăgeau trupele germane. Ferma era arsă, grădina devastată. Nu l-am mai găsit. Și nici măcar nu mai știu ce s-a întâmplat cu el. Unii spun că l-ar fi luat germanii în retragere. Alții, că l-au luat rușii. Am auzit chiar că ar fi fost împușcat, dar nimeni n-a știut să precizeze când și de cine.

— Păcat. Mi-ar fi plăcut să aflu cum s-a terminat povestea aceea cu tinerețe fără de bătrânețe... Dar înainte de a vorbi de altceva, vreau să-ți atrag atenția asupra lui Duma. Dacă s-a întors și n-a fost arestat, după ce a lucrat ani de zile pentru Serviciul secret german, înseamnă că lucrează acum pentru comuniști. Să te ferești de el...

Ștefan nu izbutise să-l asculte până la sfârșit. Auzindu-l rostind numele lui Duma se lăsase furat de amintiri. Revăzu norul de praf de pe șoseaua care ducea la Sighișoara; îl urmărise aproape o jumătate de ceas, fără să-l poată întrece; era norul pe care-l ridica un camion militar. Dar când, în cele din urmă, mașina în care se aflau izbuti să-l întreacă, zări o clipă, lângă șofer, un soldat rus care-i amenință în glumă, îndreptându-și spre ei carabina. Apoi, de departe, văzu ruinele înnegrite de fum ale fermei.

— Noi doi, vorbim împreună tot felul de prostii, numai despre lucrurile care mă interesează esențial nu vorbim niciodată. Mă dusesem să-l întreb pe Anisie...

Se întrerupse iar, încurcat. Se duse să-l întrebe pe Anisie despre Moarte; și acum i se păru absurdă această anevoioasă călătorie prin regiuni devastate de război și de secetă ca să caute un străin pe care-l văzuse doar de două ori în viața lui și să-l întrebe, ca pe un oracol sau pe mare sfânt, ce se întâmplă cu noi după moarte.

— ... Voiam să-l întreb o sumă de lucruri, continuă Ștefan silindu-se zâmbească. Deși n-am înțeles niciodată ce mă făcea să cred că Anisie cunoști răspunsul la problemele mele... Și acum, că l-am revăzut pe Duma, parcă tot se reîntoarce de unde a plecat. Am un sentiment tulbure că situațiile încep să se repete... Mi-ar fi plăcut să aflu de la Anisie cum s-a împăcat — el care pretindea că nu mai trăiește în Timp — cu Istoria pe care o împlineau în jurul Sighișoarei diviziile germane în retragere. De data aceasta aș fi avut cu adevărat un exemplu: cum poți rămâne în afară de Timp cu tancurile și artileria alături de tine...

Biriș zâmbi și apucând cartea de pe birou începu s-o răsfoiască. — Pentru că vorbești de Timp, să-ți povestesc o legendă indiană pe care am citit-o azi-dimineață. Cred că e în genul poveștilor lui Anisie. Ascultă. E întâmplarea unui schivnic celebru, care se numea Narada. Impresionat de sfințenia lui, Vișnu îi făgădui să-i împlinească orice dorință. „Arată-mi puterea ta, neînțeleasa Maya”, îi ceru Narada. Vișnu îi făcu semn să-l urmeze. Puțin timp în urmă, mergând pe un drum pustiu, în plin soare, și făcându-i-se sete, Vișnu îl rugă să se ducă până la satul care se zărea nu prea departe în fața lor și să-i aducă apă de băut. El rămase să-l aștepte pe marginea drumului. Narada grăbi pasul și bătu la ușa primei case pe care o întâlni. îi deschise o tânără fată atât de frumoasă încât, privind-o, Narada uită pentru ce venise. Intră în casă și fu întâmpinat de toată familia cu cinstea care se cuvenea unui sfânt. Rămase în gazdă acolo timp îndelungat. Până în cele din urmă se căsătorii cu frumoasa fată și cunosc bucuriile nunții și toate celelalte bucurii și necazuri ale vieții de fermier. Au trecut așa 12 ani. Narada avea acum trei copii și după moartea socrului ajunse stăpânul gospodăriei. Dar în al doisprezecelea an, ploile torențiale au inundat regiunea. În aceeași noapte turmele i-au fost înecate și casa se prăbuși. Ținând cu o mână soția, iar cu cealaltă cei doi copii mai mari, purtând pe umăr pe cel mai mic, Narada își făcu anevoioe drum printre ape. Dar sarcina era prea grea. Alunecă și scăpă copilul de pe umăr. Atunci lăsă pe ceilalți și se zvârli în apă ca să-l prindă. Dar era prea târziu; torentul îl înghiți în câteva clipe, în acest timp, valurile luaseră pe ceilalți doi copii și, puțin în urmă, și pe soție. Curând, Narada el însuși căzu istovit și fu purtat de ape, inconștient, ca o bucată de lemn. Când se deșteptă, zvârlit pe o stâncă, și-și aminti toate nenorocirile care se abătuseră asupra lui, izbucni în plâns. Dar auzi deodată o voce cunoscută: „Copile, unde e apa pe care trebuia să mi-o aduci? Te aștept de mai bine de o jumătate de ceas!” Narada întoarse capul. În locul apelor care nimiciseră totul, văzu câmpurile pustii, strălucitoare sub soarele amiezii. „Ai înțeles acum taina Puterii mele? îl întreabă Vișnu. Ai înțeles în ce constă Maya?...”

Biriș închise cartea și o așeză departe de el, pe birou. Ștefan îl ascultase neclintit.

— E o poveste foarte frumoasă, spuse Biriș văzând că tăcerea se Prelungește. Mă întreb de ce Cătălina nu mi-a vorbit niciodată de ea...

MIRCEA ELIADE

— Dar tu crezi că ar putea fi adevărat? întrebă deodată Ștefan. Crezi ca tot ce se întâmplă în Timp și în Istorie nu e decât o imensă iluzie cosmică, creația absurdă a unui Demiurg căruia puțin îi pasă de credințele, de pasiunile și suferințele noastre?...

— Eu n-am spus că e adevărat. Ți-am spus doar că e o poveste foarte frumoasă, că e o poveste despre Timp, în genul celor pe care ți le povestea Anisie.

Ștefan îl privi derutat.

— Narada îmi cere să cred că Ioana și Răzvan și toți ceilalți, care au fost și nu mai sunt, n-au existat niciodată, că n-au fost decât niște umbre în visul cosmic al unui demiurg. Nu pot să cred. Viața n-ar mai avea atunci nici un sens. Dacă nimic nu e real, dacă totul e o creație gratuită și absurdă, ca într-un mare vis, un joc iresponsabil repetându-se la infinit, existența noastră n-ar mai avea nici o semnificație și nici o valoare. Am fi atunci definitiv pierduți...

— Nu cred că acesta e înțelesul legendei, îl întrerupse Biriș. Întâmplarea lui Narada nu se referă la sensul sau valoarea existenței umane; aceasta e o cu totul altă problemă. Vișnu vrea doar să-i arate că Maya, iluzia cosmică, e posibilă datorită exclusiv Timpului, că Maya se poate manifesta grație duratei temporale. Ori, eu credeam că aceasta e și părerea ta; pe vremuri, îmi spuneai că existența în Timp e iluzorie, nesemnificativă, ireală. Spuneai că singura scăpare este ieșirea din Timpul istoric. Vișnu îți dă dreptate: îți spune limpede că Timpul e iluzie, e Maya...

Ștefan își trecu mâna pe obraz și înghiți cu greutate.

— Dar ce mă fac atunci cu Ioana? întrebă el. Unde o mai întâlnesc? Ce mă fac cu tot trecutul meu, cu timpul care, scurgându-se, m-a constituit așa cum sunt în clipa de față?!...

— Ascultă-mă, îl întrerupse Biriș, îmi pare rău că trebuie să-ți vorbesc deschis. Dar din ziua când ne-am cunoscut te-am auzit mereu că vrei să ieși din Timp, că vrei să scapi de Istorie. Iartă-mă că ți-o spun, dar dorința ți-a **fost** împlinită. E groaznic, dar așa s-a întâmplat. O bombă americană a pus capăt Istoriei tale. Ai pierdut tot. Nu numai pe Ioana și Răzvan, dar ai pierdut chiar mărturiile exterioare ale existenței tale în Istorie: suvenirurile din copilărie, cărțile, tablourile. Ești un om scos complet din Istorie; fără trecut, deci fără identitate. Așa cum îmi spuneai odată că încercai să redevii închizându-te în camera secretă. Poți începe în orice clipă o viață nouă, de la început. Ai abolit Istoria, în realitatea căreia n-ai crezut niciodată. Narada, cât timp se afla sub vraja magiei lui Vișnu, credea în realitatea vieții lui de fermier căsătorit, cu turme, nevastă și copii — de aceea Vișnu i-a dat lecția pe care ai ascultat-o adineauri. Tu erai însă avertizat; propriile tale intuiții ți-au revelat de mult irealitatea Timpului istoric.

401

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan își plecase capul.

— Am fost nebun, spuse el foarte încet. De mult mi-am dat seama că am fost nebun...

Biriș își aprinse o țigară. Mâna îi tremurase puțin apropiind chibritul și și-o ascunse repede, umilit. Dar Ștefan nu-l văzuse. Rămăsese cu capul plecat, privind în neștire covorul.

— Și nebunia asta e o formulă vagă, care în cele din urmă nu spune nimic, începu Biriș. Ai fost și ai rămas un om normal, ca fiecare dintre noi. Dorința ta de a ieși din Timp și de a ignora Istoria era probabil un efort disperat de a regăsi beatitudinile copilăriei, de a reintegra un Paradis pierdut.

Își dăduse deodată seama de cruzimea cu care îi vorbise și fuma încurcat.

— Am fost totuși nebun, repetă Ștefan fără să-și ridice capul. Nu pentru că mi se părea că un om se poate sustrage Timpului istoric continuând totuși să rămână în viață și dobândind prin aceasta o viață pleneră, infinit mai prețioasă decât existențele noastre, reduse exclusiv la recepționarea și asimilarea Istoriei. Continui să cred că lucrul acesta e posibil. Dovadă viața pe care o trăiește un sfânt; o viață care nu mai e ruptă, ca a noastră, de eternitate... Dar nebunia mea era alta, și era ridicolă, absurdă. Mi se părea că m-aș putea sustrage Istoriei conducându-mă după presimțiri și năluciri și căutând neconținut *semne* în jurul meu. Tu știi că ani de-a rândul am fost obsedat de o mașină cu care mi se păruse că *trebuie să vină* Ileana și pe care mi se părea că o zăresc, uneori, în fața mea, deși n-o întâlneam niciodată? Eram obsedat de o mașină și de misterul vieții lui Vădastra! Petreceam ceasuri întregi ascultându-l vorbind în camera de-alături. Eram căsătorit doar de un an, doi, și o lăsam pe Ioana singură în speranța că voi afla cine a fost doamna Zissu. Îl auzeam mereu pe Vădastra vorbind de o femeie extraordinară, de doamna Zissu. Mi se părea că numele acesta ascunde o taină și că dezlegarea ei mi-ar putea schimba viața. Ajunsesem obsedat de doamna Zissu... Ar fi trebuit să mă duc la un doctor să mă caut... Biriș zâmbi încurcat și ridicându-se de la birou se îndreptă spre fereastră să o deschidă.

— Doamna Zissu? întrebă el, silindu-se să schimbe vorba. Doamna Zissu? Poate o fi una și aceeași persoană cu Zisuleasca a lui nenea Mitică. Dacă e aceeași, ar putea să-ți povestească multe coana Viorica. Nu prea vrea ea să mărturisească, dar Zisuleasca i-a făcut destule zile fripte acum vreo douăzeci de ani. A fost, cum s-ar spune, ultima mare pasiune a lui nea Mitică... Era o croitoreasă...

Se întrerupse și ieși brusc. O găsi pe doamna Porumbache lipită de zid.

— Să nu-i spui! șopti ea cât putu mai încet.

403

NOAPTEA DE SÂNZIENE

IV

„... Era o croitoreasă, îi spusese Biriș cu un alt prilej. Se pare că era foarte frumoasă...”

Greu de crezut că ar putea fi una și aceeași persoană cu doamna Zissu a lui Vădastra, înțelesese Ștefan.

Zisuleasca ar fi avut în preajma primului război mondial, atunci când o cunoscuse Mitică Porumbache, aproape 30 de ani. Vădastra întâlnise pe doamna Zissu prin 1925, când era în clasa a IV-a de liceu și avea vreo 15 ani. La

acea dată, Zisuleasca lui Mitică Porumbache trecuse de 40 de ani. N-ar mai fi putut fi prima dragoste a lui Vădastra, așa cum Ștefan fusese ispitit să creadă auzindu-l vorbind de „distinsa doamnă Zissu”, de „o femeie distinsă care m-a iubit pe mine”...

Dar ascultase cu interes, aproape tulburat, povestirea lui Biriș. Toate amănuntele acelea în legătură cu întâmplări petrecute cu treizeci de ani înainte, îl atrăgeau într-un chip neînțeles. Parcă o seamă de semnale desfigurată îl ajungea din urmă, dintr-o zonă interzisă. Biriș nu o cunoscuse, dar știa de la doamna Porumbache că atunci când o întâlnise Mitică, Zisuleasca era întreținută unui căpitan. Căpitanul îi închinase un apartament în bulevardul Pache și i-l mobilase destul de luxos; îi cumpăraseră și pian. Zisuleasca trăia despărțită de soțul ei, cu care avusese doi copii. Al treilea îl făcuse cu căpitanul, dar copilul murise puțin timp după ce se întâlnise cu Mitică Porumbache. S-au întâlnit la „Grădina Veseliei”, pe care o ținea finu' Lică și unde îi plăcea căpitanului să petreacă încă de pe timpul când nu era cu Zisuleasca, ci venea acolo cu ofițerii și cu fetele de la șantan. Căpitanul era, se spune, de familie bună; era căsătorit, dar nu se știa nimic de soția lui pentru că trăiau de mulți ani despărțiți. După ce fusese strămutat cu garnizoana din București, continua să vină să-și vadă iubita măcar o zi pe săptămână.

Mitică Porumbache era pe atunci un bărbat de aproape cincizeci de ani, dar arată chipeș și robust. Și era destul de bogat; avea casele din Ferentari și încă alte multe proprietăți, și magazin de fierărie în Lipsani. Zisuleasca se plictisea singură. Începu să vină serile la „Grădina Veseliei” și s-a încurcat repede cu Mitică. Vecinii au aflat că Mitică aproape nu mai dădea nopțile pe-acasă și că risipa o avere cu Zisuleasca, cumpărându-i rochii și bijuterii, plimbându-o cu gabriolea la Șosea, trimițându-o vara la băi. Curând după aceea, căpitanul dispăru într-un chip misterios, lăsând în urma lui nenumărate datorii, pe care le plătitese tot Mitică. De-abia după ce-a aflat că dispăruse căpitanul și că Zisuleasca rămăsese acum cu Mitică, s-a hotărât finu' Lică s-o avertizeze pe coana Viorica. Dar ea știa, mai de mult; știa de la vecine că Mitică nu-și petrece nopțile la „Grădina Veseliei”, ci la ibovnică. S-a prefăcut indiferentă și a ridicat din umeri; i-a răspuns că nu se va înjosi să-și facă sânge rău pentru o croitoreasă. Când a început războiul din 1916 și Mitică a fost mobilizat, Zisuleasca aștepta un copil. îl născu puțin timp după intrarea germanilor în București, când Mitică se afla deja, cu regimentul lui, în Moldova. În acei ani de război scăpătase din nou. își vânduse o parte din bijuterii și din mobilă. Numai de pian nu voise să se despartă. Lăsase apartamentul din bulevardul Pache și se mutase într-o căsuță de mahala, reapucându-se de croitorie. Când se întoarse Mitică din Moldova, în 1918, copilul lui murise; în iarna aceea răcisese și se prăpădise în câteva zile. Lucrul acesta a fost hotărâtor pentru legătura lor. Mitică credea că băiatul murise pentru că nu fusese bine îngrijit; Zisuleasca lipsea tot timpul de-acasă, căci lucra prin casele altora, plătită cu ziua, și de copil avea grijă o vecină. Mitică Porumbache nu și-a mai revenit de-atunci. Au reluat legătura, dar n-a mai durat decât un an. Apoi i-a dat Zisuleștii o sumă de bani ca să-și deschidă un atelier în centru, și de-atunci n-a mai văzut-o. Dar nici Viorica n-a prea avut timp să se bucure; câțiva ani în urmă, în 1923, a murit și Mitică. De-abia după moartea lui s-a aflat că afacerile nu mai erau ce se credea că sunt. Viorica a trebuit să vândă câteva proprietăți ca să poată păstra prăvălia din Lipsani. Apoi a vândut și casa din Ferentari. Dar tot zadarnic; trei ani de la moartea lui Mitică a trebuit să închidă magazinul. I-a rămas doar casa din strada Măcelari și o sumă de bani, pe care devalorizarea și cheltuielile cu învățătura lui Petre i-au redus-o curând la nimica toată.

— Păcat că nu vrea să ți le povestească ea, coana Viorica, îi spusese Biriș. Sunt multe lucruri pe care numai ea le știe...

Ștefan își amintea foarte bine acea seară de toamnă. Fusese una din ultimele vizite pe care i le făcuse în strada Măcelari. Ascultându-l vorbind, frânturi din viața lui în vecinătatea lui Vădastra îi reveneau la întâmplare, dar parcă n-ar fi fost amintirile lui, ci întâmplări din viața altuia. „Astea s-au petrecut acum

MIRCEA ELIADE

404

zece ani, își repeta el cu încăpățănare, ca și cum ar fi voit să se trezească. Acum aproape zece ani; eram în camera secretă...”

— Crezi că e doamna Zissu a lui Vădastra? îl întrebase Biriș după o lungă tăcere.

Nu știuse ce să răspundă. Vădastra ar fi avut atunci 15 ani, își făcuse el socoteala, iar doamna Zissu...

— în fond, toate lucrurile acestea n-au nici o importanță, spusese în cele din urmă.

își amintise din nou: pianul, 15 lei ora, atelierul și lucrătoarele doamnei Zissu, care i-au făcut ceai odată, la un Crăciun, când Vădastra întârziase până seara târziu repetând „Sonata Patetică”. Ar fi putut fi totuși atelierul de croitorie al Zisuleștii...

— N-are nici o importanță, repetase el cu o surdă exasperare în glas. Atunci, acum vreo zece ani, mi se păruse că...

Se întrerupse din nou. Biriș își rezemase coatele de birou și-l privea cu un ușor zâmbet în colțul buzelor, parcă i-ar fi fost milă de el. Trecuseră aproape zece ani de când îl cunoscuse pe Biriș și nu se schimbaseră. Era un om tare. „Eu am optat pentru Viață, îi spusese. Vreau să trăiesc, să văd ce are să se întâmple până la urmă...” Trecuseră atâtea luni de la moartea Cătălinei și el rămăsese același, neschimbat. Era un om tare.

— N-are importanță, repetase Ștefan încercând să zâmbească. Să vorbim de altceva...

Biriș fuma liniștit, cu amândouă coatele rezemate de birou. „Uite, biroul acesta, știi bine, avea un cariu, îi

spusese cu câțiva ani în urmă. Nu-l mai aud de mult. A murit..." „Avea și o măsea ajunsă în câmpul morții, își amintise atunci Ștefan. Și acum au trecut șase luni de la moartea Cătălinei și el e neschimbat. E profesor de filosofie. Ar trebui să-l întreb ce crede despre moarte. E singura problemă care merită să fie discutată. Ne pierdem timpul vorbind despre atâtea lucruri inutile..."

— Aș fi vrut să te întreb, începuse el.

Dar se întrerupse brusc și se ridică încurcat de pe scaun.

— S-a făcut târziu, spuse. Mai am de lucru acasă. O să vorbim altădată...

Asta se întâmplase într-o seară de la începutul lui noiembrie, dar i se părea că se întâmplase de mult, parcă cu mulți ani înainte de secetă, cu mulți ani înainte de a se urca în acest tren care aștepta și el de nu mai știa când în această gară din Moldova. Deși storiile erau trase, în compartiment era o căldură insuportabilă. Toți bărbații erau în cămașă, cu mânecile sumese. Ștefan își simțea sudoarea curgând șiroaie pe piele și ieși din nou în coridor. își scoase batista și, furișând-o sub cămașă, începu să se șteargă.

405

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Ce se întâmplă, domnule, de nu mai plecăm? auzi în urma lui.

Își amintea foarte bine: fusese una din ultimele lui vizite la Biriș. Cu puține zile mai înainte se mutase într-o garsonieră din strada Câmpineanu. O mobilase cu lucruri simple și comune, cu un fel de mobilă fără vârstă și fără stil, ca într-o sală de așteptare a unei Societăți anonime sărace. În loc de bibliotecă avea câteva etajere pline cu cărți de Economie politică și reviste de specialitate. Pe masa lui de lucru se găseau numai dosare și reviste. Nu avea nici un tablou, nici un obiect de artă, nici o floare. Îi plăcea, când se întorcea acasă serile, să intre într-o odaie care nici măcar nu izbutea să fie tristă, deprimantă, o odaie care, i se părea lui, semăna mai mult cu o cutie astfel amenajată încât să se poată dormi și lucra înlăuntrul ei. Se întorcea destul de târziu și se apuca imediat de lucru. Lucra până la 2-3 dimineața și adormea istovit, fără gânduri, împăcat. Nu se simțea împăcat decât atunci când se abandona în întregime muncii lui. Ca toți funcționarii ministerului făcea parte din sindicat. Îi plăcea să asiste la ședințele sindicale; se vorbea de lucruri grave, străine, impersonale, și asta îi îngăduia să trăiască alte câteva ceasuri fără gânduri. Iar când se înființase la minister un curs de limba rusă, se înscrișese printre cei dintâi și-l urma cu regularitate. Învățase puțin rusește la Odessa, dar învățase după ureche, cu bătrâna Viera și nepotul ei, un băiat de vreo 10-11 ani, tuns chilug și atât de blond că părea că are genele albe. *la ona ne znaiu*, începea el. Și băiatul îl corecta repede: *fa eio ne znaiu...* Acum se apucase să învețe școlărește, cu gramatică și caiete în care-și scotea cuvinte și își făcea exercițiile. Asta îi mai lua un ceas în fiecare noapte. Dar uneori simțea cum își trezește, fără voia lui, deznădejdea. Anumite cuvinte îl zvârleau înapoi în timp, în anii din Rusia. *Perestanite jalovatsial* auzise el odată, de mult, și nu înțelesese. Era în primăvara 1942, undeva aproape de cotul Donului. Primise o scrisoare de la Ioana și o citea așteptând mașina care trebuia să-l ducă la aeroport. Dacă ar fi făcut un efort, și-ar fi putut aminti ce-i scria atunci Ioana. *Perestanite jalovatsial* spusese un bătrân femeii de lângă el. Ștefan nu înțelesese. Sfârșise de citit scrisoarea Ioanei și, ca de obicei, se simțise umilit, deznădăjduit. „Într-o zi are să afle și ea că o mint, își spusese atunci, și nici măcar nu înțeleg de ce o mint; nu înțeleg nimic.” Acum aflase deodată ce înseamnă *perestanite jalovatsia*. Înseamnă: „încetează! nu te mai plânge!” A închis manualul și a ieșit să se plimbe pe străzi. A umblat câteva ceasuri, cu capul gol, în ploaie. Umbla așa de câte ori nu știa ce-ar mai putea face ca să scape de amintiri; umbla prin ploaie, pe ninsoare, până ce simțea că obosește și se întorcea acasă târziu, istovit, și adormea repede, fără gânduri.

Și cu toate acestea, în seara următoare se reapuca de lucru, cu încăpățănare. Curând ajunsese cel mai bun elev la rusă, ceea ce sfârșise prin a-i îndepărta ultimele simpatii printre colegii de minister. Îl priveau toți bănuitori, așa cum

MIRCEA ELIADE

406

începuse să-l privească și familia. Se răcise întâi de Adela și Răducu. După ce fusese destituit de la Ministerul Lucrărilor Publice și-și găsisse un post la o societate particulară, Răducu devenise și mai intransigent. Anunța mereu o intervenție anglo-americană și afirma că toți comuniștii și colaboraționiștii vor fi spânzurați în Piața Teatrului Național. Ștefan îl asculta cu seriozitate fără să-l contrazică. Dar când a aflat că citește presa comunistă și că urmează cursurile de limbă rusă, Răducu trântise indignat cu pumnul în masă și ieșise din odaie. De-atunci, Ștefan nu se mai duse să-l vadă.

Fără voia lui se răcise și de familia Bologa. Bătrânul fusese mâhnit că Ștefan nu voise să locuiască în casa din Cotroceni, pe care, în cele din urmă, fusese nevoit s-o închirieze. Bolnav de inimă, Bologa rămăsese la via lor de lângă Târgoviște. Când venea Ștefan, bătrânul începea să-i vorbească de Ioana și Răzvan, și-i arăta fotografii.

Ștefan se prefăcea că nu-l vede că plânge. Din când în când, trecea în altă odaie sau ieșea pe prispă ca să fumeze, căci i se spusese că bătrânului îi face rău fumul de țigară. Apoi se înapoia, tăcut, stingherit, și se reazeza lângă el.

— Uite, fotografia asta..., îi arăta Bologa. Ștefan clătina din cap, încercând să zâmbească. O cunoștea; era o fotografie a Ioanei din ultima clasă de liceu. Avea și el o copie, căci reprodușese aproape toate fotografiile Ioanei pe care le păstrase familia. — Fotografia asta..., începea bătrânul cu o voce curioasă, micșorată, redusă parcă la un anumit număr de sunete. Ștefan clătina mereu din cap, dar nu-l asculta. „Cum de își poate schimba într-atât

vocea? se întreba. E bolnav de inimă, își repeta el. Toate acestea i se întâmplă pentru că e bolnav de inimă." Târziu, își dădea seama că bătrânul nu mai vorbea de Ioana, ci comenta situația politică.

— Ce ai? îl întreba deodată Bologa. De ce mă privești așa? Ți se pare că exagerez?...

— Nu, ai dreptate, spunea el.

— Dă-mi voie, îl întrerupea bătrânul schimbându-și parcă din nou vocea. Noi ne bucurăm că ești bine văzut la minister, deși ministrul tău e un bandit de comunist. Ne bucurăm că cel puțin tu ți-ai păstrat postul, deși majoritatea oamenilor cinstiți și adevărați patrioți au fost epurați de acești criminali...

— Nu m-ai înțeles, încerca Ștefan să se explice.

— Dă-mi voie, îl întrerupea din nou Bologa. Dacă e adevărat ce-am auzit, că ai început să înveți rusește și că te-ai înscris în sindicat...

Continua să-l asculte așa multă vreme, fără să-l urmărească, silindu-se să se gândească la altceva.

— Ce se întâmplă, domnule, de nu mai plecăm odată! auzi el din nou strigând în urma lui, în compartiment. Ne-au uitat aici?!...

407

NOAPTEA DE SÂNZIENE

... Când se bărbiera, diminețile, în fața oglinzii din sala de baie, lăsa deschis aparatul de radio ca să asculte veștile și comentariile politice. Și totuși, uneori se trezea că nu le mai ascultă. Se trezea că se privește lung, cu o nedeslușită speranță; i se părea că, printr-un efort, și-ar putea aminti precis ziua când încetase de a mai fi tânăr. Mai de mult, îl obsedase gândul acesta: că nu fusese atent și nu-și dăduse seama de momentul exact când tinerețea trecuse întreagă *înapoia* lui, *în trecut*. I se păruse că fusese păcălit, că cineva își bătuse joc de el lăsându-l să creadă că tinerețea nu e totuna cu numărul anilor, și că poți să-ți numeri anii, unul după altul, ca și cum ar fi vorba de altceva decât de propria ta viață care se scurge... Rămânea așa multă vreme, cu obrazul apropiat de oglindă, sub bătaia becului puternic. Apoi își trecea deodată palma peste ochi, peste obraz, și începea să se îmbrace repede.

Încerca să nu-și mai amintească nimic, să nu se mai gândească la trecut. Și cu toate acestea se trezea uneori că face socoteli, parcă ar fi încercat să se convingă că nu se înșală, că într-adevăr au trecut atâția ani de la un anumit eveniment. Când se gândea la anii de tinerețe, i se păreau dilatați, plini de întâmplări, bogați în revelații; anii lui de studii la Paris i se păreau nesfârșiți, parcă ei singuri ar fi durat cât o viață întreagă. Apoi, de la un anumit moment, pe care nu izbutea să și-l precizeze, timpul începuse să alerge și anii aproape că nu-i mai aduceau nimic nou. Se întâmplaseră atâtea evenimente în jurul lui — fusese în primul rând, războiul — dar parcă toate aceste evenimente ar fi fost lipsite de durată, parcă n-ar fi fost recepționate de timpul lui interior, ci s-ar fi întâmplat undeva în afară de el, pe un ecran la care ar fi privit ca la cinematograful, căci și într-un film se întâmplă acțiuni care durează uneori ani îndelungați, și îți dai foarte bine seama că și acolo *a trecut* timpul, dar nu simți lucrul acesta în propria ta ființă. Așa i se părea că trecuseră ultimii ani.

— Un ceas și douăzeci de minute! exclamă, exasperat, omul din compartiment. Ne-au uitat aici!... Și nu mai avem nici o picătură de apă...

... Și totuși, câteodată, se trezea că, în drum spre casă, se îndrepta spre cafenea. Parcă ceva încă nebiruit în adâncurile ființei lui îl îndemna într-acolo. Trecea absent printre mese, cu ochii după Biriș. Nu-l găsea întotdeauna. îl întâlnea, însă, pe Weismann care-i vorbea de iminenta lui călătorie la Londra. Îi zărea și pe Bursuc, la masa de lângă fereastră. Se călugărise de curând și locuia la Mitropolie. își lăsase o barbă scurtă și rară, care-i îngroșa și mai mult figura, dându-i un aer de preot lipovean. Bursuc se călugărise ca să poată intra în suita unui fost preot de țară, simpatizant comunist, pe care guvernul îl făcuse episcop și se pregătea să-l facă mitropolit.

Îl zărea uneori pe Bibicescu. După succesul pe care-l avuseseră piesele lui Partenie, se așteptase să fie numit directorul Teatrului Național, mai ales că în programul noii stagiuni introdusese foarte multe piese de autori sovietici.

MIRCEA ELIADE

408

Dar în februarie apăruse într-o revistă a partidului un articol în care Bibic era făcut responsabil de factura burghezo-reacționară cu care jucau act^o Autorul analiza formația fascistă a lui Bibicescu și amintea trecerea lui n ? Direcția Teatrului Național sub regimul legionar. Parcă ar fi fost un semn căi toată presa comunistă reluă campania, acuzându-l că le înșela buna-credință și se introdusese prin fraudă în partid. Câteva săptămâni în urm" Bibicescu fusese demis din postul de subdirector. I se îngăduise totuși să rămâ 3 în sindicatul artiștilor dramatici. într-o seară, trecând pe la cafenea, îl zărise la masa lui Bursuc, alături d Biriș. I se păruse extraordinar de palid.

— Un individualist ar fi suferit primind o sancțiune atât de severă, spunea el cu gravitate. Dar astea sunt reacții desuete.

— Dacă înțeleg bine, interveni Biriș, este un fel de terapie psihanalistă colectivă. Partidul te ajută să-ți aduci la lumină complexe și să le judecați pe un plan obiectiv, ca și când nu ți-ar aparține. Salvarea înseamnă depășirea subiectivului...

— Este foarte exact, răspunse Bibicescu. Subiectivitatea trebuie permanent corectată prin conștiința istorică, pentru a nu pierde contactul cu realitățile vii, adică cu socialul...

— Nu înțelegeți nimic, îl întrerupse Bursuc. Autocritica este formula revoluționară a mărturisirii păcatelor. Ne reîntoarcem la adevăratul creștinism, la mărturisirea publică a păcatelor. Asta înseamnă revoluție...

în seara aceea plecase de la cafelea împreună cu Biriș.

— Ce se întâmplă cu tine? îl întrebă Biriș. N-ai mai dat nici un semn de viață. N-ai mai venit prin strada Măcelari...

— Sunt extrem de ocupat. Nu mai am deloc timp... Biriș se opri o clipă pe trotuar, lângă el, și-l privi lung.

— Ești un om fericit, îi spuse. A nu mai avea timp, înseamnă a fi rezolv toate problemele, a trăi într-un perfect echilibru. Felicitările mele. Te invidie

— Atunci, m-am exprimat greșit. Voiam să-ți spun că nu mai am răgă să-mi dau seama ce se întâmplă cu mine...

— Este același lucru, îl întrerupse Biriș. Nu-ți mai dai seama ce se întâmpni¹ cu tine pentru că trăiești exclusiv în afară de tine, trăiești pe un plan obiect < adică te integrezi momentului istoric. Deși nu te-ai înscris în partid, judeci

ca Bibicescu. Te felicit! Mai ales că-mi amintesc că atâția ani ai încerca[^] te smulgi din Istorie. Acum te-ai convins, probabil, că apucaseși pe o cale ~ • ^ și te conformezi Spiritului Timpului. Ar trebui să-l citești pe Hegel, a ^ zâmbind. Dacă vrei, ți-l împrumut eu și-l discutăm împreună. Hegel e ui destul de dificil...

Mfi

NOAPTEA DE SÂNZIENE

M

-am exprimat greșit, repetă Ștefan. E vorba de altceva. Nu știu dacă

„bine ce fac. Este un fel de soluție extremă, la care am recurs din •znădejde. Aș fi putut să mă sinucid; ar fi fost totuna. În fond, nu mai trăiesc i mult. îmi fac doar datoria de a mă trezi în fiecare dimineață la aceeași oră -... ; fnt Asta-i toată viața mea.

fstiTtot Asta-i toată viața mea.

— Dar de ce? îl întrerupse deodată Biriș. La ce-ți folosește asta? Ce crezi „ai rezolvat cu asta?!

Se oprise din nou și-l privea cu o nestăpânita exasperare, aproape cu furie. Ștefan își plecase capul, intimidat.

— fju „știu nici eu, răspunse. Nu-mi dau seama. Poate din lașitate...

— Ascultă-mă, începu Biriș cu un glas mai potolit. Aș vrea să stăm odată de vorbă. Dar aș vrea să stăm de vorbă deschis, așa cum vorbeam altădată. Te-as fi căutat eu, dar nu-ți cunoșteam noua adresă. N-o cunosc nici acum, adăugă după o pauză.

Asta se întâmplase la începutul lui martie. își amintea foarte bine: era o seara rece, neguroasă; ninsese din nou câteva zile înainte și pe trotuare stăruia încă zăpada murdară, călcată în picioare. Au mers așa multă vreme, fără să-și vorbească.

Ștefan coborî pe peron și-și puse batista udă pe creștetul capului ca să se apere de arșiță. Gara fusese distrusă cu doi ani înainte, în ultimele luni ale războiului. Cândva se începuse reconstrucția ei, dar lucrările fuseseră întrerupte și clădirea doar pe jumătate ridicată părea acum părăsită. Birourile erau adăpostite în niște magazii de șindrilă. De o parte și de alta a peronului făceau de pază doi jandarmi; unul se rezemase de o scelă încercând să se apere de bătaia soarelui, celălalt părea că adormise în umbra rară a unui salcâm prăfuit. Ștefan făcu câțiva pași prin fața vagoanelor cu storurile lăsate. Păreau pustii. °ar, din când în când, un călător în cămașă apărea, amețit de somn, în dreptul J terestre, ridica o clipă storul și privea deznădăjduit spre magazii, apoi se rasea trăgând repede storul ca și cum i-ar fi fost frică să nu năvălească arșița oD « m comPartment. Când, cu un ceas și jumătate mai înainte, trenul se e ln această gară ruinată în care n-ar fi trebuit să rămână decât câteva și (j-, ' n toate vagoanele coborâseră oameni în cămașă și alergaseră, cu sticle de a - H'p' sPre cișmeaua de sub salcâm. Dar n-au mai găsit nici o picătură "suflet" " ezervoriu^ fusese secătuit de mult. Câteva minute, gara păruse se ricj: ' a ca P^m farmec. Oamenii alergau pe peron, se auzeau voci și storurile nămi.ej^U, Unul duPa altul- Apoi, pe nesimțite, viața amuțise din nou.

Arșița

Ștefa 6 1U^C stăPanea singură sub cerul alburii, sticlos, incandescent. ** 0 T o?" " * ^ata ma_gaziei P^e ușa căreia era atârnat o pancartă: Șefil e câteva ori și începu să aștepte. Nu se auzea nimic înlăuntru, parcă

MIRCEA ELIADE

410

411

NOAPTEA DE SÂNZIENE

magazia ar fi fost pustie. Bătu din nou, de astă dată mai puternic. După câteva secunde un glas somnoros, aspru, aproape amenințator.

— Ce vrei?

Dar ușa nu se deschidea și Ștefan bătu din nou.

— Ce vrei, domnule?

— Venisem să vă întreb, începu Ștefan intimidat, să vă întreb dacă mai stăm mult. Dacă mai pot prinde legătura pentru Botoșani.

— Ai pierdut legătura, spuse tot atât de aspru omul din spatele ușii.

— Dar măcar aș vrea să știu de ce stăm, pe cine așteptăm...

— Așa-i ordinul...

Ștefan șovăi câteva secunde, apoi se întoarse, ținându-și amândouă mâinile pavază deasupra frunții. Soarele lovea implacabil, parcă ar fi revărsat jărătic. Trecând prin fața jandarmului se auzi fluierat ușor și ridică ochii. Jandarmul făcu semn să se apropie.

— Nu plecați așa de curând, îi șopti el. Trebuie să treacă întâi americanii... Ștefan îl privea lung, ca și cum n-ar fi înțeles.

— Trenul Crucii roșii americane, adăugă jandarmul coborând și mai mult glasul. Trebuie să treacă el întâi. Că mor oamenii de foame.

În spatele gării se întindea câmpia fără iarbă, pustie, calcinată. Din loc în loc, nori groși de praf se clătinau încet, parcă s-ar fi târât pe pământ. Jandarmul îi surprinse privirea și întoarse și el ochii.

— Vin oamenii, spuse. Au aflat... Numai de-ar avea putere să ajungă până aici...

Ștefan clipi de câteva ori ca să-și odihnească privirile. Deasupra câmpiei, ca dintr-o mare incandescentă, se înălța, orbitoare, lumina.

— ... Le-au murit vitele, continuă jandarmul, și vin pe jos. Și cine cade, acolo rămâne, în marginea drumului... E pedeapsa lui Dumnezeu, adăugă el după o pauză, oftând.

— Toate sunt de la Dumnezeu, spuse Ștefan.

„... Toate sunt de la Dumnezeu, spunea Irina. Dacă Dumnezeu a vrut să rămâi cu noi...”

O găsisse într-o seară așteptându-l în fața casei.

— Cum ai aflat adresa? o întrebă nefăcând nici un efort ca să-și ascundă plictiseala.

— Iartă-mă, șoptise încurcată Irina. Mi-au spus de la minister... Voiam să-ți vorbesc...

— Știu, o întrerupse el deschizând ușa și lăsând-o să treacă înainte. Poimâine se împlinesc doi ani.

Irina intră și-și roti intimidată privirile în jurul ei. Rămăsese în mijlocul camerei, neștiind ce să facă cu mâinile. În cele din urmă le băgă în buzunarele pardesiului.

— Șezi, te rog, jos, îi spuse trăgând un scaun de lângă birou. Nu ne-am mai văzut de mult, adăugă după câteva clipe. Ai venit să-mi amintești că poimâine se împlinesc doi ani...

Irina se așezase și-l privea în ochi.

— Nu venisem să-ți vorbesc de asta.

El își aprinse țigara cât putu mai încet și lăsă chibritul să ardă până ce simți flacăra apropiindu-se de vârful degetelor.

— Venisem să-ți amintesc de împăratul, continuă Irina pe același ton liniștit și grav. Se împlinesc doi ani de când a plecat și el. Acum, că ai rămas singur, ce ai de gând să faci?...

— Nu înțeleg ce vrei să spui. Fii, te rog, mai explicită.

— Ioana și Răzvan au plecat de doi ani. Și cu ei a plecat și împăratul. Tu ai rămas aici, singur, cu noi; dar văd că nu-ți place de nici unul dintre noi. Ce-ai de gând să faci, atunci? Dacă Dumnezeu a vrut să rămâi cu noi, trebuie să-ți cauți mângâierea aici și să ne iubești pe noi.

— Care voi? o întrerupse el. Cine sunteți voi?

— Noi, cei vii. Tu nu vrei să mai trăiești cu noi. Tu te-ai lăsat furat în altă parte. Dar aceasta nu înseamnă viață, asta e numai o nălucire a ta. Împăratul nu mai poate învia. Împăratul este acum cu Ioana și Răzvan...

Își stinse țigara în scrumieră și-și ridică apoi ochii asupra Irinei. O privi câteva clipe fără expresie, așa cum ar fi privit un obiect banal și familiar.

— Îmi pare rău că trebuie să ți-o spun, începu el deodată, dar pentru mine moartea e o problemă serioasă. N-am îndrăznit s-o discut până acum nici măcar cu Biriș, deși el nu se sfiște să-mi amintească mereu că e profesor de filosofie. De ce-aș discuta-o atunci cu tine?

— Faci păcat, spuse Irina. Eu nu mă pricep să-ți spun mai mult, dar faci păcat.

— E oare atât de grav că mă gândesc încă la Ioana? E într-adevăr un păcat atât de mare?

Irina ridică încet fruntea și-și pironi din nou privirile în ochii lui. O clipă, figura i se lumină.

— Ți-am spus că pentru Ioana nu mai poți face nimic altceva, acum, decât să te rogi. Oricare ar fi de aici înainte viața ta, pe Ioana nu o mai atinge. Ea a plecat cu toată viața pe care ați trăit-o împreună; de aceea a plecat cu împăratul odată.

— Vorbești foarte confuz, dar cred că înțeleg ce vrei să spui. Biriș ar spune că o dată cu Ioana am pierdut toată „istoria” vieții noastre împreună, pentru

MIRCEA ELIADE

412

că am pierdut singurul martor al acestei istorii. Sunt de acord. Dar ce ar trebui să fac ca să anulez faptul acesta? Dacă ar fi să-l cred pe Biriș...

Dar se întrerupse brusc, ca și cum și-ar fi dat seama că vorbise deja prea mult, și ridică din umeri, cu un zâmbet obosit.

— Ce faci tu acum, nu e din dragoste pentru Ioana, începu deodată Irina cu aceeași voce liniștită. Ai fi putut face foarte mult cât timp erați împreună...

Se ridicase brusc de la birou și începu să se plimbe prin cameră. Irina îl urmărea cu nedeslușită neliniște.

— Acuma, trebuie să te gândești la noi, cei care am rămas, continuă ea. Trebuie s-o cauți pe Ileana...

Se opri în fața ei și o privi cu o nestăpânită exasperare.

— De unde știi tu de Ileana? o întrebă.

— De la Ioana. Știa că o iubești, că din cauza ei ai plecat pe front. Știa tot...

— Evident că știa. Ți-am spus de mult că eu am omorât-o; n-ai vrut să mă crezi. Îmi pare bine că până la urmă te-ai convins și tu...

— Faci mare păcat dacă vorbești așa, îl întrerupse Irina, căci te așezi în locul lui Dumnezeu și te judeci, pe tine, în numele Lui. Toate le-a hotărât Dumnezeu. Tu n-ai nici o putere. Cum ai fi putut schimba tu soarta hotărâtă de Dumnezeu? Dumnezeu ți-a ursit să iubești două femei. Pe Ioana a chemat-o lângă el. Acum, trebuie s-o cauți pe cealaltă...

Se apropie de fereastră și o deschise. În odaie începu să pătrundă răcoarea serii de aprilie.

— Era prea mult fum, spuse ea. Mirosea a închis. Și mobila și pereții miroseau a închis...

— Așadar, tu îmi ceri să renunț pentru totdeauna la o parte din viața mea, începu deodată Ștefan. Să spun, ca Iov, Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie numele Domnului binecuvântat! — și să încep de la capăt o altă viață, ca și cum viața mea dinainte ar fi fost un vis, ar fi fost o nălucire ca a schivnicului Narada din basmul indian povestit de Biriș!...

— Tu știi că Dumnezeu nu-ți cere asta, vorbi Irina. Tot ce-ai trăit nu este nici vis, nici nălucire — ci astea rămân la Dumnezeu, pentru vecie, și când vei pleca și tu, le vei găsi pe toate lângă Dumnezeu. Dumnezeu le știe și le ține minte pe toate, și când cheamă un om lângă El, îi dăruiește din nou viața lui întreagă, toate câte i s-au întâmplat, până în cele mai mici amănunte, lucruri pe care omul le-a uitat de mult, dar pe care Dumnezeu nu le uită. Și i le înapoiază pe toate, îi dăruiește din nou viața lui întreagă, așa cum n-a cunoscut-o el niciodată, căci omul își trăiește viața bucată cu bucată, și când trăiește un an, uită ce-a trăit în anii care au trecut, dar Dumnezeu nu uită nimic. I le dă pe toate deodată. Îi dă din nou pe toți oamenii cu care s-a legat și pe care i-a iubit

413

NOAPTEA DE SÂNZIENE

„I. De aceea numai sufletele odihnite cunosc fericirea; pentru că un suflet, în Cer, le are pe toate deodată, în timp ce noi oamenii vii le avem pe rând, și nici nu înțelegem bine ce avem. Numai după ce ne cheamă Dumnezeu la El, înțelegem...”

Ștefan o ascultase cu o mirată atenție, privind-o fix.

— E foarte interesant ce-mi spui, făcu el târziu. Deci, tu crezi, ca și mine, că singura, adevărata beatitudine e posibilă numai atunci când scăpăm de Timp. Prin moarte, ca și prin sfințenie, omul scapă de Timp și contemplă o eternă simultaneitate...

Irina zâmbi încurcată.

— Nu înțeleg ce-mi spui, șopti. Eu n-am învățat carte multă...

— E totuși interesant că și tu, în felul tău, ai fost preocupată de problema Timpului.

— Nu, n-am fost, îl întrerupse Irina. Eu îți vorbesc adevărul. Îți spun ce se întâmplă lângă Dumnezeu...

Fără voia lui, Ștefan oftă lung și-și stinse țigara. Apoi se ridică și închise fereastra. Reîntorcându-se la birou își zvârlă în treacă ochii pe ceas.

— Iartă-mă că te-am ținut atât, spuse Irina. E târziu. Trebuie să mă duc acasă. Am venit doar să-ți spun că trebuie s-o cauți pe Ileana. Și ea ți-a fost ursită.

— De unde știi că mi-a fost ursită? întrebă Ștefan nereușind să-și ascundă tulburarea.

— Dacă ai iubit-o atâția ani, și o iubești și acum, ți-a fost ursită. Numai că tu ai greșit...

Se întrerupse și-și plecă ochii, încurcată.

— N-a fost vina ta, adăugă după o clipă. Amândouă îți erau ursite, pentru că le iubeai pe amândouă, dar tu ai crezut că le-ai putea iubi deodată, așa cum iubesc sufletele în Cer, și asta nu se poate. Asta a fost nălucirea ta. Acolo, în Cer, după moarte, toate lucrurile îți sunt date deodată. Asta o face Dumnezeu, și noi nu putem înțelege. Tot ce-am iubit într-o viață întreagă, pe rând, acolo le avem împreună, căci ni le înapoiază Dumnezeu și ni le înapoiază pe toate deodată... Dar tu ai crezut că viața din Cer o poți trăi aici, pe pământ...

— De unde știi tu toate lucrurile astea?

— Păcatul tău este că vrei să trăiești moartea aici, pe pământ, continuă Irina ca și cum nu l-ar fi auzit. Dar pe pământ omul e dator să trăiască numai viața. Moartea lui adevărată o va trăi în Cer. Dacă încearcă să trăiască moartea pe pământ, păcătuiește și se mistuiește în deznădejde. Și atunci, nici nu trăiește cu adevărat, nici nu moare. E ca un fel de strigoi...

— Dar sfinții cum de pot iubi toți oamenii și toate lucrurile deodată? o întrerupse el agitat.

MIRCEA ELIADE

414

415

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Irina își plecă ochii, intimidată, și tăcu.

— Sfinții, stăruie el.

— Asta o face Dumnezeu, spuse ea târziu. Noi nu suntem sfinți. Și e mare păcat că vrei să trăiești ca sfinții când nu te-ai învrednicit Dumnezeu. Dumnezeu te-a ursit să trăiești ca oamenii vii, pe pământ...

Se opri deodată și se ridică.

— Mă duc, spuse. Venisem doar să-ți spun că trebuie s-o cauți pe Ileana.

— Vă duceți la Botoșani? îl întrebă jandarmul. Ați pierdut legătura cu acceleratul, dar mai aveți un tren la miezul nopții...

Într-o dimineață de duminică se trezise pe strada Batistei. În dreptul numărului 27 erau schele; o clădire nouă, ajunsă la jumătate, se înălța pe locul unde fusese altădată casa și grădina doamnei Crețulescu. Se vedea bine că se construia un mare bloc cu multe etaje. Se plimbă câțva timp prin fața j schelelor, apoi se hotărî brusc și sună la numărul 23. îi deschise un bătrân cu părul argintiu și figura blândă, distinsă.

— Mă iertați... Am lipsit multă vreme din Capitală. Știam că la numărul 27 locuia doamna Crețulescu...

— A murit în bombardament, îl întrerupse bătrânul. Atunci când s-a dărâmat casa...

Simți un gol în ființa lui, parcă i s-ar fi risipit deodată viața, i s-ar fi scurs în afară de el. Și totuși, fără nici o efortare, zâmbi.

— Mi-am închipuit, spuse. Cunoșteam și pe nepoata ei, domnișoara Sideri...

— Ea nu era. Se afla în străinătate. Am auzit că s-ar fi întors după aceea, dar n-am mai văzut-o...

Apoi înclină ușor din cap și închise ușa. Reveni tulburat în dreptul schelăriei; „e la Zinca”, își spuse el cu un suspin de ușurare. „Ai să mă cauți în genunchi până la sfârșitul lumii și n-ai să mai mă găsești!...” Și totuși se întorsese în țară și se ascundea acum la Zinca...

În noaptea aceea, la Busacco, nu izbutise să adoarmă. Ascultase până dimineața orchestra din sala de bal, fumând țigară de la țigară. Când se luminează de ziua, auzise o mașină depărtându-se încet, claxonând, și tresărise. Apoi își luă baia, se bărbierii și ridică receptorul să ceară camera Ilenei. Așteptând, se uitase la ceas: nouă și jumătate. „S-a deșteptat”, își spuse. îi răspunse târziu cineva de la recepție: — Domnișoara Sideri a rugat să nu fie deranjată până la prânz. Plecă să se plimbe prin parc, dar pe la 11 nu se mai putu reține și urcă la ea. Ușa era încuiată. Ciocăni de mai multe ori fără rezultat. Coborî din nou și se interesă la portar. Află că Ileana plecase cu o mașină foarte de dimineață. În aceeași seară se întoarse și el la Lisabona. A doua zi, i se spuse la Legație că Ileana era la Madrid, la prieteni, și nu era așteptată decât peste câteva zile. După o săptămână încă nu se întorsese și nu-i dăduse nici un semn de viață. Atunci se hotărâse brusc și luă avionul spre București.

„S-a ascuns la Zinca”, își repetă el neconștient. Era duminică și cantina ministerului era închisă. Trebuia să mănânce la restaurant. I se păru deodată că ziua aceasta va fi nesfârșită, că timpul nu se va lăsa dislocat, ci îl va obliga să-l suporte, minut cu minut, secundă cu secundă.

— ... Și eu sunt de pe lângă Botoșani, adăugă jandarmul. E mare prăpăd și pe-acolo...

Ștefan clipi din nou, repede și des, ca să-și odihnească pleoapele. Le simțea umflate, însângerate de arșiță.

— Atunci poate știi cum se ajunge la Zinca, spuse el.

— Zinca? repetă jandarmul. N-am auzit. Prin ce parte e?

— Nu știu nici eu prea bine. Mi s-a spus că ar fi în județul Botoșani. Dar nu-i spusese nimeni; descoperise asta în *Dicționarul geografic*. Îndată ce se despărțise de Mihai Duma începu să-i pară rău că-l căutase. „Mai bine aș fi consultat *Dicționarul geografic*”, își repetă el de mai multe ori, strângân-du-și batista udă în mână. îi era foarte cald și-și simțea fruntea și palmele transpirate. Pe Duma îl găsisse cu oarecare greutate, căci lucra acum la Ministerul de Interne. Când îi telefona, Duma îi răspunse cu o neașteptată afabilitate. Își dădură întâlnire chiar a doua zi, în fața ministerului. Apropiindu-se, îl zări stând de vorbă cu un bărbat înalt, bine legat, cu părul cărunt care-l asculta impasibil cu o țigară în colțul buzelor. Duma îl întâmpină zâmbind.

— Aș vrea să cunoști pe șeful meu, domnul Protopopescu, îi spuse. Protopopescu îi strânse mâna cu o exagerată căldură. Câteva clipe, figura lui imobilă, rece, i se păru iluminată de o subită simpatie.

— Eu vă las, spuse el repede. Știu că aveți de vorbit... Mi-a părut foarte bine, adăugă prinzându-i din nou mâna și strângându-i-o. Auzisem de mult despre dumneavoastră...

De-abia după ce se depărtase, Ștefan se simți încurcat.

— Venisem să vă întreb câteva lucruri...

Dar se întrerupse și privi în jurul lui. Ieșeau mereu funcționari ai ministerului.

— Nu voiți să facem câțiva pași împreună? îi propuse.

Porniră încet spre bulevard. Deși era abia începutul lui mai, arșița amiezii dogorea ca în miezul verii.

— Venisem să vă întreb despre Ileana, despre domnișoara Sideri, începu el. N-am văzut-o de-atunci, din Portugalia. Aș vrea să știu ce s-a întâmplat cu ea...

Duma întoarse capul și-l privi, fără expresie, ca și cum ar fi așteptat să continue ca să înțeleagă ce vrea să spună.

MIRCEA ELIADE

416

417

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Credeam că dumneavoastră știți mai bine ca noi, vorbi el târziu. Nu s-a mai întors la Legație. Și-a trimis demisia din Madrid și după aceea a dispărut. Am crezut că a plecat în America. Dar se pare, totuși, că n-ar fi reușit să plece. Credeam că dumneavoastră...

— Nu, eu n-am mai știut nimic de ea. Am fost multă vreme pe front... E foarte cald, spuse el deodată oprindu-se și scoțându-și batista să se ștergă pe frunte.

— S-a vorbit mult despre domnișoara Sideri, continuă Duma. Acum vă pot spune că am fost și eu într-o situație destul de delicată. Era secretara serviciului meu. Vă închipuiți... S-au făcut aluzii și la dumneavoastră, adăugă el fără să-și ridice privirile. Au fost unii care s-au întrebat chiar... Dar, în fond, toate astea sunt fără importanță...

Acum s-au schimbat lucrurile...

întoarse capul spre el și zâmbi.

— Da, înțeleg, spuse Ștefan încurcat. Credeam, totuși, că știți ceva despre ea. Aș fi vrut s-o reîntâlnesc. Mi-ar fi făcut plăcere s-o reîntâlnesc...

Apoi se opri din nou, tot atât de brusc, și-i întinse mâna silindu-se să zâmbească.

— Vă rog încă o dată să mă iertați, îi spuse.

Se îndepărtă cu pași repezi, ținându-și încă batista udă în mână.

Câteva zile după aceea consultase *Dicționarul geografic*. Sub numele de Zinca erau notate 19 sate și moșii, risipite pe tot întinsul țării. Numai în Moldova se aflau vreo șapte, și două din ele erau în județul Botoșani. Unul, foarte aproape de lunca Șiretului. „E aici, își spuse, aici s-a ascuns.”

— Sunt două sate Zinca, adăugă Ștefan. Dar mi s-a spus că satul pe care-l caut eu ar fi în lunca Șiretului...

Jandarmul îl privea încruntându-și puțin sprâncenele, ca și cum s-ar fi trudit să-și amintească.

— Poate o fi, spuse. Eu n-am auzit...

Ștefan zâmbi încurcat și întoarse din nou ochii spre câmpie, clipind des. Norii de praf continuau să se târască.

Atunci ușa magaziei se deschise brusc și șeful gării ieși repede încercând să-și îmbrace tunica din mers.

— Vine! strigă el. Vine!...

Când a intrat trenul Crucii roșii în gară, călătorii s-au îmbulzit din nou la ferestre. Era un tren nesfârșit, cu multe vagoane de marfă, păzite de jandarmi, două vagoane cu paturi și un vagon-spital. Un grup de medici și infirmiere au coborât grăbit și s-au îndreptat spre biroul șefului gării. Dar un ofițer a alergat după ei și i-a oprit.

— Dă-i drumul imediat! s-a adresat el șefului gării. Trebuie să ajungem la Iași. Aici se oprește trenul următor.

Sosește o jumătate de ceas după noi.

— Eu am primit ordin, spuse șeful gării. Au aflat și oamenii din celelalte sate, adăugă arătând spre câmpie.

Norii de praf erau încă departe, târându-se leneș. Câțiva jandarmi au început să coboare din vagoanele de marfă, bătându-și picioarele ca să și le dezmoștească.

Atunci îl recunoscu, îmbrăcat într-o rasă albă, încins la mijloc cu o curea, cu ochelarii negri de soare, plimbându-se prin fața vagonului-spital. Bursuc ridică brațul și-i făcu semn să se apropie.

— încotro? îl întrebă.

— Mă duc la Botoșani. Caut un sat, Zinca... Bursuc îl privi încruntat prin ochelarii de soare.

— Vreau să-mi refac viața. Acolo la Zinca... Dar se întrerupse brusc și zâmbi încurcat.

— Ce interesează o viață? făcu Bursuc, ridicând din umeri.

întoarse capul să vadă dacă-l ascultă cineva, apoi adăugă, coborând glasul.

— Mama ei de viață! Pastele și Evangheliile ei de viață!...

— M-am hotărât să-mi refac viața, reîncepu Ștefan cu o bruscă fervoare în glas. Mă duc la Zinca. Este acolo o fată. O iubesc...

— Ascultă-mă, îl întrerupse Bursuc punându-i mâna pe umăr. Îmi place de dumneata că ești sincer. Ar trebui să vii cu noi; să vezi cum refacem viețile...

Îl trase de mână până în dreptul unor vagoane acoperite cu pânze.

— Uite, astea sunt: camionetele Crucii roșii. Mergem la Iași și de-acolo plecăm cu caravana prin sate. Mor oamenii, cu miile, de foame. Dumneata ai auzit?...

— Eu..., începu Ștefan, încurcat.

— Știu, îl întrerupse Bursuc, mi-ai spus adineauri că vrei să-ți refaci viața. Pe cine crezi că interesează asta?

Îl privi din nou, aproape încruntat.

— Când ai de gând să intri și dumneata în rândul oamenilor? să devii și dumneata creștin?...

— Sunt creștin, spuse Ștefan. M-am născut creștin...

— Privește atunci în jurul dumitale, îl întrerupse din nou Bursuc. Ce vezi? înțelegi?

— Secetă, începu Ștefan. Prăpăd...

— E sfârșitul lumii, domnule consilier! strigă Bursuc. Se apropie sfârșitul lumii. Pocăiește-te! Lumea dumitale își dă duhul. Începe o lume nouă, cu sfânta dreptate. Hristos, Mântuitorul nostru...

Atunci își dădu seama că-l ascultau o seamă de călători, la ferestre și pe peron. Bursuc își întoarse brusc capul spre ei și ridică brațul foarte sus.

MIRCEA ELIADE

418

419

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Pocăiți-vă, le strigă. Pocăiți-vă cu toții! Mărturisiți-vă păcatele, că se apropie sfârșitul lumii. Are să plouă cu

foc și pucioasă...

Apoi, deodată, îl apucă de braț și-l trase înapoi spre vagonul cu paturi.

— Vino mai încoace, îi șopti, că ne-ascultă toți bădăranii ăștia... Ștefan își ridică mâna în dreptul capului, să se apere de arșiță.

— Mi-e foarte sete, spuse. Aveți puțină apă?

— Avem și apă, avem de toate. Vino cu noi. Te luăm cu noi... Du-te și adu-ți bagajul.

— Nu am decât o servietă, spuse Ștefan.

— Fugi și adu-ți-o, îi strigă Bursuc. Te-ăștept aici.

Era un vagon cu paturi, simplu, aproape sărăcăcios, construit înainte de război pentru călătoriile cercetașilor. Bursuc închise după el ușa compartimentului și își scoase rasa călugărească, rămânând în niște pantaloni scurți și o cămașă fără mâneci, deschiată la gât. După ce porni trenul umplu un lighean cu smalțul sărit și-și cufundă obrazul întreg sub apă.

— E din cauza bărbii, spuse. A crescut prea mare și ține cald. Aș fi vrut s-o rad, dar acum că m-am hotărât să ajung episcop, nu se mai poate fără barbă...

Continua să-și păstreze brațele până la cot în ligheanul cu apă.

— M-am hotărât, continuă visător. E multă suferință în țară. E secetă și foamete. Un episcop poate face mult. Trebuie să-i mângâiem. Sunt niște bieți oameni...

Își scoase brațele din lighean și le așeză, ude, pe genunchi.

— Niște bieți oameni, continuă coborând glasul. Niște viermi. Ne târâm pe pământ, dar pentru că avem în minte icoana lui Dumnezeu, ne credem copiii Lui. Suntem niște viermi, asta suntem. Copiii lui Dumnezeu! Pe dracu! Murim de foame, ca râmele la soare...

— Avem și un suflet..., începu Ștefan intimidat.

— O să-ți explic eu și chestia asta cu sufletul, îl întrerupse Bursuc. Ai fost pe front, în Rusia. Ai omorât oameni. Ai mâinile pătate de sânge...

— Nu știu dacă am omorât pe cineva, spuse Ștefan tulburat.

— Fii fără grijă, ai omorât. Toți ați omorât, toți aveți mâinile pătate de sânge. Numai mâinile mele sunt curate. Eu n-am ucis pe nimeni. Am mâinile curate.

Le ridică deodată și i le arătă. Erau încă ude.

— Căci stă scris la Sfânta Carte: spălatu-m-ai cu isop și toate păcatele mele le-ai... Le-ai, ce? făcu, încruntându-se. Le-ai spălat? Nu, nu cred că e așa. Am uitat. Cunoșteam bine Sfânta Scriptură, căci am fost premiant în Seminar, iar licența în teologie mi-am luat-o *magna cum laude*. Dar a trecut mult timp de-atunci, am uitat litera moartă; mi-a rămas numai spiritul Scripturii. Spiritul contează. Suntem în Revoluție... Deci, spuneam: Spălatu-m-ai cu isop și toate

păcatele mele le-ai... le-ai curățit?... în sfârșit, ideea e aceasta: că Dumnezeu ni-a curățit de păcate. Sunt pur ca un prunc nou-născut. Eu am dreptul să vorbesc de suflet...

Se apropiau de o gară și trenul își domoli viteza. Treceau pe lângă o pădurice cu arbori rari, fără frunze.

— Le-au cules oamenii ca să le dea la vite, vorbi Bursuc din nou visător. Ei se mulțumesc cu floarea de salcâm. Mânâncă floare de salcâm și mor ca muștele...

În jurul gării se adunaseră țărani, în grupuri tăcute, compacte; unii moțâiau așezați în marginea șoselei, cei mai mulți se înghesuiseră la umbra zidurilor. Când trecu trenul își ridicară toți capetele; grupurile păreau că se însuflețesc o clipă, trezindu-se. Câțiva se ridicară în picioare și se apropiară de gară. Dar intrările și peroanele erau păzite de jandarmi.

— Ai înțeles, vorbi din nou Bursuc. ăștia au auzit că se mai găsește mălai în Oltenia, își iau traista în spinare și se agață de trenurile care trec în jos, spre București. Se cațără pe acoperișul vagoanelor, se înghesuie pe scări și mor pe drum. Cad de-a dreptul pe marginea liniei ferate și când nu-i calcă vagoanele, mor de foame. Bine că s-a dat ordin să se tragă. Mai bine să moară câteva zeci, împușcați de jandarmi, decât să moară cu miile pe drum... Rămase cu privirile pierdute pe fereastră. Trenul parcă își încetineea din nou mersul. Cât se vedea cu ochii, se întindea câmpia ondulată și arsă, de un galben stins, decolorat. Din loc în loc se întrezăreau văi adânci și secate, cu albiile pline de pietre.

— Și toate acestea sunt din vina dumitale și a altora ca dumneata, începu deodată Bursuc. Aveți mâinile pline de sânge și îndrăzniți să vorbiți de suflet... E pedeapsa lui Dumnezeu... De ce taci? îl întrebă privind-l în ochi.

Ștefan ridică din umeri încercând să zâmbească.

— Nu mai zâmbi, îl certă Bursuc. Răspunde-mi de ce taci; îți dai măcar seama că și din vina dumitale se întâmplă tot ce se întâmplă?

Și îi arătă cu mâna câmpia calcinată.

— Da, spuse Ștefan. Ai dreptate.

— Nu e nevoie să-mi dai imediat dreptate. Apără-te. Încearcă să lupți împotriva mea, împotriva lui Dumnezeu.

Fii bărbat. Nu accepta cu fruntea plecată tot ce-ți spun eu. Poate eu vreau doar să te încerc, să te ispitesc. Ți aduci aminte de diavol, cum l-a ispitit pe Mântuitor? L-a ridicat în vârful muntelui și i-a spus: Poruncește acestor pietre să se prefacă în pâini — și te vor asculta. Nu știu dacă a spus chiar așa, dar ăștia-i sensul. Dar Iisus a răspuns: Nu

numai cu pâine trăiește omul... Apără-te și dumneata. Nu te lăsa ispitit...

— încerc să nu mă las, dar cred că ai dreptate. E și din vina mea...

MIRCEA ELIADE

420

— Ce vină ai dumneata? îl întrerupse Bursuc, cu brutalitate, aproape strigând. Cum ai putea modifica dumneata sistemul solar? Căci ce este altceva seceta decât un fenomen solar? Atunci? Unde poate fi vina dumitale, vina omului? Ce poate face un biet vierme, zvârlit într-un punct infim al sistemului solar?... Apără-te, căci eu te ispitesc, adăugă zâmbind, cu un alt glas. Vreau să te încerc. Vreau să văd dacă te mai poți mântui... Cine bate, domnule! strigă deodată întorcând capul spre ușă și ridicând mâna spre Ștefan să nu scoată o vorbă.

— E doctorul Trandafir. Te poftim la o cafea...

— Sunt ocupat, răspuse aspru Bursuc. Am o consultație duhovnicească. Nu pot veni...

Apoi se întoarse spre Ștefan.

— Despre ce vorbeam?... Ah, da, te ispiteam. Îți vorbeam de Iisus și de Satana... Crezi că a ascultat la ușă? întrebă în șoaptă. Sunt în stare. Dar eu sunt mai viclean ca ei. Eu știu să le întorc...

Rămase câțva timp gânditor, preocupat, cu privirile pierdute pe geam.

— Ar fi trebuit totuși să mă duc la ei, vorbi târziu, ca pentru sine. E una acolo care-mi place, o infirmieră; îi spunem Rândunica. O necăjesc mereu, o ispitesc și pe ea... Ar trebui să mă duc, adăugă hotărându-se brusc. Își îmbracă rasa călugărească și începu să-și aranjeze barba pieptănând-o cu amândouă mâinile.

— Pe dumneata nu te iau. Mi-e frică. Unii sunt cu americanii, alții sunt de la Siguranță. Numai eu știu cum să mă port cu ei, cum să le vorbesc. Căci sunt înțelept ca șerpii și blând ca porumbeii.

În noaptea aceea a dormit la Iași, într-un hotel sărăcăcios și trist de lângă gară. Vagoanele cu grâne și medicamente își continuă drumul spre nord. La Iași s-a oprit doar caravana de mașini care trebuia să pornească a doua zi în județul vecin. Bursuc a dispărut o jumătate de ceas după ce-au ajuns la hotel, împreună cu o parte dintre medici, era invitat la masă de către reprezentantul Crucii roșii.

Noaptea era fierbinte și uscată; de nicăieri nu răzbătea nici o adiere. În văzduh plutea un praf nevăzut și insistent, care pătrundea încet sub pleoape, se lipea de piele, usca gura, se aduna în gâtlee. În dreptul felinarelor viscoleau roiuri dese de fluturi și găze, umbrind lumina ca un zăbranic; se zbăteau câteva clipe lovindu-se în neștire de sticla înfierbântată și murdară, apoi cădeau pe trotuar și altele le luau locul, adunându-se din întuneric, îndesându-se neconținut spre lumină, bătând din aripi până la istovire.

Într-o cărciumă izbuti să găsească puțină pastrama cu o bucată de mămăligă rece și mănă în silă, apărându-se de muște, sorbind neconținut din

4:1

NOAPTEA DE SÂNZIENE

vinul oțet și cald. Se reîntoarse la hotel aproape de miezul nopții. Camera era încinsă și mirosea a praf amestecat cu creolină. Rămase câteva clipe la fereastră, privind strada. În față era o farmacie. Se trudi să descifreze, la lumina oarbă a felinarului, numele proprietarului. Atunci își aminti: Voinea fugise la Iași cu întreaga subvenție a *Avântului Studențesc*. Pe vremea aceea, Voinea era student în farmacie.

Auzi târziu bătaia în ușă, dar când se întoarse să deschidă, Bursuc intrase. Transpirase, și-și ștergea neconținut obrazul și barba cu o batistă mare, colorată.

— Am băut prea mult, spuse lăsându-se să cadă pe scaun. Voiam să mai stau cu dumneata de vorbă. Aici nu ne ascultă nimeni.

Își trase rasa foarte sus peste genunchi, lăsându-și picioarele goale și le întinse cât putu de mult, departându-le unul de altul ca să le răcorească.

— ... Să știi că ești în mare primejdie sufletească, adăugă. Spuneai că ai plecat să cauți o fată...

— E la Zinca, începu Ștefan așezându-se pe marginea patului. O cheamă Ileana...

— Eu te ispitesc, îl întrerupse Bursuc scoțându-și pachetul și alegându-și o țigară. Gândește-te bine ce faci și ce spui...

Ștefan se apropie și-i întinse chibritul aprins.

— O iubesc de zece ani, reîncepu el coborând glasul, parcă s-ar fi temut să nu-l asculte și altcineva. O iubesc dar n-am vrut să recunosc. Am mințit-o. I-am mințit pe toți: și pe ea, și pe Ioana, și in-am mințit și pe mine. Dar acum mă duc după ea. Cred că numai ea mă poate mântui...

— Gândește-te bine ce spui! strigă Bursuc amenințându-l cu țigara. Ai vorbit de mântuire. Nici nu-ți dai seama ce-ai spus!...

— Când am s-o reîntâlnesc, am să devin alt om, continuă Ștefan. Fata asta mi-a fost ursită și n-am înțeles. Am lăsat-o să plece de lângă mine, asta a fost păcatul meu. Acum trebuie s-o caut. Așa mi-a spus și ea: că am s-o caut până la sfârșitul pământului. Mi-a mai spus că n-am s-o mai gădesc. Dar acum știu unde e. E ascunsă la Zinca... Bursuc îl privi atent, puțin încruntat, fumând cu sete.

— De ce taci? îl întrebă el târziu. Vorbește înainte! Ai curajul! Ai curajul! Mărturisește-te!...

— Am fost nebun, începu Ștefan plecându-și capul. Din clipa în care am întâlnit-o, am știut că era mireasa mea, ursita mea, dar n-am voit să fug cu ea în lume. O iubesc și pe Ioana. Nu știu cum să-ți explic..., adăugă tulburat.

— Fii bărbat! îl îndemnă Bursuc. Îndrăznește!...

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Aș fi vrut să stea tot timpul lângă mine, să stea mai ales când pictam. Nu știu cum să-ți explic. Aș fi vrut să rămânem acolo, împreună, numai noi doi, în tablou, deși nu știam să pictez, deși tabloul acela...

— Vizirul îl întrerupse Bursuc, nu te ascunde după vorbe! Spune-mi adevărul!...

— E greu să-ți explic, șopti Ștefan trecându-și mâna pe frunte. Tabloul acela, nici măcar nu exista. Era numai o pânză acoperită cu fel de fel de culori. Dar era și Ileana acolo, era și mașina ei. Erau și alte multe lucruri pe care nu știu cum să ți le explic...

Tăcu încurcat și, ridicându-și fruntea, îi zâmbi. Bursuc îi susținu privirea, încruntându-se.

— Te-ai culcat cu ea? îl întrebă cu o voce groasă, înecată de fum.

— Da. Acesta a fost păcatul meu. Nu trebuia s-o iubesc așa. Ea îmi era altfel ursită. Îmi era mireasă. Nu trebuia s-o iubesc așa...

— Te-ai culcat cu ea, repetă Bursuc visător și aspru. O iubeai; și totuși te-ai culcat cu ea așa cum te-ai fi culcat cu o curvă...

— Da. Acesta a fost păcatul meu. O iubeam, o doream, dar nu trebuia s-o fac. Dacă m-aș fi stăpânit, aș fi avut-o și astăzi. Și n-aș fi aflat. N-aș fi aflat! repetă și-și trecu din nou mâna pe frunte.

— Ce n-ai fi aflat?

— N-aș fi aflat că nu-mi fusese credincioasă, că iubise pe altul știind totuși că o iubeam eu, știind că mă iubea pe mine. Pentru că mă iubea, mă iubea! repetă el cu exasperare.

— Se culcase cu altul? izbucni Bursuc în râs. Păi la ce te așteptai altceva? Toate sunt curve...

Ștefan ridică brusc capul și-l privi. Bursuc îi făcu semn cu mâna ca și cum ar fi vrut să-l oprească.

— Eu te ispitesc! strigă. Bagă bine de seamă. Nu te lăsa! Apără-te! Apără-te, luptă cu mine, luptă cu Dumnezeu!...

— Atunci, când am știut, parcă mi-ar fi ucis sufletul, reîncepu Ștefan tulburat. Credeam că dacă îmi era ursită, dacă era mireasa mea, n-ar fi putut iubi pe altul după ce aflase că mă iubește pe mine. Credeam că trebuia să mă aștepte pe mine, că orice s-ar fi întâmplat în viața ei, trebuia să mă aștepte. Să îmbătrânească lângă mine, să-și strice viața, dar să nu mă uite, pentru că eu nu o uitam...

— Erai nebun! murmură Bursuc.

— Păcatul a fost al meu. Și dacă n-aș fi căzut în păcat, n-aș fi aflat. Întâi și întâi, pe ea am înșelat-o când ne-am culcat împreună. Trebuia să am credință, să nădăjduiesc — și să aștept. N-am avut destulă credință. Era ca o icoană pentru

acest nine,

netul

mine, și așa ar fi trebuit să rămână. Dincolo de viață, dincolo de timp. Așa visam să rămână: înaltă, pură, neîntinată, ca o icoană a Maicii Domnului.

— Ce grozăvie! strigă Bursuc răsucindu-se pe scaun. Ce nelegiuire!...

— Voiam să știu că *cineva* poate rămâne neîntinat și inalterabil pe acest pământ, că *cineva* poate trăi în afară de Timp, trăind numai pentru mine, jertfîindu-și viața pământească pentru ca să pot crede, să mă pot mântui...

— Te-a întunecat păcatul mândriei, murmură Bursuc. Ți-ai pierdut sufletul din mândrie...

— Dar mai era și altceva! strigă Ștefan nemaîncercând să se stăpânească. Nu era numai mândrie. Voiam să cred că *cineva* poate rămâne imaculat pe acest pământ, că Spiritul nu cedează întotdeauna trupului, așa cum se întâmplă cu noi, oamenii mărunți și păcătoși. Iubeam prea mult Spiritul. E acesta un păcat? Filosofii vorbesc mereu de transcendent. Eram însetat de cuvântul acesta, de lucrul acesta, de tot ceea ce nu face parte din lumea noastră deși se află printre noi, în mijlocul nostru... Multă vreme, adăugă coborând din nou glasul, voiam să iubesc și eu așa cum iubesc sfinții...

— Ești pierdut, șopti Bursuc. Păcatul mândriei te-a pierdut... Ștefan rămase cu fruntea plecată, privind în gol.

— Vreau să mă pocăiesc, spuse foarte încet. Dacă crezi în Dumnezeu, iartă-mi greșelile. Dezleagă-mă, părinte, repetă el cu un glas mai ferm.

Bursuc se apără somnoros de un fluture de noapte care i se tot rotea în jurul capului.

— Am băut cam mult, spuse el târziu. Nu mai sunt vrednic. Dar am să-ți găsesc un popă prost, de țară, și are să te dezlege...

Ștefan îl asculta absent, fără să-l privească.

— Te iau cu mine la Zinca, strigă deodată Bursuc ridicându-se cu greutate din scaun și clătinându-se pe picioare ca să-și potrivească rasa. Iar dacă fata aceea te-a așteptat, vă unesc în fața lui Dumnezeu. Vă unesc eu, cu mâna mea, căci am darul...

— Dacă ai darul și dacă crezi în Dumnezeu, începu Ștefan însuflețindu-se deodată, dacă crezi cu adevărat în Dumnezeu...

— Ce cred eu, asta-i altă poveste, îl întrerupse Bursuc. Dar eu îți vreau binele, că ești în mare primejdie sufletească...

Se îndreptă anevoie spre ușă. În prag, întoarse încă o dată capul și-l privi. Ștefan rămase pe marginea patului.
— Grozav m-ai întristat, șopti Bursuc. M-ai întristat de moarte...

Au plecat a doua zi în zori, într-o mașină din fruntea caravanei.

— Să vorbești încet, îi șopti Bursuc. Probabil că șoferul e și el agent de Siguranță și, vrând, nevrând, trage cu urechea. Eu, de altfel, am să mă culc

MIRCEA ELIADE

424

puțin, adăuga bătându-se cu palma peste gură ca să-și ascundă căscatul. Mă simt foarte obosit...

îndată ce-au ieșit din oraș și soarele a început să se înalțe pe cerul alburiu, au regăsit pământul ars, crăpat, sfărâmat de secetă, cu rari arbori bătrâni despuiați de frunze și cu trunchiurile jupuite până foarte sus de coajă. Curând, praful ridicat de mașina din față, care conducea caravana, le împăienjeni vederea. Praful rămânea în aer, neclintit, parcă ar fi fost o plasă nesfârșită susținută de fire nevăzute de o parte și de alta a șoselei. Ștefan își apăsă batista pe gură și-și apropie genele, încercând zadarnic să se apere. Abia adormit, Bursuc începu să tușească și se trezi speriat.

— Mână mai încet, strigă el șoferului, că ne omoară praful.

— Tot aia e, vorbi șoferul fără să se întoarcă. De-abia într-o jumătate de ceas se așterne praful așa cum a fost...

— Pastele și Dumnezeii ei de viață! murmură Bursuc căutându-și batista. La răstimpuri se zăreau oameni așezați pe marginea șoselei, cu palmele

la ochi ca să se apere de praf. Erau grupuri mici, câte doi, trei bărbați cu desagii goi în spate. Unii țineau de funie câte o vită scheletică, îngenucheată lângă ei, cu botul sprijinit în praf.

— Pastele și Dumnezeii! murmură din nou Bursuc. Au să moară toți de foame...

Apoi se întoarse brusc către Ștefan.

— De ce taci, domnule consilier? spune ceva. Vorbește. Vorbește-mi despre dragoste și despre ideal. Vorbește-mi despre satul visurilor dumitale!

— Nu știu nimic despre el, începu Ștefan continuând să privească înainte, peste umărul șoferului. Nici măcar nu știu exact unde se află... îmi spunea Ileana că aveau o pivniță mare și veche, acolo, adăugă el visător. Mă gândeam la pivnița aceea. E curios că nu mă gândeam la ea, la Ileana. Mă gândeam la pivnița de la Zinca...

— Nu prea ai haz, îl întrerupse Bursuc căscând din nou. Credeam că ai să-mi povestești ceva mai dramatic și mai duios...

Tăcu o clipă, clătinând din cap, melancolic.

— Mi s-a făcut dor de amintiri duioase, adăugă. Amintiri din satul copilăriei... Știam o dată un cântec. Cum dracu' începe?... *în-satul-în-care-m-am născut...*

începu să fredoneze, clătinând mereu din cap, cu pleoapele pe jumătate închise. Dar mașina se opri brusc, zgâlțâindu-l. Un jandarm se apropie de șofer.

— Ocoliți satul, îi spuse. Aici s-au împărțit ajutoarele.

— Știam, știam! făcu șoferul plictisit și porni din nou mașina.

425

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Zări de departe grupurile de țărani care ieșiseră în marginea satului și, începând să claxoneze, accelerează. Oamenii priveau mașina prin perdeaua de praf, neîndrăznind să spere, ridicându-și pe rând căciulile.

— Cerșetori! murmură Bursuc presându-și batista pe gură. Nu mai spui nimic? se întoarse, aproape amenințător, spre Ștefan.

Dar îi era somn și încercă din nou să adoarmă, lăsându-și capul pe spate. Curând începu să sforăie. Ștefan trase oblonul de sticlă și plecându-se spre șofer, îl întrebă în șoaptă:

— Cunoști un sat din județul Botoșani, Zinca?

— Cunosc, răspunse șoferul fără să se întoarcă. E în direcția noastră, într-acolo mergem...

— Ce-ți spune, domnule! strigă Bursuc deșteptându-se. Ce vorbești?

— îl întrebam încotro mergem. îmi spunea că...

— Am înțeles, făcu Bursuc clătinând somnoros din cap. Să mă treziți și pe mine...

S-a trezit singur, un ceas mai târziu, simțind că se opri mașina. După câteva minute sosi camioneta sanitară apoi, la intervale scurte, celelalte mașini și camioane. Caravana se grupă la marginea satului. La vreo douăzeci de metri se distingea, prin perdeaua de praf, masa compactă de țărani străjuită de câțiva jandarmi. Primarul se apropiase de camioneta sanitară și vorbea cu medicii.

Bursuc se frecă multă vreme la ochi, apoi coborî din mașină și se îndreptă hotărât spre oameni.

— Pocăiți-vă! le strigă el de departe, ridicând brațul foarte sus în aer. Se făcu deodată tăcere.

— Pocăiți-vă! strigă din nou Bursuc grăbind pasul. E pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele voastre.

Dumnezeu și-a întors fața de la voi. Au să vină oamenii diavolului și au să vă spună unele și altele, ispitindu-vă precum că Dumnezeu nu există. Dar voi să nu-i credeți. Dumnezeu există! Ascultați-mă pe mine, Dumnezeu există...

Unul dintre medici se apropie grăbit de el.

— Nu-i timp acum, părinte. Le vorbiți oamenilor după ce se împart ajutoarele...

Bursuc întoarse capul și-l privi mâniat. Dar recunoscu lângă el pe doctorul Trandafir și ridică din umeri. Se întoarse încet, plictisit, spre caravană. îl luă pe Ștefan de braț și-l trase după el. Pretutindeni mirosea a praf și a benzină. Ocoliră camioanele și se îndreptară spre un salcâm care-și mai păstra încă frunzele firave și îngălbenite.

— Ai o țigară? îl întrebă. Că mi-am uitat pachetul în mașină...

MIRCEA ELIADE

426

Dar praful și fumul îl înecară repede și începu să tușască și să scuie.

— Păcat, spuse încet, mai mult pentru sine. Eram inspirat. Le-aș fi vorbit oamenilor din adâncul sufletului. Le-aș fi vorbit de Dumnezeu și despre căile neînțelese ale adevărului. Pentru că, să știi de la mine, Viziru, să știi că Dumnezeu *există*. Dar noi, oamenii Bisericii, ne-am înrăit și nu-l mai cunoaștem. Ascultă-mă bine că am să-ți spun o taină. Multă vreme am crezut și eu, ca toată lumea, că Dumnezeu nu există, că e o invenție a popilor. Eram la Seminar; ce dracu' aș fi putut crede altceva?! Doar aveam și eu ochi de văzut și minte de înțeles. Am înțeles din Seminar că toată povestea asta cu Dumnezeu și Iisus Christos e o chestie inventată. Am avut și probe. Când mergeam la slujbe, eu îmi spuneam în gând: „Afirm sus și tare că toate acestea sunt niște povești inventate. Afirm că Dumnezeu nu există și că Iisus Christos nu s-a născut dintr-o fecioară. Afirm! Iar dacă mă înșel cumva, să mi se facă *un semn*. Să trăsnească din senin, să se miște o icoană, să simt o mână nevăzută pe obraz, sau orice altceva.” Te rog să mă crezi, nu s-a întâmplat niciodată nimic. Deci, am avut probe că Dumnezeu nu există. Se opri brusc și scuipe din nou. Apoi rămase cu privirile pironite asupra grupului de țărani.

— Și pe urmă? întrebă timid Ștefan. Pe urmă ce s-a întâmplat?

— Am avut probe și mai puternice că Dumnezeu există, reluă Bursuc cu un glas aspru. Probe adevărate, nu prostiile de care-ți vorbesc popii și teologii. Am să ți le spun. Sufletul dumitale e tulburat; ai nevoie de credință... Dar se întrerupse din nou și zvârli țigara cât putu mai departe, în praf. Doctorul Trandafir venea grăbit către ei.

— Părinte, îi strigă el departe. Dacă vrei, poți veni să le vorbești oamenilor...

— Acum nu mai am chef. Nu mai sunt inspirat. Trebuia să mă lăsați să vorbesc atunci când voia Dumnezeu, nu când catadicsiți dumneavoastră, medicii.

— Atunci plecăm, spuse doctorul.

În mașină, Ștefan așteptă câțva timp, apoi îl întrebă:

— Ce fel de probe?

Bursuc întoarse capul și-l privi mirat, ca și cum nu l-ar fi înțeles.

— Te întrebam ce fel de probe ai avut despre existența lui Dumnezeu, vorbi Ștefan.

— Am să ți le spun, dar nu aici; astea sunt lucruri de mare taină.

Apoi îl privi din nou multă vreme, scrutător, cu un zâmbet misterios pe buze, și izbucni deodată.

— Vasăzică încercai să mă ispitești! exclamă el cu un aer de mare satisfacție. Voi ai să afli probele pe care-mi întemeiez credința! Cu alte cuvinte, te așezai în locul meu; încercai să mă ispitești, pe *mine*, așa cum te-am ispitit eu... Dar

427

NOAPTEA DE SÂNZIENE

eu știu să mă apăr, Viziru. Eu am darul. Pe mine diavolul nu mă dovedește. Eu îl ghicesc de departe, îl ghicesc cum vine să mă ispitească, și îi strig: piei de lângă mine, Satana...

De-abia a doua zi la apusul soarelui au ajuns la Zinca. Cu un ceas mai înainte mașina lui Bursuc se despărțise de caravană și pornise, singură, spre lunca Șiretului. Când s-au apropiat, au zărit de departe un grup de oameni adunați în marginea satului, parcă i-ar fi așteptat. Bursuc strigă șoferului să oprească și sări din mașină.

— Pe cine așteptați? îi întrebă el.

Câțva timp, oamenii îl priviră intimidăți, fără să scoată un cuvânt.

— Ne mor copiii, șopti târziu o femeie.

Dar vorbea cu greutate, căci îi căzuseră aproape toți dinții. Avea o față pământie, cu oasele străpungându-i pielea.

— Ni s-au prăpădit vitele, adăugă ea.

Parcă ar fi încercat să zâmbească; figura i se zbârci, luminându-i-se într-un chip neînțeles.

— Americanii, vorbi atunci cineva. Am auzit că vin prin sate și aduc mălai... Bursuc își roti de mai multe ori privirile pe deasupra lor, nehotărât.

— Unde vă e preotul? întrebă el în cele din urmă.

— E bătrân, spuse cineva. Trage să moară.

— V-a pedepsit Dumnezeu! strigă Bursuc însuflețindu-se deodată. V-a bătut Dumnezeu pentru păcatele voastre. Pocățiți-vă, căci sunteți prea păcătoși. Aveți mâinile pătate cu sânge!...

Unul câte unul, oamenii îngenuncheară tăcuți, neîndrăznind să-și mai înalțe privirile.

— Cum vreți să vă ierte Dumnezeu dacă nu vă pocăiți? strigă și mai însuflețit Bursuc. Seceta asta e de la Dumnezeu. Spun unii și alții că e un fenomen solar — dar parcă soarele n-a fost făcut tot de Dumnezeu? Nu ascultă și el de Dumnezeu?!...

Ștefan coborî din mașină și, ocolind grupul de țărani îngenuncheați, se îndreptă spre sat. Mergea tot mai repede, cu gura încleștată, privind înaintea lui. Se opri în fața primei case și strigă. Nu-i răspunse decât lătratul stins, nefiresc de blând, al unui câine pe care nu-l vedea. Așteptă câțva timp, apoi se îndreptă spre gospodăria vecină și intră în curte.

— E cineva acasă? întrebă.

Târziu, în dreptul ușii apărură o fetiță cu părul foarte bălai și ochii mari, speriați, pierduți în orbitele adânc căscate. Îl privi lung, fără să scoată o vorbă.

— Bună ziua, spuse Ștefan. Aveți o curte boierească, aici, la Zinca? Ai auzit de niște cucoane bătrâne care au un conac?

MIRCEA ELIADE

428

429

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Fetița continua să-l privească fix, parcă tot mai speriată.

— Niște cucoane bătrâne și o domnișoară tânără, Ileana? vorbi din nou Ștefan. Ileana Sideri? O domnișoară frumoasă, oacheșă, cu părul negru? Care stă mai mult în străinătate?...

Apoi se întrerupse brusc și se apropie de fetiță.

— Mă auzi? întrebă el încet. Înțelegi ce-ți spun? Fetița dădu din cap, dar se retrase speriată spre ușă.

— Ai auzit de o cucoană, Alice Crețulescu, și de o duduie, Ileana Sideri? Și de un conac boieresc care avea o pivniță veche și adâncă?

Fetița clătină din nou din cap și întinse brațul, arătând peste sat.

— E acolo, spuse ea foarte încet.

Ștefan simți cum i se golește inima de sânge. Gura fetei era pământie, uscată, cu un singur dinte crescut nemăsurat. Scoase repede portmoneul și-i întinse câteva bancnote, apoi ieși din curte și începu să alerge. Mult timp nici nu-și dădu seama că se roagă în gând, că repetă în neștire frânturi din rugăciunile pe care le auzise în copilărie și pe care nu știa că și le mai amintește încă. Din când în când, auzea același lătrat lihnit de câini care trăgeau să moară. La capătul satului întâlni un om rezemat de gard, care-l privi indiferent, parcă nu l-ar fi văzut.

— Mai e mult până la conac? îl întrebă.

— E acolo, răspunse ridicând brațul și arătându-i-l. Dar nu mai e nimeni. L-au ars oamenii...

Cu un efort, se ridică sprijinindu-se de gard, și-i arătă încă o dată. Se vedeau, nu prea departe, un grup de arbori uscați și câteva ziduri.

— Ești de-aici din sat? întrebă Ștefan. O cunoști pe duduca Ileana? Omul clătină din cap, zâmbind.

— O cunosc, spuse. N-a mai fost de mult pe-aici. N-a aflat de prăpăd... Ștefan îl privi lung, foarte palid. Apoi îi mulțumi și plecă mai departe, dar

omul se luă după el, silindu-se să facă pașii mari.

— De când n-ai mai văzut-o pe Ileana? îl întrebă deodată Ștefan întorcând capul.

Omul se opri o clipă să-și tragă răsuflarea.

— De mult, spuse. Dinainte de război. Am auzit că a plecat departe, peste mări...

Mergeau acum alături, fără să-și vorbească. Soarele asfințise de mult, dar în pământul crăpat și prăfuit răzbătea încă aerul încins, fierbinte. Nu se auzea nici un semn de viață, nici măcar greierii.

— Am auzit că au să vină americanii să ne-aducă mălai, spuse omul. O fi adevărat?

Ștefan nu-i răspunse. Grăbi din nou pasul și curând îl lăsă în urmă. Dar omul continuă să se țină după el, tăcut, cu încăpățănare. Când ajunse în fața porții, Ștefan se opri și privi în jurul lui. Gardul care înconjură conacul fusese smuls de mult; nu rămăsese decât partea cea mare, din mijloc, cu stâlpii de cărămidă care începuseră și ei să se macine. Parcul fusese distrus; arborii care nu arsese rămaseră tăiați sălbatic și la întâmplare; se mai vedeau încă trunchiurile groase, uscate, și rădăcinile ieșind ca niște șerpi înlănțuiți din pământ. Rămăseseră întregi doar câțiva salcâmi care-și scuturaseră frunzele și doi brazi, arși de secetă, parcă ar fi fost pârjoliți. Se distingeau încă urma rondurilor cu flori și a aleilor cu pietriș. Apoi, în fund, zidurile înalte, arse, cu ferestrele căscate.

Ștefan își șterse fruntea cu batista și intră. Omul îl ajunse din urmă.

— I-au pus foc în iarna aceea când s-a auzit că se împart pământurile, vorbi el încet. Pământul l-au împărțit, dar cu casele boierești n-au știut ce să facă. Le-au prădat și după aceea le-au pus foc...

Îl urmărea, la un pas înapoia lui, privindu-l cum trece prin fața zidurilor afumate, cum se oprește în dreptul ferestrelor. Acoperișul arsese în întregime și încăperile erau înfundate cu moloz. Crescuseră bălării printre ziduri și cărămizi, dar seceta le uscăse de mult.

— Era o pivniță mare și adâncă, spuse Ștefan întorcându-și deodată capul.

— Au astupat-o oamenii vara trecută, după ce-au îngropat-o pe Marina. Că Marina lăsase cu limbă de moarte să se astupe pivnița. Nu mai era nici ea cu mintea întreagă, sărmana, după ce-a murit duduca Alisa. A tot așteptat de-atunci să mai vină cineva. A așteptat chiar după ce-au ars casele și s-a împărțit moșia. Zicea că trebuie să vină...

— O aștepta...

— Zicea că mai avea maiorul un băiat și că într-o zi are să vină... Dar astea erau năluciri de-ale ei, că nu mai era

cu mintea întreagă.

Atunci se auzi claxonul și întoarseră amândoi capetele. Mașina se apropia cu oarecare greutate, căci drumul era desfundat și plin de șanțuri. Bursuc îi făcu semn cu mâna, chemându-l repede, enervat.

— Unde ai fugit, domnule? îi strigă de departe.

— Nu e aici, spuse Ștefan. Nu mai e nimeni aici...

— Păcat că n-ai stat să mă ascuți cum le-am vorbit, continuă Bursuc. Să fi auzit cuvântul lui Dumnezeu. Am fost inspirat! Plângeau oamenii ascultându-mă și se pocăiau. Le-am vorbit de sfârșitul lumii, le-am explicat Apocalipsa... Păcat că n-ai fost, adăugă căutându-se în buzunar și scoțându-și pachetul cu țigări.

MIRCEA ELIADE

430

— Credeam că e aici, vorbi Ștefan foarte încet, mai mult pentru sine. Acum, nu mai știu unde s-o caut...

— Trebuie să mergem la popă, că stă să moară, continuă Bursuc. Apoi trebuie să vorbesc la telefon cu lașul.

— Nu mai știu unde s-o caut, îl întrerupse Ștefan. Au astupat și pivnița... își trecu mâna pe frunte. Bursuc zvârli atunci țigara cât putu mai departe,

printre măcăciunii uscați și, apucându-l de braț, îl trase după el înapoi spre ruine.

— Dacă ai curajul și ești bărbat, vino cu mine și blestemă! îi șopti. Blestemă, domnule consilier! Ridică pumnul către cer și blestemă! Că ai pentru ce să blestemi. Fii bărbat! Împotrivește-te lui Dumnezeu, înalță mâna împotriva *lui, fă ceval* De ce stai ca o muiere plouată? strigă el ridicând deodată glasul. Luptă-te voinicește! Cheamă pe diavol de partea dumitale și ia-te la trântă cu Dumnezeu! *Fă ceval* strigă el din nou exasperat. Ștefan îl privea absent, parcă nu l-ar fi auzit.

— Vezi că n-ai curajul? șopti Bursuc zâmbind viclean. Vezi că nu ești bărbat? Nu ești nici cald, nici rece. Ești căldicel și puțintel, și Dumnezeu te va scuipa cu scârbă. Dacă măcar ai fi avut curajul să te răzvrătești împotriva lui Dumnezeu și să-l blestemi, adăugă el. M-aș fi putut ruga pentru dumneata atunci. De ce taci? îl întrebă pierzându-și răbdarea. Spune ceva! Strigă! Înjură! Pune mâna pe piatră și zvârle în Dumnezeu! *Fă ceval* Dar ridicând din nou glasul, Bursuc se înecă și începu să tușească. Tuși așa multă vreme, cu palma peste gură, scuișând mereu, înjurând printre dinți. La un pas în fața lui, Ștefan îl privea încurcat. Începea să se întunece. Târziu, Bursuc își potoli tușea, își scoase batista și-și șterse obosit barba.

— Am vrut să te ispitesc, șopti el răgușit. Am vrut să văd dacă mai ai credință. Acum, haide la popă, adăugă, că trăgea să moară. Poate îl mai găsim în viață...

Bibicescu bătu de mai multe ori în ușa, dar văzând că nu-i răspunde nimeni, se apropie de fereastra odăii lui Biriș și începu să ciocănească timid. După câteva minute își pierdu răbdarea și plecă, îndreptându-se spre stația de tramvai. Mergea repede, grăbit, întorcând mereu capul. Dar se opri deodată, rămase o clipă nehotărât, apoi se reîntoarse lângă fereastră. Începu să bată din ce în ce mai tare. Curând simți o mână pe umăr și sări în lături speriat, foarte palid. Era doamna Porumbache.

— Te ostenești degeaba, îi spuse ea. Doarme greu. E cam bolnav de câteva zile. Mi-e teamă c-a scuipat iar sânge...

Era o seară caldă, uscată, prăfuită, de la sfârșitul lui septembrie. Bibicescu își scoase batista și începu să-și ștergă, tremurând, fața. Cealaltă mână și-o rezemase pe inimă. Doamna Porumbache îl privi lung, mirată.

— Dar ce ai? De ce te-ai speriat?

— Aș vrea să intru o clipă, șopti Bibicescu. Am să-i spun ceva foarte important.

Descuind ușa, doamna Porumbache întoarse capul și-l privi iar.

— Spuneai că e ceva important? Că, altminteri, nu mă îndur să-l scol...

— E important, repetă Bibicescu grăbindu-se să intre.

În coridor, doamna Porumbache lipi urechea de ușa de la odaia lui Biriș.

— Doarme adânc, spuse. Mi se rupe inima că trebuie să-l scol...

Dar se hotărî brusc, puse mâna pe clanță și deschise ușa. Bibicescu intră imediat după ea. Pe măsuta de lângă pat ardea o lampă mărunță, cu un bec foarte slab, a cărui lumină era încă și mai voalată de un șal înfășurat în jurul abajurului. Biriș dormea încruntat, cu gura deschisă. Doamna Porumbache se apropie de el și-i puse mâna pe frunte.

— Petrică! îl strigă ea.

MIRCEA ELIADE

432

Fără nici un efort, Biriș se trezi și începu să se frece la ochi.

— Am dormit cam mult, spuse. Nu trebuia să mă lași. N-am să mai pot dormi la noapte.

Atunci îl recunoscu pe Bibicescu și-l privi lung, mirat, apoi își întoarse repede ochii spre doamna Porumbache.

— Vrea să-ți vorbească, îi spuse ea. E ceva important...

Bibicescu se apropie și se așeză pe scaunul de lângă pat, ținându-și mereu mâna la inimă.

— Nu știu dacă e atât de important, începu el silindu-se să zâmbească, ironic. Nu e vorba decât despre modesta mea persoană. Pe cine mai poate interesa ea, acum, când nu mai sunt decât un biet scriitor de geniu? Degeaba râzi, se adresă el lui Biriș, care continua să-l privească, indiferent, degeaba îți spui în sine ta: „Iată că i s-a suit la cap și lui Dan Bibicescu!” Ascultă-mă pe mine, acum m-am convins că am cu adevărat geniu. Am început să

scriu *întoarcerea de la Stalingrad*. Ai să citești și ai să te convingi. Ai să vezi ce poate face Bibicescu. O'Neill, Claudel, Partenie? Zero! Îți spun și ți-o repet: Zero!... Păcat că sunt bolnav, adăugă cu un zâmbet amar. Dar nu-i nimic. N-am să mor înainte de a termina *întoarcerea de la Stalingrad*. Degeaba m-au condamnat ei la moarte. N-am să mor...

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă Biriș.

— Sunt urmărit, spuse Bibicescu încercând din nou să zâmbească. M-a denunțat cineva și vor să mă aresteze. Au făcut o descindere azi-noapte și mi-au răscolit toate sertarele. Noroc că nu aveam manuscrisele la mine. Am avut eu grijă și le-am pus de mult la adăpost. Parcă presimțeam că se pregătește ceva. Am fost chemat azi-dimineață la Prefectură. M-au interogat timp de trei ore, dar n-au avut ce face și mi-au dat drumul. Dar mi-e teamă că vor veni din nou la noapte...

Se întrerupse și-i privi pe rând, continuând să-și păstreze mâna dreaptă pe inimă. Doamna Porumbache îl ascultase speriată. Se așezase pe marginea patului fără să scoată un cuvânt și-și plecă încurcată privirile.

— Venisem să te rog să-mi faceți un mare serviciu, reîncepu Bibicescu. Venisem să vă cer protecție și adăpost pentru câteva nopți, până îmi găsește conu' Mișu o gazdă.

Tăcu brusc, stânjenit. Biriș întinse mâna și apucă pachetul cu țigări după măsura.

— Te-aș ruga să nu fumezi, îi spuse Bibicescu. Mi-e teamă să nu am un nou atac...

Biriș îl privi lung, zâmbind.

— Nu știu unde te-am putea adăposti, spuse el.

433

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Aș putea dormi aici, vorbi Bibicescu arătând către fereastră. Mă mulțumesc cu o saltea. Doar câteva zile, până îmi găsește conu' Misu o ascunzătoare sigură...

— Dar tu nu te-ai gândit că primul lucru pe care-l va face poliția va fi să te caute pe la prieteni și cunoștințe?...

— Doar câteva zile, stăruie Bibicescu, apăsându-și crispat mâna pe inimă. Am o poftă grozavă de scris. Vreau să profit, am nevoie de liniște...

— Unde crezi că l-am putea ascunde? se adresă Biriș către doamna Porumbache ca și cum nu l-ar fi ascultat. Ar trebui să vorbesc și cu Ștefan...

— Văd că nu vrei, îl întrerupse Bibicescu. Nu-i nimic. Am să caut în altă parte. Are să-mi găsească conu' Mișu... Biriș continua s-o privească, întrebător, pe doamna Porumbache.

— Du-l în seara asta la Irina, îi spuse el. Acolo n-au să-l caute...

— Am o poftă grozavă de scris, începu Bibicescu. Mă apuc chiar în noaptea asta. Crezi că o să găsesc acolo hârtie și cerneală și tot ce-mi trebuie? Am o scenă extraordinară în cap. Mi-a venit chiar când ieșeam de la Prefectură și trebuie s-o scriu în noaptea asta. Să vezi...

Cu un efort, se sculă de pe scaun, dar nu se depărta; rămase în spatele scaunului, cu mâna pe spetează.

— Să vezi, continuă el cu un zâmbet secret. Acțiunea se petrece într-un block-haus de la Stalingrad. E noapte. Sunt doar câteva persoane pe scenă. Și deodată apare un colonel. În paranteză, îți pot spune că m-am inspirat din viața colonelului Băleanu; dar e înainte de accident. Vine să inspecteze avantposturile...

— Cred că ar trebui să vă grăbiți, îl întrerupse Biriș, adresându-se doamnei Porumbache.

— Se aud necontenit tunurile, continuă Bibicescu. Colonelul...

Se întrerupse brusc și se reaseză pe scaun, punându-și din nou mâna pe inimă.

— Ce ai? ți-e rău? îl întrebă doamna Porumbache.

— Mi-e teamă să nu începă, șopti Bibicescu pălind.

Biriș îl privi enervat, apoi întinse mâna și apucă pachetul cu țigări.

— Ascultă-mă, îi spuse el. Încearcă să te vindeci de ideea aceasta absurdă că ești bolnav de inimă. Am aflat tot de la conu' Mișu. Am aflat că te-au văzut nu știu câți doctori și ți-au făcut nu știu câte analize și cardiograme. Nimeni nu ți-a găsit nimic. Ești perfect sănătos...

Bibicescu îl ascultase cu capul plecat, frecându-și încet partea stângă a Pieptului.

— Îți mulțumesc, vorbi el târziu, zâmbind. Mi-a trecut. Nu mai am nimic. Are să vină conu' Mișu în cursul zilei de mâine să-mi aducă o pijama și niște

MIRCEA ELIADE

434

cămăși. În noaptea asta am să dorm îmbrăcat. Adică, mai precis, n-am să dorm deloc. Am să lucrez. Ar fi chiar mai bine dacă mi-ai da tu niște hârtie...

În curte, doamna Porumbache îi făcu semn să aștepte și intră singură. Îi găsi la masă.

— M-a trimis Petrică, începu ea cu o voce scăzută. Vă rugăm să găzduiți câteva zile pe un domn. Îl cheamă Bibicescu. E urmărit de poliție...

— Îl cunosc, spuse Irina ridicându-se de la masă. Îl cunosc de la Cătălina... în acea clipă apără în prag Bibicescu. Se înclină profund, apoi se apropie

și, ceremonios, ca și cum s-ar fi aflat pe scenă, sărută mâna doamnei Ivașcu, apoi a Irinei și strânse mâna, scurt, bărbătește, învățătorului.

— Eu sunt, spuse el zâmbind. Dan Bibicescu, actor și autor dramatic, fost director al Teatrului Național, fost

subsecretar general al Teatrelor. Poate ați auzit de mine...

— Te cunosc de la Cătălina, spuse Irina.

— De la Cătălina, repetă Bibicescu clătînând din cap. Da. Evident, trebuia să mă gândesc, adăugă ușor intimidat. Se așează pe un scaun și-și rotește privirile asupra celorlalți, încet, fără grabă, ca și cum ar fi repetat o scenă pe care încă nu știa cum s-o joace și i-ar fi căutat efectele.

— Am venit să vă cer adăpost pentru câteva zile, începu el deodată. Vă închipuiți de ce. Sunt urmărit. Prietenul meu, Mișu Weismann, se ocupă în acest moment... Dar, în sfârșit, poate e mai prudent să nu intru în amănunte. Vreau doar să vă spun că nu voi rămâne decât câteva zile. Și vă mai spun un secret: am o poftă grozavă de scris. Vreau să încep chiar în noaptea asta. Mi-am adus și hârtie. Nu cred că am să dorm deloc, toată noaptea. Dacă o să-mi spuneți unde am să mă pot retrage...

Doamna Ivașcu îl privise tot timpul fascinată, neizbutind să-și dezlipească ochii de el.

— în salon, spuse ea. îl putem culca în salon, îi putem face patul acolo...

— Vă mulțumesc, se înclină Bibicescu, vă mulțumesc din suflet, stimată doamnă... Dacă s-ar putea, aș vrea o cameră retrasă, unde să mă pot concentra. Cred că am să scriu o capodoperă, adăugă el rotindu-și din nou privirile în jurul mesei.

Irina ieșise pe nesimțite și se întoarce cu o tavă pe care se afla o farfurie cu supă și niște legume fierte. Bibicescu o privi cum îi așază tacâmul, apoi se trezi că mănâncă. Învățătorul îi umplu paharul cu vin și ciocniră cu toții.

— Dacă o să-mi dați voie, începu Bibicescu, am să vă citesc din când în când, serile, în jurul mesei acesteia, câteva scene. Scriu o piesă de teatru. Nu e prima mea piesă, dar de data aceasta sunt sigur că voi scrie o capodoperă.

435

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Dacă n-ar fi încă un mare secret, v-aș putea spune și pentru ce teatru o scriu. Dar poate că am să vă spun mai târziu, adăugă după o clipă, visător.

A doua zi Mișu Weismann veni cu mașina în strada Măcelari. Coborî grăbit cu o valiză încărcată.

— N-a dormit aici, îi spuse doamna Porumbache. Ne-a fost teamă. I-a fost teamă lui Petrică să nu-l caute poliția, că știe că sunt prieteni. N-am închis ochii toată noaptea. Tot așteptam să vină să-l caute...

— Nu vine nimeni, spuse Weismann. Am avut eu grijă... Lăsă valiza pe coridor și intră în odaia lui Biriș.

— Să n-aveți nici o teamă, continuă el jovial, ștergându-se cu batista pe frunte. Am aranjat și cu Poliția. Nu va fi căutat.

— Mi-am închipuit eu, făcu Biriș zâmbind. Mi-am închipuit că și urmărirea aceasta e cam tot atât de reală cât și boala lui de inimă...

— Te înșeli, îl întrerupse Weismann. Chestia cu inima este, evident, o obsesie a lui. Dar a fost ieri anchetat de Poliție și risca să fie arestat. E întotdeauna mai greu să scapi pe cineva după ce-a fost arestat. A făcut foarte bine că s-a ascuns. Mi-a lăsat timp să aranjez lucrurile. Nu pot să-ți spun mai mult, dar dosarul lui e destul de încărcat...

Se așezase pe scaun și continua să se ștergă cu batista pe obraz.

— A fost denunțat, reîncepu după o pauză. O să aflăm într-o zi de cine. Probabil vreun coleg, căci sunt toți geloși pe el. Nu e vina lui dacă are geniu, încearcă toți să-l distrugă.

Rămase o clipă gânditor.

— Cât timp poate rămâne la Irina? îl întrebă deodată, tresărind. Roag-o din partea mea să-l țină măcar o săptămână. Între timp, aranjez și-l mut într-altă parte. Când ai să te duci să-l vezi, să-i spui că am să trec la începutul săptămânii viitoare, pe seară. Nu mă duc acum, pentru că poate sunt și eu urmărit. Trebuie să fim prudenți, măcar câteva zile. Pe urmă, aranjez eu lucrurile...

— N-am să mă pot duce, spuse Biriș. Nu mă simt prea bine. Weismann îl privi încurcat.

— Ar trebui să mai stai câțva timp la Moroeni, în sanatoriu, spuse. Iar ai slăbit...

Biriș tăcu, continuând să fumeze.

— Trimite-i vorbă prin doamna Porumbache, reluă Mișu. Spune-i să aibă răbdare, că totul se aranjează. Să n-aibă nici o grijă de hârtii, de manuscrise, pentru că sunt la adăpost, și foarte curând va fi așa cum vrea el. Știe el despre ce e vorba, adăugă zâmbind. Spune-i doar atât: să n-aibă grijă de hârtii. Și îndata ce termină piesa, s-o copieze și să mi-o trimită. Sau nu; mai bine să m-aștepte pe mine. Am să vin pe la începutul săptămânii viitoare și am să-i iau piesa,

MIRCEA ELIADE

436

dacă o va termina până atunci. Am o ocazie unică, săptămâna viitoare; știe el despre ce e vorba...

Biriș îl ascultase concentrat, silindu-se să înțeleagă. Voi să spună ceva, dar Mișu Weismann nu-i lăsă timp.

— îl mai vezi pe Viziru? îl întrebă coborând puțin glasul.

— Nu l-am mai văzut cam de mult. Dar acum știu unde stă. Am să trec pe la el îndata ce mă voi înzdrăveni.

— Spune-i să păstreze contactul cu Bursuc, făcu Weismann coborând și mai mult glasul. E foarte important. Avem nevoie de Bursuc. Să continue să-l vadă, să stea cu el de vorbă, să-l descoasă... Spune-i că e un lucru foarte important...

Biriș începu să zâmbească.

— Nu înțeleg nimic, dar am să-i spun. Nu știu despre ce contact poate fi vorba...

— L-a văzut astă-vară în Moldova, îl întrerupse Weismann. Au stat împreună o săptămână și au rămas prieteni. E foarte important. Avem nevoie de Bursuc...

Din seara când venise, Bibicescu scria mereu. În timpul zilei, nu mai intra nimeni la el. Irina venea diminețile, cu ceaiul, și avea grijă să-l anunțe, bătându-i în ușă cu un sfert de ceas înainte de fiecare masă, ca să aibă timp să-și sfârșească în liniște pagina începută.

— O sută cincizeci de pagini! izbucni într-o seară Bibicescu după ce se așeză la masă.

Trecuse o săptămână de când venise.

— Trebuie să vă gândiți că fiecare pagină a fost scrisă și rescrisă de cel puțin trei ori. Asta înseamnă 450 de pagini, deci mai mult de 60 pagini pe zi. Ce spui, domnu' Vasile? se întoarse el spre învățător.

— Un al doilea Nicolai Iorga, rosti învățătorul cu evlavie. De-abia așteptăm să ne-o citiți, s-o admirăm și noi... Bibicescu începu să mănânce, prelungind într-adins tăcerea, cu un zâmbet misterios. Apoi ridică brusc capul și-și roti privirile în jurul mesei.

— Primele două acte sunt deja scrise. Dacă sunteți de acord, și nu vă deranjează prea mult, am să vi le citesc astă-seară, după cină...

Apoi, cu un efort, ca și cum s-ar fi trudit să improvizeze o scenă al cărui text îl uitase printr-o bruscă amnezie, zâmbi, privi pe rând pe fiecare și, dând ca din întâmplare cu ochii de farfurie, începu să mănânce încet, concentrat, simțindu-se ținta atenției generale. Tăcerea se prelungea.

— Să-l culc întâi pe Gheorghită, spuse Irina ridicându-se.

437

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Păcat! făcu învățătorul. Mi-ar fi plăcut să asculte și el, să se obișnuiască de mic cu capodoperele. Și-ar fi amintit mai târziu că, la vârsta de șase ani, a ascultat, citită chiar de autor, celebra piesă... Ce titlu i-ați pus? întrebă el.

— *Întoarcerea de la Stalingrad*, rosti rar, solemn, Bibicescu.

— Frumos titlu! șopti doamna Ivașcu. Păcat că n-are să poată fi jucată, cu rușii aici, peste noi...

— N-aveți nici o grijă, spuse Bibicescu zâmbind. Va fi jucată. Și va fi jucată foarte curând. Evident, nu aici. Va fi jucată în străinătate...

Apoi se sculă brusc.

— Ar fi mai bine să v-o citesc la mine, în salon, spuse. E mai multă atmosferă. Vă aștept într-un sfert de ceas...

Când au intrat în salon, l-au găsit așteptându-i în picioare, rezemat de birou, ținând în mână un teanc de foi scrise. La o mare distanță de birou, în mijlocul salonului, Bibicescu așezase trei scaune, unul lângă altul. îi pofti ceremonios, înclinând puțin capul, să se așeze. Apoi trecu în fața biroului, lăsă hârtiile, își băgă mâna în buzunar și începu să vorbească, adresându-se de departe, cu un glas de scenă, ca și cum ar fi vorbit în fața unei săli pline.

— Doamnelor și domnilor, rosti el, înainte de a vă citi primele scene din noua mea piesă, aș vrea să vă spun câteva cuvinte despre titlul, conținutul și sensul acestei piese. *Titlul, întoarcerea de la Stalingrad*, precizează de la început că e vorba de o piesă care se inspiră dintr-un eveniment istoric, mai bine zis o catastrofă istorică recentă, chiar foarte recentă. În afară de interesul acțiunii și, cum veți vedea îndată, valoarea mitului pe care-l scot la iveală — țin să vă atrag atenția că, utilizând un subiect atât de recent ca asediul Stalingradului, nu voi mai putea fi acuzat, cum am fost acuzat de atâtea ori, că m-am inspirat din operele inedite ale altui mare autor dramatic, sau chiar că l-am plagiat, în sensul că am utilizat manuscrisele lui în propriile mele opere. E vorba de Partenie, adăugă el după o pauză.

Irina își făcu repede cruce și se aplecă spre urechea doamnei Ivașcu.

— A fost logodnicul Ioanei, șopti ea. A iubit-o foarte mult... Bibicescu se încruntă și o privi lung, sever.

— V-aș ruga să nu mă întrerupeți, spuse. Toate comentariile le puteți face în pauza care va urma acestei scurte introduceri... Deci, ca să reiau firul, am fost acuzat că ultimele mele opere sunt inspirate din manuscrisele lui Partenie. Adevărul este exact contrariul. Aceste manuscrise, pe care le-am descoperit printr-o serie de întâmplări extraordinare, și care sunt astăzi în posesiunea mea, aceste manuscrise au fost corectate și completate de mine ca să poată fi puse în scenă. Vă amintiți, cred, de *Priveghiul*, pe care l-am pus personal în scenă acum șase ani, când eram directorul Teatrului Național. Vă pot spune un lucru

MIRCEA ELIADE

438

pe care nu l-am spus încă nimănui: mai mult de jumătate din piesa aceasta îmi aparține...

Făcu o lungă pauză, privind-i pe rând, în ochi. Doamna Ivașcu se simțea incomod pe scaunul cu spetează, care o silea să stea în capul oaselor, dar, intimidată, nu îndrăznea să se miște.

— După cum știți, reluă Bibicescu, Partenie a murit în 1939; deci, în nici un caz n-ar fi putut lăsa în manuscris o dramă inspirată dintr-o catastrofă istorică petrecută patru ani după moartea lui. Așadar, nu voi mai putea fi acuzat că am plagiat manuscrisele lui Partenie... Aș vrea acum, reîncepu după o scurtă pauză, cu un alt glas și apucând teancul de foi scrise de pe birou, aș vrea să vă spun câteva cuvinte despre semnificația acestei piese. Pretind că

am făcut o mare descoperire. Pretind că am descoperit un mit românesc al Morții, necunoscut sau dispărut în restul Europei. O să vedeți îndată în ce constă acest mit. Dar afirm, de la început, că sunt cel dintâi scriitor european care să fi îndrăznit a utiliza, într-un chip cu totul neașteptat, un mit al Morții ca subiect pentru o dramă modernă...

Se opri din nou, își trecu absent mâna prin păr, apoi ocoli încet biroul, apucă teancul de foi scrise și începu să le răsfoiască, parcă ar fi căutat ceva. În cele din urmă ridică din umeri și, hotărându-se brusc, trecu din nou în fața biroului, pregătindu-se de lectură. Își drese glasul, își opri privirile, pe rând, asupra fiecăruia, dar niște priviri depărtate, ca și cum nu i-ar fi văzut, și începu.

— Scena reprezintă ruinele unui block-haus din Stalingrad. În timp ce cortina se ridică încet, se aud exploziile artileriei sovietice. Exploziile vor continua, la intervale egale, în tot timpul actului I. Se va înțelege că bombardamentul acesta continuu durează de la începutul asediului și că nu va lua sfârșit decât o dată cu zdrobirea ultimelor rezistențe. E ca un fel de leit-motiv într-o simfonie...

Se-nterupse și-și ridică ochii din manuscris.

— Vă aduceți aminte de începutul *Simfoniei a cincea* a lui Beethoven, de *Simfonia destinului*...

Începu s-o fredoneze, bătând în același timp cu pumnul în birou.

— Ta, ta, ta, ta! repetă el melodia bătând din nou cu pumnul patru lovituri scurte. Ta, ta, ta, ta!... Ta, ta, ta, ta!...

„Așa bate soarta în poartă!” Acesta e înțelesul motivului muzical cu care se deschide Simfonia. Tot așa, aici, destinul e semnat, de la început, prin exploziile neîntrerupte ale artileriei sovietice... În scenă e întuneric, își reluă Bibicescu lectura. Doar într-un colț, spre dreapta scenei, se zărește o lumină sfioasă. Un rănit încearcă să citească o scrisoare la lumina unei lămpi electrice, de buzunar. În stânga scenei, se distinge un coridor pe jumătate îngropat sub ruine. La gura coridorului...

Se întrerupse și, depărtându-se de birou, începu să explice decorul.

439

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Aici începe coridorul, arată el spre stânga salonului. Ruinele, molozul, ajung până în mijlocul scenei; și făcu repede câțiva pași spre birou, arătând. Se ghicește că o bombă a căzut nu de mult chiar deasupra coridorului, spărgându-i bolta și omorând, probabil, tot grupul care se găsea adăpostit acolo, în întuneric, nu se disting decât ruinele și câteva corpuri. Un minut de la ridicarea cortinei, se aud pași grei, împleticiți, ca ai unui om care înaintea anevoie prin întuneric, printre ruine.

Și Bibicescu începu să pășească rar, în jurul biroului trântind piciorul ca să facă zgomot, tușind, murmurând.

— Câteva clipe în urmă apare un colonel cu o lanternă electrică în mâna dreaptă, citi Bibicescu din manuscris.

Este îmbrăcat într-o uniformă uzată de campanie. Se îndreaptă încet spre mijlocul scenei și-și rotește privirile în jurul lui. Colonelul: *Ce s-a întâmplat aici!*

Nemulțumit de cum citise, Bibicescu își desprinsese ochii de pe manuscris, făcu câțiva pași în fața biroului și strigă deodată, cu o voce străină, profundă: *Ce s-a întâmplat aici? Unde sunt oamenii? Sergenți* Apoi se întoarse încet spre birou, ridică manuscrisul în fața ochilor și citi.

— Rănitul care se află în colțul din dreapta al scenei își continuă lectura scrisorii ca și cum nu l-ar fi auzit.

Colonelul se îndreaptă spre el. Colonelul: *Ce s-a întâmplat? Unde e sergentul?* Soldatul continuă să citească.

Apropiindu-se de el, colonelul îi pune mâna pe umăr. Colonelul: *Nu mă auzi? Unde sunt ceilalți?*... Dar soldatul citește înainte fără să-și ridice capul...

Bibicescu se întrerupse și, cu un zâmbet misterios, se adresă direct celor trei, care-l ascultau, departe, așezați cuminiți pe scaune.

— După cum o să înțelegeți mai târziu, soldatul era și el mort, așa cum erau toți ceilalți din jurul lui. Dar explozia îl omorâse tocmai când citea scrisoarea primită de la soția lui, și soldatul încă nu înțelesese că murise. Voia cu orice preț să sfârșească de citit scrisoarea. Dar, evident, se trudea zadarnic s-o sfârșească. Pentru că el, murind, ieșise din Timp și nu mai putea împlini o acțiune care necesita curgerea Timpului. Așa că, într-un anumit fel, era condamnat să citească la infinit aceeași scrisoare, fără să poată ajunge vreodată la ultimul cuvânt... Dar, evident, colonelul nu știa că era mort. îl vedea acolo, în fața lui, cu lampa electrică de buzunar într-o mână, cu scrisoarea în cealaltă. Așa că încearcă din nou să-i vorbească, și-și pierde chiar răbdarea. Colonelul — reluă Bibicescu lectura —: *Ai surzit? Ce s-a întâmplat aici?*...

Atunci se auziră mai multe bătăi, din ce în ce mai puternice, și ușa se deschise. În prag apără Mișu Weismann cu doamna Porumbache. Mișu salută cordial și se îndreptă grăbit spre Bibicescu.

— Haide repede, că mașina nu ne poate aștepta prea mult, îi spuse.

MIRCEA ELIADE

440

De cum îl văzuse intrând, Bibicescu nu făcu nici un efort să-și ascundă plictiseala că fusese întrerupt. Trânti foile și, ocolind biroul, se așeză pe scaun.

— Ce mașină? întrebă el enervat.

— Nu ți-a spus Biriș că ți-am găsit gazdă și că am să trec să te iau, săptămâna asta, pe seară?

— Nu mi-a spus nimic, nimic.

Mișu Weismann întoarse întrebător capul spre doamna Porumbache.

— Mie mi-a spus să-i aduc doar valiza cu rufe, se scuză ea.
— Tocmai le citeam prima scenă din actul I, începu Bibicescu. Îmi pare rău. Dacă aş fi ştiut că am să fiu întrerupt, amânam pe altă dată...
O clipă, Mişu Weismann păru derutat.
— În cât timp crezi că poţi fi gata?
— Gata de ce? îl întrebă Bibicescu privind-l cu înţeles în ochi. Gata de aventură? De aventura cea mare? Weismann îi făcu repede semn, încruntându-şi de mai multe ori sprâncenele.
— Ți-am găsit gazdă, îl întrerupse el vorbind repede. Dar maşina nu poate aştepta prea mult în faţa casei. E un prieten al meu, de încredere. M-a rugat doar să mă grăbesc.
— Dacă dumnealor sunt de acord, cred că aş mai putea rămâne aici, vorbi Bibicescu.
— Este o mare cinste pentru noi să găzduim un autor dramatic de o asemenea valoare, începu învăţătorul făcând un pas spre Weismann.
— Mă simt foarte bine aici, continuă Bibicescu. Am chef de scris, nu mă deranjează nimeni. Şi de când sunt aici, să bat în lemn, n-am mai avut nici o criză...
— Mă duc atunci să vorbesc cu prietenul meu, să nu mai aştepte, făcu Weismann îndreptându-se spre uşă. Bibicescu îşi rezemă braţele de birou şi îşi duse amândouă palmele la frunte, cu un aer deznădăjduit.
— Îmi pare rău că v-am deranjat, se scuză doamna Porumbache. Nu ştiam nimic. O fi uitat Petrică să-mi spună, că a fost tot bolnav. A venit domnu' Mişu cu maşina şi m-a rugat să-l însoţesc, ca să-i arăt casa şi intrarea. Spunea că trebuie să fim prudenţi...
— S-a aranjat, făcu Mişu revenind în salon. Ne stă la dispoziţie pentru altă dată. Continuă, continuă! se adresă el lui Bibicescu. Am să te ascult şi eu vreo 10-15 minute. Dar nu mai mult, pentru că sunt aşteptat într-altă parte...
Drept răspuns, Bibicescu îşi luă foile scrise, le băgă într-o mapă şi deschise sertarul biroului. Mişu Weismann se apropie repede de el.

441

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Dacă nu vrei să mai citeşti, cel puţin dă-mi-le să le expediez, îi şopti el. Am o ocazie, săptămâna viitoare. Îţi trimisesem vorbă prin Biriş, adăugă coborând şi mai mult glasul.
— N-am terminat, spuse Bibicescu. Am scris numai două acte. Şi trebuie să le mai transcriu o dată, după lectură. De-abia la lectura cu glas tare îmi voi da seama dacă e destul de dramatică. Tocmai începusem, când m-ai întrerupt...
Mişu Weismann, îi luă braţul şi-l îndemnă către fundul salonului. Doamna Porumbache se așezase şi ea pe scaun şi acum toţi patru îi priveau de departe, fără să îndrăznească să vorbească, parcă tot aşteptând să li se spună că spectacolul va reîncepe în curând.
— Erai să faci o gafă, şopti Weismann continuând să-l țină de braţ şi plimbându-se cu el în fundul salonului. Sper că nu le-ai spus nimic.
— Nu, răspuse Bibicescu distrat. Sunt nişte oameni foarte de treabă. Nu sunt deloc indiscreţi.
— Cred că ți-ai dat seama că e un lucru extrem de grav, continuă Mişu coborând şi mai mult tonul. Nu uita că sunt atâtea vieţi în joc, în afară de libertatea şi vieţile noastre...
Apoi se întoarse şi, îndreptându-se spre grupul care-i privea de departe, începu să vorbească tare, degajat.
— Atunci, suntem înţeleşi. Am să-ţi mai dau un semn de viaţă într-una din zilele astea...
Văzându-l că se apropie, doamna Porumbache se ridică de pe scaun.
— Mai stai, coană Viorico, îi spuse învăţătorul. Că poate începe din nou şi ascultă şi dumneata. E ca la teatru...
— O să reiau lectura mâine seară la aceeaşi oră, anunţă cu solemnitate Bibicescu.
Dezamăgiţi, se ridicară toţi în picioare. Bibicescu începu să așeze, tăcut, scaunele la locurile unde se aflau de obicei, lângă perete şi în jurul canapelei.
„E duminică, îşi spuse Biriş, ar trebui să fie acasă.” Rămase câţva timp cu urechea la pândă, apoi apăsă din nou pe butonul soneriei, sunând prelung. De data aceasta auzi un mic zgomot în odaie şi paşi care se apropiau de uşă.
— Sunt eu, Biriş! strigă.
Ştefan îi deschise repede şi-l privi uimit, ca şi cum s-ar fi temut să nu-i aducă o veste proastă.
— Sper că nu te deranjez, spuse Biriş intrând.
Dar dădu cu ochii de şevaletul acoperit în grabă cu o pânză albă, murdară, şi rămase încurcat în mijlocul camerei.

MIRCEA ELIADE

442

— Tocmai mă pregăteam să pictez, spuse Ştefan. M-am reapucat de pictură... Dar nu mai e ca înainte, adăugă încurcat, încercând să zâmbească. Nu mai reuşesc...
Ridică pânza de pe şevalet şi îi arătă. Pe o bucată mare de carton alb, îşi plimbase pensula parcă la întâmplare; se distingeau, de o parte şi de alta, două mase informe de culoare neprecisă, vânăţ-întunecată, legate între ele printr-o spirală sinuoasă, şovăitoare. Biriş se apropie şi le privi cu atenţie.
— Seamănă cu un fel de labirint...
— Nu mai reuşesc, repetă Ştefan ca şi cum nu l-ar fi auzit. Altădată, în camera secretă, era de ajuns să pun mâna

pe pensulă ca să simt că pătrund în alt Univers, *în altă parte*. Acum, pictez la întâmplare. Vreau să spun că nu mai pot ieși din mine, că nu mai regăsesc nimic...

— Da; seamănă totuși cu un labirint, reluă Biriș, arătându-i direcția spiralei. Dacă ai mai adăuga aici o linie, două...

— Am încercat cu tot felul de culori, continuă Ștefan, dar nu merge. Revin mereu la această nuanță; parcă aș presimți că, dacă aș ști cum s-o utilizez, aș găsi tonul just... Cred că ai înțeles că o caut pe Ileana, adăugă evitându-i privirile, și intimidat deodată, se așează pe scaun. Atunci, când pictam, în camera secretă, era de-ajuns să-mi amintesc de mașină, ca să le regăsesc pe toate: pădurea, noaptea de Sânziene și pe ea, Ileana... Nu știu cum să-ți explic...

— Cred că înțeleg, spuse Biriș. Într-un anumit sens, încercai și tu, ca Proust, o regăsire a timpului pierdut...

— Nu; nu e asta, îl întrerupse Ștefan. Era un altfel de Timp. Nu-l trăisem, încă; nu era legat de trecutul meu. Era *altceva*, venit parcă dintr-altă parte... Dar, în fond, n-are nici o importanță, făcu repede, cu un glas pe neașteptate înăspriț.

Se ridică și acoperi șevaletul, apoi se apropie de fereastră și privi în stradă. Era o după-amiază tulbure de octombrie, cu cerul numai pe jumătate acoperit, dar amenințând totuși să plouă dintr-o clipă în alta.

— N-am vrut să-ți-o mărturisesc până acum, dar trebuie să-ți spun că am fost la Zinca. Nu e nici acolo. Casa lor de-aici, din strada Batistei, a fost distrusă în bombardament. Am crezut că s-a ascuns la moșie, la Zinca. Îmi spunea că-i place să trăiască multe luni pe an la țară. Dar nu e nici acolo. Nu s-a mai întors. Nu izbutesc să-mi imaginez unde poate fi. Nu știe nici Duma. M-a asigurat că n-a rămas în Portugalia. Și cu toate acestea, știu că e ascunsă undeva și mă așteaptă...

Se întoarse cu spatele spre fereastră și privi spre Biriș, zâmbind.

— O visez mereu. E curios, dar uneori parcă încearcă să se joace cu mine. Într-o noapte, în vis, am întâlnit-o pe o pajiște. Când m-a văzut, a întors capul spre mine și mi-a zâmbit, dar era un zâmbet ironic, provocator, aproape sarcastic.

443

NOAPTEA DE SÂNZIENE

„Te-am avertizat că ai să mă cauți până la sfârșitul pământului și n-ai să mă găsești”, mi-a spus. „Și totuși ești aici, lângă mine”, i-am răspuns eu și m-am îndreptat spre ea. Ne despărteau doar câțiva metri. Dar ea a făcut un singur pas, și parcă s-a depărtat cu alți câțiva zeci de metri... Am alergat după ea, dar cu un al doilea pas s-a îndepărtat atât de mult încât abia o mai zăream. Atunci și-a scuturat părul și m-a privit încă o dată, zâmbind, cu milă. E curios că în acea clipă, în vis, m-am trezit gândind: „N-am s-o pot niciodată ajunge, e ca Ileana Cosânzeana...”

Se opri o clipă și se reaseză pe scaun, intimidat.

— E curios că și Bursuc tot așa îi spune, adăugă. O cauți mereu pe Ileana Cosânzeana? mă întreabă. Și, evident, izbucnește în râs...

— Vasăzică e adevărat, spuse Biriș cu o urma de amărăciune în glas. Conu' Mișu a avut dreptate. Te întâlnești cu Bursuc...

— Am fost cu el la Zinca. Nu ți-am spus, și mă întreb pentru ce... Am început să am apucături ciudate, adăugă încercând să zâmbească. Fac o sumă de lucruri pe care nu le înțeleg...

— Tocmai despre asta venisem să-ți vorbesc, îl întrerupse Biriș. M-a trimis conu' Mișu cu un mesaj. Spune că trebuie să păstrezi contactul cu Bursuc...

Ștefan ridică fruntea și-l privi lung, adânc, și figura i se luminează pe nesimțite.

— Mă duc să-l văd din când în când, la Patriarhie, spuse.

Când se dusesse prima oară, îl întâlnise pe stradă. Bursuc tocmai ieșise și aproape că nu-l recunoscuse, căci era îmbrăcat civil. „După femei, după femei! i-a spus. Așa mă plac, cu barbă mare. E una pe aici, Zoica; moare după mine...”

— Conu' Mișu spune că e foarte important, continuă Biriș.

— Vorbim despre Ileana, începu Ștefan. E curios, dar simțeam nevoia să-l văd pe Bursuc, să-l ascult vorbindu-mi despre Ileana...

— O cauți mereu pe Ileana Cosânzeana? îl întreba. Ștefan se așeza pe scaun, își aprindea țigara și zâmbea încurcat. — E în Spania, spunea el. — De unde știi? îl întreba repede Bursuc apropiindu-se curios de el. — Am visat-o din nou. Se făcea că eram amândoi în Spania... Bursuc îl privea încruntându-se, aproape cu furie. — Ai ajuns ca o babă de mahala! izbucnea el. Te-au năpădit eresurile și superstițiile. Ar trebui să te afurisc. Ar trebui să te scot din Sfânta Biserică! Am puterea s-o fac!... Ștefan fuma liniștit, cu privirile pierdute pe fereastră; foarte aproape, se deslușea zidul înalt al Mitropoliei. — Este sigur în Spania, reîncepea el târziu. De aceea venisem, să te rog să faci și Sfinția Ta ceva. Mă gândesc că Duma n-are încredere în mine. Dar dacă ai vorbi Sfinția Ta cu el... — Ești nebun! izbucnea din nou Bursuc. Ai uitat ce fel de treabă învârtește Duma și cu cine lucrează el. Ai uitat de Protopopescu! adăugă coborând puțin glasul.

MIRCEA ELIADE

444

— ... Mă duceam să-l văd din deznădejde, continuă Ștefan. Când nu mai știam ce să fac, încotro să mă îndrept,

mă duceam la Bursuc...

În toamna aceea, când ieșea de la minister se îndrepta uneori spre pădurea de la Băneasa. *Uite, pe locurile acestea erau bălți*, își amintea — și parcă i se părea că o regăsește lângă el, sau la câțiva pași înaintea lui, mergând băiețește prin iarbă. Dar foarte repede, o pierdea. Revenea neconținut pe locul unde o întâlnise și se trudea să-și reamintească, să prindă pe dinlăuntru clipele acelea singulare, rupte din timpul care le precedase și se continuase după ce palpăirea lor se stinse, clipele când o zărise de departe, călcând băiețește prin iarbă, și inima începuse să i se bată cu putere, și știuse că Ileana nu se va mai putea întoarce cu mașina, pentru că, la miezul nopții, mașina ei va dispărea. Acum umbla pe sub arborii de timpuriu îngălbeniți de secetă, cu crengile aproape în întregime scuturate de frunze, dar zadarnic își repeta: *Pe locurile acestea erau bălți...* — căci pașii lui îl trezeau neconținut, zgomotul pașilor pe covorul de frunze uscate și veștede. Pleca atunci să se plimbe pe câmp, ca să nu mai aibă neconținut în urechi foșnetul frunzelor călcate. Rămânea până foarte târziu, ocolind pădurea, dar revenind neîncetat acolo unde șezuseră amândoi și priviseră cum răsar stelele pe deasupra arborilor, unde el îi vorbise de ariciul cu care se împrietenise când era în liceu. „Nu te înțeleg, îi spusese atunci Ileana. Îmi pare rău, probabil că spui lucruri foarte interesante, dar nu te înțeleg.”

— Nu înțeleg nici eu de ce mă duceam să-l văd, continuă Ștefan, ce puteam aștepta de la el. Odată mi-am amintit ce mi-ai spus de mult, când abia ne cunoscusem: că ar trebui să-mi fie teamă de Bursuc, că e un demoniac... își amintise în prima zi de ploaie din toamna aceea. După ce ieșise de la minister se îndreptase spre strada Batistei. Blocul de la numărul 27 era aproape terminat. La primul etaj se puneau ferestrele. Rămăsese acolo, în ploaie, cu capul gol, urmărind cum se fixează cercevelele în ziduri. „Aici, pe locul acesta, fusese un rond cu flori și un grilaj de fier între două ziduri”, își amintise el. În acea noapte de august, când venise cu mașina, temându-se ca nu cumva Ileana să fi plecat deja la gară, o pisică sărise de pe zid în grădină și se pierduse în întuneric. Avea atunci mânușile negre, uscate, prăfuite, ciupite de molii; le ținea în buzunar și vâra mereu mâna să le atingă. Și deodată își aminti că nu mai știa ce făcuse cu mânușile acelea; nici măcar nu știa dacă erau sau nu ale Ilenei. „Te-ai ostenit degeaba, îi spusese ea atunci, pe stradă, în ploaie, adăpostiți amândoi sub umbrela ei uriașă; nu sunt ale mele...”

— Ți-am spus asta? Întrebă zâmbind Biriș. Nu mai mi-aduc aminte...

— Veneam din strada Batistei, continuă Ștefan, și umblam prin ploaie, întocmai ca și atunci, când mă întâlnisem cu Ileana. Atunci când am sărutat-o sub umbrelă...

Biriș își stinse țigara și-l privi încurcat, apoi își plecă repede ochii.

445

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Da, continuă Ștefan, visător, am sărutat-o. O singură dată; atunci, în ploaie, sub umbrelă. Tot ce-a urmat după aceea, n-ar fi trebuit să se mai întâmple. Am făcut o mare greșeală. Timpul ar fi trebuit să se oprească *atunci*, când am sărutat-o pe gură. Am sărutat-o pe gură! repetă el cu o bruscă fervoare și, ridicându-se, se apropie din nou de fereastră. Niciodată n-am înțeles cum a fost cu puțință un asemenea lucru: să o pot săruta pe gură. Totul ar fi trebuit să se oprească *atunci*. Să nu mai curgă nimic, să împietrească Lumea întreagă. Pentru noi doi, bineînțeles, adăugă repede, numai pentru noi doi. Cosmosul și Istoria ar fi mers înainte pentru tot restul muritorilor, dar pentru noi ar fi trebuit să împietrească *atunci*. Nici un fel de durată nu mai avea sens. O dată ce ne-am sărutat, ce mai putea să se întâmple *altceva*, care să egaleze clipa aceea ireversibilă ?...

Apoi tăcu și privi multă vreme pe fereastră. Norii se înălțaseră și începuse să plouă mărunț, o pulbere fină care aburea pe nesimțite geamul.

— Vorbeai de Bursuc, rupse târziu tăcerea Biriș. Spuneai că ți-ai adus aminte, că-ți spusese eu că era demoniac...

— Da, făcu Ștefan trezindu-se. Umblam prin ploaie și mi-am adus aminte. E curios că tocmai atunci mi-am adus aminte. Când eram cu el în Moldova, și mai ales la Zinca, nu mi-a trecut prin cap o singură clipă că ar putea fi demoniac. Uitasem ce-mi spuseseși. Și totuși acolo, la Zinca, ar fi trebuit să văd că *ar putea fi* un Diavol. Mai ales atunci, când am simțit deodată că *mă îndrept spre el* și că-mi tremură mâinile... Eram hotărât, reîncepu el după o lungă șovăire.

Apoi tăcu din nou, își trecu mâna peste frunte și, apropiindu-se de șevalet, dădu la o parte pânza.

— În fond, cred că tot aici o voi regăsi. Când o visam, nopțile, și mă trezeam cu imaginea ei în față, îmi spuneam că dacă m-aș reapuca de pictură...

Dar parcă se răzgândi și acoperi din nou tabloul.

— Spuneai că ți-ai adus aminte de Bursuc, încercă târziu Biriș să reia conversația.

— M-am dus totuși să-l văd. Îmi era puțin frică, nu știu nici eu de ce. În fața chiliei era să mă întorc înapoi. Și totuși am bătut de trei ori. — Cine e? m-a întrebat. — Sunt eu, Viziru, i-am spus, apoi am intrat. Tocmai se spăla pe picioare. — Mie nu-mi place să fiu murdar ca alți călugări, mi-a spus. Apoi și-a întors capul spre mine și m-a privit. Ce-ai rămas așa, împietrit, lângă ușă? m-a întrebat. — Mi-e teamă să nu te deranjez, i-am spus. — Nu mă deranjezi deloc, mi-a răspuns el. Dimpotrivă; de-abia acum văd că n-am ștergar. Caută un ștergar, trebuie să fie unul pe aici, prin chilie. Am început să caut, dar parcă nimeream tocmai în sertarele în care nu era. — Caută, domnule, mai repede, că se răcește apa, mi-a strigat el. Și atunci am găsit ștergarul și i l-am adus.

MIRCEA ELIADE

Mi-am amintit din nou de ce-mi spuseseși, că e demoniac, și am început să râd. M-a privit, mirat, și a început și el să râdă. Am râs așa amândoi câțva timp. Apoi mi-am adus aminte și m-am trezit.

— De ce ți-ai adus aminte ? îl întrebă Biriș, văzând că tăcerea se prelungește.

— Mi-am adus aminte de tot, de Ioana și de Ileana, de tot ce-aveam mai înainte și mi s-a luat, de toate câte au fost și nu mai sunt. Parcă într-o singură clipă mi-am adus aminte de tot și de toate. Bursuc mă privea, apoi și-a tras ciorapii, s-a încălțat și a ieșit să zvarle ligheanul cu apă. Când s-a întors, mi-a spus: — Tot nemângâiat ai rămas? Apoi irriua cerut o țigară. — Mi-e parcă din ce în ce mai greu, i-am spus eu. Și totuși știi că e aici, undeva, pe pământ, lângă mine. — Ai credință! mi-a strigat el deodată, fii bărbat!... — S-ar putea să fie în Elveția, i-am spus. Pe vremuri, avea o prietenă acolo, îi spunea Valkiria. Poate că s-a ascuns la ea. Ar trebui s-o caut acolo... Bursuc părea gânditor. — Ce-ai de gând să faci ? mă întrebă deodată. Ai de gând să fugi din țară ? — Nu, i-am răspuns, nu fug. Dar o să fie curând o expertiză în Elveția. S-ar putea să fii trimis și eu. — Ascultă-mă pe mine, m-a întrebrat el. Te-a uitat, s-a măritat, e acum femeie cu copii, cu rostul ei în viață. Uite-o și dumneata! E curios că vorbele lui m-au impresionat. Pentru prima dată m-a pătruns îndoiala și mi-am spus: „S-ar putea să aibă dreptate...” Dar el s-a apropiat de mine și m-a bătut pe umăr. — Bagă bine de seamă, mi-a strigat, că eu te ispitesc!... Și asta m-a liniștit. Mi-am adus aminte de Zinca. Așa îmi spusese și acolo... E totuși un om ciudat, adăugă Ștefan după o pauză.

Biriș se ridică din fotoliu și începu să se plimbe încet prin cameră. Se apropie de etajera cu cărți, dar de la cea dintâi ochire văzu că nu sunt decât volume de Economie politică și literatură marxistă și se reîntoarse în mijlocul camerei.

— Te ascult de o jumătate de ceas și nu prea înțeleg mare lucru, spuse el. Dar, în sfârșit, asta nu e treaba mea. Venisem doar să-ți transmit mesajul lui conu' Mișu. Știai că Bibicescu e urmărit și că se ascunde de o lună de zile ?

— Da. Am aflat la minister. Și mi-am adus aminte de Ileana, de un detaliu pe care-l uitasem. Când m-au dus la Prefectură...

Dar se întrerupse brusc și își trecu mâna, exasperat, pe frunte, apoi și-o lăsă, încet, pe obraz.

— Am uneori sentimentul că totul e zadarnic, spuse, că e *prea târziu*. Sunt închis din toate părțile; nu de ziduri, ca într-o închisoare, căci așa putea avea atunci măcar speranța, absurdă, că zidurile ar putea fi sfărâmate și măcar mi-aș putea *imagina* o ieșire — dar am sentimentul că sunt înconjurat de un zid nevăzut, alcătuit din Timp, ridicat din tot ce nu mai pot avea înapoi, din tot ce s-a întâmplat și e ireversibil... Mă întreb atunci...

447

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Tăcu brusc și ridică din umeri, încercând să zâmbească. Biriș se oprise în fața șevaletului. Dădu la o parte pânza și privi încă o dată tabloul.

— Doar câteva linii, spuse, și ar semăna cu un labirint. Îți mai aduci aminte de mesajul pe care-l trimiseseși Ilenei prin mine ? îmi pare rău că nu ți-l mai pot reproduce. Eram bolnav atunci. Aveam febră... îmi aduc totuși aminte că-mi vorbeai de un labirint, de o sferă de metal ai cărei pereți sunt crăpați...

Ștefan rămase visător, privind pânza.

— Mi-aduc, mai ales, aminte de furtuna de-atunci, spuse târziu. Intrasem într-o florărie să cumpăr un buchet de mărgăritare. Și când am ieșit, începuse să plouă, torențial... Era frumos, adăugă el după o clipă.

Apoi se ridică și se apropie de tablou.

— Evident, spuse, însuși faptul că vezi un labirint îmi dovedește că zadarnic pictez, zadarnic mă lupt. Nu mai pot prinde nimic din tot ce-a fost. Aș putea chiar să renunț...

Mai privi o dată tabloul, apoi trase pânza și-l acoperi. Ploaia încetase. Căută pe masă pachetul cu țigări și-l întinse lui Biriș.

— Încolo, ce alte noutăți ? îl întrebă.

— Plictiseli, spuse Biriș, aprinzându-și țigara. M-au eliminat de la liceu, m-au epurat. Element socialmente nesănătos, zic ei...

Încercă să râdă, dar se înăbuși cu fumul de țigară și începu să tușească, își presă batista pe gură, cu exasperare, și făcu semn lui Ștefan să-i aducă un pahar cu apă.

— Socialmente nesănătos cred că e exagerat, spuse după ce bău întreg paharul și-și șterse buzele cu batista.

Nesănătos pur și simplu, e mai aproape de adevăr. Am încercat să intru într-un sanatoriu, dar dacă n-am reușit până acum de acum înainte îmi va fi imposibil. E un sentiment curios, să te știi condamnat la moarte și totuși să nu ți se spună când vei fi executat. Fiecare zi pe care o trăiești, parcă ar fi o zi furată, sustrasă destinului. Asta îți dă un sentiment de euforie...

Bibicescu îi anunța de obicei la sfârșitul dejunului.

— Diseară, la aceeași oră, continuăm...

Lectura avea loc cam de două ori pe săptămână și nu dura niciodată mai mult de un ceas, căci Bibicescu nu le citea decât una sau două scene, întrerupând neconținut dialogul ca să le explice decorul și toate detaliile scenice, în special jocurile de lumini. Uneori, stingea luminile din salon și păstra aprinsă numai lampa de pe birou, cu ajutorul căreia încerca să creeze atmosfera dintre ruinele de la Stalingrad, acoperind-o cu hârtii colorate sau chiar

voalând-o complet sub mai multe dosare ridicate ca un cort deasupra abajurului.

MIRCEA ELIADE

448

Când intrau, la nouă fără un sfert, găseau întotdeauna cele trei scaune așezate, unul lângă altul la aceeași distanță — mai mult de cinci metri — de birou. Se așezau tăcuți, oarecum intimidați, sub privirile severe ale lui Bibicescu, care-i aștepta rezemat de birou, cu manuscrisul în mână. Aproape că nu mai îndrăzneau să se miște și respirau sfios, așteptând să-l vadă ridicând grav manuscrisul și anunțând: *Scena V. Același decor*. Apoi Bibicescu se întrerupea, lăsa manuscrisul pe birou și amintea repede decorul. Nimeni nu mai îndrăznea să vorbească; știau că orice șoaptă îl indispuce. Doar odată, când, către sfârșitul actului I, anunțase: *din coridor se îndreaptă spre mijlocul scenei doi soldați susținând de mijloc pe colonel, grav rănit, bandajat la ochi* — toți trei strigară:

— E colonelul Băleanu!

Bibicescu se întrerupse, încruntat, și-i privi câteva secunde fără să scoată un cuvânt.

— Da, începu el târziu, m-am inspirat din accidentul colonelului Băleanu. Dar pentru asta nu era nevoie să mă întrerupeți. Îmi puteați comunica impresiile dumneavoastră după încheierea lecturii. Nu toată lumea cunoaște pe Băleanu. Spectatorii văd doar că personajul principal apare în scenă grav rănit — și atât. Cel mult, își vor spune: Colonelul și-a pierdut vederea. În nici un caz nu vor striga: E colonelul Băleanu! Apoi își reluă lectura, dar se vedea că era enervat.

Pe la sfârșitul lui octombrie se porniră pe neașteptate ploile reci și în salon, serile, începea să fie tot mai frig. Bibicescu lucra îmbrăcat cu puloverul și uneori își punea și pardesiul pe umeri. Dar continua lectura piesei și când, la nouă fără un sfert, cei trei pătrundeau în salon, îl găseau întotdeauna rezemat de birou, așteptându-i. După ce-i vedea așezați, doamna Ivașcu și Irina cu șaluri de lână pe spate, iar învățătorul îmbrăcat cu un palton vechi, Bibicescu își lua pardesiul de pe umeri, îl lăsa pe speteaza fotoliului și începea. Uneori se întâmpla să asiste și Mișu Weismann, dar acelea erau seri ratate, pentru că Weismann nu putea rămâne niciodată până la sfârșit și Bibicescu își relua anevoie lectura după întreruperea provocată de plecarea lui.

— Când ai de gând să vii ? îl întreba Mișu. Odată îl luă de braț și-l duse în fundul salonului.

— Tot ce mi-ai dat, a și ajuns, îi șopti. E în siguranță. În curând o ștergem și noi. Să fii gata cu manuscrisul. Mișu venea întotdeauna cu mașina, era grăbit, nervos și se interesa întâi dacă Bibicescu a făcut vreo imprudență, dacă a primit vizite, dacă a ieșit cumva să se plimbe în timpul zilei. Dar Bibicescu aproape că nu ieșea din casă, și singura vizită i-o făcuse Biriș, într-o după-amiază de duminică. Uneori, serile, atunci când nu era anunțată o ședință de lectură, Irina venea să-l ia, să se plimbe

449

NOAPTEA DE SÂNZIENE

pe străzi. Bibicescu se lăsa anevoie, pretextând că se simte obosit, că îi e frică să nu aibă o criză, dar în cele din urmă, pornea alături de Irina, în întuneric, și umblau așa un ceas, aproape fără să-și vorbească. Doar într-o seară, pe bulevard, îi spuse deodată:

— Când am să fiu celebru, la Paris, după premieră, și am să mă întorc noaptea acasă, am să-mi amintesc de plimbarea asta. Am să-mi amintesc că mă plimbam pe furiș, în întuneric, să nu mă recunoască cineva, în timp ce canaliile de la teatru, pe care eu le-am creat și cărora le distribuiau rolurile principale când eram director, în timp ce canaliile se plimbă liberi, nestingheriți, și continuă să trimită denunțuri împotriva mea... Mi-a spus conu' Mișu că iar s-au primit denunțuri la Prefectură, adăugă coborând glasul.

Dar ridică disprețuitor din umeri și-și continuă drumul fără să mai scoată un cuvânt.

Câteva seri în urmă, intrând în salon, cei trei rămaseră surprinși în prag. Era aproape întuneric. Biroul fusese lipit de perete, iar lampa acoperită sub dosare. Pe locul biroului se aflau două scaune peste care Bibicescu așezase un cearșaf. Pe alte scaune, alături, se aflau atârinate haine, în așa fel încât să lase impresia că sunt oameni îngenuncheați. Cu o lanternă de buzunar, Bibicescu își conduse gazdele la locurile lor. În salon era mai frig ca niciodată și veniseră toți cu paltoanele.

— O să înțelegeți îndată ce se întâmplă, le spuse Bibicescu. E scena principală. Acum începe să se precizeze mitul morții...

Se apropie de birou, își luă manuscrisul și așezându-l sub conul luminos al lămpii, începu să citească.

— Drum la marginea unui sat, în Moldova. De o parte și de alta troiene de zăpadă — și arată cu mâna spre cearșaf. La căderea nopții, se disting, pierzându-se în întuneric, umbre de oameni îngenuncheați în zăpadă.

Câteva minute de la ridicarea cortinei pe scenă domnește liniște deplină. Deodată se aude o voce înăbușită din fundul sălii: *Simt că se apropieți văd!*... Atunci se ridică din toate părțile un murmur confuz, se aud frânturi de rugăciuni. Preotul, care rămăsese în picioare, în mijlocul drumului, preotul...

În clipa următoare, Bibicescu stinse lampa de birou și aprinse cu o neașteptată îndemânare o lumânare pe care o ținuse ascunsă sub hârtii.

— Preotul, continuă el cu o voce gravă, își aprinde lumânarea. Unul după altul, oamenii îngenuncheați își aprind și ei lumânările...

Spunând aceasta, Bibicescu se apropie de scaunele pe care atârname hainele și aprinse mai multe lumânările, pe care le fixase de mai înainte, cu grijă, de speteze.

MIRCEA ELIADE

— în câteva minute, continuă Bibicescu, scena întregă se umple, până foarte departe, de sute de lumânări aprinse. Preotul îngenunchează și el, în zăpadă, și-și pleacă fruntea.

În timp ce vorbea, Bibicescu îngenunche, cu lumânarea aprinsă, în fața scaunelor. Lăsase manuscrisul pe birou și juca acum scena pe dinafară, schimbându-și glasul după personajele pe care le întruchipa, continuând totuși să dea — cu vocea lui obișnuită, de lector — explicațiile necesare.

— Se vede cum trece, venind din fundul scenei, un convoi întreg de umbre. Sunt soldați în uniforme zdrențuite, unii dintre ei răniți, târându-și picioarele, sprijinindu-se în cârje sau în arme, susținându-se unii pe alții, fără să privească în jurul lor, privind tot înainte, peste zăpadă; și parcă ar fi toți orbi, căci nu-și îndreaptă privirile spre oamenii îngenuncheați alături de ei, parcă nici nu i-ar vedea. Din când în când, câte-o umbră, trecând foarte aproape de lumânări, le stinge.

Bibicescu suflă una din lumânările de pe scaune.

— Și totuși, lumânările acestea le luminează drumul. Înțelesul scenei e acesta: că morții nici măcar nu-și mai dau seama de cât facem noi, oamenii vii, pentru ei, că morții își continuă existența datorită nouă, dar ei nu o știu. Ei cred că viața nouă care începe acum, o dată cu moartea lor, viața aceasta nouă le aparține pe de-a-ntregul. Irina, care îngenunchease de mult, în întuneric, nu se mai putu stăpâni și-și prinse fața în mâini, începând să plângă. Doamna Ivașcu o apucă de braț și-i șopti enervată, plecându-se aproape de urechea ei:

— Taci, proasto! Taci, că te aude!...

Dar Bibicescu continua să vorbească, ținând lumânarea în mână, adresându-se întunericului sălii.

— Aici cred că am adus un lucru nou, neobișnuit în teatrul modern, un lucru pe care numai un Shakespeare l-ar fi putut îndrăzni. Ideea aceasta: că morții sunt totuși deplin despărțiți de noi, pentru că nu-și pot da seama că existența lor de umbre ne-o dătesc nouă, celor vii...

Irina se sculă brusc și ieși repede din salon. Bibicescu întoarse capul spre ușă, exasperat, și se ridică în picioare.

— Vă rugasem să nu mă întrerupeți, spuse el, mai ales la o scenă de importanța acesteia.

— I s-a făcut rău, șopti încurcată doamna Ivașcu.

— De scena aceasta se va vorbi secole de-a rândul, continuă Bibicescu înflăcăându-se. Numai Shakespeare ar mai fi putut avea un asemenea curaj. Se va înțelege mai târziu ce-a însemnat Dan Bibicescu pentru teatrul european. Căci, vreau să vă spun un secret. Piesa aceasta se va juca la Paris. Primele două acte sunt în curs de traducere. O voi pune chiar eu în scenă. Se va vedea atunci

NOAPTEA DE SÂNZIENE

că am avut geniu, dar că intrigile și calomniile m-au secătuit aici, în țară, că numai străinătatea m-a recunoscut...

Continuă să vorbească, direct către cei doi spectatori, cu lumânarea în mână. Părea din ce în ce mai suferent.

— Îmi pare rău că m-ați întrerupt și am jucat prost. Dar e o scenă pur și simplu extraordinară. Lumânările se sting una câte una, până ce nu mai rămân decât câteva — și morții continuă să treacă, dar acum șovăiesc, căci nu mai văd bine calea. Parcă ar bâjbâi prin întuneric. Și în acest timp se aude pe scenă vântul nopții de ianuarie, și murmurul de rugăciuni, și umbrele parcă s-ar clătina în bătaia vântului și lumânările se sting una câte una.

Numai cea a preotului nu se stinge. Și atunci, din fundul scenei, apare colonelul...

Se opri, încurcat, și apropiindu-se de birou așeză lumânarea într-un pahar gol.

— Dar spectatorii, multă vreme, nu înțeleg dacă și colonelul e mort, dacă face și el parte din convoi, sau s-a răstăcit acolo, printre umbre...

Se opri din nou și aprinse lampa de pe birou.

— Dar scena aceasta e prea importantă ca să v-o pot rezuma. Am să v-o citesc integral, în ședința următoare... în seara aceea îl găsi bând. Stătea cu coatele rezemate de masă, privind în gol, pe deasupra sticlei. Strigase: — Intră! de cum îl auzise oprindu-se în fața ușii, dar nu întoarse capul să vadă cine e.

— Te așteptam, îi spuse. Știam că ai să vii. Ia un scaun și stai aici, lângă mine, că sunt amărât. Caută și un pahar... Sunt foarte amărât, adăugă. Din cauza voastră, din cauza amicilor dumitale...

Ștefan se așeză în fața lui. Bursuc ridică deodată ochii și-l privi încruntat.

— Spune-i lui Bibicescu să-și țină gura, izbucni el. Să spună bogdaproste c-a scăpat și să-și vadă de treabă. Să mai lase Stalingradul!

— Nu înțeleg ce vrei să spui, începu Ștefan.

— Nu te mai prefac! îl întrerupse Bursuc. Eu am informații sigure. Spune-i doar atât: să se lase de Stalingrad... Ștefan zâmbi, apoi apucă sticla și-și umplu paharul cu vin.

— Tocmai de-aceea venisem, spuse după ce-l goli dintr-o înghițitură. A trecut Biriș pe la mine...

— Nu-mi spune nimic! îl întrerupse din nou Bursuc ridicând speriat mâna. Nu-mi spune nimic, că eu te vând.

Asta-i meseria mea: să vă vând pe toți, unul după altul, adăugă cu un glas depărtat, visător.

Apoi izbucni într-un râs scurt, înfundat, pe care și-l potoli punând mâna pe pahar.

MIRCEA ELIADE

— Vorbește-mi mai bine de Ileana Cosânzeana, spuse după ce sorbi o înghițitură. Cum ai mai visat-o ?

Ștefan tăcu, continuând să zâmbească. Apucă sticla și umplu din nou amândouă paharele.

— Eu m-am încurcat cu una, Zoica, începu Bursuc gânditor. Mă duc la ea în fiecare noapte. Dar prea mă cred și ei prost! izbucni după o pauză. Parcă eu nu știu ce învârtește Zoica și cine a trimis-o pe aici, pe lângă Sfânta Patriarhie, ca să-mi iasă în cale și să mă privească pe sub gene...
începu din nou să râdă, foarte bine dispus.

— Asta-i de-a lui Protopopescu! șopti târziu.

— îl cunosc, făcu Ștefan. L-am întâlnit odată, când eram cu Duma... Bursuc îl privi încruntat, încercând să-și ascundă tulburarea.

— Nu vreau să aud! îl opri ridicând brațul ca și cum ar fi vrut să se apere. Eu am fost cinstit cu dumneata: ți-am spus că te vând, ți-am spus să-ți ții gura...

Ștefan tăcu și începu să-l privească atent, pătrunzător. Bursuc își trecu de mai multe ori mâna pe frunte, apoi și-o lăsă încet pe obraz și și-o opri în barbă. Parcă s-ar fi luptat cu somnul și tot încerca să nu adoarmă.

— Cred că ai simțit și dumneata, atunci, la Iași, când ne-am întors, începu deodată Ștefan, ai ghicit ce aveam de gând...

— Ce să simt ? întrebă Bursuc, somnoros.

— Îmi spuneam: în fond, tot nu mai am nici un rost, acum după ce-am fost și la Zinca și n-am găsit-o. Măcar să scap lumea de dumneata... Credeam c-ai simțit, c-ai văzut cum îmi țineam mâinile...

— Ce să simt, domnule ? întrebă din nou Bursuc ridicând glasul.

— Din cauza dumitale, părinte, își pierd oamenii credința. Te văd îmbrăcat în haină călugărească și cred în cuvintele dumitale...

— Eu am o misiune, îl întrerupse Bursuc, trecându-și din nou mâna pe frunte. Eu sunt trimis în lume ca să vă ispitesc...

— Credeam că totuși ai simțit când m-am apropiat atunci de dumneata... Bursuc se încruntă și puse mâna pe pahar. îl ridică până în dreptul gurii, dar nu bău. Ștefan îl privea adânc, zâmbind.

— Voi ai să mă omori? îl întrebă Bursuc, cu un glas nedecis, silindu-se totuși să pară că vorbește în glumă. Să mă sugrumi ?

— Credeam că ghiciseși asta de mult și că de aceea te-ai ocupat atâta de mine; voi ai să-mi salvezi sufletul; voi ai să mă ajuți să mă pocăiesc, ca să mă pot mântui. De aceea și eu veneam mereu să te văd, aici, la Mitropolie... Bursuc întinse deodată mâna pe deasupra mesei.

— Dă-mi o țigară! spuse cu un glas răgușit.

Ștefan desfăcu pachetul și i-l întinse, apoi se apropie de el cu chibritul aprins.

453

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Cum era să-mi fie mie frică de unul ca dumneata? izbucni Bursuc după ce trase, cu sete, primul fum. Eu știu de mult cine ești și ce poți. E greu să omori un om, cu mâinile tale...

Ștefan continua să-l privească.

— Credeam, totuși, că ai simțit și că-ți fusese frică, spuse el târziu.

— Și-atunci, mă rog, de ce n-ai încercat? îl întrerupse, provocator, Bursuc. Poate că și mie mi-ar fi plăcut să te văd încercând. Poate că aveam și eu pumnul pregătit...

— Te-a scăpat doamna Zissu, spuse Ștefan senin. Când m-am apropiat de dumneata, mi-am adus deodată aminte de Vădastra și de doamna Zissu, și m-am liniștit. M-am liniștit ca prin farmec...

— Cine-i asta, doamna Zissu ? întrebă Bursuc oarecum tulburat.

— Nu știu, n-o cunosc. Cred c-a murit de mult. O cunoștea Vădastra. Dar după ce-a murit și el...

Se întrerupse și zâmbi privindu-l din nou în ochi.

— Ești nebun! izbucni Bursuc. Să nu mai vii pe aici, serile, că nu te mai primesc.

— Fii fără grijă, spuse Ștefan. Asta a durat doar câteva clipe, și de-atunci mă rog mereu să mi se ierte păcatul. Am fost ispitit. Sunt sigur c-am fost ispitit chiar de Diavol. Ce-aveam cu Dumneata ? Ce-mi păsa mie dacă ești sau nu vrednic de haina pe care o porți? Nu eu eram chemat să te judec. Și totuși, simțeam ceva în fundul sufletului, ceva care-mi spunea că trebuie să scap lumea de dumneata. Asta era ispita Diavolului. Mă umiliseși și mă jigniseși de nenumărate ori vorbindu-mi cum mi-ai vorbit de Ileana, și totuși nu te-am urât, n-am fost ispitit să te omor. Și atunci, deodată, fără motiv, am simțit că trebuie să scap lumea de dumneata... Credeam că ai ghicit ce se întâmplă în sufletul meu și că ți-a fost frică, adăugă zâmbind.

Bursuc fuma, silindu-se și el să zâmbească, dar nu izbutea să-și ascundă tulburarea.

— Nu te cred! spuse târziu. Nu erai în stare. Ca să omori un om, îți trebuie putere și hotărâre. Eu te cunosc bine: nu mi-e frică de dumneata...

— Știu, spuse Ștefan. Dar nu te omoram eu. Eu n-aveam nimic cu dumneata. Sunt sigur că, atunci, mă ispitise Diavolul. Și dacă mă ispitise el, tot el mi-ar fi dat putere și hotărâre destulă ca să te pot sugruma.

Bursuc continua să-l privească, încruntat, în adâncul ochilor. Ștefan zâmbea. Cu un gest scurt, Bursuc își stinse țigara direct pe lemnul mesei, apoi suflă cenușa pe podea.

— Îmi pare rău că n-ai încercat, spuse târziu. Poate ai fi avut o surpriză, și te-ai fi lecuit pentru totdeauna de

Zâmbetul lui Ștefan se stinse încet, parcă ar fi fost șters de o mână nevăzută, își aprinse o țigară și privi cum îi tremură degetele. Păstră chibritul multă vreme, parcă ar fi vrut să-i lase timp lui Bursuc, să vadă și el cât de tare îi tremură degetele.

— Erai înarmat? îl întrebă deodată.

— întotdeauna sunt înarmat, spuse Bursuc. Și dacă ghicești în ce buzunar îl țin, ți-l arăt.

— în dreptul.

— N-ai ghicit. Dar tot ți-l arăt...

Cu o mișcare repezită, Bursuc vârî mâna în buzunarul interior al rasei și scoase un mic revolver. Triumfător, i-l arătă lui Ștefan, ținându-l cât putea mai departe.

— Acum înțeleg, vorbi Ștefan cu o mare liniște în glas. Era sigur Diavolul. Nu știi de ce n-am îndrăznit niciodată să mă sinucid; poate din lașitate. Dar de mai multe ori am căutat moartea. Și pe front, și în alte prilejuri... Ispita aceea mi-o trimisese Diavolul. El voia să mă omoare *pe mine*, nu pe dumneata, în fond, era tot un fel de sinucidere... Acum înțeleg, adăugă plecând capul, și zâmbi.

— Și dacă ți-aș spune că mi-am cumpărat revolverul ăsta de-abia săptămâna trecută, și că, acolo, în Moldova, nu eram înarmat?...

Ștefan începu să râdă.

— Nu râde! îi strigă Bursuc. Eu te ispitesc mereu. Bagă bine de seamă!... Ștefan se ridică brusc și-i întinse mâna.

— Spune-i lui Bibicescu să-și bage mințile în cap, șopti Bursuc, reintroducându-și, cu multă precauție, revolverul sub rasă. Să se lase de Stalingrad...

Trecând prin fața salonului, Irina auzi un geamăt surd, înfundat, și se opri ca să asculte mai bine. Apropiindu-se de ușă, îl auzi din nou; parcă Bibicescu ar fi gemut prin somn. Irina șovăi câteva clipe, apoi se hotărî. Bătu scurt în ușă și intră.

Îl zări de departe, chircit pe canapea, frecându-se cu mâna pe piept, și gemând.

— M-a apucat deodată, șopti el. Credeam că are să treacă... Strânse din dinți, închizând ochii, încercând să nu mai geamă.

— De obicei trece repede, adăugă după o clipă. Acum, durează...

— Să chem un doctor.

Bibicescu clătină din cap cu toată puterea.

— E imprudent, spuse descleștându-și anevoie dinții. Conu' Mișu...

455

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Dar se întrerupse și, gemând, se întoarse pe partea cealaltă, înfigându-și bărbia în piept.

— ... M-a implorat, adăugă târziu. Să fim prudenți...

Apoi închise ochii și răsuflă o singură dată, adânc, parcă din fundul plămânilor.

— Irina, șopti din nou, continuând să țină ochii închiși, vreau să-ți spun ceva. E un secret. Eu am pe suflet viața unui om. Ai cunoscut-o. E Cătălina... Vino mai aproape, șopti foarte încet.

Irina îngenunche lângă canapea, apropiindu-și cât putea mai mult capul de el. Bibicescu se chircise din nou, frecându-și pielea aproape cu furie, parcă ar fi încercat s-o zgârie.

— Niciodată n-a durat atât de mult, șopti.

Apoi își înfundă capul în pernă, ca să-și înăbușe gemetele.

— Nu-ți fie teamă, îi spuse Irina. Plângi, strigă, tânguiește-te. Poate asta îți face bine...

Bibicescu gemu deodată prelung, apoi, exasperat, se ridică în genunchi și se lăsă să alunece de pe canapea, întinzându-se pe covor, rostogolindu-se prin mișcări lente, înfigându-și și mai adânc unghiile în carne.

— Nu știu ce am, spuse. Niciodată n-a fost așa...

— Mă duc să chem un doctor, făcu Irina ridicându-se deodată.

— Stai! îi strigă Bibicescu chircindu-se din nou pe covor. Mi-au spus că nu e nimic, că n-am nimic... Mi-au spus că e ceva funcțional...

Apoi, câteva clipe, rămase cu ochii închiși, cu palma strânsă deasupra inimii, parcă ar fi așteptat ceva.

— Cătălina, spuse el deodată. O am pe suflet... Parcă începe să mă lase, adăugă în șoaptă.

— Roagă-te! îi spuse Irina îngenunchind din nou lângă el. Spune *Tatăl Nostru*...

— Trebuie să-ți mărturisesc. E din cauza mea. Altminteri n-ar fi avut accidentul. Conu' Mișu știe. Spunea că nu e vina mea, că așa i-a fost soarta...

— Să te mărturisești unui călugăr, spuse Irina văzând că se întrerupe din nou. Dar să nu-i ascunzi nimic.

Dumnezeu îți iartă toate păcatele...

Bibicescu tăcea, cu ochii închiși, cu mâna pe inimă, neîndrăznind să se miște.

— în noaptea aceea venise la mine pentru că fusese acostată de un soldat rus, beat. A dus-o într-un gang și s-a luptat cu ea, i-a sfâșiat hainele, a violat-o. Avea rochia ruptă. Venise la mine. M-a rugat să-i caut alte haine, orice fel de haine, o pijama, sau o rochie, sau un costum de-al meu. A vrut să intre la baie, să-și zvârle rochia. Spunea că se simte murdară, că trebuie să-și zvârle tot ce

MIRCEA ELIADE

456

avea pe ea, să le ardă... Voia să facă baie... Spunea că trebuie neapărat să intre în apă...

Se opri, și-și întinse încet genunchii.

— Parcă m-a lăsat, șopti. Mi-e frig...

Irina voi să-l ajute să se ridice, dar el se apăra ridicând speriat o mână.

— Mi-e frică să mă mișc. Poate mă apucă din nou. Irina trase cuvertura de pe canapea și i-o așeză în spate.

— Eu eram la teatru, continuă Bibicescu cu o voce mai calmă. Mi-a fost frică de scandal. Mi-a fost frică să nu spună ceva Cătălina, să se plângă la poliție și să mă cheme martor. Mi-a fost frică să nu vină rusul după ea. Nu știam unde se întâmplase, credeam că a urmărit-o, că poate intră și el, dintr-un moment într-altul. M-am speriat. Am urât-o, că vine tocmai la mine, să mă compromită, să-mi compromită cariera la teatru. Ea a ghicit. Am mințit-o că aștept o vizită, o femeie, dintr-un moment într-altul, că de aceea n-o pot lăsa să intre la baie, că nu vreau să am scandal, găsind-o prietena mea în odaia de baie. Ea a ghicit că mințeam. Mă privea în ochi și zâmbea. Am urât-o pentru că ghicise că mințisem. „Sunt foarte grăbit, i-am spus; aștept o vizită.” „Îmi pare rău”, mi-a spus Cătălina. Nu mi-a spus de ce. „Îmi pare foarte rău”, a repetat. Apoi și-a strâns pardesiul, cum a putut, să nu i se vadă rochia sfâșiată, și a plecat. Am vrut s-o conduc până jos. „Nu te mai deranja, mi-a spus. Cunoscut drumul...”

Tăcu. În odaie se întunecase de-a binelea. Irina rămăsese îngenunchiată lângă el, fără să scoată un cuvânt.

— Tot mi-e frig, spuse târziu Bibicescu.

— Să te duci să te mărturisești unui călugăr, începu Irina.

— Acum aș vrea să mă lași, o întrerupse Bibicescu. Să nu spui la nimeni nimic. Și să mă lași singur... Am să te chem mai târziu.

Când îi deschise ușa, i se păru că ghicește o neobișnuită neliniște în privirile ei.

— Bine c-ai venit, îi șopti Irina. Voiam să-ți vorbesc. Am să te petrec pe urmă, câțiva pași, pe stradă.

— Trebuie să-l văd pe Bibicescu, spuse Ștefan.

— Să nu-l cerți, îl întrerupse ea parcă și mai tulburată. Eu i-am pus cărțile poștale la cutie. Nu le-am citit, dar mi-a spus ce scria acolo. Nu făcea politică, nu ataca guvernul. Mi-a spus că discuta filosofia teatrului...

Îi vorbea în șoaptă, conducându-l încet spre salon. Apoi ciocăni de trei ori în ușă. Bibicescu era la birou, scriind, cu paltonul pe spate. Ridică privirile din manuscris, dar dând cu ochii de Ștefan rămase înmărmurit și se rezemă încet de speteza fotoliului.

— Trebuie să-ți vorbesc, începu Ștefan apropiindu-se de el.

457

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Ai auzit și dumneata ? îl întrebă Bibicescu ridicându-se brusc din fotoliu. Ai auzit de agonia Niebelungilor? Pentru că, pot să te asigur, va fi tot atât de măreț ca și incendiul final din Niebelungi. Vor muri toți, până la unul, luptându-se, arși de vii, dar vor muri în foc, cu arma în mână...

Trecuse în fața biroului și vorbea cu vocea lui de scenă, adresându-se parcă unui public nevăzut, care ar fi umplut salonul.

— Am fost calomniat o viață întreagă că l-am plagiat pe Partenie, continuă însuflețindu-se. Dar acum vor vedea toți ce distanță separă piesele lui Partenie de teatrul lui Dan Bibicescu. Numai Shakespeare mă mai poate întrece. Pune alături pe Partenie, Claudel, Bernard Shaw și O'Neill — și toți laolaltă se vor găsi la o sută de leghe înapoia mea. Pentru că acum am lămurit toate problemele. Și problema Timpului, și problema Morții, și problema Spectacolului. Am înțeles tot. Am redescoperit Mitul, am regăsit rădăcina vie a Spectacolului, pe care teatrul european a pierdut-o de la Shakespeare încoace... Numai să mai am timp să termin tot ce-am început, adăugă. Am început alte două piese și am subiectele gata pentru încă vreo cincisprezece...

Ștefan se așezase pe un scaun, lângă birou, și-l asculta absent.

— S-a aflat în oraș că scrii o piesă cu Stalingrad, spuse. Ai fost imprudent.

— N-am făcut nici cea mai mică imprudență, îl întrerupse Bibicescu. De mai mult de două luni de când mă ascund aici, n-am primit nici o vizită. În afară de Biriș și de conu' Mișu n-a venit nimeni să mă vadă. N-am ieșit decât rareori, serile, pe întuneric... Dar, evident, am scris câteva scrisori. Voiam să afle cei care n-au denunțat și m-au lovit, că nu m-au distrus, cum sperau ei; că, dimpotrivă, mă află în deplină stăpânire a mijloacelor mele de creație și că, de data aceasta, nu vor mai putea spune că l-am plagiat pe Partenie...

Ocoli biroul și se așeză pe fotoliu, trăgându-și paltonul în spate. Ștefan privea visător pereții goi.

— Nu mai aveți deloc tablouri ? se adresă el Irinei. Le-ați vândut pe toate?

— Irina a plecat, spuse Bibicescu. A ieșit adineauri, în timp ce-ți vorbeam. Ștefan întoarse capul spre ușă și, fără voia lui, oftă.

— Cred că nici prin minte nu-ți trece că te afli într-un muzeu, îi spuse zâmbind. Până mai acum vreo 6-7 ani, casa asta era un fel de muzeu. Mai ales salonul ăsta.

— Am auzit, vorbi Bibicescu. Nu e nimic. Are să redevină într-o zi muzeu. Am de gând să las familiilor Ivașcu și Vădastra toate manuscrisele mele. Aici, în salonul ăsta, a fost scrisă o capodoperă și au fost începute alte câteva. Toate manuscrisele acestea vor fi expuse în vitrine. Am păstrat toate versiunile. Au fost scene pe care le-am scris și rescris de cinci, șase ori — și am păstrat hârtiile. Evident, adăugă cu un zâmbet misterios, tot ce are formă definitivă, ia drumul străinătății...

MIRCEA ELIADE

458

459

NOAPTEA DE SÂNZIENE

își dete prea târziu seama că vorbise prea mult, și-și strânse fălcile, enervat.

— Nu-ți fie teamă, îl liniști Ștefan. Sunt pe aceeași parte a baricadei ca și dumneata. Ai să afli mai târziu. Poate ne vom mai întâlni...

Bibicescu îl privi adânc, sever, apoi se ridică de la birou și făcu câțiva pași, preocupat, cu o mână în buzunar.

— Ai păstrat tot timpul contactul cu conu' Mișu ? îl întrebă în cele din urmă. Ai aceeași legătură ca și el ?

— Nu, spuse Ștefan. N-am nici un contact, nu știu nimic de el. Bibicescu se opri în fața lui și-l privi din nou, cercetător.

— Sunt puțin neliniștit, spuse, pentru că nu știu ce om de legătură îmi va trimite conu' Mișu. îl aștept de la o zi la alta, și nu-l cunosc, nu știu cum îl cheamă.

— Trebuie să fii prudent. N-ar trebui să mai scrii cărți poștale.

— Au crezut că mă pot distruge, îl întrerupse Bibicescu reșezându-se pe fotoliu și zâmbind. Am ținut să-i informez că *întoarcerea de la Stalingrad* e deja terminată. În realitate, nu e încă terminată. Ultimele scene nu sunt definitive; trebuiesc scrise de mai multe ori. Dar acum am început altceva, în sensul Niebelungilor. Vreau să evoc catastrofele Istoriei, izbucni el deodată ridicându-se în picioare. Vreau să reînvăț pe contemporani să trăiască adevăratul spirit al catastrofei, să le revelez emoția religioasă a crepusculului, în fața catastrofei, oamenii nu mai cunosc decât frica și lașitatea. Eu îi silesc să se întoarcă înapoi la Niebelungi, să-și dea seama că sunt condamnați de Istorie, că vor pieri, dar să învețe să piară eroic, în glorie... Am scris deja câteva scene, adăugă el. Nu știu, încă, ce titlu îi voi da. Te asigur că n-are nimic din stilul pretențios și intelectual al lui Partenie. Este dramă pură, așa cum scria Shakespeare. Poate am să-i spun *Schimbarea la față*. încă nu știu. E vorba de un mare incendiu, în care vor pieri, până la urmă, toți eroii mei. Sunt vreo douăzeci de bărbați și o singură femeie... M-am gândit la Cătălina, reîncepu după o pauză, coborând glasul. Era un rol pentru ea. Cătălina Palade, adăugă, cred că ai cunoscut-o. Era o femeie extraordinară. E singura femeie pe care am iubit-o în viața mea, spuse ridicându-și ochii și fixându-i în ai lui Ștefan. Ai să mă întrebi: de ce ne-am despărțit, atunci? Nici eu nu ți-aș putea răspunde. Destinul. Ai reflectat vreodată asupra acestui mister, Destinul ? E doar un aspect dramatic al Timpului. Ascultă-mă, am să-ți spun ceva pe care nu l-am spus încă la nimeni: Destinul este, de fapt, porțiunea de Timp pe care ne-o îngăduie Istoria. Este, deci, ceva foarte limitat: zece ani, treizeci sau șaptezeci, n-are importanță, este întotdeauna foarte limitat...

Se întrerupse și, o clipă, păru derutat.

— Da, dar nu voiam să-ți spun asta. Astea sunt lucruri pe care desigur le cunoști și dumneata. Voiam să-ți spun altceva. Ascultă-mă bine: Destinul este

acea parte din Timp în care istoria își imprimă voința ei asupra noastră. De aceea trebuie să-i rezistăm, să fugim de el, să ne refugiem în Spectacol. Eu i am o întregă teorie a Spectacolului, pe care-l definesc: Timpjuil concentrat. \ într-un cuvânt, Spectacolul silește Timpul să se manifeste sub formă de Destin — ca să poată fi, cum sa spun 7 ca sa poată fi exorcizat. Există expresia asta în românește, a exorciza ?

— Nu cred că există, spuse Ștefan.

— Trebuie, atunci, s-o inventăm, continuă Bibicescu cu aceeași fervoare. A exorciza Destinul, asta e funcția Spectacolului. A-l sili să se manifeste *lângă tine, pe scenă*, într-un timp concentrat — și *tu să scapi*, să rămâi *spectator*; *să ieși din Timp*...

Ștefan deschisese larg ochii și-l privea emoționat. Bibicescu se întrerupse deodată.

— Ce-ai rămas așa ? Te interesează și pe dumneata ? Dar să știi că asta e descoperirea mea, asta e o idee *personală* a mea. Am *copyright*, adăugă silindu-se să zâmbească. În orice caz, chiar dacă ai voi să mi-o furi, e prea târziu. Am scris deja câteva scene. Sunt aici, arată, bătând cu mâna un teanc de foi scrise. Și, orice s-ar întâmpla cu mine, *scripta manentl* îndată ce le pun la punct, le expediez în străinătate...

Se opri o clipă și-l privi din nou sever, cercetător.

— Acum, că ești și dumneata în secret, pot să-ți spun. Manuscrisele mele sunt expediate prin legătura lui conu' Mișu la Paris. Am să plec și eu, curând. Aștept doar un semn — e un semn convențional, o telegramă de felicitare, expediată pe adresa Irinei — și părăsesc Bucureștiul. Le-a aranjat toate conu' Mișu...

— Ești imprudent, îl întrerupse Ștefan. N-ar trebui să-mi spui toate acestea...

— Am încredere în dumneata, continuă Bibicescu. Ești un om loial. În fundul sufletului, urăști și dumneata, ca mine, pe comuniști... Odată ajuns la Paris, caut un traducător bun și ne punem pe lucru. M-am și gândit la ce teatru ne vom prezenta... De aceea lucrez mereu, adăugă nervos. N-am timp prea mult. Dintr-o zi la alta aș putea trece frontiera — și dacă n-am liniște, nu pot scrie. Aici e liniște perfectă. E un copil în casă, dar nu știu unde îl țin, cum îl țin, că nu-l aud niciodată. De aceea pot scrie atât de bine. Scriu zi și noapte. Te-aș ruga chiar să mă lași. Am o poftă grozavă de scris. Fiecare ceas e prețios...

— Aș vrea să-l văd pe domnul Weismann, spuse Ștefan ridicându-se. Unde crezi că l-aș putea întâlni ? Mai vine pe la cafenea?

Bibicescu îl privi tulburat.

— Conu' Mișu e plecat, spuse. Cred că a ajuns deja la Paris. Nu știi?

MIRCEA ELIADE

460

Irina îl aștepta, îmbrăcată, în coridor.

— Să plecăm repede, îi șopti, să nu ne audă mama...

Ninsese, doar câțiva fulgi, stingheri, apoi ninsoarea încetase, dar întunericul începuse să miroasă a iarnă.

— Ce ne facem cu Bibicescu ? îl întrebă luându-i brațul și apropiindu-se de el. Nu mai doarme deloc. Scrie tot timpul. Aș vrea să aducem un doctor, dar conu' Mișu ne-a interzis. Spunea că e imprudent...

— De ce n-a plecat cu Mișu ? o întrerupse Ștefan. Nu trebuiau să fugă amândoi ?

Treceau pe lângă un felinar și Irina îi căută ochii, să ghicească tot ce știe.

— A venit să-l ia, într-o noapte, când i-a fost rău, începu să-i povestească în șoaptă, după ce întoarse de mai multe ori capul să vadă dacă n-o ascultă cineva. A venit destul de târziu, aproape de miezul nopții și ne-a fost frică. La început, nici n-am vrut să deschidem. Credeam că era poliția. Era cu o mașină și venise să-l ia. Dar Bibicescu rămăsese tot pe covor, așa cum îl lăsasem după criză. Nu mai îndrăznea să se ridice, deși spunea că-i trecuse de mult criza. N-a vrut să se ridice nici măcar când a intrat Mișu. I-a spus că îi e frică să facă vreo mișcare. Au vorbit mult timp împreună, singuri. Și apoi Mișu mi-a spus că Bibicescu va pleca mai târziu, în câteva săptămâni, cu un alt grup, că totul e pregătit. Doar să aibă puțină răbdare... Dar de-atunci, parcă e un alt om. Nu mai doarme și aproape nu se mai atinge de mâncare. Scrie mereu. Nu vrea să ne mai citească ce scrie. Spune că nu e gata, că trebuie să mai corecteze, că încă nu e mulțumit... Ce trebuie să facem ? îl întrebă după o pauză, cu o urmă de deznădejde în glas.

— Nu știu. Poate, totuși, ar trebui să-l vadă un doctor. Să-i dea un calmant, să poată măcar dormi...

— Așteaptă mereu telegrama și totuși îi e frică s-o primească. Spune că după aceea nu va mai putea scrie, că telegrama e semnalul de plecare...

— Poate sosește zilele astea și atunci a scăpat, spuse Ștefan. Va avea emoții, cu trecerea frontierei, va fi obosit. Va putea să doarmă...

Merseră câțva timp fără să-și vorbească, Irina cu fruntea plecată, Ștefan privind vag înaintea lui.

— Dar tu ce mai aștepti ? îl întrebă ea deodată. Tu de ce nu fugi ? Țara asta o să ajungă un cimitir. O să murim toți. Nu simți nimic ?

— Ba da. Dar e greu să părăsești un vapor care se scufundă. Nu mă îndur. Mi se pare că ar fi încă o lașitate, și am făcut destule în viața mea. Măcar de data aceasta să-mi fac datoria... Cum mi-o fi norocul! adăugă zâmbind.

— Ce mai aștepti aici? începu Irina strângându-i emoționată brațul. Ce mai nădăjduiești? Nu mai ai pe nimeni.

Pe noi, care am rămas, uită-ne. Ia-l pe Biriș

461

NOAPTEA DE SÂNZIENE

și fugiți împreună. Conu' Mișu vă așteaptă în străinătate. O să trăiți acolo, o să începeți acolo o altă viață.

— E greu, spuse Ștefan, gânditor. E greu să te rupi...

— Caut-o pe Ileana, continuă Irina tot mai emoționată. Dacă ți-a fost cu adevărat ursită, ai s-o găsești.

— De la un timp o visez mereu, spuse Ștefan. Mi-e frică să nu fie semn rău, să nu i se fi întâmplat ceva.

— Nu te gândi la rău, îl întrerupse Irina. Gândește-te la ea, că te așteaptă. Nu te mai uita în urmă. Pe noi, care vom rămâne, uită-ne...

Tăcură iar, câțva timp, și Ștefan simți cum brațul Irinei începe să tremure.

— M-am deșteptat într-o dimineață fericit, începu el târziu. Îmi aminteam doar că o visasem, dar nu mai știu cum. Mă simțeam doar fericit. Parcă tot ce se întâmplase nu s-ar fi întâmplat. Parcă toate ar fi fost iarăși ca la început...

Irina se opri deodată și-i întinse mâna.

— Te las, îi spuse. Trebuie să mă întorc acasă. Gândește-te bine la ce ți-am spus...

— Am să mai vin pe la voi, spuse Ștefan ținându-i mult timp mâna în mâna lui, simțind-o cum tremură.

Biriș o auzea cum se plimbă pe coridor, neîndrăznind parcă să intre, și zâmbi. În cele din urmă, doamna Porumbache bătu timid și deschise ușa.

— Măine e Ajunul Crăciunului, spuse. Nu mai avem bani...

Mai venise o dată, cu o săptămână înainte, să-i spună același lucru. îl găsisse, ca și acum, în pat, cu plapuma trasă până la bărbie, neîncumetându-se să scoată mâna ca să țină cartea, căci în odaie era frig. Ca să le ajungă lemnele

toată iarna, nu făceau foc decât diminețile și pe la ora prânzului odaia se răcea din nou. — Nu mai avem bani, îi spusese doamna Porumbache. Ca niciodată, părea speriată și îl privea în ochi, parcă ar fi așteptat un semn de încurajare. — Să vindem ceva, adăugă ea cu o voce timidă. — Să încerc să vând niște cărți, spuse Biriș. Privi spre bibliotecă și sări deodată din pat, cuprins parcă de un fel de furie, și începu să se îmbrace pe deasupra pijamalei, tremurând, zgâlțâit ca de friguri. — Unde te duci, așa, bolnav? încercase să-l oprească doamna Porumbache. Dar el continua să se îmbrace, dârdâind, strângându-și fălcile ca să nu i se audă dinții clănțănindu-se. Își pusese paltonul și totuși continua să tremure. Apoi coborî valiza goală de deasupra dulapului și începu s-o încarce, la întâmplare, cu cărți. — Încep cu morala, spuse el încercând să zâmbească. *Vând toate cărțile de morală.* Uite, aici, e toată etica engleză, toți clasicii britanici!... îi arătă un maldăr de cărți. Dar spusese așa în glumă. Erau acolo cărți de tot felul, cărți de istorie, biografii, texte filosofice. Se întorsese, pe seară, transpirat, cu o mică sumă de bani. — Ca să fiu sigur că mi le cumpără, spuse,

MIRCEA ELIADE

462

am cerut a zecea parte din valoarea lor. Și mi-a dat a zecea parte din ce-am cerut. Nu mai interesează pe nimeni etica engleză... Și pentru că o vedea că-l privește lung, tot atât de speriată, neîndrăznind să scoată un cuvânt, adăugă: — Trage și dumneata concluzia. În partea asta a Europei, englezii au pierdut războiul. Poate l-or fi câștigat într-altă parte, dar aici, la noi, l-au pierdut. Imperiul Britanic s-a făcut praf...

— Măine e Ajunul Crăciunului, repetă ea apropiindu-se de pat.

— Am vrut să-ți fac o surpriză, spuse Biriș vârând mâna sub pernă și scoțând un plic. Mi-a împrumutat alaltăieri Ștefan niște bani. N-am vrut să-ți spun. Sunt pentru Sărbători... Poate cumpărăm și ceva lemne, adăugă. E frig al dracului...

— Și de la liceu n-au să-ți mai dea nimic? îl întrebă doamna Porumbache. Biriș ridică din umeri.

— Nu știu, răspunse enervat. Au să-mi dea un fel de pensie, mai târziu. O să vedem...

Doamna Porumbache trecu în bucătărie și, după ce numără banii, începu să plângă. Plângea înfundat, cu capul ascuns în palme, ca să n-o audă Biriș. Târziu, se trezi, își șterse ochii și numără încă o dată bancnotele. Apoi plecă repede după cumpărături.

În seara aceea au făcut focul în bucătărie și în odaia lui. Ninsorea se întetea și, apucându-se să gătească, doamna Porumbache prinsese din nou curaj. Intra din când în când la el și-i vorbea de sărbătorile de altădată, din Ferentari. Îl găsea întotdeauna cu plapuma trasă până la gât, cu cartea alături, visând. Apoi îi aduse, pe o tavă, o farfurie de supă și cartofi fierți cu o bucățică de unt. Venind din nou să ia tava, auzi bătând în ușă. Deschise cu oarecare teamă, căci trecuse de nouă. În prag, gâfâind, cu o mică damigeana sub braț, era Gheorghe Vasile.

— Dar de Sărbători, spuse el după ce respiră adânc, și începu să se scuture de zăpadă. Vin d'âl bun, pentru prieteni. Dar era să-l pierd pe drum, adăugă râzând. La colț, când schimbam damigeana dintr-o mână într-alta, m-a zărit un rus. Tocmai se dădea jos din tramvai și m-a zărit. Am băgat damigeana sub surtuc și am luat-o la goană... Să bem acum un pahar de vin cu domnul profesor...

În acea clipă ușa se deschise și militarul rus apărură zâmbind în prag.

— Pac! pac! pac! făcu el ridicând brațul și mișcând degetele ca și cum ar fi tras cu revolverul. *Kaput! Alles kaput!*

Apoi începu să râdă, foarte bine dispus, sărind de pe un picior pe altul ca să se scuture de zăpadă. Învățătorul înmărmurise cu damigeana lângă el. Doamna Porumbache se lipise de perete.

— *Priatin!* făcu rusul apropiindu-se de ea și întinzându-i mâna.

Apoi se îndreptă spre învățător, îi strânse mâna cu putere, îl mai amenință o dată în glumă — pac! pac! pac! — și-i arătă damigeana.

— *Rachil* făcu el. *Verboten!*

463

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— E vin, spuse învățătorul, vin pentru prieteni.

— *Ia priatin!*, clătină rusul din cap și, plecându-se, apucă damigeana. Fără grabă, se îndreptă spre bucătărie, a cărei ușă rămăsese deschisă, și le

făcu semn să vină după el. Căută cu ochii paharele și destupă damigeana. Dar când turnă și văzu că e vin, strâmbă din nas.

— Pac! pac! pac! îi amenință el din nou. *Rachil Vodkai*

— *Niet rach!* Vin. Asta-i tot ce am, spuse învățătorul.

— *Harașol* făcu rusul și goli paharul dintr-o înghițitură.

Apoi și-l umplu din nou, umplu și paharele celorlalți și așezându-se pe scaun, cu damigeana între genunchi, începu să se caute în buzunare. Găsi pachetul cu tutun și-l întinse învățătorului, îndemnându-l să-și facă o țigară. Dar abia apucase pachetul că rusul i-l luă înapoi, îi puse paharul în mână și ciocni cu el, făcându-i semn să bea. După ce goliră amândoi paharele, rusul își dădu seama că doamna Porumbache nu mai era în bucătărie și se încrunță. Apucă damigeana în mâna stângă și ieși pe coridor. Ușa de la odaia lui Biriș era deschisă. Rusul intră, dar dând cu ochii de Biriș, în pat, se opri în prag și-și scoase capela.

— *Bolnavi* spuse el, clătinând din cap.

Se întoarse repede în bucătărie și reveni cu un pahar. Ridică damigeana, umplu paharul și i-l întinse, zâmbind, făcându-i semn să-l dea peste cap. Biriș se supuse și rusul se așeză pe marginea patului privindu-l cum golește paharul. Apoi i-l umplu din nou.

— *Filosof*, făcu el arătând către rafturile de cărți. *Bolnavi...*

— Profesor, spuse doamna Porumbache începând să prindă curaj. Profesor de filosof ie!...

— *Prăftesor*, *akademicianl* făcu rusul clătinând din cap. *Niedobre. Bolnavl... Filosof, kaputl...*

— *Kaputl* spuse Biriș dând peste cap al doilea pahar.

— *Alles filosof* — *bolnavi* stăruie rusul și se întoarse spre ceilalți doi, gata să le umple paharele.

Dar văzând că nu au pahare se încruntă în glumă și, lăsând damigeana jos, îi amenință cu degetele făcute revolver: Pac! pac! pac! *Kaput...* Doamna Porumbache fugi repede în bucătărie și se întoarse cu paharele.

— Trebuie să faci ce-ți poruncește el, șopti, că altminteri dai de bucluc! Rusul umplu zâmbind paharele.

— *la ponimaiu po rumunskil* spuse.

— Zice că înțelege românește, făcu intimidat învățătorul.

— Zice el așa, dar nu înțelege nimic, îl liniști Biriș.

Apoi dădu peste cap și al treilea pahar și strigă: *Filosof* — *Kaputl*

— *Harașo*, făcu rusul apropiindu-se cu damigeana de el.

MIRCEA ELIADE

464

După ce-i umplu paharul, așeză damigeana în mijlocul camerei și, ducându-și o mână la ceafă și pe cealaltă în șold, începu deodată să danseze, stânjenit, copilărește, fredonând:

— *Cijic, cijic, gde ti bil'VNa fontanke, vodbkupill...*

Cânta și dansa în jurul damigenei, cu o mână la ceafă și cu cealaltă în șold, clătinându-și capul și făcând cu ochiul, pe rând, doamnei Porumbache, învățătorului și lui Biriș. La răstimpuri, se oprea, ridica damigeana și umplea paharele, apoi o ducea la gură și bea gâlgâind, până ce simțea că-i curge vinul peste obraji, pe bărbie, pe gât — și atunci o așeză din nou în mijlocul camerei, se ștergea cu mâneca peste gură, râdea, și apucând pe doamna Porumbache sau pe învățător de braț, începea din nou să danseze cântând:

— *Vipil riumku, vipil dve/Zașumelo v golove!*...

Dar în timp ce se învărtea dansând cu mâna la ceafă, se opri deodată cu privirile la fereastră, se încruntă, își scoase repede revolverul și înainte ca ceilalți să înțeleagă ce vrea să facă, dispăru din odaie.

— Ce le-o fi apucat? întrebă speriată doamna Porumbache când auzi că iese în stradă.

Învățătorul se apropiase de fereastră și, dând perdelele la o parte, își lipi fruntea de geam.

— Ninge întruna, șopti. Nu văd nimic...

Câteva clipe în urmă, rusul se întoarse ducând de mână pe Irina. Avea fața foarte palidă, udă de zăpada care i se topea pe frunte și pe obraji, și părul era înălbit de ninsoare. Toți trei încremeniră cu ochii la ea.

— Așteptam la fereastră de o jumătate de ceas, șopti ea repede. Am vrut să mă ascund, dar m-a găsit...

— *Harașol* spuse rusul întinzându-i un pahar plin. *Ia priatin!*

Irina încercă să zâmbească și apucă paharul. Rusul ridică damigeana, o duse la gură și bău îndelung. Apoi o clătină lângă ureche, să-și dea seama cât vin a mai rămas, și, așezând-o în mijlocul camerei, prinse repede brațul Irinei și o luă la joc.

— *Cijic, cijic, gde tibill* începu el. Irina se feri cât putu, zâmbind în silă.

— Fă cum îți zice el, îi șopti învățătorul, să nu-l întărâtăm.

— ... *Stal naș cijic tanțevatil* cânta rusul, bătând mereu cu piciorul, copilărește, în podea.

Deodată Irina începu să plângă.

— Nu-ți pierde firea! îi strigă doamna Porumbache printre dinți. Joacă cu el, că poate pleacă mai repede... Fă-te că dansezi. Joacă!...

— Nu pot, șopti Irina. A murit Bibicescu...

465

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Doamna Porumbache își înăbuși strigătul ducându-și mâna la gură. Învățătorul încremenise privind fix către Irina. Rusul o luă de talie și începu s-o învărtească, tot mai repede, în jurul damigenei, ridicând la răstimpuri piciorul stâng și zvârlindu-l de mai multe ori în aer.

— ... *Nafontanke vodku pili* cânta el.

— A murit! strigă Irina încercând să se smulgă din strânsoarea lui.

— *Kaputl* strigă deodată Biriș ridicându-se cu greutate în capul oaselor. Se făcuse foarte palid și începuse să tremure. Își puse mâna pe bărbie, ca să-și potolească clănțănitul dinților, dar nu reuși.

— A murit, strigă încă o dată Irina plângând din ce în ce mai tare.

— Pac! pac! pac! îi amenință rusul pe toți cu degetele de la mâna stângă transformate în revolver. *Alles krank!*

Irina se desprinsese pe neașteptate și-i căzu în genunchi, izbucnind în hohote. Rusul rămase nedumirit în mijlocul camerei, privind-o cum plânge, îmbrățișându-i picioarele. În clipa următoare, doamna Porumbache căzu și ea în genunchi și începu să plângă. Învățătorul se așeză pe marginea patului și-și prinse capul în palme.

— Doamne Iisuse Christoase, Dumnezeule mare, începu Irina. Maica Domnului, făcătoare de minuni, Iisuse Christoase Dumnezeul nostru!...

Rusul continua s-o privească, încrunțat, tulburat, neîndrăznind să se miște ca să n-o lovească. În cele din urmă se scarpină la ceafă și, plecându-se, încercă să ridice femeile. Dar Irina se agățase de picioarele lui și se ruga, cu un glas tot mai fierbinte. Doamna Porumbache plângea cu hohote. Zăpada de pe haina Irinei se topise și balta se întindea încet în mijlocul camerei. În cele din urmă, rusul își pierdu răbdarea și se degajă brusc.

— *All-right\ all-right* strigă el. *Finish!*

îndreptându-se spre pat, îl întrebă pe Biriș, care rămăsese cu palma la gură, silindu-se să-și potolească clănțănitul dinților:

— *Waruml*

— *Sein Mann ist tot*, încercă Biriș să-i explice.

Rusul o privi din nou cum plânge și se roagă, se apropie de damigeana, o ridică și bău până simți că se înăbușe, apoi o puse sub braț și luând poziție de drepti, salută militarmente.

— Trăiască prietenia ruso-română! strigă el într-o românească stălcită. *Aufwiedersehen!*

își așează corect capela și, cu damigeana sub braț, ieși. Învățătorul se apropie speriat de Irina și-i puse mâna pe umăr.

— L-am găsit mort, în salon, după ce-ai plecat dumneata, începu Irina.

MIRCEA ELIADE

466

Dar în clipa următoare se întrerupse din nou. Rusul se întorsese în odaie și așează cuminte damigeana pe covor.

— *Verboten!* spuse el zâmbind încurcat.

În fața ușii, Biriș se opri. Începuse din nou să tremure și dinții îi clănțăneau. Își duse amândouă mâinile la fălci.

— Intrați, vorbi el cu greutate. Am să vin și eu, mai târziu.

Apoi își aruncă ochii pe ceas. Unsprezece jumătate. „E târziu, își spuse. E mai bine așa; e destul de târziu; e mult mai bine așa, că e târziu, că e aproape miezul nopții”, își repetă în neștire. O auzi pe doamna Porumbache plângând, auzi șoapte, pași — și, hotărându-se brusc, intră. Văzu întâi câteva lumânări aprinse, așezate în pahare, pe podea, în jurul canapelei. Între lumânări, chircit, strângând în mâini cuvertura, zăcea Bibicescu, cu capul foarte aproape de piciorul canapelei. Irina îngenunchease alături și plângea lin, cu obrazul îngropat în palme. Biriș mai privi încă o dată ceasul și înainta hotărât. „A trecut de unsprezece jumătate”, își spuse el, e foarte bine așa.

— Ce ne facem acum? îl întrebă, în șoaptă, învățătorul, după ce-l văzu că se oprește lângă canapea și se închină. Apoi simți cum i se înmoaie picioarele și, cu un efort, se lăsă să cadă pe marginea canapelei. Doamna Porumbache sări să-l susțină.

— I-am spus să nu vină, șopti ea. E bolnav. Are febră...

Biriș rămase istovit pe marginea canapelei și privi lung lumânările.

— Pe la nouă jumătate, începu doamna Ivașcu să povestească, foarte încet, a trecut Irina să vadă ce face. A ascultat la ușă. Când scria, nopțile, vorbea mereu singur, citea, ca la teatru. N-a auzit nimic și a crezut că a adormit. A intrat să vadă dacă mai arde focul. Săracul, se plângea mereu că îi e frig nopțile. L-a găsit aici...

Biriș simți deodată cât era de frig în salon și deși avea două pulovere și-și păstrase paltonul, începu să tremure.

— Ce ne facem cu el? întrebă din nou învățătorul. Dacă ar mai fi fost aici conu' Mișu, îl ducea undeva cu mașina... Avea prieteni, ar fi venit să-l ia cu mașina...

Biriș privi încă o dată la ceas.

— Trebuie transportat în noaptea asta, spuse el. Mâine are să fie prea târziu. Avem noroc că s-a întâmplat noaptea, că poate fi transportat...

Apoi se întrerupse brusc și roși. I se păru că n-ar fi trebuit să vorbească de noroc, că n-ar fi trebuit să spună „avem noroc”. Își căută tremurând pachetul cu țigări.

— Pot fuma? întrebă el, intimidat deodată.

467

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Nu-i răspunse nimeni, și-și aprinse nervos țigara. Nu avea unde să-și pună chibritul și-l lăsă să ardă mult, apoi îl stinse și-i dădu drumul pe podea.

— Trebuie să facem ceva, spuse doamna Porumbache.

— Să-l ducem undeva, în noaptea asta, continuă învățătorul.

— Mâine are să fie prea târziu, spuse Biriș prinzând curaj. Trebuie să-l scoatem acum, pe întuneric...

Apoi își privi din nou ceasul, fumând grăbit.

— îl ducem la biserică, spuse Irina ridicându-se. îl lăsăm acolo, în tinda bisericii, ca pe un copil găsit. Și mâine dimineață vorbesc cu preotul...

— Nu se poate, o întrerupse doamna Ivașcu. E Secția alături. Trebuie să-l trecem prin fața Secției. Sunt sergenți...

— E imprudent, spuse Biriș, și începu din nou să tremure. Trebuie să-l ducem undeva, nu prea departe, și să-l

lăsăm în stradă...

— Nu se poate, vorbi Irina cu hotărâre. Destul c-a murit ca un câine. Nu putem să-l zvârlim în drum... îl duc eu până la biserică...

— Ești nebună! șopti speriată doamna Ivașcu.

— Trebuie să-l transportăm acum, până nu se înțepenește, vorbi învățătorul. II ducem într-o pătură...

— E imprudent, spuse Biriș. Riscăm să ne întâlnim cu vreo patrule.

— îl luăm la braț, dumneata și cu mine, spuse repede Irina adresându-se învățătorului. îi punem paltonul pe el și pălăria. îl înfășurăm bine cu fularul. Dacă te întreabă cineva, spunem că i s-a făcut rău pe drum... Dar să știți că-l ducem la biserică...

— Ar trebui să ne grăbim, vorbi precipitat Biriș cu ochii pe ceas. E aproape miezul nopții. Mai târziu, are să fie suspect. Dacă ne întâlnim cu vreo patrulă, spunem că ne întoarcem de la o petrecere...

Apoi își stinse țigara, tremurând.

— Nu știu dacă are pălărie, spuse doamna Ivașcu. Nu-mi amintesc să-l fi văzut venind cu pălăria...

Nîngea acum liniștit, cu fulgi mari și ușori care le cădeau blând pe obraji. Zăpada era moale, afânată, și înaintau fără zgomot, ca și cum ar fi călcat pe vată. Biriș și doamna Ivașcu mergeau la zece metri înainte, să recunoască drumul. Tremurând întruna, Biriș întorcea neconștient capul înapoi. îi vedea, pe învățător și pe Irina, susținând fiecare de un braț pe Bibicescu, îmbrăcat cu paltonul, cu fularul până peste bărbie și cu o pălărie veche a lui Antim, largă, înfundată mult pe cap, îi vedea susținându-l și trăgându-l totodată prin zăpadă, și vedea picioarele lui Bibicescu strâns lipite unul de altul, ușor încovoiate în dreptul genunchilor, ca ale unui om care s-ar fi lăsat greu, care ar fi încercat să se împotrivescă să fie transportat. La un pas în urmă venea doamna

MIRCEA ELIADE

468

Porumbache, gata să-i sprijine dacă vreunul din ei ar fi lunecat sau ar fi obosit. Câtva timp nu întâlniră pe nimeni. Apoi, deodată, după un colț, zăriră o pereche în fața lor. Biriș întoarse repede capul și le făcu semn. Irina și învățătorul se opriră, și când cei doi se apropiară de ei, Irina puse repede brațul pe umerii lui Bibicescu și-l întrebă, tare: — Ți-e rău? Reazămă-te aici, de zid... Cei doi grăbiră pasul și trecură fără să ridice ochii.

— Am obosit! spuse învățătorul după ce perechea se îndepărtă.

— Lasă să-l mai duc și eu, șopti doamna Porumbache și apucă brațul lui Bibicescu.

Biriș îi aștepta, cu mâinile în buzunarele paltonului, tremurând. îi văzu cum se apropie trăgându-l prin zăpadă, și parcă acum Bibicescu se făcuse mai mic, picioarele i se încovoiaseră și mai mult de la genunchi, și capul îi căzuse puțin înainte, și pălăria părea neașteptat de mare, așa cum era, albă de zăpadă, aproape acoperindu-i fața.

— Trebuie să trecem drumul, șopti Biriș. Nu-l putem duce la biserică. E prea riscant...

— S-a făcut parcă mai greu, spuse doamna Porumbache răsufând adânc. N-o să-l putem duce mult...

— îl duc eu, șopti Irina. îl duc până la biserică...

— Ești nebună! izbucni deodată doamna Ivașcu. Vrei să ne prindă și să ne bage în temniță, să ne nenorocești pe toți! Gândește-te că ai copil...

Apoi se apropie de Bibicescu și îi scutură cu mâna zăpada de pe pălărie și de pe umerii paltonului. Biriș trecuse deja drumul. S-au luat toți după el.

— Nu mai pot! spuse doamna Porumbache după ce ajunseră pe celălalt trotuar. Să ne odihnim o clipă...

— Nu e timp, șopti învățătorul. Lasă că-l mai duc eu...

Apoi apucă brațul lui Bibicescu și începu să tragă, cu furie, cât putea mai repede. Sufând greu, cu fruntea plecată, fără să scoată un cuvânt, Irina îl urma, silindu-se să nu se împiedice. Au mers așa, în tăcere, câteva minute. Când s-au oprit amândoi, istoviți, și l-au rezemat de un zid, Biriș se întoarse repede spre ei.

— Să-l ducem în Grădina Icoanei, spuse. Nu e prea departe... Să vă ajut și eu...

Luă brațul lui Bibicescu, dar de la primul pas simți parcă toată greutatea prăbușindu-i-se pe umăr și, împleticindu-se, căzu în genunchi în zăpadă, trăgând pe Bibicescu după el.

— Doamne ferește! șopti speriată doamna Porumbache și-și făcu repede cruce.

Apoi sări să-l ridice. Doamna Ivașcu culesse pălăria lui Bibicescu din zăpadă, o scutură și apoi i-o înfundă din nou pe cap.

469

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Lasă, domnule profesor, că dumneata ești bolnav, n-ai forță, spuse învățătorul.

Ajunși în fața Grădinii Icoanei, îl rezemară de zid, în timp ce Biriș o porni înainte să vadă dacă din întâmplare nu mai e cineva. Nînsoarea încetase și, la lumina palidă a felinarelor din stradă, arborii păreau flori uriașe de gheață. Biriș oftă prelung; își simți lacrimile alunecându-i pe obraji și începu să le ștergă cu dosul palmei. Apoi se întoarse repede către ceilalți.

— E acolo o bancă, arată el înălțând brațul.

O porni iarăși înainte, să curețe banca de zăpadă. Începuse să plângă și-și trecea mereu mâinile ude și reci peste ochi. Când sosiră ceilalți, îl găsiră la capătul băncii, privind-o lung, visător. îl întinseră pe Bibicescu și-i așezară cu grijă pălăria pe cap. învățătorul oftă adânc, se căută în buzunar și scoase o foaie de hârtie pe care scrisese cu litere mari, de tipar: *Dan Bibicescu, mare scriitor român. Patria recunoșcătoare.* în josul foi, adăugase în grabă:

Fie-i țărâna ușoară! Mai privi o dată hârtia, apoi i-o prinse cu un bold de palton.

— Dumnezeu să-l ierte! spuse doamna Porumbache, și-și făcu cruce. Să mergem repede!...

Irina scoase din buzunarul paltonului câteva lumânările, din cele pe care le utilizase Bibicescu la lectura piesei, și le aprinse una câte una, lipindu-le de bancă. Apoi îngenunche alături și începu să plângă.

— Dumnezeu să-l ierte! spuseră pe rând ceilalți. Biriș și învățătorul își scoaseră pălăriile.

— Acum trebuie să mergem, șopti doamna Ivașcu apropiindu-se de Irina și bătând-o pe umăr. Gândește-te că ai copil...

Irina se ridică, se aplecă spre Bibicescu și-i sărută mâna. O lumânare se stinsese, și ea o reaprinse cu grijă, apărând-o câtva timp cu palma.

— Dumnezeu să ne ierte pentru ce-am făcut, șopti Irina, și se închină din nou.

Apoi porni repede spre ieșire, urmată de ceilalți. Biriș se mai opri o dată și privi înapoi. Lumânările încă ardeau. Bibicescu părea stingherit, îmbrăcat în palton, cu pălăria largă pe cap, cu foaia de hârtie pe piept, ca o etichetă pe un manechin, între cele patru luminițe stând să se stingă. Biriș își scoase pălăria și-și trecu palma peste ochi, încercând să-și potolească plânsul.

— La revedere, Dan! îi strigă el. Pe curând!...

VI

Ieși pe balcon și, ca în fiecare dimineață, dădu întâi cu ochii de cimitir. De aici, de la etajul II, cimitirul nu putea fi în nici un chip evitat. îl întâlnea întotdeauna la mai puțin de zece metri de balconul lui, închis corect între zidurile înalte, silindu-se parcă să se camufleze într-un parc senioral. Pe boulevard Murat castanii erau deja îngălbeniți, dar mai departe se deslușeau grupuri compacte de arbori încă verzi, tresărind la răstimpuri, clătînându-și încet crengile în lumina aurie a sfârșitului de septembrie.

Câteva minute în urmă auzi ușa deschizându-se și se întoarse în cameră, îi zări întâi cravata neagră. „Are să poarte doliul un an de zile”, se surprinse el gândind. Gândul acesta îi revenea, cu o absurdă monotonie, de câte ori, diminețile, Mișu Weismann intra la el în odaie. „Un an de zile; așadar, are s-o mai poarte încă trei luni...”

— Nu te-am deranjat, cumva, noaptea trecută? îl întreabă Weismann apucând un scaun de spetează și aducându-l alături de birou, ca să se așeze în bătaia soarelui. M-am întors foarte târziu. Am fost cu prietenii lui Vidrighin...

Zări o urmă de praf pe birou și o șterse repede cu mâneca hainei. Apoi întinse mâna și împinse călimara, apropiind-o cu un centimetru de mapa cu hârtie sugativă. Erau micile lui manii, înțelese Ștefan încă din primele zile petrecute în boulevard Murat. Weismann ținea să păstreze biroul în cea mai perfectă ordine. Când se așeza câteodată să scrie o scrisoare sau numai adresa pe un plic, lua cele mai neașteptate precauții ca să nu murdărească mapa și să nu schimbe poziția călimării sau a celor trei *presse-papiers* de marmură, care-și aveau fiecare locul lor bine știut pe birou. — Ia privește biroul! îi spusese în prima seară. Birou de scriitor. Dacă n-ar fi fost Dan, aș fi căutat altceva, mai aproape de centru. Dar îl așteptam pe Dan... Spunând asta, își ridicase mâna și verificase nodul cravatei.

471

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Prietenii lui Vidrighin, dar era cât p-aci să mă cert cu unul dintre ei, continuă Weismann. Eterna poveste cu pașaportul diplomatic. Ce, acum și domnul Viziru face rezistență? zicea. După ce-a lucrat cu comuniștii și-a călătorit în wagon-lits?... Dar l-am pus imediat la punct.

Ștefan ridică din umeri.

— Îți mulțumesc, dar te-ai ostenit degeaba. Trebuia să-i spui adevărul. Dumneata știi foarte bine de ce-am venit...

Mișu Weismann îl privi lung, cu admirație, apoi zâmbi, clătînând din cap.

— Îmi place de dumneata. Ești un om extraordinar. Ar trebui să te ia toți de exemplu... îi spuneam aseară lui Vidrighin: dacă e vorba de discreție, nimeni nu-l întrece pe Viziru. Eu unul mi l-am luat de mult de exemplu. Începuse să râdă, dar se opri brusc și se îndreptă spre ușă.

— M-am luat cu vorba și iar am uitat, spuse. Era gata cafeaua...

Intră în bucătărie cu un zâmbet misterios pe buze. Puse mâna pe cafetiera, să vadă dacă e destul de fierbinte, apoi așeză pe tavă ceștile, lingurițele și zaharnița. Dar în ultima clipă se răzgândi și, reaprinzând gazul, ținu câtva timp cafetiera deasupra flăcării. Când se întoarse în birou, îl găsi pe Ștefan în dreptul ferestrei.

— Să nu crezi că încerc să mă mistific, îl auzi deodată. Să nu crezi că vreau să eschivez drama Istoriei refugiindu-mă într-o problemă personală...

Așezând cu grijă ceștile de cafea pe măsuta de lângă birou, Weismann zâmbi din nou. Știa ce-are să urmeze. I se părea că-l mai auzise odată vorbindu-i despre mistificarea Istoriei; poate îi vorbise chiar de mai multe ori, dar se învățase să nu-l asculte întotdeauna. Se mulțumea să-l privească, prefăcându-se atent, clătînând la răstimpuri din cap, cu gravitate.

— Adevărata și tragică mistificare se întâmplă cu *ceilalți*, continuă Ștefan apropiindu-se.

— Care *ceilalți*? întreabă Weismann. De ce te gândești tot timpul la ceilalți? Tocmai începuse să toarne cafeaua și se întrerupse, ridicând brusc capul, cu cafetiera în mână.

— Asta mi se pare cea mai teribilă mistificare; să crezi că persoana umană își găsește suprema împlinire numai când izbutește să se identifice cu avangarda Istoriei...

— Degeaba încerci să schimbi vorba, spuse Weismann zâmbind. Ți-am spus c-am fost aseară cu prietenii lui Vidrighin. Ascultă-mă, că n-am terminat, adăugă el repede ca și cum i-ar fi fost frică să nu fie întrerupt. Ți-am spus că am vorbit de dumneata, dar nu ți-am spus cu cine. Am vrut să-ți fac o surpriză...

Sfârșise de turnat cafeaua și se așeză pe scaun cu același zâmbet misterios.

— Nu ești deloc curios? îl întrebă privindu-l.

— Ba da. Dar voiam să-ți spun și eu ceva și m-ai întrerupt...

MIRCEA ELIADE

472

473

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Eu știu ce voiai să-mi spui. Voiai să schimbi vorba. Te cunosc... îndată ce rostesc numele lui Vidrighin, încerci să schimbi vorba. Dar n-ai dreptate. E un om care te apreciază, te admiră chiar foarte mult... Numai că, de data aceasta, nu era vorba de el, nici de prietenii lui. Aseară, când eram cu ei, am întâlnit o persoană care te cunoaște. Zicea chiar că te cunoaște foarte bine...

— Dacă mă lași să termin, încep Ștefan, am să te ascult cu cea mai mare plăcere. Pentru că, ce voiam eu să-ți spun, e ceva foarte important pentru mine. Și dumitale îți place filosofia, dumneata ai să mă înțelegi.

Weismann clătină, de câteva ori, împăciuitor, din cap, și-și apropie ceașca de buze. Îi trebuise oarecare timp, dar se învățase cu Ștefan, cu obsesiile și slăbiciunile lui. Știa că Ștefan avea nevoie de el ca să se asculte gândind.

Cineva i-ar fi spus la București, poate numai în glumă, că el, Weismann, are pasiunea filosofiei. — Dumitale, conu' Mișu, îți place filosofia! îi spusese Ștefan, chiar în seara sosirii lui la Paris. Totul începuse de-atunci, din seara de 20 august, în acea dimineață, ridicând receptorul, auzise o voce care i se păruse cunoscută întrebând de numele lui, apoi auzise: — Aici e Ștefan Vizirul... Un ceas în urmă, Ștefan suna la ușă. Avea două mici valize.

— Vin de la Praga, îi spusese. Vin direct de la aerodrom. În noaptea asta n-aș voi să mă duc la hotel. Pot rămâne la dumneata?

Părea obosit și partea de jos a feței îi tremura ușor în timp ce vorbea, parcă ar fi suferit de un tic nervos.

— Bineînțeles că poți rămâne. Ai odaia lui Dan. Dar cum ai dat de mine? îl întrebă Weismann ajutându-l să-și ducă valizele.

— Am să-ți povestesc îndată. Aș vrea acum să mă schimb. Am o cursă urgentă de făcut...

Se închise în odaia de baie cu amândouă valizele și ieșise după o jumătate de ceas, gata de plecare, cu una din valize în mână.

— Cred că am să pot găsi un taxi, spuse îndreptându-se spre ușă.

— Vin eu cu dumneata și-ți arăt...

— Nu te deranja, îl întrerupse Ștefan. Cunosc bine Parisul, mi-am făcut doctoratul aici... Cred că am zărit stația lângă metrou...

Îi strânse mâna și coborî repede scările, cu valiza în mână. Se întoarse după două ceasuri. Weismann îl așteptase pe balcon și, văzându-l coborând din taxi fără valiză, zâmbi. Apoi, în vârful picioarelor, trecu în birou.

Întâlnindu-și capul în oglindă, izbucni într-un râs scurt, pe care și-l șterse repede cu palma, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-l surprindă cineva. — Îmi place! șopti Weismann. Îmi place de el că e discret...

— Cunoșteam adresa dumitale de la București, încep Ștefan. Nu e nici un secret. O știe toată lumea, toți prietenii dumitale, vreau să spun, și sunt numeroși. Dar sunt vreo șase telefoane pe adresa aceasta. Am încercat și, cu

puțin noroc, la al treilea telefon mi-ai răspuns dumneata. Am o sumă de noutăți să-ți spun, adăugă.

În după-amiaza aceea i-a povestit tot felul de întâmplări din București, i-a vorbit mai ales de Dan Bibicescu, de tot ce știa de la Biriș despre moartea lui. Dar evita, parcă cu mare grijă, orice aluzie politică. Târziu, Weismann înțelese că dacă vrea să afle ceva, trebuia să-i pună întrebări precise. Ștefan răspundea însă evaziv.

— Eram în misiune la Praga, îi spusese în cele din urmă. Am profitat de o ocazie și m-am suit în avion.

Apoi îl privi zâmbind. Weismann îi întoarse zâmbetul clipind cu înțeles din ochi.

— Nu vreau să te descos, insistă el, dar dumneata ai venit cu un anumit scop...

— Am să-ți povestesc mai târziu. Am multe să-ți povestesc...

Seara, Weismann îl invită la un restaurant din Passy. Târziu, emoționat pe neașteptate, Ștefan îi puse mâna pe umăr.

— Pentru că'mi-ai arătat atâta încredere, vreau să-ți destăinuiesc de ce-am fugit. Am să te rog, însă...

— Fii fără grijă, îl întrerupse Weismann. Tot ce-mi spui, rămâne numai între noi. Mormânt.

Ștefan oftă, trecându-și mâna pe frunte.

— Dragă domnule Weismann, dumneata n-ai de unde să știi. N-o știe decât Biriș. Eu iubesc de mulți ani o fată, Ileana. Ileana Sideri. N-am mai văzut-o de aproape șase ani. Știu că trăiește ascunsă undeva și am venit s-o caut. Apoi tăcuse, așteptând să se îndepărteze chelnerul.

— Dumneata cunoști atâta lume, reîncepu coborând glasul. Poate auzi de ea. O cheamă Ileana, Ileana Sideri.

începu să i-o descrie, cu un glas tainic, înfierbântat, oprindu-se asupra celor mai mici amănunte: gestul ei de a-și trece băiețește mâna prin păr, privirile ei, culorile rochiilor ei de vară. Dar deodată, fără motiv, se tulbură și îi apucă din nou brațul. îl privi lung, cu o neașteptată căldură.

— Coane Mișu, dumitale îți place filosofia și te interesează problemele sufletului omenesc, pot vorbi deci deschis cu dumneata...

Weismann își plecă puțin capul spre el, pregătindu-se să-l asculte.

— Dumneata știi că unul din lucrurile cele mai greu de înțeles este faptul că omul poate uita chiar și acele întâmplări și revelații de care atârnă fericirea sau mântuirea lui. Cum poate avea loc o asemenea amnezie, încă nu înțeleg. Dar capacitatea asta *de a uita esențialul* explică în bună parte neputința creștinismului de a schimba oamenii, într-un cuvânt de a-i mântui.

Weismann îl privea în ochi, gânditor.

MIRCEA ELIADE

474

— Unde vrei să ajungi? îl întrebă el deodată.

— în fond, creștinismul ne-a revelat secretul mântuirii noastre, continuă Ștefan, și cu toate acestea aproape nimeni dintre noi nu-și mai amintește în ce constă acest secret. L-am uitat, așa cum uităm o seamă de alte nenumărate lucruri care meritau cu adevărat să fie uitate.

— E adevărat, uităm, spuse Weismann. Dar nu înțeleg unde vrei să ajungi...

— Același lucru s-a întâmplat și cu mine, îl întrerupse Ștefan. Sunt lucruri importante pe care le-am uitat. Ani de-a rândul mi-am amintit până în cele mai mici amănunte rochiile, gesturile și cuvintele Ilenei. îmi închipuiam că, orice s-ar mai putea întâmpla cu mine de aici înainte, niciodată nu le voi mai putea uita. îmi făceam iluzii. *Am început să le uit, să le confund.* M-am trezit într-o bună zi că le uitasem. Confundam două convorbiri care avuseseră loc la un mare interval de timp: cea dintâi, la restaurant, în vara 1936, cealaltă la Bussaco, în noaptea de revelion, 1941. De-abia azi-noapte, în avion, mi le-am adus din nou aminte... Poate pentru că eram emoționat, adăugă el coborând puțin glasul, și-mi era frică. Până nu m-am văzut la cinci sute de kilometri de Praga, mi-a fost frică...

— Cred și eu, făcu Weismann apropiindu-se confidențial de el, riscai să te doboare avioanele rusești de vânătoare... Ia spune, cum a fost? îl întrebă privind-l nerăbdător în ochi.

— Mi-am dat deodată seama că făceam o confuzie. Atunci, pe loc, descoperirea aceasta m-a bucurat: parcă aș fi regăsit un obiect prețios pe care l-aș fi rățăcit de mult. Dar un ceas mai târziu, mi-am dat seama cât e de grav. Asta înseamnă că timpul poate roade și mistui nu numai amintirea întâmplărilor pe care chiar el le-a zămislit, amintirea evenimentelor născute din Timp și, ca atare, condamnate să se risipească și să se uite prin însăși trecerea Timpului; asta înseamnă că Timpul poate ataca chiar revelațiile venite de dincolo de el, le poate ataca, macera cu încetul și, în cele din urmă, distruge, întocmai ca amintirea unui eveniment oarecare. E foarte grav, iubite coane Mișu. Dacă lucrul acesta e adevărat, adversarii noștri, ai dumitale și ai mei, au dreptate, și într-o zi toată lumea va fi a lor...

— Te înșeli! îl întrerupse Weismann. E imposibil! Au pierdut partida!...

— ... Căci pentru ei, continuă Ștefan ca și cum nu l-ar fi auzit, omul nu poate cunoaște nimic altceva decât Istoria; într-un cuvânt, nu poate cunoaște decât ceea ce uită, își reamintește și uită din nou din tot ce s-a întâmplat în viața umanității...

— Comuniștii au pierdut partida, îți spun eu! încercă Weismann să abată discuția.

— Dar eu tot cred că există și *altceva*, dincolo de Timp și de Istorie, reluă Ștefan cu fervoare, și că noi putem cunoaște acest *altceva*. Numai că, pentru

475

NOAPTEA DE SÂNZIENE

asta ni se cere un foarte mare efort spiritual. în ceea ce mă privește, eu am fost incapabil de un asemenea efort. De aceea mi s-au întâmplat toate câte mi s-au întâmplat. Pe Ioana am pierdut-o, pentru că o uitasem deja. Eu sunt vinovatul. Dumnezeu mi-a luat-o pentru că n-o mai aveam...

Rostise ultimele cuvinte cu o mare gravitate și apoi tăcu câteva clipe, gânditor.

— Așa a vrut Dumnezeu, spuse Weismann. Ești încă tânăr... Acum ai scăpat, ești aici, liber... Spune bogdaproste că ai scăpat.

Ștefan oftă.

— Da, ar trebui... Ar trebui să nu uit asta, că *am scăpat*. Dar cum îți spuneam adineauri, tragedia este că uităm chiar lucrurile esențiale... în fond, poate că greșit se crede că Istoria e solidară cu memoria. Istoria modifică neconștient o amintire, îi acordă mereu valori noi, negative sau pozitive, până ce, în cele din urmă, o anulează. Așa a făcut, bunăoară, cu creștinismul. Dacă omul ar ști cum să-și amintească, *integral*, anumite revelații, ar scăpa de Istorie. Iubirea mea pentru Ileana a fost o asemenea revelație. Dar am început să uit. N-au trecut decât șase ani de când n-am mai văzut-o, și am și început să uit anumite amănunte esențiale.

Weismann îl ascultase atent, privind-l lung, trecându-și la răstimpuri palma pe deasupra pleoapelor ca să-și alunge oboseala.

— Te înțeleg, spuse el hotărându-se deodată. Dumneata ești un om prudent. Ai familia în țară...

Ștefan întoarse mirat capul spre el, ca și cum ar fi vrut să ghicească ce vrea să spună.

— Familia mea? întrebă el târziu. Da, e adevărat; au mai rămas câțiva. Bătrânul s-a prăpădit acum doi ani. Casa îi fusese luată mai de mult. Soru-mea, Sofioara, doctorița, s-a măritat cu băiatul farmacistului...

— Am auzit, spuse Weismann, dar își dete imediat seama că spusese asta la întâmplare, crezând că-i va face plăcere lui Viziru, și roși încurcat.

— ... Spre dezolarea Eleonorei, a doua soție a tatălui meu, continuă Ștefan cu un zâmbet întristat. Eleonora se iubea de mult cu băiatul farmacistului. Săraca, de atâția ani tot aștepta să moară tata ca să se poată remărita cu iubitul ei. Dar a intervenit doctorița. I-a luat-o înainte... Singurii care o duc prost, reîncepu el după o pauză, sunt Adela și Răducu. Le-am trimis niște bani înainte de plecare, dar i-au refuzat. Sunt amândoi oameni de caracter. Sper să accepte mai târziu, când nu vor mai avea ce vinde. Dacă nu-l vor aresta, în cele din urmă, pe Răducu. Nu-și ține deloc gura...

A doua zi, Weismann îl lăsă să doarmă până la zece. Când intră cu cafeaua, îl găsi în pat, fumând.

MIRCEA ELIADE

476

— Dacă vrei, poți rămâne aici, îi spuse. Îmi face cea mai mare plăcere să te găzduiesc. Și să-mi spui cum stai cu banii.

— Mulțumesc, deocamdată am tot ce-mi trebuie.

— Să-mi spui când n-ai să mai ai. Cu puțin noroc, devenim milionari. Am o afacere extraordinară în curs. Am să-ți povestesc mai târziu... Acum, bea-ți cafeaua — și după aceea să-mi spui ce se mai întâmplă în țară...

În dimineața aceea au stat de vorbă două "ceasuri. A vorbit mai mult Ștefan, dar vorbea atât de exaltat încât Weismann nu-l putea urmări întotdeauna. În cele din urmă, își pierdu răbdarea și se ridică de pe scaun.

— Trebuie să te îmbraci, că într-o jumătate de ceas mergem la masă. Viziru tocmai își aprinsese o țigară.

— Mai lasă-mă doar să termin țigara asta, îi spuse. Nu știi ce înseamnă să poți rămâne în pat până la prânz, fără program și fără frică, fără teama că dintr-o clipă în alta cineva va deschide ușa și va intra peste tine, cerându-ți socoteala de ce-ai făcut sau n-ai făcut...

— Ba știu, îl întrerupse Weismann, și d-aia am fugit din țară... Apucă scaunul de spetează și se apropie cu el de pat.

— Și dacă-mi pare rău de ceva, e că nu ai nici cea mai mică încredere în mine, continuă așezându-și scaunul chiar în fața lui Ștefan. Nu sunt un om curios, dar mă așteptam să-mi spui măcar cu cine te mai întâlneai în țară... Ștefan îl privi mirat.

— Îmi închipuiam că știi, răspunse. Mă întâlneam mai ales cu Biriș.

— Păi tocmai asta mă interesează și pe mine. Asta te întreb de azi-dimineață: să-mi spui ce mai crede Biriș, cum vede el desfășurarea evenimentelor.

— Crede și el că cea mai mare crimă, și totodată prostie, ar fi organizarea rezistenței...

— Să nu mai spui asta, îl întrerupse Weismann nervos, că riști să te audă și alți români, și atunci devii cu adevărat suspect...

— Ascultă, că Biriș are dreptate, continuă Ștefan. Ar fi o prostie să facem rezistență în sensul occidental al cuvântului, ca să provocăm o hemoragie iremediabilă. Trebuie doar să redescoperim tehnica de a ne camufla, arta de a minți și a păcăli, de a lăsa să creadă pe ocupant că ne-a convertit la credințele lui, că ne-a cucerit lăuntric. Asta-i tot...

— Îmi place de dumneata că ești optimist, spuse Weismann zâmbind ironic. Se vede că ești intelectual. Toți intelectualii sunteți optimiști, trăiți în nori...

— Asta-i tot, dar e greu și primejdios, continuă Ștefan. Minciuna asta colectivă ar putea dura foarte multe zeci de ani, ar putea dura chiar un secol. E foarte greu să-ți păstrezi sufletul neatins de-a lungul unui secol de hibernare sub o mască. Și atunci ni se pune problema: ce trebuie să facem ca să nu ne pierdem sufletul în acest nou Ev întunecat care începe pentru noi?

477

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Weismann îl privi din nou, cu o intensă curiozitate, apoi se ridică brusc și ridică scaunul de spetează cu amândouă mâinile.

— Îmi place de dumneata că știi să schimbi vorba, îi spuse silindu-se să zâmbească. Dar nu-ți închipui că mă păcălești atât de ușor. Dacă nu crezi în rezistență, te-aș putea întreba de ce-ai fugit din țară. După teoria dumitale ar fi trebuit să rămâi acolo și să te camuflezi.

— Evident că așa ar fi trebuit să fac. Dar am înțeles că nu voi fi bun de nimic atâta timp cât viața mea nu-și va fi regăsit sensul. Mulți se aruncă în politică pentru ca să uite un dezastru intim, să-și umple un vid interior. Și, probabil, de aceea reușesc, cel puțin pe planul exterior, istoric; când nu mai ai nimic de pierdut, poți deveni un erou sau un mare om politic...

Weismann îl privi câteva clipe, apoi ridică din umeri și se îndreptă spre birou, ducând scaunul de spetează.

— O să mai stăm noi de vorbă pe ches'tia politică, spuse.

— Nu ești deloc curios să afli cine e persoana? îl întrebă văzându-l că-și privește pe furii ceasul.

— Care persoană? întrebă Ștefan, nedumerit și puțin sperjat, parcă s-ar fi trezit din somn.
— Persoana pe care am întâlnit-o aseară, când am fost cu prietenii la Vidrighin. Spunea că te cunoaște bine...
Ștefan ridică brusc fruntea.
— Nu, nu e cine te gândești dumneata. E altcineva. O femeie foarte frumoasă. Te cunoaște bine. Și ar vrea să te reîntâlnească, să-ți vorbească...
— Să poftească. O primim cu plăcere... Weismann îl privea zâmbind.
— Vreau să văd cât timp poți rezista fără să mă descoși, spuse.
— Nu mult, pentru că n-o să am timp. Azi ies foarte devreme.
— Te duci cumva la Luvru? îl întrebă Weismann și începu să râdă foarte bine dispus.
Ștefan nu-i răspunse. Câtva timp, tăcură amândoi.
— într-adevăr, nu ești curios? Pentru că, te avertizez, e vorba de cineva foarte important...
— Să poftească, spuse Ștefan ridicându-se. Dar acum am să te rog să mă scuzi. Trebuie s-o șterg...
îi întinse mâna și se îndreptă spre ușă.
— Ești formidabil! exclamă Weismann cu o urmă de regret în glas. Dar e și vina mea, adăugă apropiindu-se și bătându-l pe spate. Am ales prost momentul. Nu trebuia să-ți spun acum. Nu știam că pleci atât de devreme...

MIRCEA ELIADE

478

Ieși pe balcon să vadă în ce direcție apucă Ștefan. „Are dreptate Vidrighin, își spuse. E un om ciudat. Dar și eu am destulă răbdare. Până la urmă, tot aflu eu...”
își spunea asta de câteva săptămâni, de când, într-o dimineață ploioasă, îl ascultase vorbind, ca de obicei, despre Ileana și despre Istorie.
— Mistificarea ar fi să cred că aș putea face ceva cu adevărat util în lume, în istorie, fără a o fi găsit pe Ileana, spunea. Nu numai că n-aș putea face nimic, dar aș crea confuzii. Ruptura mea interioară s-ar răsfrânge asupra lumii întregi...
Simțea că n-are să-l mai poată asculta mult, când îl auzi.
— Multă vreme n-am înțeles că, cel puțin în parte, seceta de acum un an se datora și faptului că eram un om dezechilibrat, că nu o căutasem pe Ileana.
Rostise ultimele cuvinte cu oarecare teamă, coborând glasul. Weismann nu se mai putu abține.
— Dumneata îți bați joc de mine, îi spuse zâmbind.
— Vorbesc cât se poate de serios, reluă Ștefan. Bursuc a înțeles asta înaintea mea. Mi-a spus că eram și eu vinovat de secetă pentru că aveam mâinile pătate de sânge.
— Bursuc e un escroc! întrerupse Weismann. Escroc și trădător.
— Dar în cazul meu a văzut just. Seceta din Moldova era în parte consecința secetei noastre sufletești. Era întocmai ca și seceta din legenda Regelui Pescar. Până n-a venit Parsifal să pună întrebarea justă, singura întrebare care trebuia pusă: „Unde este Graalul?” — seceta a continuat și Regele Pescar nu s-a putut îndrăveni. Dacă aș fi știut și eu să pun întrebarea justă, poate că seceta ar fi încetat. Dar nu știam care este adevărata întrebare și nu știu nici acum... Sper că am s-o ghicesc după ce o voi regăsi pe Ileana...
Weismann îl privea cu atenție, sorbind la răstimpuri din cafea.
— Ascultă-mă, că am să-ti spun o mare taină, continuă Ștefan apropiindu-se și punându-i mâna pe umăr. În fundul sufletului, simt că de tot ce se întâmplă azi în lume sunt și eu răspunzător. Dacă aș fi căutat-o pe Ileana, poate că măcar unul din lucrurile teribile care s-au întâmplat în lume nu s-ar fi întâmplat...
— îți bați joc de mine, dar eu tot nu mă supăr pentru că mi-ești simpatic, repetă zâmbind Weismann.
— Am început să înțeleg când mi-a povestit Biriș o legendă cu un înțelept chinez...
Weismann ridică brusc capul și-l privi în ochi.
— îmi place de dumneata..., începu el. Dar Ștefan nu-i lăsă timp să continue.
— în clipa când îl ascultam pe Biriș, reluă el repede, am început să înțeleg. De tot ce se întâmplă în lume sunt și eu vinovat. Pentru că nu sunt un om întreg, nu sunt o unitate armonioasă; sunt un ins dezaxat, fără centru.

Probabil că mai

479

NOAPTEA DE SÂNZIENE

sunt și alții, zeci de milioane, ca mine. Și cum pentru societățile moderne *lumea* înseamnă tot mai puțin Cosmos și tot mai multă Istorie, îți dai seama ce repercusiuni poate avea dezechilibrul acesta interior în afară de noi. Cum am putea fi creatori în Istorie, noi, câteva zeci de milioane de dezechilibrați?
își aprinse o țigară și începu să fumeze, intimidat deodată. Weismann își terminase cafeaua. Cu un gest hotărât, așeză ceașca pe tavă.
— Aș vrea să vorbesc serios cu dumneata, începu el. Eu înțeleg foarte bine că ești discret și prudent. Deși m-aș fi așteptat să-mi spui măcar dacă le-ai făcut o surpriză la Praga, dacă ai putut trece și ceva documente importante... Nu ți-aș fi cerut să-mi spui ce fel de documente: doar atât: o aluzie ca să mă pot bucura că le-ai jucat festa... Eu știu mai multe despre dumneata decât îți închipui. M-aș fi așteptat să-mi spui măcar ce crezi despre Bursuc. Știu că e un escroc, că joacă un joc dublu. Dar aș fi vrut să știu cu cine lucrează el din partea noastră. E foarte important să ținem contactul cu el, dar trebuie să știm precis prin cine. Ai auzit de unul Pantelimon? Se pare că

Bursuc lucrează cu unul, Pantelimon, care spune că e de partea noastră. Ai auzit de el?
Ștefan zâmbi încurcat.

— Am auzit, dar nu-ți pot spune cine e... Nu știu nici eu.

— E foarte important, continuă Weismann coborând glasul. Omul care trebuie să-l treacă pe Biriș, a făcut legătura cu Pantelimon. Trebuie să aflăm cine e acest Pantelimon...

Ștefan ridică din umeri.

— O să aflăm într-o zi, spuse el târziu. Deocamdată, trebuie s-o găsec pe Ileana. Bănuiesc unde e: e în Elveția, la Valkiria. Dar nu-mi dau viza elvețiană. Am fost la consulat. Mi-au spus că nu-mi dau viza pe pașaportul românesc.

„Vasăzică știe și el de Pantelimon, dar nu vrea să spună, reflectă Weismann. Poate n-are încredere în mine, sau e peste măsură de discret. Dar nu-i nimic, până la urmă tot aflu eu...”

încercase, de-atunci, alte stratageme. îl lăsa să vorbească, și apoi, brusc, îi punea câte o întrebare fără nici o legătură cu cele povestite de Ștefan, și-l privea pe furiș, să vadă cum reacționează. I-ar fi plăcut să poată face mai mult; i-ar fi plăcut, bunăoară, să-l poată urmări, să afle cu cine se întâlnește. Dar trebuia să plece în fiecare dimineață de-acasă, și aproape întotdeauna înaintea lui Ștefan. Ar fi vrut să știe cine îi telefonează și ce-și vorbesc. Odată se reîntoarce din drum și găsește ușa încuiată cu zăvorul. O deschise cu mare atenție, ca să nu facă zgomot, și intră în coridor în vârful picioarelor. Ștefan vorbea la telefon. — Bine, spunea el. Bine. Am să vin... Weismann începu să calce cu pași grei, tuși de câteva ori și intră în birou.

— Cine era? întrebă cu un aer indiferent.

MIRCEA ELIADE

480

481

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Nu-l cunoști. Un coleg de Universitate.

— Dacă vrei, te duc cu mașina la întâlnire. Tot trebuie să iau mașina că am întârziat.

— Nu mă întâlnesc astăzi cu el, îi răspunse. Azi am de gând să mă duc la Luvru...

Așa-i răspundea adeseori când, întorcându-se seara acasă, Weismann îl întreba cum își petrecuse după-amiaza.

— Am fost la Luvru, îi spunea. N-ai să mă crezi dacă-ți voi mărturisi că singurul meu regret este că nu sunt pictor...

îl găsea uneori pe balcon, așteptându-l. Serile erau calde, senine, și-l găsea în chaise-longue aproape visător, cu țigara neaprinsă între degete.

— Am încercat și azi, îi spusese odată. E un cerc vicios. Nu vor să-mi dea viza pe pașaportul diplomatic, și trebuie să-mi scot titre-de-voyage I.R.O., dar pe titre-de-voyage elvețienii nu dau aproape niciodată viza...

Weismann știa că-i spune toate acestea numai ca să-l facă să creadă că-și petrecuse după-amiaza la Consulatul elvețian.

— Dacă-i vorba numai de asta, n-avea nici o grijă. Are Vidrighin un prieten și m-a asigurat că poate să-ți obțină viza. Dar trebuie să te întâlnești cu Vidrighin...

Văzându-l că tace, îl întreabă repede, apropiindu-se de el ca să-i poată vedea mai bine figura:

— Ce-ai rămas așa pe gânduri? Ai aflat vreo veste proastă? Te-ai întâlnit cu cineva?...

I se păruse că Ștefan îl privește încurcat, și atunci stăruie, căutându-i ochii.

— Mie poți să-mi spui. Sunt ca un mormânt...

— N-am mai aflat nimic de multă vreme, răspunse târziu Ștefan. Încep să fiu îngrijorat...

Weismann zâmbi cu înțeles. Observase că în ultima vreme Ștefan încerca să-și apere discreția răspunzând că e îngrijorat, dar fără să precizeze de ce. Cu câteva zile mai înainte, foarte de dimineață, i se păruse că-l aude spunând la telefon: — Bine, atunci treci să mă iei... Weismann se prefăcuse că nu auzise nimic. Plecase destul de devreme de acasă și intrase într-o cafenea din boulevard Murat. Se așezase la o masă de lângă fereastră și începuse să aștepte. După vreun ceas, îl zărise apropiindu-se, cu un tânăr slab, cu obrazul pământiu, îmbrăcat sărăcăcios. Mergeau unul lângă altul fără să-și vorbească. Apoi, în dreptul stației de metrou, se despărțiseră strângându-și cu căldură mâinile, parcă și-ar fi luat rămas-bun. În seara aceea, după ce-l ascultase îndelung vorbindu-i despre Luvru, Weismann nu se mai putu stăpâni.

— Matală, coane Ștefan, îți plac secretele și misterele. Ți place să te înconjuri de mister...

— Adevărat! se miră Ștefan. Eu credeam că singurul mister care m-a pasionat vreodată a fost doamna Zissu. Nu cunoști povestea doamnei Zissu? Adică, mai precis, nici nu e vorba de o poveste, pentru că nu știu nimic despre ea. Doamna Zissu a rămas ce-a fost din prima zi când i-am auzit numele: o taină... De ce zâmbești? îl întreabă deodată, privindu-l fix.

Weismann nu mai încerca să-și ascundă zâmbetul. îl lăsa să-i lumineze toată fața, dar ridică mâna și-i făcu semn să continue.

— Nu, nu era nimic. Mă gândeam la altceva. Spune înainte...

— Asta e, că despre doamna Zissu, aproape că nu am ce să spun. Am auzit de ea de la Vădastra, pe când aveam camera secretă. Locuiam amândoi în același hotel...

Tăcu brusc și-și trecu mâna pe frunte.

— Nici nu mai știu câți ani sunt de-atunci, adăugă. Trebuie să fac mereu socoteala ca să-mi dau seama câți ani sunt de-atunci. Era prin 1935-1936. Sunt, deci, 11-12 ani... Dar de ce zâmbești? întrebă el din nou, de astă dată, i se păru lui Weismann, puțin enervat.

— Când te-auzeam vorbind de misterul doamnei Zissu, voiam și eu să te întreb ceva.

Se opri într-adins, ca să-l poată privi mai bine. I se păru că Ștefan pâlise ușor, că-și stăpânește anevoie emoția.

— Voiam să te întreb cine era tipul cu care te-ai întâlnit azi-dimineață. Câtva timp, Ștefan tăcu încurcat. Începu să-și umezească buzele.

— Dacă e un mare secret, adăugă Weismann, nu-mi spune.

— Prefer să nu-ți spun. Sunt puțin îngrijorat... Dar ai să afli mai târziu, după ce-o veni Biriș.

Weismann-continua să-l privească, înveselit deodată, gata parcă să izbucnească în râs.

— Bine faci, spuse el în cele din urmă. Te felicit. Mai mult: te iau de exemplu. Te-am luat deja de exemplu. Am învățat și eu să mă înconjur de mister. Dar pentru că veni vorba de Biriș: dumneata nici nu bănuiești ce misiune va avea el aici, care va fi rolul lui aici, la Paris.

— O să facem filosofie împreună, vorbi Ștefan și, pentru prima dată în acea seară, zâmbi.

— Afară de asta, îl întrerupse Weismann. Asta o să faci aici, cât o sta cu noi, și la sanatoriu. Pentru că, ești de acord, trebuie întâi să stea câtva timp într-un sanatoriu, să se vindece definitiv. Am și aranjat în ce sanatoriu îl trimitem... Dar nu despre asta e vorba. Îți spuneam că nici prin gând nu-ți trece care va fi misiunea lui aici și de ce mă agit eu atât cu prietenii lui Vidrighin...

Ștefan îl asculta înseninat, aproape vrăjit.

MIRCEA ELIADE

482

4X3

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Pentru că prietenii lui Vidrighin sunt foarte lansați. Unul dintre ei cunoaște tot Parisul. Scriitori, actori, ziariști.

— Bănuiesc despre ce poate fi vorba...

— Imposibil! îl întrerupse Weismann cu un aer de triumf. Biriș va avea foarte mult de lucru. Sunt *câteva kilograme de manuscrise*, rosti el cuvintele cât putu mai rar, apăsându-le ca și cum ar fi vrut să le sublinieze. Nici nu bănuiești ale cui.

— Sunt manuscrisele lui Bibicescu? întrebă Ștefan.

— Nu numai ale lui. Sunt și altele, tot atât de prețioase. Le-a descoperit Dan, acum câțiva ani. Dacă ar fi scris o carte povestind cum le-a găsit, ar fi ieșit un adevărat roman. Un roman de aventuri.

Tăcu, privindu-l cu fața întreagă iluminată de un mare zâmbet. Clipea neconținut, ca să-l poată vedea mai bine, să se bucure de tot ce va putea citi pe obrazul lui Ștefan.

— Interesant, făcu târziu Ștefan.

— Dar vezi, că îmi place și mie acum să mă înconjur de mister... N-am să pot să-ți spun mai mult. Ai să afli mai târziu...

îndată ce trenul se puse în mișcare, Biriș simți cum îl cuprinde frica. „Sunt un laș! își repetă el de mai multe ori. Trebuie să recunosc că sunt un laș, că mor de frică!...” Așteptă câteva clipe să vadă ce rezultat vor avea cuvintele acestea, repetate, în gând, de mai multe ori. Dar își simțea trupul tot atât de crispat, tremurând parcă pe dinăuntru, simțea același gol căscat în locul inimii, și gura îi era uscată. „Sunt un laș! își repetă el căutându-și pachetul cu țigări. Mă lăudam că-mi place să simt Istoria în marș în jurul meu, că voiam să trăiesc numai ca să văd ce se întâmplă în lume — și acum mi-e frică pentru că mă duc la Arad. Mă duc numai până la Arad; asta-i tot ce fac, asta-i toată aventura mea. Și totuși mi-e frică!... Acolo mă dau jos din tren, mă duc în Aleea Alexandru și întreb de doctorul Vlad. îi spun doar atât: Sunt reprezentantul firmei «Industria Casnică» din București. Aveți nevoie de ceva?... Și doctorul Vlad îmi va răspunde, probabil, ceva cam în felul acesta: «Mi se pare că soția mea ar avea nevoie de niște perdele. Vă rog, intrați...» Asta-i tot. Noaptea dorm la el și a doua zi mă duce cu mașina până la punctul de trecere. Nu e nici un fel de risc. Au trecut sute de oameni înaintea mea. *Nu e absolut nici un fel de risc*, își repetă Biriș cu încăpățănare, subliniind mental cuvintele. Atunci de ce dracu' mi-e frică?... Sunt un laș. Mă lăudam că...”

își întrerupse gândul simțind că riscă să se înece cu fumul de țigară. Deschise gura și lăsă fumul să iasă de la sine, fără să facă nici un efort, silindu-se doar să nu tușească. Omul din fața lui îl privea mirat. Era un bărbat fără vârstă, cu fața uscată, nebarbierită de câteva zile. Când simți că primejdia trecuse, că nu mai riscă să se înece, Biriș înghiți de mai multe ori — apoi zâmbi. Dar văzând că omul continua să-l privească, intrigat, își întoarse ochii pe fereastră. Trenul lăsase în urmă ultimele rămășițe mizere ale suburbiilor și traversa acum câmpia proaspătă, aurită sub soarele dimineții de octombrie.

— Avem noroc, spuse deodată omul din fața lui. După atâta ploaie... Plouase neconținut vreo zece zile. Când primise cartea poștală cu textul convențional, Biriș rămase câtva timp la fereastră, cu ochii în ploaie, încercând să-și potolească bătaia inimii. Se surprinse de mai multe ori oftând și întorcându-se să-și privească odaia. „Adio, strada Măcelari, își spuse el în gând, ca să prindă curaj. Mai rămăseseră doar câteva cărți. Ar trebui să le vând și pe ele. Afară de volumul Cătălinei; pe asta am să-l iau cu mine...” Simți deodată nerăbdarea plecării și trecu

repede în bucătărie. — M-am hotărât, începu el silindu-se să vorbească degajat. Plec zilele acestea. Mi-au scris că pot veni oricând și pot rămâne până după culesul viei. — Să nu răcești, spuse doamna Porumbache, după atâta ploaie. Lasă întâi să se schimbe vremea... — Nu, o întrerupse el. Plec acum. Poate găsesc mai ușor loc în tren. Am să rămân câteva săptămâni, să profit cât mai mult de aer curat... — Să nu răcești, repetă doamna Porumbache.

Vânduse ultimele cărți, cercetase cu atenție sertarele și arse toate hârtiile, toate scrisorile. *Incipit vita novai* își repeta el neconținut. Apoi, într-o noapte, cu mare luare-aminte, își cususe în căptușeala hainei dolarii lăsați de Ștefan. Îi mai dăduse Ștefan zece napoleoni și câteva sute de pengo și franci elvețieni, pe care-i ascunse în felurite buzunare. Călăuza care trebuia să-l treacă frontiera primise deja jumătate din sumă; restul de zece napoleoni îi va da după ce vor ajunge în Ungaria.

Ultima noapte aproape că nu închisese ochii. Auzea neconținut ploaia mărunță lovind în geam, cu monotonia ploilor de toamnă târzie. În odaie se făcuse frig și-și trase cuvertura până la bărbie. Apoi își repetase neconținut: „E târziu, ar trebui să dorm...” Adormise pe neștiute. Îl trezi doamna Porumbache aducându-i ceaiul. Odaia era scăldată de soare.

— Am noroc! spuse, și simți deodată că începe să tremure. Am noroc că s-a schimbat timpul...

Când lăsă ceașca goală pe tavă, o mai privi o dată și zâmbi. „E ultimul ceai din strada Măcelari”, își spuse. Apoi își îmbrăcă pardesiul. Lângă pat îl aștepta mica valiză, în care își transportase cărțile la anticari. O apucă și ieși pe coridor. — Să ne vedem sănătoși! spuse silindu-se să-și ascundă emoția. Lăsă valiza și sărută mâna doamnei Porumbache. — îți mulțumesc pentru tot, spuse el foarte încet. Doamna Porumbache îl petrecu până în stradă. După câțiva pași, Biriș se întoarse din drum și o sărută pe amândoi obraji.

MIRCEA ELIADE

484

485

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Avem mare noroc, continuă omul legănându-și privirile, departe, pe fereastră. E frumos, să vezi câmpul... Mergeți departe? îl întrebă întorcându-se spre el.

— La niște prieteni, la vie, răspunse vag Biriș.

Omul începuse să-l privească lung, curios, aproape tulburat, silindu-se totuși să zâmbească.

— La vie..., repetă Biriș intimidându-se. Trebuie să fie frumos acum... Sper să se mențină timpul frumos...

Omul își zvârlise pe furie ochii în jurul lui. Se plecă spre Biriș și-i făcu semn să se apropie ca și cum ar fi vrut să-i arate ceva pe câmp.

— Aranjați-vă cravata, îi șopti el repede, prefăcându-se că-i arată ceva, cu degetul, departe, pe câmp. Vi se văd bancnotele...

Biriș îl privi speriat și-și duse mâna la cravată. Omul surâse lung, cu înțeleș, apoi îi făcu cu ochiul.

La Arad coborî și rămase o jumătate de ceas în restaurantul gării, încercând să prindă din nou puteri. „De ce dracu' mi-e frică? își repeta el neconținut, privind-și mâinile cum îi tremură. Știam de mult că sunt laș, dar nu bănuiam că sunt chiar în halul ăsta. Mă bucuram că sunt tuberculos și că nu voi fi trimis pe front, în Rusia. Eram laș, dar asta măcar avea un sens. Dar acum de ce dracu' mi-e frică? Mă sui într-o birjă și mă duc în Aleea Alexandru. Asta-i tot. Asta-i toată aventura mea... Poate ar fi mai prudent să mă duc pe jos”, își spuse. Dar se simțea sleit de cele douăzeci și două de ore de tren, de a doua noapte nedormită, și nu îndrăzni. Bău câteva ceaiuri, uitându-se mereu la ceas. Când văzu că e opt și jumătate, plăti, își luă valiza și ieși.

Aleea Alexandru era destul de departe de gară. Birja înainta încet, somnoroasă. După vreo jumătate de ceas se opri în fața unei case modeste, cu aer provincial. „Doamne ajută!” își spuse Biriș apucând cordonul soneriei. Curând ieși un bărbat care-și freca mereu ochii, parcă l-ar fi supărat lumina tare a dimineții.

— Sunt reprezentantul „Industriei Casnice”, începu Biriș, bălbâindu-se. În clipa următoare își aminti că ar fi trebuit să înceapă altfel: „Caut pe doctorul Vlad...” Dar nu mai avu timp să se corecteze.

— Pofțiți înăuntru, îi spuse omul, continuând să-și frece ochii.

Intră într-un antret obscur, în care zări un cuier cu oglindă. Câteva pălării erau atârdate și, într-un colț, un macferlan. Biriș își lăsă valiza, dar omul o ridică repede și, cu ea în mână, îl conduse într-altă cameră. O traversară amândoi fără să scoată un cuvânt și omul, schimbând valiza în cealaltă mână, ciocăni sfios la o ușă. Auzi răspunsul și, deschizând larg ușa, îl lăsă pe Biriș să treacă înainte.

Era o cameră mare, un fel de salon, cu ferestrele către grădină. Biriș făcu câțiva pași, și simți deodată un mare gol în dreptul inimii. Zâmbind, cu mâna întinsă, se îndrepta spre el Mihai Duma.

— Ai chelit, Biriș! îi spuse. Ai îmbătrânit teribil de când nu ne-am mai văzut!... Stai jos, îl îndemnă arătându-i un fotoliu. Trebuie să fii obosit...

Cu un efort, Biriș se întoarse și fugi spre ușă. Dar abia o deschise, că se simți cuprins de două brațe puternice. Un alt bărbat, răsărit pe neașteptate, începu să-i caute buzunarele, să vadă dacă-i înarmat. Biriș se smuci brusc, gata să scape, și celălalt îi rezezi un pumn în obraz. Simți cum îl năpădește deodată sângele pe nări. În acea clipă auzi și glasul lui Duma, din salon. Se simți prins de amândouă brațele, zgâlțâit și tras.

— Să nu mă bateți! se rugă el încercând să nu înghită sângele care i se adunase pe buze. Să nu mă bateți, că

spun tot!...

Neașteptat de politicoș, agentul îi deschise ușa și se dădu în lături, lăsându-l să treacă. Duma se ridică de la birou și se îndreptă spre el, zâmbindu-i cordial, cu mâna întinsă.

— Sper că ai călătorit destul de bine, îi spuse. Ia loc, te rog. Șeful meu, domnul Protopopescu, vrea să te cunoască...

Un bărbat înalt, masiv, cu părul cărunt, se apropiase de Biriș și-i strânse mâna cu căldură.

— Îmi pare foarte bine, îi spuse. Duma mi-a vorbit în termeni elogioși de dumneata. Mă bucur să te cunosc... Ia loc, te rog.

Amândoi îl întovărășiră până în fața fotoliului, invitându-l insistent să se așeze. Domnul Protopopescu scoase repede tabachera de argint și i-o întinse.

— O țigară? îl întreabă zâmbindu-i cu o excesivă simpatie.

— Bucuros, răspunse Biriș.

Duma aprinsese deja chibritul și se apropiase de el, așteptând. Dar Biriș nu izbutise să scoată țigara din tabacheră; degetele îi tremurau atât de tare încât, după câteva clipe, îi fu rușine și le retrase, încercând să le ascundă. Duma își stinse chibritul. Domnul Protopopescu alege o țigară din tabacheră și i-o întinse cu același zâmbet cordial. Biriș o apucă repede, cu o mână care continua să tremure parcă smucită din umăr, și o duse avid la gură. În aceeași clipă Duma aprinsese un nou chibrit și se plecă spre el.

— Mulțumesc, făcu Biriș după ce trase primul fum. Nu știu ce am de-mi tremură degetele... Emoția, adăugă el încercând să zâmbească.

— Oboseala drumului, spuse domnul Protopopescu, așezându-se în fotoliul de alături.

— Mi-a părut rău că n-am putut călători împreună, spuse Duma întorcându-se la birou. A trebuit să mă opresc la Brașov. Dar sper că ai avut

MIRCEA ELIADE

486

tot ce-ți trebuie. Ți-am rezervat un compartiment de clasa I. Și sper că vi s-au servit toate mesele de la vagon restaurant. În ceea ce privește Iordan, nu mă îndoiesc că v-ați înțeles foarte bine.

— Are toate calitățile, spuse Biriș zâmbind. Dar are un mare cusur: nu e fumător...

Duma se încruntă, ca și cum i s-ar fi comunicat o veste extrem de neplăcută.

— De la Arad, n-am mai fumat o singură țigară, continuă Biriș. Mi-a fost imposibil să-l corup...

— Ar trebui să-i atragi atenția, se adresează domnul Protopopescu lui Duma. Să aibă întotdeauna țigări la el... în orice caz, te rog să primești toate scuzele noastre, adăugă întorcându-se către Biriș. Deocamdată, fă-mi plăcerea și acceptă țigările mele...

— Mulțumesc, sunteți foarte gentil, spuse Biriș.

Duma deschise un dosar și începuse să-l răsfoiască, distrat.

— Ia spune, începu el deodată, fără să-și ridice ochii din hârtii. Ce căutai la Paris?

— Duceam un mesaj, răspunse Biriș zâmbind. Un mesaj din labirint... Duma ridică ochii și-l privi, distant, aproape fără expresie.

— Asta e o formulă de-a noastră, continuă Biriș, o formulă cifrată inventată de noi, de Ștefan și de mine. E un fel de-a vorbi când ne referim la situații-limită din care, aparent, nu mai există ieșire...

— Fii mai explicit, îl întrerupse Duma. Te-am întrebat ce căutai la Paris...

— Știi, pe mine mă interesează foarte mult existențialismul. După cum ați auzit, la Paris e acum la modă existențialismul: Jean-Paul Sartre și ceilalți. Voiam să-i întâlnesc, să stau de vorbă cu ei, să le explic cam ce înseamnă, în partea asta a Europei, să fii „en situation”, și să ți se spună „le probleme du choix”. Voiam să le prezint o serie de „situații existențiale”... Pe mine mă pasionează filosofia, adăugă încercând să rădă. Până mai acum un an am fost profesor de filosofie Dar acum sunt un filosof privat, cum spunea Kierkegaard. De aceea mă atrage atât de mult existențialismul...

— Când te-ai întâlnit ultima oară cu Viziru? îl întreabă domnul Protopopescu. Biriș întoarse speriat capul; aproape că nu-i recunoscuse glasul. Era o voce străină, aspră, amenințătoare.

— Câteva zile înainte de plecarea lui la Praga, spuse reîncepând să tremure. Nu-mi aduc aminte data precisă; pe la 10-12 august...

— Ce ți-a spus? întreabă Duma.

Biriș îl privi o singură clipă, apoi trase adânc din țigară și înghiți tot fumul, sperând să-l apuce accesul de tuse. Dar, ca niciodată, își simțea coșul pieptului și gâtul perfect uscate, lemnoase, parcă ar fi fost niște organe străine pe care

487

NOAPTEA DE SÂNZIENE

le-ar fi încercat și care nu prea i se potriveau, dar pe care le putea totuși suporta fără să-l irite, fără să-l facă să tușească.

— Nu-ți fie frică, adăugă Duma plecându-și din nou ochii în dosar. Nu-ți facem nimic. Mă leagă o veche

prietenie de dumneata și sunt sigur că ne vom înțelege perfect. Avem nevoie de depozitia dumentale pentru anchetă. Dacă vom fi mulțumiți, îți dăm drumul ...

— Dacă vrei neapărat să ajungi la Paris, vorbi domnul Protopopescu, te trimitem la Paris. Te trimitem în misiune, cu wagons-lits... Povestește-ne ce ți-a spus Viziru...

De-abia atunci Biriș își dete seama că, de câțva timp, o secretară intrase pe nesimțite și se așezase la câțiva pași în spatele lui, la o măsură dinainte pregătită, și stenografia convorbirea. Dând cu ochii de ea, înclină de câteva ori capul, intimidat, și șopti: — Bună ziua! Fata își plecă privirile în bloc.

— Te-ascultăm, îi spuse Duma continuând să răsfoiască dosarul. Ce vorbeai cu Viziru?

— Discutam filosofie, începu Biriș. E și el preocupat de problema Timpului și a Istoriei...

— Nu te întrebam de asta, îl întrerupse Duma. Ne interesează exclusiv chestia politică. Viziru ți-a spus, fără îndoială, că are de gând să fugă de la Praga. Ce ți-a mai spus altceva? Nu ți-a spus de ce fuge?

— Ba da, vorbi repede Biriș după ce-și stinse țigara în scrumieră. Mi-a spus și el, dar eu ghicisem mai de mult. A fugit ca s-o caute pe Ileana...

Duma își ridică ochii din dosar și căută privirile domnului Protopopescu.

— Ileana Sideri, continuă Biriș. O iubește de zece ani...

— Ce rol a avut domnișoara Sideri în toată afacerea asta? Întrebă Duma privindu-l fix în ochi.

— Nu cred că a putut avea vreun rol. N-a mai văzut-o din Portugalia. De aceea a fugit, ca s-o regăsească. A căutat-o pe aici pe unde a putut: La Iași, la Zinca, în toată Moldova. Când s-a convins că nu mai e în România, s-a hotărât să fugă...

— Putea să ceară viza de ieșire, spuse Duma plecându-și din nou ochii în dosar. I-am fi dat-o... Dar Viziru a preferat să dezerteze la inamic. Ne interesează să știm pentru care motiv.

— V-am spus: ca s-o caute pe Ileana...

Domnul Protopopescu începu să râdă foarte bine dispus, și-și aprinse o nouă țigară. Apoi, cu un gest distrat, își băgă tabachera în buzunar. Biriș roși; tocmai se pregătea să întindă mâna să mai ia o țigară.

— Poate că dumneata nu știi, și atunci să-ți spunem noi, începu domnul Protopopescu. Viziru a fugit cu o seamă de documente importante.

MIRCEA ELIADE

488

— Nu cred. Așa s-a mai spus și atunci când i-au confiscat englezii curierul diplomatic, când se întorcea de la Londra. S-a spus că erau o sumă de acte importante. În realitate, erau hârtii fără valoare...

— De unde știi că erau fără valoare? îl întrerupse Duma.

— Mi-a spus el. Și, mai târziu, s-au convins și ceilalți... V-aș ruga să-mi mai dați o țigară, adăugă întorcându-se stânjenit către Protopopescu.

Cu un aer distrat, Protopopescu îi întinse tabachera și bricheta. Duma închise dosarul, își încrucișa brațele deasupra lui și-și ridică încet ochii.

— Ascultă-mă, Biriș, începu. Suntem prieteni și vreau să te scap din încurcătura în care te-ai băgat singur. Dar nu te pot scăpa decât cu concursul dumentale. Viziru a fugit cu o seamă de documente secrete, ceea ce înseamnă că fuga era premeditată. Erați foarte buni prieteni. Deci, nu se poate să nu fi discutat împreună pregătirea fugii. Dovadă că două luni după dezertarea lui, ai încercat și dumneata să treci clandestin frontiera. Lucrurile sunt clare. Zadarnic încerci să te ascunzi. În interesul dumentale, povestește-ne tot ce știi: cu cine vă întâlneți și cum ați lucrat? ...

Biriș îl ascultase cu neașteptată seninătate, fumând. Își privea neconținut mâinile, să vadă dacă vor reîncepe să tremure. Dar, fără să înțeleagă prin ce miracol, tremurul încetase deodată; nici măcar nu-și dăduse seama când încetase. Își privea acum mâinile și un sentiment de siguranță și orgoliu îi pătrundea pe încetul întreaga ființă.

— Nu știu dacă mă veți crede, începu el cu o voce fermă, dar lucrurile stau așa. Eu ghicisem de mult că Viziru vrea să plece din țară, ca s-o caute pe Ileana. Nu-mi spusese nimic, dar ghicisem. Ne întâlnim foarte des în ultima vreme, și-mi dădea mereu bani; îmi dădea dolari, franci elvețieni și aur. Îmi spunea să-i păstrez, căci într-o zi voi avea nevoie. Apoi, câteva zile înainte de a pleca la Praga, mi-a spus că el nu se va mai întoarce și m-a întrebat ce-am de gând să fac eu, dacă nu vreau să plec și eu la Paris. I-am răspuns că aș pleca bucuros, pentru că nu mai am nimic de făcut în țară; cât timp eram profesor, mă simțeam legat de ceva, existența mea socială avea un sens. Acum, dacă pleca și el, eram condamnat să mor de foame; adică, mai precis, de tuberculoză, căci, după cum știți, tuberculoza e o boală capitalistă: ca să scapi de ea, trebuie să te supraalimentezi. Viziru părea foarte mulțumit că eram hotărât să plec. Mi-a spus că, în principiu, trecerea frontierei era deja aranjată, că un grup întreg va trece în cursul toamnei, și că va trebui să fii gata de plecare începând din octombrie.

Se opri, ca să mai tragă o dată din țigară. Duma își oprise în treacă privirile asupra lui Protopopescu, apoi începu să-și miște încet degetele pe dosar.

— Cine mai era în grup? Întrebă el.

489

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Nu știu. Nu mi-a spus nici un alt nume. Mi-a spus doar să fii gata de plecare, și, cel mai târziu o săptămână după primirea cărții poștale, să mă prezint în Aleea Alexandru din Arad și să întreb de doctorul Vlad. Asta era

tot...

— Ce fel de carte poștală? întrebă domnul Protopopescu. Ce scria acolo? Cine semna?

— Semnătura n-avea nici o importanță, dar textul era cam așa: Ne pregătim de culesul viilor și te așteptăm cu plăcere. Apoi, mai erau câteva fraze oarecare despre timp.

— De ce spui că semnătura n-avea importanță? îl întrerupse domnul Protopopescu. Cine semna?

— Vă dau cuvântul meu de onoare că era o semnătură indescifrabilă. Putea fi Popeanu, Popescu, Topescu, Ionescu... N-am putut descifra.

— Nu era cumva Pantelimon? întrebă Duma zâmbind, fixându-și privirile în ochii lui.

Biriș păli. În acea clipă simți din nou că începe să tremure și trase cu sete din țigară.

— Nu, nu era, rosti el târziu cu o voce gătuită.

— Atunci, de unde știi de Pantelimon? continuă Duma. Ce știi despre el?

— Nu știu nimic. Viziru îmi spusese că de trecerea acestui grup se ocupă unul Pantelimon. Atât.

— Cum arată acest Pantelimon? reluă Duma. Unde te întâlneai cu el?

— Nu m-am întâlnit niciodată. Credeam că-l voi întâlni la Arad...

— Adu-ți bine aminte, stăruie Duma continuând să zâmbească. E în interesul dumitale.

— Vă dau cuvântul meu de onoare, începu Biriș.

— Bine, poate îți aduci aminte mai târziu, interveni domnul Protopopescu. Deocamdată, spune-ne ce mesaj trebuia să duci la Paris. Vorbeai adineauri de un mesaj din labirint. La ce se referea acest mesaj?

Biriș întoarse capul și-l privi lung, parcă ar fi încercat să ghicească dacă domnul Protopopescu glumea sau vorbea serios.

— V-am spus că era doar o formulă de-a noastră. Mă trimisese odată Ștefan cu un mesaj către Ileana. Îi spunea că se simțise pierdut ca într-un labirint, dar că, totuși, nu se lăsase doborât de descurajare și până la urmă, descoperise că se poate ieși din labirint. Dar nu sunt sigur că acesta era exact conținutul mesajului către Ileana, pentru că eram cam bolnav în ziua aceea, când îmi povestea el toate lucrurile acestea; tocmai avusesem o hemoragie...

— Când s-a petrecut asta? întrebă Duma.

— Oh, de mult, exclamă Biriș zâmbind. Înainte de potop. Înainte de război. Prin 1938, 1939; nu mai mi-aduc nici eu aminte... Acesta era mesajul din labirint, adăugă văzând că ceilalți doi îl privesc intens, așteptând să continue.

MIRCEA ELIADE

490

Domnul Protopopescu clătină încet din cap și-și plescăi de mai multe ori limba, ca și cum ar fi vrut să scape de un gust amar pe care l-ar fi descoperit deodată în gură.

— Să-ți spunem noi ce înseamnă mesajul din labirint, începu el. Grupul de la Paris pretinde că în Munții Carpați s-ar fi organizat o rezistență armată, pe care guvernul nu o va putea niciodată anihila... Nu o va putea anihila, continuă el după o pauză, pentru că locurile unde se ascund partizanii ar fi tot atât de greu de cucerit ca un labirint... Iar mesajul pe care-l așteaptă prin dumneata trebuia să le dea amănunte precise asupra acestei rezistențe armate din munți...

Biriș începu să râdă.

— E absurd! exclamă el ridicând din umeri. Vă dau cuvântul meu de onoare că nu este nimic altceva decât o expresie pe care o cunoaștem numai noi doi. Era mesajul pe care-l adresa Ștefan, prin mine, Ilenei. Dar asta se întâmpla demult, înainte de război. Probabil că nici Viziru nu-și mai aduce aminte ce-i spusese atunci, prin 1938-1939...

— Să-ți amintim noi ce conținut trebuia să aibă mesajul, reluă domnul Protopopescu. Era în legătură cu rezistența organizată de Pantelimon...

— E absurd! repetă Biriș după ce trase cu sete din țigară. Habar n-am cine e Pantelimon! Iar în ceea ce privește rezistența armată, atât eu cât și Viziru eram de acord că ar fi cea mai mare prostie să se organizeze așa ceva.

Dacă aș fi vrut să ajung la Paris, aș fi vrut mai ales ca să pot spune tot ce cred eu despre rezistență și celelalte...

— Cam ce voi ai să spui? întrebă Duma reîncepând să se joace cu degetele pe dosar.

— Ce cred că știți și dumneavoastră. Că ar fi cea mai mare prostie. Că nu e numai absurd, dar de-a dreptul criminal să îndemni oamenii la rezistență armată. Dimpotrivă, grupul de la Paris ar fi trebuit să explice occidentalilor că au pierdut definitiv această parte a Europei și că au pierdut-o exclusiv datorită politicii lor. Nu sovieticii au ocupat Europa până la Stettin și Adriatică; Aliații i-au invitat să se instaleze în această jumătate a Europei. La Teheran, președintele Roosevelt nu ne-a întrebat nici pe noi, nici pe cehi sau polonezi, dacă ne place să fim ocupați și educați de sovietici. A făcut-o din propria lui inițiativă, fără să întrebe pe nimeni. Cu ce drept ne îndeamnă acum americanii la rezistență? Ei ne-au oferit plocon Rusiei. Foarte bine. Să tragă acum concluziile: au pierdut peste o sută de milioane de europeni, care, mâine, vor lupta împotriva lor și vor lupta bine. Grupul de la Paris ar trebui să explice asta occidentalilor. Și ar trebui să le mai spună și altceva: să le spună că de-abia de acum înainte va fi cu adevărat frumos, căci în curând va veni și rândul lor. Să nu-i lase să sperie că vor scăpa, că vor putea continua să trăiască în tihnă

491

NOAPTEA DE SÂNZIENE

și capitalism numai pentru că au sacrificat o sută de milioane de europeni. Să le amintească mereu că în curând va veni și rândul lor.

— E foarte interesant, îl întrerupse domnul Protopopescu. Și ce spunea Viziru?

— Era de perfect acord cu mine.

— Atunci de ce-a fugit cu documentele? îl întrerupse Duma. Pentru că suntem prieteni, pot să-ți spun că erau acte privitoare la datoriile de război și la acordurile economice cu Sovietele. Ți se pare că nu sunt destul de importante?

Biriș înălță din umeri.

— Să lăsăm asta, interveni din nou domnul Protopopescu. Ce legături ai la Paris? Pe cine cunoști?

— În afară de Viziru și conu' Mișu, nu cunosc pe nimeni.

Domnul Protopopescu își opri o clipă privirile în ochii lui Duma, apoi zâmbi.

— Weismann cunoaște foarte multă lume, spuse. Ar putea fi interesant... Se ridică din fotoliu și-i întinse grăbit mâna.

— Ți dăm timp să te mai gândești, spuse. Poate îți amintești de mesajul lui Pantelimon. Atunci te trimitem la Paris cu wagons-lits. Te trimitem ca pe Viziru, adăugă zâmbind.

De obicei îl chemau la interogatoriu pe la trei dimineața. Agentul se pleca asupra lui și-l scutura de umăr.

— Pofțiți sus, îi spunea.

Îl găsea întotdeauna pe Duma așezat la birou, cu un dosar deschis în fața lui. Nu se mai ridica să-l întâmpine și să-i strângă mâna. Aproape că nu-l privea. Biriș rămânea în fața biroului, în picioare, încercând să ghicească prima întrebare. Oare va fi: „Când l-ai văzut ultima dată pe Weismann?” Sau: „Ce ți-a spus Viziru înainte de plecarea la Praga?” De obicei, Duma începea cu una din aceste întrebări, ca să ajungă apoi la întâlnirile cu Pantelimon și la conținutul mesajului pe care trebuia să-l transmită. La răstimpuri îl întrerupea ca să-i citească pasaje din declarațiile precedente, pe care le răsfoia neconținut în timp ce-l asculta. Când vedea că tăcerea se prelungește, ridica încet capul din dosar.

— Spune, spune înainte, că te ascult...

De la al doilea interogatoriu, Biriș învățase cum trebuie să povestească. Povestea îndeosebi ce-ar fi avut de gând să facă la Paris. I se părea că era singurul lucru care-l interesa pe Duma. Ascultându-l vorbindu-i despre Saint Germain des Preș și cafeneaua „Deux Magots”, Duma înceta să răsfoiască dosarul și, ridicând încet ochii din hârtii, parcă se trezea.

— Cunoști bine Parisul? l-a întrebat odată.

MIRCEA ELIADE

492

493

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Numai din renume și literatură. N-am fost niciodată la Paris.

— Eu am fost. E foarte frumos...

În picioare, în fața biroului, trecându-și la răstimpuri palma pe creștetul capului, Biriș povestea.

— Mi-ar fi plăcut să mă duc la „Deux Magots” pe la apusul soarelui, când am auzit că se adună existențialiștii.

Mi-ar fi plăcut să intru cu ei în vorbă, numai așa, ca să le stric cheful. De ce nu pofțiți pe la noi, pe după cortină, să vedeți cum se pune „le probleme du choix” și ce se mai întâmplă cu „le probleme de la liberte”, le-aș fi spus. De ce nu veniți pe la noi, să faceți cunoștință cu adevăratul „moment istoric”?... Mi-ar fi plăcut să stau de vorbă cu ei, și la urmă să le strâng mâna cu căldură și să le spun: Când veți fi în vagonul de vite, cu direcția câmpurile de muncă progresiste, sau în fața plutonului de execuție, să vă amintiți ce vă spuneam astă-seară...

— Biriș! îl întrerupea Duma încruntându-și ușor sprâncenele. Dumneata ești nebun!...

— Nu, spunea Biriș zâmbind, nu sunt. Pentru că n-aș fi avut curajul să le spun asta. Sunt prea laș. Ți spun asta doar dumitale, pentru că suntem prieteni. La Paris, m-aș fi mulțumit să discut filosofie. Obsesia mea e filosofia. Și acum îmi dau seama de ce: pentru că sunt laș, mi-e frică de viață. Nu numai de viață: mi-e frică de tot. Ai văzut cum tremuram când m-ați adus pentru prima dată la anchetă. Tremuram de frică. Groaza mea e că o să mă bateți, o să mă torturați...

— Nu-ți fie frică, îl întrerupse Duma. N-o să-ți facem nimic. Și dacă vrei, te trimitem la Paris. Dar să fii cinstit cu noi, să ne spui tot ce știi...

— Dacă nu-i faceți nimic coanei Viorica și mă asigurați că nu mă bateți, și-mi dați țigări, vă spun tot... Dar acum, lasă-mă să-ți vorbesc de Paris. Am văzut o fotografie din Saint Germain des Preș. Mi-ar fi plăcut să mă plimb serile și să întâlnesc existențialiști...

Vorbea așa mult timp, până îl întrerupea Duma. Vorbea despre Paris, despre tot ce i-ar fi plăcut să facă acolo, despre discuțiile cu filosofii, oprindu-se doar ca să ceară țigări, fumându-le cu sete, încercându-se, tușind, cerând voie să se așeze pe scaun — până ce descoperea că stenografa îl privea pe jumătate adormită, cu mâinile pe genunchi, și blocul închis în fața ei; și atunci se întorcea spre Duma și-l întreba, dezamăgit: — Vasăzică nu vă mai interesează ce spun? Nu mai înregistrați comentariile mele?...

Duma clătina încet din cap, imitându-l, fără să vrea, pe domnul Protopopescu.

— Ne leagă o veche prietenie și vreau să te scap, spunea el după o pauză. De o jumătate de ceas vorbești prostii.

A zecea parte din ce-ai spus până acum ar fi de ajuns ca să te condamne pe viață...

— Dar lasă-mi timp să mă contrazic, îl întrerupea Biriș, redevenind dintr-o dată nervos. Ți-am spus că sunt laș, că n-am curajul de a-mi apăra până la urmă punctul meu de vedere. Eu sunt profesor de filosofie. Pot schimba punctele de vedere, le pot schimba de la o clipă la alta...

— Poate mâine ai să fii inspirat, spunea Duma apăsând pe buton ca să cheme agentul. Încearcă și amintește-ți de Pantelimon. Și mai amintește-ți un lucru: că nici răbdarea noastră nu e fără sfârșit...

Într-o noapte se trezi cu Bursuc lângă el. Era îmbrăcat civil și se așezase pe un scaun la capătul patului.

— Ce mi-ai făcut? izbucni Bursuc. În ce m-ai băgat?

Biriș se frecă la ochi, apoi își roti privirile în jurul camerei. Erau singuri.

— Unde e dactilografa, întrebă el. Vreau să fac declarații importante...

— Am venit să te scap, îl întrerupse Bursuc aprinzându-și o țigară. Suntem numai noi doi. Nu uita că sunt călugăr și am puterea Sfântului Duh asupra mea. Am venit să te întăresc sufletește...

Îi întinse pachetul cu țigări. Biriș își alese una, începu s-o răsucescă între degete, apoi o apropie de nări și o miroși.

— Curios, spuse. Parcă n-aș mai avea poftă să fumez. Cât e ceasul? Întrebă el după o pauză.

— Aproape două. Mi-a spus Duma că pot rămâne cât vreau. În noaptea asta n-au să te ia la interogatoriu. Au să se mulțumească cu ce le-oi spune eu. Am venit să te scap... Ești un mare naiv, adăugă zâmbind. Ce te-ai apucat să le faci teorii politice despre rezistență, și Occident, și comunism, și toate prostiile alea? Pe ei îi interesează un singur lucru: să le spui ce știi despre Viziru și Pantelimon. Spune-le, nene! Că dacă nu le spui tu, o să le spună alții, și ei tot au să afle. Au pus mâna pe toată rețeaua de la Arad. Știu mai mult decât bănuiești tu...

— Cât spuneai că e ceasul? îl întrerupse Biriș.

— Două! făcu Bursuc ridicându-se brusc de pe scaun.

— E curios. Parcă nu-mi dau seama de timp; parcă n-ar mai trece timpul...

— Biriș, spuse Bursuc începând să se plimbe prin cameră, eu am venit să te scap. Aștia știi tot despre Viziru și Pantelimon. Să nu crezi că trădezi pe cineva dacă spui și tu ce știi. După asta, îți dau drumul și te trimit cu wagons-lits la Paris...

— La existențialiști, îl întrerupse Biriș învârtindu-și din nou țigara și apropiind-o de nări. Are să fie frumos. Îmi povestea Viziru de un hotel în Saint Germain des Preș. O să discutăm filosofie...

— Aștia vor doar să te pună la încercare, continuă Bursuc, să vadă dacă ești om de încredere și de cuvânt. Apoi te trimit la Paris. O să-ți spună să lucrezi

MIRCEA ELIADE

494

pentru ei. Spune-le că ai să lucrezi. Ce te costă? Spune-le tot ce-ți cer ei. Odată ajuns la Paris, faci ce vrei...

— Dar coana Viorica rămâne aici, făcu Biriș tulburându-se deodată. Ostatică în mâna lor... A aflat ceva?

— Nu, nu i-au spus nimic. Dar să știi că au făcut descindere, și-au cotrobăit printre hârtii...

Biriș tăcu câțva timp, visător.

— Bursuc, vorbi el deodată, eu sunt un om pierdut. Eu nu merit să mai trăiesc. N-am nici un fel de demnitate. Sunt un laș. De frică, am spus tot ce-am știut. Le-am spus de Ileana și Ștefan chiar înainte de a mă amenința ei. Le-am spus tot ce știam, sperând că-mi vor da drumul. Sunt un laș.

— Ai fost imprudent, continuă Bursuc. Ai făcut declarații politice contra guvernului.

— E adevărat. Am greșit. Simțeam prea multă ură în mine: ura omului slab. Am vorbit cu ură împotriva occidentalilor, pentru că ne-au abandonat. A fost o greșeală. Ar fi trebuit să-mi dau silința să-i înțeleg și pe ei. Toți ar fi făcut la fel. Când e vorba să te salvezi pe tine, nu te mai gândești la altul; îl sacrifici, pur și simplu. Așa a fost de când lumea. Îmi pare rău, acum, de tot ce-am spus...

— Ai spus o sumă de prostii, îl întrerupse Bursuc. Te orbea ura.

—... Dacă aș ajunge acum la Paris, continuă Biriș, aș vrea să le spun altceva. Aș vrea să le duc un fel de mesaj de dragoste și de despărțire. Ceva cam în felul acesta: *Ave, Occidens*, noi, cei dincolo de Cortină, noi, *morituri te salutant!*... Cum ai putea spune asta în latinește: „noi, cei de dincolo de Cortină”. Tu ai făcut teologia, știi mai bine ca mine latinește. *Salve Occidens, morituri te salutant!* Ar fi fost frumos să ajung la Paris și să le spun asta. Să știe și ei că, deși ne-au condamnat la moarte, noi, aștia de pe aici, proștii și săracii, noi tot îi iubim și îi venerăm. Căci acolo e Occidentul. Acolo apune soarele. Acolo e adevăratul crepuscul și e mai frumos ca pe la noi. Numai acolo, în Apus, lumea își dă seama că moare. De aceea, în Apus, oamenii iubesc Istoria; pentru că ea le amintește neconștient că oamenii sunt muritori, că civilizațiile sunt muritoare. Noi, cei de pe aici, nu prea avem motive să iubim Istoria. De ce-am iubi-o? Zece secole, Istoria a însemnat pentru noi năvălirile barbare, alte cinci secole a însemnat teroarea turcească, și acum, pentru nu știi câte alte secole, Istoria va însemna Rusia Sovietică...

— Biriș, îi strigă Bursuc, începi să aiurezi. Și eu îți vreau binele. Eu vreau să te scap.

— Cum se spune pe latinește „noi, cei de dincolo de Cortina de fier”? *Qui incolunt... post parietem ferreum!*...

495

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Nu știi cum se spune! răspunse mâniat Bursuc. Eu am venit aici ca să vorbesc serios cu tine...

— Mi-ar fi plăcut, totuși, să le transmit un mesaj în latinește, continuă Biriș visător. Occidentalii sunt oameni culti. La Paris, la Oxford și la Cambridge, se vorbește încă latinește. *Ave Occidens*, noi orientalii, *morituri te salutant!*... *Nos qui habitant intra saeptiferrea*... sau: *qui habitant intra cancellosferreos*... *morituri te salutant!*... Ar fi fost frumos...

— Ai fost un prost, îl întrerupse Bursuc. Te-ai băgat în chestia asta din prostie. Dacă voiai să fugi, de ce nu mi-ai spus? Te-ai luat după Viziru...

— ... Toate acestea din cauză că mi-a fost frică și am fost laș, continuă Biriș. Mi-e frică să nu mă bată... Bursuc se așează pe scaun și oftă.

— Mi-au fâgăduit că n-au să-ți facă nimic dacă le aduc declarația ta cu Pantelimon. Haide s-o facem împreună. Cum zici că arată individul?...

Biriș închisese ochii și Bursuc așteptă câțva timp, crezând că încearcă să-și amintească. Dar, văzând că tăcerea se prelungește, întinse mâna și-l scutură.

— Ce, ai adormit? îl întrebă enervat.

Biriș îl privi lung și-și trecu mâna peste ochi.

— Cât e ceasul? întrebă în șoaptă. E curios că nu-mi mai dau deloc seama de timp. Cred că sunt foarte obosit...

— Bine! făcu Bursuc ridicându-se brusc de pe scaun. Să nu spui că n-am încercat să te scap. Eu mă spăl pe mâini. Tu faci ce vrei. Dacă vrei să devii martir al rezistenței, n-ai decât. Dar dacă ne vom mai întâlni vreodată, să nu te plângi...

— Unde crezi că ne-am mai putea întâlni? întrebă zâmbind Biriș. Tu crezi că Raiul există? Mi-ar place să ne reîntâlnim, la umbra unui crin, în Paradis... Păcat că nu există, adăugă întristat.

— Spune-le, omule, cine e Pantelimon! strigă exasperat Bursuc.

— Vorbeai adineauri de martiri, continuă Biriș. Mi-ar fi plăcut să pot fi și eu martir. Nu de altceva, ci așa, ca să protestez împotriva destinului. Mi-ar fi plăcut să pot avea credința martirilor creștini. Să fiu un Sfânt Sebastian. Dar sunt prea laș. Numai ideea suferinței fizice mă înspăimântă. Am auzit că te bat la tălpi. Când mă gândesc, încep să tremur... Dacă aș avea credință, m-aș ruga. Poate că rugăciunea te ajută să suporti durerea fizică. Tu nu mă poți întări cu ceva? Nu-mi poți da vreo rugăciune ca să nu-mi fie frică?... Îți jur că dacă nu mi-ar fi frică, aș spune tot ce gândesc, oricui și în orice împrejurare. Dar așa cum sunt, laș, mă contrazic mereu. Dă-mi tu o rugăciune care să mă întărească...

— Nu folosesc la nimic rugăciunile, dacă n-ai credință, făcu Bursuc cu amărăciune. Trebuie să ai mare credință și atunci te întărește Dumnezeu. Dar

MIRCEA ELIADE

496

tu nu ai nevoie de asta. Tu spune doar cine e Pantelimon și scapi. Spune cum îl cheamă, pe numele lui adevărat.

— Pantelimon! exclamă Biriș zâmbind. Numele tău e legiune!... Bursuc îl privi lung, apoi se îndreptă spre ușă.

— Bine, îi mai spuse. Eu mi-am făcut datoria și acum mă spăl pe mâini. Fiecare cu păcatul lui...

Într-una din nopțile următoare avu acest vis: i se părea că se află pe un vapor, într-o noapte de Paști, și că ține în mână o lumânare aprinsă. I se părea că flacăra crește și se înalță tot mai sus, ca un fir subțire de lumină, și ridică ochii s-o urmărească; flacăra se înalța până la cer, și-l străpungea. Își dădu capul pe spate ca să poată privi mai bine. Sus de tot, acolo unde lumina atingea cerul, i se păru că zărește o figură strălucitoare. „Fără îndoială că e Dumnezeu sau Iisus Christos”, își spuse — și se trezi emoționat, cu o neînțeleasă fericire în suflet. Cineva îi ștergea fața cu o cârpă udă. În clipa următoare înțelese: am avut hemoragie în somn! Cârpă era roșie și începu să simtă gustul de sânge în gură. Dar nu simțea nevoia să scuipe.

— Ce zici, doctore? auzi glasul lui Duma. Cum explici?...

— Depinde ce i-ai făcut, vorbi cineva din spatele lui, pe care Biriș nu-l putea vedea. Depinde dacă a fost la cald sau la fierbinte...

— N-a fost nici măcar la căldicel, domnu'doctor, auzi o altă voce care parcă venea direct din perete. Doar ce l-am întins, c-a și început să sângere...

— Exagerezi, spuse doctorul. Probabil că i-ai dat totuși câteva palme zdravene și l-ai amețit...

— Numai la tălpi, domnu'doctor. Pe copiii mei că nu l-am atins decât la tălpi și a și început să sângere...

— A strigat? întrebă Duma. A spus ceva?

— N-a zis nici păs, domnule inspector. După ce l-am atins de două ori, m-am uitat la el să văd ce face. închisese ochii și parcă zâmbea. Dar era moale...

— Leșinase, vorbi doctorul. Atunci, probabil că n-o mai duce mult... De altfel, i-am văzut radiografiile. Are niște caverne cât pumnul.

— Asta nu înseamnă nimic, îl întrerupse Duma. Au mai trecut tuberculoși pe-aici și nu leșinau. Unii păreau chiar mai rezistenți decât cei zdraveni, sănătoși... în cât timp își face efectul injecția? întrebă coborând glasul.

— Ar fi trebuit să-și facă deja efectul... Dar dacă vreți să fiți siguri că nu moare, ar fi bine să-l lăsați în noaptea asta. încercați din nou, mâine.

— Imposibil. Sunt dispoziții speciale. Mai fă-i o injecție, să reziste, și după aceea încercăm sistemul alternativ... Biriș îl văzu apropiindu-se cu seringă și zâmbi.

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Cum te simți? îl întreabă doctorul începând să-i frece brațul cu o vată îmbibată în alcool.

— Mulțumesc, bine.

Apoi așteptă să simtă împunsătura acului. Dar doctorul își golise deja seringă, smulse acul printr-o smuci tură și acum freca din nou locul cu vată înmuiată în alcool. Biriș îl privea uluit. „Când Dumnezeu mi-a făcut injecția? se întreabă. Adineauri era cu seringă în mână...”

— Cum te simți? îl întreabă Duma apropiindu-se de pat.

— Mulțumesc, mă simt foarte bine. Mi-e puțin frig la picioare...

— Trebuie să-l încălți, se adresează doctorul cuiva de lângă perete. Așteptați un sfert de ceas și pe urmă începeți...

Duma îi puse mâna pe frunte. Biriș simți o căldură stranie pătrunzându-i în tot corpul, o căldură înmuiată în simpatie, care-l făcu aproape să lăcrimeze.

— N-o să mă bateți? întreabă el zâmbind.

— Ți-am spus că ne leagă o veche prietenie...

— Să nu mă bateți, că spun tot ce știu, îl întrerupse Biriș. Am fost prieteni. Nu înțeleg de ce nu vrei să mă crezi...

Duma îl privi lung, încercând să zâmbească.

— Biriș, vorbi el târziu, am primit dispoziții speciale. Ar fi mai bine să ne spui conținutul mesajului. Știm că ai avut legături cu Pantelimon. Au declarat-o atâția martori...

Biriș oftă, deznădăjduit.

— Dacă nu mă bateți, vă spun tot ce vreți voi. Dar nu-] cunosc pe Pantelimon. Dacă vreți, vă descriu un om, așa, la întâmplare, și voi spune că e Pantelimon, și semnez declarația. Dar îți jur că nu-l cunosc...

Duma se retrase încet, fără să mai adauge ceva. Biriș încercă să se ridice, dar abia atunci își dădu seama că e legat de pat cu curele.

— Să nu mă bateți! strigă el cu o voce neașteptat de ascuțită.

Apoi așteptă. Auzi câțiva pași, depărtându-se, și auzi ușa care se închidea. Atunci văzu plecându-se deasupra lui o figură care i se părea cunoscută, un bărbat zdravăn, oacheș, cu o mustață groasă, neagră, care aproape îi acoperea buza de sus.

— Spuneți, domnule profesor, spuneți ceva!... îl rugă el. Că am ordin să vă aplic alternativa...

— Care alternativă? întreabă Biriș.

— Am copii, stăruie celălalt. Spuneți ceva! Dacă știți, spuneți ceva. Că v-a rugat și domnul inspector, are și el ordin... Vă rog ca pe Dumnezeu! Am cinci copii...

Îl privea, și-și ștergea la răstimpuri fruntea cu o batistă colorată.

— Care alternativă? întreabă din nou Biriș.

MIRCEA ELIADE

Omul zâmbi încurcat, apoi își frecă amândouă mâinile de batistă și o vâri repede în buzunar. Se plecă spre Biriș și figura i se înăspri deodată.

— Spune! grijania și Dumnezeii tăi de profesor, șuieră el printre dinți, spune ceva, că dacă nu, ai să mori sub fierul roșu și o să te am toată viața pe suflet!...

— Să nu mă bați! strigă speriat Biriș.

Exasperat, omul ridică palma — și în clipa următoare Biriș regăsi vaporul care înainta în noaptea de Paști.

Strângea din nou, cu emoție, lumânarea aprinsă, o strângea în amândouă mâinile, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu i-o smulgă cineva. În jurul lui, cât putea zări pe puntea vaporului, se aflau oameni ingenuncheați, cu lumânări aprinse. Biriș așteptă câteva clipe să se înalțe flacăra. Dar limba de foc pălpâia, șovăind, începea să se înalțe, transformându-se într-un fir de lumină, apoi se micșora din nou, tremurând, parcă amenințând să se stingă.

Vaporul înainta tot mai repede în noapte și lui Biriș începu să-i fie teamă că firul de lumină nu va mai izbuti să se înalțe până în bolta cerului, spărgând-o. O mare tristețe îl copleși deodată, și începu să se roage, privind emoționat flacăra. Târziu, pe neașteptate, lumina izbucni dintr-o dată, și Biriș își dădu fericit capul pe spate ca s-o poată urmări cum se înalță. O văzu atingând cerul și în clipa următoare zări din nou figura strălucitoare, aurie, care parcă îl aștepta acolo, în spărtura de lumină. „E Dumnezeu!”, își spuse, mirându-se că mai poate gândi în beatitudinea fără seamăn în care se cufunda, pierzându-se.

— Ce i-ai făcut, Bârsane? auzi atunci o voce cunoscută. Are în el trei doze de ulei camforat și trei de stricinina. Cum dracu' a mai putut leșina?

— Nici nu l-am atins, domnu'doctor! vorbi omul de lângă perete. „Vasăzică, îl cheamă Bârsan, se trezi Biriș gândind, și zâmbi. Are cinci

copii. Și ca să le poată da ceai cu pâine neagră în fiecare dimineată, Bârsan trebuie să bată la tălpi și să ardă cu fierul roșu. Dar nu le poate da decât ceai cu pâine neagră...” De milă, ochii i se înlăcrimară și începu să clipească des, ca să-i limpezească. Ar fi vrut să se ridice și să-l privească, dar simțea curelele de-a lungul trupului.

— Ce-are, doctore? auzi vocea lui Duma. De ce leșină?

— *Consolamentum*, spuse Biriș zâmbind. Ai învățat la Universitate, nu-ți mai aduci aminte? *Consolamentum*...

Albigensii...

Duma se apropie repede de el și-l privi adânc.

— Eu n-am făcut filosofia, spuse cu o voce, i se păru lui Biriș, înecată de tristețe.

— Întrebă-l pe Bursuc. Are să-ți explice el... E teolog...

— Ai simțit ceva? ai suferit? îl întrebă Duma după o lungă tăcere.

— Nu cred că am suferit. Nu-mi aduc aminte...

Duma continua să-l privească în ochi, așteptând parcă să mai adauge ceva. Apoi îi puse mâna pe frunte.

499

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Lăsați-l, spuse el târziu. Mă duc sus să telefonez... Biriș asculta pașii doctorului îndreptându-se spre ușă.

— Nu cred c-o mai duce mult, îl auzi șoptind din prag. Ar trebui să-l vadă un specialist...

De foarte multe zile nu-l mai chemaseră la interogatoriu, dar Biriș nu izbutea să-și amintească precis câte zile trecuseră. Când se trezea, întreba deodată: — Cât e ceasul? Nu primea întotdeauna răspuns. Adesea se trezea singur în cameră, și atunci îi era frică și închidea repede ochii ca să regăsească beatitudinea visului. Vaporul înainta în aceeași noapte fără început și fără sfârșit, dar luminile se împutinaseră și Biriș nu regăsea întotdeauna lumânarea aprinsă în mâinile lui. Odată, rămăsese mult timp pe punte, încercând să înțeleagă ce se întâmplă cu el, cum de a ajuns pe acest vapor și încotro călătorește. Începu să se plimbe, dar întunericul era atât de compact încât foarte curând renunță și rămase pe loc. Auzea doar zgomotul motoarelor și al valurilor pe care le despica vaporul. I se făcu dor să revadă lumânările aprinse și parcă dorul acesta ar fi fost de ajuns ca să le aprindă, căci puntea întreagă începu deodată să se lumineze. Deschise ochii mari și privi în jurul lui. Bârsan îngenunchease în fața patului și-l ruga, cu mâinile împreunate.

— Spuneți, domnule profesor, că-mi rămân copiii pe drumuri! Ca pe un Dumnezeu vă rog! Am cinci copii...

Fără să-și dea seama, Biriș începuse să plângă. Cineva trebuia întotdeauna să plătească, înțelese el, și de data aceasta va plăti Bârsan. Ca să poată cunoaște el beatitudinea, suferă Bârsan. îl cuprinse o nesfârșită milă și, printre lacrimi, zâmbi.

— Bârsane, șopti, nu-ți fie frică de Dumnezeu. N-o să ne facă nimic. Toți mergem la Paris...

— Vă rog ca pe un Dumnezeu, domnule profesor, continuă Bârsan fără să se ridice din genunchi. Spuneți!...

— Ce trebuie să spun? întrebă Biriș făcând un efort să se trezească.

— C-ați primit ordin: cuprinsul mesajului. Scap și eu, scăpați și dumneavoastră...

Biriș îl privi lung, tulburat.

— Dacă scapi tu, Bârsane, am să spun. O spun numai pentru tine. Anunță pe Duma că spun tot. Să aducă stenografa, că vă spun tot...

Apoi închise ochii și începu să aștepte. Târziu, auzi foarte aproape de el vocea lui Duma.

— Ar fi fost mai bine dacă te-ai fi hotărât mai demult. Nu mai sufereai...

— Ați adus stenografa? întrebă Biriș fără să deschisă ochii.

MIRCEA ELIADE

500

501

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— E aici, lângă mine. Poți să începi...

— Vă rog să notați că o fac numai pentru Bârsan, ca să scape el... Așteptă câtva timp, cu ochii închiși, încruntându-se, parcă ar fi făcut un

suprem efort să-și amintească, apoi începu brusc, cu o voce obosită, aproape înecată de deznădejde:

— *Pe-un picior de plai Pe-o gură de rai, Iată vin în cale*

Se cobor la vale

Trei turme de miei

Cu trei ciobănei... cu trei ciobănei... Cum e mai departe?

— Biriș! auzi el vocea aspră a lui Duma, îți bați joc de noi?

Biriș deschise ochii dar nu privi pe nimeni. își opri privirile în tavan.

— Nu. E foarte serios. O să vedeți îndată de ce. E un limbaj cifrat. Așa începe mesajul din labirint.

În celulă se făcu deodată tăcere.

— Amintiți-mi ce urmează, făcu Biriș fără să-și desprindă privirile din tavan, că e în legătură cu mesajul. E de la Munte.

— Dumneata știi ce urmează? se adresă Duma stenografei.

— Cred că da, auzi Biriș vocea intimidată a fetei. Se apropie de pat și începu să recite:

— *Mări se vorbiră Și se sfătuiră*

Pe l-apus de soare Ca să mi-l omoare Pe cel moldovean Că-i mai ortoman, Și-are oi mai multe Măndre și cornute, Și cai învățați Și câini mai bărbați...

După câtva timp, văzând că Biriș asculta cu ochii închiși, fără să scoată un cuvânt, Duma o întrerupse.

— Ți-ai adus acum aminte? întrebă.

— Da. Să-l notați cu atenție, căci s-ar putea să-l uit din nou. E un mesaj cifrat. A fost ales acest cifru tocmai

pentru că e foarte simplu: îl cunoaște toată lumea, îl învățăm în școala primară.

— Fii mai explicit, îl întrerupse Duma.

— Acesta e mesajul. Se cântă la Munte, dar îl cunosc și oamenii de pe vapor. Numai că pe vapor nu-l mai cântă nimeni...

— Biriș, îl întrerupse din nou Duma, e în interesul dumatile. Vorbește clar. Cui e adresat mesajul?

— E un mesaj cifrat, adică e pentru Paris. Acolo ajung toate mesajele. Le aduc vapoarele. Nu umblă decât noaptea, fără lumini, dar toate se îndreaptă spre Paris. Direcția Apus. *Salve Occidens!*

— Ești nebun! făcu Duma. îți bați joc de noi!...

— Așa începe orice mesaj: *Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai...* Dar nu poți să-l descifrezi dacă n-ai cheia. Și cheia n-o găsești decât pe vapor. Când te trezești pe vapor, înțelegi că mergi la Paris. Toți vor să ajungă acolo, la umbra crinilor, la Paris. Și atunci s-a inventat mesajul acesta, pe care-l cunosc și copiii de școală primară; dar e un mesaj cifrat, e vorba de Paris...

— Cine l-a inventat? întrebă Duma.

— Pantelimon.

în odaie se făcu din nou o nefirească tăcere.

— Spune înainte, îl îndemnă Duma văzându-l că rămăsese nehotărât, cu gura întredeschisă. Cine e Pantelimon? Ce fel de om este? Descrie-l cât poți mai precis.

— E un bărbat înalt, frumos, cu ochii negri, arzători. Parcă n-ar avea vârstă. Parcă n-ar fi om de pe la noi. Spun că e de la Munte. Când te apropii de el, înțelegi că e prea târziu. Nu-i mai poți rezista; ești al lui. Așa s-a întâmplat cu toți: o dată ce l-au întâlnit, nu s-au mai putut despărți. Ne duce pe toți la Paris...

Apoi tăcu, și începu să aștepte.

— Bârsane, auzi deodată vocea lui Duma, altădată, când îl vezi că aiurează, să nu mai mă deranjezi degeaba...

Așteptă din nou, și când auzi ușa, deschise încet ochii, zâmbind. Bârsan se apropiase amenințător de el.

— Pastele și Dumnezeii tăi de profesor! începu, îți bați joc de mine ca să mă dea afară și să-mi rămână copiii pe drumuri!... Dar lasă, așteaptă, că scot eu untura din tine, grijania mă-tii tale de ofticos! Ai să mă ții tu minte!...

Stolul de vrăbii zburase din nou, fășnind parcă chiar de sub balcon, împrăștiindu-se speriate cu un ciripit scurt, metalic, și readunându-se în câteva clipe, la zece metri în fața lui, pe zidul cimitirului. „Vara Sfântului Martin, se trezi Ștefan gândind. E absurd, e absurd, e absurd.” Arborii negri, despuiți, păreau că sticlesc ca umeziți de rouă în lumina clară, tare a crepusculului. Ștefan clipea neconținut din ochi. „E absurd! își repetă. Totul e absurd, fără absolut nici un sens.”

MIRCEA ELIADE

502

— Poate că nu e adevărat, auzi vocea lui Weismann. Așa s-a mai spus și despre alții. Ar trebui să...

Dar nu îndrăzni să-și sfârșească fraza, ca și cum i s-^{tr} fi revelat deodată cât e de ridicolă și de zadarnică.

— Eu i-am spus, reîncepu el târziu. L-am avertizat să se ferească de Bursuc. Ștefan se depărtase de lângă ușa balconului și, trecând prin fața biroului,

își stinse țigara în scrumiera aproape plină. Apoi se așeză pe canapea și-și plecă privirile, lăsându-le să rățăcească peste desenele covorului.

— La început, când de-abia ne cunoșteam, îmi vorbea mereu de Partenie. Era obsedat de destinul lui Partenie. I se părea că Partenie presimte ceva și de aceea se grăbește. Dacă într-adevăr a presimțit, a fost singurul om inteligent dintre noi toți.

Pe neașteptate, Mișu Weismann oftă și, ridicându-se brusc din fotoliu, aproape sărind în picioare, ocoli de mai multe ori biroul, apoi se îndreptă hotărât spre balcon. Deschise larg ușa și respiră adânc, pe nări, strângând din fălci cu o exasperată, copilărească furie. Vrăbiile trecură chiar atunci prin fața ferestrelor, ciripind toate deodată, asurzitor, alungându-se, în zboruri scurte, dezordonate, către capătul străzii.

— Nu există nici Dumnezeu, nici dreptate, nu există nimic! exclamă Weismann. Nu există decât noroc. Nu trebuie să ai nimic altceva decât noroc. Cine n-are noroc, mai bine să nu se nască, sau să moară în fașă, să nu cunoască nimic...

Ștefan ridică ochii din covor și, fără să-și dea seama, zâmbi. își căută în buzunar pachetul cu țigări.

— Dacă e așa cum spui, neamul românesc ar fi făcut mai bine să nu se nască, să moară în fașă. Tot neamul nostru e neam fără noroc...

— Nu mă gândeam la națiuni, vorbește Weismann, fără să întoarcă capul, mă gândeam la oameni, la indivizi. Dacă n-ai noroc, degeaba te-ai născut. Tot nu te alegi cu nimic. Nu există nimic altceva în afară de noroc. Dacă ar fi existat Dumnezeu...

Dar se întrerupse din nou, cu un aer stânjenit, de parcă și-ar fi dat seama, cu o clipă mai înainte de a rosti ireparabilul, că era gata să spună o prostie, și se reîntoarse în mijlocul odăii. Se lăsă să alunece în fotoliu istovit, ca după un mare efort. Părea un alt om. Brațele lui scurte, mâinile puțin grase, pe care și le freca de câte ori se pregătea să spună ceva care i se părea important, și le așezase acum cuviincioase pe genunchi.

— Și, poate, totuși, șopti el târziu, cu puțină teamă, dă Dumnezeu și scapă... Totul depinde de ce fel de om o fi Pantelimon...

Ștefan înălță din umeri, stăpânindu-și anevoie nerăbdarea.

503

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— E absurd! spuse. N-are nici o legătură una cu alta. Biriș habar n-avea cine e Pantelimon. A fost o neghiobie când s-a pronunțat pentru prima dată numele Pantelimon în legătură cu trecerea frontierei. Imbecilul sau nemernicul care a făcut-o, o să aibă pe suflet zeci și sute de vieți nevinovate. Pantelimon nu se ocupă de asta. Asta e treaba altora...

Se ridică de pe canapea și începu să se plimbe prin odaie.

— îl cunoști? întrebă sfios Weismann.

— Nu. Și sper că nu-l cunoaște nimeni.

— Sper și eu, făcu Weismann. Oamenii sunt indiscreți... Ștefan se opri brusc în fața lui și-l privi lung.

— Vara Sfântului Martin, vorbi el deodată. Ce absurd! Tot încerc să-mi aduc aminte de ce-mi spusesse odată Biriș, când abia ne cunoscusem. Dar este extraordinar cum pot uita...

— Era în legătură cu Vara Sfântului Martin? întrebă Weismann.

— Nu cred că era, dar nu sunt sigur. Nu-mi aduc aminte. Era curând după ce-l cunoscusem la Casa Peștera. Era în vara 1936, la București. îl întâlnisem pe bulevard, pe seară. Îmi aduc aminte că fusese foarte cald în ziua aceea și, cum nu-l cunoșteam încă bine, mi se păruse că era puțin băut. Dar nu era. Mi-a spus atunci o sumă de lucruri importante...

— în legătură cu Vara Sfântului Martin? stăruie Weismann.

— Mi-e peste putință să-mi aduc aminte. Ce absurd!...

Începu din nou să se plimbe prin odaie. „Mamă! ce s-a întâmplat într-o Vară a Sfântului Martin?...” „Ce mi-o fi venit s-o întreb pe mama? se trezi el după câteva clipe. N-are nici o legătură una cu alta. Biriș n-a cunoscut-o. N-a cunoscut nici pe mama lui; sau mi se pare că a cunoscut-o, dar era prea mic când a murit, nu-și mai amintea nimic de ea.”

— Trebuie să-ți spun ceva, începu Weismann cu oarecare teamă, după ce-și privise pe furiș ceasul. Are să vină cineva, trebuie să sosească dintr-un moment într-altul...

„Nu m-am mai gândit de mult la ea, parcă aș fi uitat-o. Nu mă gândesc nici la bătrân. Mi-e frică să-mi amintesc de ei, tot încerc să mă agăț de ceva viu, de ceva care va fi în viitor... E absurd...”

— Mă ascultă? continuă Weismann. Ți-am spus că am întâlnit într-o seară, când eram cu prietenii la Vidrighin, o femeie foarte frumoasă, care spunea că te cunoaște. Ea era doamna Wainwright, fosta domnișoară Zissu, adăugă după o scurtă ezitare.

— Stella Zissu? întrebă Ștefan oprindu-se în mijlocul încăperii și întorcând capul spre el.

— Voiam să-ți fac o surpriză. Dar nu știam... Nu aflasem de Biriș... Trebuie să sosească dintr-un moment într-altul, repetă după ce-și privi încă o dată ceasul.

MIRCEA ELIADE

504

Poate ar fi mai bine să n-o primim. O să-i telefonez mâine și-am să-i spun că ne-au luat niște prieteni, cu mașina, de dimineață, și că am avut o pană de motor, că nu ne-am întors decât după miezul nopții...

— E interesant, spuse Ștefan. S-a măritat, deci.

— A avut noroc, continuă Weismann parcă cu invidie. A luat un milionar. Are apartament la Georges V, are mașină la scară... N-o putem primi, n-are să ne înțeleagă. Ce-i pasă ei de ce ne doare pe noi...

— Era foarte frumoasă, spuse Ștefan așezându-se pe canapea. Și a avut noroc.

— Era nerăbdătoare să te vadă. Spunea că te-a cunoscut la Lisabona, că a fost îndrăgostită de dumneata. E foarte indiscretă; a povestit tot. Erau acolo prietenii lui Vidrighin, oameni străini, și ea le-a povestit tot. Le-a povestit cum te-au dezbrăcat englezii la piele, și făcea mare haz. Le spunea: „Rămăsese gol, dar e un bărbat bine, are corp frumos...”

— Ar putea să ne spună multe, făcu Ștefan continuând să privească, distrat, desenele covorului. Știe foarte multe lucruri.

— Eu zic să n-o primim, stăruie Weismann. O invităm altă dată. O să vadă că suntem triști și o să ne descoase. O să umple apoi Parisul... Dar, în sfârșit, adăugă el văzând că Ștefan tace, pe gânduri, facem cum vrei dumneata.

Ea vine să te vadă pe dumneata. Spunea, și erau toți prietenii lui Vidrighin de față, că a fost un mare amor, că erai gata să faci nu știu ce nebunie pentru ea, că erați să fugiți amândoi în America... Eu, care știu o seamă de lucruri despre dumneata, n-am crezut. Dar ceilalți, prietenii lui Vidrighin...

— Sunt foarte curios s-o reîntâlnesc, spuse târziu Ștefan, zâmbind. Ne-ar putea fi de mare folos.

— Cum vrei, făcu Weismann privindu-și încă o dată ceasul. Trebuie să sosească dintr-un minut la altul. Ar fi trebuit chiar să fie aici. Spunea că are să vină pe la patru jumătate, cinci fără un sfert. A cam întârziat...

În noaptea aceea se trezise deodată, cu o neînțeleasă fericire străbătându-i întreaga ființă. Își simțea trupul robust și odihnit, plesnind de sănătate, așa cum nu și-l mai simțise de foarte mulți ani. Deschisese ochii și întâlnise întunericul celulei, dar nu-i mai era frică. Sări din pat fără să șovăie, fără să se împleticească, și chemă, în șoaptă:

— Bârsan! Nu-i răspunde nimeni. „Se odihnește”, înțelese Biriș, și zâmbi. „Doarme și el ca oamenii, noaptea.”

Apoi își aminti brusc de mesaj, și începu să tremure, emoționat. S-ar putea să nu fie nimeni prin apropiere, și-l va

uita din nou. Se îndreptă băjbâind, cu mâinile întinse prin întuneric, spre poartă. Când se trezise, știu că de aceea se trezește: ca să spună și celorlalți, celor care vor rămâne, ceea ce i se îngăduise să înțeleagă, nu știa nici el prin ce împrejurări și ajutat de cine. Dar înțelesese tot, și totul

505

NOAPTEA DE SÂNZIENE

era de o teribilă simplitate. Îi era rușine că nu înțelesese mai curând. Era tocmai așa cum trebuia să fie. Ar fi trebuit să înțeleagă și copiii.

Întâlni cu palmele zidul rece, muced, al celei și începu să băjbâie, când la dreapta, când la stânga. Era întocmai așa cum trebuia să fie: la un moment dat, vaporul se oprește, se întinde o punte și, trecând puntea, cobori. De-abia când pui piciorul pe uscat, îți dai seama că până în clipa aceea călătorești întruna, că nu te oprești niciodată pe loc, că nici nu puteai să-ți închipui ce înseamnă *să stai pe loc*. În clipa când atingi pământul și *te-ai oprit*, toată viața și a celorlalți, tot ce ți se întâmplase până atunci, ți se arată așa cum au fost ele cu adevărat, nu cum ți se păruse ție că sunt. Băjbâia mereu prin întuneric fără să întâlnească fierul umed al porții, și atunci se hotărî să înconjure odaia, ținându-se lipit de perete. Simțea cum îi bate inima, cum gâlgâie viața în trupul lui, și euforia aceasta începu să-l tulbure. „Trebuie să mă grăbesc, nu cumva să uit. Bârsane!”, șopti el din nou, de câteva ori, apoi se opri să asculte. Nu auzea decât bătaia inimii și răsuflarea lui puțin prăpădită, ca și cum s-ar fi oprit chiar atunci după o fugă lungă. Dacă ar fi fost Bârsan aici, i-ar fi spus lui. El ar fi repetat-o a doua zi lui Duma, sau copiilor lui. Are cinci copii. Ar fi aflat-o oamenii, cei care rămân aici, și viața lor ar fi început de la capăt, ca și cum s-ar fi născut a doua oară.

Târziu, Biriș se opri, neîndrăznind să se sperie. I se păru că visează. I se păru că băjbâia de mult prin întuneric, ocolind pereții celei și că ar fi trebuit să ajungă la poartă. Nu s-ar fi putut înșela, poarta era de fier, era umedă, rece, ar fi trebuit s-o simtă sub degete. Odată ajuns la poartă, ar fi început să bată cu pumnii, până ce s-ar fi deșteptat gardianul de pe coridor. I-ar fi spus lui întâi, i-ar fi spus cât se poate de succint, și în cuvinte cât mai simple, ca să poată înțelege și el. I-ar fi spus apoi că vrea să facă declarații și, în gând, așteptându-l să se întoarcă cu Bârsan, ar fi repetat întruna același lucru, ca să nu uite mesajul. Simți cum i se accelerează bătăile inimii și porni din nou, de astă dată grăbind pașii, ținând doar o mână lipită de zid și cu cealaltă, mișcând-o întruna, spintecând întunericul din jurul lui, ca și cum i-ar fi fost teamă să se lovească de ceva, de cineva. Dacă nu găsește poarta, ar putea uita. Este copilăresc de simplu, dar ar putea să uite, dintr-o clipă într-alta. Se opri din nou, și încercu să bată cu amândoi pumnii în zid. Își dădu însă îndată seama că e inutil. În piatra rece, mucegăită, pumnii se opreau fără zgomot, ca și cum ar fi lovit în nisip. Îl apucă atunci panica și, depărtându-se repede de zid, se îndreptă la întâmplare spre mijlocul celei. Începu să strige: — Bârsan!... Tăcu, speriat de puterea strigătului, infinit mai puternic decât și-l închipuise. „Trebuie să predau mesajul, cât mai e timp”, se trezi gândind. Strigă din nou, de mai multe ori, asurzit de propria lui voce, parcă multiplicată la infinit de infinite ecouri, își duse amândouă mâinile la urechi. „M-au închis într-o altă celulă, își spuse atunci — și i se făcu frică. O celulă specială, fără poartă de fier, fără nici o

MIRCEA ELIADE

506

ieșire. M-au închis aici pe când dormeam, mi-au coborât probabil patul printr-un aparat special, trecându-l printr-o deschizătură a tavanului, printr-o trapă care se închide apoi ermetic, și prin care nu poate pătrunde nici un zgomot. Sunt închis ca într-un cavou. M-au închis aici de viu, parcă ar fi știut că o să mi se încredințeze un mesaj.”

Rămase nemișcat, ascultând, cu brațele căzându-i moale, obosite, de-a lungul trupului. Simți cum îl cuprinde deznădejdea. Viața lui ar fi putut avea un rost, o împlinire — și l-au împiedicat. Avea de spus ceva, foarte important, singurul lucru care trebuia spus. Toate celelalte, filosofie, și politică, și iubire, erau jocuri de copii. Își cheltuise viața jucându-se. Toți și-o cheltuiseră la fel, fără excepție. Numai ce aflase el în noaptea asta merita să fie cunoscut. Ceva care începe pe vapor... în acea clipă se tulbură din nou și-și duse rătăcit amândouă mâinile pe obraji, să se pipăie, să se dezmeticească. Era ceva cu un vapor, dar mai erau și altele, mult mai importante. Vaporul era doar la început. De-abia după ce se oprea vaporul, începea adevărata revelație. Trebuia să spună ceva care se întâmpla după ce se oprea vaporul. Își mușcă de mai multe ori buzele, respirând foarte adânc. Dar nu-și mai amintea de altceva. Știa doar de vapor.

De deznădejde îl năpădiră lacrimile. Se repezi în întuneric, cu mâinile întinse înainte și, după câteva clipe, regăsi zidul. Vru să se rezeme de el, să-și rezeme capul pe amândouă brațele, ca să poată plânge în voie, când simți o fierbințeală înălțându-se prăpădită din adâncul pieptului și strânse cu putere fălcile, încercând deznădăjduit să-și oprească năvala sângelui. Dar în clipa următoare, sângele îi țâșni prin colțul buzelor, pe nări, și atunci deschise moale gura, cât putu mai larg. Fără să-și dea seama, căzuse în genunchi. Își simțea bărbia, gâtul și pieptul ud și năclăit, și simțea o sudoare înghețată strângându-i parcă întreg trupul, închise biruit ochii, lăsându-se să cadă pe ciment. Atunci își aminti din nou, toate câte le aflase, din clipa când se oprea vaporul și, fără zgomot, începea să se lase puntea — și zâmbi.

Înainte chiar de a se fi trezit, simți mirosul puternic de spital, apoi auzi o voce groasă, venind parcă de foarte departe.

— Trage să moară de câteva zile. Nu și-a mai revenit de-atunci. S-a mirat și domnul doctor de așa rezistență...

— Au venit femeile să ceară corpul, auzi el glasul lui Bursuc. Așteaptă în curte. Le-au spus de la Prefectură c-ar fi murit. Au venit la Patriarhie, mi-au căzut în genunchi și m-au rugat ca pe Dumnezeu să intervin și eu să le dea corpul...

— Trebuia să moară de alaltăieri, așa spunea domnul doctor. Deschise ochii și-l văzu pe Bursuc, în rasa lui de călugăr.

507

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Blagoslovește, părinte! șopti.

— Am venit să te iau, spuse Bursuc cu un glas ușor tremurat, și se apropie repede de căpătâiul lui și-i puse mâna pe frunte. Te-am scăpat. Femeile sunt în curte, te-așteaptă.

— Coana Viorica, începu Biriș cu oarecare greutate.

— E și Irina. Sunt cu mașina. Le-am spus să aștepte.

— Aș vrea să le văd, începu din nou Biriș.

— Te ducem acasă, îl întrerupse Bursuc. Te transportăm cu mașina.

— Aș vrea să le văd acum, spuse Biriș.

— Nu știu dacă au voie să intre. Mă duc să întreb.

Vru să se depărteze de pat, dar Biriș îl prinse de mânecă.

— Rămâi lângă mine. Trimite pe cineva. Vreau doar să le văd. Altminteri nu pot... Văd că nu pot muri.

— Nu fi copil. Ai scăpat acum. Te ducem acasă și te faci bine.

— Știu. Dar nu mai e timp... Aș vrea să te rog ceva. Nu știu când a fost asta. Cred că a fost azi-noapte. Atunci am înțeles... Vino mai aproape de mine. Ascultă-mă bine. Am înțeles. E ceva foarte simplu. Să le spui la toți că e foarte simplu. Să-i spui și lui Bârsan, să n-aibă nici o grijă. E foarte simplu. Am uitat acum restul, dar să-i asigur pe toți că așa este. Să nu le fie frică...

Se opri, ca să poată înghiți, parcă și-ar fi simțit gura uscată. Bursuc întoarse capul și strigă cuiva care aștepta în ușa infirmeriei.

— Du-te la șef și spune-i să dea voie femeilor să intre. Spune-i că-l rog eu. Spune-i de ce...

Și făcu un semn vag și speriat cu mâna.

— Să-i spui și coanei Viorica, dar să nu-i spui așa. Să nu-i spui cum m-ai văzut. Să n-o sperii. Să-i spui c-a fost tuberculoza, ca și pe mama. Așa a murit și mama, de tuberculoză. Eu eram condamnat de mult...

Bursuc își duse palma stângă la ochi și începu să și-i frece.

— M-au asigurat că n-o să-ți facă nimic, începu el cu un glas sugrumat. Eu sunt călugăr. Nu trebuiau să mă mintă. Eu am fost întotdeauna cinstit cu ei, nu i-am mințit. Nu trebuiau nici ei să mă mintă, să-și bată joc de mine...

Începuse să plângă și, căutându-se în buzunarele rasei, își scoase batista și și-o trecu la întâmplare peste ochi, pe față.

— Nu e vina lor, continuă Biriș. Nimeni n-are nici o vină... Și am să-ți fac acum o rugăminte. Să-i spui lui Ștefan, când l-oi întâlni...

— Nu-i spun nimic! adăugă Bursuc cutremurându-se. Din cauza lui ai ajuns aici. Nu vreau să aud nimic!

— Să-i spui doar atât, că a avut dreptate. Există o ieșire. Să o caute... Se opri, privind fix, foarte atent, parcă s-ar fi silit să vadă ceva anevoie de văzut, care s-ar fi aflat chiar acolo, în fața lui.

MIRCEA ELIADE

508

— Și acum, repede... Repede! șopti. Bursuc se plecă speriat spre el.

— Ce ai? Ce vrei?

Biriș tăcu, continuând să privească fix, drept în fața lui.

— Infirmier! strigă Bursuc.

— Coana Viorica, șopti Biriș. Să-i spui c-am vrut să plec la Paris. Zâmbi și întoarse capul spre Bursuc. Îi căută mâna și i-o strânse cu amândouă mâinile.

— Dezleagă-mă, părinte, spuse cu o voce neașteptat de limpede. Repede!

— Nu sunt vrednic, strigă Bursuc izbucnind în plâns. Eu sunt mai păcătos ca tine. Eu sunt tâlhar, sunt un criminal. Nu sunt vrednic să te dezleg...

Căzuse în genunchi și începuse să plângă în hohote, cu capul pe mâinile lui Biriș.

— O rugăciune, șopti el. Spune o rugăciune, repede...

— Spune-o și tu, făcu Bursuc ridicând foarte încet fruntea. Spune-o după mine. Tatăl nostru carele ești în Ceruri...

Biriș clătină împăcat din cap, repetând încet, parcă cu tot mai mare greutate. Când se deschise ușa și dădu buzna în odaie doamna Porumbache, încercă să se ridice în coate. Zâmbi, luminat deodată. Doamna Porumbache țipă, un țipăt scurt, sugrumat și încremeni cu mâna la gură. Irina se repezise lângă pat și căzuse în genunchi. Biriș îi privea pe toți, înșeninat, fericit, fără să-i mai vadă.

VII

Ștefan închise ușa în urma lui și, fără să aprindă lumina, rămase o clipă cu urechea la pândă. „Nu sunt acasă, își spuse. Poate s-au dus la cinematograful. Atunci, am cel puțin două ceasuri bune înaintea mea...” în vârful picioarelor, se îndreptă spre fereastră și dădu obloanele la o parte. îl întâmpină răcoarea nopții de vară. Ca de obicei, își rezemă brațele de fereastră plecându-se să privească în stradă.

Cunoștea rue Vaneau înainte de a fi venit prima oară la Paris, cu 25 de ani în urmă, o cunoștea din *La Cousine Bette*. Și când, în februarie, petrecu prima noapte în această cameră de hotel de la etajul IV, i se păru că, printr-o neînțeleasă răsturnare de timp, se regăsește în „camera secretă”. De o parte și de alta erau uși subțiri de lemn, și camerele parcă n-ar fi avut pereți, ci ar fi fost despărțite doar prin paravane. Se auzeau cele mai mărunte zgomote, și pașii vecinilor, și conversațiile lor, pe care, la început, Ștefan le asculta fără să le înțeleagă în întregime, pentru că gândul îi alerga cu 12-13 ani în urmă, la camera lui secretă din București, la discuțiile dintre Vădastra și Arethia. În primele săptămâni, nu dormea întotdeauna aici; când rămânea, totuși, nopțile, nu izbutea să adoarmă decât cu *boules Quiess* în urechi și numai târziu după miezul nopții, când se culca și ultimul vecin. își cunoscuse vecinii destul de repede, înainte chiar de a-i fi întâlnit pe scară sau în coridor. În februarie, camera din dreapta era ocupată de o tânără pereche, care-și pregătea mesele la o mașină de spirt. îi auzea scoțându-și tacâmurile dintr-o valiză de sub pat, spălându-și vasele, vorbind neconținut despre apartamentul în care trebuiau să se mute, auzea sfârâind friptura în tigaie și, curând, mirosul de *côte de mouton* pătrundea pe sub ușă. Ștefan se ducea atunci să deschidă ferestrele, făcând cât mai mult zgomot, ca și cum ar fi voit să afle vecinii că odaia lui e năpădită de

MIRCEA ELIADE

510

mirosul fripturii de oaie. Zadarnic îmfundase ușa cu jurnale, mirosurile de bucătărie pătrundeau întotdeauna.

Din fericire, puțin timp în urmă tână pereche izbutise să-și dobândească apartamentul, și în locul lor se mutase o femeie fără vârstă, arătând totuși mai bătrână decât, probabil, era, cu o fetiță de 9-10 ani, care-și avea jumătate din obraz bandajat. Le întâlnise chiar în seara sosirii lor, în hol; femeia își completa fișa de intrare și fata o aștepta resemnată odihnindu-se pe un geamantan. îl privise adânc, cu ochiul care nu era bandajat, parcă ar fi vrut să-l privească cu severitate. Mai târziu, Ștefan aflase de la portar că fata avusese un accident; jumătate din obraz îi fusese ars, și femeia o adusese acum la Paris ca să încerce, la un spital, un început de operație estetică. Portarul nu știuse să-i spuie dacă femeia îi era mamă, sau mătușă, sau numai o prietenă a familiei; nu aveau același nume, dar fata îi spunea „mamă”. În fiecare noapte, înainte de culcare, când femeia îi schimba pansamentul și îi spăla rănilor, fata gemea, lovea cu picioarele în podea, și uneori țipa, încerca să fugă.

Când o auzise țipând pentru prima oară, tocmai se întorsese după o lungă plimbare cu Bărăgan. îl cunoscuse în după-amiaza aceea, pe când aștepta, în rue Copernic, să se deschidă birourile I.R.O. Se rezemase de zid și privea oamenii din jurul lui, încercând să le ghicească naționalitatea înainte de a-i auzi vorbind. Ca de obicei, în coada care se îngroșa repede înainte de două, se amestecau fel de fel de oameni; unii în haine care fuseseră cândva militare, dar pe care le prefăcuseră, fără pricepere, ca să nu pară suspecti, îmbrăcând pe deasupra un dolman sau un trench-coat decolorat; alții de-a dreptul eleganți, proaspăt bărbieriiți, fumând țigări americane și vorbindu-și numai între ei, nezvârlind nici o privire în jurul lor, ca și cum ar fi ținut să arate că se găsesc din eroare acolo, pe trotuar, în rue Copernic, că au venit la o oră nepotrivită și de aceea trebuiau să aștepte, făcând coadă, laolaltă cu toți ceilalți, dar că lucrurile se vor aranja îndată ce vor putea vorbi cu Monsieur X. Lângă Ștefan, rezemat și el de zid, fuma un tânăr cu sprâncenele negre și foarte groase, aproape îmbinându-se, și cu o tăietură adâncă de-a lungul obrazului; trăgea din țigara cu un fel de sete nepotolită, și-și scotea la răstimpuri batista ca să-și ștergă gura. Foarte curând, se întoarse spre el și-l întrebă, în românește, dacă-l cunoaște pe Monsieur Bremont, care era însărcinat cu interogatoriile și dosarele românilor. Așa au intrat în vorbă. Spunea că-l cheamă Bărăgan și că venea din Ungaria, unde făcuse șase luni închisoare pentru că trecuse clandestin frontiera. Fusesse eliberat în dimineața de 1 ianuarie 1948, și cel dintâi lucru pe care-l aflase părăsind închisoarea fusese abdicarea Regelui Mihai cu o noapte mai înainte. De-atunci, din ziua Anului Nou și până în cea după-amiază de sfârșit de februarie când îl întâlnise Ștefan, Bărăgan meditase îndelung un plan de acțiune. Venise la Paris ca să găsească voluntari hotărâți și să-l pună în aplicare

511

NOAPTEA DE SÂNZIENE

chiar în cea primăvară. După ce i se luase interogatoriul, îl așteptase pe Ștefan în stradă, ca să-i vorbească, să încerce să-l convingă. Au plecat pe jos din rue Copernic și i-a vorbit întruna până la Concorde. Ștefan l-a pofit apoi să bea împreună o cafea în Montparnasse, și au coborât la metrou. Doar cât au stat în vagon, înghesușiți, Bărăgan nu i-a vorbit de planul lui, mulțumindu-se să-și privească, foarte curios, vecinii și să-și ștergă la răstimpuri gura cu batista. Apoi, la cafenea, după ce a ascultat o clipă să vadă dacă nu sunt români pe la mesele de-alături, i-a dezvăluit ultimele detalii ale planului: îi trebuiau cincisprezece, cel mult douăzeci de voluntari — dar hotărâți, căci nu exista nici cea mai mică șansă de scăpare. Mai trebuia să redacteze un mesaj, adresat tuturor mărimilor Europei și Americii. Cu zile și săptămâni înainte, ar fi bătut la mașină o sută, două sute de exemplare

și, semnate de toți voluntarii, le-ar fi expediat oamenilor politici, scriitorilor, marilor gazetari, șefilor bisericilor. Ar fi spus acolo, în mesaj, că gestul lor nu vrea să aibă nici o semnificație politică imediată, că e doar un ultim strigăt, deznădăjduit și inutil, al unor popoare condamnate la moarte. De aceea voia Bărăgan să găsească voluntari din toate țările ocupate de Soviete. Gestul lor ar fi trebuit să devină un simbol colectiv, al acelei părți din Europa sacrificată în câteva întâlniri spectaculare între Aliți. Cum nu mai exista nici o ieșire, nu rămânea altceva de făcut decât un gest care, fără să fie politic, ar fi putut sili pe occidentali să ia cunoștință de tragedia celorlalți, a popoarelor sacrificate. Planul lui Bărăgan era simplu: seara, ar fi dus la poștă plicurile adresate persoanelor din Paris (pe celelalte, pentru Europa și Statele Unite, le-ar fi expediat în așa fel încât să ajungă o dată cu cele din Paris) și, pe la miezul nopții, în Place de la Concorde, voluntarii ar fi sărit toți în aer cu dinamită. Bărăgan, află Ștefan, făcuse trei ani de Chimie industrială și lucruse, sub comuniști, într-o uzină de muniții. Pretindea că știe să pregătească atât de exact încărcătura de dinamită încât nu exista nici cel mai mic risc de a nu fi sfărâmați în bucăți. — Am găsit până acum doi voluntari, mărturisii coborând glasul, un român și un ungar. Dar ca să poată într-adevăr impresiona opinia mondială, trebuie să fie cel puțin cincisprezece. Nu cerem nimic, adăugă puțin încurcat, ca și cum ar fi vrut să-și ceară scuze; e doar o invitație la un examen de conștiință. În seara aceea, întorcându-se la hotel, o auzise pe fată țipând, și rămăsese nedumerit în mijlocul camerei, neștiind ce să facă, întrebându-se dacă nu cumva ar trebui să bată în ușă, să vadă dacă n-au nevoie de el. Femeia parcă s-ar fi luptat cu fata, pentru că o auzea găfâind, ca și cum s-ar fi căznit s-o țină cu un singur braț, ca să-și aibă liberă cealaltă mână. De-abia târziu o auzi vorbind; îi șoptea, sărutând-o, rugând-o, cerându-i iertare. Fata începuse să plângă. Ștefan răsuflase ușurat și se întinse pe pat. — Nu e rău planul dumitale, îi spusese la despărțire. Regret că nu mai sunt liber, așa cum eram acum câțiva ani. Ar fi

MIRCEA ELIADE

512

fost o moarte frumoasă și cu sens. Aveam odată un prieten, autor dramatic; visa să scrie un fel de tragedie inspirată din agonia Niebelungilor. Lui i-ar fi plăcut mult planul dumitale... Dar eu nu mai sunt liber; caut pe cineva. — Dar vă rog să nu vorbiți nimănui, îi spusese Bărăgan, să nu afle Poliția, că ne expulzează pe toți... Fata plângea mornit. În cealaltă cameră, din stânga, se auzeau neconținți pași. Vecinul devenise nerăbdător, începuse să se plimbe agitat prin odaie. Își aștepta, desigur, prietena, înțelese Ștefan. Era un grec care-și avea familia pe undeva pe-aproape, în cartier. La orele de masă, se oprea o mașină în dreptul hotelului și se auzea claxonul. Vecinul deschidea repede ferestrele și le făcea semn, apoi cobora în grabă, aproape alergând, cele patru etaje. De mai multe ori, Ștefan îi zărise pe toți: mama, sora și un unchi, un bărbat întunecat la față, cu ochelari fumurii, care aproape nu vorbea. Se mulțumea doar să claxoneze, de câte ori i se părea că nepotul întârzie. Ștefan o întrebese odată pe Stella Wainwright: — Bărbatul tău n-are cumva, printre numeroșii lui prieteni, un milionar grec, foarte brun, cu ochelari fumurii, un om fără vârstă, sever, întunecat, care nu zâmbește niciodată și care e întotdeauna grăbit, căruia îi place să tacă, prelungindu-și cu voluptate tăcerea dacă simte cumva că ceilalți și, în primul rând sora și nepoții lui, bănuiesc că e supărat, că s-ar putea chiar să fie supărat pe ei?... întrebând-o, mai mult în glumă, știa că exagerază, că-și construiește un personaj, și mai știa că nici o legătură nu poate exista între Wainwright și omul cu ochelarii fumurii, locuind undeva prin cartierul Invalizilor. Dar îi plăcea s-o întrerupă pe Stella Wainwright din povestirile ei delirante despre viața de la New York, despre succesele ei printre miliardari, despre recepțiile de la Georges V, s-o întrerupă tocmai când se însuflețise povestind, punându-i întrebări absurde în legătură cu Wainwright. Stella îl privea atunci lung, apropiindu-și ușor genele, zâmbind cu satisfacție și cruzime totodată: — Ești gelos! îi spunea. Mă invidiezi. Toți românii mă invidiază, că am milioane, și sunt frumoasă, și am pașaport american!... Uneori adăuga: — Îmi pare rău de tine. Nu mai ești ce-ai fost. Ai îmbătrânit...

Așa îi repeta, de câte ori avea prilejul, de când o întâmpinase în boulevard Murat. — Ștefane, ai îmbătrânit! Ai prea mult păr cărunt!... Ea rămăsese neschimbată; doar că era puțin cam prea elegant îmbrăcată, puțin cam exagerat pusă la punct. — Te-am iertat, îi spuse când se reîntâlniră în boulevard Murat, îmi pare totuși rău că te-am iertat: mi-ar fi plăcut să mă răzbun... — Ai fost în Elveția? o întrerupse Ștefan. Cunoști pe cineva la Ambasada americană de la Berna? Trebuie să ajung în Elveția și nu-mi dau viza... Stella se așezase pe canapea: îl privea lung, pătrunzător, neîncercând să-și ascundă dezamăgirea. — Nu-mi pot reveni, cât ești de schimbat, spuse. Erai un bărbat bine... — Cunoști pe cineva la Consulatul elvețian? o întrerupse din nou Ștefan. —

513

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Depinde de ce vrei să faci în Elveția. — Trebuie s-o cauți pe Ileana... Stella rămase o clipă visătoare, și zâmbi. — Ileana? întrebă ea târziu. Tot cu ea ești?... — Mi-ai face un foarte mare serviciu, stăruie Ștefan. Dacă ai să vrei să mă prezinți lui Wainwright, am să-l rog și pe el. Americanii sunt sentimentali. Poate îl voi îndupleca... Din acea după-amiază de la începutul lui noiembrie, o întâlnise mereu, dar pe Wainwright n-a izbutit să-l cunoască decât în ianuarie. — E plecat, îi spunea ea întâmpinându-l. L-au chemat telefonic, azi-dimineață, la Londra... A luat ieri avionul pentru New York, îi spunea altă dată. Mi-a făgăduit că se înapoiază săptămâna viitoare... Ștefan nu o mai credea. Rămânea lângă ușă, în apartamentul ei de la Georges V, lipindu-se aproape de perete, zâmbind încurcat. — Ți-e frică? îl întrebă ea apropiindu-se. Ți-e frică de mine? ... — Știu că vrei să te răzbuni, îi spunea el. Mă apăr... — Te-am urât câțiva ani, dar acum mi-a trecut. Ai avut noroc... Să nu crezi că mă

dau la tine, adăugase odată plimbându-se încet prin salon. Să nu-ți faci iluzii. Îmi place de tine că ești român și ești nefericit; ai rămas pe drumuri și mâine, poimâine ai să fii nevoit să muncești, ca alții, în hale, sau ai să emigrezi în Canada, ca să tai lemne în păduri, sau ai să emigrezi în Argentina, în Australia. De aceea îmi place de tine. Îmi place să-mi amintesc de cum eram amândoi, atunci când ți-ai bătut joc de mine. Povestește-mi. Îmi place să te ascult. Povestește-mi ce se mai întâmplă la Paris...

Așezat pe canapea, urmărind-o cum se plimbă prin cameră, căutându-i mereu ochii ca și cum ar fi încercat să ghicească ce gândește, să ghicească ce are de gând să facă, Ștefan îi povestea. — Era prin 1928, începuse el odată, era în anul când îmi făceam doctoratul aici, la Paris. Aveam un prieten teolog... — Nu, îl întrerupse Stella Wainwright, nu mă interesează românii. M-am plictisit să aud numai de tragedii și nenorociri. Povestește-mi altceva... — Ascultă până la sfârșit, ai să afli cum m-am hotărât să studiez Economia politică, după ce m-am împrietenit cu un teolog. Pentru că, nu știu dacă știi, venisem aici, la Paris, ca să urmez teologia... Zâmbea lung și parcă se destindea deodată, regăsindu-și, fără să știe, frăgezimea tinereții. Stella își apropia ușor genele și-l privea adânc, nesățios, așteptând. Pe măsură ce inventa personaje din timpul studenției la Paris, Ștefan se întreba ce va face cu ele, cum le va purta prin lume douăzeci de ani și prin ce întâmplări le va putea aduce până în prezent. — Povestește-mi altceva, îl întrerupea din când în când Stella, pierzându-și răbdarea, ridicându-se brusc ca să-și caute pachetul cu țigări sau să se apropie de fereastră și să privească în stradă. Povestește-mi ceva interesant!.... — Ascultă mai departe, spunea el. Zilele trecute, intrând într-un restaurant românesc...

Știa că asta o interesează întotdeauna: să afle ce se întâmplă în restaurantele românești. Adeseori, serile, Stella îl invita la masă. — Ah, nu, protesta el.

MIRCEA ELIADE

514

Astă-seară ești invitata mea... — Ai să-ți cheltuiești toți banii, îi spunea Stella, și parcă o lumină de o neașteptată cruzime i se aprindea în ochi. Ai să rămâi fără bani și ai să ajungi să lucrezi noaptea în hale, ca un hamal... Mergem la un restaurant românesc, adăuga zâmbind. Mi-ar place să știu că te compromit... — Să-ți povestesc ce s-a mai întâmplat cu prietenul meu teolog, continua el, ca și când n-ar fi auzit-o. Intrau în restaurant, și Stella vorbea tare, râdea, privea în toate părțile, până ce se simțea ținta atenției generale și atunci se apleca mult spre Ștefan și-i șoptea: — Toți ăștia cred că ești amantul meu. Și cum te știu un pârlit de refugiat, își închipuie că te întrețin eu, adăuga apropiindu-și foarte mult obrazul de al lui. — Să vezi ce i s-a mai întâmplat prietenului meu teolog, relua el, netulburat.

De obicei Mișu Weismann, intrând dimineața cu cafeaua, îi spunea: — Ai fost iar cu Stella, am aflat de la prietenii lui Vidrighin. Și, câteva minute în urmă, adăuga: — I-ai povestit iar de teolog... Ai fost imprudent. Este extrem de indiscretă... — Dumneata ai să mă înțelegi, îl întrerupea Ștefan. Dumneata știi de ce-am fugit eu din țară... Mișu Weismann îl privea cu un zâmbet încurcat. — Prietenii lui Vidrighin spun că trăiești cu Stella, adăuga. Era să mă cert aseară cu unul dintre ei... — Singurul lucru grav, continua Ștefan ca și cum nu l-ar fi auzit, singurul lucru care mă preocupă e că nu-l pot întâlni pe Wainwright. Probabil că nu vrea Stella...

L-a întâlnit pe neașteptate, în hol la Georges V. Un bărbat gros, aproape chel, încă destul de tânăr, cu ochelari cu ramă de aur, care-i ascundeau într-un chip curios ochii, în așa fel încât nu le puteai distinge culoarea și nici măcar nu puteai ști încotro privesc, lăsându-ți oarecum impresia că vorbești cu un om care nu te vede. Se afla într-un grup de bărbați, în jurul unei măsuțe joase, și Stella îl prezentă aducându-l de mână ca pe un animal rar, exotic. — *How do you do!* îi spuse Wainwright, strângându-i puternic mâna, fără să-l privească. Apoi se reîntoarse către vecinul lui și-și reluă convorbirea. — Mă adoră, îi spuse Stella. Nu-mi refuză nici un capriciu. Măncăm astă-seară împreună, adăugă, v-a invitat pe toți. Să-i vorbești... Dar în acea seară nu i-a putut vorbi. Wainwright se apropiase de Stella și-i puse mâna pe umăr: — *You will excuse me, my dear!* Apoi se întoarse spre Ștefan și clătina de câteva ori din cap, zâmbind. — Astă-seară ești invitatul meu, spusese Stella. Sunt și prietenii lui Vidrighin, e și conu' Mișu...

Când, câteva săptămâni în urmă, a putut vorbi cu Wainwright, a înțeles că orice i-ar spune, Wainwright nu-l ascultă, că oricâtă bunăvoință ar avea, nu poate să-l asculte. Clătina mereu din cap, aprobându-l, și-i zâmbea. — Să n-ai nici o grijă, îl asigurase Stella. Dacă ți-a promis, are să-ți obțină viza... Asta se întâmpla în martie. Cu puține zile înainte, Mișu Weismann se întorsese acasă preocupat, tulburat. — S-au ivit niște dificultăți, îi spuse, și nu izbutesc să-l

515

NOAPTEA DE SÂNZIENE

conving pe Vidrighin. E încăpățânat și neîncrezător. Afacerea de care ți-am vorbit, adăugă. În realitate, îi vorbise foarte vag despre marea afacere pe care o făcea împreună cu Vidrighin și un consorțiu belgian. Ștefan aflase doar că e vorba de răscumpărarea acțiunilor unei societăți petrolifere românești, integrate de curând în Sovrompetrol. — Dar să n-ai nici o grijă, continuase Mișu. Afacerea tot se face, cu sau fără Vidrighin. Sunt alți, destui, amatori. Ți-am spus că, până la urmă, ajungem milionari... Și pentru că vedea că Ștefan tace, preocupat, Weismann reîncepu, silindu-se să pară bine dispus. — Am vorbit din nou cu Stella despre dumneata. Este extraordinar de curioasă: ar vrea să știe tot despre dumneata. — Nu-l înțeleg, îmi spunea ea (și înainte ca să-și dea seama,

Weismann începuse s-o imite). Mi-e peste putință să-l înțeleg. Dumneata îl înțelegi? Ce fel de om e? Uneori am impresia că e nebun, sau că vrea să facă pe nebulul, dar nu înțeleg de ce. E un tip foarte straniu. Aș vrea să știu ce se petrece în mintea lui, la ce se gândește. Pentru că se gândește mereu..." — O imiți foarte bine, îl întrerupse Ștefan, zâmbind. Parcă aș asculta-o pe ea. Nu știam că poți imita atât de bine... Weismann începu să râdă, măgulit, dar parcă și-ar fi amintit din nou de Vidrighin, căci o umbră îi trecu pe obraz. Cu un efort, frecându-și agitat mâinile, izbuti s-o alunge. — Da, e foarte curioasă, reîncepu așezându-se pe canapea. Și mi se pare că și puțin geloasă. „Cine e prietena lui?” mă întreba. „Ileana, i-am răspuns, Ileana Sideri. A fugit din țară ca s-o caute..." Se întrerupse, intimidat deodată și privi cu teamă spre Ștefan. — Foarte bine i-ai răspuns, îl liniști Ștefan. Nu e nici un secret... — Așa mi-am zis și eu: nu e nici un secret. E mai bine să știe oamenii de ce-ai venit, să nu te acuze de fel de fel de lucruri. Dar Stella nu vrea să mă creadă. „Nu te întrebam de Ileana, mi-a spus. Voiam să știu cine e prietena lui, aici, la Paris." I-am răspuns că nu știu, că n-o cunosc. Am răspuns bine? îl întrebă privindu-l în ochi. Știi că aceeași întrebare și-o pun și ceilalți români. Dar ei cred că ești prietenul Stellei. I-am spus-o și ei și râdea, părea încântată. „Crezi că asta îl compromite? m-a întrebat. Crezi că românii sunt convinși că-l întrețin eu?" M-am uitat lung la ea și i-am răspuns: „Ești prea tânără și prea frumoasă ca să poți întreține un bărbat!..." Crezi că i-am răspuns bine? — I-ai răspuns perfect, îl liniști Ștefan. — Am impresia că încă te iubește și e teribil de geloasă, adăugă Weismann târziu. Ar trebui să-i vorbim într-o zi serios... Și pentru că vedea că Ștefan nu înțelege, preciza, plecând ochii, încurcat, neștiind ce să facă cu mâinile: — Să-i spunem că s-au ivit unele dificultăți, dar că dacă ar interveni cineva cu mulți bani, dacă ar interveni, bunăoară, Wainwright, am ajunge, în câteva săptămâni, multimilionari...

A încercat de-atunci, de mai multe ori, s-o convingă. O lăsa să se antreneze, vorbindu-i despre succesele ei, apoi, pe neașteptate, o întrerupea: — Ai putea convinge pe Wainwright să participe și el la afacerea lui conu' Mișu...

MIRCEA ELIADE

516

Stella îl privea lung, apropiindu-și pleoapele, parcă ar fi făcut un efort să ghicească dacă vorbea serios sau îi spusese asta în glumă, simplu pretext s-o întrerupă. — Tu ai vreun interes în afacere? l-a întrebat odată. — Nici unul... — Din fericire pentru Mișu, continuase repede Stella. Altminteri, praful s-ar fi ales de afacerea lui. Mi-aș fi vândut și bijuteriile, numai ca să-l distrug. Și mi-ar fi părut rău, căci mi-e simpatic... — Pot să-i spun toate astea lui conu' Mișu? o întrebase odată. Dar Stella nu-i răspunsese. — Mi-ar place să te știu bogat, continuase ea visătoare, destul de bogat, dar având toți banii într-o singură mare afacere, și de la o zi la alta, să te distrug! Să te reduc la zero, să nu mai ai bani nici de hotel! Să vii să te rogi de Wainwright să-ți împrumute câteva zeci de mii de franci. Evident, aș fi și eu de față și i-aș face semn să nu-ți dea. Probabil că te-ai fi sinucis, căci ești prea mândru ca să cerșești. Sau, poate, ar fi fost și mai grav: ai fi intrat la închisoare și după aceea, în orice caz, te-ai fi sinucis...

Tăcuse câțva timp, zâmbind absentă, parcă nu s-ar fi îndurat să se desprindă din vis, apoi îl întrebase deodată: — Mânânci asta-seară cu mine? Eram invitată de prietenii lui Vidrighin, dar îi pot decomanda... Așteptase câteva clipe în fața lui, nerăbdătoare, palpitând, parcă ar fi luptat să se stăpânească, să nu se zvârle asupra lui, să-l sfășie. — Ești invitata mea, spusese Ștefan. Dar nu putem merge la restaurantul românesc, că vor afla prietenii lui Vidrighin. — Să mă duci atunci în Saint Germain des Preș, să văd și eu existențialistii...

Târziu, după ce ieșiră din restaurant și se opriseră în câteva cafenele, și se îndreptau pe jos spre Georges V, Stella se agățase de brațul lui și îi șopti: — Ce fericiți am fi fost împreună... Eu aș fi avut bani și am fi fost fericiți. Ne-am fi plimbat mereu împreună, numai noi doi, și-am fi fost fericiți. Mă ambalasesem după tine. Credeam că mă iubești și tu puțin. — Nu ți-am spus niciodată că te iubesc, o întrerupse el. — Credeam că ești prea mândru, că de-accea nu-mi spui... Apoi tăcuse, din nou visătoare, agățată de brațul lui. — Și totuși te-ai schimbat de când ai devenit cetățeană americană, îi spuse el târziu. Când te-am cunoscut eu, aveai alte expresii, spuneai mereu: „Ești un porc!" Acum nu mai spui așa. Te-ai schimbat... Stella îi căutase privirile prin întuneric, apropiindu-și și mai mult capul de al lui, și zâmbise, cu un mare efort: — Dacă ai ști cât te urăsc, șopti. N-am crezut că pot urî vreodată pe cineva în asemenea hal. Încerc mereu să inventez ceva oribil, ceva care să te distrugă de-a binelea... O condusesese totuși, foarte amabil, vorbindu-i întruna, până în holul lui Georges V, și-i sărutase curtenitor mâna. — Ai fost un amor! îi strigase ea despărțindu-se. Pe curând!...

În prima noapte pe care o petrecuse în hotel, adormise foarte târziu, ascultând, fără să vrea, conversațiile din odăile vecine, luptând cu amintirile din camera secretă. Își îndesase perna peste cap și în cele din urmă izbutise

517

NOAPTEA DE SÂNZIENE

să adoarmă. În dimineața următoare își cumpărase o cutie cu *boules Quiess* și de-atunci, îndată ce auzea vecinii intrând, și le îndesa în urechi până ce zgomotele se pierdeau ca înecate în păslă. Continua totuși să locuiască în boulevard Murat, petrecându-și doar după-amiezele și serile în hotel. Puțin timp în urmă, Mișu Weismann îi spusese: — Ar trebui să-ți faci schimbarea de domiciliu. — Dacă se poate, aș prefera să n-o fac; aș vrea să am o adresă secretă... — Imposibil! îl întrerupse Weismann. Nu ai dreptul și Poliția e foarte strictă. S-ar putea să se facă o descindere. Da, o descindere, stăruie el. Controlul străinilor. Nu uita că avem o situație specială. — Am să fac, atunci, schimbarea de domiciliu. Dar am să te rog, foarte serios, să nu spui nimănui unde m-am mutat. În special, să nu-i spui Stellei sau prietenilor lui Vidrighin... Weismann îl privise pe furiș, cu un zâmbet viclan. —

Despre partea mea, fii fără grijă. Dar îți atrag încă o dată atenția, să fii prudent. Dacă ai cumva întâlniri importante, vreau să spun politice, mai bine să te întâlnești aici, la mine. Îmi dai un telefon și-ți las cheia... La începutul lui martie se instalase definitiv la hotel. Câteva zile în urmă, femeia și fetița cu obrazul ars s-au mutat la un etaj mai jos, și în locul lor au venit, pentru două săptămâni, o familie de suedezi. Îl auzea pe el, disde-diminează, bătând la mașina de scris; ea rămânea aproape tot timpul la fereastră, cu băiatul pe genunchi, fredonând. În odaia din stânga, diminețile, grecul aproape că nu dădea semne de viață. „Își pregătește examenele, îi spuse portarul. Familia îi închiriasse camera ca să poată studia nestingherit”, adăugase. Unchiul cu ochelarii fumurii continua să vină regulat, la orele de mese, și claxona îndată ce-și oprea mașina în fața hotelului. Uneori, după-amiezele, grecul își aștepta prietena. Ștefan îl ghicea când începe să-și piardă răbdarea: se plimba prin odaie, deschidea neconștient fereastra ca să privească în stradă. Când venise pentru întâia oară Weismann să-l vadă, vecinul tocmai își întâmpinase prietena și o certa: întârziase, îi repeta el iritat, aproape trei sferturi de oră. Weismann rămăsese uluit în mijlocul odăii; nu-și închipuise că se pot auzi chiar atât de bine vocile de-alături. — Hai să mergem, îi șopti el. Am să-ți spun lucruri importante și poate vecinul dumitale înțelege românește... Coborâră și se îndreptară spre o cafenea din cartier. Weismann părea mai preocupat ca de obicei. Aflase de mult că Stella nu vrea să intervină pe lângă Wainwright. — Tot am să le fac surpriza, spuse el atunci. Acum, mergând absent alături de Ștefan, cu mâinile în buzunarele pardesiului, cu privirile pierdute undeva înaintea lui, repetase același lucru: — Ai să vezi mata, coane Ștefan, că am să le fac la toți surpriza. Am să-ți-o fac și dumitale. Pentru că și dumneata ești sceptic, adăugase el întorcând capul spre Ștefan și izbutind să râdă.

MIRCEA ELIADE

518

„E adevărat, sunt sceptic”, ar fi vrut Ștefan să răspundă. Se întrebese chiar, de nenumărate ori, de unde mai are Weismann bani, pentru că își păstrase același fel de viață, umblând numai în taxi, invitând neconștient tot la restaurante scumpe, trimițând flori Stellei de câte ori îl oprea la masă. — E îngropat în datorii și se împrumută mereu, îi spusese odată Stella, de aceea s-a retras Vidrighin din afacere...

— Te-am ghicit de mult, continuă Weismann, ești sceptic. Dar am să-ți fac și dumitale surpriza... Apoi, pe neașteptate, izbucnise în râs. — Bestia! exclamă el în cele din urmă, ne trimite la amândoi, pe aceeași ilustrată, salutări din Italia! A fugit fără să spună un cuvânt...

Se căută nervos în buzunar și-i arătă o carte poștală ilustrată din Napoli. „Salutări pentru amândoi, Stella”. — N-a spus la nimeni nimic, continuă Weismann tulburat. Ce-o să creadă prietenii lui Vidrighin? Tocmai aranjasem niște mese cu belgienii și cu prietenii lui Vidrighin. Trebuia să fie și Stella. Îți închipui, o femeie frumoasă ca ea face întotdeauna impresie... Zadarnic încercase Ștefan să-l descoase, să afle în ce stadiu se află afacerea.

Weismann ocolea răspunsul. — Am să vă fac la toți surpriza, repeta el din când în când, înfundându-și, parcă cu furie, mâinile în buzunarele pardesiului.

În aprilie, printr-un fost coleg de facultate, Ștefan găsisse de lucru la o Agenție economică; trecea de trei ori pe săptămână pe la birou, lua gazetele și revistele economice rusești și românești, și făcea rezumate pentru un buletin informativ. Nu-i spusese nimic lui Weismann, și când, venind într-o dimineată să-l vadă, Weismann dăduse cu ochii de teancul de reviste, îl întrebese distrat: — Citești mereu rusește? Ferice de dumneata: te ții la curent cu ce se petrece în țară... Se așezase pe marginea patului și-și trecuse mâna pe frunte. Ștefan îl privi tulburat: i se păruse că Mișu îmbătrânise deodată. Dar în clipa următoare, cu un efort, izbutise să zâmbească. Se silea să zâmbească întruna, și asta dădea figurii întregi un aer de o infinită tristețe. În ziua aceea Ștefan voise să-l oprească să mănânce împreună, dar Weismann refuzase: era invitat, răspunse. Așa răspundea întotdeauna: era invitat, sau avea invitați la masă, și atunci insista să vină și Ștefan. Când trecea diminețile să-l vadă, părea întotdeauna grăbit: se așeza, absent, pe canapea, dar se ridica după câteva clipe ca să privească pe fereastră, sau începea să se plimbe prin odaie, fără să scoată un cuvânt. Ștefan încerca mereu să-l facă să-i vorbească despre afacere. — Mă pricep și eu puțin, am fost consilier economic. De ce nu-mi spui și mie? — Am să-ți spun. Am să-ți spun într-o zi foarte apropiată, repetase.

Apoi, într-o dimineată, intimidându-se, roșind brusc, îi ceruse împrumut 10 000 de franci. — Aștept un transfer din Belgia, îi spuse. Ți-i înapoiez diseară. În seara aceea îl chemase la telefon. Îți telefonez de la Georges V, îl auzi,

519

NOAPTEA DE SÂNZIENE

triumfător. S-a întors Stella și vrea neapărat să te vadă. Insistă să mâncăm împreună astă-seară...

Era la începutul lui mai; era prima seară de adevărată primăvară, cu un cer limpede, sticlos. Îl așteptau în hol, un grup numeros, în fața unei măsuțe cu aperitive. Stella îi luă repede brațul și-l trase după ea într-un colț. — Am un amant, îi șopti. E aici, cu noi. Să văd dacă ai să ghicești. Îți dau un sfert de ceas ca să ghicești!... Apoi, atârnată de brațul lui, se reîntoarse zâmbind în mijlocul celorlalți. Ștefan surprinse privirile fericite și totuși timide ale lui Weismann, parcă s-ar fi bucurat de intimitatea pe care i-o arăta Stella lui Ștefan, parcă intimitatea asta ar fi fost ultima lui mare speranță, dar îi era totodată teamă să se bucure, teamă să nu fie cumva victima unei iluzii. — Moare după dumneata, coane Ștefan! îi șopti câteva minute în urmă, apropiindu-se să-i umple paharul. Ai făcut-o praf... Ștefan zâmbi încurcat. Când, după un sfert de ceas, Stella îl trase iar după ea într-un colț și Ștefan îi arătă din ochi unul dintre tineri, ea șopti, exaltată: — N-ai ghicit! Ți-am spus că e ceva mai mult decât un amant, și-am

spus că m-am ambalat!... — Stella, o întrerupse Ștefan, apucându-i mâna, nu știi cât mă bucur că-mi spui asta. Îndrăznesc să-ți fac o singură rugăminte... — N-ai ghicit! șopti din nou, agitată, Stella. E cineva bine. Uită-te acum, poate ghicești... Privi din nou și i se păru că înțelege: unul dintre tineri rămăsese tăcut, învârtindu-și paharul între degete, privind mohorât covorul. — El este? o întrebă. Stella clătină din cap. — Am să-ți fac o rugăminte, stăruie Ștefan. Nu e vorba de mine. E vorba de conu' Mișu. Intervin-o pe lângă Wainwright, e o afacere foarte serioasă... Stella îl privi lung, încruntându-se, parcă s-ar fi trudit să înțeleagă ce-i spune, apoi îi luă brațul și-l aduse spre scaun. — M-am ambalat teribil! îi șopti. Fii fără grijă, adăugă. Nu înțelege românește. E sud-american... Weismann se apropie din nou de el, cu aceeași fericire speriată în priviri. — Ești grozav! îi șopti. O să se lase cu chef în astă-seară. — Coane Mișule, îi spuse târziu, nu e ce crezi dumneata. Nu există nimic între noi. Am rămas doar prieteni. Am rugat-o din nou, astă-seară, să intervină pe lângă Wainwright și-am s-o mai rog. Dar să nu-ți închipui cumva că între noi... Are un amant... Mișu Weismann îl privise lung, amuțit. — De-abia acum încep să sper, încercase Ștefan să-l liniștească. Acum nu mai e furioasă pe mine, acum sper s-o conving să vorbească cu Wainwright...

Îl văzuse tot mai rar de-atunci. Găsise un nou comanditor, îi spusese odată la telefon. Părea destul de vesel, dar când îl întâlnește, în după-amiaza aceea, îl îngrijoră expresia lui: părea speriat și umilit totodată, umilit că nu izbutește să-și stăpânească panica. De-atunci, spunea mereu că e plecat în Belgia, dar Ștefan nu-l mai credea. Îl întâlnește odată ieșind din metrou; avea aerul stânjenit, ca și cum ar fi fost surprins. — Am uitat să-ți telefonez că mi-am amânat plecarea, îi spuse Weismann roșind. De fapt, Ștefan nu știuse că trebuia

MIRCEA ELIADE

520

să plece. Probabil că Weismann spusese asta celorlalți, dar nu-și mai amintea cui. Arăta obosit, nebărbierit. Și faptul că ajunsese să umble cu metroul, el care nu circula decât cu taxiul, i se păru suspect lui Ștefan. — Ai mai întâlnit-o pe Stella? l-a întrebat odată. Am auzit că s-a compromis cu peștele ei. O ține într-o orgie, din bar în bar. Nu mai vrea să vadă români. Spune că s-a plictisit de noi, golani...

Grecul se mutase la sfârșitul lui mai, și de-atunci camera din stânga redevenise odaie de pasaj. Dormiseră pe rând un comis-voiajor, un student libanez, câțiva englezi. După plecarea familiei suedeze, în odaia din dreapta se mutase o doamnă fără vârstă, cu o figură distinsă, aproape frumoasă, dar lipsită de orice expresie. „Venise din provincie, îi spusese portarul, era în instanță de divorț.” Lipsea aproape totdeauna de-acasă. Când se întorcea, serile, o întovărășea de obicei o prietenă, cu care rămânea mult de vorbă în camera ei.

Weismann mai venise o dată, la începutul lui iunie, și-i ceruse 10 000 de franci împrumut. — Închipuiește-ți că, ieșind în oraș, mi-am pierdut portmoneul, sau poate mi l-a furat în metrou. Nu știu. Noroc că n-aveam prea mulți bani, și nici carnetul de identitate... Se fâstăcise și zâmbea întruna, neștiind ce să facă cu mâinile, parcă i-ar fi fost teamă că nu va fi crezut. — Nu ți-aș cere atât de mult, dar am invitat niște belgieni la masă și nu mai am timp să trec pe la bancă. Ți-i dau diseară. Adică nu, ca să fiu mai sigur, așteaptă până mâine la prânz. Dacă n-am timp să trec eu, ți-i trimit printr-un mandat telegrafic...

Nu-i primise decât o săptămână în urmă. Weismann trecuse pe la hotel, în lipsa lui, și-i lăsase într-un plic la portar.

Îi plăcea, întorcându-se noaptea acasă, să rămână câțva timp pe întuneric, rezemat de fereastră, privind strada. Se întorcea înainte de zece, când trecătorii deveneau din ce în ce mai rari. Pe la unsprezece noaptea, rue Vaneau părea pustie, dar se mai însuflețea o dată, un ceas mai târziu, când se închideau cinematografele din cartier.

„Dacă s-au dus la cinematograful, am două ceasuri înaintea mea”, își spuse Ștefan. Avea de lucru, dar în noaptea aceasta parcă nu se îndura să se smulgă de lângă fereastră. „Am timp, își repetă el, am două ceasuri bune înaintea mea.”

I se păru că aude ciocănind în ușă și se ridică brusc, aproape speriat, de la fereastră. Traversând repede camera ca să găsească butonul și să aprindă lumina, auzi din nou ciocănind.

— Intră! strigă.

În clipa următoare, portarul deschise ușa dar nu intră. Din prag, îi întinse un pachet destul de voluminos, învelit în hârtie cafenie, legat foarte solid cu mai multe rânduri de sfori.

— L-a adus adineauri un comisionar, spuse. I-am dat o sută de franci...

521

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Ștefan căută nervos în portmoneu și fără să scoată un cuvânt, îi întinse două bancnote de 100 de franci. „Biriș!”, își aminti el deodată, și se tulbură. „În seara aceea portarul bătuse în ușă, și apoi ne-am întâlnit pe bulevardul Dinicu Golescu, și mi-a vorbit de Partenie, de un articol al lui Partenie. Era în 1936, în august 1936, îmi aduc foarte bine aminte acum.”

— Mulțumesc și noapte bună, spuse portarul retrăgându-se.

Ștefan, în prag, continua să zâmbească, ținând pachetul sub braț, nehotărât. „Nu era atunci, își aminti el, nu era în seara când l-am întâlnit pe Biriș.” Simți cum începe să i se bată inima. „I-am dat o sută de lei, spunea că vine tocmai de la statuia Brătianu” — asta mi-a spus-o altădată, mai înainte, când a urcat la mine și mi-a adus mânușile. În noaptea de Sânziene. Când am întâlnit-o pe Ileana. „Spunea că sunt ale domnișoarei cu care ați fost”, își aminti, și respiră adânc, parcă ar fi încercat să-și sugrume un suspin. Închise ușa și, continuând să

păstreze pachetul sub braț, se apropie de birou, dar se răzgânde și se așază pe pat. Era un pachet greu. Încercă să-i desfacă sforile, întorcându-l când pe o parte, când pe cealaltă, apoi își pierdu răbdarea, se ridică și caută pe lavoar o lamă veche de ras. „N-a aflat niciodată, cu precizie, dacă erau mânușile ei, își aminti. Și nici măcar nu știa ce se întâmplase cu mânușile. Le avea la el, în buzunar, în seara când l-a întâlnit pe Biriș, pe bulevardul Dinicu Golescu, și Biriș i-a vorbit de Partenie. Acum își amintea din ce în ce mai limpede. Comportamentul oamenilor ca un organ: ca un rinichi, bunăoară, sau ca un sex.” Tăia sforile cu oarecare greutate, căci erau groase și bine strânse. Apoi începu să desfacă pachetul. Când îl scoase din hârtia cafenie, văzu că e un pachet sigilat, cu un plic deasupra, nelipit, fără adresă. O foaie cu câteva rânduri, de la Weismann. „Asta era surpriza.” Semnase, apoi adăugase, ca un post-scriptum: „Sunt capodoperele literaturii românești de mâine. Ai grijă de ele. Al dimitale cu toată încrederea și prietenia”, — și semnase din nou. „Manuscrisele lui Bibicescu, înțelese Ștefan. Dar de ce mi le-o fi trimis mie? se întrebă cu oarecare teamă. Ce i s-o fi întâmplat?”

Se ridică de pe pat și se duse să închidă fereastra. Apoi luă pachetul și se așază la birou. „Dar de ce mi le-o fi trimis mie?” se întrebă din nou. Cu grijă, tăie sigiliile și scoase din ultima hârtie în care erau împachetate un teanc de foi scrise și de caiete. „Sunt manuscrisele lui Bibicescu”, își repeta mereu, parcă pentru ca să se liniștească, apoi începu să le răsfoiască, în mare grabă, citind doar titlurile. Era un exemplar dactilografiat din *Priveghiul*, „de Ciru Partenie și Dan Bibicescu”, sta scris pe prima pagină. Apoi, un teanc de foi scrise cu mâna: *Întoarcerea de la Stalingrad. Mit modern în cinci acte, de Dan Bibicescu*. Într-un colț, tot de mâna lui Bibicescu, o însemnare cu creionul: „Versiune provizorie și necompletă”. Ștefan își azvârli ochii pe prima pagină: „Scena reprezintă ruinele unui block-haus din Stalingrad... Câteva clipe în urmă

MIRCEA ELIADE

522

apare un colonel... Colonelul: *Ce s-a întâmplat aici?... Nu mă auzii... Unde e sergentul!...*” Mai erau alte teancuri de foi prinse în elipse, pe care Ștefan le dădu la o parte fără să le răsfoiască. „De ce mi le-o fi trimis mie?” se trezi el întrebându-se din nou.

Zări și un caiet gros, de a cărui copertă era prinsă cu un ac o scurtă însemnare de mâna lui Bibicescu și datată: București, 15 X 1945. „Găsit de mine la Ciulnița, în casele XXX, împreună cu alte hârtii de mai mică importanță. Este un caiet de însemnări intime și amintiri al lui Ciru Partenie. Poate fi considerat un fragment de *Jurnal*, singurul care ni s-a păstrat.” Ștefan se tulbură și șovăi. „Poate ar fi mai bine să nu-l citească”, își spuse. Deschise totuși caietul. Îl lovi de la început ștersăturile făcute cu o altă cerneală; o serie de cuvinte, uneori chiar rânduri întregi, fuseseră șterse, fără îndoială, de o mână străină. „A fost azi la mine...”, și urma numele, șters. „Nu venise să mă vadă de câteva săptămâni; sperasem chiar că ruptura era definitivă.” Ștefan simți că mâna în care ținea caietul îi tremura ușor, și-l lăsă pe birou. Pe aceeași pagină, mai jos: „M-a întrebat dacă o mai iubesc pe...”, și iarăși numele șters. „Evident c-o iubesc, i-am răspuns.” Ștefan luă caietul și apropiind mult pagina de lampă, încercă să descifreze numele șterse. Își auzea respirația, tot mai agitată. Dar nu izbuti să descifreze și se apucă să citească de la începutul paginii. Nu avea dată și nici un fel de altă indicație. „Mă regăsesc în acest peisaj ciudat care-mi pare de o zadarnică limpiditate și frumusețe. Ca și cum m-aș fi rătăcit de mult de mine însumi și aș fi fost purtat...” Fraza rămăsese neterminată. „Poate făcea parte dintr-o bucată literară, gândi Ștefan. Sau poate intrase tocmai atunci cineva peste el în birou, îl întrerupse din scris, și când, mai târziu, Partenie redeschisese caietul, nu-și mai amintise ce voise să spună, sau nu-l interesase.” Căci, câteva rânduri mai jos, începuse altceva. „Dificultatea personajelor intelectuale: toți seamănă între ei, toți vorbesc la fel. În cele din urmă, sunt neinteresanți. Regulă de aur: a evita personajele presupuse a aparține unei clase educate. Greu de convins cititorul că un intelectual poate avea pasiuni puternice.” Apoi, frazele trunchiate: „A fost azi la mine... M-a întrebat dacă o mai iubesc pe... Evident c-o iubesc, i-am răspuns. Mi-a fost teamă că n-are să mă înțeleagă, că-și va închipui că i-am răspuns astfel ca să reconfirm ruptura. De fapt, așa era, asta voiam, să reconfirm despărțirea. Din fericire m-a crezut. Foarte sentimentală, m-a rugat, cu lacrimi în ochi, să rămânem prieteni. I-am fâgăduit”. Ștefan întoarse pagina. „În literatură, oamenii elementari, cu pasiuni puternice, dominați de un singur viciu sau oarecum maniaci, par *viu* și *autentici*. Ceilalți, mai ales oamenii buni, blânzi, inteligenți și, în primul rând, oamenii preocupați de probleme morale, par fazi, fără contur, lipsiți de personalitate. În fond, literar vorbind, sunt neinteresanți. Ce romancier contemporan ar îndrăzni să-și aleagă ca personaj principal un ins care, să

523

NOAPTEA DE SÂNZIENE

spunem, ar dori să se „desăvârșească”? Asemenea personaje par artificiale, livrești. S-a creat o falsă optică a personalității pasionale; lucrul cel mai amuzant e că optica asta au creat-o cerebralii, erudiții, scriitorii de cabinet...” Ștefan se întrerupse ca să-și aprindă o țigară, apoi privi mai departe. O pagină întreagă se continuau observațiile în legătură cu personajele și tehnica romanului, și le sări. Urmau apoi câteva însemnări personale. „Zece zile la X. Aflu o sumă de amănunte senzaționale despre bunicul ei, despre ultima lui aventură, la peste 70 de ani, și scandalul când s-a dus la primar să recunoască copilul. X mă imploră să nu «utilizez» confidențele ei. Îmi spune că mi-a ieșit zvonul că nu scriu decât ce mi se întâmplă mie sau aud că s-a întâmplat altora. O întreb: ce altceva s-ar putea scrie? Îmi răspunde foarte candid: un scriitor trebuie să aibă imaginație...”

Mai liniștit, fumând, Ștefan continua să răsfoiască. O lungă schiță de nuvelă, „într-o zi de onomastică, în casa unei familii burgheze. (Folosesc casa lui X, familiile Y și Z.) Băiatul și-a invitat câțiva colegi. Descriere. În

special, V., urât, cu ochelari de sârmă, pistruiat. Nuvela se deschide cu strigătul lui: Doamnă, Niculaie nu mai vrea să iasă din pivniță!..." Ștefan parcursese absent rezumatul întâmplării lui Niculaie. Câteva pagini, urmau descrieri și dialoguri. Pe alocuri, multe ștersături, ca și cum Partenie ar fi lucrat pe această schiță înainte de a se fi apucat să scrie nuvela. Răsfoind, Ștefan își arunca ochii mai ales pe rândurile care aveau numele șterse. „Dăruiet lui X ultima mea amintire de la Mangalia." „XX sau Jurnalul geloziei retrospective. Mă gândisem mai de mult să-l scriu. Aflu astăzi că XXX pregătește un roman sub acest titlu..." întâlnea mereu observații și reflecții asupra artei romanului, pe care le parcurgea fără să le citească. O singură dată, oprindu-și întâmplător ochii pe cuvântul *mit*, pe care nu se aștepta să-l întâlnească la Partenie, citi întreaga notă. „Fac parte dintr-o generație de scriitori sacrificați. Nici unul dintre noi nu va mai putea scrie în stilul major. Suferim de ticurile psihologiei, de clișeele experiențelor literare recente etc. Trebuie redescoperită narațiunea mitică. Dar nu o va redescoperi unul ca mine, un raționalist incapabil să guste miturile."

Ștefan își stinse țigara și începu să răsfoiască oarecum distrat. Câteva pagini fuseseră smulse și, câteva secunde, privi neliniștit deodată acele frânturi de hârtie agățate de cotorul caietului. Nu cumva le-o fi rupt conu' Mișu? se întreabă. Câte mijlocul caietului, însemnările deveneau mai dense, păreau că se transformă pe nesimțite în mici eseuri sau în fragmente de amintiri, ca și cum, începând să scrie, Partenie se lăsase antrenat, uitând că se află în fața unui caiet intim. Unele pagini erau barate cu un creion albastru, și aveau, câteodată, o adnotație în colțul de sus: „folosite". Începuse o pagină povestind că, în ziua aceea, cineva, al cărui nume fusese șters, îi vorbise despre *La Veuve Cliquot*, și el, Partenie, îl întrebase: Ce este? și aflase că e o marcă de șampanie rose. Acel cineva făcuse mare haz că nu știuse până atunci că există șampanie rose.

MIRCEA ELIADE

524

525

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Povestind întâmplarea, Partenie se lăsase antrenat în amintiri în legătură cu prima sticlă de șampanie pe care, fiind încă în liceu, și ieșind într-o seară cu colegii la un bar, „Olympia", o comandase după ce se interesase în prealabil cât costă. Apoi, urmau amintiri despre colegii lui de-atunci, despre o întâlnire la Constanța, zece, cincisprezece ani mai târziu. Părea aproape o nuvelă; descrierile deveneau tot mai precise și mai ample, dialogurile mai vii, și se ghicea, pagină după pagină, cum intervine scriitorul. Narațiunea se întrerupea brusc, și Partenie adăugase cu creionul albastru: „De reluat".

Câteva pagini în urmă, îl interesă o mărturie: „Vorbind cu XX despre *Jurnalul* lui Jules Renard, mă întreba dacă scriu și eu un jurnal. I-am răspuns că am scris, pe vremuri, dar că n-am păstrat decât acele pagini care pot servi, direct sau indirect, literatura. Restul paginilor de jurnal pot fi arse. Așa fac eu, am adăugat". Ștefan se întrerupse, recitî ultimele rânduri, apoi încercă din nou, așa cum, aproape fără să-și dea seama, făcea neconștient de o jumătate de oră, să precizeze, după aluziile textelor lui Partenie, în ce ani fuseseră scrise. A murit în 1939, la 36 de ani, își făcu el socoteala. Dacă a ars celelalte caiete, înseamnă că acesta, din fața lui, era ultimul pe care-l scrisese. Mai rămăseseră, de altfel, pagini albe. L-a scris, deci, câțiva ani înainte de moarte, prin 1937-1939. Dar nu întâlnise până acum nici o aluzie precisă la Ioana, și nici nu se referea la cărțile pe care le scria sau le scrisese deja. Reîncepu să răsfoiască, întâlni de mai multe ori adnotări cu creionul albastru: „plan de roman", „folosit", „de dezvoltat". Voi să vadă dacă nu cumva spunea mai mult către sfârșitul caietului și răsfoi ultimele pagini. Păreau că fac parte dintr-un text continuu, despre Lenora. Se miră că numele fusese lăsat neșters. Întoarse alte câteva pagini, ca să găsească începutul. Zvârlindu-și ochii pe primele rânduri i se păru că ar fi niște amintiri din tinerețe, în legătură cu întâlnirea unei femei. În toată această parte a caietului, numele nu mai erau șterse. Probabil că cel care-și luase această sarcină obosise ștergând sau nu mai avusese timp să continue.

„Trecând astăzi pe Calea Moșilor, mi s-a părut c-o zăresc pe Fanny. M-am uitat lung la ea și în cele din urmă m-a recunoscut. Probabil că avem cam aceeași vârstă. Când eu aveam 17 ani, ea era ucenică la atelier, avea vreo 14-15 ani. Azi mi s-a părut o femeie trecută, căreia i-aș fi putut da orice vârstă între 35 și 50 de ani. Și totuși nu putea avea mai mult de 30-31 de ani..." Ștefan se întrerupse și făcu repede socoteala. Dacă în 1939 Partenie avea 36 de ani, întâlnirea cu Fanny avusese loc cu cinci, șase ani mai înainte, deci prin 1933-1934. O cunoscuse pe Ioana; erau poate logodiți, sau imediat după ruperea logodnei. „— Vă mai aduceți aminte de mine, de la duduia Eleonora? m-a întrebat. Mi s-a părut că zâmbeste foarte trist, dezvelindu-și câțiva dinți de aur. — Îmi amintesc foarte bine, i-am răspuns. Cum aș putea-o uita pe Lenora?... Mi-am dat seama că fusesem excesiv de vulgar și, după obiceiul meu, mi-am agravat

situația. Cum aș putea uita primul meu amor? am exclamat, izbutind chiar să râd. Aveam 17 ani și n-o să-i mai am niciodată... — Tinerețe, spuse ea. Era frumos. Parcă erau alte timpuri. Săraca duduia Eleonora, am auzit că ajunsese rău de tot în ultima vreme. S-a prăpădit la un spital. Își vânduse și pianul... -Am aflat și eu, spusei, și încercai să schimb repede vorba. Am întrebat-o dacă mai știe ceva despre celelalte fete, Anicuța, Puia, Sofia. Fără nici un efort, toate numele alea, îngropate de foarte mulți ani, îmi reveneau în minte. Fanny părea surprinsă de precizia amintirilor mele. Mi-a povestit ceva despre Anicuța, cu ea fusese mai prietenă, dar nu ascultam. În acea clipă mi-am adus aminte de roman. Îmi părea rău că-l arsesem. Era, fără îndoială, detestabil: roman fals-autobiografic scris la 19-20 de ani. Dar m-ar fi amuzat să-l recitesc acum, să văd ce deveniseră Fanny, Anicuța și celelalte fete în afabulația mea. Îmi aminteam doar ce devenise duduia Eleonora: devenise

Lenora, femeia fatală. Eroul nu avea 17 ani, ca mine, nu era student în primul an de facultate; devenise doctorul V., geniul neînțeles și răzvrătit, puțin demoniac, puțin fatalist, urmărit de nenoroc, așa cum mi-ar fi plăcut mie, atunci, să fiu."

„Până ce-am ajuns acasă, m-am gândit tot la lucrul acesta: cum, plecând de la o întâmplare în ea însăși extraordinară și nelipsită de o grandoare aproape tragică — pentru că aveam 17-18 ani și ea 35-36, și fusese o adevărată pasiune, fugisem de-acasă, eram gata să fac orice nebunie, voisem chiar să mă sinucid — cum, voind să scriu toate acestea și voind, mai ales, să le scriu oarecum autobiografic, la persoana I, am ajuns totuși la un roman teribil și totodată insipid, fad, fals și grandilocvent, deși aproape tot ce scriam fusese trăit de mine, și încă trăit până la incandescență. Dar nu aveam încă 20 de ani, nu învățasem încă lucrul acesta simplu că translația de la duduia Eleonora la Lenora anulase toată autenticitatea întâmplării, că, devenind doctorul V. îndrăgostit de Lenora, scriam autobiografia unei fanteze..."

De câțva timp, fără să-și dea seama de când, Ștefan privea rândurile fără să le citească. Auzise deschizându-se ușa de la camera din stânga și apoi auzise murmurând câteva cuvinte, pe care nu le înțelegea, dar vocea i se păruse cunoscută. Ridică ochii din caiet și începu să asculte, ținându-și răsuflarea. Auzi pașii vecinului îndreptându-se spre fereastră ca să tragă obloanele, apoi îl auzi exclamând: — Cinci sute de franci! — și i se păru deodată că visează.

— Cinci sute de franci pe noapte! îl auzi din nou. *Half a pound! It seems extravagant**.

Era vocea lui Vădastra. Câțva timp, Ștefan rămase încrămențit, cu mâna pe caietul lui Partenie, cu capul întors spre camera nr. 16, așa cum se afla în clipa când începuse să asculte. îl auzi umblând prin odaie, dând la o parte un scaun, exclamând, apoi i se păru că rămăsese și el pe loc, cu urechea la pândă, ascultând. De fapt, înțelegea Ștefan cu câteva clipe în urmă, intrase în cabinetul

MIRCEA ELIADE

526

527

NOAPTEA DE SÂNZIENL

de toaletă și dăduse drumul la robinet. îl auzi cum își clătește paharul, continuând să murmure.

Atunci se hotărî brusc, traversă camera în vârful picioarelor, ca să facă cât mai puțin zgomot, și ieși pe coridor. O clipă șovăi, strângându-și neconținut pumnii, încercând să se trezească. Apoi începu să coboare.

— E un englez, îi spuse portarul. A sosit astă-seară de la Londra.

— Cum îl cheamă? I-am auzit vocea și mi s-a părut că-l cunosc. Portarul deschise catastiful și citi: Harry Johnston, născut în 1907, locuind la Birmingham.

— Cred că el este, spuse Ștefan.

Urcând, își privi încă o dată ceasul. Trecuse de unsprezece. Când se apropie de etajul IV, începu să calce în vârful picioarelor. În fața camerei nr. 16, șovăi, ținându-și răsuflarea. Auzi câțiva pași și, hotărându-se, ciocăni. Un interval care i se păru extrem de lung nu se mai auzi nimic. Pașii se opriseră. Ciocăni atunci din nou și în clipa următoare auzi un glas aspru, răgușit, izbucnind chiar din spatele ușii, ca și cum omul ar fi pândit acolo, cu urechea lipită de lemn.

— *What's the matter! Who is it!*

— *C'est le concierge*, răspunse Ștefan intimidându-se. *Somebody is asking for you...*

Auzi cheia învârtindu-se și ușa se deschise încet, cu precauție, numai pe jumătate. îl recunoscu pe loc, așa cum apăruse în prag, cu mâna pe clanță, gata să se retragă. îl recunoscu deși avea ochelari negri, și mustața îi era acum mai groasă, și figura îi era schimbată, puțin asimetrică, parcă ar fi avut o tâmplă mai ridicată.

— V-am auzit adineauri pronunțând câteva cuvinte românești, spuse Ștefan, și mi s-a părut că sunteți dumneavoastră, domnul Vădastra. Vă credeam...

Vădastra întoarse puțin capul spre stânga, acolo unde începea coridorul care ducea la camerele cu ferestrele spre curte, apoi întrebă, într-o românească cu un ușor accent străin.

— Ce poftiți?

— Vă credeam mort în bombardament, v-am căutat peste tot. Poate vă mai aduceți aminte de mine...

— Domnul consilier Viziru, spuse Vădastra zâmbind. Vă cunosc foarte bine. Știu tot despre dumneavoastră...

— E de neînchipuit! făcu Ștefan, și atunci înțelege că o tâmplă i se părea mai ridicată pentru că avea o cicatrice orizontală chiar la rădăcina părului. N-ați dat nici un semn de viață. Irina nu știa nimic...

— Poftiți înăuntru, spuse Vădastra, și deschise larg ușa, lăsându-l să treacă. O cunoașteți bine pe Irina? întrebă așezându-se pe marginea patului. Când ați văzut-o ultima oară?

— Puțin înainte de plecarea mea, în vara trecută. L-am văzut și pe Gheorghită. Trecuse în clasa a II-a primară... Vădastra își umezi buzele, apoi zâmbi, visător.

— Sunt perfect informat despre ei, spuse. Gheorghită este un element excepțional. Irina a rămas ce-a fost: o soție model.

— Toți o cred văduvă, spuse Ștefan. Așa crede și ea.

— Nu e atât de sigur, îl întrerupse Vădastra. A fost informată la timp.

— Nu cred că știe ceva, stăruie Ștefan. Mi-ar fi spus, m-ar fi lăsat să înțeleg ceva...

Vădastra ridică din umeri și zâmbi din nou, abia stăpânindu-și satisfacția.

— Poate că a primit dispoziții speciale, spuse. Poate că..., dar se întrerupse și se încruntă, privind deodată aspru, bănuitor, spre Ștefan. În fond, adăugă, de unde știi dumneata că sunt Vădastra? Te-am lăsat să crezi asta pentru că, poate, confuzia asta îmi convine. Eu știu foarte multe lucruri despre dumneata. Dar dumneata nu știi nimic despre mine. Ți se pare că aș fi Vădastra, și eu te las să crezi asta, pentru motive pe care dumneata nici nu le bănuiești. Dar să presupunem că aș fi Vădastra. Ce concluzii ai trage?

Se ridicase de pe marginea patului și se apropiase de el, umezindu-și mereu buzele, privind-l pătrunzător prin ochelarii negri. Ștefan se simți deodată stingherit și se mișcă pe scaun, parcă ar fi încercat să-și aducă aminte de ceva. În cele din urmă, băgă repede mâna în buzunar și începu să-și caute pachetul cu țigări. Dar îl lăsase pe birou, în odaia lui, și atunci întrebă, zâmbind:

— Nu fumați, nu e așa?

— Nu, mulțumesc. Dar să presupunem că aș fi omul pe care-l crezi dumneata, reluă, ce concluzii ai trage?

— Mi-e greu să-ți spun... încă nu mi-am revenit. Îmi închipui că ați fost grav rănit în noaptea bombardamentului și ați avut o amnezie. S-au întâmplat foarte multe cazuri în război. Îmi închipui că...

Vădastra îl privea cu un aer de triumf și totodată cu un infinit dispreț, și Ștefan se întrerupse intimidat.

— Continuă, te rog, continuă, îl încuraja Vădastra. Te ascult cu cel mai mare interes. Este o ipoteză destul de plauzibilă. E bine să ținem seama de toate ipotezele...

— Ați avut o amnezie... Deși, în cazul acesta, nu înțeleg cum de n-a aflat nimic Legația. Mai ales că după moartea lui Antim...

Se întrerupse din nou, șovăind.

MIRCEA ELIADE

528

— Cunosc, cunosc povestea, spuse repede Vădastra, ridicându-și mâna ca și cum ar fi vrut să-l oprească și să-l îndemne totodată, continuă, te rog.

— În sfârșit, Anglia era în război și se poate presupune că un amnezic mai mult sau mai puțin nu constituia o problemă. Ați rămas ani de zile într-un spital, undeva în provincie, și toată lumea v-a crezut mort. Iar când v-ați regăsit memoria, ați constatat că România era angajată în război cu Sovietele, pe cale să piardă războiul sau chiar ocupată de ruși, și ați preferat să rămâneți unde vă aflați, în Anglia, sub un alt nume și trăind o altă viață. Vă înțeleg...

— Interesant, făcu Vădastra, începând să se plimbe prin odaie. Asta ar fi o ipoteză. Vă mărturisesc că nu mă convinge. E prea simplă, e aproape banală. Dacă omul pe care dumneata crezi că ar fi Vădastra ar fi trăit o asemenea aventură, recunoaște și dumneata că ar fi fost o aventură prea puțin interesantă. Dar se mai pot face și alte ipoteze. Bunăoară, să presupunem, doar așa, ca o ipoteză, că personajul dumitale n-a avut nici o amnezie, dar că, din diferite motive, i-a fost teamă să se mai întoarcă acasă, și a trăit câteva săptămâni, sub un nume fals. Ai să mă întrebi cum ar fi putut face asta la Londra, în timpul războiului. Foarte simplu, dacă a găsit niște hârtii de identitate. Au fost destui morți în noaptea aceea. Dar am mai putea presupune și o altă ipoteză. Vădastra al dumitale, să zicem, voia să lupte alături de Aliați și România era, în toamna aceea, ocupată de trupele germane. Dumneavoastră, cei de la Legație, erați toți suspectați de filonazism. Omul pe care dumneata îl crezi Vădastra s-ar fi prezentat la un birou militar și ar fi declarat că vrea să se înroleze în armata engleză, dar cu condiția să nu se comunice nimic Legației. Poate că nu știi: așa s-au înrolat mai mulți marinari români și Legația n-a aflat nimic. Odată înrolat în armata engleză, din anumite motive, omul dumitale n-a putut pleca pe front, însă a putut fi folosit la alte servicii, să le spunem auxiliare, dar infinit mai importante. Ia gândește-te: era român, era considerat mort de toți ai lui și ar fi putut fi foarte ușor parașutat în România, cu acte false ar fi putut trăi în tot timpul războiului o existență plină de primejdii și de aventuri; evident, nu la București, pentru că risca totuși să fie recunoscut, așa cum a fost recunoscut de dumneata aici, astă-seară. Nu la București, dar, să presupunem, la Ploiești, în regiunea petroliferă, unde se juca în parte soarta războiului, sau la Câmpina, la rafinării... Dar să mai presupunem și altceva, să facem o altă ipoteză. Iată, bunăoară, suntem în noaptea de 9 septembrie 1940, în noaptea bombardamentului. Printr-un miracol, Vădastra, omul dumitale, a fost salvat în ultima clipă, dar n-a fost evacuat cu o ambulanță, ci, să presupunem, a fost salvat de un particular, de cineva, care se afla, în apropiere, cu mașina, și care trebuia să plece din Londra chiar în acea dimineață, și ar fi plecat luându-l și pe Vădastra cu el. A ajuns undeva în provincie. Omul acela era ofițer. Vădastra, din motive personale, n-a spus că e român, a spus, să

529

NOAPTEA DE SÂNZIENE

presupunem, că e grec sau sârb, dar într-una din zilele următoare i s-a adresat cineva în grecește sau sârbește și el n-a înțeles. Și atunci, evident, a devenit suspect, a putut fi chiar arestat. Cei care îl anchetau știau, bineînțeles, că Legația anunțase dispariția unui cetățean român, Vădastra, dar anchetatorii n-au informat Legația despre românul pe care-l prinseseră, pentru că se întrebau dacă nu cumva totul era o înscenare, și dacă nu e vorba de altceva, de o afacere de spionaj. Și atunci omul dumitale a stat închis luni și luni, și poate chiar mai mult, până ce s-au convins englezii că nu are nici un amestec cu spionajul. Sau, poate, dimpotrivă, au descoperit, anchetându-l, lucruri foarte importante, tocmai în legătură cu spionajul, și atunci s-au gândit să-l folosească pe Vădastra ca agent dublu și l-au trimis undeva unde le-ar fi putut fi de folos, să spunem în Orientul apropiat sau chiar în România...

Ștefan ascultase ca prin vis, fără să-l poată înțelege întotdeauna, căci Vădastra cobora mereu glasul, ajungând aproape să șoptească, și în acele momente Ștefan se trezea că pierduse un șir întreg de cuvinte, că gândul îi alergase înapoi la Londra, în timpul bombardamentului, sau la seara petrecută în apartamentul lui Antim, sau încă și mai departe, la camera secretă din București.

— Da, e adevărat, spuse el. Se pot face o sumă de ipoteze. Ar fi trebuit totuși s-o anunți pe Irina...

— Stai, că n-am terminat, îl întrerupse Vădastra, devenind deodată agitat. Există o infinitate de ipoteze, dar nu ți-am spus pe cea mai interesantă. S-ar putea ca tot ce ți se pare dumitale atât de complicat și extraordinar, să fi fost, în realitate, mult mai simplu. Ne-am putea închipui că Vădastra avusese în tinerețea lui un ideal, de care nu vorbea nimănui, și că acest ideal îi fusese distrus de superiorul lui, de un Popescu oarecare. Ne-am putea închipui că Vădastra, cum ar fi fost firească, își jurase să se răzbune, distrugând într-o zi pe omul care-l umilise și care-l împiedicase să-și realizeze idealul. Din nefericire, omul acela, superiorul lui de altădată, era invulnerabil; să presupunem că era un mare om politic, sau un general, sau unul din oamenii care conduc din umbră și pe care nu ai cum să-i lovești. Să presupunem ceva mai mult: că omul acela, fostul superior al lui Vădastra, se pune într-o zi în serviciul dușmanului țării, să spunem al naziștilor sau al comuniștilor. Răzbunarea lui Vădastra capătă atunci o mare importanță, devine aproape o idee sublimă, o datorie patriotică. Pentru ca să-l învingă nici un sacrificiu nu e prea mare, căci omul acela, să-l numim Popescu, e un om fatal, el își vinde pur și simplu țara, o vinde dușmanului pentru ca să-și salveze pielea... Atunci vei înțelege de ce Vădastra și-a sacrificat tot — familie, și liniște, și fericire ca să-l urmărească și, până la urmă, să-l distrugă. Să-l distrugă definitiv, adăugă el coborând brusc glasul.

O clipă, rămase pe gânduri, visător.

MIRCEA ELIADE

530

— Da, e adevărat, spuse Ștefan frecându-și fruntea ca să se trezească. Toate ipotezele acestea sunt plauzibile.

— Și atunci, într-o seară, reluă Vădastra privind drept înaintea lui, ca și când ar fi vorbit pentru altul, dumneata întâlnești, în camera vecină, pe cineva pe care-l iei drept Vădastra, omul pe care-l socoteai, ca toți ceilalți, mort cu opt ani în urmă. Într-un moment de slăbiciune, omul pe care dumneata îl crezi Vădastra, îți răspunde în românește și dumneata îți confirmi părerea că este el, Vădastra, pe care-l credeai dispărut. Ca toți românii, ești indiscret, și mâine tot Parisul va afla ce ți s-a întâmplat. Evident, nu ai nici o dovadă că omul cu care stai de vorbă acum e unul și același cu Vădastra al dumitale, dar dumneata te încapățânezi să crezi asta, pentru că ți-ar place să ți se întâmple ceva extraordinar. Și toată lumea va afla că Vădastra trăiește.

— Nu, n-am să spun la nimeni, începu Ștefan.

— Dă-mi voie, că n-am terminat, îl întrerupse brutal Vădastra. Lucrul n-ar fi grav, dacă s-ar fi întâmplat altcuiva. Dar să ne închipuim că omul pe care dumneata îl consideri Vădastra se afla aici într-o foarte importantă misiune secretă. Putem face mai multe ipoteze. Să presupunem, bunăoară, că venise la Paris ca să investigheze cauzele pentru care una din rețelele de informații și contraspionaj din țară a fost descoperită de omul fatal, de Popescu. Nimeni nu putea s-o facă mai bine ca el, pentru că el singur cunoștea metoda de lucru a lui Popescu. Dar putem presupune ceva mai mult. Să ne închipuim că omul pe care dumneata îl consideri Vădastra trebuia să plece mai departe, poate chiar să fie parașutat în țară. Să ne închipuim asta, că avea de împlinit o misiune importantă în țară. Ori, ce se întâmplă acum? Dumneata vei spune mâine în tot Parisul că m-ai întâlnit, și Popescu va afla în 24 de ore...

— Vă dau cuvântul meu de onoare că nu va afla nimic, îl întrerupse Ștefan.

— Evident, indiscreția dumitale va fi scump plătită, pentru că, inutil să adaug, nu vei supraviețui nici dumneata multă vreme. Dar la ce-mi folosește mie să știu că, dacă eșuez în misiunea mea, vei fi găsit și dumneata mort pe undeva, prin împrejurimile Parisului?... Important, pentru mine, ar fi fost să nu te fi întâlnit sau, întâlnindu-te, să nu mă fi recunoscut. E adevărat că nu știi unde plec și ce am de gând să fac, dar simplul fapt că bănuiești că Vădastra trăiește, este foarte grav. În situația mea de-acum, adăugă el visător.

— Din partea mea, puteți fi sigur, vorbi din nou Ștefan. Știu să păstrez un secret. Înțeleg că e ceva foarte serios...

— Nu poți să înțelegi, continuă Vădastra, pentru că nu ți-am spus nimic. Tot ce ți-am spus, au fost simple ipoteze, ca să te încerc, să văd cum reacționezi. În fond, dumneata nu știi nimic despre mine. Nici nu știi măcar dacă sunt cu adevărat Vădastra... Dar să ne închipuim că eu aș fi... Adică nu, reluă el după o scurtă tăcere, cu un alt glas. Să nu ne mai închipuim

531

NOAPTEA DE SÂNZIENE

deocamdată nimic. Sunt obosit. O să mai vorbim mâine dimineață. Am să te pun la încercare, să văd dacă poți fi discret...

Îl conduse ceremonios până la ușă, i-o deschise și, din prag, rosti deodată, tare.

— *I was very glad to meet you, Sir...*

Aproape îi fusese recunoscător că pusese pe neașteptate capăt convorbirii. Simțea că nu-l va mai putea asculta. Intrând la el în cameră, dădu cu ochii de manuscrise și zâmbi. Aprinse repede o țigară și trase cu sete primul fum, apoi se trânti pe pat. „Ar fi trebuit s-o anunțe pe Irina”, se trezi gândind. Apoi se trezi că-și fumase țigara și se uită la ceas. Trecuse de miezul nopții. „Ar fi trebuit totuși s-o anunțe pe Irina. Ar fi trebuit să mă anunțe și pe

mine Ileana, să-mi dea un semn de viață, să-mi trimită doar un semn, o semnătură pe o carte poștală, ca să știu că trăiește. Așa ar fi trebuit să facă și el, Vădastra."

Înțelese în acea clipă că nu mai semăna cu Spiridon Vădastra pe care-l cunoscuse el. Părea un alt om. Nu mai părea ridicol. S-a întâmplat ceva cu el și s-a schimbat, a devenit un altul. Au trecut aproape opt ani. A trecut timpul și a devenit un altul. „Săraca doamna Zissu!", spusese atunci, în noaptea bombardamentului. Poate nici nu-și mai amintește acum cine a fost doamna Zissu. Când l-oi întreba, mâine dimineață, s-ar putea să nu-și mai amintească. Dacă a fost cumva amnezic, s-ar putea să nu-și mai amintescă *niciodată* de tinerețea lui, de doamna Zissu. Sau poate n-are să vrea să-mi spună, are să-mi răspundă că nu-și mai aduce aminte, că nu-l mai interesează...

Sări din pat și se duse să deschidă fereastra. Fără să știe, își aprinse o altă țigară și se trezi târziu cu cutia de chibrituri în mână. O privi câțva timp mirat, nehotărât, parcă întrebându-se ce-ar putea să facă cu ea. În cele din urmă, și-o băgă în buzunar și se așeză la birou. Ochii i se opriră pe pagina începută: „... autobiografia unei fanteze..." În acea clipă, i se păru că-l aude pe Vădastra și întoarse capul, atent. Sforăia, foarte încet, parcă ar fi gemut ușor prin somn. I se păru deodată că tot ce făcuse de când se întorsese în camera lui fusese ridicol; absurd și ridicol, ca și cum ar fi fost un copil speriat, care se simte observat și nu știe cum să se poarte. „N-am să pot dormi, își spuse. Trebuie să fac ceva..." Adună manuscrisele, le înveli în hârtia în care fuseseră împachetate și le așeză în dulap. Apoi stinse lumina și ieși în vârful picioarelor. Portarul moțâia, cu capul rezemat pe brațe.

— Nu mi-e somn, îi spuse Ștefan. Mă duc să mă plimb puțin...

Când se trezi, privi speriat la ceas. Era aproape nouă. Se spălă grăbit, stăpânindu-și anevoie nerăbdarea, își îmbrăcă halatul și, luându-și pachetul cu țigări, ieși și bătu timid la ușa lui Vădastra. Nu-i răspunse nimeni. Îngrijorat,

MIRCEA ELIADE

532

coborî și întrebă portarul. Află că ceruse nota dis-de-dimineață și plecase înainte de șapte.

— Spunea că trebuie să prindă trenul pentru provincie...

Reîntors în odaie, totul i se păru deodată ridicol și absurd. „Trebuia să mă fi așteptat la asta; trebuia să-l pândesc, să nu adorm." își aprinse o țigară și se trânti în pat. „De ce mi l-o fi trimis printr-un comisionar?" se trezi întrebându-se deodată. Coborî din nou și telefona la Weismann. Ascultă mult timp soneria răsunând în biroul din boulevard Murat. „Poate voia să-mi facă o surpriză. Bănuia că voi citi întâi caietul lui Partenie, și voia să vadă ce cred, cum voi reacționa. Poate chiar el a stat, astă-toamnă, închis noaptea în odaia lui, în timp ce eu dormeam alături, și a șters cu cerneală numele. Probabil că era acolo și numele Ioanei..."

— Nu răspunde nimeni, spuse portarul văzându-l că nu se îndură să lase receptorul. Nu e acasă. Încercați mai târziu...

A încercat de mai multe ori în acea dimineață. Apoi, după ce se întoarse de la masă, cobora din ceas în ceas și telefona, ascultând parcă fermecat soneria răsunând în camera goală. După-amiaza era caldă și Ștefan trăsese obloanele la ferestre și, întins în pat, începuse să aștepte. Nu știa precis ce așteaptă; își privea la răstimpuri ceasul, își aprindea o țigară și, metodic, cu încăpățănare, cobora să telefoneze.

— Ce spunea comisionarul? întrebă pe portar. Când spunea că i-a fost încredințat pachetul?

— N-a spus nimic. A întrebat de dumneavoastră și a vrut să urce el. Dar nu l-am lăsat. I-am spus că după ora nouă seara furnizorii nu mai pot urca în camere. Am înțeles ce voia, și atunci i-am dat o sută de franci...

Soarele coborâse pe nesimțite pe deasupra Invalizilor. Ștefan căută în pachetul cu manuscrise, luă caietul lui Partenie și se așeză la birou. „... scriam autobiografia unei fanteze", reciti el, încercând să regăsească interesul cu care le citise cu o seară mai înainte. Dar îi reveneau neîncetat cuvintele lui Vădastra, cuvintele portarului și aluziile misterioase ale lui Weismann: „Am să le fac la toți surpriza! Am să ți-o fac și dumitale, coane Ștefan, pentru că și dumneata ești sceptic!..." Rămase câțva timp cu ochii pe pagina începută. Apoi, ca și cum i-ar fi fost rușine de gândurile lui, se hotărî brusc și izbuti să continue lectura. „Scriind, îmi spuneam că scriu ca să mă vindec, dar probabil că eram vindecat de mult; în roman nu mai străbătea nici o febră. Și totuși, ce admirabil subiect de roman! Dar nu așa cum îl văzusem la 19 ani, ci așa cum merita să-l vadă un scriitor. Nu era interesantă drama doctorului V., și nici el, geniul răzvrătit, nu era interesant. Mult mai interesantă era povestea pianului, despre care aproape că nu vorbisem în roman. Transformând pe duduia Eleonora în Lenora, și atelierul ei de croitorie în salonul văduvei unui îmbogățit de război,

533

NOAPTEA DE SÂNZIENE

pianul își pierduse funcția lui esențială, de simbol al unei existențe ce părea atunci, prin 1920, feerice, căci era singura amintire rămasă din apartamentul pe care-l închiriasse căpitanul, pentru ea, cu zece ani în urmă, în bulevardul Elisabeta, și i-l mobilase luxos, «ca palatul unei principese orientale», după cum spunea duduia Eleonora. Într-o dimineață, căpitanul făcuse semn muscalului să oprească în dreptul unei case noi, cu mai multe etaje, din bulevardul Elisabeta. Apoi o luase de mână și o trase după el în ascensor. — Era ca un palat! exclamase Eleonora. Când am intrat și am dat cu ochii de pian, i-am sărit de gât și am început să plâng! — Iar vrei să mă faci gelos? am întrerupt-o eu, prefăcându-mă ironic, deși eram gelos până la demență pe această biată umbră a căpitanului. — Era numai mobilă scumpă, numai mătase și aur, continuase ea, dar mie mai presus de toate îmi

era drag pianul. Și când am scăpătat, am vândut și am amanetat toate, dar de pian nu m-am despărțit... Ori, în romanul meu pianul nu mai putea avea nici un rol: duduia Eleonora devenise Lenora, văduva unui îmbogățit de război. În atelierul de croitorie, așa cum îl păstra, dezacordat, învelit cu brocarturi și împodobit cu două vase mari, în care se decolorase, prăfuite, florile artificiale, cu fotografiile Eleonorei de la 20 de ani alături, pianul părea prestigios, încărcat de amintiri și iluzii defuncte. Renunțând la adevărata Eleonora, am pierdut, de la început, mai mult de jumătate din substanța epică a romanului. Pentru că, fără pian, nu puteam justifica gelozia lui Mitică...".

„Ea este! se trezi deodată Ștefan, ea, doamna Zissu, Zisuleasca lui Mitică Porumbache!" în acea clipă înțelese că știuse asta de la început, știuse de când se reapucase să citească. Poate că știuse chiar de când, cu o seară mai înainte, ochii îi căzuseră pentru prima oară pe cuvântul „pian". Își vânduse și pianul... „Pianul lui Vădastra, își spusese el atunci, doamna Zissu a lui Vădastra..." Ar fi vrut acum să se bucure de descoperire și totuși parcă o nedefinită tristețe, o neînțeleasă dezamăgire îi amorțea încet întreaga ființă. „Doamna Zissu a lui Vădastra!", își repetă el de mai multe ori, încercând să se smulgă din sentimentul tulbure de melancolie și decepție care-l amenința. Începu să facă repede socoteli ca și cum ar fi sperat că exercițiul acesta mental cu destine și fragmente de timp i-ar putea descătușa bucuriile strangulate undeva în adâncii ființei lui, oprite pe loc și încătușate fără motiv și fără înțeles. Prin 1920-1921, doamna Zissu ar fi avut vreo 35—36 de ani. Partenie era un copilandru: 17 ani. Prima lui dragoste. Așa cum a fost, câțiva ani mai târziu, prima dragoste a lui Vădastra. Când a întâlnit-o Vădastra, era în liceu, avea probabil 15-16 ani, iar ea, doamna Zissu, avea 40 de ani. „Distinsa doamna Zissu. O femeie frumoasă care m-a iubit pe mine..." Fusese, poate, ultima ei dragoste. Curând după aceea murise în mizerie, după ce își vânduse și pianul. Toate lucrurile i se păreau clare, și dori din nou, aproape cu deznădejde, să se bucure că, în sfârșit, le-a descoperit,

MIRCEA ELIADE

534

că a înțeles. Căpitanul, Mitică Porumbache, apoi Partenie, apoi Vădastra, toți o iubiseră; fusese prima sau ultima lor dragoste. De aceea, probabil, fusese și el, Ștefan, obsedat de taina doamnei Zissu: o iubise Partenie, o iubise ca și pe Ioana. Poate că ar fi trebuit să o întâlnească și el, Ștefan, puțin timp după ce-o iubise Partenie, să o întâlnească și să se îndrăgostească de ea, așa cum, mai târziu, o întâlnise și se îndrăgostise de Ioana, logodnica lui Partenie. Dar în locul lui, o întâlnise Vădastra. „Distinsa doamnă Zissu, o femeie care m-a iubit pe mine..." Poate de aceea l-au tulburat cuvintele acestea auzite prin pereții de paiantă ai camerei secrete, l-au obsedat atâția ani fără să poată vreodată înțelege motivul: poate ghicise în ele acea parte din destinul lui pe care-l trădase, un fragment de viață care-i fusese predestinat și pe care, fără să înțeleagă de ce, nu-l trăise, și rămăsese neîmplinit, și de aceea, îl urmărea, ca un strigoi, cerându-i îndestularea, alergându-l din urmă, silindu-l să caute, să afle. „Așadar, aceasta fusese doamna Zissu, Zisuleasca lui Mitică Porumbache, își repetă din nou, zâmbind. O croitoreasă, care cunoscuse cândva leneveala și prestigiile întreținutei de lux, apoi scăpătase, se reapucase de croitorie, dar era încă foarte frumoasă, avea fără îndoială foarte mult farmec, dacă la 17 ani Partenie fugise de-acasă pentru ea și fusese chiar ispitit să se sinucidă. Mi s-ar fi putut întâmpla mie. *Trebuie* să mi se întâmple mie, rectifică el, și parcă un sentiment ciudat, de împăcare și totodată de resemnare îl cuprinse deodată, amuțindu-i neliniștile și nerăbdarea. Ar trebui să fac ceva, își spuse, ar trebui poate să mă rog, să spun cuiva că mi s-a întâmplat *ceva*, că toate câte mi s-au întâmplat aveau un sens, dar nu știam cum să-l caut, cum să-l înțeleg. De aceea mă urmărea numele acesta: doamna Zissu. Ar trebui să spun ceva. Doamne, făcă-se voia ta, rosti el deodată. Făcă-se voia ta, repetă mai încet." Simțea o mare, neobișnuită liniște, și totuși îi era frică. „Aș putea să mor tocmai acum, când am aflat, aș putea să mor fără a o mai fi întâlnit, fără a-i putea spune că știu cine a fost doamna Zissu, că obsesia mea nu era absurdă, că avea un sens. Avea un sens, își repetă el. Trebuie să-i spun Ilenei că tot ce s-a întâmplat, avea un sens. Făcă-se voia ta!", rosti deodată, cu teamă. Rămase câțiva timp nemișcat, ca și cum s-ar fi trudit să asculte ceva pe care nu-l putea auzi, apoi își reluă lectura.

„Pentru că fără pian, nu puteam justifica gelozia lui Mitică, și renunțam, astfel, la scenele acelea senzaționale, pe care le-am reconstituit din povestirile Eleonorei, când, târziu, după miezul nopții, uneori în zori, se întorceau acasă de la „Grădina Veseliei", urcau în apartamentul mobilat și plătit de căpitan și, dând cu ochii de pian, Mitică, aproape întotdeauna beat, începea să înjure, la început printre dinți, apoi fără nici o jenă, din ce în ce mai tare și mai vulgar, până ce izbucnea Eleonora în lacrimi și atunci se ducea să o mângâie, cerându-i iertare, spunându-i că voia doar să o necăjească. Iar după ce se mutase din

535

NOAPTEA DE SÂNZIENE

bulevardul Elisabeta și-și vânduse toate mobilele, rămânând numai cu pianul, Mitică, de câte ori mai venise să o vadă, o anunța că este ultima oară când îi calcă în casă dacă nu vinde pianul. Apropiindu-se, îl plesnea cu palma întreagă peste capac sau peste șoldurile lui de lemn și, ascultându-l răsunând, striga: — Auzi-l cum cântă pe unde-l atingi!... Toate acestea nu aveam cum să le povestesc. Mitică, predecesorul meu în inima Eleonorei, de unde nu izbutise să alunge pe căpitan nici după ce acesta murise (și nici măcar eu nu speram că l-am putut îndepărta, căci, printre atâtea alte gesturi de personaj legendar, căpitanul făcuse și gestul prin excelență romantic: se sinucisese. — S-a omorât pentru mine, eu l-am băgat în mormânt! S-a omorât când îl făcuse maior!). Mitică, deci, devenise în roman un funcționar de bancă, simplificat și anost, fără nici o adâncime, redus la ticuri și clișee,

eu crezând, în marea mea naivitate, că astfel voi scoate mai bine în evidență contrastul între mediocritatea lui și geniul patetic al doctorului V. Și atunci, tot episodul „Grădina Veseliei” a trebuit să cadă. L-am înlocuit cu o întâlnire într-un restaurant de vară, frecventat de îmbogățiți de război. Scena întâlnirii între căpitan și Mitică, pe care n-am înțeles-o nici eu prea bine cum a început, căci Eleonora nu prea vrea să-mi povestească (spunea că nu-i place să-și amintească de asemenea lucruri triste), scena aceasta devenise, în roman, un episod banal de gelozie burgheză. Ori, se pare că în noaptea aceea a fost la „Grădina Veseliei” un scandal de pomină, de care au vorbit și ziarele, de care s-a vorbit ani de zile în mahala. Căpitanul sosise pe neașteptate de la Iași și o găsisse pe Eleonora cu lăutarii la masă, petrecând cu Mitică. — Copilul e al meu? a întrebat-o, foarte palid și totuși foarte liniștit. Eleonora, pretinde ea, a țipat, indignată. — E al meu, tot așa cum sunt copiii croitorului copiii lui? a mai întrebat căpitanul. Și-atunci a sărit Mitică, și a început bătaia. Eleonora leșinase, nu-și mai amintea nimic. Pretinde că nu-și mai amintea decât finalul, ca într-o nuvelă de Pușkin. Târziu, a venit garda, și ofițerul gărzii l-a ridicat pe căpitan din pietriș, unde căzuse în nesimțire, cu capul spart de un sifon, căci, se pare, tăbărâseră toți măcelarii pe el, l-a ridicat, plin de sânge, desfigurat, cu uniforma zdrențuită, și ținându-l anevoie de braț, căci se clătina ca un om beat, i-a spus: — Căpitan Sideri, ești sub arest!...”

Ștefan își ridică ochii din caiet. „Căpitan Sideri, ești sub arest! Iubite domnule Weismann, dumneata n-ai de unde să știi, eu iubesc de mulți ani o fată. O cheamă Ileana. Ileana Sideri. Căpitan Sideri, ești sub arest!... Poate că era unchiul ei. Poate că era chiar tatăl ei. Ar trebui să fac socoteala...” „— Cine e prietena lui? mă întreba. — Ileana, i-am răspuns. Ileana Sideri. A fugit din țară ca s-o caute. Nu e nici un secret...” Astea i le spusese Weismann, într-o dimineață, după ce-i adusese cafeaua. „Ileana Sideri. A fugit din țară. Nu e nici un secret...” își privi deodată, cu mirare, ceasul, ca și cum s-ar fi trezit.

MIRCEA ELIADE

536

Trecuse de nouă. Se ridică aproape speriat de la birou și coborî în goană etajele. Portarul îl văzu de departe și-i zâmbi.

— încercați din nou? îl întrebă continuând să zâmbească.

„I-am dat o sută de franci. Spunea că vine tocmai de la statuia Brătianu. A întrebat de dumneavoastră și a vrut să urce el. I-am spus că după ora nouă seara... Căpitan Sideri...”

— Nu răspunde nimeni, îl auzi pe portar. Nu e acasă. Nu s-a întors.

„A fugit din țară ca s-o caute. Nu e nici un secret.” Atent, răbdător, continua să asculte soneria răsunând strident în biroul din boulevard Murat.

De-abia târziu, când autocarul ieșise din Paris, își aminti că nu mâncase. „Aș fi avut totuși timp să mănânc; era o cafea în colț, aș fi putut mânca un sandvici.” *Nel mezzo del cammin di nostra vita*, îi reveni încă o dată versul. Și-l repetase de mai multe ori, la început fără să înțeleagă de ce, umblând pe străzi, traversând Place de la Muette scăldată întregă în soare, îndreptându-se spre Etoile. Și apoi, aproape de Etoile, i se păru că înțelege; își repeta cu încăpățănare versul ca să scape de refrenul absurd care-i revenea neconținut în minte: *Dar nu i s-a găsit corpul!*...

Când coborâse dimineața, portarul îi arătase cu un gest scurt, clătînând capul, pe cineva care, așezat la măsura din hol, răsfoia cartea de telefon. Era un bărbat cu o figură ștearsă, fără expresie. Se ridică din scaun și-i zâmbi încurcat.

— Domnul Ștefan Viziru? întrebă. Ați locuit câțiva timp în boulevard Murat, la domnul Weismann...

— I s-a întâmplat ceva? îl întrerupse Ștefan.

— Nu. Adică, mai precis, nu știm. Fiți bun, vă rog, și veniți cu mine să dați câteva informații.

Taxiul îl lăsase în fața Comisariatului, undeva aproape de boulevard Murat. Coborâse nervos, aprinzându-și în ultima clipă încă o țigară. A trebuit să aștepte câțiva timp așezat pe o banchetă, lângă ușă. Inspectorul vorbea încă la telefon.

Nu i s-a găsit corpul! Bucuria lui bruscă, nefirească, își dădea seama, izvora din acest detaliu, în aparență nesemnificativ: că, deși totul lăsa să se înțeleagă că Mișu Weismann s-ar fi sinucis pe o plajă din Belgia, faptul că încă nu i s-a găsit corpul anula toate concluziile care s-ar putea trage din dispariția lui misterioasă. Așa se întâmplase cu Vădastra. Singurul care înțelesese fusese Antim. *Nu i s-a găsit corpul*, repeta el neconținut, încremenit acolo, pe un fotoliu, în salonul Legației din Belgrave Square, neîndrăznind parcă să mai iasă singur pe stradă atât timp cât nu i se făcea dovada că murise Vădastra, *arătându-i-se corpul*. Știa că e ridicol, dar nu putea crede în sinuciderea lui Weismann. Îi plăcea să și-l închipuie scăpat de teroarea datoriilor, eliberat de obsesiile mării lui afaceri, îmbrăcând hainele unui vagabond și plecând undeva departe, în

537

NOAPTEA DE SÂNZIENE

lumea largă, de unde-i va trimite mai târziu un semn de viață, câteva cuvinte pe o carte poștală. Inspectorul îl ascultase cu atenție, apoi îi mulțumise foarte afabil. „Nu, nu i s-a găsit încă corpul”, repetase el încă o dată în prag, zâmbind, oarecum derutat de insistența cu care revenise această întrebare în tot cursul convorbirii.

La Etoile se oprise în fața chioșcului și cumpăraseră ziarele de prânz. Le răsfoi repede, cuprins de o bruscă emoție, să vadă dacă nu cumva, totuși... Nu era nici o informație privitoare la dispariția lui Weismann. Citi în prima pagină: *Aujourd'hui etc.* Nu înțelesese decât târziu, când se apropia de Place des Ternes. Solstițiul de vară.

Sânzienele. „Nu i s-a găsit corpul." *Nel mezzo del cammin di nostra vita...* Strânse ziaarele, le făcu sul și le așeză pe pervazul unei ferestre, apoi grăbi pasul.

Aproape de unu, Parc Monceau era aproape gol. Pe o bancă, o femeie mânca absentă un sandvici. Mai rămăseseră doar câțiva copii întârziați la joacă și o pereche de îndrăgostiți. Începea să se simtă căldura chiar aici, la umbra arborilor. *Una selva obscura*. Se plimba aproape fără să privească în jurul lui. Apoi, după ce străbătu alene parcul, ieși și grăbi din nou pasul.

Pe boulevard des Courcelles, tocmai voia să traverseze pe celălalt trotuar când zări de departe cele trei autocare. Se îndreptă spre ele fără curiozitate, dar grăbind mereu pasul, ca și cum i-ar fi fost teamă că, o clipă înainte de a le ajunge, ar putea pleca. Autocarele se aflau în dreptul unei curți mari. *Club des Etudiants*, citi Ștefan. Se apropie de zid și începu să-și ștergă fruntea cu batista. În curte, pe trotuar, așteptau grupuri de tineri. Câțiva se așezaseră la mesele cafenelei din colț. Începuse să fie din ce în ce mai cald și Ștefan își scoase haina și și-o atarnă pe umeri. Apoi își aprinse o țigară și fuma liniștit, fără să privească în jurul lui. Târziu, o fată ieși din curte cu un carnet de bilete în mână și se îndreptă spre primul grup. Văzu că fiecare își caută în portmoneu și atunci își scoase și el o bancnotă de 500 franci. Fata se opri în dreptul lui, îi luă bancnota, îi dădu un bilet și 200 de franci rest, și-i spuse:

— *Troisieme voiture*.

„Aș fi avut timp să mănânc un sandvici. Era o cafenea în colț, la umbră..." Autocarul înainta acum printre câmpuri de grâu smălțuite cu maci. „E ca la noi în țară", se trezi gândind. Privea pe fereastră, așa cum privea neconținut de când ieșise din Paris. „Destinul este porțiunea de Timp, își aminti el cuvintele lui Bibicescu, porțiunea de Timp pe care ne-o îngăduie Istoria. Ce-o fi vrut exact să spună?" Dar nu încercă să înțeleagă. Gândul îi alergă și mai adânc în trecut, cu tot mai mulți ani în urmă, nu-și dădea încă precis seama când, în tinerețea sau în copilăria lui; cândva, de mult, privea de la fereastra unui tren un peisaj asemănător, cu câmpuri de grâu și orz, bătute cu maci, ondulate în

MIRCEA ELIADE

538

vâlcele dulci, și drumul, ca și acum, ducea printre dealuri și boschete de fagi și de salcâmi.

Au trecut prin mai multe sate și orașele și, în fuga autocarului, se silea să le citească numele, întrebându-se mereu încotro se îndreaptă. Apoi, după încă vreun sfert de ceas, începu să se zărească, de departe, o pădure. O privea, când i se păru că autocarul o ocolește, și-atunci întoarse mâhnit capul, s-o mai privească încă. Dar o regăsi curând, în față și în dreapta lor, o pădure înaltă, mare, compactă. Înțelesese că mergeau într-acolo. I se păru că știuse asta de la început. Era prea cald. Într-o nămieza limpede, fierbinte de vară, autocarele acestea încărcate cu tineret nu puteau merge într-altă parte decât într-o pădure.

— Pe locurile acestea au fost bălți, spuse deodată tânărului de lângă el. Era un băietan înalt și blond, cu ochelari, care-i zâmbise coborând din

autocar și-și potrivise pasul după al lui. Umblau de-atunci alături. Îi vorbise de concert, îi spusese cine va cânta. Dar Ștefan nu-l ascultase; privea neconținut drept înaintea lui. Curând au zărit zidurile mănăstirii.

— În locul pădurii acesteia, au fost cândva bălți, adăugă.

— Mai sunt și acum bălți, spuse celălalt. Dar sunt dincolo de pădure. Grupul înainta compact pe alee, grăbind neconținut pasul. Concertul începea

la trei și jumătate. Ajungând în dreptul porții, Ștefan șovăi. La umbră, una lângă alta, se întindea șirul de mașini.

— Am să mai mă plimb puțin, spuse. Vin pentru prima oară la Royaumont. Tânărul îi zâmbi, apoi dispăru înghițit de grup. Ștefan îi privi cum

pătrund în curte și se îndreaptă, în șiruri tot mai dense, spre clădire. „Au rămas doar câteva săli și capela, îi spusese tânărul; mănăstirea fusese devastată în timpul Revoluției. Dar concertele au loc în fosta capelă, adăugase; este acolo o atmosferă, o atmosferă..." Începuse el cu o voce clară, neașteptat de bărbătească, emoționată. Dar Ștefan nu-l mai ascultase.

După ce și ultimul grup dispăru după aripa sfărâmată, câtă mai rămăsese, a mănăstirii, Ștefan porni singur pe alee. „De ce m-oi fi apucat să-i spun că pe aici au fost bălți? se întrebă deodată. Dacă mai rămâneam o jumătate de ceas împreună, fără îndoială că i-aș fi povestit de Snagov, cum a strigat Mía și cum..." în acea clipă își dădu seama că se gândise și la asta când îi vorbise de bălți; nu se gândise numai la bălțile din jurul Bucureștiului, unde venea să se scalde când era copil, și unde, câțiva ani mai târziu, crescuseră arbori înalți și umbroși, dar gândul îl dusesse înapoi și la după-amiaza aceea de vară de la Snagov, când a auzit-o pe Mía strigând, și a văzut-o, pentru ultima oară, cum și-a mai săltat încă o dată capul afară din apă și apoi și-a plesnit fruntea de unda caldă a lacului și i s-a lăsat înghițită. „Au trecut aproape treizeci de ani de-atunci, își spuse ca să se trezească. E îngrozitor..."

539

NOAPTEA UE SÂNZIENE

Parcă pe-aici, pe sub arborii înalți, arșița după-amiezii de vară nu pătrunsese încă. *Nel mezzo del cammin di nostra vita...* *Una selva oscura...* Parcă s-ar fi simțit deodată observat de cineva și zâmbi încurcat. Știa foarte bine că-și repeta cuvintele acestea ca să nu-și amintească de bălți și de copilărie, să nu-și mai amintească de părul bălai al Miei plutind, o singură, nesfârșită clipă, pe obrazul cald și legănat al lacului. *Una selva oscura*, reîncepu el, încercând să se smulgă din sentimentul ciudat, de copilărească teamă, că cineva, foarte aproape de

el, nevăzut, îl urmărește și-l observă, și citește în sufletul lui ca într-o carte deschisă, citește speranța lui copilărească, absurdă, că dacă-și va recita singurele versuri din *Inferno* pe care le știa, va scăpa de amintirile bălților și ale copilăriei. Pătrundea tot mai departe în pădure, întovărășit de prezența aceea nelămurită și implacabilă care-i ghicea toate gândurile și-l făcea să zâmbească încurcat, ca un copil surprins de un ochi străin și neîndrăznind să-și reia joaca, hotărât doar să aștepte, cu același zâmbet vinovat pe figură, mulțumindu-se să aștepte și să respire, intimidat, până ce ochiul străin va dispărea, lăsându-l din nou singur cu taina jocului numai de el cunoscut.

O zări de departe și inima începu să i se bată înainte de a o fi recunoscut, începu să alerge. Mașina era trasă pe marginea aleii, la umbra rară a unui paltin. Portiera era deschisă. Ileana se plecaseră mult spre fundul mașinii, încercând să așeze un teanc de reviste ilustrate între două mici valize. Auzindu-i pașii grei, se întoarse speriată. Se făcu deodată foarte palidă.

— Asta era, spuse Ștefan înainte ca s-o ajungă. Asta era mașina...

Se opri ca să-și potolească bătaiele inimii și înghiți de câteva ori, cu un mare efort. Își dăduse seama că fusese ridicol, spunându-i asta; absurd, ridicol că acestea fuseseră primele cuvinte pe care le rostise; ani de-a rândul îi vorbise neîncetat, își închipuise în nenumărate chipuri reîntâlnirea lor și se auzise de nenumărate ori rostind primele cuvinte, întotdeauna altele, pe care i le va spune regăsind-o — și totuși, zărind-o de departe, ghicind că este ea înainte de a o recunoaște și începând să alerge spre ea, nu izbutise să-i spună altceva. Dar văzuse mașina. — Mașina de care-ți vorbeam, continuă fără să înțeleagă de ce se lasă spus de altcineva din el, de cineva care vorbea în numele lui, mai repede ca el, izbutea să vorbească întotdeauna mai repede și înaintea lui. Mi se păruse că are să dispară, că exact la miezul nopții are să dispară...

Ileana se rezemase de portiera deschisă. Era întocmai așa cum o lăsase el; arsă de soare, cu ochii de culoarea acelei specii rare de panselă. Și totuși nu o lăsase așa, înțelese în clipa următoare, nu mai era așa în noaptea Anului Nou, în camera lor de la Busacco. Fusese așa când o zărise pentru întâia oară, la Băneasa, când ea întoarse capul ca să vadă cine o urmărește prin iarbă, cine umblă repede înapoia ei. „Pe locurile acestea au fost bălți”, îi spusese el atunci.

MIRCEA ELIADE

540

Primele cuvinte pe care i le spusese. Știuse și atunci de mașină, dar nu-i spusese de la început. Îi vorbise de bălți, de arborii pe care-i sădise când era în liceu, de arici, de cerurile care se deschid în noaptea de Sânziene. Dar știuse și atunci, de la început, de mașină.

— Era întocmai ca asta, continuă. Aveai un lanț mic cu chei *yale* și alte câteva cheițe...

Cu un efort, izbuti să zâmbească și o privi în ochi.

— N-a fost o nălucire. A fost aievea...

Mulți ani, nu îndrăznise să-și amintească noaptea de la Busacco. Parcă ar fi fost un timp împietrit, transformat în chip misterios într-un fel de fortăreață cu ziduri înalte de piatră. Când, luată de gânduri, se întorcea în trecut, zărea de departe zidurile nopții de la Busacco, și le ocolea, fugind, cufundându-se mai adânc în amintire, regăsind casa de pescari de la Cascaes, regăsind ultimii ani petrecuți în strada Batistei sau, și mai departe, vacanțele de la Zinca, verile copilăriei ei. Timpul împietrit luase înfățișarea camerei de la Busacco: o cameră sinistă, ca încăperea în care tocmai murise cineva, dar în care nu fuseseră încă aduse coroanele și draperiile negre. Începuse să se îmbrace: „Nu tremur! Își repetase neconținut. Nu tremur!...” Când mașina ieșise încet din curtea hotelului și pătrunsese în pădure, și zări zdrențele de ceață atârând printre arbori ca niște giulgiuri mohorâte, simțise o zădărnice fără nume, ca și cum viața s-ar fi stins deodată pretutindeni în jurul ei. „Nu plâng, își repeta, nu plâng.”

— Când te-am zărit atunci, la Băneasa, de departe, am *știut* că veniseși cu mașina. Nu eram nebun. N-a fost o nălucire. Era *exact* mașina asta...

Entrocamento, Madrid, telegrama către Walkiria, ceasurile petrecute în sala de așteptare a gării din Madrid, cu privirile ascunse în ziare, nu cumva s-o recunoască cineva de la Legație. Apoi, noaptea în wagon-lits, până la Barcelona. — *Est-ce que Madame desire encore quelque chose?* o întrebă stewardul.

— Știam că am să te gădesc. Am fost și la Zinca. Oamenii au ars conacul, Marina murise, dar știam că am să te gădesc.

Ileana îl privise neconținut în ochi, speriată, parcă i-ar fi fost teamă că va spune altceva, că va rosti alte cuvinte.

— Știam, reluă Ștefan. După ce-am înțeles tot ce s-a întâmplat și am aflat cine a fost doamna Zissu...

Tăcu, tulburându-se deodată. Ea se smulse de lângă mașină, făcu câțiva pași și se așeză pe iarbă, la marginea aleii. Își prinse genunchii în brațe și-și plecă fruntea. El se apropie încet, parcă cu teamă. I se păru că plânge, și rămase în picioare în fața ei, intimidat.

Uneori, nopțile, o trezea deznădejdea. „Nu am nimic de la el, nu mi-a rămas nimic.” Ar fi vrut să poată plânge, și gema apăsându-și perna pe gură ca să

541

NOAPTEA DE SÂNZIENE

n-o audă Walkiria. O auzea, totuși, și câteva minute în urmă ciocănea ușor și intra, încurcată, cu privirile ei speriate, neștiind ce cuvânt îi va spune întâi. „Nu mi-a rămas nimic, gema Ileana. Aș fi vrut să am ceva de la el,

măcar o floare, sau o batistă, sau un plic cu adresa scrisă de el, orice, ceva care să fi fost al lui..." Apoi, într-o noapte îi spusese: „Aș vrea să am un copil. Sper să am un copil. Repetase de-atunci întruna: Am să am un copil..." De la Lisabona, prietena îi scria aproape în fiecare zi. îi scria că Ștefan îi trimisese de mai multe ori flori, o căutasese la Cascaes, telefonase la Madrid. Apoi îi scrisese că luase avionul pentru București. „Are să se ducă la tante Alice, își spuse Ileana. Are să afle unde sunt. În câteva zile va fi aici. Va veni cu un buchețel de lăcrămioare, cu părul ud de ploaie, fără macferlan, va suna, cu buchețelul de lăcrămioare, în ploaie, și-i voi deschide eu ușa și ne vom privi. Îmi va zâmbi." îi spunea Walkiriei: „Așa face întotdeauna. Dispare câteva săptămâni, câteva luni, apoi apare pe neașteptate, cu un buchețel de flori în mână, sub ploaie, și zâmbește încurcat, ca un copil." Apoi adăuga, repede: „Vreau un copil de la el. Aștept un copil..."

— Ștefan, șopti ea târziu, fără să-și ridice ochii, ce vrei de la mine?

Se lăsă repede în iarbă lângă ea și o privi lung, speriat, fără să îndrăznească s-o atingă.

— Ce vrei de la mine? șopti ea.

— Ileana, strigă, sunt eu, Ștefan! Te-am căutat. Știam că am să te gășesc...

Dar se auzi vorbind și i se păru că vorbele lui sunt rănite, neputincioase, ca și cum ar fi fost spuse de altcineva în locul lui, de cineva care ar fi încercat să-l imite și nu izbutea, pentru că un foarte ușor, aproape imperceptibil sunet fals îl trăda chiar în clipa când rostea cuvintele.

— Sunt eu, Ștefan! repetă speriat.

În iarna aceea a așteptat mereu. Tante Alice îi scria cu regularitate. Nu pomenea nimic de Ștefan, și într-o zi Ileana se hotărî s-o întrebe. Târziu, îi răspunse: „Am auzit că e pe front, în Rusia..."

— Sunt eu! îl auzi din nou.

Fuma neconținut. Rămânea tot timpul în odaia ei, privind spre lac, și de câte ori intra Walkiria o găsea fumând. Se ducea întâi să deschisă fereastra. — Știam de la început că așa va fi, spunea Ileana. Știam că nu voi avea un copil. Știam că nu-mi va rămâne nimic de la el. Am știut asta de când l-am văzut. Din clipa când l-am zărit în pădure, am știut că așa va fi, că nu voi avea nimic de la el, că așa mi-a fost ursita: să n-am nimic... — Ileana! îi strigase într-o noapte Walkiria, parcă sperându-se deodată de strigătul ei, tu n-ai să poți trăi fără el. Du-te după el în țară, du-te și-l caută. — Probabil că a murit în Rusia, răspunsesese atunci. Pentru mine, în orice caz a murit: dacă nu s-a dus să mă

MIRCEA ELIADE

542

543

caute la tante Alice, înseamnă că am murit pentru el, deci a murit și el pentru mine. Și nu mi-a rămas nimic de la el, nici măcar un plic cu adresa scrisă de mână lui...

Când intra, o găsea întinsă pe divan, fumând. — Mi-a spus doar de trei ori că mă iubește. De trei ori în șase ani. Îmi vorbea mai mult de Vădastra și de doamna Zissu. Îmi vorbea de Timp și de mașina care ar fi trebuit să dispară la miezul nopții, de camera *Samba* și de cerurile care s-ar putea deschide. Îmi vorbea despre tot, chiar și de război și de afacerile lui Vidrighin, numai de iubirea lui nu-mi vorbea niciodată. Nici măcar nu știu dacă m-a iubit. Spunea doar că i-am fost ursită. Eu l-am iubit de cum l-am zărit. Umbla în pădure în urma mea și am întors capul și atunci am știut că este el, că pe omul acesta am să-l iubesc toată viața. Am știut, dar n-am vrut să recunosc. Era căsătorit, își adora soția, curând au avut și un copil, dar eu știam că pe el am să-l iubesc toată viața, deși nu voiam să recunosc. Am încercat totul ca să-l uit. Și poate, totuși, până la urmă l-aș fi uitat, dacă nu reapărea pe neașteptate în viața mea. Pe neașteptate, venea să mă vadă sau îmi telefona, și atunci înțelegeam că nu-l uitasem încă, dar nu voiam să recunosc. — Ileana! îi spusese Walkiria apropiindu-se și luându-i mâna, du-te și-l caută. — Are să mă caute el, strigase sărind deodată de pe divan, are să mă caute în genunchi până la capătul pământului și n-are să mă găsească. Dacă n-a murit în Rusia, are să mă caute tot restul vieții, dar n-are să mai mă găsească. Aș fi vrut doar să am un copil de la el...

— Ileana, ce se întâmplă cu tine? o întrebă Ștefan coborând brusc vocea, ca și cum, de teamă să nu-l trădeze, nu mai îndrăzne să se încreadă în ea, mulțumindu-se să șoptească.

„Aș fi vrut să am un copil", își repeta de câte ori voia să plângă. Izbutea să plângă numai când își spunea lucrul acesta, că ar fi putut avea un copil de la Ștefan și nu l-a avut. Walkiria o auzea plângând, cu perna la gură, și atunci se ridica din pat, dar șovăia și începea să aștepte, intimidată, nestiind dacă ar trebui să se ducă la ea s-o mângâie, sau să aștepte. Apoi, într-o dimineață, Ileana îi spuse: — Sper că n-a murit, și atunci trebuie să trăiesc și eu, să mă răzbun. Vreau doar atât: să am un copil de la el și să mă răzbun. Nu cer decât atât de la viață. E mult, Walkiria? Nu cer decât să am un copil de la el și să mă răzbun...

— Știam că așa se va întâmpla, șopti el.

Îi zărise verigheta, dar o privise fără s-o vadă, silindu-se să n-o vadă, izbutind să n-o mai vadă. Se apropie mai mult de ea.

— Am fost la Zinca, începu târziu, cu teamă, încercând să scape de propria lui voce, să se despartă de ea, să o smulgă din el și să o zvârle undeva în urma lui, ca să poată rămâne, în sfârșit, singur cu Ileana.

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Dar i se păru deodată zadarnic și tăcu. Totul i se păru în acea clipă zadarnic. Văzu din nou verigheta în degetul Ilenei, și luciul acela aburit de aur cald i se păru zadarnic. Întoarse capul și privi încă o dată mașina. Așadar,

aceasta era; nu iubirea Ilenei, ci mașina. Ea îi era ursită, nu Ileana. Simți cum i se scurge sângele, cum i se risipește în pământ. Era întocmai așa cum o văzuse el, și semăna totuși cu toate celelalte, semăna cu mașina pe care o descoperise în noaptea Anului Nou, aproape îngropată sub zăpadă, în timp ce Ioana îl aștepta nerăbdătoare, cu gândul la petrecerea care începuse deja în casa de la Cotroceni; semăna cu mașina pe care o pictase el și cu cea pe care i se păruse că a zărit-o, răsturnată, în drum spre Ciuc, când o auzise pe Ileana: *Logodnicul meu... Poate mai trăiește...*, semăna cu imaginea mașinii răsturnate de cyclon, undeva între Lisabona și Estoril, pe șoseaua bătută de valuri, mașina pe care el nu o văzuse niciodată, dar pe care o ghicise din cuvintele lui Filimon: *Mon cher, era o mașină, răsturnată acolo, închipuiește-ți, mon cher, răsturnată de valuri pe șosea...* (și poate viața lui ar fi curs altfel dacă Filimon nu i-ar fi povestit plimbarea pe care o făcuse după cyclon, poate că ar fi rămas încă multă vreme prins în vraja Circei, a Stellei Zissu, căci fără îndoială fusese fermecat, nu se mai putea despărți de ea, ar fi plecat cu ea la New York, continuând să-i spună că n-o iubește, continuând să-i vorbească de Ioana și de Ileana, dar incapabil să se smulgă din vraja ei, urmărind-o pretutindeni, așteptând, cu teamă, s-o vadă apropiindu-se de el cu gura întredeschisă și foarte roșie, cu dinții albi, strălucind amenințători...). Era aceeași mașină.

—Trebuie să plec, spuse Ileana deodată, ridicându-se din iarbă. Am întârziat deja prea mult. Trebuie să ajung în noaptea asta la Lausanne.

Ar fi vrut să-i spună: „E absurd! Nu-ți dai seama că e absurd? De-abia ne-am reîntâlnit. Te-am căutat șase ani. Te-am căutat pe front și în Rusia, în Crimeea, am fost în strada Batistei, am fost și la Zinca. Nu vezi că e absurd?”

— Dar n-a cântat încă Walkiria, spuse el neîndrăznind să-și înțeleagă liniștea cu care vorbea.

Se ridicase și el, brusc, din iarbă, și Ileana îl privi mirată, parcă i-ar fi zâmbit.

— De unde știi că are să cânte?

— Mi-am închipuit.

Ar fi vrut să spună: „Știam asta de la început, de când am aflat, întâmplător, în autocar, că e un concert la Royaumont, că vor fi și artiști străini. Știam.”

— Mi-am închipuit, repetă. Mi-am închipuit că de aceea ai venit și tu, ca s-o ascuți. Ați venit împreună.

— Trebuie să plec, spuse Ileana. Ar fi trebuit să plec de mult. Plecasem deja. Mi s-a părut că e ceva care nu merge la motor și m-am oprit, dar nu era nimic... Spre nenorocul tău, adăugă încercând, de data aceasta, să zâmbească.

MIRCEA ELIADE

544

Ți-am dat astfeJ prilejul să mă reîntâlnești... Tu ce fumezi? îl întrebă brusc, privindu-l foarte adânc în ochi, cu buzele tremurându-i ușor.

— Gauloises bleues.

O mare liniște îl învăluia parcă deodată. Scoase pachetul, i-l întinse, apoi aprinse chibritul. Ar fi vrut să-i spună: „E absurd! Tu n-ai înțeles încă? N-ai înțeles decât că nu mai mă iubești? Dar asta nu e grav decât pentru mine. Tu ai încă o viață întreagă înaintea ta. Nu-ți dai seama că e absurd ce faci? Nu ți-am spus că am recunoscut mașina?”

— îmi place să fumez din când în când o gauloise, spuse Ileana.

Apoi îl privi din nou și zâmbi. Era un zâmbet trist, depărtat, încărcat de melancolie, dar el fu fericit să-l regăsească, și figura întreagă i se lumină.

— îmi pare bine că te-am revăzut, Ștefan, îi spuse. îmi pare bine că trăiești. Știam că trăiești. Aflasem că trăiești, dar îmi pare bine că te-am revăzut... Ești neschimbat, adăugă după o clipă.

— Am îmbătrânit, spuse Ștefan.

— Nu-mi dau seama. Pentru mine, în orice caz...

— Da, înțeleg, o întrerupse Ștefan zâmbind. Știu ce vrei să spui. Pentru tine am rămas același, pentru că am murit de mult.

— Da, spuse Ileana.

— Trebuia să-mi închipui. De aceea am plecat pe front, pentru că știam că altminteri, dacă nu mor acolo, va fi mult mai grav, voi afla într-o zi, chiar din gura ta, că, pentru tine, am murit de mult...

— Nu trebuia să faci asta, îl întrerupse Ileana. Vreau să spun, nu trebuia să te gândești... Nu trebuia să te gândești la asta... Locuiești la Paris? îl întrebă după o clipă.

—Da.

— Pot să te las eu în drum. Dar trebuie să plecăm acum. Am întârziat deja prea mult. Când vrei, plecăm.

— Probabil că dacă te-aș ruga, dacă te-aș implora să nu pleci astăzi, să nu pleci, în orice caz, cu mașina asta, probabil dacă ți-aș spune...

— Nu, Ștefan, îl întrerupse ea zâmbind. Acum, te rog eu, te implor dacă vrei: nu mă ruga nimic. Nu-mi vorbi nimic.

— Nu m-ai înțeles, începu Ștefan tulburat. Voiam să-ți spun că mașina asta...

— Știu, știu, îl întrerupse din nou Ileana cu o exasperată deznădejde în glas. Ți se pare că mașina asta... Nu vreau să-mi mai aduc aminte. Te-aș ruga și pe tine, doar atât, să fii atât de bun și să nu-mi mai aduci aminte.

După șase ani și jumătate, tot de mașină mi-ai vorbit întâi, adăugă încercând să zâmbească. Nu te-ai schimbat...
545

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Voiam doar să-ți spun... Nu e ce te gândești tu. Dacă ai pleca într-altă zi, sau dacă te-ai înapoia cu trenul...

— Nu, Ștefan. Am un soț teribil de nervos. N-are să poată adormi până nu mă întorc... Mi-a telefonat acum câteva ceasuri, continuă visătoare. Sperasem că măcar la Abbaye de Royaumont nu va exista telefon. Dar n-am avut noroc. Există și aici, la Royaumont... Mă așteaptă, repetă cu o exasperată resemnare, și l-am învățat să creadă că sunt o soție ideală... Trebuie să mergem, spuse repede zvârlindu-și țigara. Te las la Paris.

— Dacă ai să mă suporti, te-aș ruga să mai lași să merg puțin cu tine. Mă poți lăsa mai târziu, unde vei voi tu, la o gară, pe drum...

— Aș fi preferat..., începu ea.

Glasul îi tremura ușor, și-și plecă speriată privirile.

— Ileana! șopti Ștefan apucându-i mâna. Nu-ți cer nimic altceva. Poate nu ne vom mai revedea. N-am să-ți mai cer nimic altceva...

Îi spunea Walkiriei: — Roagă-l să nu mai insiste. Știu că-l fac să sufere, dar mi-e imposibil să-i spun altfel. M-am învățat să-i spun așa: Doctore. Nu-i pot spune Bernard. E atât de bun, a fost atât de bun cu mine, că nu-i pot spune Bernard. A fost un sfânt. Când m-a rugat pentru prima oară să-i spun Bernard, i-am spus Sfinte Bernard. Am început să râdem amândoi. Dar acum se supără, insistă. Și mi-e imposibil. E doctorul meu, e salvatorul meu, nu-i pot spune Bernard... — Dar el te iubește, exclamase Walkiria. — Știu, mi-a spus-o. Știe că-l iubesc și eu. I-am spus-o. Îl iubesc mai mult decât mă iubesc pe mine, îl iubesc așa cum cred că sunt iubiți sfinții. De aceea nu-i pot spune Bernard.

— Ce crezi despre el? o întrebase Walkiria la început. Îl întâlnește doar de câteva ori. Îi plăcuse bunătatea, distincția, inteligența pe care le citea în ochii lui. — E un om extraordinar, continuase Walkiria. Este medic și psiholog și artist totodată. E un geniu. E un om extraordinar... Avea, când l-a cunoscut, doi copii, și puțin timp după aceea a venit într-o seară să le spună că mai are unul, un băiat. Părea fericit. Le-a invitat la vila lui, la câțiva kilometri de Lausanne, pe malul lacului. O după-amiază de duminică. Soția lui le aștepta pe terasă, cu fetița cea mare alături. Părea fericită; o fericire calmă, simplă. — Adevărul este că m-a salvat, îi spunea mai târziu Walkiriei. Datorită lui am reînceput să trăiesc... Apoi, mai târziu: — Mi-a spus, în glumă, că îi e frică să nu se îndrăgostească de mine. L-am liniștit. Fii fără grijă, doctore, i-am răspuns tot în glumă. Eu n-am noroc în dragoste. Mi-a adus aminte de un vis pe care i-l povestisem acum un an. — Înseamnă că ai rezolvat criza, mi-a repetat și de data asta. Nu-ți mai fie teamă de Ștefan. Ai acceptat și te-ai reconciliat cu moartea lui; fizică sau numai morală, totuna e, ai acceptat faptul acesta, evidența aceasta, că el, Ștefan, a murit pentru dumneata, și atunci te-ai reconciliat cu

MIRCEA ELIADE

546

547

NOAPTEA DE SÂNZIENE

viața și începi acum o viață nouă... — Evident, i-am răspuns. Îți datoresc asta duminică... — Dar trebuie să mergi mai departe, a continuat, trebuie să te împaci cu el, cu Ștefan, cu omul pe care l-ai iubit, care te-a făcut să suferi, și acum a murit pentru dumneata, trebuie să... — Știu, i-am răspuns. Am făcut-o deja. — Trebuia să-i spui că tresari noaptea prin somn, o întrerupse Walkiria, că te deștepti țipând și-l strigi pe el, pe Ștefan. — I-am spus-o. O știe de mult.

Apoi, după încă un an, află că la Clinică se vorbește insistent de ei doi, de doctor și de ea, de prietenia lor, mult prea intimă, suspectă. — Ar trebui să-l văd mai rar, îi spuse Walkiriei. Îmi va fi greu, mă obișnuisem cu el, aveam nevoie de prietenia lui. A fost ca un sfânt... — Am impresia că te iubește, o întrerupse Walkiria, că e teribil de îndrăgostit de tine. — Nu, nu e asta, vorbi repede Ileana. E o altfel de dragoste, e o afecțiune de cu totul alt ordin. E altceva...

Într-o seară, după cină, venise pe neașteptate. Părea foarte tulburat. — Ileana, o întrebă, vrei să fii soția mea? Pălise deodată și o privea adânc în ochi. — Dar, doctore... — Spune-mi Bernard, o întrerupse el. — E îngrozitor. Claire..., începuse ea. — I-am spus, vorbi el repede. A trebuit să-i spun și a înțeles. Ne despărțim. A plecat azi-dimineață, cu copiii... — E îngrozitor! strigase Deana. — Altminteri ar fi fost un infern, continuă el din ce în ce mai repede, am fi trăit o minciună, i-aș fi distrus viața și ei și, în cele din urmă, m-aș fi distrus și pe mine... Vrei să fii soția mea? o întrebă din nou. Oricare ar fi răspunsul tău, să știi că înapoi nu mai mă pot întoarce. Nu pot trăi în minciună... — E îngrozitor! repetase Ileana. Claire...

— Roagă-l să nu mai insiste, îi spunea Walkiriei. Mi-e imposibil. Nu pot accepta. Nu-i pot spune Bernard, nu pot fi soția lui. — Dar el te iubește, spunea Walkiria. S-a transcris divorțul. E ca un nebun, acum. Vrei să-l faci să înnebunească de-a binelea? îl distrugi. Îmi spuneai că-l iubești, că e singurul om pe care-l iubești și că-l vei iubi toată viața, că a fost ca un sfânt cu tine... — Nu pot! spunea ea. Nu pot să-l mint...

Apoi i-a spus-o și lui... — Nu pot să mint. Te iubesc prea mult ca să te mint. Dar știi ce e în sufletul meu. Ești omul pe care-l iubesc mai mult pe lume, ești singurul, căci numai pe tante Alice o mai iubeam pe lume, și acum nu mai e nici ea, dar nu pot să te mint, știi ce e în sufletul meu... — Ți se pare, îi spunea el luându-i mâna și

păstrând-o în mâinile lui. Te lupți cu o umbră, cu ceva care a murit de mult, dar te încapățânezi să-i dai viață, din propria ta imaginație, din sângele tău, dar nu mai e decât o umbră... — îl chem și acum, nopțile, în somn, șopti ea deznădăjduită. — N-are nici o importanță. Eu am strigat douăzeci de ani, în somn, numele pedagogului care m-a palmuit o dată, copil, m-a palmuit cu atâta putere, încât mi-a fășnit sângele. N-are absolut nici o importanță... S-au căsătorit în ianuarie 1946. Când, uneori, nopțile, se deștepta strigând, îl auzea pe el alături, mângâind-o. — Te-ai speriat, îi spunea, ai visat urât...

— Ce bun ești, îi spunea ea. Voia să-i ia mâna să i-o sărute, dar el i le trăgea repede, mâinile ei, și i le săruta. — Aș vrea să avem un copil, i-a spus el odată.

— Ce bun ești, a șoptit ea. — Aș vrea să avem un copil, îi repeta el de-atunci. Și, multe luni mai târziu, îi spusese: Probabil că tu încă nu ești convinsă că *trebuie* să avem un copil, că avem amândoi nevoie de un copil, că, eu, cel puțin, am nevoie de un copil, că aștept un copil...

Uneori, nopțile, se trezea și-l găsea lângă ea, privind-o, încercând să zâmbească, dar nereușind întotdeauna, un zâmbet care începuse să obosească.

— Nu mi-e somn, îi spunea el. Nu pot să adorm... — Doctore! îi strigase ea o dată, nu ești fericit. — Spune-mi Bernard, o implora el. Învață-te să-mi spui Bernard. — Nu ești fericit, repetase. Din cauza mea, din cauza mea... Ar fi vrut să poată plânge, să-i poată arăta măcar atât, că plânge pentru el, plânge că nu l-a putut face fericit. Dar își simțea pleoapele fierbinți, uscate, aspre, și repeta întruna, fără să-l privească: din cauza mea, din cauza mea... — Dar tu? o întrebase el odată. A întors capul și l-a privit, parcă ar fi vrut să ghicească, să afle mai mult. — Eu? A voit să zâmbească dar, fără să-și dea seama, a ridicat din umeri. — Nu, acesta nu e un răspuns, a stăruit el. Eu știu ce te roade pe tine, te mistuie ca un cancer nevăzut, dar e absurd, e absurd, asta e numai în imaginația ta. Trebuie să vrei și tu puțin, trebuie să vrei să trăiești. Nu ai absolut nimic altceva. Tu singură ai recunoscut că Ștefan nu mai înseamnă nimic pentru tine, că e doar o umbră, pe care o nutrești cu imaginația ta — dar acum trebuie să vrei, trebuie să vrei, trebuie să vrei și tu...

— Ce are Bernard? o întreba Walkiria. Ce se întâmplă cu el?... Ileana, strigase ea odată, ce se întâmplă cu voi? Nu vă mai iubiți? — Ba da, ba da, o liniștise ea. E altceva. E obosit. Muncește prea mult și suferă de insomnii. I-am spus că trebuie să-și ia o vacanță, lungă, lungă, să mergem amândoi undeva, departe, departe... — Tu ești nebună? o întrebase Walkiria. De ce plângi? — Nu, ți se pare. Nu plâng. Dar îmi pare rău. Mi-era teamă că așa va fi. Tu știi foarte bine că n-am vrut, că m-am împotrivit, că, atât cât am putut, m-am împotrivit. îi spuneam: „Doctore, nu trebuie să te despați. Pentru mine ai rămas un sfânt.” „E absurd, îmi răspundea el. Acestea sunt imagini pe care ți le proiectezi singură și apoi crezi că există cu adevărat, că eu sunt așa cum mă imaginezi tu, un sfânt Bernard...”

— Ce se întâmplă cu voi? o întreba mereu Walkiria. Ce se întâmplă cu Bernard? Am auzit pe un coleg de-al lui spunându-mi..., începuse ea odată.

— Nu vreau să aud, o întrerupsese Ileana. Te rog, te implor, nu-mi spune nimic... Nopțile, îl auzea cum se plimbă în odaia lui și se trezea. Își aprindea o țigară și o fuma fără gânduri, ascultându-i pașii în odaia de alături. Uneori, îl striga:

MIRCEA ELIADE

548

— Doctore, doctore! Intrând la ea, încerca întotdeauna să zâmbească. — îmi pare rău, începea ea. — Nu-i nimic, o liniștea el, nu-i nimic. — Dar știi, dacă vrei tu, îi spusese într-o noapte, eu pot dispărea. Aș fi fericită să pot face ceva pentru tine. Mă duc în țară, în România. Și de-acolo nu se mai poate întoarce nimeni. — Ileana, strigase el, speriat. Ești nebună? Nu te am decât pe tine, nu trăiesc decât pentru tine...

În iarna aceea au fost pe Coasta de Azur, hotărâți amândoi să pară fericiți, să se bucure de vacanță, de bogăție. Primăvara au fost în Sicilia. Într-o seară, la Taormina, el o întrebă deodată: — Știi că Viziru e la Paris? Se plimbau în parc, și Ileana se opri, foarte palidă, și-l privi lung. — îl cheamă Viziru, nu e așa? continuă el. Ștefan Viziru, fost consilier în Ministerul Economiei. M-am interesat printr-un coleg de Universitate, care e acum la Legația elvețiană de la București. A fost foarte simplu. De altfel, ar fi trebuit să fac asta mai demult. Poate c-a fost o greșeală că n-am făcut-o mai demult... Ea continua să-l privească, palidă, mută. — Da, e la Paris. A fugit astă-vară, pe când se afla în misiune la Praga. Și acum, iată ce m-am gândit... — Bernard! șopti ea, te rog, te implor... — Nu, draga mea, e foarte serios, stăruie el, privind-o sever, rece, cercetător. Tu nu poți trăi din cauza unei imagini, și atunci e foarte simplu: trebuie să te duci să întâlnești imaginea... — Bernard! se rugă ea. — Va trebui s-o întâlnești, continuă el, ca să te convingi că Ștefan Viziru e o simplă imagine, că n-are nici viață, nici sânge, nici suflet, că supraviețuiește doar pentru că o însuflețești tu... — Bernard! șopti ea din nou, rugătoare, apucându-i brațul. Apoi au tăcut amândoi, mult timp, fără să se privească.

— Trebuie să te grăbești, îi reamintea el mereu de-atunci. — E absurd! E ridicol! se apăra ea. Am jurat că n-are să mai mă vadă, că n-are să mă găsească chiar dacă m-ar căuta, în genunchi, până la capătul pământului... — Astea sunt copilării, o întrerupea el. Trebuie să te grăbești. M-am interesat, e încă la Paris, dar nu mai putem aștepta multă vreme. S-ar putea să plece. E un simplu emigrant, acum. — E absurd! șoptea ea. — Am toată încrederea în tine, îi spusese altădată. Știu ce se va întâmpla. Nu aștept decât asta: să-l întâlnești, să te vindec. — Du-te cu Anne-Marie, i-a spus într-o zi. Du-te cu mașina... Și, probabil, tot el aflase întâi de concertele de la

Royaumont și aranjase prin consilierul cultural elvețian de la Paris să fie invitată Walkiria. — Acum, trebuie să te duci, stăruise. O conduci pe Anne-Marie, n-ai să fii singură. Rămâneți câteva zile la Paris. Îi cunosc adresa. Îi scrii un pneumatic și vă dați întâlnire la o cafenea. Sau, nu e mai bine să vă întâlniți într-o grădină, în Jardin du Luxembourg, bunăoară. Îl rogi, insiști, să vină. Iar după două ceasuri, va veni Anne-Marie să te ia. — Seara, îți telefonez să-mi povestești cum a decurs întâlnirea. Cred că am să-mi pot da seama dacă trebuie să-l mai vezi a doua oară...

549

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Și deodată la începutul după-amiezei, au chemat-o la telefon. — Vă cere Lausanne, i-au spus. O căutase întâi, dimineața, la hotel; nu știa că fusese invitată de director să dejuneze la Royaumont. — I-ai scris? a întrebat-o. — Încă nu.

— Bine ai făcut, o întrerupse precipitat. Nu mai e nevoie. M-am gândit bine: era o prostie... — N-am să-i scriu, șopti Ileana. — Dar am să-ți fac o rugămintă, continuă el, o mare rugămintă... — Spune, șopti Ileana. — Nu ți-am cerut niciodată nimic până acum, dar azi îți cer lucrul acesta... — Spune, repetă Ileana.

— Poate că ai să zâmbești, ai să crezi că... — Ce e? întrebă tulburată Ileana, ce s-a întâmplat? — Nimic, doar că mă simt teribil de nervos. N-am putut închide ochii toată noaptea. Am înțeles că am făcut o prostie, pe care am putea-o plăti foarte scump amândoi. Mă simt și acum teribil de nervos. Cred că am palpitații... — Bernard! șopti ea. — Nu, nu e nimic grav, e doar din cauza insomniei. Dar am să te rog să vii, să pleci chiar acum. Dacă pleci chiar acum, ai putea ajunge înainte de miezul nopții la frontieră. Îți pare rău că-ți cer asta?

— Nu, șopti Ileana. Sunt fericită. — E adevărat? — Sunt fericită, repetă. Am să-ți spun acasă de ce sunt fericită.

— Ileana! e pentru prima dată că te aud spunând cuvântul ăsta. — Sunt fericită, șopti ea încă o dată. —

Dragostea mea! îl mai auzi, foarte emoționat.

— Povestește-mi, îl îndemna ea la răstimpuri, speriată parcă de tăcerea care împietrea între ei.

Privea tot înainte. Șoseaua se întindea dreaptă, nesfârșită, urcând ușor printre plopii rari. Soarele asfințea foarte aproape de ei, după colină.

— Îmi este foarte greu să-ți vorbesc despre mine, începu târziu Ștefan. Cred că cunoști esențialul. Restul nu e interesant.

— Povestește-mi, îl îndemnă ea. Reamintește-mi esențialul.

— Cred că-l cunoști. Este înspăimântător de simplu. Se reduce la un nume și o imagine, atât. O imagine...

— O imagine, repetă tulburată Ileana.

— Da. Am făcut socoteala, am rămas cu mania aceasta a socotelilor. Aproape 14 ani am fost obsedat de un nume: doamna Zissu. Și 12 ani, exact 12 ani, am fost obsedat de o imagine: o mașină...

— Înțeleg, șopti Ileana cu privirile foarte departe înaintea ei, dincolo de șoseaua nesfârșită.

— Nu cred că înțelegi, spuse Ștefan încercând să zâmbească. Până ieri nu înțelesesem nici eu. Până ieri... Nu, mai exact: până acum câteva ceasuri.

— Știu, spuse Ileana. E vorba de mașină. De când te-am cunoscut, a fost vorba de mașină. Întotdeauna a fost vorba de o mașină. O imagine. Fără viață, fără sânge, fără suflet. O imagine.

— Da, o imagine, repetă Ștefan. Dar acum am înțeles.

MIRCEA ELIADE

550

„Poate că ar trebui să încerc din nou să-i spun. Mai avem încă timp. Ea are o viață întreagă înaintea ei. Are viața ei.”

— O imagine, reluă Ileana visătoare. Nu te-ai schimbat. O nălcire în care n-ai crezut nici tu la început, dar în care te-ai încapățânat să crezi, cu furie, cu deznădejde, nutrind-o din propria ta viață, dându-i sângele și sufletul tău ca s-o faci să trăiască, s-o faci să rămână acolo, în fața ta, lângă tine, întotdeauna lângă tine, până când... Până când ai crezut că nu mai poți trăi fără ea, că imaginea aceea e viața ta, norocul tău, fericirea ta, destinul tău...

— Da, așa a fost, spuse Ștefan. Dar am înțeles de ce...

— O simplă imagine, continuă Ileana. O nălcire. Și pentru ea, ți-ai distrus viața, ai făcut să sufere pe cei care-ți erau scumpi, le-ai distrus și lor viața.

— Da, așa a fost. Toți oamenii își ratează viața. În afară de sfinți.

— De ce-mi spui asta? îl întrerupse Ileana tulburându-se. De ce-mi vorbești mereu de sfinți? de când ne-am cunoscut mi-ai vorbit mereu de sfinți. De ce? de ce?

Șoseaua ieșise dintre șirurile de plopi rari și ocolea acum poalele unui deal cu vii.

— Nu-mi dau nici eu bine seama de ce. Poate pentru că aveam și eu, ca toți, nostalgia unei existențe fără rupturi. Numai un sfânt poate trăi în timp și totodată în afara timpului, în eternitate. Numai o asemenea existență pleneră, rotundă...

— O imagine și un nume, îl întrerupse din nou Ileana. Un nume pe care l-ai auzit odată, de mult, printr-un perete...

— Nu era chiar un simplu perete, ca oricare altul. Era...

— Știu, făcea parte din camera secretă. L-ai auzit acolo, în sanctuar...

— Nu era un sanctuar. Era pur și simplu camera mea secretă.

— Un sanctuar pe care ți-l creaseși singur, cu imaginația ta, continuă Ileana deznădăjduită. O imagine pe care ai suprapus-o unei alte imagini, a camerei *Sambo* din copilăria ta. Și din cauza numelui și a imaginilor astea, ți-ai distrus viața. Ai trăit o nălucire și ți-ai distrus viața.

— Da, dar acum am înțeles de ce. Am aflat cine a fost doamna Zissu. A iubit-o Partenie. Și înaintea lui, a iubit-o Mitică Porumbache. Și înaintea lui...

Șovăi. „Căpitan Sideri, ești sub arest!”

— Ștefan! șopti ea deodată fără să întoarcă capul, continuând să privească drept înaintea ei, peste șosea. Îmi pare rău că ți-o spun: mă doare, mi se rupe inima de milă, mi-e teribil de milă de tine...

— Da, înțeleg, spuse Ștefan.

Pe aici, prin pădurea de fagi și platini, seara părea mai înaintată, parcă ar fi fost deja noapte.

551

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Povestește-mi, îl îndemnă din nou Ileana. Nu mai avem mult de stat împreună. Povestește-mi...

— Miroase ca pe la noi, spuse Ștefan. Parcă am fi într-o pădure de la noi.

— E adevărat, vorbi Ileana coborând deodată glasul. La început nu-mi dădeam seama, dar așa e: e un miros de pădure ca la noi...

— E ca la noi, repetă Ștefan.

— Da, e adevărat, șopti Ileana. Așa era...

— Dar nu la Zinca, reluă târziu Ștefan. Nu aveți păduri așa de mari acolo, la Zinca.

— Era și-acolo o pădure mare, bătrână, dar era mai departe. Era după pământul lui tante Cecile. Îmi aduc foarte bine aminte.

— Acum nu a mai rămas nimic. Au tăiat-o oamenii. Au tăiat-o în iarna când au ars și conacul. A fost o iarnă foarte grea. Au murit mulți de ger, de tifos, de foamete.

— Știu, șopti Ileana. Am auzit.

„Căpitan Sideri, ești sub arest!”, își aminti Ștefan. „Ar trebui să-i spun. Ea are o viață întreagă înaintea ei. Ea are viața ei.”

Restaurantul fusese ridicat chiar lângă moară și mesele erau înșiruite pe malul gârlei, sub bolțile de iederă și glicină.

— Seamănă parcă cu ceva, începu Ștefan. Cu ceva cunoscut. Dar nu-mi aduc aminte cu ce...

— Da, e adevărat. Seamănă cu ceva cunoscut, de la noi...

— Nu izbutesc să-mi aduc aminte cu ce, reîncepu târziu Ștefan, după o lungă tăcere.

— Nu te mai gândi, îl întrerupse Ileana, zâmbind. Nu-ți mai aminti mereu, ce-a fost, ce-ar fi putut fi... Nu mai trăi mereu în trecut...

<— E adevărat. Acesta e păcatul nostru cel mai mare, că nu putem trăi în prezent. Numai sfinții trăiesc neconștient în prezent... *

Ileana îl privi lung, zâmbi din nou, și-și stinse absentă țigara în scrumieră, își opri o clipă ochii și descifra literele: *Souvenir*...

— Ștefan, spuse, ești neschimbat. Ai rămas același.

— Am îmbătrânit.

— Nu. N-ai îmbătrânit. N-ai să poți îmbătrâni niciodată...

— Este extraordinar cum apa asta care curge, apa asta de moară care cade și curge, îmi aduce aminte de ceva...

— Da, și mie. Este neasemuit de frumos... Și noaptea este neasemuit de frumoasă... Totul e foarte frumos...

„Ar trebui să-i spun acum. Ea are viața ei.”

MIRCEA ELIADE

552

— Ileana! începu tulburându-se brusc, dacă am să te rog ceva, dar am să te implor să mă ascuți, până la urmă, să nu mă întrerupi...

— Nu, Ștefan, îl întrerupse ea, nu-mi spune nimic. E mai bine așa. E mult mai bine așa.

— Nu, nu m-ai înțeles. Vreau să-ți spun cu totul altceva, ceva care n-are nici o legătură cu mine, sau, dacă vrei, are doar o foarte neînsemnată legătură cu mine, dar e ceva care te privește numai pe tine...

— Te rog, Ștefan! șopti ea cu o privire speriată. Te rog!...

— ... Ceva care e al tău, e numai al tău, e vorba de viața ta...

— Atunci plec, spuse deodată Ileana.

— ... de viitorul tău...

Dădu să se ridice din scaun, dar Ștefan îi prinse brațul și o opri.

— Bine, te ascult, nu mai spun nimic. Rămâi, te rog, rămâi...

Ileana îl privi din nou în ochi, apoi întinse mâna și și-o lăsă pe brațul lui.

— Nu te supăra, Ștefan, nu voiam să te mâhnesc. Dar e mai bine așa... E așa de frumos aici, reluă după o clipă. Îmi pare rău că nu putem sta mai mult. Dar nu vreau să mă gândesc la plecare. E așa de frumos. E o noapte așa de frumoasă...

— Seamănă cu ceva, spuse Ștefan, și zâmbi împăcat. Mai avem timp, adăugă târziu.

își privi deodată ceasul, apoi păli. Întinse repede mâna, apucă paharul care rămăsese aproape neatins în fața ei, și bău.

— E târziu, spuse. În zece, cinsprezece minute trebuie să plecăm. Ne despărțim...

Avea o voce gravă, înecată, parcă toată tăria i-ar fi fost sorbită de gâlgăitul implacabil al apei.

— Aș vrea să-ți spun ceva. Dar aș vrea să fiu sigură că ai să mă ascuți, că n-ai să mă întrerupi, orice ți-aș spune... Ștefan, reluă ea repede, ție ce ți-a rămas mai scump pe lume?...

— Tu, șopti el, plecându-și privirile. Iartă-mă că ți-o spun.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, n-are importanță, vorbi repede Ileana. Am să te rog să-mi juri pe ce ți-a rămas mai scump în lume. Vreau să-mi juri că ai să faci ce am să te rog eu. Îmi juri?

Întoarse capul spre el și-l privi, și în acea clipă Ștefan o regăsi întreagă, așa cum era ea, așa cum fusese întotdeauna, de când au început să meargă alături prin iarbă, și ea clătina la răstimpuri capul și repeta, zâmbind: „Nu înțeleg. Nu te înțeleg. Poate că spui lucruri foarte interesante, dar nu înțeleg.”

— Jur, spuse el. E absurd ce fac, adăugă repede.

553

NOAPTEA DE SÂNZIENE

— Mi-ai jurat, Ștefan, ai jurat pe mine, îl întrerupse Ileana. Nu mai e nimic de făcut... Și acum iată ce te rog. Să nu mai mă cauți, să nu te mai gândești la mine, sau să te gândești ca la cineva care a murit de mult. Așa s-a întâmplat cu mine: am murit de mult. Adu-ți aminte de tot ce vrei tu, dar nu te mai gândi la mine, cea de azi, cea care voi mai fi cât timp va voi Dumnezeu...

— Dumnezeu, repetă foarte încet Ștefan.

— Am să te rog să mă uiți, continuă Ileana. Dar înainte de a mă uita, aș vrea să mai aflu un lucru. Nu ți-l spun ca să te chinui, ca să te fac să regreți toate câte s-ar fi putut întâmpla și nu s-au întâmplat. Poate că tu n-ai avut nici o vină. N-a fost nici vina mea că te-am întâlnit și m-am îndrăgostit de tine, m-am îndrăgostit și nu te-am putut uita. Așa am fost ursită. Când m-am născut, probabil că a venit o ursitoare care nu fusese poftită, și mi-a ursit nenoroc. Ascultă-mă, te rog, înălță ea speriată mâna ca să-l oprească, mi-ai jurat că ai să mă ascuți... Așa mi-a fost ursita. Tu, probabil, n-ai avut nici o vină. Dar aș vrea să știi lucrul acesta: că eu am rămas credincioasă ursitei mele. Te-am lăsat să crezi că nu te mai iubesc. Am mințit. N-am încetat o clipă să te iubesc. Poate n-am voit întotdeauna asta, dar așa a fost: te-am iubit de când te-am zărit pentru prima oară, acum doisprezece ani, în pădurea de la Băneasa, și te iubesc și astăzi. Am fost blestemată să te iubesc. Te voi iubi probabil până în ultima clipă a vieții mele. Așa am fost blestemată, așa mi-a fost ursita. Dacă voi trăi încă cincizeci sau o sută de ani, și voi avea copii, și copiii mei vor avea și ei copii, și peste cincizeci sau o sută de ani voi muri înconjurată de copii și de copiii copiilor mei, în clipa morții voi striga același nume pe care-l strig de doisprezece ani încoace, voi striga: Ștefan! și-ți voi mai spune, așa cum îți spun și-acum, de câte ori mă trezești noaptea, că nu te-am iubit decât pe tine. Și dacă, așa cum e probabil, înstrăinată printre străini, cu copii și nepoți care nu vor ști un cuvânt românește, dacă atunci, bătrână, nu-mi voi mai aduce aminte aproape nimic din limba care a fost cândva a mea, în clipa morții îți voi spune că te iubesc în românește... Nu mă întrerupe, te rog! strigă ea cu deznădejde, mi-ai jurat că ai să mă ascuți. Lasă-mă să-ți spun tot. Vreau să știi tot. Vreau să știi că, atunci când mi s-a părut pentru întâia dată că te iubesc, câteva săptămâni după ce te-am cunoscut, și mi s-a părut ridicol că te-aș putea iubi doar pentru că te văzusem de câteva ori, atunci în 1936, îmi repetam, ca să-mi bat joc de mine și să mă trezesc, îmi repetam că e ridicol, că parcă ar fi ca în *Tristan și Isolda*... Ștefan, pentru mine a fost ca în *Tristan și holda*. În noaptea aceea mi-ai dat, poate fără să vrei, poate fără să știi, mi-ai dat să beau o otrăvă, mi-ai otrăvit sângele, mi-ai otrăvit sufletul, și eu n-am mai trăit decât pentru tine, n-am mai trăit ca oamenii vii și trezi, ci așa cum trăiesc umbrele, cum poate că trăiesc morții, numai din amintiri, am trăit din bietele mele amintiri,

MIRCEA ELIADE

554

din acele nefericite, scurte, dezastruoase sferturi de oră pe care mi le dădeai tu, apărând cu un buchețel de lăcrămioare ca să-mi spui că ești îndrăgostit de mine, dar îmi spuneai asta o dată, cel mult de două ori pe an, și în restul prețioaselor minute pe care mi le dăruiai, îmi vorbeai de mașina cu care ar fi trebuit să vin și n-am venit...

— Deana! e mașina *asta*! șopti Ștefan plecându-se spre ea și apucându-i deznădăjduit mâna.

— Te rog, lasă-mă, lasă-mă să termin! spuse trăgându-și speriată mâna din mâna lui. Ai jurat pe mine că ai să mă lași să termin... Tu, inima mea, norocul meu, zburătorul meu, veneai de câteva ori pe an, un sfert de ceas, uneori poate chiar o jumătate de ceas, și-mi vorbeai de mașina care trebuia să dispară la miezul nopții sau de tainele doamnei Zissu... Ștefan, șopti ea privindu-l în ochi, silindu-se să zâmbească, dacă ai să mă mai iubești vreodată, dacă ai să mă iubești vreodată, să nu mai faci așa. E groaznic. În doisprezece ani, am trăit din amintirea câtorva ceasuri. Dacă aș aduna toate orele și minutele pe care mi le-ai dat, poate s-ar face o zi și o noapte. Am trăit din ele, așa cum trăiesc umbrele din amintirea unei vieți întregi și pline... Mi-ai dat să beau o otrăvă, Ștefan. N-ai știut nici tu ce faci...

— Ileana, șopti Ștefan. Aș vrea să...

— Ai jurat pe mine, Ștefan, îl întrerupse ea. Mi-ai jurat că ai să faci ce-am să te rog eu. Și te rog doar atât, să nu spui nimic. Lasă-mă doar să te privesc. Nu mai avem mult de stat împreună. Lasă-mă doar să te privesc... Îi spusese:

— Am să te las la gară. Am să te las la prima gară. Probabil că ai un tren înainte de miezul nopții pentru Paris.
— Ileana, începuse Ștefan.
— Mi-ai jurat, Ștefan! îl întrerupse ea. Ai jurat pe mine că ai să mă ascuți, că n-ai să mă mai cauți niciodată, că ai să te gândești la mine ca la cineva care a murit demult...
— îți jur și acum, îți jur încă o dată, șoptise Ștefan. îți jur pe ce mi-a mai rămas pe lume, că asta e ultima noapte când te rog să mă lași lângă tine, în mașina asta, adăugă el repede, în mașina asta... îți jur...
Când lăsase din nou în urma lor ultimele lumini ale orașului, Ileana spuse:
— Ștefan, povestește-mi ceva. Povestește-mi de copilăria ta. Povestește-mi despre arici și despre fluturii de pădure. îmi place să te ascult povestindu-mi despre copilăria ta. îmi place să te închipui copil...

555

NOAPTEA DE SÂNZIENE

Privise pe furiș la ceas.

— Curând, începu el deodată, ne vom despărți. Ți-am jurat. Am jurat pe tine și am să mă țin de cuvânt. Dar nu e judecător pe lume care să nu îngăduie, în afară de litera jurământului, încă alte, câteva, foarte puține cuvinte. Am să te rog și eu să nu mă întrerupi. Am foarte puțin să-ți spun. Am să le spun în câteva cuvinte.

— E în felul tău, șopti Ileana zâmbind.

— Am fost nebun, spuse Ștefan. Nu, mai exact, am fost orb. Doisprezece ani n-am înțeles. Am înțeles doar în după-amiaza asta. Am știut de la început, de când te-am zărit, că te iubesc, că am să te iubesc toată viața.

— Ștefan! strigă speriată Ileana.

— ... că mi-ai fost ursită, că am băut împreună din aceeași otravă...

— Ștefan! strigă din nou Ileana, întorcând capul spre el.

— Ia seama! șopti el. Ai un camion în față...

Simți cum i se bate inima. Nu e încă miezul nopții. „Ea are o viață întreagă înaintea ei.”

— Mi-ai jurat! auzi vocea sugrumată, deznădăjduită a Ilenei. Mi-ai jurat!... Fie-ți măcar puțin milă de mine...

— Doar câteva cuvinte, se rugă el. Atenție! strigă, speriat, o clipă în urmă. Dacă vrei, lasă-mă pe mine la volan...

— Nu, nu e nimic, nu-ți fie teamă. Dar te rugasem să nu-mi mai vorbești... Dă-mi, te rog, o țigară. Aprinde-mi-o tu.

Ștefan o aprinse, trase primul fum, apoi, tremurând i-o așeză între buze.

— îmi place, e o gauloise, spuse încet Ileana. Vorbește-mi... Povestește-mi altceva... Iartă-mă că am țipat. Mă speriasem...

— Ileana, atenție! strigă din nou Ștefan.

— Ți-e frică? îl întrebă întorcând capul și zâmbindu-i. Să nu-ți fie frică. Sunt foarte calmă, am foarte mult sânge rece la volan...

„Dar nu e încă miezul nopții, își repeta el în neștire. Aș mai avea timp să-i spun.”

— Doar câteva cuvinte, începu el din nou, dar te rog, te implor, ascultă-mă. în curând, foarte curând, ne despărțim.

— E adevărat. Te ascult. Știu că ai să mă faci să sufăr și că-mi voi aminti toată viața aceste câteva cuvinte, dar n-am putut să-ți refuz niciodată nimic...

— Am fost orb. Am știut tot timpul că mi-ai fost ursită, dar n-am înțeles de ce... Ileana, dacă am să te rog... Ia seama! Ce faci?! Lasă-mă puțin pe mine la volan...

— Nu-ți fie frică, îl liniști zâmbind Ileana. Dacă vrei, zvârle-mi țigara... Luându-i-o, îi atinse mâna, și începu să tremure. I se păru că tremură și

ea. „Trebuie să-i spun tot, trebuie să-i spun acum.”

MIRCEA ELIADE

556

— Ileana, șopti el, iubita mea, mireasa mea...

— Ștefan! strigă ea.

Dar parcă nu mai avea putere să strige, să se împotrivescă. Era o voce sugrumată, istovită.

— Mireasa mea, continuă Ștefan repede, ca și cum n-ar mai fi auzit-o, te-am iubit așa cum m-ai iubit și tu, ca un nebun, ca un strigoi, fără să înțeleg ce fac, fără să înțeleg ce se întâmplă cu noi, dă-mi-mă fost ursită să ne iubim... fără să ne iubim, de ce-am fost ursită să ne căutăm fără gă ne întâlnim...

În bătaia farului mașinii care se apropia din față, o zări o clipă, o văzu cum plânge privind înaintea ei, privind așa cum privesc orbii, adânc, neclintit, fără să vadă.

— Vreau să-ți spun nu pentru ca să te fac să suferi. Vreau să-ți mărturisesc că nu te-am iubit decât pe tine. Nu ți-am arătat-o poate, niciodată, dar nu te-am iubit decât pe tine. Și în după-amiaza asta, am înțeles de ce. Uitasem ceva, și fusesem nebun, fusesem orb, n-ar fi trebuit să uit. Și-acum trebuie să-ți spun. Nu te-am iubit decât pe tine, dar trebuie să-ți spun. Nu te-am iubit decât pe tine. Te voi iubi și când, în ultima clipă...

Tăcu brusc. Se simțise deodată golit de puteri. „Ar trebui să-i spun acum, cât mai e timp, înțelese văzând-o cum plânge, s-o implor să se oprească aici, să telefoneze la Lausanne, să ia trenul, ar trebui să-i cad în genunchi și s-o implor.”

— ... Iubitul meu! o auzi șoptind.

— Aș vrea să știi doar atât, începu el din nou, cu un efort. Aș vrea să știi...

— Iubitul meu! o mai auzi șoptind.

Zărise parapetul și, dincolo de el, ghicea căscată în întuneric prăpastia, începu să tremure. „Ar trebui să-i spun, mai am timp să-i spun...” Dar îl orbi farurile mașinii răsărite pe neașteptate, din întuneric, în fața lor, și fără să-și dea seama ce face, se apropie mult de Ileana. Simți în acea unică, nesfârșită clipă, întreaga beatitudine după care tânjise atâția ani, dăruită în privirea ei înlăcrimată. Știse de la început că așa va fi. Știse că, simțindu-l foarte aproape de ea, Ileana va întoarce capul și-l va privi. Știse că acea ultimă, nesfârșită clipă îi va fi de-ajuns.

BIBLIOTE'V* JUDEȚEANĂ „OCTAVIAN GOEA”

1949-1954

Postfață

Citim în ultimele pagini din *Noaptea de Sânziene*: „Vreau să știi tot. Vreau să știi că, atunci când mi s-a părut pentru întâia dată că te iubesc, câteva săptămâni după ce te-am cunoscut și mi s-a părut ridicol că te-aș putea iubi doar pentru că te văzusem de câteva ori, atunci în 1936, îmi repetam, ca să-mi bat joc de mine și să mă trezesc, îmi repetam că e ridicol, că parcă ar fi ca în *Tristan și Isolda*... Ștefan, pentru mine a fost ca în *Tristan și Isolda*”... Mărturisirea are loc, 12 ani mai târziu, aproape de Royaumont, cu puțin timp înainte ca bărbatul și femeia să cunoască — „într-o ultimă, nesfârșită clipă” — întreaga beatitudine după care tânjesc... Este vorba, se înțelege ușor, de moarte. Tristan și Isolda se întâlnesc în această tragică plenitudine. Tristan se cheamă, în romanul lui Mircea Eliade, Ștefan Viziru și este funcționar la Ministerul Economiei, iar Isolda este Ileana Sideri, fiica unor proprietari agricoli din Zinca Moldovei, ființă misterioasă și fugitivă. Drama lor este urmărită într-o narațiune mitică amplă, cea mai complexă, pe care a scris-o Eliade.

Din *Fragments d'un journal* înțeleg că elaborarea ei a fost înceată și chinuitoare. A durat cinci ani (1949-1954) și a necesitat reveniri, cotoșiri, redactări succesive. O carte grea și ambițioasă. Este limpede (faptul reiese din roman și din jurnal) că Eliade vrea să sintetizeze aici temele esențiale ale literaturii sale și să experimenteze o metodă epică majoră. Formula ei apare în jurnalul lui Ciru Partenie, dublul lui Ștefan Viziru, cel cu care este mereu confundat și căruia îi ia logodnica. Partenie este scriitor și, după moartea lui, Ștefan dă peste această însemnare: „Fac parte dintr-o generație de scriitori sacrificați. Nici unul dintre noi nu va mai putea scrie în stil major. Suferim de ticurile psihologiei, de clișeele literare recente etc. Trebuie redescoperită narațiunea mitică. Dar nu o va redescoperi unul ca mine, un raționalist incapabil să guste miturile”... *Mituri, semne, mesaj din labirint, ispiti*re sunt lucruri care se repetă

EUGEN SIMION

558

în roman. Ștefan așteaptă mereu *semne*, caută 12 ani (ciclul cosmic și număr cu valoare mistică) o nălucă, *ursita* lui... Și, când o găsește, intră în beatitudinea de care a fost vorba mai înainte... Toate acestea dau o idee despre ce intenționează să fie și ce este, cu adevărat, o narațiune mitică: o istorie în care se manifestă semnele cosmice și se prelungesc, sub înfățișări profane, întâmplările sacre. O narațiune, în fine, în care cititorul descoperă mituri în faptele obișnuite ale vieții. *Lectura semnelor* intră în program. De aceea cititorul trebuie pregătit: i se fac și lui *semne* de către autor și de naratori, când există mai mulți. Așa se întâmplă și în *Noaptea de Sânziene*. Ștefan, personajul central, este obsedat de o fantasmă (Ileana) și, în legătură cu ea, de un semn (*mașina*). Prozatorul nu stă ascuns în afara textului, dimpotrivă, intervine și întărește sugestia de inițiere, căutare spirituală, *ursita*, destin... și explică faptul că apariția și dispariția banalei *mașini* nu este o simplă întâmplare, că ea are o semnificație. Cititorul să fie, dar, cu ochii în patru, să vadă dincolo de aparențe...

Din jurnalul lui Eliade aflăm că a preluat în *Noaptea de Sânziene* un roman mai vechi, abandonat (*Apocalipsa* sau *Apocalipsa*) și că în raport cu acesta a organizat o nouă epică și o rețea nouă de teme. Primul proiect este o continuare a *Huliganilor* și are în centrul lui pe Spiridon Vădastra, un Mitică misterios și aventurier, obsedat să facă „lucruri mari (...) lucruri pe care nu le poate face oricine”. Al doilea scenariu aduce în prim-plan pe Ștefan Viziru, misterios și el, dar de altă natură. Două tipuri de existență, două scenarii într-o istorie banală. Printr-unul circulă indivizii și faptele comune, prin celălalt se desfășoară deghizate miturile, semnele. O schemă epică pe care Eliade o va utiliza, de aici înainte, în toate narațiunile. *Noaptea de Sânziene* are, repet, deschiderea cea mai mare în timp și în spațiu. În timp ea acoperă 12 ani (din 1936 până în 1948), în spațiu acțiunea romanului se deplasează de la București la Londra, de aici în Portugalia, apoi din nou la București, în timpul războiului, și se încheie în Franța. O amplă frescă, la suprafață, și în profunzimea ei ritmuri și destine implicate într-o existență secretă, obsedate să iasă din *Timp*, să descopere *Mitul*, să descifreze lecția *Spectacolului*... Toate cuvintele scrise cu majuscule formează în roman o rețea de obsesii care urmăresc personajele lui Eliade și le determină, în cele din urmă, viața. Din unirea celor două linii epice iese un roman complicat, stufos, cu multe deschideri și mai multe stiluri, de la cel reflexiv (care este dominant) la ritmurile mai alerte ale romanului politic și senzational (încercarea de evaziune a lui Biriș, dispariția și reapariția lui Vădastra etc). Învățatul indianist Sergiu Al. George găsea că *Noaptea de Sânziene* este „cel mai bun roman din literatura română”... Cartea se citește cu dificultate și multe pagini sunt inutile în această ambițioasă frescă. *Noaptea de Sânziene* nu-i, în mod indubitabil, o

capodoperă, Eliade a scris narațiuni

559

POSTFAȚĂ

mai bune (*La țigănci, Fata căpitanului, Les trois grâces...*), mai fluente, cu aceleași teme și aceeași tipologie. Romanul (tipărit prima oară în limba română în 1971, la Paris, de Ioan Cușa)¹ reprezintă, cu toate acestea, o experiență epică interesantă pentru Eliade și în general pentru proza românească postbelică. Câteva personaje sunt originale (Biriș, Vădastra, Bibicescu, Cătălina, învățătorul Gh. Vasile, Irina, Bursuc etc.) și chiar și în al doilea plan al romanului, cel de profunzime, sunt tipuri și situații admirabil fixate epic. Ștefan Viziru anunță, în literatura lui Eliade seria căutătorilor de mituri, personaje tragice, situate la frontiera dintre două existențe. Dorința lui secretă este de a ieși din *Timp* și a deveni *Sfânt* pentru a putea iubi cu aceeași intensitate pe toți oamenii... De aceea rostul lui pe lume este să caute. „Ce trebuie să caut?” — îl întreabă Ileana. „Să scapi de Timp. Să ieși din Timp. Privește bine în jurul dumitale: ți se fac din toate părțile *semne*. Încrede-te în *semne*. Urmărește-le”... Acest dialog are loc la pagina 36 (ediția pariziană), adică la începutul romanului, atunci când nu știm nimic sigur despre eroii romanului și nici despre drama lor... Nu vom ști ceva precis nici la sfârșit când îi vedem dispărând în tragica lor beatitudine... între aceste două momente se desfășoară intriga complexă a romanului. Pentru cititorul obișnuit cu o cronologie normală a evenimentelor într-o narațiune este dificil să urmărească, în *Noaptea de Sânziene*, simultaneitatea de planuri și, în genere, amestecul de voci narrative, caracterul elaborat, stilul „savant” al unei proze care, vorbind de un număr de destine, vrea să spună totul despre ele, de la istorie la metafizică. Este primul caz de *roman total* în literatură română: frescă istorică, roman politic, roman sentimental, roman intelectual, roman de moravuri și, nu în ultimul rând, roman mitic. O vastă compoziție în care se strecoară, desigur, și știința mitografului.

Romanul începe printr-o scenă care respectă până la un punct caracterul haotic al situațiilor din viața comună: Ștefan Viziru are un loc de refugiu (o cameră tainică de hotel, *Sambo*) și ascultă discuția din camera vecină dintre Spiridon Vădastra și domnișoara Arethia. Destine paralele, acțiuni epice paralele. Până se întâlnesc, mai trece multă vreme și apar evenimente noi în viața eroilor. Vădastra are un ochi de sticlă, este ambițios, vrea să facă, s-a văzut, lucruri mari și vorbește mereu de o doamnă Zissu... Intervine și prozatorul care, în stilul auctorial cunoscut, dă amănunte pe care personajul (Viziru) nu le poate cunoaște („în seara aceea, Ștefan însă nu știa că Vădastra avea un ochi de sticlă și că-i lipseau două degete de la mâna dreaptă”).

¹ Și reimprimat, în 1991, de Editura Minerva, sub îngrijirea lui M. Handoca și o prefață de D. Micu. Există și versiunea franceză a lui Alain Guillemmou: *La nuit bengali*, Paris, Gallimard, 1950.

EUGEN SIMION

560

compartimente este părăsită și în roman pătrunde monologul esențial: Ștefan Viziru reconstituie mental întâlnirea cu Ileana în pădurea Băneasa. Este începutul propriu-zis al romanului inițiativ, cu întâlniri și dispariții misterioase, simboluri, revederi și iarăși dispariții care durează ani în șir, discuții despre miracole și inițiere. Ca de obicei, femeia nu înțelege. „Nu te înțeleg — spusese Ileana — nu-mi dau seama dacă glumești sau crezi cu adevărat...” — „S-ar putea fel de fel de miracole — confirmă bărbatul —. Dar trebuie să te învețe cineva cum să le privești, ca să știi că sunt miracole. Altminteri, nici măcar nu le vezi. Treci pe lângă ele și nu știi că sunt miracole. Nu le vezi (...)” — „îmi pare rău că nu te pot urmări — se apără târziu femeia. Mi-ar fi plăcut să te pot înțelege”. „— Unii spun că în noaptea aceasta, exact la miezul nopții, se deschid cerurile. Nu prea înțeleg cum s-ar putea deschide, dar așa se spune: că în noaptea de Sânziene se deschid cerurile. Dar că se deschid numai pentru cei care știu cum să le privească...” — „Nu înțeleg nimic, spusese ea. Nu înțeleg”...

Cu aceste vorbe debutează idila mitică și erotică în *Noaptea de Sânziene*. Ștefan este însurat cu Ioana și se îndrăgostește fulgerător de altă femeie, Ileana, în noaptea de Sânziene. Un timp, așadar, cu valoare magică, o întâlnire tot magică în pădurea Băneasa¹, o *mașină* care apare și dispare (o *mașină* simbolică, desigur) și o eternă confuzie: Ștefan este luat drept altul și anume Ciru Partenie, scriitor la modă. O confuzie care se repetă și care are, desigur, valoare simbolică în acest roman plin de *semne*. Mai înainte, Ioana, logodnica scriitorului, îl oprise pe Ștefan Viziru pe stradă și-i sărise de gât. // *confundase* cu *celălalt* și apoi nu-l mai părăsise. Ileana îl ascultă în pădurea Băneasa vorbind despre miracole și la urmă își dă pe față bănuiala: „Te-am ascultat toată seara vorbind (...) și nu înțeleg de ce prelungiști gluma. De ce nu mi-ai spus că ești scriitor și că te numești Ciru Partenie?”... O asemănare care provoacă multe încurcături și care, în scenariul mitic al romanului, nu sunt deloc întâmplătoare. Viziru ia logodnica lui Partenie, Ioana, Femeie acum măritată, ea cheamă pe Partenie și-i cere s-o ajute să-l elibereze pe Ștefan, arestat, și tot ea îi povestește istoriile auzite de la Ștefan. Ileana se gândește să-l caute pe Partenie pentru a se răzbuna pe același ezitant Ștefan și chiar îi dă o întâlnire, apoi, în timpul rebeliunii legionare, rolurile se schimbă: Partenie este confundat cu Viziru și este împușcat într-o încăierare cu poliția...

Cine pe cine reprezintă, cine este personajul cu adevărat tragic în această confuzie de destine? La început, se pare că rolurile sunt clare: Ștefan Viziru este omul care caută miracole, spiritul care intuiește existența miticului în

¹ în *proba labirintului*, Eliade spune că pădurea în care se pierde Ștefan Viziru este aceea în care se pierde Dante. Aceasta vrea să spună că totul este pus în simbol și totul este ridicat la puterea mitului.

561

POSTFAȚĂ

banalitățile existenței, iar Partenie este dublul care trăiește netulburat în orizontul profanului, cel care se *exprimă* (este scriitor de succes, îl citește și se îndrăgostesc de el liceenele, el însuși, ca individ, este un tip frivol). Nu-i

lipsit cu toate acestea de luciditate, din discuția cu Ioana înțelegem că nu-și supraapreciază talentul, este chiar modest, se socotește un scriitor de mână a doua, neglijabil în comparație cu marii creatori ai lumii... Părăsit de Ioana pentru dublul său, Ștefan, el a suferit profund, nu numai din orgoliu. A rămas marcat, explică el: „tu ai fost norocul meu (...) ai ars totul în mine”. Scriitorul căutat de cititoare romanțioase a intrat într-o tragedie și nu are tăria să iasă. În fața femeii care îl părăsise pentru dublul lui banal, vorbește, acum, ca un erou de roman sentimental:

„Tu mi-ai distrus viața. Poate că nu ți-ai dat niciodată seama, dar mi-ai distrus-o. Dacă nu te-aș fi întâlnit pe tine, probabil e-aș fi întâlnit o alta ca tine, și aș fi iubit-o așa cum te-am iubit pe tine, și aș fi cunoscut și eu, ca toți ceilalți, odihna și iubirea. Dar te-am întâlnit pe tine, și de atunci am rămas așa cum eram când te-am întâlnit. Să nu-ți închipui că ți-am păstrat credință, în sensul romantic al cuvântului. Nu. Am iubit, cum spun poezii și probabil că am fost și eu iubit de nenumărate femei. Unele mai frumoase ca tine, altele mai atrăgătoare ca tine. De mai multe ori am crezut că sunt cu adevărat îndrăgostit. Mă înșelasem, nu eram: nu mai puteam fi îndrăgostit. Norocul ăsta mi l-au ucis tu. Pe tine, nu te mai iubeam de mult, dar nici de alta nu mă mai puteam îndrăgosti. Viața mea a fost de-atunci pustie”.

Când moare Partenie, Ștefan *priveghează*, își asumă, altfel zis, destinul *celuilalt*, mort în locul lui: „Știți, viețile noastre au fost întrețesute într-un chip destul de curios. S-ar putea ca aceeași neînțeleasă solidaritate să se prelungească și după moartea lui...” Partenie lăsase o piesă în manuscris cu titlul *Priveghere* și piesa este luată de un impostor, actorul mediocru Bibicescu, care vrea să facă din ea o lecție a *Spectacolului*, să concentreze *Timpul* și să redescopere *Mitul*... Tot de la Ciru Partenie rămâne un jurnal intim care ajunge mai târziu în mâinile lui Ștefan. Este, în fapt, un jurnal de creație în genul Gide inclus în roman. Ștefan caută referințe despre Ioana, dar nu află decât neliniștile unui romancier care aspiră, s-a văzut mai înainte, să reinventeze narațiunea mitică... Avizat, cititorul își dă seama că narațiunea mitică există, este romanul pe care tocmai îl parcurge cu oarecare dificultate, derutat de atâtea coincidențe, situații echivoce, etaje și subsoluri narative... Este obligat să revină asupra unor fapte și să pună el ordine acolo unde romanul, respectând dezordinea realului, consemnează totul de-a valma... Ce poate face altfel criticul literar prevenit de eseurile lui Eliade asupra teoriei *Spectacolului*, a *Jocului* și *Profanului*, a *Miturilor* care se manifestă sub forme deghizate în teroarea istoriei imediate?... Nimic altceva decât să încerce să reformuleze, din unghi critic, cronologia,

EUGEN SIMION

562

563

POSTFAȚĂ

tipologia și tematica foarte complexă, repet, a acestui roman în care Mircea Eliade își pune mari speranțe. Există în *Noaptea de Sânziene* două fire epice centrale: unul care urmărește destinul unui tânăr curios, Ștefan Viziru, căutător de înțelesuri ascunse, purtător de mituri și erou tragic într-un roman erotic în care se amestecă istoricul și metafizicul; celălalt, mai redus, pierdut în narațiunea mitică dinainte, înfățișează un aventurier continental, fiul unui onest învățător de țară, tipul clasic al mitomanului dâmbovițean, impostor și vorbăreț (Vădastra). Între ele există un spațiu epic vast în care se mișcă un număr enorm de destine, mari și mici, într-o istorie însângeraată de evenimente capitale pentru societatea românească: mișcarea legionară, războiul, intrarea rușilor în București, apariția primelor semne ale totalitarismului... Pe acest imens fundal istoric se fixează destinele personajelor lui Eliade. Biriș, prietenul lui Ștefan, este profesor de filosofie, citește pe Heidegger și face remarci inteligente despre existențialism. Ideea lui este că scrisul te confiscă pe dinăuntru și te împiedică să trăiești. Este fizic și se îndrăgostește fără speranță de Cătălina, o actriță care anunță în fiecare an că se va sinucide la o dată fixă. Actrița, exaltată și mitomană, iubește mai întâi pe Dan Bibicescu, actor cabotin și autor dramatic plagiat, apoi pe un colonel care-și pierde vederea, Băleanu. Ea cedează, în fine, lui Biriș, intelectualul complexat și fin, este violată de ruși și moare în apropierea zilei fatale... Biriș, însuși, la îndemnul lui Ștefan, vrea să fugă în Franța, este prins la graniță, arestat, torturat și moare fără să desconfie *mesajul din labirint*... Personalitatea lui este complexă și, ca erou de roman, Biriș, este unul dintre cei mai reușiți din *Noaptea de Sânziene*. Este un Mercutio care se sacrifică pentru o cauză străină. Poartă un mesaj al cărui sens nu-l cunoaște și, ca individ, este un om fragil (există, să se remarce, o veritabilă obsesie a omului fragil purtător de mesaje în proza lui Eliade!). Printr-un act de conștiință, el își depășește însă condiția. Refuzat de Cătălina, se refugiază în ironia filosofică. Complexat ca bărbat, are tăria să-și suporte slăbiciunea și s-o transfere în spirit. Este un veritabil filosof și, în situații limită (cum este aceea în care este anchetat de Duma), începe să inventeze, ca Fărâma din *Pe strada Mântuleasa*, pentru a supraviețui. Este îndrăgostit onest și statornic de Cătălina, dar actrița teozoafă, snoabă, închipuită, preferă pe Bibicescu, o nulitate făloasă. Lui Biriș îi aparține o propoziție memorabilă, una din acele propoziții absurde pe care numai viața le poate inventa. A auzit, într-un hotel din Brașov, o femeie strigând isteric în mijlocul nopții: „Violeză-mă, Ștefănescule, și nu mă respecta! Violeză-mă”...

Cătălina, femeie intelectuală, preferă bărbați inferiori spiritual lui Biriș și acesta face haz de necaz: „Femeia pe care o iubesc este și ea intelectuală, e damă de lux (...) Ce porcărie”... Întrebat de torționar de ce vrea să ajungă la Paris, el citează pe Sartre și, în genere, face trimiteri inoportune la filosofii existențialiști. Argument jumătate ironic, jumătate tragic: „Voiam să-i întâlnesc, să stau de vorbă cu ei, să le explic cam ce înseamnă, în partea asta

a Europei, să fii «en situation» și să ți se pună «le probleme du choix»... Pe mine mă pasionează filosofia, adaugă el încercând să râdă. Până mai acum un an am fost profesor de filosofie. Dar acum sunt un filosof privat, cum spunea Kierkegaard. De aceea mă atrage atât de mult existențialismul" ... Anchetatorul nu-l crede, bineînțeles, și Biriș dezvoltă, în continuare, teorii care nu sunt deloc fanteziste. Frica este viciul lui cel mai puternic și filosoful privat încearcă să se salveze prin umilință. Când Bursuc, un vechi delator care se pune în serviciul noii puteri, vine să-l tragă de limbă și să afle conținutul *mesajului din labirint*, Biriș explică fără ocol lașitatea lui structurală, incapacitatea de a deveni un martir: „Bursuc, vorbi el deodată, eu sunt un om pierdut. Eu nu merit să mai trăiesc. N-am nici un fel de demnitate. Sunt un laș. De frică, am spus tot ce am știut. Le-am spus de Ileana și Ștefan chiar înainte de a mă amenința ei. Le-am spus tot ce știam, sperând că îmi vor da drumul. Sunt un laș." Și mai departe: „Mi-ar fi plăcut să pot fi și eu martir. Nu de altceva, ci așa, ca să protestez împotriva destinului. Mi-ar fi plăcut să pot avea credința martirilor creștini. Să fi un Sfânt Sebastian. Dar sunt prea laș. Numai ideea suferinței fizice mă înspăimântă. Am auzit că te bat la tălpi. Când mă gândesc încep să tremur... Dacă aș avea credință, m-aș ruga. Poate că rugăciunea te ajută să suporti durerea fizică. Tu nu mă poți întări cu ceva? Nu-mi poți da vreo rugăciune ca să nu-mi mai fie frică?... Îți jur că, dacă nu mi-ar mai fi frică, aș spune tot ce gândesc oricui și în orice împrejurare. Dar așa cum sunt, laș, mă contrazic mereu. Dă-mi tu o rugăciune care să mă întărească..." Biriș moare recitând versuri din *Miorița*. Moarte simbolică, nu știu cât de convingătoare literar, dar personajul ca atare este relativ nou în proza românească. Este individul slab, complexat, fără vocații evidente, salvat de o inteligență ușor mazochistă. Eliade îl pune să formuleze, în roman, cunoscuta lui teorie (reluată și în alte narațiuni și eseuri) despre somnul nostru în istorie. Teoria conține și o condamnare a indiferenței Occidentului față de dramele Estului. Fără a fi, intelectualicește vorbind, spectaculară, teoria merită să fie citată: „Dacă aș ajunge la Paris, continuă Biriș, aș vrea să le spun altceva. Aș vrea să le duc un fel de mesaj de dragoste și de despărțire. Ceva cam în felul acesta: *Ave Occidens*, noi cei dincolo de Cortină, noi, *morituri te salutant!*... Cum ai putea spune asta în latinește: «noi, cei dincolo de Cortină». Tu ai făcut Teologia, știi mai bine ca mine latinește. *Salve Occidens, morituri te salutant!* Ar fi frumos să ajung la Paris și să le spun asta. Să știe și ei că, deși ne-au condamnat la moarte, noi,ăștia de pe aici, proștii și săracii, noi tot îi iubim și îi venerăm. Căci acolo e Occidentul. Acolo apune soarele. Acolo e adevărul

EUGEN SIMION

564

crepuscul, și e mai frumos ca pe la noi. Numai acolo, în Apus, lumea își dă seama că moare. De aceea, în Apus, oamenii iubesc istoria; pentru că ea le amintește neconținut că oamenii sunt muritori, că civilizațiile sunt muritoare. Noi, cei de pe aici, nu prea avem motive să iubim istoria. De ce-am iubi-o? Zece secole, Istoria a însemnat pentru noi năvălirile barbare, alte cinci secole au însemnat teroarea turcească, și acum, pentru nu știu câte alte secole, Istoria va însemna Rusia Sovietică..."

Din fericire profetia este falsă. Ultima *Istorie* citată n-a durat secole, ci numai 45 de ani. Somnul a fost relativ scurt. De altfel, toate personajele lui Eliade, bune sau rele, fac teorii. Bibicescu, un plagiator și un oportunist de speță joasă, formulează o teză care are un loc important în filosofia lui Eliade: *teza Spectacolului*. Bibicescu rescrie o piesă lăsată de Partenie și vrea să impună prin ea *Mitul* și să exorcizeze, pentru noi, românii, *Destinul*. Ideea lui este că, evocând catastrofele Istoriei (piesa se cheamă în noua variantă: *Schimbarea la față!*), reînvață pe contemporanii săi să primească în chip eroic sfârșitul: „A exorciza Destinul, asta e funcția Spectacolului" ... Pusă în gura unui actor cabotin și laș (n-o primește în casă, din frică, pe Cătălina violată în chip barbar pe stradă!), *lecția Spectacolului* pare neconvingătoare. În alte povestiri, ea își arată sensul adevărat... Bursuc, omul polițiilor secrete, este diavolul, răul impur, nu lipsit de o anumită forță interioară. Când Ștefan se apropie de el, încep să-i tremure mâinile. „Eu am o misiune (...): sunt trimis în lume ca să ispitesc", confirmă el. Un învățător de țară, Gh. Vasile, tatăl lui Vădastra, vinde pe nimic o colecție inestimabilă de obiecte de artă, pentru a completa colecția *Bibliotecii pentru toți*. Când reușește, fuge cu ea din fața rușilor și-o îngroapă undeva într-un loc necunoscut. Scenă simbolică, între tragic și ridicol: „Oamenii spun că am greșit drumul", spune la urmă căruțașul. Irina, nevasta tainică a lui Vădastra, este un felul ei o sfântă. Ea are darul premoniției și anunță catastrofele. Vădastra se îmbracă pe furiș cu hainele de ofițer ale lui Băleanu și iese pe stradă la vânatoare de fuste. Scena întâlnirii dintre tată (onestul învățător) și fiul mitoman este bună epic. Apoi Vădastra re apare la Londra, la începutul războiului, împreună cu profesorul Antim. Ei reușiseră să treacă peste graniță un tablou de Rubens și dorese, acum, să-l valorifice. Romanul lui Eliade capătă ritmuri și culori de roman polițesc. Antim moare în timpul unui bombardament, tabloul dispăre, dispăre și Vădastra, apoi se află că Vădastra fusese și el ucis. Unde este Rubens? Mister... După mulți ani, Ștefan întâlnește la Paris un englez bogat care pare a fi... Vădastra. Acesta dispăre rapid din hotel. Misterul personajului rămâne nedezlegat...

Este, apoi, celălalt roman, romanul social și de observație morală. Fresca pe care a vrut s-o scrie Mircea Eliade are substanță și cine vrea să-și facă o idee despre societatea românească într-o epocă apocaliptică (1936-1948), află

565

POSTFAȚĂ

din *Noaptea de Sânziene* fapte convingătoare. Este, mai întâi, o imagine a vieții intelectuale, cu femei fatale și tineri geniali și disperăți, cu filosofi tragici refugiați, ca Biriș, în ironie... Partenie exprimă unele din ideile

generației din anii '30 despre necesitatea de a impune prozei românești un stil major, o demnitate mitică. Ștefan este obsedat de timp și dorința lui este să rămână în afara *luptei*, adică în afara istoriei. Nu reușește, un tânăr legionar, Ioachim Teodorescu, îi cere adăpost și, acceptând, Ștefan devine complice. Este trimis în lagărul de la Miercurea Ciuc și acolo omul care vrea inițierea în mistere plonjează în plină teroare a istoriei... Mai înainte, Ștefan Viziru, aflat la Lisabona, cunoscuse pe insașiabila domnișoară Zissu... Eliberat din lagărul de la Miercurea Ciuc, pleacă pe front (e vreme de război) cu ideea de a se sinucide pentru a scăpa de obsesia *nălucii*, Ileana... Nu reușește și, revenit în București, încearcă să se adapteze. Învață rusește și se pregătește să evadeze în Occident... Roman tulbure, descripția unei istorii demente. Bibicescu, care îmbrăcase cămașa verde pentru a deveni director de teatru, se înscrie, după război, în partidul comunist și devine propagator al realismului socialist, înainte de a fi teoretician al *Spectacolului*... — „Incipit vita nova”, este o formulă care se repetă. Fiecare o înțelege, sub presiunea circumstanțelor, în felul său. Duma, Vidrighin, Bursuc trec din poliția veche în cea nouă, comunistă, fără drame de conștiință. O meserie profitabilă, folosită de toate regimurile. Biriș, Ștefan, Partenie sunt eternele victime. Romanul este prima cronică amplă a societății noastre într-o epocă de mari convulsii... însă adevăratul roman — și cel mai bun — în *Noaptea de Sânziene* este cel mitic. Mitic și erotic. L-am lăsat înadins la urmă pentru că, fără cunoașterea fundalului istoric, el nu se poate înțelege. Cu el revenim la tema esențială a narațiunii lui Eliade și la mitul pe care vrea acum să-l sugereze: mitul tristianian, mitul căutării erotice. Ne întoarcem, în acest caz, la drama unor tineri intelectuali care vor să-și învingă condiția existențială și să trăiască în alt timp și după alte reguli. Drama lor s-ar putea formula cu o propoziție cunoscută din Camil Petrescu. Căci, în loc de idei, personajele lui Mircea Eliade *văd mituri*. Vor să vadă mituri, să se inițieze în mistere, să cunoască miracole, să intre în ritmurile cosmice... Să rezum, Ștefan Viziru întâlnește pe Ileana în noaptea de Sânziene, timp magic, atunci când se deschid văzduhurile. Este vorba acolo și de o *mașină* care ba este, ba nu este... ca această Isoldă româncă, prezentă și absentă în același timp. Obsesia lui Ștefan este timpul. Timpul și Istoria. El are o cameră secretă (camera *Sambo*) și se retrage acolo ca să picteze la infinit o mașină, adică *Mitul* pe care îl așteaptă. S-a căsătorit cu Ioana, logodnica lui Ciru Partenie, și iubește în taină pe Ileana. Drama lui, în plan existențial, este că iubește în același timp două femei și nu poate să renunțe la nici una. Este dilema mai veche a lui Pavel Anicet. O temă ce preocupă pe Eliade. Ca să se

EUGEN SIMION

566

567

POSTFAȚĂ

răzbune, Ileana cedează unui ofițer, Tony, care are bunăcuviința să moară într-un accident și astfel conflictul magic-metafizic dintre Ștefan și Ileana continuă... Problema lui Ștefan, ca spirit reflexiv, este eliberarea din pântecul materiei, salvarea în spirit. Sentimentul lui este că trăiește, condamnat de istorie, în burta unui chit. Este un Iona și el ar vrea să fie un sfânt, un om în afara timpului. Aceasta este fantasma sublimă a spiritului său. El vrea să lupte împotriva teroarei istoriei și, dacă va fi învins, „istoria nu va învinge un sclav, ci un om liber... care a știut să-și smulgă măcar o frântură din viața lui terorii istoriei”. O idee pe care Eliade o pune la temelie prozei sale. O formulează de mai multe ori și în *Noaptea de Sânziene*. În fapt, Ștefan și Ileana discută, când se întâlnesc, mai puțin despre dragoste, cât despre timp și eliberarea prin moarte.

Istoria, pe care Ștefan Viziru o detestă, se răzbună însă pe el. Ioana și fiul său, Răzvan, mor în timpul unui bombardament. Biriș, prietenul filosof, este asasinat, iar el, Ștefan, descoperă că evenimentele *il trăiesc*, că istoria l-a înlănțuit fără scăpare. Biriș dăduse o explicație logică nebuniei lui Viziru de a ieși din istorie, o explicație cu ușoară implicație psihanalitică: „Dorința ta de a ieși din Timp și de-a ignora Istoria era probabil un efort disperat de a regăsi beatitudinile copilăriei, de a reintegra un Paradis pierdut”... Există și o altă justificare și Eliade, care pune totul în romanul său, o dă într-un fragment. Este vorba de îndreptățirea omului creator de istorie și de neliniștea spiritului superior care aspiră la o altă umanitate, anistorică, aceea în care valorile durează și omul are un cuvânt de spus în univers. Posibilitatea acestei umanități locuite de paradise care nu se supun legilor temporale i-o dezvăluie un oarecare Anisie, unul din acei înțelepți marginalizați de istorie: „Dar mai există și o altă umanitate în afară de umanitatea creatoare de istorie (...) Lumea pe care o întâlnim la începutul oricărui ciclu, lumea creatoare de mituri, lumea pentru care existența umană înseamnă un mod specific de a fi în univers, și, ca atare, avea alte probleme și urmărirea o altă perfecțiune decât cea urmărită de omul modern, obsedat de istorie. Am toate motivele să sper că anihilarea civilizației moderne, la al cărei început asistăm deja, va încheia definitiv ciclul în care ne aflăm integrați de câteva mii de ani și va îngădui reapariția celui alt tip de umanitate, care nu trăiește ca noi, în timpul istoric, ci numai în clipa, adică în eternitate...” O ipoteză filosofică pe care Eliade o reia în aproape toate narațiunile mitice. În *Noaptea de Sânziene* lumea agresată de istorie este puternic erotizată. Revenim, cu aceasta, la drama acestui Tristan care, așteptând semnele Mitului, acceptă aventuri foarte profane. La Lisabona se încurcă, la propriu, cu domnișoara Zissu, ispititoare și insașiabilă, deloc dispusă să-l asculte perorând despre timp și eternitate. Tristan a devenit un Ulisse concupiscent subjugat de o Calipso sau de o Circe de duzină. Trimiterea la *Odiseea* este făcută în roman și prozatorul nu ascunde că, în drum spre Itaca (Ioana, Ileana?), eroul său se lasă vrăjit de zeițăți mărunte. Calipso nu-i, cu toate semnele de frivolitate, o ființă fără suflet. Pentru a nu primi viza de intrare în America, unde vroia să emigreze, ea se denunță, singură, ca spioană penru a putea rămâne

astfel lângă Viziru. Sacrificiu surprinzător. Ulise este însă neînduplecat și despărțirea e iminentă. Redevine Tristan și, întors la București, caută, așteaptă *semne* de la Ileana. Apare în roman și ideea, explicată acum mai limpede, că Ștefan a trăit o viață străină, falsă, viața *celuilalt*, că și-a greșit, în fine *ursita*. Este, în fond, miezul acestei drame risipite pe multe pagini, într-o narațiune acaparată de simboluri, prea multe simboluri. Apare și sentimentul de culpabilitate metafizică, de vină tragică: „Probabil că Deana era femeia care-mi fusese ursită. Dar eu nu mai eram liber. Eu mă grăbisem și luasem femeia ursită altuia. Le-am stricat viața lor și am stricat și viața Ilenei”.

La sfârșit, când după mulți ani, Ștefan reîntâlnește pe Ileana în pădurea de lângă Royaumont, simbolul *nălucirii* este rediscutat și, odată cu el, apare și ideea ratării. Ștefan este obsedat, timp de 14 ani, de un nume (Doamna Zissu) și află că doamna Zissu fusese o banală curtezană de mahala. Tot el fusese obsedat de o imagine (*mașina*) și obsesia i-a supt sângele, i-a consumat viața, a lui și a celor din jur. Se înțelege, abia acum, natura obsesiei sale: voise să trăiască „în timp și totodată în afara timpului”, ca sfinții... Asta-i adevărata lui culpă, de ordin, încă o dată, metafizic. Eliberarea din cercul materiei se face prin moarte...

Sunt și alte sugestii în acest roman cu pântecul mare, ca acela mai sus-citatei balene. Multe dintre ele le aflăm în alte scrieri ale lui Eliade sau în cărțile eseistilor români din anii '30. Acela, de pildă, despre *nenorocul* nostru, al românilor, sau ideea despre reînțoarcerea noastră în Evul Mediu... Se discută mult în acest roman, indivizii au idei, fac teorii, vorbesc despre rezistență și despre tehnica de a ne ascunde în istorie pentru a supraviețui.

„Trebuie doar să redescoperim tehnica de a ne camufla, arta de a minți și a păcăli, de a lăsa să creadă pe ocupant că ne-a convertit la credințele lui, că ne-a cucerit lăuntric” — lămurește Ștefan Viziru, la Paris, pe Weismann. De unde se poate deduce că Tristan este, în *Noaptea de Sânziene*, și un filosof al istoriei. Când citim aceste pagini, după aproape 40 de ani de când au fost scrise, vedem că observațiile din interiorul lor nu sunt cu totul absurde...

EUGEN SIMION

LA EDITURILE IRI ȘI UNIVERS ENCICLOPEDIC AU APĂRUT:

DICȚIONARE:

Mircea Eliade - Istoria credințelor și ideilor religioase

Oxford - Dicționar de filosofie

Oxford - Dicționar de biologie

Oxford - Dicționar al sfinților

Larousse - Dicționar de civilizație iudaică

Larousse - Dicționar de filosofie

Larousse - Dicționarul spațiului

FILOSOFIE:

John Shand - Introducere în filosofia occidentală

Vladimir Jankelevitch - Ireversibilul și nostalgia

Matila Ghyka - Filosofia și mistica numărului

Aristotel - Metafizica

Aristotel - Etica nicomahică

Aristotel - Organon (voi. II)

RELIGIE, MITOLOGIE, ȘTIINȚE OCULTE:

Jeanne Ancelet-Hustache - Meister Eckhart și mistica renană

M.D. Chenu - Toma d'Aquino

Patricia Hidiroglu - Apa divină

Georges Dumézil - Cele patru puteri ale lui Apolo

Georges Dumézil - Uitarea omului și onoarea zeilor

Georges Dumézil - Zeii suverani ai indo-europenilor

Rudolf Steiner - Creștinismul esoteric

Marc de Smedt - Tehnici de meditație

A T Mann - Principiile reîncarnării

LITERATURĂ:

William Shakespeare — Othello

William Shakespeare - Visul unei nopți de vară

William Shakespeare - Macbeth

Eugen Simion - Fragmente critice (voi. II)

ISTORIE:

Zbigniew Brzezinski - Marea tablă de șah

CĂRȚI ȘCOLARE:

Constanța Bărboi - Limba și literatura română pentru examenul

de capacitate (anul școlar 1999-2000) Radu Homer, Constanța Olteanu - Istorie pentru examenul

de capacitate (anul școlar 1999-2000) Gh. Vlăsceanu, C. Trufaș - Geografie pentru examenul

de capacitate (anul școlar 1999-2000)

139.000 lei 69.900 lei 54.900 lei 74.900 lei 39.900 lei 36.900 lei 32.000 lei

37.900 lei 32.900 lei 27.900 lei 70.000 lei 37.900 lei 43.000 lei

17.900 lei 19.900 lei 16.900 lei 32.900 lei 26.900 lei 24.900 lei 19.900 lei 22.900 lei 17.500 lei

32.900 lei 17.900 lei 16.830 lei

25.000 lei

41.900 lei

29.900 lei 29.900 lei

CĂRȚI PENTRU COPII:

Heidi la munte (20x26 cm, 16 pagini color) Punguța cu doi bani (22,5x30, 16 pagini color) Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte

(16 pag., 22,5x30 cm, color 100%) Prietenii mei din pădure, Prietenii mei din ogradă

(16 pag., 20x26 cm, ilustr. color 100%) O excursie la munte, Căsuța nouă

(povești, 16 pag., 20x26 cm, ilustr. color

Robin Hood, Cei trei mușchetari (24 pag., 22,5x30 cm, color 100%) Aii Baba și cei patruzeci de hoți, Croitorașul cel viteaz, Sindbad Marinarul,

Fluierul fermecat (8 pag., 17x24 cm, color 100%) **PSIHOLOGIE:**

J.-D. Nasio - Conceptele fundamentale ale psihanalizei J.-P. Chartier - Introducere în psihanaliza lui Sigmund Freud Leonard Gavrilu - Inconștientul în viziunea lui Lucian Blaga

17.500 lei 17.500 lei

22.500 lei 15.900 lei

12.500 lei 24.500 lei

13.900 lei

34.900 lei 17.900 lei 14.900 lei

Comandând prin poștă o carte apărută la una din editurile

IRI sau **UNIVERS ENCICLOPEDIC**

obțineți o reducere de:

15%

Pentru comenzi cu o valoare mai mare de 99 000 lei obțineți o reducere de:

20%

Costul expedierii prin poștă e suportat de editură.

Adresa: CP 33-2, București, România Tel.: (401) 224 32 86,222 54 20,222 53 52; Fax: 224 32 86

O carte grea și ambițioasă. Este limpede (...) că Eliade vrea să sintetizeze aici temele esențiale ale literaturii sale și să experimenteze o metodă epică majoră.

Romanul (tipărit prima oară în limba română în 1971, la Paris, de Ioan Cușa) reprezintă (...) o experiență epică interesantă pentru Eliade și în general pentru proza românească postbelică.

Este primul caz de roman total în literatura română: frescă istorică, roman politic, roman sentimental, roman intelectual, roman de moravuri și, nu în ultimul rând, roman mitic. O vastă compoziție în care se strecoară, desigur, și știința mitografului.

Învățatul indianist Sergiu Al. George găsea că *Noaptea de Sânziene* este „cel mai bun roman din literatura română”...

Coperta I reproduce: Henri Matisse, *Dans*, 1910

ISBN 973-9436-00-5